Hungarica

IX. KÖTET, 1. FÜZET. UJ FOLYAM. 1901 JANUÁR—MÁRCZIUS.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SCHÖNHERR GYULA.

1901. ÉVI FOLYAM.

I. FÜZET.

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA.
1901.

TARTALOM.

Lap

Esztegár László. Adalékok Kossuth Lajos hírlapirói pályájához 1
Thallóczy Lajos. A deszpota-méltóság bibliografiájához 20
Varjú Elemér. A gyulafejérvári Batthyány-könyvtár. (Hetedik közlemény, egy melléklettel és a szöveg közt öt hasonmással) 24
Némethy Lajos. Nyomdászok, könyvkereskedők és könyvkötők Budán és Pesten a XVII. és XVIII. században 53
Erdélyi Pál. Nagy-Bánkai Mátyás énekéhez 62
Ifj. Kemény Lajos. Adalék a kassai könyvsajtó történetéhez 65
Havrán Dániel. Adalékok a régi magyar irodalomhoz 68
Tárcza. Évnegyedes jelentés a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárának állapotáról 1900 október 1-től deczember 31-éig 71
A múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelőségének szabályzata 74
Szakirodalom. A Budai Krónika. (Ranschburg G. kiadása.) Ism. *—g— —* Szinnyei József, Magyar írók élete és munkái IV—VII. k. Ism. *e. l.* — Otto Hartwig, Festschrift zum fünfhundertjährigen Geburtstage von Johann Gutenberg. Ism. *Grünn Albert.* — Catalogus codicum manuscriptorum, qui in Bibliotheca monasterii B. M. V. ad Scotos Vindobonae servantur. Ism. *V. E.* — Folyóiratok szemléje. I. Hazai folyóiratok (Egyetemes Philologiai Közlöny XXIV. 8. 9. 10., Erdélyi Múzeum XVII. 8. 9., Irodalomtörténeti Közlemények X. 4., Grafikai Szemle X. 9. 10. 11. 12., Századok XXXIV. 8. 9. 10.) Külföldi folyóiratok (Archivalische Zeitschrift VIII., Blätter für Volksbibliotheken und Lesehallen I. 1—12., Centralblatt für Bibliothekswesen XVII. 10. 11. 12., Deutsche Litteraturzeitung XXI. 31. 40. 41. 42. 43. 44. 46. 47. 50. 51—52., La Bibliofilia II. 6—7, 8., Le Bibliographe moderne IV. 21—22., Revu des Bibliothèques X. 7—9., Rivista delle Biblioteche et degli Archivi XI. 7—9. 10—11., Zeitschrift für Bücherfreunde IV. 1. 2—3. 4. 5—6. 7. 8. 9.) 80
A magyar bibliografiai irodalom az 1900-ik év negyedik évnegyedében **Kováts László**-tól 104
Vegyes közlemények. A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősége megbízásának megujítása. Mlle Marie Pellechet *(—szt—).* Könyvtári előadások a Magyar Nemz. Múzeumban. A Brunet-díj. A londoni bibliografiai konferenczia. Művészek levelei. A régi budai nyomdának egy állítólagos harmadik terméke *(Kropf Lajos).* Ujítás a betűtipusok terén *(Gulyás Pál.)* A Magyar Minerva II. (1901-iki) évfolyama. Magyar könyvészet 1886-tól 1900-ig *(—e).* Győri Nagy István disszertácziója *(Krausz Sámuel.)* Helyreigazítás *(Krausz Sámuel.)* 107
Melléklet: A hazai nyomdák 1900-ban.

A Magyar Könyvszemle

előfizetési díját 1901 január 1-től márczius 31-ikéig beküldték:

Az 1898. évi folyamra: A nagybányai kir. áll. főgimnázium.

Az 1900. évi folyamra: A budapesti kir. tud.-egyetem könyvtára, a kassai kir. jogakadémia, Kecskemét város (3 kor.), Márki Sándor, a nagyenyedi Bethlen-főiskola, a nagykőrösi ev. ref. főgimnázium, Reiner Zsigmond, ifj. Reissig Ede, a székely-keresztúri áll. tanitóképző, Váradi Ödön.

Az 1901. évi folyamra: Gróf Apponyi Sándor, Babics József, a besztercei polg. fiuiskola, a brassói áll. főreáliskola, a brassói r. kath. főgimnázium, a budapesti ev. ref. főgimnázium, Csoma József, Debreczeni János, a deési áll.

MAGYAR

KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR ...TI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

1887

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SCHÖNHERR GYULA.

ÚJ FOLYAM IX. KÖTET.

1901-IKI ÉVFOLYAM.

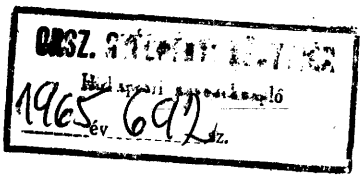

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA
1901.

Budapest. Az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

TARTALOM.

1. ÉRTEKEZÉSEK, ÖNÁLLÓ KÖZLEMÉNYEK.

Lap

A Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi orsz. könyvtára az 1900 évben 150

Czakó Elemér. A könyvnyomtatás és könyvdiszítés iparművészete (Három melléklettel és ötvenhét szövegképpel.) 126, 226, 348

Erdélyi Pál. Nagy-Bánkai Mátyás énekéhez 62

— Az apostagi gradual 386

Esztegár László. Adalékok Kossuth Lajos hirlapírói pályájához 1

— Jelentés az 1901-iki párisi bibliográfiai és könyvtárnoki kongresszusokról 183, 297

Fraknói Vilmos Hadnagy Bálint munkái (Egy hasonmással.) 113

— A Korvina-könyvtárban másolt kéziratok Emich Gusztáv gyűjteményében (Egy melléklettel és a szöveg között három hasonmással.) 337

Havrán Dániel. Adalékok a régi magyar irodalomhoz 68

Ifj. Kemény Lajos. Adalékok a kassai könyvsajtó történetéhez ... 65

Naményi Lajos. A nagyváradi nyomdászat története (Kilencz hasonmással.) 170, 280, 364

Némethy Lajos. Nyomdászok, könyvkereskedők és könyvkötők Budán és Pesten a XVII. és XVIII. században 53

Thallóczy Lajos A deszpota-méltóság bibliográfiájához 20

Varjú Elemér. A gyulafejérvári Batthyány-könyvtár (Folytatás, egy melléklettel és öt hasonmással.) 24

2. TÁRCZA.

Évnegyedes jelentések a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárának állapotáról 1900 október 1-től 1901 szeptember 30-ig 71, 198, 311, 389

A múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelőségének szabályzata ... 74

Az országos múzeum és könyvtárbizottságnak és a múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsának ujjáalakulása 191

Lap

A Magy. Tud. Akadémia könyvtára 1900-ban ... 201
Az Erdélyi Múzeum-egylet könyvtára 1900-ban ... 203
A budapesti m. kir. tudomány-egyetem könyvtára 1900-ban ... 315
Ügyviteli szabályzat a budapesti egyteemi könyvtár részére ... 393
A szegedi somogyi-könyvtár állapota 1900—1901-ben ... 400

3. SZAKIRODALOM.

A Budai Krónika. (Ranschburg G. kiadása.) Ism. —*g*— ... 80
Borsos István. A pápai evang. reform. főiskola könyvtárának katalogusa és rövid története. Ism. *D. L.* ... 404
Catalogus codicum manuscriptorum, qui in Bibliotheca monasterii B. M. V. ad Scotos Vindobonae servantur. Ism. *V. E.* ... 92
Crane Walter. Von der decorativen Illustration des Buches in alter und neuer Zeit. Ism. *r l.* ... 209
Gutenberg-Fest zu Mainz im J. 1900. Ism. —*r* ... 409
György Tibor dr. Magyarország orvosi bibliográfiája. Ism. —*t.*— ... 207
Hartvig Otto. Festschrift zum fünfhundertjährigen Geburtstage von Johann Gutenberg. Ism. *Grünn Albert* ... 84
Magyar Nyomdászok Évkönyve 1901. Ims. —*ó.* ... 212
Mocsáry Miklós. Hogyan bánjunk könyveinkkel? Ism. *r.* ... 406
Ranschburg Viktor. A szerzői jog nemzetközi védelmére alkotott berni egyezmény vonatkozással Magyarországra. Ism. *e. l.* ... 324
Rouveyre Edouard. Connaissances nécessaires à un bibliophile. Ism. *Gulyás Pál* ... 407
Id. Szinnyei József. Magyar írók élete és munkái. IV—VII. k. VIII. k. 1—5. f. Ism. *e. l.* ... 82, 327
Varjú Elemér. A gyulafejérvári Batthyány-könyvtár. Ism. *ó.* ... 406

*

Folyóiratok szemléje. I. Hazai folyóiratok. (Egyetemes Philologiai Közlöny. Erdélyi Múzeum. Grafikai Szemle. Irodalomtörténeti Közlemények. Századok.) II. Külföldi folyóiratok. (Blätter für Volksbibliotheken und Lesehallen. Centralblatt für Bibliothekswesen. Deutsche Litteraturzeitung. La Bibliofilia. La Bibliographe moderne. Revue des bibliothèques. Rivista delle biblioteche et degli archivi. Zeitschrift für Bücherfreunde.) ... 96, 212, 327, 410

*

Kováts László. A magyar bibliografiai irodalom repertoriuma (1900 október — 1901 szeptember.) ... 104, 217, 331, 414

4. VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

	Lap
A múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége megbizásának megújítása	107
Mlle Marie Pellechet † *(—szt—)*	—
Könyvtári előadások a Magyar Nemz. Múzeumban	108
A londoni bibliografiai konferencziáról	—
Művészek levelei	—
A Brunet-díj	—
A régi budai nyomdának egy állítólagos harmadik terméke *(Kropf Lajos)*	109
Ujítás a betűtipusok terén *(Gulyás Pál)*	—
A Magyar Minerva II. (1901-iki) évfolyama	110
Magyar könyvészet 1886—1900 *(e.)*	—
Győri Nagy István disszertácziója *(Krausz Sámuel)*	111
Helyreigazítás *(Krausz Sámuel)*	112
A Magyar Nemz. Múzeum száz éves jubileuma	219
Halálozás	—
Könyvtári tisztviselők tanulmányutjai	—
Vidéki könyvtárak állami segélyezése	—
A londoni harmadik nemzetközi bibliografiai konferencziáról	—
A könyvtárak és könyvek megóvása *(—r.—)*	220
Egy XVIII. századi magyar iró könyvtáráról *(Gulyás Pál)*	—
A bécsi udvari könyvtár könyvkölcsönzési reformja *(—g.—)*	221
A kassai közkönyvtárakról	—
Egy vándorló »Tanátsi Tükör« *(K. F.)*	222
Vidéki könyvtárak állami segélyezése	333
Gutenberg-társaság	334
Könyvtárnokok gyülése Strassburgban	—
Magyarországi könyvtárak és a külföld *(e.)*	335
Lány Dániel galgóczi predikátor theologiai műve *(K. L.)*	—
A német könyvtárnokok egyesületének második évi gyűlése *(—r.)*	—
Johannes Sagitarius typographus? *(K. L.)*	336
Kinevezések a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárában	416
Előléptetések a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárában	—
Id. Szinnyei József székfoglalója a M. Tud. Akadémiában *(—r.)*	—
A könyvtári tudományok a kolozsvári egyetemen *(—r.)*	417
Ujabb intézkedések a sajtóügyi köteles példányok szétosztása ügyében	—
A debreczeni ref. kollegium nagy könyvtáráról	418
A kassai múzeum könyvtára	—
Népkönyvtárak szervezése	—
A bécsi udvari könyvtár miniatür-kiállítása	419
Adalék a brassói könyvtár XVI. századi történetéhez *(Grünn Albert)*	—
Kassai tanuló 1602. évi munkája *(K. L.)*	421

Lap
Szentyel Mihály nagybányai könyvnyomtató *(K. L.)* 421
Egy vidéki író és könyvnyomtató a mult század elejéről *(G. A.)* ... ... —

*

Változások a magyarországi nyomdákban 224, 336, 422
Név- és tárgymutató ... ...

ORSZ. KÖNYV-TÁR

ADALÉKOK KOSSUTH LAJOS HIRLAPÍRÓI PÁLYÁJÁHOZ.

Esztegár Lászlótól.

A magyar hirlapirodalom történetének egyik legnevezetesebb eseménye Kossuth Lajosnak megvalása a Pesti Hirlap szerkesztésétől 1844-ben. Sőt annál a jelentőségnél fogva, a mely az 1841-ben megindult Pesti Hirlapot a magyar közvélemény irányítása és az ennek következtében beállott politikai alakulások szempontjából megilleti, a szellemi vezetésében beállott fordulat nem csak a magyar időszaki sajtó történetében fontos, hanem egyenesen a nemzeti történet nagyjelentőségű eseményei közé sorolható. Igy is fogják ezt fel legkiválóbb történetíróink, midőn a negyvenes évek nagy szellemi és politikai mozgalmait fejtegetik. Ismeretes, hogy a Kossuth Pesti Hirlapja által előidézett hatás nem csak a kormányköröket ejtette gondolkodóba, hanem olyan lánglelkű hazafiakban is, mint Széchenyi és Dessewffy Aurél a legnagyobb aggodalmakat keltette fel. Nem tartozik ide ez ellentétek részletes fejtegetése. Tény az, hogy a nemzet legkiválóbbjainak egy jó része által veszedelmesnek tartott fegyver Kossuth kezéből 1844-ben kiesett. Hogyan és mily körülmények között? olyan kérdés, a melynek némely részletei kellően kifejtve még nincsenek. Horváth Mihály szerint Kossuth »a kiadótól hihetőleg felsőbb intés következtében támasztott némi anyagi nehézségek miatt« vált meg a Pesti Hirlap szerkesztésétől.[1] A nevezetes időszakot tárgyaló egyik legujabb keletü történeti műben pedig egész határozottsággal ki van mondva, hogy »Kossuth a kormány által fölbérelt Landerer

[1] Horváth Mihály, Huszonötév Magyarország történelméből. (Budapest, 1886.) III. k. 32. l.

könyvnyomdász fortélyai következtében« volt kénytelen megválni lapjától.[1]

Mindezek a feltevések és meggyőződések igen nagy sulyú nyilatkozatokra támaszkodnak. Ezek közül talán elég lesz a legnyomósabbat, a Deák Ferenczét fölemlítenünk. Két olyan levele ismeretes 1844-ből, a melyekben a Pesti Hirlap szerkesztésében beállott változással foglalkozik. Az egyiket november 2-iki és november 21-iki kelettel magához Kossuthhoz intézte s ebben a többek közt így ír: »L . . . . . k kiszámított gonoszsága rútúl megcsalta — nem ugyan bizodalmadat, mert hiszen olyan ember iránt bizodalmad nem lehetett — hanem becsületes számításodat. Te azt hitted, hogy mivel L . . . . . k anyagi legvastagabb érdekei szorosan kötve vannak szerkesztőségedhez, álnoksága ellen ez által biztositva vagy: de kifelejtéd számolásodból, hogy ő a közhir szerint nem utolsó tagja a titkos policziának, s ha ez igaz, akkor magaviselete könnyen magyarázható: mert ily emberek eladják magokat pénzért, haszonért, pártfogásért, s ők többé magok sem rendelkezhetnek önmagokról szabadon . . .«[2] Hasonló értelemben emlékezik meg Deák az eseményről báró Wesselényi Miklóshoz 1844 november 27-iki kelettel írt levelében is.[3] Ismeretes továbbá Kossuthnak 1844 április 18-ikán kelt levele Wesselényi Miklóshoz, a melyben a lehető legnagyobb részletességgel elmondja a Pesti Hirlap keletkezését, Landererhez való viszonyát s a szakadás történetét.[4] A tény tehát, hogy Landererék Kossuthot a szerkesztői állásból ki akarták zavarni, minden kétségen felül áll. Azonban tervük végrehajtásának részletei nem kevésbbé fontosak arra nézve, hogy az egész ügyet teljes viiágításban láthassuk.

Ezekre a részletekre vonatkozó adatok után kutatva, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának irodalmi levelestárában egynehány olyan levélre akadtunk, melyek szintén hozzájárulhatnak a történeti közhit megerősítéséhez ujabb adataikkal. A levelek a nevezetes esemény legközelebbről érdekelt szereplőitől erednek, u. m. *Kossuth*-tól a szerkesztőtől, *Landerer*

[1] Ballagi Géza, A nemzeti államalkotás kora. (A magyar nemzet története. Szerk. Szilágyi Sándor. IX. k.) 639. l.

[2] Deák Ferencz emlékezete. Levelek. (Budapest, 1890.) 125. l.

[3] U. o. 144. l.

[4] Történeti Lapok, I. évfolyam. (Kolozsvár, 1874.) 118. l.

Lajos-tól a kiadótól, továbbá ennek üzlettársától *Heckenast*-tól és végül *Szalay László*-tól, ki tudvalevőleg Kossuth utódja volt a Pesti Hirlap szerkesztésében. Mindezek a levelek, a mellett, hogy a jelzett nagy horderejű esemény hiteles okmánytárát gazdagítják, több érdekes adatot tartalmaznak az akkori idők sajtóviszonyaira, különösen a hirlapkiadásra vonatkozólag. Ezeknek az adatoknak kedveért közöljük gondos másolatban e leveleket a Magyar Könyvszemle hasábain, magának a kérdésnek történeti fejtegetését máskorra és más helyre tartva fenn.

A közlendők közt időrendben a legelső *Kossuthnak Heckenasthoz 1843 deczember 28-iki kelettel* intézett levele, melyben mint szerkesztő panaszkodik a kiadói teendők teljesítése körül mutatkozó lanyhaság miatt.

Lieber Freund!

Da ich auf die unsichere Rückkunft des H. v. Landerer uhnmöglich mit der Abrechnung warten kann, da ich wegen meiner Tinnyeer Aquisition[1] noch beträchtliche Zahlungen hab, da ich, falls ich durch die Abrechnung nicht gedeckt bin, anderswoher decken muss, so bitte ich jedenfalls die Sache in Ordnung zu bringen, mit den Post-Ämtern abzurechnen etc.

Ich muss überhaupt bemerken, dass man gewöhnt wird weniger zu schätzen das Gut, welches man hat, und das alle Hofnungen übersteigend sich gut bewährt, als das nachjagen unstatthafter Pläne, die, wenn's auch gelingen nie die Hälfte dessen tragen werden, das der Hirlap trägt. — Und es ist der 28te, doch hat sich noch niemand der Mühe werth gefunden, nachzufragen, wie es mit der Praenumeration in Ofen steht; nicht einmal abgeschlossen hat man noch, die Couverte der Correspondenzexemplare werden noch nicht einmal gesetzt, — aber niemand kümmert sich darum; es sind die letzten Tage des Jahrs und das Praenumerations-Bureau ist halbe Täge, ja auch einen ganzen Tag zu, man quälte die Leute $^1/_4$ Jahr mit unleserlicher Schrift, jetzt quält man sie mit unleserlicher Druckfarbe; mit einem Worte, man interessiert sich nicht so con amore bei der Sache, wie es die schönen tausende, die man theils directe, theils als Annonce-Gebühren, theils als Druckerey-Verdienst bei der Sache ganz gemächlich verdient.

Dies alles soll aber nicht als Vorwurf gelten, nur

[1] Ebben az időben szerezte meg magának Kossuth tinnyei birtokát.

möchte ich etwas mehr liebevolle Sorge um die Sache sehen, denn, es könnte mich die Lust anwandeln Ihre Gleichgültigkeit nachzuahmen, — und dann? — —

Adieu.

28/12. 1843. ergebenster
Kossuth.

Kossuthnak 1844 január 2-iki kelettel Landerer Lajoshoz intézett következő levele már a maga egész komolyságában feltünteti a szerkesztő és kiadó közötti viszályt, a mennyiben Kossuth itt már reflektál Landerernek arra a korábbi nyilatkozatára, hogy csak a szerkesztői járandóságok leszállítása mellett hajlandó a lapot júliuson túl kiadni.

Pesth, am 2. Jäner 1844.

Euer Wohlgeboren!

In erwiederung Ihrer heutigen Zuschrift habe die Ehre Sie zu benachrichtigen: Es war nicht nöthig mich daran zu erinnern, dass, fals ich unser bestehendes verhältniss zu kündigen oder darin Veränderungen vorzuschlagen habe, es nun Zeit sey kraft der stipulirten halbjährigen Aufkündigung mich darüber zu äussern. — Ich bin meiner Verpflichtungen mir sehr wohl bewust, und pflege dem gegebenen Worte stets männlich ohne Ausflüchte und Seitenmanövers nachzukommen. — Im jetzigen Falle haben ich meines Theils, gegen unsere Verhältnisse, — die auf der Basis ihres eigenen, nicht meines Vorschlags (denn ich hatte vor einem Jahre einfach unsere Verbindung aufgekündigt, und nahm später *Ihren* Vorschlag zum arangement an) — regulirt worden, nichts vorzuschlagen, folglich auch keine erklärung abzugeben.

Da übrigens nicht Ich, sondern Sie erklären, dass bei den bestehenden verbindlichkeiten Sie den Pesti Hirlap von Juli d. J. an nicht fortsetzen wollen. Sie folglich mit dieser erklärung für gut befunden haben, un eingedenk dessen, dass die wohlgelungene Speculation auf meinen Nahmen und meine Thätigkeit Ihren bereits sehr schwanckenden Credit wieder befestiget und Sie aus mancher Finanzverlegenheit gerettet hat — da Sie — ich wiederhole — für gut befunden haben, mir unser Verhältniss auf den 1^{en} Juli l. J. zu kündigen, so ermangele ich nicht ihnen darüber gegenwärtiges als empfangsschein zuzustellen und meine Schritte darnach einzurichten.

Ich hoffe übrigens für das laufende halbe Jahr, dass Sie ihren verbindlichkeiten genau nachkommen werden; — und die Einhaltung der Zahlungs- und Abrechnungs-

Termine, nicht so verzögern, als es im vorigen Monate geschah; — denn hätte man den für die Abrechnung festgestellten Termin beobachtet, hätte ich vermutlich Sie von der halbjähriger Aufkündigungs-Frist gerne dispensiert; — jetzt muss ich mich aber an Ihre mir heute zugehändigte schriftliche Aufkündigung halten.

Von den am 15t Jäner fälligen Ratenzahlung p. fl. 1500 C. M. belieben Sie a Conto Presburg für Monat Jäner 150 fl. C. M. zubehalten.

ergebenster

L. Kossuth.

Ugyancsak *1844 január 2-iki kelettel* van ellátva *Heckenast Szalay László*hoz intézett levelének fogalmazványa, mely részletesen föltárja Kossuth szerződéses viszonyát a laphoz — természetesen a kiadók szempontjából nézve a kérdést. Ebben egyszersmind felajánlja Szalaynak a Pesti Hirlap szerkesztését. Nyilvánvaló ebből, hogy a kiadók kapva-kaptak Kossuth lemondásán s a hogy ez megtörtént, nyomban siettek új szerkesztőről gondoskodni, a nélkül, hogy iparkodtak volna Kossuthtal esetleg megegyezésre vezető további tárgyalásokat folytatni. Ámbár az sem tagadható, hogy minden ilyen kísérletezést különben is nagyon megnehezített volna Kossuthnak Landererrel szemben való fellépése. Midőn ugyanis Landerer arra hivatkozott 1843 végén, hogy a Pesti Hirlapra vonatkozó szerződés nincs aláírva, Kossuth — mint maga írja Wesselényinek, említett levelében [1] — így felelt: »Ugy-e? az úr egy alávaló gazember, háládatlan impostor, takarodjék szobámból; illy emberrel egy pillanatig sem leszek a féléven tul összeköttetésben, milliókért sem.« Ez az az »unangenehme Erörterung«, melyről Heckenast itt következő levelében beszél.

Pest, am 2. Januar 1844.

Verehrter Freund!

Um den Zweck meiner heitigen Zeilen darzuthun, müssen Sie mir erlauben, dass ich mit der Aufzählung gewisser Thatsachen und Vorkommnisse Ihre Geduld in Anspruch nehme. Ich will damit eine Nachricht erörtern, die Sie sehr überraschen muss und an die zugleich ein Anerbieten geknüpft ist, welches zunächst *Sie* betrifft. Es wird

[1] Történeti Lapok I. évfolyam (Kolozsvár, 1874.) 121. l.

Ihnen — geehrter Freund — wie ich wohl voraussetzen kann, die Art und Weise der geschäftlichen Verbindung zwischen Kossuth und Landerer bekannt seyn, und Sie mögen auch wissen, in wie fern ich, als Compagnon des Landerer'schen Geschäftes in der Verbindung mit Ersterem interessiert bin. In Betreff unseres Verhältnisses zu Kossuth, erlauben Sie mir nur, Ihnen hier gewisse Details vorzuführen, deren Vorlegung zur Verständigung des Jüngstgeschenen durchaus nothwendig ist. Kossuth war von Landerer zur Redaction des Hirlap ursprünglich mit einem Gehalt von 1200 fl. C. Mze jährlich engagiert. Der Succes des Blattes, der allerdings Kossuth's energischer Redaction zuzuschreiben ist, hat uns vermocht, schon in den ersten Monaten desselben Jahres von den contractlichen Bedingnissen abzustehen und ihm $^1/_3$ des Ertrages (mit Rückwirkung des nun geschlossenen Vertrages) zuzusagen. Ich glaube, dass war immerhin loyal. — Im 2. Jahre war aber Kossuth damit nicht mehr zufrieden und wir kamen nun über eine gewisse Tantième überein, die *ihm* im 2. Jahre über 11,000 fl C. Mze und 100 frei Exempl. abwarf, wobei ihm die Kosten der Redaction zur Last fielen. Zu Ende des 2. Jahres kündigte Kossuth die Redaction und fand sich erst dann bewogen die Redaction wieder aufzunehmen, als wir ihm eine noch höhere Tantième zugestanden, welche ihm in diesem Jahre (1843) 17,200 fl. C. Mze und 100 frei Exempl. einbrachte. Bei Beschliessung dieses pekunieren Verhältnisses, welches fast alle Chancen der pekunieren Resultate auf seine Seite brachte, hatte Kossuth vorgeschützt, dass er die H. Baron Eötvös und Pulszky und noch ein 3-tes ausserordentliches Mitglied mit bedeutenden Gehalten für die Redaction engagieren wollte, dass ausserdem der Landtag mit bedeutenden Kosten für die Redaction im Anzuge sei etc. Sie müssen rech wohl wissen, das jene neue Engagements *nicht* in Erfüllung gebracht worden sind. — Wir hatten aber hierzu geschwiegen! — Übrigens geht H. Kossuth noch weiter: Bei der. vor wenigen Tagen stattgehabten Abrechnung, verlangt nähmlich Kossuth, dass ihm auch noch ein Theil der Redactionskosten, die den Landtag betreffen, *separat* ersetzt werden. — H. v. Kossuth sprach eine solche Beisteuer (gegen Wort und Sinn des Vertrages) schon zu Anfang des Landtages an, wir hatten ihm aber diese *nie* zugesagt. Die Sache kam endlich zwischen ihm und Landerer zu einer unangehmen Erörterung, und die Folge davon war, dass Landerer zwar die fragliche Diferenz auch noch bewilligte, aber zugleich erklärte, dass er

das bestehende Verhältniss, das beim Jahresabschluss ein höchst unbedeutendes Resultat im Verhältnisse zu einer so schwierigen und anderseits doch wieder so gelungenen Speculation wie die Unternehmung des Hirlap für uns ergeben habe, für die Zukunft *nicht mehr obwalten könne.* Kossuth wollte auch nicht weichen und gestern gab er seine schriftliche Erklärung, dass er dieses Zerwürfniss als Kündigung betrachte und somit am 1. July dieses J. seine Redaction ablegen werde. So steht ez jetzt mit dem armen Pesti Hirlap, den sein ruhmvoller Redacteur einer leidigen Gelddiferenz wegen im Stiche lässt!

Vielleicht werden aber *Sie* und auch ein Theil des Publicums denselben Vorwurf an uns richten? Wenn wir jedoch in Berücksichtigung ziehen, dass Kossuth von einem fixem Jahresgehalt von 1200 fl. bis zu einer Tantième von beinahe 1900 fl. C. M. uns hinaufsteigerte, wobei wir obendrein von den Bestimmungen des jeweiligen halbjährigen Vertrages, zu unserm Nachtheil stets zurückgetreten sind, indem wir die jedesmalige Auction der Redactionskosten unmittelbar eintreten liessen; wenn wir annehmen, dass wir unter den letzten Bedingnissen mit Kossuth und nach Abzug der Exped:Kosten, Post, Gebühr und Provision (bei dem jetzigen Pränum:Stande bei 15,000 fl. C. M.) für die ganzen Herstellungskosten so wenig erübrigen, dass es dem Geschäftsmann nicht mehr rentiren kann ein mit so vieler Klage und empfindlichen Entgeltungen verwickeltes und dabei dennoch als für den Unternehmer so brillant ausgeschrieenes Unternehmen bei so geringem Erfolg weiter zu führen; wenn Sie endlich meiner Versicherung Glauben schenken wollen, dass ein solches Verhältniss mit Kossuth — dass durch die fortwährenden Steigerungen eines indiscreten Redacteurs noch immer mehr aus allem Gleichgewichte zu kommen droht, für uns höchst precaire und schwankend geworden ist — und dass bei Kossuth anmassendem Benehmen und Fühlenlassen, als müssten wir unsern Vortheil am Unternehmen als ein gnädiges Geschenk betrachten, unsere Stellung zu ihm schon bisher eine Unerträgliche werden musste, wenn Sie, mein verehrter Freund, alle diese umstände mit ruhiger Überlegung betrachten; so werden Sie uns nicht unrecht geben, dass wir ein so gespanntes von der andern Seite auf so wenig Loyalität beruhendes Verhältniss zum Bruche kommen liessen, und uns jedes Schrittes enthalten wollen, die so oft gebrochene Verbindung durch neue Opfer und Zugeständnisse wieder anzuknüpfen. Nach so langer Einleitung, in der Sie blos mit fremden Angelegenheiten

vielleicht bis zum Überdruss behelligt worden, gehe ich nun auf die Frage über, die Sie, verehrtester Freund, allein betrifft. Der *Pesti Hirlap* wird mit dem 1. July 1844 verwaist vorstehen! denn nach alle dem, was ich vorstehend so ausführlich auseinander gesetzt habe, ist an eine Vereinigung mit K. wohl nicht mehr zu denken. — Da wir aber wohl gesonnen sind, das Blatt unter einer würdigen und populären Redaction fortzusetzen, so machen wir Ihnen und namentlich Landerer als Inhaber des Privilegiums den Antrag die redactionelle Leitung des Blattes vom 1. July d. J. ab anzunehmen. Ohne eine Antwort von Ihnen abzuwarten mache ich mich in wenigen Tagen auf dem Weg nach Pressburg um diese Angelegenheit mit Ihnen näher zu besprechen, in der Voraussetzung, dass Sie unserem Vorschlage ein geeignetes Ohr schenken und meine Anfrage bis dorthin reiflich erwogen haben verden. Zum Schlusse bitte ich Sie und ich baue auf Sie als meinen bewährten und gediegenen Freund, dass Sie im Falle das Ereigniss der Kossuth'schen Lostrennung von *Pesti Hirlap* in dortigen Kreisen von mancher Seite entstellt zur Publicität gelangen sollte, auf diese meine Zeilen gestützt unser gutes Recht in Schutz nehmen werden —

Auf recht baldiges Wiedersehen

Ihr

Hern L. v. Sz.

A következő levelet *Kossuth 1844 január 27-iki kelettel* intézte *Landererhez*. Kemény vádirat ez, melyben Kossuth erélyesen védelmezi álláspontját. A levél sok érdekes adatot tartalmaz a vállalat pénzügyi oldalát illetőleg s így hirlapirodalomés nyomdászattörténeti szempontból is igen tanulságos. A közölt számadatokból világosan kitűnik. hogy a vállalat üzleti eredménye nem volt annyira »precaire«, mint a megelőző levél föltüntetni iparkodik.

Herr von Landerer!

In der gestern Acht tag gehaltenen Sitzung des Gewerbvereins-Ausschusses haben Sie mich auf meine wiederhohlte Frage ob die Emmerlingischen 160 f. C. W. (— 32 fl. W. W.) Sie schon in die Vereins-Cassa abgeführt haben mit ganzer Positivität versichert, dass es schon längst geschehen sey — und doch ist es nicht wahr. In der gestriegen Sitzung, ist bei dem wöchentlichen Cassa-Nachweis die Sache wieder zur Rede gekommen: weil eine Anweisung

nicht ausgezahlt wurde und da ergab es sich, dass trotz Ihrer positiven Versicherung und trotzdem, dass der Vereins-Cassier 5—6 mahl es schon theils bei Ihnen selbst, theils bey Ihrem Buchhalter gefordert hat, das Geld noch immer nicht eingezahlt ist. — Wie kann man sich doch so blosstellen!!

Ich bitte das Geld zwischen 12—1 Uhr unausbleiblich abzuliefern, weil es schon assignirt is. Die ganze Rechnung aber bis höchstens Mittwoch zu schlissen; da ich auf Donnerstag die Censoren bereits zur revision avisirt hab.

Fast täglich kommt mir von verschiedener Seite Nachricht über die Machinationen zu, — die Sie aus purer Dankbarkeit dafür, dass ich 3 Jahre hindurch Ihr Lastthier Ihren Schatzgräber abgegeben hab — gegen mich aus grassem Eigennutz anzuwenden nicht anstehen. — Manches davon ist positiv wahr, ich habe Beweise in Händen; — aber bei allem was ich an Ihnen erfahren, denke ich doch nicht so schlecht von Ihnen, dass ich eins, was mir gestern ein mir ganz fremder Mensch mit Entrüstüng erzählt, für wahr annehmen könnte, bevor ich Sie selbst darum befragt. Nehmlich: dass Sie Briefe schreiben lassen, worin Sie den Leuten weis machen, dass ich darum die Redaction aufgegeben habe, weil ich zu einem königl. Hof-Amt designirt bin.

Ich fordere Sie bey Ihrer Ehre auf mir *schriftlich* gerade zu erklären, ob Sie je etwas ähnliches gesagt oder geschrieben haben? Ihr schweigen nehme ich für Bejahung; und werde darnach handeln.

Übrigens bitte ich Sie zu bedencken, dass es mich nur *ein* offenes Wort kostet, um Sie von ganz Ungarn blosszustellen; ich bitte Sie, lassen Sie ab von den unmänlich finsteren Machinationen; erinnern Sie sich was man von Ihrem politischen Verbindungen in Ungarn allgemein glaubt; — erinnern Sie sich, dass nicht ich es war, der unser Verhältniss brach; — dass Sie unbillig mit mir verfahren sind; da Sie den Contract, den ich vor einem Jahre auf Ihren eigenen Antrag einging, hintangehalten, damit Ihnen Ihr auf 6 jahre verpfändetes Wort zu brechen gelegenheit übrig bleibe; dass aber der Contract, wenn auch nicht unterschrieben, doch in den Hauptprincipien mit einjährigem Usus, und den mir eingereichten Rechnungen usu roboriert sey; dass ich folglich Sie nicht nur compromittieren, sondern Ihnen auch einen schweren Schadloshaltungsprozes an den Hals werfen kann. — Endlich bitte ich Sie zu bedenken, dass unsere fundamental übereinkunft das Prinzip festgestellt hatte, dass, falls ausserordentliche Ausgaben räthlich

scheinen sollten, ich auf Ihre $^1/_3$ betheiligung nun dann anspruch machen könne, wenn Sie vorläufig eingewilligt: — und dass bei den Landtagsunkösten (die übrigens im verflossenen Semester mit der Vermehrung der Prenumeranten sich selbst gedeckt), nicht nur so geschehn, sondern sogar Sie mich dazu aufgefordert haben: und dass Sie trotzdem, wohlwissend, dass mehr als $^2/_3$ dieser ausserordentlichen Ausgaben ich selbst zahle, doch grossthuerisch damit geprahlt, dass *Ihnen* der Landtag 3000 fl. C. M. koste!! — ja Herr Heckenast auch jetzt noch das ausstreut, dass ich alle Landtagsunkösten ganz ihnen aufbünden wollte; — ich hingegen als Mann von Ehre in unseren Verhältnissen nichts ändern wollte, weil ich die eingegangene Verpflichtung. wenn Sie auch nur wörtlich war, für heilig und mich auf 6 Jahre gebunden hielt.

Mit einem Worte bedenken Sie alle Umstände wohl, erwägen Sie unsere beidenseitige politische Stellung etc., und es wird Ihnen einleuchtend seyn, dass es für Sie besser seyn wird von mir als von einem Freunde zu scheiden, als mich zur Abwehr Ihrer feindlichen Machinationen ebenfalls zu feindlichen Schritten zu nöthigen; — denn Sie wissen, ich bin nicht der Mann, der Uubilligkeiten feige hinnimt.

Pest, 27. Jäner 1844.

ergebenster

Kossuth.

Eins von denen Plauschereyen, die Sie und H. Heckenast ausstreuen, ist, dass Sie nicht bestehen können, indem ich Sie bloss auf den Typographischen Erwerb beschränken will. Mit welcher Stirne kann man so was ausstreuen? Glauben Sie denn, dass ich nicht rechnen kann. Ich will Ihnen eine kleine Probe liefern, dass ich sehr gut weiss woran ich mit Ihnen bin.

Im verflossenen II-ten Semester 1843 empfingen Sie laut denen mir mitgetheilten Büchern bloss aus der Praenumeration auf ein halb Jahr ... ... 22,032 fl. C. M.

mir und für alle Redactionsunkosten samt dem Landtag von 14 May gerechnet zahlten Sie ... ... 9,327 fl.

Sie behielten daher 12,705 fl. C. M.

Sie rechnen 1 Bogen Druck und Papier auf 82 fl. C. M. (so haben Sie wenigstens mir den Bogen aufgerechnet, den Sie in einem Jahre mehr gedruckt!!)

— Dies ist zwar falsch, denn das Papier, wie Sie mir es selbst von Löwinger holen liessen kostet 28 fl. Druck über 500 40 kr. per 100. also auf 5000 fl. 30 C. M. Zusammen 58 fl. folglich müsste der Satz eines Bogens 25 fl. C. M. kosten!! — indessen rechnen wir mit 82 fl. — In diesem halben Jahr hatte der Hirlap $115^1/_2$ Bogen; — davon $9^1/_2$ Annonce-Beylage, —

also für das Blatt 106 Bogen macht		8,692 fl.
blieb rein für Sie aus der Praenumeration		4,013
Annoncen 53 nummern nur per 35 fl., also $^1/_3$ weniger als wirklich	1855 fl.	
$9^1/_2$ Bogen Beylage nur mit 100 fl. den Bogen	950	
	2,805 S[a].	2,805 fl.
also reine Einkünfte für $^1/_2$ Jahr		6,818 fl. C. M.
rechnen Sie für Expedition wenn Sie wollen		800 fl.
blieben Ihnen doch rein		6,000 fl. C. M.
für Drukerey		8,697
		14,697!!

in einem $^1/_2$ Jahr!! und wofür die 6000 fl. halbjährig, oder ungefähr 12,000 fl. C. M. ganzjährig? — für die grosse Mühe auf das Blatt hindrucken zu lassen: »Kiadja Landerer Lajos.« Wenn es Ihnen nun beliebt hat dies und ausserdem 17,000 fl. C. M. typographischen Verdienst, und den Verkehrsnutzen von 45,000 fl. C. M. zum Fenster hinaus zu werfen das ist Ihre Sache; aber soviel glaube ich doch von Ihnen verdient zu haben, dass Sie meinen Charakter durch unwahre Unterstellungen und Plauschereyen und Machinationen nicht antasten, denn dass ist weder dankbahr weder männlich und zwingt zum feindseeligen Entgegentreten.

Szalay László 1844 január 31-ikén Pozsonyban kelt s *Heckenasthoz* intézett levelében közli a feltételeket, a melyek mellett a szerkesztést magára vállalni hajlandó. Az, hogy Szalay a szerkesztés elvállalásával mintegy közreműködött Kossuth eltávolításában, sokféleképen és sokszor tárgyalt érdekes mozzanata a mozgalmas korszak történetének. Ezen a helyen azonban részletes fejtegetésére nem terjeszkedhetünk ki, valamint azt a kérdést is mellőzzük, hogy Kossuthnak anyagiakban való bizonyos lemondások árán is nem kellett volna ragaszkodni elveinek oly

hatalmas erejűvé vált szócsövéhez, mikor új privilégium megnyerését valami biztosra maga sem vehette.

Pressburg, 31 Jänner 1844.

Ew. Wohlgeboren geehrtes Schreiben dd. 27 Jänner l. J. ist mir gestern zugekommen. Ich bin mit dem Inhalt desselben völlig einverstanden und verpflichte mich hiemit die Redaktion des Pesti Hirlap vom 1^{en} July l. J. ab, unter folgenden Bedingungen zu übernehmen:

1. Sie zahlen mir für das erste Jahr, vom 1. July 1844 bis letztem Juny 1845 Viertausend Gulden Conv. Münze in vierteljährigen Daten;

2. Sie verpflichten sich ferner für die Redaktionskosten noch zu folgenden Baarauslagen:

80 fl. C. M. monatlich für den ersten Redaktionsgehülfen,

50 fl. C. M. monatlich für den zweiten Redaktionsgehülfen,

40 fl. C. M. monatlich für den dritten Redaktionsgehülfen,

40 fl. C. M. monatlich für den Corrector,

500 fl. C. M. jährlich für Journale und Bücher,

600 fl. C. M. jährlich für zu honorirende Artikel, und allenfals zu zahlende Correspondenzen.

Auch liefern Sie an jedem Correspondenten ein Freiexempler des Pesti Hirlap, und stellen die eingetauschten innländischen Journale zu meiner Disposition.

3. Sie verpflichten sich die Zeitungsexpedition solchergestalt zu besorgen, dass weder mir noch irgend einem der Redaktionsmitglieder eine hieher bezügliche Arbeit zur Last falle.

4. Sie räumen mir das Recht der Wahl und Aufnahme der Redaktionsmitglieder ein, und werden mir die für dieselben fixirten Gehalte zur weitern Auszahlung monatlich übergeben. — Ich ersehe aus Ihrem Schreiben mit Vergnügen, dass Herr Ign. v. Langh die zweite Stelle als Redaktionsmitglied (wie oben sub N° 2) zu übernehmen bereit sey.

5. Sie verpflichten sich in jeder Woche 2 Nummern zu 2 Bogen in bisherigem Formate inclusive der Insertion pünktlich erscheinen zu lassen.

Andererseits:

desgleichen, wie Sie sich zu obigen 1. 2. 3. 4. 5. Punkten bis zur Ausfertigung eines förmlichen Vertrages

vorläufig durch Ihr Schreiben dd. 27. Jänner l. J. verpflichtet haben,

verpflichte ich mich hiemit bis zum Abschlusse des förmlichen Vertrages,

stets für hinlängliches Inhaltsmaterial auch bei vorkommenden Censur-Auslassungen der Art Sorge zu tragen, dass Sie in der regelmässigen Herausgabe des Blattes nicht behindert werden.

Dass ich für Förderung des Verkehrs mit der Druckerei, suchen werde eine geeignete Wohnung für mich, nicht fern von derselben zu finden, versteht sich von selbst.

Die einzelnen Punkte unserer Übereinkunft haben zwar schlechterdings kein Geheimniss zu bleiben, doch wäre es mir lieb, wenn deren Kenntniss entre nous bliebe.

Hochachtungsvoll

Ew. Wohlgeboren

engebenster
Ladislaus Szalay.

Ugyancsak *Heckenasthoz* van intézve *Szalaynak* következő *1844 márczius 10-ikén kelt* levele, melyben több érdekes nyilatkozat van Kossuthról, a Pesti Hirlap jövőjéről stb. A míg az előbbi levél tisztán a vállalat pénzügyi oldalát érintette, itt már megszólal a Kossuthtal elvi ellentétben álló politikus is, a ki az események ilyen alakulásában mintegy eszméinek győzelmét látja. A pszihologus egy pár érdekes vonást fedezhet fel e levélben a czentralisták híres publiczistájának lelki világát illetőleg is.

Pressburg, 10. März 1844.

Verehrter Freund!

Landerer wird Ihnen wahrscheinlich mein Schreiben v. 8. d. mitgetheilt haben. Die Comitatsherren könnten sich leicht den Spass machen, die Sache in die Länge zu ziehen, suchen wir daher der Verwirklichung dieser Besorgniss entgegen zu arbeiten.

Ich bin hier nicht unthätig.

B. Eötvös hat die thätige Mitwirkung, wie wir sie wünschten, zugesagt, ich ihm die zwischen uns besprochene Summe; dass heisst, damit es ja nicht wie eine Besoldung aussehe, erklärte ich ihm, dass ich in dem Falle, wenn er 20 bis 24 Artikeln dieses Jahr liefern möchte, jeden einzelnen Artikel mit 10 Dukaten honorieren würde; und unser weiteres Verhältniss mit Ende des Jahres zu besprechen komme. Eötvös ist ganz für das Blatt, was alle Welt ganz natürlich findet.

Unsere Aktien stehen über alle Begriffe gut. Klauzal erklärte mir öffentlich im Casino, dass ihm die Reussirung des Unternehmens ganz besonders freuen werde. Das Zerwürfniss Kossuth's mit den Deputirten scheint täglich zuzunehmen.

Man ist hier der Meinung, dass wir gleich anfangs eine bedeutende Pränumeranten-Anzahl haben werden; dass nenne ich eine gute Meinung.

Über den Stand des Kossuthschen Rekurses bin ich so ziemlich unterrichtet; doch geht mich die Sache nur in so fern an: dass ich wahrhaftig wünsche: er möge das Privilegium erhalten; denn wenn er ohne Zeitung bleibt, so könnten wir in etwas odiösem Lichte manchen erscheinen.[1]

Nachdem, was ich über unsere Unternehmung hier höre, fürchte ich seine Concurrenz nicht im geringsten; und glaube, dass wenn er bei seinem Blatt nicht vorsichtiger zu Werke geht, er sich im Kurzen ruiniren werde.

All' dies, lieber Freund, bleibe zwischen uns. Ich sehne mich stark hinab nach Pesth, vis-à-vis den Franziskanern, wie der Seemann Heines nach dem Rathskeller von Bremen; — doch hat man die Ausarbeitung des Strafverfahrens Szemere und mir anvertraut, was zur Folge hat, dass ich wohl noch einige Wochen hier bleiben werde. Gegeben in exilio posoniensi.

Freundschaftlich

Ihr ergebenster
Lad. Szalay.

Von Kölcsey munkái V. k. habe ich den 12. Bogen erhalten. Der Band wird aus $13^1/_2$ Bögen bestehen.

Több szempontból igen érdekes a következő levél is — a múzeumi gyüjteményben csak fogalmazványa van meg, — melyet *Landerer 1844 márczius 19-iki kelettel* intézett *Kossuthhoz*, s melyben tiltakozik a szerkesztőnek ama joga ellen, hogy a közönségnek a szerkesztőségben beálló változást hirüladó jelentés ürügye alatt a kiadót becsmérelje és a vállalat ellen magában a Pesti Hirlapban agitáljon.

H. L. v. Kossuth hier.

Pest, 19. März 1844.

Ew. Wohlgeboren!

Auf Ihre gestrige wiederholte Aufforderung in Betreff Ihres gegen mich gerichteten Artikels, die Sie mir durch

[1] Kossuthnak egy új lap privilegiuma iránti folyamodása mint tudjuk, abban az időben az egész magyar társadalmat foglalkoztatta.

zwei Ihrer Redact. Mitglieder mit Berufung an unsere Verträge zustellen liessen, so wie auf Ihre später empfangenen offenen Zeilen, habe ich hiemit zu erwiedern, dass ich vollkommen in meinem Rechte zu sein glaube, wenn ich als Eigenthümer meines Blattes nicht zugebe, dass Sie mich in meinem eigenen Blatte beschimpfen u. die Zukunft meines Slattes angreifen. Ich habe durchaus nichts dagegen, wenn Bie in meinem Blatte mit derselben Anspruchslosigkeit, womit ich Ihre Redaktion ohne alle Marktschreierey eingeführt, als auch später alle halbjährigen Pränumerationen eröffnet habe in einer öffentlichen Anzeige an das Publicum Ihren Abtritt von der Redaction verkünden, denn es fällt mir in der That nicht ein, das Publicum auf Kosten Ihres Namens mystificiren zu wollen. Ich werde drum sobald es die Verhältnisse gestatten, ebenso einfach wie bisher den Eintritt der neuen Redaction anzeigen ohne das Marktgeschrei eines Colporteurs zu erheben, und ohne Ihren Aussichten für die Zukunft in Geringstem nahe zu treten. Ich glaube so ist es recht!

Was nun den citirten Punkt unserer Verträge anbelangt, nach welchen Ihnen die uneingeschränkte Ausschliesslichkeit der Redaction zusteht, so glaube ich diesen Punkt nie verletzt zu haben, denn unser eigenes Privat-Verhältniss, auf welches sich unsere Verbindung basirt, scheint mir ausser dem Bereiche aller Redaction zu liegen und gehört also vor ein ganz anderes Forum, als in die Spalten des *eigenen* Blattes.

Welch unerhört ergötzliches Schauspiel wäre das für so viele den Eigenthümer mit dem Redacteur in leidenschaftlichem Kampfe an einander gerathen zu sehen; noch dazu im eigenen Neste!

Auch kann der Sinn Ihrer redactionellen Uneingeschränktheit vor dem Richterstuhle jeder leidenschaftlichen *(így!)* Menschen wohl nicht anders gemeint seyn, als z. B. die freie und vernunftgemässe Benützung eines gemietheten Wohnhauses!

Welcher Hauseigenthümer würde sich es aber gefallen lassen, dass der Mietsmann zur Ausziehzeit an den Grundfesten des Gebäudes zerstörend rüttle unter dem Vorwande, es seyen ihm die Räumlichkeiten des Hauses zur *freien* Benützung überlassen gewesen.

Wenn Sie den gestrigen Vorfall ruhig überlegt haben, so darf ich wohl hoffen, dass Sie mich für die Zukunft mit ähnlichen Zumuthungen verschonen werden. Ich wünsche dies schon um Ihrer und um der Ehre des Blattes

willen. — Finden Sie sich übrigens genöthigt unsere Streitsache vor das Forum des Publicums zu bringen, so mögen Sie dies in einem uns fremden Organe thun; Sie werden mich dort antreffen.

Achtungsvoll.

Érthető kíváncsisággal gondolhat mindenki arra, hogy voltaképen mi módon akarta Kossuth a világ tudomására hozni, bogy agitációjának hatalmas eszközétől, a Pesti Hirlaptól meg fog válni. Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy közölhetjük *Kossuthnak a nagy közönséghez szánt nyilatkozatát* is, abban a formában, melynek közlése ellen Landerer oly határozottan tiltakozott. A legutóbbi levélhez csatolva ugyanis fenmaradt Kossuth nyilatkozatának kefelevonata, a mely így egy kézirat érdekességével bír, s melyet épen ezért egész terjedelmében közzé teszünk.

Szerkesztői változás. Honi 's külföldi lapok olly sokat foglalatoskodnak már a' Pesti Hírlap szerkesztősége körüli változással, hogy elvégre csakugyan magamnak is nyilatkoznom kell, annyival inkább, mivel a' szokott idő közelg, mellyben Landerer Lajos könyvnyomtató ur, mint a' Pesti Hírlap kiadótulajdonosa, évnegyedes, és három évnegyedes előfizetést hirdetni szokott; a' közönségnek pedig érdekében áll tudni, valljon azon lap, mellyre előfizetni felhivatik, jövendőben is az marad-e, a' mi eddig volt, vagy pedig más kezek alatt természetesen mássá, 's viszont más lap az én kezem alatt azzá változik, mi a' Pesti Hírlap volt, vagyis inkább leendett volna, ha belbecsének növelésére az anyagi erőkkel szabadabban rendelkezhettem volna; vagyis, ha a hírlap, mellyet szerkeszték, nem olly embernek tulajdona, ki mint iparüző, a' vállalatot természetesen csak speculativus szempontból szokja tekinteni. — Tisztelettel értesitem tehát a' közönséget, hogy én Landerer Lajos typographus ur Pesti Hírlapját a' folyó féléven tul szerkeszteni nem fogom; tehát f. é. június végével a' Pesti Hírlappali minden viszonyom tökéletesen megszünik. — Megszünik pedig azért, mivel minden önérzetet meg kellene tagadnom, ha Landerer Lajos urral legkisebb viszonyban maradni képes volnék. A' dolog a' körül forog, hogy én Landerer Lajos urtól, bizonyos körülményeknél fogva, már egy év előtt megválni akartam; akkor azonban Landerer ur szorgos rimánkodására, leginkább annak tekintetéből, mivel (mint mondá) ő volt, ki nekem a' journalisticai mezőre utat tört, vele hat évre szerződést kötöttem; mikoron is Landerer ur

annyira látszott a' velemi összeköttetést óhajtani, miszerint még a' hat évi időszak utánra sem kívánt maga számára felmondási jogot föntartani. A' szerződést tehát megkötöttük, 's egy éven át folytonos gyakorlattal meg is erősítettük; az általam nyomban papírosra tett szerződés aláírását azonban Landerer ur jónak látta, különféle ártatlan színek alatt, húzni, halasztani, míg végre a' mult év végéveli számadáskor jónak látná, tudtomra adni, hogy szerkeszszem olcsóbban a' hírlapot — ha akarom — mert ő a szerkesztésre többé annyit nem fizetend, mint eddig fizetett; 's midőn ezen csodálatos nyilatkozása közben a' köztünki hat éves szerződés szóba jőne, jónak vélte volt, engem emlékeztetni, hogy azon szerződés aláírva nincs. Minden becsületetérző ember ítéletére bízom: lehetséges-e, hogy egy emberrel, a' ki velem így bánik, tovább viszonyban maradhassak; kivált, miután a' Hírlap materialis állása nemcsak nem csökkent, sőt folyton gyarapodott, mert sohasem volt a' Pesti Hírlapnak annyi előfizetője, mint most van; a' köztünki szerződés pedig, csak mindennemű kiállítási költségek tökéletes fedezése után fenmaradott jövedelem osztályának alapjára, tehát a kiadóra nézve még azon esetben is minden legkisebb veszélyt kizáró biztosságra volt építve, ha egykoron a' közönségnek a' Pesti Hírlap iránti részvéte csökkenni találna; mi azonban mint már említém, 's hálás köszönettel ujra említem, jelenleg nemcsak elő nem fordult, sőt a' közönség részvéte 's pártfogása nagyobb, mint valaha volt.

A' dolgok e' helyzetében becsület szerint mást nem tehettem, mint azt, hogy Landerer urnak válaszul adjam: miként én az egy év előtt kötött szerződés által magamat a' Pesti Hirlap szerkesztésére hat évig kötelezettnek érezvén, kötelességemnek becsületesen megfelelni kész valék 's a' köztünki viszonyban legkevesebbet is változtatni szándékom nem vala; mivel azonban Landerer ur, az aláírás elhalasztására támaszkodva, jónak látja szerződési kötelezettségét elfelejteni, ezt felmondásnak veszem, 's vele a' folyó féléven túl összeköttetésben maradni semmi feltételek mellett nem fogok.

A' dologban egy kis furcsa intrique-tske van; minek kulcsát bírom, de ha fölhíva nem leszek, örömest elhallgatom. Végsőleg majd megválik, valljon a' számítás nem fog e egy kissé máskép kiütni, mint Landerer ur gondolá.

Én barátaimat megkérdezém, gondolják-e, hogy nekem a' fáradalmas hirlapiró pályáról még le nem lépnem, némileg férfiúi 's polgári kötelességem? 's midőn e részben nem

csak ők, hanem még más politikai véleményszinezetüek is, igennel feleltek: azt gondolám, hogy a nyilt egyenes út becsületes emberhez leginkább illik; 's hogy igy kormányunk azon loyalitásába 's valódi alkotmányos szellemébe vetett bizodalommal, miszerint remélhetni hiszem, hogy a' mit egy typographus számára negyedfél év előtt megkezdenem, 's negyedfél éven át folytatnom nem elleneztetett, azt most magam számára tennem szintugy szabad leszen: egy uj politikai 's társadalmi hirlapnak sajátomul megalapítása 's kiadhatása iránt a' szükséges lépéseket megtettem. A' dolog még függőben van; elég legyen jelenleg a' közönséget tisztelettel értesítenem, hogy a journalistikai pályáról lelépni teljességgel nem szándékozom; — majdan a' közönségtől függend annak adni bizonyságát, valljon a' Pesti Hirlap iránti részvét a' lap nevének 's kiadójának, vagy pedig szerkesztője ügyekezetének volt e gyümölcse.

Ezeket előlegesen jelenteni, részint a közönség iránt, részint a' terjengő különféle hirek tekintetéből önmagam iránt kötelességemnek itéltem; mihez még különösen tisztelt levelezőimhez 's dolgozó társaimhoz azon kérdést intézem, hogy ha hű csatlakozásukat nem másnak mint személyem, elveim 's munkásságom iránya iránti rokonszenvnek szabad tulajdonitanom: azt számomra fentartani 's a dolgok tökéletes kifejlődéseig másokkali viszonyokba nem bocsátkozni méltóztassanak. — Kossuth.

Ez a nyilatkozat ebben a formában soha meg nem jelent. Mert az, a mit a Pesti Hirlap, 1844 április 11-iki számában közölt, ennek mindössze lényegesen rövidített s hasonlíthatatlanul szelidebb változata. A miket a kefelevonat szövege határozottan kimond, itt csak halványan sejtetve vannak. A legvaskosabb részeknek pedig egyáltalán nyomuk sincs. — Kossuth véglegesen június 30-ikán vett bucsút közönségétől »A szerkesztő bucsuszava« czímű híres vezérczikkében. Ebben azonban politikai álláspontjának magas szempontokból való összegezésére szorítkozik; a kiadóival való ügye ebben az eszmekörben és a stilusnak ez emelkedettségében csakis igen távoli és rejtett vonatkozásokban volt érinthető.

Még egy ide vonatkozó levelet közlünk a múzeumi irodalmi levelestárból. *Kossuth* irta *1844 márczius 23-iki kelettel Landerernek*. Kisebb jelentőségű szerkesztői hatásköri kérdésről van benne szó, azonban igy is bizonyítja, hogy a viszálykodás szerkesztő és kiadó között állandóan tartott.

Euer Wohlgeboren!

Da mich Erfahrung gelehrt, dass es mit Ihnen nicht wohlgethan ist, anders als schriftlich das mindenste zu verhandeln, so nehme ich mir die Freiheit Sie aufzufordern, mir in ein paar Zeilen zu wissen zu thun, ob Sie das heutige Blatt, so wie ich es als Redacteur zuzammenstelle, drucken wollen oder nicht? Weil ich meine Verbindlichkeiten bis zum letzten Punkte treu erfüllen will, aber mich natürlich nicht so weit erniedriegen kann, hinter meinem Rücken Einschwärzungen in das Blatt zu erlauben.

Hätten Sie Ihrer Pflicht gemäss mir auch nur heute früh zu wissen gemacht, dass Sie $^1/_4$-jährige Praenumeration in das heutige Blatt einrücken wollen, so hätt ich bloss trocken hingeschrieben, dass dies das letzte Viertel ist in welchem ich die Redaction führe, und hätte gegen das Einrücken nichts einzuwenden gehabt; — aber ohne mein Wissen hinter meinem Rücken kann ich nichts einschwärzen lassen. Demnach erkläre ich, dass die Anzeige mit der bemerkten Zugabe im künftigen Blatt ohne Schwierigkeit wird eingerückt werden; in das heutige Blatt aber, — weil ohne den bewussten Zusatz und ohne mein Wissen es geschah, durchaus nicht.

Ich erbitte mir achtungswoll Ihre definitive Willenserklärung

Pest, am 23. März 1844.

ergebenster

Kossuth.

*

Kicsinyeseknek látszó, sokszor egészen prózai hangok csendülnek meg a közölt levelek egyik-másik sorában. Hozzá lévén szokva amaz idők történetében részint nagy elvek részint nagy hatalmi érdekek harczait látnunk, majdnem sértően hangzanak a rideg összeadások üzleti ízű érvei. Abban, hogy Kossuth kezéből kiesett egyik leghatalmasabb fegyvere, részint nemzeti fejlődésünk ellen irányított aknamunka eredményeit, részint a haza boldogítását a Kossuthétól eltérő alapon tervező nemzeti politika sikerét láttuk. S ime, egy pillanatra úgy tünik fel, mintha szót sem érdemlő anyagi diferenciák következménye volna az egész. Ahhoz természetesen szó sem fér, hogy a kettő között szoros összefüggés van, azonban érdemes ez összefüggés összes hiányzó láncszemeit is felkutatni, hogy tisztán lássuk az eszközöket, a melyekkel hatalmasok terveit egy egyszerű »typographus« megvalósította. Azt hiszszük, hogy e kutatásban a közölt adatoknak is jó hasznát lehet venni.

A DESZPOTA-MÉLTÓSÁG BIBLIOGRAFIÁJÁHOZ.

Thallóczy Lajostól.

Abból az alkalomból, hogy III. Béla király emlékezetét egy dr. Forster Gyula szerkesztette kimerítő díszmunka örökítette meg, behatóbban kellett foglalkoznunk a byzantin udvari hierarchia főméltóságával: a deszpota-méltósággal.

Felhasználtuk a byzantin források nyújtotta ismeretes anyagot, számba vettük az idevágó szakirodalmat, csak egy munkát nem sikerült — legalább nekünk — a monarchia nagyobb könyvtáraiban föllelnünk, melyről már Engel Keresztély is — a ki csak czímét idézi — azt írja, hogy a bécsi udvari könyvtárban nincs meg.[1]

E könyv czíme: *Lo scettro del despota*, o vero del titolo, e dignita dispotale. Discorso istorico, politico e giuridico. Szerzője: *Andrea-Giuseppe Gittio*, patritio Chietino, Beneventano, e Romano, Cavaliere, e Libero Barone del Sacro Romano Imperio, un de coppieri di Sua Maestà Cesarea, e del suo Consiglio, etc. Accademico della suprema impiriale Arciaccademia nella Corte Cesarea, e di quasi tutte le primarie dell' Italia, detto il Bizzarro.

Engel Zanetti nyomán tudta, hogy a munka 1697-ben jelent meg, s megjegyezte, hogy a Nemanja családra vonatkozólag egynémely adatokat tartalmaz. Újabban a nápolyi nemzeti könyvtárban (170. I. 25) őrzött példány alapján alkalmunk nyílt a munka áttanúlmányozására.

A munka ívrét alakú s XXIX + 120 ívrét lapot tartalmaz. Czímlapja barokk ízlésű trofeum keretben tartalmazza a rövid czímet, alól a szerző czímere, fölötte vignette-kép: lebegő angyal jobb kezében deszpota-süveget, bal kezében gyöngyös kormánypálczát tart. Fenn a czím fölött Neptun, a vizek istene látszik. Nyomatott Nápolyban Giacomo Raillard nyomtató-műhelyében, szép, nagy cicero betűkkel, széles margóján kurziv petittel a jegyzetek.

A munka Silvestro Valiero (Falier) velenczei dogenak, a görög imperium deszpotájának van ajánlva. Az előszóban elmondja a szerző, hogy négy évig követe volt a spanyol királynak a császári udvarnál s hazatérőben megfordúlt Velenczében, a hol

[1] Gesch. v. Serwien und Bosnien, 129 és 205. l.

Nanival a köztársaság tudós procuratorával gyakran értekezett s közölte vele abbeli meggyőződését, hogy Velenczét a királyi czím illeti meg. Naninak nagyon tetszett az eszme s bíztatta, hogy írja meg ebbeli nézeteit. Meg is tette s e munkája megjelent: »La regia corona al corno ducale di Venezia per *cinque* titoli innestata« czím alatt. Ez öt czím közül az utolsó: a *deszpota* czíme s méltósága, melyet 1204-ben Dandolo herczeg nyert el hivatalbeli *utódaira* is kiterjesztett hatáskörben. Minthogy vannak, a kik ezt a méltóságot — úgymond — nem veszik egynek, szerző e munkájában a fennmaradt kútforrások alapján azt akarja bebizonyítani, »hogy a deszpota méltósága és méltóságát jelző sceptruma egy s ugyanaz a királyival.«

Az előszó után — mely 1697 július 16-ikán Nápolyban kelt — két szonett következik a szerző dicsőítésére. Az egyiket: *Carolus de Sancto Severino, Bisinianus et Pacechi princeps,* a másikat *Paolo di Sangro, principe della città di San-Severino, duca di Torre-maggiore, marchese di Castelnuovo* írta. Az elől említett latinúl, a második olaszúl írta meg versezetét, mely utóbbi közé (XII. l.) a szerző arczképe van iktatva.

A fametszet rajzolója s vésője: »*Teresia del Po', Academica Romana.*« Körirata:

D. Andreas-Joseph de Giptio, patricius Teatinus, Beneventanus et Romanus, Eques ac Liber Baro S. Romani Imperÿ, unus ex Pincernis S. Caesareae Maiestatis eiusque à Consilÿs atque eidemmet a Sacra Catholica Maiestate ablegatus etc.

Maga a kép egy negyven év körül lévő szabályos arczú, fürtösen fésült, rokonszenves, vékony bajszú, brokátba öltözött, könyvet tartó diplomatát ábrázol.

A XV. és XVI. lapon a könyvvizsgálók: Tommaso Bruno és Antonio Ardia jezsuiták magasztalják a munkát. A XVII—XXIV. lapon szerző felsorolja mindazokat a munkákat, melyeket művében felhasznált. Összesen 270 munkának a czímét közli, mely források közé még a szentírást is fölveszi. E munkák közül közöljük azoknak a czímét, melyek genealogiai tartalmúak. Egyfelől jellemzik a genealogiai tanúlmányok akkori színvonalát, másfelől a kutató, ha elvétve is, gyakran talál az antiquált forrásokban is oly adatot, mely becses nyomra vezet.

Ime a munkák jegyzéke :

Albizius Antonius, Principum Christianorum Stemmata.

Alciatus Andras, Emblemata.

Aldimari Biagio, Hist. genealog. della famiglia Carafa.

Ammirato Scipione, Famigli e nobili Napoletane.

Ammirato Scipione, Vita del re Ladislao.

Ammirato Scipione, Alberi incisi di diverse famiglie e prencipi.

D'Angelo Andrea, Duca di Drivasto, Genealogia d' Imperadori Rom. e Constantinopolis e Re etc. (corre ancora latino).

Ansalonius Petrus, Relatione della sua famiglia.

Borrellus Carolus, Vindex Neapolit. Nobilitatis.

Campanile Filiberto, Armi et insegne de Nobili.

Capecelatro Francesco, Libro dell' Arme delle Famiglie Nobili Napolitane.

Caputo Nicolò, Discendenza della Real Casa d' Aragona.

Carrillo Alonso, Origen de la Dignidad de Grande de Castilla.

Cartari Antonio, Armi et insegne delle famiglie.

Contarino Luigi, Della Nobiltà di Napoli.

De Crescenzi G. Pietro, Corona della Nobiltà d' Italia.

de Fariay Sousa Manuel, Notas al Nobiliario del Conde D. Pedro de Portugal.

Fiore Giovanni, Calabria illustrata.

Franco Antonio, Compendio delle scritture della famiglia di Franco del Seggio.

Gittio Andrea Barone,[1] Bilancia istorica, politica e giuridica.

Gittio Andrea Barone, Regia Corona al Corno Dogale di Venetia per cinque Titoli innestata.

Gittio Andrea Barone, Descritt. dell' Albero della famiglia di Lagonessa.

Gittio Andrea Barone, Memorial impresso por el Principed e Acaya sobre su pretencion de cubrirse en España.

Gittio Andrea Barone, Istoria Genealogica della Despotale, e Real Famiglia di Tocco.

Guichenon Samuel, L'histoire genealogique de la royale maison de Savoye.

Lascaris Constantinus, De nomine, ac dignitate Despotae ad Cardinalem Aragoniae epistola.

Lavaña Juan Battista, Notas al nobilitacio del Conde Pedro de Portugal.

de Lellis Carlo, Discorsi delle famiglie nobili Napolit.

de Luca Ptolemaeus, Genealogia regum Siciliae post indicem annalium Zuritae.

Marchesius F., De Neapolitanis familiis.

Marra Ferrante, Discorsi delle famiglie imparentate colla casu della Marra.

Mendoza de Salazar Pedro, Origen de las dignidades seglares de Castilla, y Leon.

de Molina Gonçalo, Historia de la Nobleza de Andaluzia.

Monaldi Pietro, Istorie delle famiglie Fiorentine.

Parisien Anselme, Histoire genealogique de la maison Royale de France.

Pelliçer Joseph, Justificacion de la Grandeza del Conde de Miranda.

[1] A könyv szerzője.

Pietri Francesco, Cronologia della famiglia Caracciola.

à Puteo Julius, Imperialis Gentis Lascaris Genealogia.

Reusnerus Elias, Genealogiae, sive opus genealogicum de familiis imperatorum, regum et principum.

Ritterssusius Nicolaus, Exegesis historica genealogica.

Ritterssusius Nicolaus, Genealogiae imperatorum etc.

de Sainct Marthe, Histoire genealogique de la maison de France.

de Salazar don Luis, Historia genealogica de la Casa de Silva.

Sansovino Francesco, Origine delle famiglie illustri d' Italia.

Sicola Sigismundo' La nobiltà gloriosa ò vita di S. Aspreno.

Thuret D. A., Le grand arbre et genealogie des Roys de France, presentée au Roy 1665.

Tutini Camillo, Discorsi de sette officii del Regno di Napoli.

Vredius Olivarius, Genealogia comitum Flandriae.

Zabarella Giacomo, Arbore e genealogia de Valerii.

Zabarella Giacomo, Discendenze Regie e Imperiali della Casa Comnina.

Ezután következik 112 lapon egyfolytában (nem fejezetekben) az értekezés és 8 lapon egy eléggé kimerítő név- és tárgymutató. Minket e munka leginkább azért érdekelt, mert — mint említők — Engelnek Zanetti nyomán tett ama kijelentése, hogy a Nemanjákról tartalmaz adatokat, azt gyaníttatá, hogy Gitti esetleg új forrásokat használt. Átolvastuk a munkát, de konstatálhatjuk, hogy a byzanti írókon s magyarázóikon, Du Cange, Leuenclavius, Mauro Orbini, Luccari s Luciuson kívül egyetlen érdemleges forrást sem használt, s egy ismeretlen adatot sem tartalmaz. Jogtörténeti fejtegetései is nagyon primitívek s a mit bizonyítani akar nagy apparatussal, hogy a deszpota méltóságot a keleti császárok adományozták, hogy az nem volt hivatal, mindezt forrásai, melyeket szó szerint s nem mindig illő helyen idéz, világosabban megmondják. Többet, mint a mennyit Codinus Curopalata ir, ő sem tud. Az egész munkálat tehát nagy tudálékossággal iratott alkalmi irat, mely csak mint genealogiai bibliograficum érdemli meg a felemlítést.

A szerző életrajzi adatairól csak annyit tudunk, hogy 1675-ben mint a spanyol király követe Bécsben megkapta a birodalmi lovagságot. (Cs. és kir. titk. levéltár, Reichsb.) Bővebbet esetleg Simancasban találhat róla, a kit Gitti, mint genealogiai író érdekel. Valószínű, hogy tanulmányairól Velenczében még bővebb adatokat tartalmaz felőle a Szent-Márk-könyvtár s a köztársaság levéltára. Munkái közűl olvastuk még a Délalbaniában jeleskedett Tocco családról szóló munkáját, de ez is Du Cange nyomán készült.

A GYULAFEJÉRVÁRI BATTHYÁNY-KÖNYVTÁR.

VARJÚ ELEMÉRTŐL.

(Hetedik közlemény, egy melléklettel és a szöveg közt öt hasonmással.)

199. *(N₅. II. 16.)* PETRUS LOMBARDUS EPISCOPUS PARISIENSIS, SENTENTIARUM LIBRI IV. *Saec. XV.*

Ivrétű kézirat, hártya ívekbe foglalt papirfüzetekkel, kéthasábosan, folyóírással írva. Rubrikálva, szines kezdőbetükkel. Végén csonka. A XV. század derekáról.

Rézveretes, vörös-barna borjúbőrrel bevont deszkakötésben. A kötés. préselése után ítélve. szepesi készítmény.

Beke. Index. 585. sz.

200. *(M₅. V. 17.)* BREVIARIUM. *Saec. XV.*

Hártyakézirat tizenhatodrétben a XV. század derekáról. Egyhasábosan, csinos gót minuszkulákkal írva, egyszerű vörös kezdőbetükkel. Elül, hátúl s több helyütt közben is csonka.

XVIII. századi bőrkötésben.

Beke. Index, 71. sz.

201. *(K₅. III. 11.)* SERMONES DE TEMPORE. *Saec. XV.*

Ivrétű papírkézirat 283 levélen, kéthasábosan, folyóírással írva; vörös kezdőbetükkel.

Barna bőrrel bevont deszkakötését bevésett és bevert lombdísz ékíti.

Beke. Index, 511. sz.

202. *(K₅. III. 15.)* SERMONES VARII. *Saec. XV.*

Ivrétű. végén csonka papirkézirat, végig egy kéztől való, durva folyóírással. Rubrikálatlan; kezdőbetüinek helye üres. A XV. század derekáról.

Barna borjúbőrrel bevont durva deszkakötésben. Kapcsai és gombjai hiányoznak.

Előlapján nagy gót betükkel a XV. század végéről való bejegyzés:

Liber Laurencii Tunkchl de Padn sacerdos Pataviensis diocesis.

Az első lap felső szélén a XVI. század elejéről való írással: Pro loco S. Radegundis.

Beke, Index, 512.

203. *(N_5. III. 2.)* MISSALE AD USUM CUIUSDAM ECCLESIAE HUNGARICAE. *Saec. XV.*

Nagy ívrétű hártyakézirat a XV. század derekáról. Kéthasábosan, tintavonalzásra szépen s egyenletesen, nagy, éles törésü gót betükkel írva. Kezdőbetüinek jó része egyszerű, vörös és kék, nehány nagyobb initialisa szines tollrajzú kacskaringókkal ékes. 9*a*. lapján, a canon előtt, egy lapnak a negyedét elfoglaló igen primitiven készült szinezett tollrajz van, a mely a keresztre feszített Üdvözítőt ábrázolja.

A 3*a*—5*b*. lapokon levő naptárban a magyar szentek szokott helyükön találhatók.

Kötése igen rongált, vastag deszkatábláin az egykori piros bőrbevonatnak csak foszlányai vannak; veretei hiányoznak.

Beke, Index, 380. sz.

204. *(N_5. III. 7.)* SANCTUS THOMAS DE AQUINO, SUMMAE THEOLOGICAE SECUNDAE PARTIS SECUNDA PARS. *Saec. XV.*

Ivrétű papírkézirat, két hasábosan, tetszetős kurzivval írva. Vörös és kék kezdőbetükkel. A XV. század derekáról.

Természetes színű szarvasbőrrel bevont, rézkapcsos deszkakötésben.

A táblák belső borítéklapjait két pápai bulla töredékei képezik, az egyiket IX. (?) Bonifácz pápa adta ki venerabilibus fratribus Nitriensis et Luthomuslensis episcopis; a másiknak kibocsátója ismeretlen, írása azonban az előbbivel egyező, intézve van pedig a bécsi skótok rendházához.

Beke, Index, 569. sz.

205. *(K_5. III. 14.)* COMPENDIUM DER GÖTTLICHEN LEHRE. *Saec. XV.*

Ivrétű papírkézirat a XV. század derekáról, folyóírással, kéthasábosan írva. Vörös czímekkel és kezdőbetükkel.

Apró bélyegekkel préselt barnabőrös deszkakötésben.

Végső levelén a Trenbach-család czímere, gót betüs, a XV. század végéről való Trenbach felirással.

Beke, Index, 588. sz.

206. *(K_5. V. 14.)* MARCUS TULLIUS CICERO, DIALOGUS DE AMICITIA. *Saec. XV.*

Negyedrétben, szép vastag olasz papírra folyóírással írva. Rubrikálva.

Kolofon: Explicit liber Marci Tullii Cyceronis de Amicicia | ad Quintum Mucium *(így).*

XVIII. századi papírborítékban.

Beke, Index, 94. sz.

207. *(L₅. IV. 1.)* COLLECTIO PRIVILEGIORUM ORDINIS FRATRUM THEUTONICORUM HIEROSOLYMITANORUM. *Saec. XV.*

Ivrétben, erős hártyán, 43 levélen, kéthasábosan, gót minuszkulákkal igen szépen írva, egyszerű vörös és kék kezdőbetűkkel. A XV. század derekáról.

1a. l. Kezdete: Incipiunt Previlegia *(így!)* | ordinis fratrum Theutoni | corum Iherosolimitanorum.

Tartalmazza a német lovagrend gyökeres kiváltságleveleit *Honorius pápa* 1216-ban kelt bullájától kezdve *Johannes de Lignano* egy *Forma absolutionis*áig. Valamennyi egy átiratba van befoglalva, melyet 1424-ben *Theodoricus Coci de Gressen clericus Trevirensis diocesis notarius publicus* adott ki Horneck várában, Evirhardus de Sarenstein nagymester kértére.

XVIII. századi egyszerű bőrkötésben.

Beke, Index, 436. sz.

208. *(L₅. IV. 17.)* MISSALE. *Saec. XV.*

Ivrétben, 371 hártyalevélen, kéthasábosan, több kéztől származó gót könyvírással írva. Vörös és kék, kacskaringókkal czifrázott kezdőbetűkkel. A canon előtt nincs kép s úgy látszik, nem is volt. Naptárából a magyar szentek hiányoznak.

Barna disznóbőrrel bevont, csinosan préselt deszkakötésben.

Beke, Index, 382. sz.

209. *(M₅. IV. 5.)* BREVIARIUM. *Saec. XV.*

Ivrétben, papiron, két hasábosan, félkurzívval írva. Legalább öt kéz írta. Kék és vörös, részben czifrázott kezdőbetűkkel. A XV. század derekáról.

Naptárában a magyar szentek nevei a maguk helyén vörössel írva találhatók.

Kötése hiányzik.

Beke, Index, 69. sz.

210. *(F₅. III. 7.)* MEFFRET, SERMONES ALIAS HORTULUS REGINAE. — JOHANNES MARIENWERDER, EXPOSITIO SIMBOLI APOSTOLICI. *Anni 1460.*

Ivrétben, papiron, két hasábosan, csúnya, apró betűs folyóírással írva. Nem nagy művészettel festett színes kezdőbetűkkel. 322 levél, az utolsó üres.

Az első rész kolofonja:

Et sic est finis huius passionis feria secunda proxima prius Francisci anno domini millesimo quadringentesimo sexagesimo per Petrum presbiterum.

Ezt egy mutatótábla követi, melynek végén:

Finitum hoc registrum sabbato post Dionisii anno M° cccc° lx^mo.

A második rész végén:

Anno domini 1460.

Piros borjúbőrrel bevont deszkakötésben, rézgombokkal és lánczhoroggal.

Az előlevélen:

Liber Beati Jacobi in Lewtscha 1517.

A hátsó tábla belsejébe egy fatáblanyomatú kép van beragasztva. Nagysága mintegy 265 × 193 milliméter. Szép fekete nyomás, csak a betűk színe szürkés. Leírása alúl felment a mellékelt eredeti nagyságú hasonmás. A kép egykorúan szinezve van, a testrészek hússzínnel, Szent-Péter köntöse sárgával, felsőruhája szürkével, palástja biborral; a Szent-András inge zölddel, köpenye rózsaszínnel, ennek bélése sárgával. A kitűnő fametszet a XV. század hatvanas-hetvenes éveiből való.

Beke, Index, 485.

M. Könyvszemle, 1880. évf. 334. l. (?)

211. *(F₅. IV. 3.)* SANCTUS THOMAS DE AQUINO, SERMONES SUPER II. ET IV. LIBRO SENTENTIARUM. *Anni 1460.*

Ivrétben, papíron, a XV. század második feléből. Több kéz által írva; 420 levél.

Barna bőrrel bevont és szepesiesen préselt deszkakötésben, láncczal.

420b. l. végén: Anno cccc° 60 timat n: k: b:

Első levélen XV. századi kézzel:

Iste liber est Georgii Lewteschÿt de (egy szó kivakarva).

A második levélen:

Liber proprius magistri Georgii Lewdeschith olim per magistrum Cristianum predicatorem Cracoviensem sibi legatus. (Utánna Henkel János kezével:) Legatus mihi Joanni Henckel per pie memorie eiusdem dominum Georgium Leudischid amiculum meum anno domini 14096 (így!).

A kötet végén:

Joannis Henckel.

Beke, Index, 454. sz.

M. Könyvszemle, 1880. évf. 347. l.

SZINEZETT FATÁBLANYOMAT
A GYULAFEJÉRVÁRI BATTYHÁNY-KÖNYVTÁR 1465-IKI KÓDEXÉBEN.

212. *(N₅. II. 17.)* I. DECIUS JUNIUS JUVENALIS, SATYRAE. *Anni 1461.*

Ivrétben, papíron, egyhasábosan, igen csunya, sietős kurzivval ritka sorokba írva. A sorok közt s a lapszéleken apróbetűs glossza. Rubrikálva. 47 levél.

46b. l. vörös írású kolofon: Sit laus Christo Ihesu. Scriptus in alma universitate studii Cracoviensis commutacione estival anno domini M° cccc° lxj° per Cristofforum Petschmessing sentenciarum Lombardi et arcium Baccalaureum de Lewtschau etcetera. *(Más írással):* Henricus Samariensis.

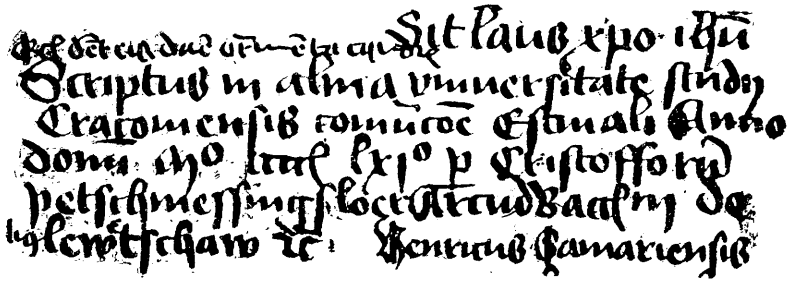

II. AENEAE SILVII ALIQUOT EPISTOLAE. *Saec. XV.*

Ivrét papíron, a XV. század derekáról, kéthasábosan, folyóírással írva. Csak 12 levélnyi töredéke egy nagyobb kéziratnak.

Egykorú durva vászonborítékban.

Beke, Index, 553. sz.

Könyvkiállítási kalauz, 31. sz.

213. *(K₅. VI. 17.)* BREVIARIUM. *Anni 1461.*

Nyolczadrétű kézirat papíron, a mely elején és végén hártyával van keverve; kéthasábosan, gondos tinta-vonalzásra szép, egyenletes gót könyvírással írva. Nagyobb kezdőbetűi színesek, csínosan vannak díszítve, a kisebbek egyszerűek, vörösek. 573 levél.

1a—6b. l. naptár, benne a magyar szentek szokott helyükön. Szent-Benedek vörössel írva.

7. l. kalendáriumi táblák.

8a—13b. l. vegyes imák, mutató-tábla stb.

14a. l. kezdődik a breviarium: Beatus vir qui non abiit...

332b. vörössel írt kolofon: Hic est finis istius | breuiarii de tempore | unacum psalterio. | Et iam sequitur conse | quenter de sanctis et pri | mo de sancto Andrea. | Per manus Ni | colai scriptoris de | Transilvania de o | pido Thorda ubi sali | fodium

nominatur. | Anno domini Millesimo qua | dringentesimo sexage | simo primo. | Lauda scrip | torem donec videbis melio | rem.

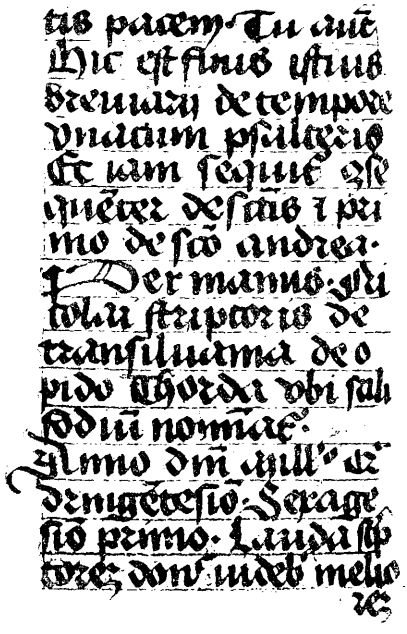

135a. Incipitur de Sanctis.
573a. l. Végződik a munka kolofon nélkül.

Kötése a XV. század végéről való s valószínűleg már a második; csak hátsó táblája van meg. Barna bőrrel van bevonva és apró bélyegekkel van préselve.

A kötés borítólapjaiúl a szepesi káptalannak egy 1469-iki oklevele van felhasználva.

A naptárban a következő bejegyzések vannak:

Május 23. Hic obiit Georgius vicarius 1496.
Aprilis 5. Hic est obitus regis Mathiae 1490.
Aprilis 20. Hic est obitus magistri Simonis canonici de Aranyos 1488.
Aprilis 22. 1488. Hic est inceptum fundamentum capelle domini Pallanti *(kihúzva:* ad latus Scepusiensis) ad latus Sancti Martini.
Junius 5. Hic est obitus domini Gasparis prepositi Scepusiensis 1493.
Julius 19. 1490. Hic est obitus Simonis prepositi.

September 2. Hic est obitus Emerici Pallanti 1487°.

September 19. 1490. Hic est coronatus rex Ladislaus Bohemie in regem Hungarie.

Beke, Index, 63. sz. (?)

Könyvkiállítási kalauz, 32. sz.

M. Könyvszemle, 1880. évf. 249. sz.

214. *(G_5. V. 11.)* PUBLIUS TERENTIUS AFER, COMOEDIAE. *Anni 1462.*

Negyedrétben, papíron, ritka sorokban durva folyóírással írva, a sorok közt apró betűs glossza.

309b. l. kolofon: Publii Terentii Affri poete | comici Phormio explicit fe | liciter Erffordie per me Johannem | Alhuser de Flochberg tunc | temporis studentis ibidem anno | 1462 3 feria post epiphanie festum | in collegio maiori circa Sanctum Michaelem.

Egykorú deszkás vörös bőrkötésben. Veretei hiányoznak.

Beke, Index, 567. sz.

215. *(K_5. III. 13.) I.* JACOBUS VON TERAMO (ODER VON ANCHARANO), DAS BUCH GENANT BELIAL, VON DER PROZESS DES LUCIFERS GEGEN JESUS. *Anni 1463.*

Ivrétben, papíron, erős vonású durva folyóírással írva. Vörös és zöld kezdőbetűkkel.

Kolofon: Anno domini M° cccc° lxiij° Jare | an sand Georgen tag martir.

A kötet illusztrálásra volt szánva, de a képek helyei üresek, csak a négy első készült el. Ezek durva, de mesterkézre valló, tussal gyengén árnyékolt tollrajzok. Különösen szép az első, a mely a szerzőt ábrázolja, a mint Mária előtt térdel.

II. EUSEBIUS CREMONENSIS, LEBEN DES HEILIGEN HIERONYMUS. INS DEUTSCHE ÜBERTRAGEN VON JOHANNES REISCHPERG BISCHOFF VON OLMÜTZ.[1] *Saec. XV.*

Ivrétben, papíron, félkurzívval írva. Kezdetén egy nagy vörös kezdőbetűben a Trenbachok tollal rajzolt címere. Végén nagy vörös betűkkel:

Das puech ist Artolfen von Trenbach zu Sand Merttn.

Utánna más írással az olmüczi püspökök lajstroma. A legtöbbnek neve után oda van jegyezve, hol temettetett el.

Erős, barna bőrrel bevont deszkakötésben, apró bélyegekkel préselve.

Az első tábla belsejében:

[1] Erzsébet morva őrgrófnénak van ajánlva.

Das Puech hat her Pernhart . . . geschenckt Attolffum Trenbach . . . anno domini M°. iiij° lx viij°.

A hátsó tábla belsejébe tollal oda van rajzolva a Trenbach-czímer: négyelt paizs első és negyedik mezeje osztva, a felső osztás ferdén koczkázott, a második s harmadik mezőben jobbra néző, szájában botot tartó sárkányfő. Sisakdísz bohóczsüvegű emberfő.

Beke, Index, 473. sz.

216. *(E_5. VI. 17.)* SPECCHIO DELLA CROCE. *Anni 1463.*

Tizenhatodrétben, finom olasz papíron, gondos vonalzásra, csínos gömbölyű betűs félgót írással írva. Rubrikálva van. 142 levél, az utolsó három üres.

1b. l. kezdete: Il nome del nostro signore miser Jhesu Christo comen | ça el libro che si chiame spechio della croce.

139a. l. kolofon: Conpyuto e libro chiamato spechio de croce mille et quatrocento xxxxxxiij a di xvij. del mese de marcio.

Csínos egykorú kötésben.

Beke, Index, 357. sz.

217. *(M_5. I. 1.)* PRACTICA JURIS CIVILIS. *Anni 1463.*

Nagy ívrétben, papíron, kéthasábosan, szépen s egyenletesen folyóírással írva. Vörös és kék kezdőbetűkkel. Elején több levele hiányzik, az egész szúrágta.

Kolofon: Et sic est finis anno 1463 etcetera.

Első oldalán a 43. számnál lerajzolt czímer.

XVIII. századi papírkötésben.

Beke, Index, 427. sz.

218. *(M_5. V. 23.)* GEBETBUCH. *Anni 1465.*

Kis tizenhatodrétben, hártyán, erős törésű gót betűkkel írva; egyszerű vörös és kék kezdőbetűkkel.

Asszonyok számára készült imakönyv, *Nonnenbrevir*, az imádkozás módját illető érdekes utasításokkal. Elején német nyelvű naptár, utánna naptártáblák, *Aderlasstafel* stb. ezek végén a 20*b*. lapon:

Ter tria sunt septem — septem sex — sex quoque tres sunt.
Sit numerus recta tibi facit milia quinque.
Anno domini 1465.
Tät wir als wir soltn
So tät got was wir woltn.

XVIII. századi bőrkötésben.

Beke, Index, 278. sz.

219. *(M_5. III. 16.)* SANCTUS THOMAS DE AQUINO. SUPER QUARTO SENTENTIARUM. *Anni 1466.*

Ivrétben, hártya ívekbe foglalt papírfüzetekkel; kéthasábosan, csínos folyóírással írva s rubrikálva.

Kolofon váltakozva vörös és kék nagy betükkel: Explicit qua | rtus sent | enciarum Sancti Thome | de Aquino ordinis fratrum pred | icatorum. Per fratrem | Michaelem | Vandalum or | dinis eiusdem.

Ezt követi egy mutatótábla, melynek végén egy második kolofon áll:

Et tantum de Registro. | Explicit dictum et scrip | tum Sancti Thome | de Aquino ordinis fra- | trum predicatorum | super quartum sen | tenciarum per | me fratrem Micha | elem Slauum | ordinis eiusdem | licet indignum | Anno domini millesimo | quadringensesimo | sexagesimo sexto.

Barna bőrös, préselt deszkakötésben. Kapcsai és gombjai hiányoznak.

Beke. Index, 572. sz.

220. *(L_5. III. 15.)* BIBLIA SACRA VETERIS TESTAMENTI. *Anni 1466.*

Ivrétben, igen szép hófehér papíron, végig azonos kéztől való folyóírással, egy hasábosan van írva. Egyszerű vörös kezdőbetűkkel.

Végén: In die Johannis et Pauli anno etcetera 1466 in Serentein.

Világospiros bőrrel bevont deszkakötésben. Veretei és kapcsai hiányoznak.

Beke, Index, 49. sz.

221. *(K_5. III. 16.)* TRACTATUS DE STATU ECCLESIAE. *Anni 1467.*

Ivrétű papírkézirat, kéthasábosan folyóírással írva.

Kolofon: Finitum et completum est hoc opus | anno domini M° cccc° lx vij in die Sancti | Vincencij ordinis fratrum predicatorum per Haynri | cum Stelinx de Blesia pro tunc in Leu | ben degentem de quo reddatur laus domini | et sue genitricis Marie.

Barnabőrös, préselt deszkakötésben, kapcsokkal.

Beke, Index, 151. sz.

222. *(G_5. V. 23.)* VARIA THEOLOGICA. *Saec. XV.*

Negyedrétű, több kéz által írt papír-kézirat. Elején egy betoldott levélen az egész kodex XV. századi irású tartalomjegyzéke:

Contenta.

Regula Sororum de penitencia.

Mare Magnum, cum copiis privilegiorum ordinis.

Legenda Sancti Vincencii confessoris.
Legenda Sancte Katherine de Senis.
Sermo de passione et parasceve.
Sermo synodalis.
Augustinus de vita Christiana.
Harenga capitularis.
Tabula, sive vocabula biblie.

A kódex részei így következnek egymás után:

I. REGULA FRATRUM ET SORORUM ORDINIS PRAEDICATORUM.

Jó folyóírással írva; a XV. század derekáról. Rubrikálva.

Kezdete 2a. l.: Innocencius episcopus servus servorum dei ad perpetuam rei memoriam . . . Végén: Datum Rome aput Sanctum Petrum VI. kl. Julii, pontificatus nostri anno primo.

7a. l. Incipit privilegium domini Clementis pape, nuncupatum mare magnum . . . *Megszakad a 9a. l. közepén. 9b—11b üres.*

II. COLLECTIO PRIVILEGIORUM ORDINIS PRAEDICATORUM SANCTI DOMINICI.

A XV. század derekáról való, igen csínos kurzív írású kézirat. Rubrikálva.

Kezdete 12a. l. Mare magnum domini Bonifacii octavi. Noverint universi, quod nos frater Henricus miseracione divina Jadrensis episcopus . . . stb., *átírja VIII. Bonifácz pápának a Domonkos-rend részére adott nagy privilegiumát.*

18a. l. Mare magnum domini Martini pape quinti. *Csaszlaui János budai közjegyző átíratában.*

24b. l. Transumptum bulle domini Allexandri (így!) pape 4^{ti} contra impedientes predicatorum et audienciam confessionum et mendicacionum. *Atírta 1388. ápr. 14-én Budán* Nicolaus Conradi de Antiquo Foro *közjegyző. Az átírat hitelességét megerősíti* Dominicus de Puteo de Allexandria . . . . . scriba sacre maiestatis Ungarie.

28b. l. Transumptum bulle domini Gregorii undecimi contra infestatores fratres et ordinem pro 4ta porcione. *Ugyanolyan átíratban, mint az előző oklevél.*

31b. l. Copia exempcionis bulle fratrum predicatorum a iurisdiccione cuiuslibet ordinarii, quod soli sedi apostolice et immediate sunt subjecti. Márton pápa bullája. Datum Florencie idus Julii, pontificatus nostri anno tercio.

32a. l. Copia auree bulle ordinis fratrum predicatorum sequitur. *IV. Károly császártól, 1345 augusztus 22-én.*

34a. l. Következik czím nélkül XI. Gergely pápa azon

bullája, a melyben átírja s megerösíti IV. Kelemennek 1268 február 12-én a domonkos-rendiek öröklési jogáról adott bulláját.

34b. l. Mandatum sub sentencia excommunicacionis super vas eleccionis. *Johannes de Poliaco párisi tanár eretnek tanításait illeti.*

37b. l. Következik czím nélkül IX. Bonifácz pápa bullája a domonkos-rendiek öröklési jogáról egy brünni közjegyző 1442-iki átíratában.

39a. l. Czím nélkül. V. Sándor pápa bullája, a mellyel a Domonkos-rendet a püspökök jurisdictiója alól kiveszi s mindennemü adó alól felmenti.

40b. l. Copia declaracionum quarundarum de juribus Johannis Alexandrini patriarchae. *Kelt:* in Bylhemo in monasterio ordinis Sancti Benedicti 1372 2ª die Aprilis.

44b. l. Declaraciones bone de audiencia confessionum et aliis Johannis Alexandrini patriarche. *Átírta 1400-ban Wittich János közjegyző Budán.*

49b. l. Quod possumus predicare populo ecclesias nostras frequentare, confessiones audire et quod nullus prelatorum eciam episcopi vel archiepiscopi valeant propter hoc populum excommunicare. Confirmacio reverendissimi in Christo patris Thome Strigoniensis literarum domini Nicolai legati Ostiensis et Weltrensis.

51a. l. Allexander papa revocat ordinaciones Innocencii, quas edidit contra religiosos. Quod de mane possumus libere predicare.

52b. l. Infringentes temerarie loca nostra excommunicatur.

54a. l. Excommunicantur infringentes ausu temerario loca nostra.

54b. l. Littera de annuali foro libertatis sequitur. *Zsigmond királytól 1396-ból. Végén a rubrikátor kezével:* F. M. D. 1 . 4 . 69 . Et tantum ad presentem.

56a. l. Czím nélkül. Miklós ostiai és velletrei püspök, pápai követ a domonkos-rendiek lelkészkedési jogait szabályozza. Datum Posonii, III. nonis Junii, pontificatus domini Bonifacii pape VIII. anno VIII.

57a—59b. l. üres.

60a. l. Incipit legenda beati Vincencii confessoris fratrum ordinis predicatorum. Beatus Vincencius ex Valencia . . . *Végződik a 63a. lapon. A következön kezdödik a Szent-Vincze által elkövetett csodák felsorolása, a 67a. lapon pedig* Preambulum peticionis sew oracionis pro canonisacione. *Végződik a 70a. lapon.*

70b—71b. üres.

III. LEGENDA SANCTÆ CATHERINAE DE SENIS

Anni 1468.

Papíron, folyóírással írva; rubrikálva.

Kezdete 72a. l. Incipit prologus in legendam pro predicatoribus summatim abbreviatam Beate Katherine de Senis, sororis ordinis de penitencia Beati Dominici ordinis predicatorum.

Zárószavai a 117b. lapon: Explicit legenda Sancte Katherine de Senis, abreviata per reverendum fratrem Thomam de Senis ordinis predicatorum pro predicatoribus. Quam scripsit frater Laurencius de Stropka ordinis eiusdem professor ad instanciam fratris Leonardi Regensperger, pro tunc superioris conventus Budensis. Anno M°. cccc° 68°. *(Regensperger neve félig ki van vakarva.) A kolofon után még három és fél oldalnyi pótlás következik.*

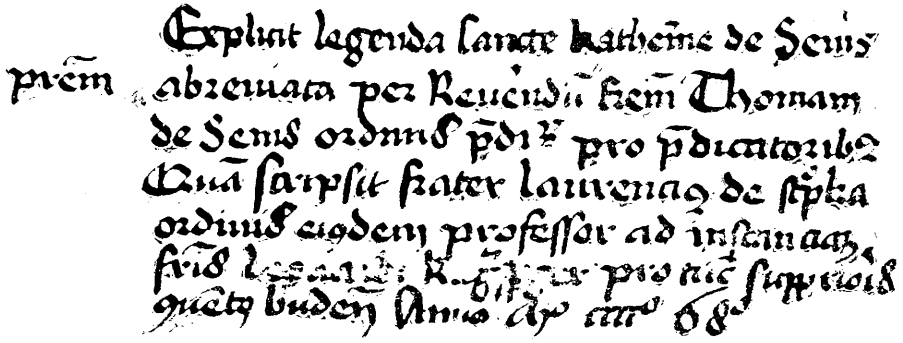

119b. l. üres.

IV. PASSIO JESU CHRISTI. SERMONES.

Több kéz írása; a XV. század második feléből. Rubrikálva.

Kezdete 120a. l. Passio Adonaii domini nostri Jesu 1462 bissextilis. Egressus Jesus trans torrentem Cedron cum discipulis suis . . . .

136b. lapon, az első rész végén, reszketös, öreg emberre mutató írással ezen sorok állanak:

Hec passio predicata est per me f(ratrem) Leonardum Regensperger pro tunc predicatorem domus Cassoviensis, anno 1469. Ora pro me frater ave Maria.

A lapszéleken több helyen német glosszák találhatók.

137a. l. Prohemium in passionem domini. *Végződik a 137b. lapon. Német glosszákkal.*

138. l. üres.

139a. l. In die sancto *(kitörülve:* penthecostes) parasceves postilla magistralis super passione domini nostri Jesu Christi.

151a. l. Collacio Sinodalis.

155a—158b. l. üres.

V. SANCTUS AURELIUS AUGUSTINUS, DE VITA CHRISTIANA.[1]

Nyomtatvány a XV. századból; év, nyomtatási hely és nyomdász jelzése nélkül.

Ezen kis 18 levélből álló füzetke Hain Repertoriumából hiányzik; ellenben le van írva Copingernél: Supplementum to Hain's Repertorium Bibliographicum, Part II. 87 l. 768. szám alatt. Copinger szerint Mainzban, Schöffernél nyomatott; ez azonban kétségtelenül nem áll, miután Schöffer ez időtájt, 1465 körül, amikorra Copinger e könyvecske nyomtatását teszi, már saját bélyege alatt kiadta volt a munkát. Az esetben, ha ezen kiadás is az ő sajtója alúl került volna ki, bizonnyal nem mulasztotta volna el nevét és signetumát rátenni.

A példány alig van megvágva.

VI. ARENGA CAPITULARIS. *Saec. XV.*

Folyóírással írva s rubrikálva.

Kezdete 177a. l. Arenga capitularis. In mansvetudine suscipite in situm verbum, quod possit salvare animas vestras . . . *A lapszéleken vörössel vannak a szónoki részek megjelelve. Végződik a 182a. lapon.*

182b—193b. l. üres.

VII. VOCABULARIUM BIBLICUM DUPLEX.

A XV. század végső harmadából.

Kezdete 194a. l. Ade formacione Genesis. 2.

Végződik a 213a. lapon: Zacheus conversus fuit. Luce 19.

213b—216b. l. üres.

Barna borjúbőrrel bevont, gót modorú csínos préselésű deszkakötésben. Rézkapcsának csak fele van meg.

A 2a. l. felső szélén ezen érdekes bejegyzés:

Conventus Cassoviensis B. V. MARIAE fratrum Ordinis Praedicatorum, recuperatus à civitate Cassoviensi Anno 1699. 2. X-bris.

Beke, Index, 463. sz.
M. Könyvszemle 1880. évf. 250. lap.
Kalauz, 36. sz.

223. *(N_5. III. 13.)* *I.* HUMBERTUS ORDINIS FRATRUM PRAEDICATORUM PRIOR GENERALIS, EXPOSITIO REGULAE SANCTI AUGUSTINI. *Anni 1469.*

Ivrétben, hártya ívekbe foglalt papír terniókkal. Kéthasábosan.

[1] Apokrif!

vastag vonású folyóírással írva; egyszerű vörös kezdőbetűkkel. 231 levél.

Elején csonka.

Kolofon: Finito libro sit laus et gloria Cristo etc. hylfft got. Explicit per manos *(így!)* cuiusdam Martini Craus de Casschowia. Finitum et completum anno domini millesimo cccc° lxix etc.

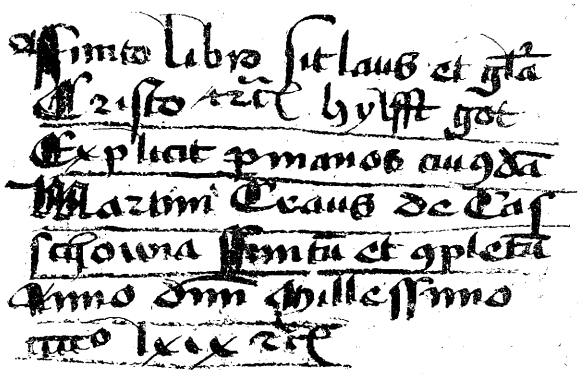

II. SANCTUS BERNHARDUS ABBAS CLARAEVALLENSIS. CONTEMPLATIONES SUPER SEPTEM HORIS PASSIONIS DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI. *Saec. XV.*

Ivrétben, 8 papírlevélen. A XV. század második feléből.

Kolofonja vörössel: Explicit liber contemplacionum Beati Bernhardi super septem horis passionis domini nostri Jhesu Christi P. F. M. P. V. E. Fie.

Szepesiesen préselt vörösbőrös deszkakötésben; gombjai és kapcsai hiányoznak.

Első táblája belsején:

Liber hic MS. mihi Coronae in Bibliotheca Scholae Augustanae confessionis dono datus est die 2a Octobris, 1782. Ignatius Comes de Batthyany Episcopus Transylvan.

Beke, Index. 40. sz.

Kalauz, 37. sz.

224. *(L_5. IV. 8.)* MELIBOEUS, ODER TROST DES BETRÜBTEN MENSCHEN. Accedit Historia Marcolphi germanice. *Anni 1469.*

Ivrétű papírkézirat, vastag vonású, de egyenletes folyóírással írva. Rubrikálva.

Kezdete 1a. l. Hye hebt sich an ain puch mit namen |

Melibeus vnd ist gar Ratsam vnd | ist gemacht vnd zesamgelegt wor | den von dem mundt der heyligen Junkchfrawn Sand Agate vnnd marterin. *Végződik az 54a. lapon.*

54b. l. Hie hebt sich an dy | historia Marcolfi . . . .

70b. l. Anno domini M° cccc° lx viiij An vnser frawen Abent als | Si gestorben ist etcetera.

II. MEDITATIONES, GERMANICE. *Saec. XV.*

Ivrétben, papíron, folyóírással írva. A XV. század közepéről. *Kolofon a 128a. lapon kacskaringós szalagra írva:*

Hab Got lieb von allen dingn
Oswald Enperger von Eferdingn.

Mértani díszítésű feketebőrös deszkakötésben.

A 2a. lapon az alsó szélen egykorú, szépen festett címer látható. Zölddel keretelt kék táblán jobb karéjos ezüst paizsban jobbra ágaskodó vörös szarvas; a paizson ezüst sisak, rajta a paizsalak előtörőleg; a fehér bélésű vörös takaró a sisakdísz folytatását képezi.

Az 54a. lap alján tollal odavetett címer: három ferde négyzettel megrakott paizsfő, a paizs mezeje üres. Fölötte:

Nichts an Vrsach | O. V. Trenbach.

A XVI. század elejéről.

Beke, Index, 640. sz.

225. *(L_5 VI. 10.)* PSALTERIUM. *Saec. XV.*

Tizenhatodrétű hártyakézirat gót könyvírással írva. Rubrikálva. A zsoltárkönyv élén lapnagyságú aranyalapra festett B kezdőbetű, benne hárfázó Szent-Dávid. A könyvecske a XV. század derekáról való vásári készítmény. Ugy látszik, nem igen forgatták, még egészen tiszta.

Naptárából hiányoznak a magyar szentek.

A XVI. század közepéről való préselt bőrkötésben.

Beke, Index, 448. sz.

226. *(M_5. V. 1.)* PSALTERIUM. *Saec. XV.*

Az előbbivel mindenben megegyező, hihetőleg ugyanazon kézirat-gyárból kikerült kódex. Kötése is azonos az előbbiével.

Beke, Index, 70. sz.

Kalauz, 281. sz.

226. *(K_5. III. 9.)* HONORIUS AUGUSTODUNENSIS, COGNOMENTO SOLITARIUS, COMMENTARIA IN PSALTERIUM. *Saec. XV.*

Ivrétben, papíron, kéthasábosan, jó félkurzív írással van írva. Vörös és kék kezdőbetűkkel. Végén csonka. A XV. század második feléből.

Barna bőrrel bevont deszkakötésben. Kapcsai hiányoznak.
Beke, Index, 212. sz.

227. *(J_5. IV. 1.) I.* LUCTA INTER RATIONEM ET CONSCIENTIAM DE SAEPE, VEL RERO, VEL NON SUMMENDO CORPUS CRISTI. ACCEDIT TRACTATULUS DE CORPORE DOMINI. *Saec. XV.*

Negyedrétű félkurzív írású papírkézirat, rubrikálva. 51 levél, az utolsó 11 üres.

Kolofon a 39b. lapon: Et sic est finis huius tractatuli.

II. EXPOSITIO CANONIS MISSAE.

Negyedrétben, papíron, kurzívval írva. 36 levél.

III. TABELLAE CHRONOLOGICAE.

Negyedrétben, papíron. 9 levél.

IV. PLANCTUS ANSHELMI ET MEDITATIONES VARIAE.

Negyedrétben, papíron; a XV. század második feléből. Végül csonka.

Bőrhátú hártyaborítékban.

A kötetbe egy német oklevél töredéke van betéve, a melynek hátán egy a kassai domonkos-rendház valamely tagja által írt magánlevél fogalmazványa olvasható.

Beke, Index, 215. sz.

228. *(L_5. VI. 3.)* BREVIARIUM. *Saec. XV.*

Kis negyedrétű papírkézirat, egy hasábosan, szép félgót folyóírással írva. Rubrikálva. A XV. század második feléből.

Az elején álló naptár csonka, belőle csupán január, november és deczember van meg. A naptárból a magyar versek hiányoznak. Egy XVI. századi kéz helyenként német uralkodók születési és halálozási napjait írta bele.

Egykorú, préselt barna bőrös deszkakötésének első táblája hiányzik.

1574-ben Prukh Rupertus, 1685-ben pedig a bécsi jezsuita rendház volt a kötet tulajdonosa.

Beke, Index, 65. sz.

229. *(G_5. VI. 21.)* SERMONES VARII. *Saec. XV.*

Negyedrétű papírkézirat, egy hasábosan írva. Rubrikálatlan. Végül csonka.

XVIII. századi Batthyány-féle kötésben.

Beke, Index, 492. sz.

230. *(M⁵. IV. 6.)* CONTINUATIONES EVANGELIORUM DOMINICALIUM ET LECTIONES DE SANCTIS. *Saec. XV.*

Ivrétben, papíron, két hasábosan, vastag vonású, apró betűjű folyóírás, egyszerű vörös kezdőbetűkkel. Az első nagy initiale helye üres. Elején nehány levél hiányzik.

Egyszerűen préselt barna bőrös deszkakötésben. Első táblája hiányzik.

Beke, Index, 523. sz. (?)

231. *(F₅. III. 14. 15.)* EXPOSITIO PSALMORUM. *Saec. XV.*

Két ívrétű kötet, papíron, két hasábosan, folyóírással írva. Egy végben számozott 676 levél. A második kötet befejezetlen, végén húsz levél üres.

Két, egyformán piros bőrrel bevont deszkakötés.

Beke, Index, 218. sz.

232. *(F₅. IV. 2.)* *I.* SERMONES SANCTI BURCHARDI ET ALIORUM. *Saec. XV.*

Ivrétben, papíron; két hasábosan, durva, nagy betűjű folyóírással írva. Rubrikálva. 67 levél.

II. INNOCENTIUS PAPA III. LIBER DE CONTEMPTU MUNDI. — SANCTUS AURELIUS AUGUSTINUS, SOLILOQUIORUM LIBER. — EIUSDEM MANUALE. — SECRETA SECRETORUM. — AUCTORITATES PATRUM SECUNDUM ORDINEM ALPHABETI. *Saec. XV.*

Ivrétű, papírkézírat. Több kéz írása; a XV. század második feléből. 132 levél.

Szarvasbőrrel bevont deszkakötésben. Kapcsai hiányoznak.

Első táblája belsején:

Liber ecclesie hospitalensis. *(Értsd:* in Leutschovia.)

Beke, Index, 74. sz.

Magyar Könyvszemle 1880. évf. 339. l.

233. *(G₅. IV. 4.)* *I.* SERMONES. *Saec. XV.*

Ivrétben, papíron; 48 levél, az utolsó három üres. Két kéz írása.

II. THEOREMATA DE HOSTIA CONSECRATA. *Saec. XV.*

Ivrétben, papíron; 59 levél, az utolsó három üres.

Kolofon az 56b. lapon: Expliciunt theoremata de hostia consecrata per manus Johannis de Lichtenwald.

III. SANCTUS THOMAS DE AQUINO O. P., DE OFFICIO SACERDOTIS. *Saec. XV.*

Ivrétben, papíron, 94 levél. Két kéz írása, közülök a második igen csúnya kurzivot vetett.

Kolofon a 94a. lapon: Finitus tractatulus . . . . . doctoris Thome de Aquino ·:· Ego frater Bartholomeus de Perentinis ordinis predicatorum provincie Tholosane et conventus Orthesii in Vasconia . . . . . stb.

IV. LIBER GENERATIONIS JESU CHRISTI. ACCEDUNT BULLAE PAPALES. *Saec. XV.*

Ivrétben, papíron, 26 levél végső 12 üres.

V. ALBERTUS MAGNUS. LIBER AGGREGATIONIS SEU SECRETUM SECRETORUM. *Saec. XV.*

Ivrétben, 34 egykorúan számozott levélen. A XV. század második feléből.

Vörös borjúbőrrel bevont deszkakötésben.

Az első oldal felső szélén XV. századi kézzel írva:

Liber proprius capelle Sancti Georgii. *(Értsd:* in Leutschovia.)

Beke, Index, 338. sz.

Magyar Könyvszemle, V. 337. l.

*

234. *(G_5. VI. 26.)* ALBERTUS MAGNUS. SERMONES NOTABILES DE TEMPORE ET DE SANCTIS. *Saec. XV.*

Negyedrétben, vékony hártyán, két hasábosan, olaszos duktussal írva. Két kéz írása.

XVIII. századi bőrkötésben.

Beke, Index, 14. sz.

235. *(G_5. VI. 31.)* SANCTUS BONAVENTURA ORD. MINOR., QUAESTIONES SUPER IV. LIBROS SENTENTIARUM. *Saec. XV.*

Negyedrétben, hártyán, két hasábosan írva. Rubrikálva; csínosabb kezdőbetűkkel.

Kolofon a 193a. lapon: Scriptor scribebat, pennam palma retinebat.

XVIII. századi bőrkötésben.

Beke, Index, 55. sz.

236. *(H_5. III. 2.) I.* BARTHOLOMAEUS PISANUS, SUMMA CONFESSORUM DE CASIBUS CONSCIENTIAE. *Saec. XV.*

Ivrétben, papíron, két hasábosan folyóírással van írva. Egyszerű vörös kezdőbetűkkel.

II. TRACTATUS VARII JURIDICI. *Saec. XV.*

Ivrétben, papíron. Rubrikálva.

Egykorú, vörös bőrrel bevont deszkakötésben. Kapcsai hiányoznak.

Előlapján félig-meddig kidörzsölve ezen XV. századi bejegyzés:

Istum librum assignavit — — — — — | — — — — — — pro capella in Lewtcha.

Beke, Index, 421. sz.

237. *(M₅. IV. 18. 19.)* TRACTATUS ASTROLOGICO-ALCHIMISTICI MICHAELIS SCOTI, MAGISTRI BERNARDI, JOHANNIS DE DACIA, JOHANNIS DASTYRI ANGLICI, MAGISTRI RODIANI, RAIMUNDI LULLI ET ALIORUM. *Saec. XV.*

Ivrétben, papíron, igen szép félkurzivval írva. Egyszerű vörös kezdőbetükkel és címekkel. A XV. század második feléből. Közbűl nehány levele ki van tépve.

Két XVIII. századi papirkötésben.

Beke. Index. 614. sz.

238. *(K₅. I. 9.)* GUIDO BONATUS DE FORLIVIO, SUMMA DE TOTA ASTROLOGIA. *Saec. XV.*

Ivrétű papírkézirat, két hasábosan írva, vörös címekkel és kezdőbetűkkel. Olasz eredetű. A XV. század második feléből.

Sötétkék szarvasbőrrel borított deszkakötésben.

Beke, Index, 54. sz.

239. *(M₅. IV. 12.)* HAYMO EPISCOPUS HALBER STADIENSIS: COMMENTARIA IN OMNES SANCTI PAULI EPISTOLAS. *Saec. XV.*

Ivrétben, papíron, két hasábban folyó csúnya kurzivval írva. Rubrikálva.

Vörösbarna bőrrel bevont, egyszerűen préselt deszkakötésben, melyet szép tömör broncveretek díszítenek. Öt sarokpánt hiányzik.

Beke, Index, 276. sz.

240. *(I₅. IV. 4.)* SERMONES VARII. *Seac. XV.*

Negyedrétű papírkézirat. Számos egykorú kétből származó durva folyóírással. Rubrikálva. A XV. század második feléből.

Vászonnal s e fölött fekete bőrrel borított deszkakötés.

Beke, Index, 292. sz.

241. *(I₅. III. 6.)* NICOLAUS DE DÜNCKELSPIEL, QUAESTIONES IN IV. LIBROS SENTENTIARUM THOMAE DE AQUINO. *Saec. XV.*

Ivrétben, papíron, vastag vonású dísztelen folyóírással írva. Rubrikálva, helyenként czifrább kezdőbetűkkel. CCCC 50 számozott és 7 számozatlan levél.

Vörös borjúbőrrel bevont deszkakötésben, rézgombokkal, kapcsokkal és kettős vaslánczczal.

Beke, Index, 604. sz.

242. *(G_5. IV. 17.)* CONCORDANTIA BIBLIAE ET SERMONES DE TEMPORE ET DE SANCTIS. *Saec. XV.*

Negyedrétben, papíron, sietős, nehezen kibetűzhető folyóírással van írva. Valamely magyar papnak saját használatára készített gyűjteménye.

Az összes magyar szentekről tartalmaz beszédeket. Szent-Imrének megvan a legendája is és egy *exemplum de miraculis Sancti Emerici.* A XV. század végső harmadából.

Sima borjúbőrrel borított, egy kapcsos deszkakötésben.

Beke, Index, 128. sz.

243. *(L_5. IV. 21.)* ZACHARIAS CHRYSOPOLITA, UNUM EX QUATUOR, SEU CONCORDANTIA EVANGELISTARUM. *Saec. XV.*

Ivrétben, finom olasz papíron, gömbölyded félgót betűkkel írva. A XV. század második feléből.

Egykorú, barna bőrrel bevont, szépen préselt deszkakötésben.

Beke, Index, 299. sz.

244. *(F_5. IV. 7.) (I.)* QUAESTIONUM SUPER IV. LIBROS SENTENTIARUM S. THOMAE DE AQUINO LIBRI QUATUOR. *Saec. XV.*

Ivrétben, papíron, csúnya félkurzivval írva. Minden könyv kezdőlapját nagyon ügyetlenül festett tarka keret ékíti. A XV. század második feléből.

(II.) BENEDICTUS DE SENIS, LIBER SUPER DISTINCTIONES EXEMPLORUM VETERIS ET NOVI TESTAMENTI. *Anni 1470.*

Ivrétben, papíron; első nehány lapját kivévén, rubrikálatlan.

A kötet végén V. Márton pápa egy 1425-ben kelt s a gneznói és olmüczi püspökökhöz intézett bullája, valamint egy IV. Eugén-féle bréve, a mely 1446 július 7-én kelt s Capistranói Jánoshoz van intézve.

Kolofon: Scriptum 1470 per Johannem Borhardi fratrem Leutschoviensis notarii

Fekete bőrös, rézveretes deszkakötésben.

Beke, Index, 601 és 453. (?)

245. *(M_5. V. 3.) (I.)* DIALOGUS ZWISCHEN DEM GEVISSEN UND DEN VERNUNFT. — AIN NUTZLICHE UND ANDACHTIGE EPISTEL. — VON DEN NUTZ DER GOTLICHEN VORCHT, ETC. *Anni 1471.*

Tizenhatodrétben hártyán, vastag vonású folyóírással írva. Rubrikálva.

Az első rész végén: Das puchl ist von dem emphahen gotsleichnam vnd von dem ent | halten. Amen. T. E. W. P.

A második rész végén:

Swester las dir das exempel zu hertzen geen
Wie manig irrung sind zu dem ewigen leben.

A harmadik rész végén: Anno domini millesimo quadringentesimo | septuagesimo primo sabbato ante Katherine | finita sunt hec dicta ab Urbano Puster | walder arcium wacculario.

(II.) REGULAE SORORUM, GERMANICE. — EXEMPELN UND GEBETE. *Saec. XV.*

Tizenhatodrétben, hártyán. Eleje ugyanazon kéztől való, mint a megelőző rész; utolsó kétharmada más írás.

A regulák kolofonja: Dytz puchlein hat ein ende got uns | sein gnad sende | und ditz ellend | durch sein parmmung schiere weende. Amen. Vlricus Weÿdacher.

Az egész kötet végén: S. E. O. P.

XVIII. századi bőrkötésben.

Beke, Index, 450. sz.

246. *(F_5. III. 3.)* COMMENTARIA IN M. TULII CICERONIS RHETORICAM. *Anni 1471—72.*

Ivrétben, finom olasz papiron, jól olvasható latin írással. Csak eleje van rubrikálva. 228 levél.

A 78b. lapon ezen kolofon: Wiene 1471. ultima novembris. Inceptum ultima oktobris.

109b. l. Finit commentum in rhetoricam novam Ciceronis. Wienne 1471. 14. Decembris.[1]

131b. l. Wienne 1472 die vigesima sexta Decembris.

225a. l. Die 24. Martii. Wienne 1472.

Rézveretes és kapcsos, csinosan préselt, barna bőrrel bevont deszkakötésben.

Az első tábla belsején:

Iste liber est magistri Casparis Polirer.

247. *(K_5. I. 10.)* PAULUS DE SANCTA MARIA EPISCOPUS BURGENSIS, DIALOGUS QUI VOCATUR SCRUTINIUM SCRCIPTURARUM. *Anni 1471.*

Nagy ívrétű papírkézirat.

Kolofon: Expliciunt additiones ad postillas magistri Nicolai de Lira super novo testamento edite a reverendo patre domino

[1] Feltéve, hogy a köteten a másoló minden nap dolgozott, öt sűrün és szépen írt oldal esik egy napra.

Paulo magistro in theologia episcopo Burgensis Finitus anno . 1 . 4 . 7 . 1 . etcetera.

Csínos bronzveretekkel ellátott deszkakötésben.

Beke, Index, 340. sz.

248. *(F_5. III. 10.)* CONCORDANTIA IURIS CANONICI. CONCORDANTIA VETERIS AC NOVI TESTEMENTI IN ORDINEI ALPHABETICO. *Anni 1473.*

Ivrétben, papíron, szép, erőteljes kurzivval írva. Egyszerű vörös kezdőbetükkel. 228 beírott és 12 üres levél.

Kolofon, 227a. l. Et sic est finis 1473 feria III ª in | 4 or temporibus adventus domini, per me | Michaelem Knol etcetera

Egykorú, csínos préselésű barna bőrös deszkakötésben, rézkapcsokkal. A kötés valószínűleg lőcsei készítmény.

Első táblája belsején ezen XV. századi bejegyzés:

Liber fraternitatis plebanorum XXIII. civitatum regalium.

Beke, Index, 595. sz.

Magyar Könyvszemle, 1880. 345. l.

249. *(M_5. I. 4.)* THESAURUS PAUPERUM. *Anni 1474.*

Nagy ívrétű papírkézirat, két hasábosan, vastag vonású folyóírással írva. Egyszerű vörös kezdőbetükkel. Az óriási terjedelmű kódex végig ugyanazon kéz írása.

Kolofon: Explicit thesaurus pauperum, anno domini etcetera lxxmj ° per manus Stephani Mühlbach de Judenburga.

Ez a kötet a nagy munkának csak második részét képezi s az abczének N-től Z-ig való betüit tartalmazza. Első czikke a *nativitas domini*-ről szól.

XVIII. századi papírkötésben.

Beke, Index, 603. sz.

250. *(L_5. IV. 19.)* EXPOSITIO SACRAMENTORUM ET PRAECEPTORUM. *Anni 1475.*

Ivrétben, papíron, folyóírással írva. Több kéz munkája.

435b. l. kolofon: Deo Gracias. | Et sic est finis huius libri. Laus deo | honor et gloria per infinitum secula | seculorum. Amen. 1475.

Roppant erős, vastag deszkájú disznóbőrös kötésben, rézkapcsokkal.

Beke, Index, 586. sz.

251. *(F_5. VI. 1.)* WELTKRONIK. *Anni 1476.*

Negyedrétben, papíron, félgót betűkkel írva, első lapján virágos széldíszítménnyel s egyszerűbb festett kezdőbetűkkel. Közbül és végén csonka.

Kezdete: 1476. C. S. V. O. B. | Ein kurtze Cronig von aller ding | begÿnne und Anfang der welte | wie der Allmächtig gott die beschaffen | und gemächt hatt. Und ist auch genant | die zale der Römischen künig etcetera.

Bőrrel borított deszkakötésben.

Beke, Index, 314. sz.

252. *(F_5. III. 6.)* I. LIBER MIRACULORUM BEATAE MARIAE VIRGINIS. *Anni 1477.*

Ivrétben, papíron, folyóírással írva. Több kéz munkája. Rubrikálva. 97 levél.

96b. l. Kolofon: Explicit liber miraculorum Beatae Virginis gloriose sub anno domini 1477.

II. PARVA POSTILLA EPISTOLARUM DOMINICALIUM HIEMALIUM. — ACCEDUNT HOMILIAE VARIAE. *Anni 1477.*

Ivréten, papiron, két hasábosan írva. Rubrikálva. Az első oldalon egy nagyobb, de izléstelenül festett kezdőbetűvel. 230 levél.

86a. l. kolofon. Explicit parva postilla epistolarum dominicalum hyemalium sub anno domini millesimo cccc° lxx° septimo.

230b. l. alúl. Et sic est finis huius operis feria secunda post Bartholomei, anno Mcccc° lxxvij.

Jellemző préselésű lőcsei kötésben, melynek deszka tábláit barna bőr fedi.

Előlapján ezen XV. századi bejegyzés olvasható: Iste liber pertinet ad altare Sanctorum Nicolai et Katherine in Lewtschau. Hozzá írva, más írással: in hospitali.

Beke, Index, 352. sz.

Magyar Könyvszemle, 1880. évf. 340. l.

253. *(Az ősnyomtatványok között: D_5. III. 9.)* MODUS LEGENDI ABBREVIATURAS UTRIUSQUE IURIS — MARTINUS POLONUS ORD. PRAEDICATORUM. MARGARITA DECRETI, SEU TABULA MARTINIANA. *Anni 1479.*

Kis ívrétű papírkézirat, csinos félgót folyóírással írva. Egyszerű vörös kezdőbetűkkel.

Kezdete 1.a. l. Premissis itaque nominibus | et divisionibus librorum | utriusque iuris cum modis alle= | gandi in ipsis nunc pro brevia= | turis glossarum legendis . . . .

5b. l. Incipit libellus dans modum legendi abbreviaturas in utriusque jure . . . .

14b. l. Et tantum de hac materia iuris per me fratrem | Danielem. Anno domini M° cccc sep | tuagesimo nono amen.

17a. l. Incipit prologus Martiniani decreti , . . .

203b. l. Finit feliciter tabula | Martiniana super decre | tum et decretales. | Presens liber scriptus et comple | tus est per fratrem Danielem | ordinis fratrum predicatorum | infra octavas sanctorum | Petri et Pauli apostolorum | Anno domini millesimo qua= | dringenthesimo septua= | gesimo nono | Liber conventus Casschoviensis provincie inclite quoque Vn= | garie ordinis fratrum predicatorum. | Merces mea Jhesus Christus Virgo Maria | Amen.

A kézirat elé egy ősnyomtatvány van kötve: *Johannes Gallensis Ord. Minor. Summa collationum. Augustae, Antonius Sorg, 1475.* (Hain, 7472. sz.)

Egykorú csinosan préselt, barna bőrös deszkakötésben. Lánczhoroggal.

Az első tábla belsejében:

Iste liber est conventus Cassoviensis ordinis fratrum predicatorum scriptus | sub prioratu fratris Dominici Salomonis, anno domini 1479.

254. *(N_5. V. 26.)* L. SEPTIMIUS FLORUS TERTULLIANUS, APOLLOGIA CONTRA GENTILES. *Anni 1479.*

Keskeny negyedrétű, finom fehér hártyára írt kézirat. Szép, egyenletes latin írás. 77 levél. Első oldalát ékesen festett lombos és virágos keret foglalja be, nagy kezdőhetűvel. Az alsó szélen olaszos kikanyargatott paizsban a következő czímer látható: kékben, felül vörös tornagallér, alúl ezüst félhold által kisért arany liliom.

Kolofon: Bernardinus clericus Regiensis de— | Marchesinis scripsit hoc opus: exple— | uitque quarto idus Julii 1479.

XVIII. századi bőrkötésben.

A XVIII. században még olasz tulajdonosa volt, amint azt egy a díszlapról kivakart név alatt álló *Mi portio Christo* jelmondat mutatja.

Beke, Index, 562. sz.

255. *(L_5. VI. 28.)* PSALTERIUM CUM CALENDARIO. *Saec. XV.*

Tizenhatodrétű hártyakézirat. Erős törésű, nagy betűs gót írással, rubrikálva.

Naptárában német regulák vannak.

XVIII. századi bőrkötésben.

Beke, Index, 67. sz.

256. *(J_5. IV. 8.)* *I.* DIALOGUS RATIONIS ET CONSCIENTIAE DE COMMUNIONE. — EUSEBIUS CREMONENSIS EPISTOLA AD SANCTUM DAMASUM EPISCOPUM DE MORTE SANCTI HIERONYMI. — EPISTOLA CYRILLI EPISCOPI DE MIRACULIS SANCTI HIERONYMI. *Saec XV.*

Negyedrétben, papíron, 107 levél.
Deszkás bőrkötésben, áthajtós kapcsokkal.
Beke, Index, 140. sz.

257. *(J_5. IV. 7.)* LIBER HYMNURO MCUM EXPOSITIONE. *Saec. XV.*

Negyedrétben, papíron; a himnusok rítka sorokban nagy betűkkel, a glossza pedig e sorok közé apróbetűs kurzívval van írva. Rubrikálva. 158 levél, az utolsó nyolcz üres.

Első oldalán csak a czím áll:

Exposicio ympnorum.

2a. l. Incipit liber ympnorum seu soliloquiorum prophete de Christo . . . .

150a. l. kolofon: Et sic est finis huius opusculi.

Csinosan préselt barna bőrös deszkakötés, később rá alkalmazott vas lánczhoroggal.

Az első tábla belsején Henckel János irása:

Iste liber fuit domini Sigismundi Senfftleben | de Podolÿno baccalarii Wÿnensis altariste | altaris Sancte Barbare, qui obiit anno | domini 1513 in vigilia Sancti Briccii cuius | anima requiescat in pace. Amen.

Beke, Index, 214. sz.
Magyar Könyvszemle, 1880. évf. 351. l.

258. *(G_5. V. 19.)* SANCTUS THOMAS DE AQUINO, DE VERITATE CATHOLICAE FIDEI CONTRA ERRORES INFIDELIUM *Saec. XV.*

Negyedrétben, erős olasz papíron, szép gömbölyű betűs írás. Elején csinosan festett, arany alapú, a széleket is befogó kezdőbetű díszíti.

XVIII. századi bőrkötésben.
Beke, Index, 573. sz.

259. *(G_5. IV. 15.)* SERMONES VARII. *Saec. XV.*

Negyedrétű papírkézirat. Valamely a XV. század utolsó harmadában élt papnak éveken át felgyűlt beszéd-fogalmazványai, alig olvasható folyóírással, telve igazításokkal, közbeszúrt lapocskákra írt toldásokkal. Elején és végén csonka.

Sima bőrrel bevont durva deszkakötésben, egy kapocs helyett szolgáló szíjjal.

Beke, Index, 493. sz.

260. *(F_5. V. 24.)* SERMONES. — LAUDES DOMINICALES DE SANCTIS. — BREVIARIUM SECUNDUM RITUM ECCLESIAE HUNGARICAE. *Saec. XV.*

Negyedrétben, papíron, közbe szúrt hártyalevelekkel. Csúnya, durva folyóirás. Rubrikálva. A XV. század végső harmadából. Igen rongyolt, a levelek a sok forgatástól alsó sarkukon zsírosak.

1a—26b. lapon vannak a szent beszédek. Kolofonjuk: Et sic est finis huius operis, sequitur aliud.

36b. l. kezdődik a breviáriumokhoz tartozó naptár, melyben a magyar szentek nevei vörösel írva szokott helyükön találhatók. A hónapok neveit valamely idegen kéz apró betükkel németül is bejegyezte.

Minden kolofon nélkül végződik.

XVIII. századi félbőrkötésben.

A 2*a*. l. felső szélén ezen XV. századi bejegyzés olvasható:

Iste liber presentetur domino Martino Huter | ut iuxta commissionem domini Johannis Pestij | debet 1 florenum dare pauperibus leporosis in hospitali.[1]

Beke, Index, 56. sz.

261. *(G_5. IV. 16.)* CONCORDANTIA VETERIS AC NOVI TESTAMENTI. — ACCEDUNT HOMELIAE ET SERMONES VARII. *Saec. XV.*

Nyolczadrétben, papíron. Több kéz írása. A XV. század végső harmadából. 361 levél.

A *concordantiák* végén ezen kolofon áll:

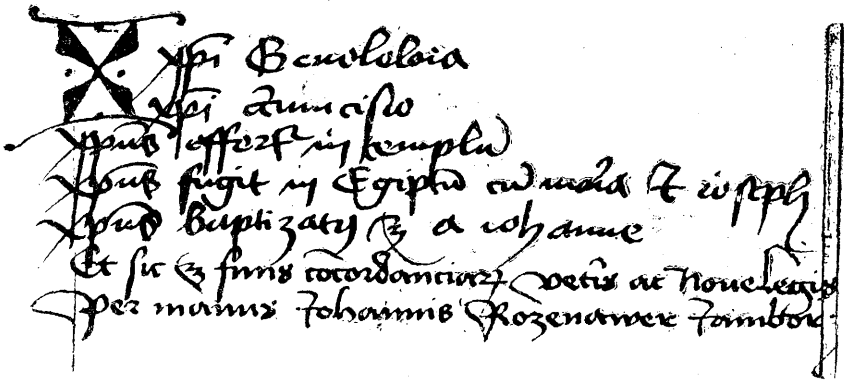

Et sic est finis concordanciarum veteris ac nove legis. | Per manus Johannis Rozenawer Jambor.

A szent beszédek közt több magyar szentekről szól.

Deszkatáblás barna bőrkötésben, a melynek préselése az egy-

[1] Értendő a lőcsei bélpoklosok kórháza.

szerűbb Vitéz-féle táblákéra emlékeztet s a csinosabb e korbeli magyar termékek közül való.

Beke, Index, 475. sz.

Kalauz. 56. sz.

262. *(G_5. V. 6.)* ANDREAS CAPPELLANUS, LIBER DE AMORE UXORIS ET MARITI. *Saec. XV.*

Negyedrétben, szép, hófehér olasz papíron, finom, apró latin betűkkel írva. Rubrikálva, de kezdőbetűinek helye üres. A XV. század végső harmadából.

Egy XIV. századi írású kódex-lapba van fűzve.

Batthyány püspök kézírásával olvasható rajta: *Saeculi XV. ineditus.*

Beke, Index, 75. sz.

263. *(J_5. II. 6.)* SERMONES DE TEMPORE ET DE SANCTIO. *Saec. XV.*

Ivrétben, szép, hófehér papíron, félkurzív írással. Rubrikálva. 284 levél. A XV. század végső harmadából.

A 212*a*. oldalra valamely idegen kéz az úr imáját, az üdvözletet s nehány rövid elmélkedést német nyelven írta le.

A kézirathoz egy a XV. század végéről való nyomtatvány van kötve: *Guillermi postilla super epistolas et evangelia.* Hely és év nélkül. Ivrétben.

Egykorú, csinos, rézveretes deszkakötésben.

A kézirat valamint a nyomtatvány első lapján a könyv egykori tulajdonosának neve olvasható:

Iste liber est magistri Gasparis Polirer.

Miután Polirer lőcsei ember volt s nevét szemmel láthatólag még a könyv bekötése előtt rávezette a nyomtatvány első oldalára, feltehető, hogy a kötés Lőcsén készült.

Beke, Index, 499. sz.

264. *(F_5. III. 13.)* VARIA OPERA THEOLOGICA. *Saec. XV.*

Ivrétben, papíron, durva félkurzívval írva. Rubrikálva, a fejezetek élén nagy vörös kezdőbetűkkel, a melyek valamely járatlan miniátor kezétől származhatnak. Annál meglepőbb a 458*a*. lapon egy ki nem színezett, csak vékony tollvonásokkal vázolt nagy kezdő Y és egy a lapot körűlfogó keret, a mely ügyes művészre mutat. A kézirat a XV. század végső negyedéből való.

1a—33b. l. mutatótábla.

34a. Cum varios scripturarum indaginem . . . . .

Végződik a ccccxcn. levélen minden kolofon nélkül.

ORSZ. SZÉCHENYI KÖNYVTÁR

Préselt vörösbarna borjúbőrös deszkakötésben. Később rávert vasláncczczal.

A 34*a*. l. felső szélén ezen jegyzés.

Hec summa compillata est per venerabilem dominum Joannem de Kesmark sacre pagine professorem | quondam plebanum in Olassÿ et tandem per honorabilem dominum Franciscum presbiterum cecum | mihi Ioanni Henckel donata, 1519. pro gratifiatione alimentorum.

Beke, Index, 311. sz.

Magyar Könyvszemle, 1880. évf. 350. l.

Kalauz, 155. sz.

265. *(F_5. III. 5.)* BARTHOLOMAEUS BRIXIENSIS, CASUS DECRETORUM. *Saec. XV.*

Ivrétben, papíron, csúnya félkurzívval írva. Rubrikálva.

Vörös bőrrel bevont bronzveretes deszkakötésben.

Első táblája belseén:

Liber domini Johannis Benedicti decretorum baccalaurei.

Ez alatt más, XV. századi kézzel:

Liber fraternitatis xxmj-^{or} plebanorum legatus.

Beke, Index, 613. sz.

Magyar Könyvszemle 1880. évf. 345. l.

266. *(F_5. III. 4.)* BIBLIA NOVI TESTAMENTI. *Saec. XV.*

Ivrétben, 145 egykorúan számozott papírlevélen, két hasábosan, csúnya félkurzivval írva; formátlan, vörös és fekete kezdőbetűkkel.

Csínosan préselt egykorú bőrkötésben.

Az utolsó oldalán egy tintába mártott ecsettel áttörült XV-századik feljegyzés van, a melynek csak vége vehető ki: *Item plebanus der Corpona dixit fratrem Sÿmon de Diven (?) exire de claustro causa ire.*

Beke, Index, 557. sz.

267. *(E_5. VI. 18.)* HORAE CANONICAE. *Saec. XV.*

Nyolczadrétű papírkézirat. Három különböző kéz írása; az első csínos könyvírást, a másik kettő félkurzívot használt. Rubrikálva.

XVII. századi hártyakötésben.

Az első tábla belsején XVIII. századi bejegyzés.

Ex Libris Röscher.

Beke, Index, 279. sz.

268. *(M_5. I. 3.)* REGULAE IURIS CANONICI IUXTA ORDINEM ALPHABETI. *Saec. XV.*

Nagy ívrétben, igen szép, hófehér, erős papíron, csinosan írva.

Rubrikálva. Óriási, majdnem a lap felét tevő szélekkel, a melyek valószínűleg jegyzeteknek voltak szánva. 323. levél.

Tipikus lőcsei kötésben, barna bőrrel bevont deszkatáblákkal.

Előlevelét egy XV. századi közjegyzői oklevél képezi, a melyet *Petrus Pulkern de Schonenberg Warmiensis dioecesis notarius* adott ki.

Az első tábla belsején ezen XV. századi bejegyzés:

Liber fraternitatis xxmj^{or} plebanorum.

Beke, Index, 146. sz.

269. *(L_5. IV. 9.)* EUSEBIUS CREMONENSIS, EPISTOLA DE SANCO HIERONYMO VOLGARICATO. *Saec. XV.*

Ivrétben, szép fehér papíron, nagyszemű gömbölyded betűkkel írva. Tollrajzos kacskaringójú vörös kezdőbetűkkel.

Egykorú, barnabőrös deszkakötésben.

Beke, Index, 187. sz.

270. *(G_5. VI. 9.)* VERSUS DE CHRISTO PATIENTE ITALICE. *Saec. XV.*

Negyedrétben, papíron. A XV. század végéről.

XVIII. századi papírkötésben.

Beke, Index, 633. sz.

NYOMDÁSZOK, KÖNYVKERESKEDŐK ÉS KÖNYVKÖTŐK BUDÁN ÉS PESTEN A XVII. ÉS XVIII. SZÁZADBAN.

NÉMETHY LAJOSTÓL.

E munkálat alapjául a plebániák és a polgárok anyakönyvei szolgálnak, de felhasználtam más hiteles forrásokat is, melyek segítségével a lehető legteljesebb lajstromát óhajtom adni a testvérváros, már most székesfőváros kulturális fejlődése e három tényezőjének.

Már Rómer Flóris felhasználta a pesti, (most budapesti IV. kerületi) plebánia anyakönyveit »A régi Pest« című művé[1] készítésénél. Magam is összeállítottam már az anyakönyvekből több egyetmást. Igy például: »Az 1686. évi visszafoglalás után Budán maradt törökök«,[2] vagy: »Adatok a festés történetéhez Budapesten a XVII. és XVIII. században«[3] című dolgozatokat és más egyebet. A még feldolgozatlan nagy mennyiségű anyagból Varjú Elemér úr felkérésére készítettem eme dolgozatomat.

Mivel a XVII. és XVIII. században a testvérvárosok önállóan fejlődtek, azért kulturális fejlődésük e három tényezőjét mindkét városból külön mutatom be.

I. Nyomdászok.

Budán.

Midőn Budának lakosai 1688-ban összeirattak, azok között sem könyvnyomdász, sem könyvkereskedő, vagy könyvkötő nem volt.[4] Azonban az iskoláknak mindig nagyobb mérvű fejlődése szükségessé tette mind a három iparágnak megtelepedését.

[1] *Rómer*, A Régi Pest. Történeti Tanulmány. Budapest, 1873. Függelék, 192—219. l.

[2] Századok 1877. évf. 138—148. l. Egyetértés 1877. évf. 44 sz.

[3] Archaeologiai Értesítő, 1881. évf. 256—271. l. és 1884. évf. 90—109. l.

[4] Specification deren, so allhier in Ofen bürgerliche Hauser aufgenomben 1688 és Specification der gesambentlichen Bürgern in Ofen. Uj Magyar Múzeum, 1855. I. 573 kk. ll.

A nyomdának első nyomát 1708-ban találjuk, a midőn valamely ismeretlen nyomdász latin nyelvtant nyomtatott.[1]

1. Landerer János Sebestyén, (1723—1728) az első ismert nyomdász és nyomdatulajdonos. Habár az első nyomtatványok, melyek tőle eddig kezembe jöttek 1725-ből valók, mégis bizonyosnak tartom, hogy nyomdáját már nehány évvel előbb állította fel.[2]

1425-ben ő nyomta ama sz. beszédet, melyet Budavárában a karmeliták temploma alapkövének, márczius hó 4-én történt letétele alkalmával P. Cherubinus karmelita mondott német nyelven.

Ugyanazon évben magyar nyelvű nyomtatvány is jelent meg nála és pedig ama szent beszéd melyet április hó 8-án valamely névtelen ferenczrendi pap mondott Pesten a pálosok temploma felszentelése alkalmával.

Hátrahagyott özvegye Veronika »verwittibte Buchdruckerin« ujra férjhez ment Nottenstein János Györgyhöz.

2. *Nottenstein János György*, (1728—1737). Midőn násznünnepét tartotta az özvegy »Landerin«-nal, ívrétben vörös és fekete nyomással diszlap jelent meg, melyen a nyomda legjobb anyagát és legügyesebb technikáját bemutatta. Mintaívnek beillő mű.[3]

Nottenstein beteges ember volt és már 39 éves korában tüdőbajban elhalt. Eltemették 1737. április 10-ikén, Budán a Vizivárosban a szent Ferencziek templomában,[4] mely jelenleg az Erzsébetrendi apáczáké.

[1] *Molnár Gregorii* Elementa Grammaticae latinae a könyvnek czíme. Említi Szabó, II. 2329. sz. alatt.

[2] *Ágoston József* a »Pallas Lexicon«-ban »*Landerer János*« czikkben a nyomdát 1723-ban mondja felállítottnak.

[3] E jeles nyomdaterméknek czíme: Lieblicher Ehren-Schall, oder In Freuden-Stein eingehauene Notten-Stimm, An dem Hochzeitlichen Festtag des Edlen und Kunstreichen Herrn Johann Georg Nottenstein, Einer Löblichen Buchdruckerei Kunst einverleibten Ofnerischen Buchdruckers, Als Er mit der Viel-Ehr und Tugendsamen Frauen Veronica Landerin, damahlen verwittibten Buchdruckerin den 11. Januarii 1728 seine erste Ehe-Notten intoniert. H. és é. n. 2r. 1 levél. Vörös és fekete nyomással. Egyetemi könyvtár. Már ismertettem: Magyar Könyvszemle, 1879. évf. 334. l.

[4] A budapesti felsővizivárosi plebánia halottas anyakönyve így jelzi: »1737. April 10. Joannes Georgius Nottenstein civis typographus 39 annorum

3. Özvegy *Nottenstein Veronika*, (1737—1751). Kezében a nyomda »Im goldenen Schiff« igen emelkedett. Évről-évre több és terjedelmesebb művekkel látta el a könyvpiaczot.

Az »Arany Hajó«-hoz czímzett ház az, mely egy ideig a Blumm-féle gőzmalomutczai homlokzata volt és közvetlen a Szent-Anna templom mellett áll, ennek hosszfalával egy irányban.

A virágzó nyomda-üzletet átvette:

4. *Landerer Lipót Ferencz.* (1752—1776). János Sebestyénnek fia.[1] Alig hogy a nyomdát átvette, megnősült, nőül vevén 1752 július 30-ikán Viesztner Borbálát, Persa András budai könyvkötő özvegyét.[2]

A nyomda »Ad Auream Navem« szépen fejlődött kezében 1776-ig, a midőn azt özvegye vette vezetése alá.

5. Özvegy *Landerer Katalin*, (1776—1801). Ennek a kezében is még fentartotta magát a nyomda, habár nagy vetélytársai voltak a pesti nyomdák és a Buda várában felállított egyetemi nyomda.

6. *Az egyetemi könyvnyomda*, (1778-tól mai napig.) Működését kiadványainak lajstromával fényesen bemutatta.

Pesten.

Itt sok mindenféle iparos, mesterember 1686-tól 1750-ig szerét tehette annak, hogy háztulajdonossá lehetett, azonban e szerencsések között sem nyomdász, sem könyvkereskedő, sem pedig könyvkötő nem volt, mert a háztulajdonosok összeírt lajstromában ilyenek nem fordulnak elő.[3]

1. *Heptner János György*, (1750 körül). A nyomdák első fecskéje volt Pesten a Bécsből ide származott Heptner János Györgynek 1753 körül felállított nyomdája, Heptner ez évben november 24-én nyerte meg a polgárjogot Pesten.[4]

ex hectica tabe«. Temetkezési hely: »Apud RR. PP. Franciscanos.« Temető lelkész: P. Ignatius »Pretelli S. J.«

[1] *Ágoston* idézett czikke a »Pallas Lexicon«-ban.

[2] Bejegyezve a budapesti felsővizivárosi plebánián a házasultak anyakönyvébe.

[3] A pesti háziurak foglalkozás szerint 1686—1750. *Rómer*, A Régi Pest, 143—144. l.

[4] Burger-Matrikel, von 1786 Pest. Kézirat a székesfőváros levéltárában és *Patachich József*, Die Burger Pesth's in der Vorzeit und Gegenwart, 31. l.

Nyomtatványokat neve jegyzésével még nem találhattam.

2. *Eitzenberger Ferencz*, (1755—1768). E nagyszombati születésű nyomdász, ki szülővárosában nyerte a nyomdászatban kiképeztetését, 1756 május 29-ikén lett Pest városa polgárává.[1]

3. *Eitzenberger József*, (1768—1779). Előbbinek utóda volt a nyomdában, Ágoston József úr azt jegyezte fel ugyan, hogy előbbinek özvegye, Anna folytatta a vállalatott és vezette 1782-ig.[2] Tény azonban az is, hogy Eitzenberger József neve alatt jelentek meg nyomtatványok. Igy például ama szent beszéd, melyet 1768. szeptember 8-án mondott Török Mihály pálos.[3]

4. *Eitzenberger Ferencz*, (1779—1780). Mint 24 éves fiatal ember és könyvnyomdász megnősült Pesten 1779 január 31-ikén. Nőül vette Kotz Borbálát.[4] Midőn a nyomdát Csáky püspök megvette és a nagyváradi papnevelőnek adta, fivére Antal ennek vezetését 1786-ban magáravállalta, Ferencz pedig a gróf Károlyi család nagykárolyi nyomdájának vezetőjévé lett.[5]

5. *Royer Ferencz Antal*, (1773—1783). Pozsonyi születésű, a hol e családnak már hosszabb idő óta nyomdája volt. Royer Ferencz Antal 1773. szeptember 25-én pesti polgárrá lett[6] és nyomdát alapított, melyet 1783-ban Landerer János Mihálynak eladott.

6. Fűskúti *Landerer János Mihály*, (1783—1809). A Royer-féle pozsonyi nyomdát Royer Antaltól 1751-ben megvárásolta. 1797-ben nemességet és a temesmegyei Fűskút helységre királyi adományt szerzett.[7] Pesten pedig — mint imént említve volt — megvette 1783-ban Royer Ferencz Antalnak nyomdáját, melyben 1799-ig működött.

7. Petróczai *Trattner János Tamás*, (1791—1816). Ez sokkal ismeretesebb, mint sem itt többet említsek róla annál, hogy Pesten, a hol már 1783 óta könyvkereskedéssel birt, nyomdát is

[1] Burger-Matrikel id. h.

[2] Pallas Lexikon *Eitzenberger*-család vezérszó alatt.

[3] Petrik, Magyar Bibliographia, III. k. 672. l.

[4] A budapesti belvárosi plebánia anyakönyve, Matr. Copul.

[5] Pallas Lexikon, id. h.

[6] Burger-Matrikel, az 1773. évnél, és Patachich, i. m. 63. l.

[7] Nagy Iván, Magyarország családai, VII. k. 19. l. és Siebmacher's Wappenbuch, Der Adel von Ungarn, 357. l.

állított és 1791-ben pesti polgárrá lett.[1] Nyomdáját átadta keresztfiának, szintén Trattner Tamásnak [2] ki 1816-ban lett pesti polgárrá.[3]

8. *Patzkó Ferencz*, (1789—1800-on túl). Már előbb igen termékeny nyomdát birt Pozsonyban, 1789-ben Pesten is állított egyet, megtartva az előbbit is.

A Patzkó családból még mint nyomdatulajdonosok működtek: Ágoston és Ferencz József, a ki 1801-ben lett pesti polgárrá.[4]

II. Könyvkereskedők.

Budán és Pesten a török kiűzése után (sőt gyakorta még most is) a könyvkereskedés más üzletekkel volt egybekötve. Önálló és rendszeres kereskedők kezdetben sem Budán, sem Pesten nem telepedtek meg. Az iskolák nagyobb igényei tették csak lehetségessé, hogy ily üzletek fentarthatták magukat, azért az első könyvkereskedéseket, ép úgy mint a nyomdákat, az iskolák fejlődése hozta létre.

Budán.

1. *Ring Tivadar*. Mint könyvkereskedő Budán a Vizivárosban telepedett meg, a hol 1706 márczius 26-ikán elhalálozott.[5]

2. *Nudow J. F.* üzleti érdekből az 1737 körül üzletében árúsított könyvekre reányomatta nevét.[6]

Pesten.

1. *Kirchhoffer Ferencz* könyvkereskedő, 1703 január 3-ikán Pesten polgárrá lett. Rövid idő mulva meghalt.[7]

2. *Wigant János Mihály* a bajorországi Kohlgrub helységből származott, 1770 márczius 10-ikén Pesten polgárrá lett.[8] A németországi Wigant könyvkereskedő családdal összekötetésben levén külföldi termékekkel gazdagon ellátta a pesti könyvpiaczot.[9]

[1] Patachich, id. m. 79.
[2] Pallas-Lexikonban »*Trattner*« vezérszó alatt.
[3] Patachich, id. m. 80.
[4] U. ott. 59.
[5] A budapesti felső-vizivárosi plebánia anyakönyvei, Matr. Defunct.
[6] Kertbeni, Bibliographie der Werke über Budapest. — Az 1737. évhez.
[7] Burger-Matrikel, az 1703. évnél, és Patachich, id. m. 38.
[8] Burger-Matrikel az 1770 évnél és Patachich id. m. 82. l.
[9] Pallas-Lexikon, *Wigant* vezérszó alatt.

3. *Strohmayer János* könyvkereskedő, 1788-ban Pesten polgárrá lett.[1]

4. *Lindauer János*, müncheni születésű, 1790 augusztus 7-ikén Pesten polgárrá lett.[2]

5. *Pauer Mihály*, pesti születésű, 1790 április 7-ikén Pesten polgárrá lett.[3]

6. *Kilián Ádám*, würtzburgi születésű 1796 október 29-ikén Pesten polgárrá lett, a miért 32 frt díjat fizetett.[4] 1800-ban polgárrá lett Kilián György. A Kilián könyvkereskedő czég még manap is virágzó üzlettel bir.

7. *Kiss István*, pápai születésű, helvét hitvallásu, 1799 augusztus 24-ikén lett pesti polgárrá. Ekkor már családos ember volt. A polgári jogért 12 frtot fizetett.[5]

A XVIII. század lezártával gyorsan növekedett Pesten a könyvkereskedők száma. 1801-ben Eggenberger József, 1805-ben Hartleben Adolf, 1806-ban Fischer János és 1807-ben Leyrer József lettek pesti polgárokká.

A könyvkereskedőkhöz függelékül csatolom a metszvény, mondjuk kép- vagy műkereskedőket, kik az akkori német világban »Bildl-Krammer« név alatt voltak ismeretesek. Ezzel az üzlettel többnyire olaszok foglalkoztak, a kik házalva adták el portékájukat. A mai colportage előharczosai voltak ezek. Ők külföldről behozott képeket adtak el első sorban, de nem idegenkedtek a belföldi rézmetszők képeitől sem, a minők Budán is jócskán voltak és a népnek való képeket eleget készítettek.

1. *Grisso János Mária*, olasz, házaló képkereskedőnek »circumforaneus venditor imaginum«-nak mondatik. Meghalt 1732 április 10-én, körülbelül 50 éves korában, epelázban, Budán a Vizivárosban.[6]

2. *Paragino Károly Jacelli*, déltiroli, (Poffone-ból) családos, 1798 szeptember 15-én pesti polgárrá tett.

3. *Paragino* (Parageni) *János*, hihetőleg előbbinek fivére,

[1] Patachich, id. m. 71. l.
[2] Burger-Matrikel, az 1790. évnél, és Patachich, id. m. 46. l.
[3] Burger-Matrikel, az 1790. évnél, és Patachich, id. m. 59. l.
[4] Burger-Matrikel, az 1796. évnél, és Patachich, id. m. 41. l.
[5] Burger-Matrikel, az 1799. évnél, és Patachich, id. m. 41. l.
[6] Matricula Defunctorum a felső-vizivárosi plebánián.

ugyan onnan való, 1798 szeptember 22-ikén szintén pesti polgárrá lett.[1]

III. Könyvkötők.

Habár a könyvnyomdászat és könyvkereskedés a testvér fővárosokban csak a XVIII. század elején kezdett életbe lépni, mégis a könyvkötészet már a XVII. század végével már élénk iparág volt. Ebből némileg az is következik, hogy a könyvkötők egyszersmind a könyvkereskedéssel is foglalkoztak.

Budán.

1. *Papst*, vagy *Popet József* már 1692 előtt Budán polgárrá lett.[2] A Vizivárosban lakott, a hol 1699 deczember 20-án meghalt.[3]

2. *Albich János Keresztély*, 1692 márczius 12 előtt lett Budán polgárrá.[4]

3. *Prink Tivadar*, 1701 szeptember 19-én lett Budán polgárrá,

4. *Bittermann János Mihály*, 1713-ban,

5. *Albich Tóbiás*, 1715 július 20-ikán,

6. *Walter János Mihály*, 1716 szeptember 15-ikén,

7. *Rothmeister József*, 1719 augusztus 4-ikén lettek budai polgárokká.[5] Ez utóbbi Budán a várban lakott és családdal bírt.[6]

8. *Studer Márk*, 1700 november 24-ikén Budán polgárrá lett. Tagja volt 1755-ben a budai polgári katonaságnak.[7]

9. *Persa András*, 1752 július 30-ika előtt meghalt, mert ekkor özvegye, Viesztner Borbála, Landerer Lipót Ferencz nyomdásznak nejévé lett Budán a Vizivárosban.[8]

10. *Echterling János*, 1753 szeptember 7-ikén Budán polgárrá lett.[9] Tagja volt 1755-ben a budai polgári katonaságnak.[10]

[1] Burger-Matrikel, az 1788. évnél. Patachich, i. mű. 59.
[2] Bürger-Roll 1692—1739-nél. Kézirat a székes-főváros levéltárában.
[3] Matric. Def. a felső-vizivárosi plebánián.
[4] Bürger-Roll, az 1692. évnél.
[5] Mind az öt adat a Bürger-Rollban a megfelelő éveknél.
[6] Matr. Defunct. a budavári plebánián.
[7] Miller, Epitome vicissitudinum urbis Budensis, 173. l.
[8] Lásd feljebb.
[9] Bürger-Roll, az 1753. évhez.
[10] Miller, id. m. 173. l.

11. *Walcher Antal*, 1755-ben tagja volt a budai polgári katonaságnak.[1]

12. *Kübling József*, 1755-ben tagja volt a budai polgári katonaságnak.[2] Meghalt Budán a várban 1759 február 6-ikán.[3]

13. *Kübling József*, 1763 október 19-ikén Budán polgárrá lett.[4]

14. *Schüpling Ferencz*, 1772 augusztus 31-ikén Budán polgárrá lett.[5]

15. *Reith Milchior*, 1773 január 25-ikén Budán polgárrá lett.[6]

16. *Messendorfer József*, 1779 február 5-ikén Budán polgárrá lett.[7]

17. *Kibling Mihály*, 1795 január 2-ikán Budán polgárrá lett, a miért 12 frtot fizetett.[8]

Pesten.

1. *Murbeck József*, kinek 1719 április 1-ikén neje Katalin elhalálozott,[9] 1721 május 2-ikán Pesten polgárrá lett.[10] Szomorú véget ért, mert 37 éves korában 1713 június 30-ikán az őr agyonlőtte.[11]

2. *Kohr József*, 1737 november 29-ikén Pesten polgárrá lett.[12]

3. *Eberhard Fülöp*, 1738 június 23-ikán Pesten polgárrá lett.[13]

4. *Pécsi András*, 1740 márczius 4-ikén Pesten polgárrá lett.[14] 1746 február 6-án leányát, Évát eltemette.[15]

5. *Stadler Márton*, 1748 január 15-ikén polgárrá kér felvétetni. A város tanácsa ez ügyben a könyvkötők véleményét kérte ki.

[1] Miller, id. m. 165. l.

[2] U. ott, 165. l.

[3] Matr. Def. a budavári plebánián.

[4] Bürger-Roll, az 1763. évnél.

[5] U. ott. 1772. évnél.

[6] U. ott. 1773. évnél.

[7] U. ott. 1779. évnél.

[8] U. ott. 1795. évnél.

[9] Matric. Defunct. a budapesti belvárosi plebánián.

[10] Burger-Matrik. az 1721. évnél, és Patachich, id. m. 48. l.

[11] 1723 július 1. temették »Obiit heri, erschossen von der Schildwach. Matr. Def. a budapesti belvárosi plebánián.

[12] Burger-Matrikel, az 1737. évnél, és Patachich, id. m. 38. l.

[13] Burger-Matrikel, az 1738. évnél, és Patachich, id. m. 21. l.

[14] Burger-Matrikel, 1740. évnél, és Patachich, id. m. 57. l.

[15] »Pl. Eva Andreae Pécsy compactoris« Matr. Def. a budapesti belvárosi plebánián.

Ezek, mivel Stadler csak segéd volt, kérelmét megtagadni javasolták; azért a közgyülés február 14-én őt kérelmével elutasitotta.[1]

6. *Mausz János*, 1748-ban Pesten polgárrá lett.[2]

7. *Kohr*, vagy *Chor József*, 1747-ben Pest városa könyvkötője. Az ezen évben a város számára végzett munkáért 1748 február 5-ikén 17 frt 55 kr. kap. Ez utóbbi évben nagyobb volt a keresete, mert akkor azért a mit deczember 13-tól 31-ig dolgozott 36 frt 14 krt vett fel.[3]

8. *Müller Jakab*, 1752 június 15-ikén pesti polgárrá lett. Győri születésü volt.[4] 1753 február 25-ikén nőül vette Wind Magdolnát.[5] 1762 január 25-ikén eltemette harmadfél éves leánykáját, Annát.[6]

9. *Vollschmied*, vagy *Tolsmidt Antal*, 1755 február 10-ikén nőül vette Kurczinszki Pál özvegyét, Anna Máriát. Vollschmied pozsonyi születésü volt.[7]

10. *Khor*, vagy *Kohr István*, 1768 október 5-ikén Pesten polgárrá lett. Pesti születésü volt.[8] Hihetőleg a 6. szám alatt említett Józsefnek fia.

11. *Fischer János*, 1776-ban Pesten polgárrá lett.[9] Könyvkereskedéssel is foglalkozott. Az üzletében kapható könyvekre nevét reá nyomatta.[10]

12. *Exner*, vagy *Eksner István*, 1794-ben Pesten polgárrá lett. Egy második Exner István, szintén könyvkötő, 1826-ban lett Pesten polgárrá.[11]

1800 elején, úgy mint a könyvkereskedőknek száma, ép úgy a könyvkötőké is gyorsan növekedett. 1801-ben Helmbeck József, 1803-ban Fried Antal, 1805-ben Mossóczy Gábor, 1808-ban Henszler Ignácz, Mayer Benedek, 1810-ben Mártin Károly könyv-

[1] Pest városa közgyűléseinek jegyzőkönyve, a székes-főváros levéltárában.
[2] Patachich, id. m. 49. l.
[3] A nevezett közgyűlési jegyzőkönyv.
[4] Burger-Matrikel az 1752. évhez és Patachich, id. m. 49. l.
[5] Matr. Copul. a budapesti belvárosi plebánián.
[6] Matr. Def. u. ott.
[7] Matr. Copul. u. ott.
[8] Burger-Matrikel, az 1768. évnél. Patachich, i. mű. 59. l.
[9] Patachich, id. m. 24. l.
[10] Ezt még 1789-ben is gyakorolta.
[11] Patachich, id. m. 22. 23. l.

kötők lettek pesti polgárokká. 1812-ben Müller Antal dolgozik Pest városának,[1] 1823-ban Holdmann Bernát, 1824-ben Müller József, 1829-ben Martin János lettek pesti polgárokká.

A könyvkötészet a felsoroltaknál nem csupán a könyvek bekötésére szorítkozott, hanem a könyvkötők díszmunkákat is végeztek. Igy diszítette fel 1715-ben valamely meg nem nevezett könyvkötő ama szekrénykét, melybe Alamizsnás-Szent-Jánosnak ereklyéje helyeztetett el. E munkáért Buda városa neki 8 frtot fizetett.[2]

NAGY-BÁNKAI MÁTYÁS ÉNEKÉHEZ.

ERDÉLYI PÁLTÓL.

Nagy-Bánkai Mátyás Hunyady János históriáját 1560-ban irta meg Nagy-Szombat városában, s ama vitézlő népeknek ajánlotta, »kik vadnak környül az végházakban«. A magyar hazaszeretetnek és katonai dicsőségnek, Hunyadi Jánosnak históriáját bizonyára jól és okosan szánta ez a buzgó magyar a végházak vitézeinek, kik Érsekújvárt, Nyitrán, Tapolcsányban stb. épen a török ellen voltak harczolandók és Hunyadi János nevét még ekkor is félelemmel határos hűséggel őrizték. A históriás ének azonban csak 1574-ben jelent meg, ferditve, megtoldva, nyomtatásban, Debreczenben Heltai Cancionaléjában. E két év által határolt időszakban másolat útján terjedett s bizonyára nem egy énekkedvelő s nem egy deák másolta ez idő alatt. E közkézen forgó másolatok egyikének töredéke az az itt közlött szöveg, melynek eredetije a zay-ugróczi levéltárban maradt ránk, s melyet dr. Thallóczy Lajos úr szivességéből használtunk. Ez a szöveg nem ismeretlen, 1860-ban a Vasárnapi Ujság hasábjain már Balogh Lajos kiadta volt, de átírva, nem betühiven. Most, hogy e töredék újra fölszinre került, XVI. szá-

[1] Bekötötte a polgárokká lettek anyakönyvét »Burger Matrikl«-t a melynek tábláján eme feljegyzés van: »Anno 1812 den 27. Nov. ist dies Burger Matrikl durch Herrn Anton Müller hiesigen bergerlichen Buchbinder Meister neuerdings eingebunden und ausgebessert worden unter dem Expeditorat des Andreas Pruzsinszky.«

[2] »Dem Buchbinder vor in und auswendige Austäffirung dies käpsels, auch aller anderer Assistens halber 8 fl. Budapest székesfőváros levéltárában, »Acta sacelli s. Johannis.«

zadi irodalomtörténetünk mívelői számára czélszerűnek mutatkozott mindenben pontos és hű másolatának közrebocsátása. E töredék nem a nyomtatott kiadásról volt lemásolva, hanem egykorú, az eredetihez közel álló másolat, a miről mindenki meggyőződhetik, ha a Költők Tára negyedik kötetében megjelent szöveggel összeveti.

Az vytez Hunyady Janos hystoryaya.

Nekthók emlekózóm ha megÿ halgathnathok Jo hwnÿadj Janosrol
Nagÿ jamborsagarol hÿw zolgalatthÿarol erós wÿadallÿarol
Es ew ideÿeben keth laszlo kÿralÿrol az Mwrathes chÿazarol
Nandor feÿerwararol Janiwla waydanak vtholzor halalarol.

(I)rnak vala akor ezór negÿ zász es az negwen Jo ezthendóben
Iffÿw Alberth kÿralÿ mÿkor regnal vala magÿar orzag fóldeben
Az kÿralÿ megÿ hala felesege penÿg megÿ marada thereben
Jo hwnyadÿ Janos akor waÿda vala az erdelnek földeben.

Az kÿralÿne azonÿ mÿkor láttha volna hogy ew eleg nem volna
Jo magÿarorzagnak gondwÿselesere veghazak olthalmara,
Jo akaratthÿabol az kÿralÿne azonÿ vraknak paranchÿola
Valazathok vgÿmond kÿralÿth magathoknak az orzag othalmara.

Lengel Khazmerth, kÿralÿth atthÿafÿath Lazlo herchegeth ẅk valoztok
Khÿérth Lÿthwasagban kówethókwl nepet az vrak bochÿathanak
Mÿg oda jár[ná]nak adÿg jo b[w]daban az kÿralÿne azonÿnak
Lón fÿw magzatthÿa hogy kÿth kórózthsegẅl newezenek lazlonak.

Lathwan ezth vrak sokan ew kózwlók az azonÿhoz haÿlanak
Nem sok idő mwlwan az kÿs kÿralÿ fÿath ẅk feÿerwarba(n) hozak.
Oth nagÿ tÿzthessegel kÿrallÿa valazthak ẅtheth megÿ koronazak
Onath Wÿsegradban mÿnd annÿawal ózwe koronastol fólhozak.

Ith kÿralÿne azonÿ azerth az khoronath ismegÿ helÿere thewe
De vgÿan mentheben felsó rwha alath eló kóthóben thewe
Az thokoth penÿglen mÿnd az vrak elóth az ladaban be thewe
De az azonÿ dolgath senkÿ vrak kózẅl chÿak ezeben sem wewe.

Nem sok idó mwlwan mÿnd fÿawal ózwe mene nemeth orzagban
Fr(yd)erÿch chazarnak mÿnth atthÿafÿanak az gyermókóth aÿanla
Mÿnd az khoronawal gyermók lazlo kÿralÿth nekÿ tharthanÿ ada
Ew maga megÿ therwe ollÿ nagÿ sÿethÿsegel jówe magÿarorzagban.

Varak es varasok kÿk kÿralÿne azonnÿ parthÿan az kÿk valanak
Népel es eleset kÿralÿne azonnytol oly igón thakharthathanak
Azon kózben penÿg az lazlo herchegel vrak haza jwthanak
Zekes feÿerwarba vÿwek tÿztessegel hogÿ ẅth megÿ koronaznak.

Az koronath vrak hogÿ helÿen nem lelek igón megÿ bwswlanak
De ra gondolanak az zent Istwan thesteth nagÿ hamar ẅk fölasak
Az feÿeben valo khoronath kÿ wewek a thesteth bechÿnalak
Az lazlo herchegóth azzal thÿztessegel vrak megÿ koronazak.

Mÿkoron zekÿben lengel laszlo kÿralÿ jo bwdaban wlth volna
Eóth jeles urfÿw az azonny parthÿarol otthan kÿralÿhoz haÿla
Jo Rozgonÿ Sÿmon, Ireg Mÿklos waÿda, hẅnyadÿ Janos waÿda
Dÿenes gardÿnal garaÿ lazlo ban kÿ wÿsegradÿ vala.

Rówÿd idón ezek nagÿ gongÿa kÿralÿnak az kÿralÿne azonÿwal
Merth nagÿ gongÿa vagÿon az parthos vrakwal chÿkordÿ monostornal
Kÿth megÿ erthe kÿralÿ otthan nepeth ada jo hwnÿadÿ Janosal
[Eẅ] hogÿ szemben megÿ wÿon mÿnth ellensegÿvel oth az partos vrakal.

Otthan el indwla kÿralÿ seregewel hwnÿadÿ Janos waÿda
Chÿkordÿ mezóben az parthos vrakat waÿda oth zómben zalla
Chÿwda bólchÿesege az hadakozatban es bator zÿwe wala
Seregóketh zórze, nepeth bathorÿtha, vÿadalhoz okthatha.

Jo hwnÿadÿ Janost sereg elóth mÿkor parthos vrak megÿ lathak
Mÿnd el jedenek merth feÿónkenth twgÿak waÿda jo wytez volthak
J(o) leheth hogÿ zómben vele megÿ wÿnanak de el fwthamodanak
Zamtalan nagÿ sokan akor el hwllanak, kÿk fóldre vagathanak.

Mÿkoron ez dolgoth az kÿralÿne azonny oth megÿ erthette v[o]lna
Nepeth, zolóm varath az Izkra Janosnak otthan kezeben [ada]
Az chÿeh Izkra Janos az tóbÿwel eózwe nagÿ sok kastelth chy[nala]
Erós klastromokath nagÿ sok themplomokath mÿnd kastelnak [alkota]

Ezókben mÿnd chÿehók, lengelók és egÿeb fele nepek valan[ak]
Egÿk fólfóldóth kÿk eróssen dwlÿak, egetÿk es rabolÿa[k]
La[z]lo kÿralÿ parthÿat valahol kaphatthÿak fogÿak és fóldre v[agjak]
Mÿkor illÿen kepen jo magÿar orzagban egÿmasth igen rong[aljak].

Ezek közben thórók

ADALÉK A KASSAI KÖNYVSAJTÓ TÖRTÉNETÉHEZ.

Ifj. Kemény Lajostól.

A könyvsajtónak maga Kassa város tanácsa bőkezű maecenása volt, a mint arról a városi jegyzőkönyvek és számadások tanuskodnak.

1612 január 28-ikán Bocatius Jánosnak Hexasticha votiva[1] című munkájáért »*zur verehrung*« 3 aranyat, összesen 6 frt 30 denár értékben utalnak ki s 1614-ben Fischer János nyomdásznak a felajánlt új naptárokért két köböl gabonát adnak.

Wolphius János tanító 1625-ben kétízben kap honorariumot: »27. Februarii. Wolphius János exhibeál valami nyomtatott verseket de iudicis et tribuni plebis electione. Deliberatum: Jó nevén vette az tanács, fáradságáért adnak neki fl. 10.« »18. Martii. Joannes Wolphius invitat ampliss. senatum ad disputationem thesium De jeiunio, mittendo aliquod exemplaria tesium. Delib. Adsint inspectores et honorarii loco 3 talleros imperialis dentur ipsi.«[2]

1650 deczember 31-ikén »Horvát Andrásnak scholamester uramnak pro dedicatione thesium«[3] 18 frtot adnak s ugyanakkor »Compactor Bálintnak is calendariomok dedicatiójáért in talleris fl. 5. d. 40.«

E jóindulat azonban nem gátolja meg a városi tanácsot abban, hogy a politikai kényszerűség nyomása alatt el ne kobozza a sajtó termékeit. Így tesz 1619-ben, midőn a Festus János által kinyomtatott »Effigies stellae crinitae« című művet lefoglalja s kérelmével, midőn azoknak visszaadásáért folyamodik, elutasítja: »Johannes Festus typographus stellae crinitae effigiem a se typis excusam, cuius omnia exemplaria ipsi a senatu Cassoviense *adonita* essent, restitui sibi petit, cum in nundinis plerisque emtores eius effigiei sese offerant et eam expetant. Denegatur, quia semel ad instantiam supremi capitanei ei ademta est.«[4]

1630-ban elkobozza a Rákóczy Györgyhöz írt »carmen

[1] Szabó Károly, R. M. K. II. k. 346. l.

[2] R. M. K. II. k. 334. és 435. l.

[3] R. M. K. II. k. 720. l.

[4] Városi jegyzőkönyv, 1619 márczius 14.

congratulatorium«-ot, miről a következő jegyzőkönyvi határozat tanuskodik:

»1630. 2. Novembris fuit frequens amplissimus senatus extraordinarius.

Amplissimus dominus judex proposuit: Ez napokban az Rákoci Gyeorgy erdélyi fejedelemségéről írtak valami congratulatorium carment, melyet az könyvnyomtató asszonyhoz vívén, — az mint az asszony mondja, egy Swetlicius nevű deák, — midőn kinyomtatták volna, vitt az asszony Gyeőri Jánoshoz [1] egy exemplart látni, hogy micsoda volna, melyről Gyeőri az asszonynak semmit nem szólván, vitte mingyártást Tassi uramnak, — mert ha az asszonyt megintette volna róla, egyet sem adtak volna ki, — Tassi uram azon exemplart felküldte palatinus uramnak, mely verseket mint tulajdonítsanak az mi kegyelmes urunk koronás királyunk ellen valóknak lenni, im a palatinus uram leveléből megérti kegyelmetek, holott azt parancsolja igen serio ő nagysága, hogy annak az carmennek authorát kikeresvén, ha itt vagyon mind az typographhussal megfogjuk et usque ad resolutionem s. maiestatis arestumban tartsuk; mely nem kicsiny dolog levén, kegyelmetek lássa mit kell cselekedni.

És így Swetlicius felhívattatván megvallá, hogy ő vitte az typographiában ad excudendum az verseket, de nem ő, hanem egy Jacobus Jacobaeus nevű exul ismeretíben levén, kérte egy paraszt ember által küldött levelében, hogy azon levélben includalt verseket excudáltatná és de facto kiküldene neki per eundem hominem, melynek semmi gonosz eventusát nem ítélvén annak való gratificálásából s nem más intentióból excudáltatta volna és úgy küldte ki neki.

Et mox Joannes Gyeőri advocatus durisque verbis increpatus, hogy miért cselekedte volna azt, hogy nem bíró uramnak avagy az tanácsbelieknek, hanem másnak praesentálta s vitte volna az verseket, sem az asszonyt róla nem admonealta, hogy ne excudáltassa, avagy ki ne adja, holott sokszori hitivel fogadásával való maga igérete, — és kötelessége is netalán — azt kivánta volna, hogy azt az magistratusnak mutatta volna meg s azzal ne hozott volna illyen indignatiót az városra, mert ha ezt tudására adta volna az magistratusnak nem jött volna ez ki belőle etc. Et sic fassus est Joannes Gyeőri, hogy az asszony vitt azokban az versekben egy exemplart látni s ő azont vitte. Tassi uramhoz nem vélvén abból valami gonoszt kijőni, de ha ezt ex ignorantia cselekedte non malo fine, immár quod factum est, infectum fieri nequit, róla nem tehetek, úgy mond.

Postmodum az typographa asszonyt is felhívatván, megvallá, hogy azokat a verseket ő hozzá Swetlicius vitte, hogy kinyomtattassa s ő nem tudván micsoda, úgy nyomtattatta ki s Swetlicius corrigálta s ő vitte is el onnan, melyet Swetlicius sem tagada.

[1] »Procurator nobilis Joannes Gyeori,« V. jegyzőkönyv, 1531 márczius 11.

Iterum Joannes Gyeőri invocatus serio correptus et admonitus est, hogy ha ilyen dolgot gerjesztett, adhibeálja elméjét is eloltására, mert nem jó leszen etc.

Ezen dolog végett német plebanus Raich uram, István pap uram és mester uram is felhivattatván s az dolgot aperiálván ő kegyelmeknek, kivánnák értelmeket ő kegyelmeknek az deák felől, ha az ministerium és schola arestumában viseltetik-e gondját avagy az magistratus nyuljon hozzá, holott ha az parancsolat ellen azt csak simpliciter obdormiálnák, evocatio és nagyobb inconvenientia subsequáltathatnék felőle, melyről mutuo discurrálván, mester uram kéri s akarja venni ki kezességen az deákot Swetliciust holnapig.

Deliberatum: Mester uram kezességére az deákot kiadják holnapig, úgy hogy prospiciáljon addig más elegendő kezeséről, alioquin gondot viselnek róla. Az asszonyt penig, mivel nem magistratusával, hanem mással communicálta s mutatta meg az verseket, vigyék hátra; elegendő kezest állatván, kibocsátják onnét.« [1]

A *könyvnyomtató asszony,* Rodánné tovább is bírja a könyvnyomtató műhelyt, s 1640-ben »még ő Sulcz Dániel nevét viseli, sok árvái is vadnak«.[2]

1642-ben Vize Pál alkuszik a műhelyre. »Vize Pál az ittvaló typographiáért supplicál. Delib. Nincs semmi módja az nemes tanácsnak, hogy mástól elvehessen, hanem ha az viduával megalkudhatik, semmi ellent nem tart az nemes tanács abban.«[3]

1648-ban »Sebestyén Albert az typographiának eligazításáért« folyamodik. »Delib. Revideáltatjuk és igazításban vesszük.« [4]

A sajtót 1653-ban a tanács Gevers Bálint kezére adja, a ki 1655 deczember hó 31-ikén kelt végrendelete[5] szerint ekkor még 440 frttal tartozik reá s nejére, Klein Annára hagyja, hogy azt a várostól megváltsa vagy tovább adja kezéről.

Geversné csupán a könyvkötő műhelyt tartja fenn, melyet 1662-ben Brewer Lőrincz a lőcsei könyvkötő czéh nevében *unredlichnek* mond a kassai könyvkötőkhöz intézett levelében, mert az özvegy a nekik még néhai férjétől járó 25 tallért meg nem fizette.[6]

[1] V. ö. Magyar Könyvszemle, 1890. évf. 89. l.
[2] Városi jegyzőkönyv, június 26.
[3] U. ott, márczius 21.
[4] U. ott, márczius 5.
[5] Kassa város titkos levéltárában.
[6] Kassa város nyilv. levéltárában, 6719/4. sz. a.

ADALÉKOK A RÉGI MAGYAR IRODALOMHOZ.

HAVRÁN DÁNIELTŐL.

I.

1. Ismeretlen biblia-töredék a XVI. század végéről.

Az a hosszú, félszázados törekvés, mely a magyar protestantizmus XVI. századi legkiválóbb theologusait sarkalta munkára, 1590-ben érte el czélpontját: ez évben jelent meg buzgó főurak költségén az első teljes magyar biblia. Természetes, hogy ez a kiadás mindazoknak vágyát, kik a magyar biblia birtoka után sóvárogtak, nem elégíthette ki, még azokét sem, kik, mint az Isten igéjének hivatott hirdetői, arra legjobban voltak rászorulva. A hiány csakhamar olyan érezhetővé vált, hogy Szenczi egy új kiadás kibocsátására vállalkozott.

Az 1608-ban Hanauban megjelent biblia dedikálásában, a 3*b*. lapon, ezt írja: »Annac okáért énis ez masodic kiboczátáshoz (mellyet soc Istenes hivec regtul fogva kivántac és en tőlem jo baratim mind beszédel s'mind levelekben kértec) nem kezdettem bizonyára mosdatlan kézzel . « .

Ugy látszik, nem volt tudomása arról, hogy már őt megelőzőleg, benn a hazában is történtek kisérletek egy új kiadás sajtó alá rendezésére: t. i. Bártfán 1607-ben az ág. h. evangelikusok részéről. De ebből csak egyes töredékek jelentek meg nyomtatásban, melyekből Toldy és Szabó szerint egy példány meg volt a sárospataki kollégium könyvtárában. Legújabb értesülésünk szerint a nevezett példány ott nincsen meg.

A véletlen tudomásunkra hozta, hogy egy másik, még pedig korábbi kiadás is volt készülőben. Smetius Prosodiájának (Lyon, 1603.) egykorú kötésű tábláiból nehány — összesen 12 drb — levéltöredék került napfényre. A könyv 8-adrét alakú lévén, az eredetileg ívrét alakú leveleket a könyvkötő négy felé vágta. A töredékek az ó testámentum következő részeit tartalmazzák: Mózes II. könyve XXVI. rész 17—22, 25—32. vers, XXVII, 3—7, XXVIII 4—11, 28—32, 39—43, XXIX, 18—22, 23—28, 35—40, XXX, 8—10; Mózes IV. könyve X. rész 1—11, 21—29. vers, XI, 8—12, 18—28, XII, 1—6, XIII, 7—17, 24—30, 31—34, XIIII, 7—11, 27—32.

A betűk és számok teljesen a vizsolyi nyomdára vallanak, de a mi a külső kiállítást illeti az sok tekintetben eltér a vizsolyi bibliáétól. Mindenekelőtt a nyomás sürűbb, tömöttebb, a hasábok szélessége illetőleg hossza 8 : 30 cm., — vizsolyi bibliában 6 : 25 cm., — s ez az oka, hogy a töredékek 46 és 81 lapszáma a vizsolyi biblia 72 és 129 lapszámának felel meg. Evvel a kiadónak azt hiszem nem lehetett más czélja, minthogy az új bibliát könnyebben kezelhetővé akarta tenni.

Más eltérés, hogy a versek folyószámai itt a hasábok mellett a sorok előtt állnak, míg a vizsolyi bibliában bent a hasábban a rövidebb első sor előtt. Azonkivül a II. könyv XXVIII részének terjedelmes »d« jegyzete a rész utolsó verse után következik, a vizsolyi bibliában a lapszélen.

De nemcsak a külső kiállításra nézve különböznek egymástól, hanem, bár a tartalom teljesen ugyanaz, helyesírási eltéréseket is találunk a két szöveg között. Elég legyen nehányat felsorolni, pl.: a II. könyv 3. versében czinallyad . . . tsinallyad (vizsolyi), XXVI. 30 . . . mutattatott . . . muttatatot, XXIX. 27. aldozatul . . . aldoztul, 38. szűnetlen . . . szűntelen; IV. k. XI. 10. Wrnac . . . Wranc, XIIII. 28. Elec . . . Eelec, stb. Feltűnő, hogy a vizsolyi biblia sajtóhibái itt már nincsenek meg.

Az eredmény az, hogy itt a vizsolyi nyomdának egy eddig ismeretlen termékével van dolgunk, a melyik nem lehet más, mint a vizsolyi bibliának maga a nyomdász által minden tartalmi változtatás nélkül készített új kiadása. Megjelent-e az egész nyomtatásban? — nem tudjuk, miután az irodalomban eddig a vizsolyi bibliának XVI. századi második kiadásáról sehol sem történt említés. Valószinű, hogy vagy anyagi vagy egyéb akadályok miatt abból csak egyes töredékek láttak napvilágot.

II.

2. Jegyzet a RMK. I. kötetének 557. számához.

»Amaz het feiew . . . parázna Babillonak . . . tűkőre« czímű mű szerzőjéül Szabó Károly. — támaszkodva a sárospataki példányban lévő bejegyzésre — Pathai Istvánt fogadja el. (RMK. I. k. 557. sz.) Az ilyen bejegyzést, míg más pozitiv adat meg nem erősíti, abszolut igazságnak elfogadni nem teheti. Alább közlendő

adat minden kétséget eloszlat ez ügyben s bizonyossá teszi, hogy a műnek tényleg Pathai a szerzője.

Ez az adat Pathainak Pápán 1628 október 26-ikán kelt s Kanizsaihoz intézett levele, melynek tárgyunkra vonatkozó része így hangzik: . . . »Jam ad manus domini palatini integer liber est delatus, presente domino Sárkány exhibitus. Matthias ille librarius, proditoris . . . avaritia correptus prodidit sine dubio. (Palatinus) minas . . . spirat, suspicatur de me, investigat per omnes occasiones. Spes autem mea in domino, qui meum refugium est. Rogo te charissime, ne sis immemor mei coram magnifica domina et si quid extorquere poteris, sedulo ad me deferri cures, interim arrepta occasione scripto me doceas, an adhuc sperandum mihi est, vel plane silendum . . .[1]

A katholikus egyházat támadó mű nagy hatást kelthetett, mert a megtorlást maga a nádor, Esterházy Miklós vállalja magára. Pathai örökös rettegésben él: kérdezősködik, leveleket ír, utazik hogy megtudhassa a nádor szándékát. Végre is megunva a bizonytalanságot, megszökik kerületéből s Belényesen tölti utolsó napjait.

Ezzel tisztába hoztuk Pathai távozásának okát is, melyet eddig megmagyarázni nem tudtak. Tóth Ferencz csak annyit mond, hogy . . . »1629-ben mind az Ekklésiájától, mind a Superintendentiától, tudva nem lévő, de nagy okból elszökvén . . . Belénesben ment lakni.«[2] Földváry szerint pedig a somogyi prédikatorok által, vagy általuk is okozott bajok és egyenetlenségek közül is kivánt menekülni.[3]

A 71 éves aggastyán úgy látta, hogy élete forog veszélyben, azért menekült, ott hagyva papi, superintendensi hivatalát, fizetését, vagyonát.

[1] A Magyar Nemz. Múzeum könyvtárának kézirattárában, 2059 Fol lat. III. k.

[2] Túl a dunai püspökök élete, 65. l.

[3] Adalékok, I. k. 96. l.

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL

1900 OKTÓBER 1-TŐL DECZEMBER 31-ÉIG.

I.

A nyomtatványi osztály anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 2676 db., ajándék útján 539 db., vétel útján 248 db., összesen 3463 db. nyomtatványnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példány czímén beérkezett: alapszabály 236 db., gyászjelentés 1563 db., hivatalos irat 182 db., püspöki körlevél 125 db., perirat 15 db., zárszámadás 188 db., műsor 300 db., falragasz 1650 db., színlap 1852 db., vegyes 864 db., összesen 6975 db. aprónyomtatvány.

Vételre fordíttatott 1309. kor. 68 fillér és 44 frank.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatvány osztály anyagát: Áldásy Antal, Astne Antal Münchenből, a Balaton-bizottság, a Bányászati és Kohászati Lapok szerk. Selmeczbányáról, Barcza Imre, a m. kir. belügyminiszterium, Benke Gyula, a bécsi cs. kir. központi statisztikai bizottság, Bittner Sándor Bécsből (12 db.), Bőhm Ágost Bécsből (3 db.), a budapesti bölcsészethallgatók segítő egyesülete, Budapest székes-főváros tanácsa, a budapesti m. kir. államrendőrség, Csérer Lajos Kolozsvárról, Fejérpataky László, Figarola Caneda Párisból, a m. kir. földtani intézet (2 db.), a főrendiházi iroda (7 db.), Fraknói Vilmos (8 drb.), a franczia közoktatásügyi miniszterium, Gaal Karolin, Gopcsa László, Györffy Lajos Esztergomból, (24 db), Havas Rezső, Herman Ottó, Horváth Géza (58 db.), a képviselőházi iroda (33 db.), a m. kir. kereskedelemügyi miniszterium, Kereszty István, a kolozsvári egyetemi könyvtár (2 db.), Kozma Bernát (2 db.), Lampel Róbert kiadóhivatala, Lőw Immanuel Szegedről,

Maddalena E. Bécsből (5 db.)., a m. kir. állami számvevőszék, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága, a Magyar Tud. Akadémia (17 db.), a Magyarországi Kárpát-egyesület Iglóról, Márki Sándor Kolozsvárról, a Matica srpska Újvidékről, Mihlheim Samu Szabadkáról, Molecz Béla Szentesről, Négyesy Lászlóné (29 drb.), Olschki Leo Flórenczból, Orkonyi Ede Zomborból (49 db.), Orosz Endre Apahidáról, az országos magyar gazdasági egyesület, a Pallas kiadóhivatala (2 db.), a pápai ág. hitv. ev. püspök, a párisi nemzetközi kiállitás m. kir. kormánybiztossága (81 db.), Schönherr Gyula, Schulek Vilmos, Smithsonian Institution Washingtonból (5 db.), Szádeczky Lajos Kolozsvárról, Szalay Imre, Szalay László, a szamos-újvári gör. kath. püspökség (2 db.), a technologiai iparmúzeum, Thallóczy Lajos, a m. kir. vallás- és közokt. miniszterium (140 db.), a zágrábi horvát-szlavon-dalmát orsz. levéltár, a zirczi apát (2 db.).

A könyvtár helyiségeiben a lefolyt negyedévben 5818 egyén 15,801 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 464 egyén 675 kötetet használt.

A lefolyt negyedévben 2424 munka osztályoztatott, amelyekről összesen 3119 czédula készült. Kötés alá készíttetett 464 munka 617 kötetben. A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe 528 csomag érkezett; ugyaninnen 579 levél expediáltatott, a melyből 103 reklamálás volt. Folytattatott a revizió alkalmával észlelt hiányok pótlása; az ez irányban tett lépések eredményeiről az évi jelentés fog számot adni.

II.

A *kézirattár* a lefolyt évnegyedben 11 db kézirattal gyarapodott, melyek közül 1 a magyar, 1 a német, 4 a latin kéziratok, 5 az irodalmi levelek s 1 az u. n. analecta literaria csoportját gazdagítja. E kéziratok közül 2 db. a levéltárból tétetett át 1 db. ajándék, 8 db. pedig vásárlás utján jutott a kézirattárba. Ez utóbbiak közt vannak a gyarapodás legértékesebb darabjai, u. m. irodalmi levelek Jókai Mórtól, Haynald Lajostól, Kölcsey Ferencztől, Pyrker Lászlótól, és Sambucustól. A negyedév végén érkeztek a kézirattárba ajándékképen a Salamon Ferencz és a Györffy Iván irodalmi hagyatékát képező kéziratok, melyek azonban részint mert még kiegészíttetnek, részint mivel az idő előre haladott volta miatt kellő feldolgozásuk nem volt keresztül vihető, csak a következő évnegyed szerzeményei közt fognak szerepelni.

A negyedév folyamán 53 kutató 252 kéziratot használt.

A kézirattári munka a szerzemények földolgozásán kívül kisebb belső rendezési munkálatokra és egy pár kisebb régi gyűjtemény rendszeresebb feldolgozására szorítkozott, minthogy a kézirattárban az egyik tisztviselői és a szolgai állás még mindig betöltetlen.

III.

A *hírlap-osztály* gyarapodása 18,885 hírlapszám. Ebből *a)* köteles példány: a törvényszabta módon érkezett 12,775 szám, eltérő módon (számonként) érkezett 4,144 sz.; *b)* ajándékul 2,966 sz.; *c)* vásárlás útján 390 sz. — Az ajándék-számok majdnem mind a M. Tud. Akadémia 1898. évi nagyarányú adományából kiválogatottak. Az összegbe fel nem vett, mert másodpéldányúl jött említésre méltó ajándék Bolgár Ferencz országgy. képviselőtől a Katonai Lapok tizenegy évfolyama (1884—94). — A vásárlásra fordított 50 koronán többek közt a Wiener Zuschauer 1849. évi folyama (4 köt.) szereztetett meg.

A könyvtár helyiségeiben 989 olvasó használt 1888 kötetet, a könyvtáron kívül 14 olvasó 48 kötetet, összesen 1003 olvasó 1936 kötetet.

Az évnegyedben czéduláztatott 645 évfolyam. Azonfelül a törvényszerű módon küldöttek átnézettek s az ideiglenes ellenőrző lapokra vezettettek. Kötés alá adatott 198 db. Az erre fordított összeg 694 k. 40 f.

IV.

A *levéltári osztály* ajándék útján 352 db. oklevéllel és 1 fényképpel, vétel útján (425 kor. 50 fill. értékben), 71 db., letét útján 1 db. oklevéllel, összesen 425 dbbal gyarapodott.

A törzsanyag gyarapodásából 288 db. a középkori iratok, 109 db. az újabbkori iratok, 4 db. a nemesi iratok, 22 db. az 1848/49-es gyűjtemény és 1 db. a fényképek csoportjára esik.

Ajándékaikkal Managettai Beck Pál lovag, az osztrák szabadalmi hivatal főnöke, Forgách József kassai birtokos, Géresy Kálmán debreczeni tankerületi kir. főigazgató, Kammerer Ernő orsz. képviselő és a Turul szerkesztősége gyarapították az osztályt. Az örök letéteményül ehelyezett Görgei-levéltárat Görgei István kir. közjegyző egészítette ki 1 db. irattal.

A szerzemények közűl legnevezetesebb az a 281 darabból álló középkori oklevélgyűjtemény, melyet Beck Pál lovag, az osztrák szabadalmi intézet főnöke ajándékozott a múzeumnak, a mely Pozsony város XIV. és XV. századi levelezéseiből és számadásaiból tartalmaz a város és a nemzet történetére egyaránt fontos adatokat. Érdekes továbbá Jurisics Miklósnak egy 1537 márczius 13-ikán, Mária Krisztina főherczegnőnek, Báthory Zsigmond fejedelem özvegyének 1617 szeptember 13-ikán kelt levele és a Wimpffen gróf gyűjteményéből egy gráczi antikvártól megvásárolt, 18 darabból álló gyűjtemény.

Czímeres leveleink a következő darabokkal gyarapodtak: 1. 1417 május 20. Konstancz, Barrwy Simon czímerlevele Zsig-

mond királytól; 2. 1572 június 25. Bécs, Bekedfalvi Móricz Antal czímerlevele Miksától; 3. 1583 június 12. Krakkó, Buda János czímerlevele Báthory István lengyel királytól, 4. 1664 november 28. Bécs; Kovács Pál és társai czímerlevele I. Lipóttól.

A lefolyt évnegyedben 21 kutató 5003 db. oklevelet használt, kikölcsönöztetett 10 db. térítvényre, 80 db. oklevél, 3 db. fényképmásolat, 15 hasonmás és 1 pecsétlenyomat, összesen 99 db.

A folyó ügyek elintézésén s az előző évnegyedbeli és az új szerzemények (köztük a Pozsonyi-féle nagy gyűjtemény) feldolgozásán kívül folytattatott a Melczer, Tallián és Tihanyi családok levéltárának rendezése, és a Szent-Iványi család levéltárának regestázása; az 1848/49-iki anyag, a kossuth-iratok és a Tunyogi-gyűjtemény iratai revizió alá vétettek, utóbbi azért, hogy a törzsanyagba beosztassék; elkészült a törzsanyag és a családi levéltárak Árpádkori anyagának czédula-katalogusa, (a czédulák az oklevél keltezését és kiállítását tüntetik fel); a növendéki napló deczember 31-ikéig befejeztetett és lezáratott.

A MÚZEUMOK ÉS KÖNYVTÁRAK ORSZÁGOS FŐFELÜGYELŐSÉGÉNEK SZABÁLYZATA.

(Jóváhagyatott Ő császári és apostoli királyi Felségének 1901. évi január hó 10-ikén kelt legfelső elhatározásával.)

1. §.

A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősége áll:

a) az orsz. főfelügyelőből,

b) a helyettes főfelügyelőből,

c) a felügyelőkből, kiknek számát. tekintettel a tudományos és művészeti természetü múzeumokban és könyvtárakban képviselt különböző szakokra, a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter állapítja meg,

d) az előadó titkárból.

Hivatalos pecsétje az ország czímere a következő felirással: »A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősége«.

2. §.

Az országos főfelügyelőnek, helyettesének és a felügyelőknek hatáskörét a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter szabályozza.

3. §.

Az országos főfelügyelőt a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter előterjesztésére Ő cs. és apost. kir. Felsége nevezi ki.

4. §.

A helyettes főfelügyelőt, a felügyelőket és a felügyelőség előadó titkárát, a főfelügyelő meghallgatása mellett, a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter nevezi ki.

5. §.

A főfelügyelő, a helyettes főfelügyelő, a felügyelők és az előadó titkár öt esztendőre neveztetnek ki. Ezen idő letelte után uj kinevezésnek van helye.

6. §.

A főfelügyelő és a helyettes főfelügyelő tiszteleti állást foglalnak el, mely tiszteletdíjjal nem jár.

A felügyelők és az előadó titkár évi tiszteletdíját a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter állapítja meg.

A felügyelők, mikor kiküldetésben járnak el, egyenlő napidíjat élveznek.

7. §.

Az orsz. főfelügyelőség szervezésének főczélja az, hogy a hazánkban létező és létesítendő nyilvános és közhasználatra szánt állami, hatósági, felekezeti és társadalmi gyűjtemények között, a rendszeres gyarapítás, a tudományos alapra helyezett egyöntetű berendezés, az avatott igazgatás és a csereviszony szabályozása révén, minél szorosabb összeköttetés létesüljön s az ország különböző részeiben elszórt közgyűjtemények anyaga a nemzeti tudomány és művészet közös kincsévé s a nemzeti művelődés egységes forrásává legyen.

Ehez képest a főfelügyelőség rendeltetése a következőkre terjed ki:

a) oda hat, hogy az országban létező tudományos, művészeti gyűjtemények és iparművészeti emlékek épségben megőriztessenek, czélirányosan elhelyeztessenek, rendeztessenek, gyarapíttassanak, kellően képzett tisztviselők őrizete alatt álljanak s így a nemzeti művelődés termékeny forrásává váljanak;

b) alkalmas helyeken új múzeumok és könyvtárak létesítésében közreműködik;

c) a fennálló és létesítendő múzeumok és könyvtárak részére nyújtandó állami segély és egyéb kedvezmények tárgyában a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek javaslatot terjeszt elő s az ő intézkedéseit végrehajtja;

d) az orsz. gyűjtemények fölös tárgyainak más gyűjtemények számára ajándékba vagy letétbe leendő átengedése tárgyában a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter elé javaslatot terjeszt, e tárgyak átengedését közvetíti és azok megőrzését nyilvántartja;

e) a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek az állami

javadalomból vidéki múzeumok részére vásárlandó gyűjteménytárgyak kiválasztásánál és kiosztásánál tanácscsal szolgál;

f) a múzeumok és könyvtárak tisztviselőinek kiképzésére és szakszerű képzettségük gyarapítására szaktanfolyamokat rendez;

g) a hatósági, felekezeti és egyesületi múzeumok és könyvtárak fölös tárgyainak kicserélését közvetíti;

h) a múzeumok és könyvtárak rendezésében útmutatást nyujtó tudományos munkákat, esetleg folyóiratokat közrebocsát, ilyenek közzétételét elősegíti;

i) a múzeumok gyarapítására gyűjteséket és ásatásokat eszközöltet;

j) a vidéki múzeumokban időleges kiállítások rendezését és tudományos előadások tartását elősegíti;

k) a múzeumokat és könyvtárakat illető kérdésekben a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter felszólítására, a múzeumok és könyvtárak fentartói felkérésére vagy saját kezdeményezéséből javaslatokat dolgoz ki;

l) a hatáskörébe tartozó gyűjtemények felett az állami felügyeletet gyakorolja.

8. §.

A főfelügyelőség hatásköre kiterjed:

a) az állami költségen fentartott múzeumok és könyvtárak közül azokra, melyeket az országos főfelügyelő véleményének meghallgatása mellett a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter külön utasításban megjelöl;

b) a törvényhatóságok, községek, vallásfelekezetek és egyesületek által fentartott múzeumokra és könyvtárakra, melyek

1. a múzeum vagy könyvtár fentartója által önként, a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter jóváhagyásával, a főfelügyelőnek alárendeltetnek;

2. állami pénzsegélyben részesülnek;

3. az országos gyűjteményekből átengedett, vagy az állam részéről közvetlenül adott tárgyakkal vagy nyomdai köteles példányokkal gyarapíttatnak.

A 2. és 3. alatt részletezett kedvezményekben azonban csak oly múzeumok és könyvtárak részesíthetők, melyek

a) kellőleg biztosított állandó javadalmazásból merítik a fentartásukhoz szükséges fedezetet;

b) a gyűjtemények megőrzésére, megszemlélésére és használatára alkalmas helyiséggel bírnak;

c) kellő szakképzettséggel biró és lehetőleg rendszeres javadalmazással ellátott tisztviselők kezelése alatt állanak;

d) gyűjteményük anyagát, növedéki napló, leltárak és szaklapszámok vezetésével, rendszeresen nyilvántartják.

Az állami kedvezményben részesedő múzeumok és könyvtárak szervezeti szabályai csak a vallás- és közoktatásügyi miniszternek a belügyminiszterrel egyetértőleg adott jóváhagyása mellett bírnak érvénynyel. E szervezeti szabályoknak azon bekövetkezhető esetre, ha a gyűjtemény fentartása lehetetlenné válnék, az állami kedvezmény útján nyert gyűjteménytárgyak sorsa felől minden kétséget kizáró intézkedést kell tartalmaznia.

A főfelügyelőség a hatáskörébe tartozó múzeumokról és könyvtárakról nyilvántartási törzskönyvet vezet, mely az *a—d)* alatt felsorolt feltételekre vonatkozó adatokat rovatos kimutatásban tartalmazza.

9. §.

Az országos főfelügyelő a rábizott hatáskörben közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek van alárendelve és neki terjeszti fel jelentéseit.

A főfelügyelő képviseli a hatóságok, egyesületek és intézetek irányában a főfelügyelőséget.

A főfelügyelőséghez intézett ügyiratok elintézéséről a felügyelők tudomásával és hozzájárulásával gondoskodik.

Elnököl a főfelügyelőségi értekezleten.

A főfelügyelőség hatáskörébe tartozó múzeumokat és könyvtárakat, a mikor szükségesnek tartja, meglátogatja.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a fenforgó egyes ügyekre nézve a szükséghez képest és a főfelügyelőség működéséről minden év végén jelentést tesz.

Akadályoztatása esetén a helyettes főfelügyelőre száll egész hatásköre.

10. §.

A felügyelők feladatai a következők:

a) a főfelügyelőség hatáskörébe tartozó múzeumokat és könyvtárakat meglátogatják, állapotukról, működésükről, különösen pedig az állami segély felhasználásáról és az állam részéről adományozott vagy letétbe helyezett tárgyak megőrzéséről tájékozást szereznek, a múzeumok és könyvtárak őreinek tanáccsal és utasítással szolgálnak, tapasztalataikról a főfelügyelőnek jelentést tesznek;

b) azon teendők iránt, a melyek az általuk képviselt szak szempontjából a múzeumok vagy könyvtárak létesítése, gyarapítása és rendezése tekintetében kívánatosak, javaslataikat a főfelügyelőnek bemutatják;

c) a főfelügyelőtől hozzájuk áttett ügyiratok tárgyában véleményt mondanak.

11. §.

A főfelügyelő, akadályoztatása esetén pedig a helyettes főfelügyelő elnöklete alatt, az ő meghívására, a főfelügyelőség tagjai időnként értekezleteket tartanak.

Ezen értekezlet tárgyai:

a) az évi munkaterv, névszerint a múzeumok és könyvtárak látogatása iránt való megállapodás;

b) az évi költségvetés megállapítása;

c) a múzeumok és könyvtárak segélyezésének ügye;

d) szaktanfolyamok rendezése;

e) nagyobb fontosságú javaslatok és előterjesztések megvitatása;

Két felügyelő megkeresésére a főfelügyelő, illetőleg a helyettes főfelügyelő bármikor köteles értekezletet hívni össze.

12. §.

A főfelügyelőség hatáskörébe tartozó múzeumok és könyvtárak fentartóinak kötelezettségei a főfelügyelőség irányában a következők:

a) a múzeumok és könyvtárak állapota és működése, névszerint az állami segély felhasználása és az állam részéről ajándékozott vagy letétményezett tárgyak megőrzése felől évenként jelentést tesznek;

b) kiadványaikból egy példányt megküldenek;

c) a szervezeti szabályzataikban, illetőleg a múzeumokat és könyvtárakat fentartó egyesületek alapszabályaikban teendő változtatásokat a főfelügyelőségnek előzetesen tudomására juttatják;

d) a múzeumi és könyvtári építkezések és a fennálló épületekben czélba vett nagyobb átalakítások és berendezések terveit a főfelügyelőségnek jóváhagyás végett előzetesen bemutatják;

e) a főfelügyelőség tagjainak látogatásuk alkalmával lehetővé teszik, hogy hivatásukban eljárjanak.

13. §.

A főfelügyelőség hatáskörébe tartozó törvényhatósági, felekezeti és egyesületi múzeumoknál és könyvtáraknál önállóan (rendes köztisztviselői illetményekkel) szervezett hivatalos állások nyilvános pályázat útján töltendők be s a pályázók ugyanolyan minősítést tartoznak kimutatni, a minőt az állam követel az általa fentartott múzeumok és könyvtárak tisztviselőitől.

A pályázók folyamodásait a múzeum vagy könyvtár fentartó hatósága, a minősítés megállapítása czéljából, a főfelügyelőség elé terjeszti s a kinevezésnél, illetőleg választásnál csak azon pályázókat veszi figyelembe, a kik ellen a főfelügyelőség minősítés tekintetében kifogást nem emelt.

A kinevezés, illetőleg a választás, úgyszintén a rendszeres köztisztviselői illetmények nélkül létesített állásoknál beálló minden személyváltozás a főfelügyelőségnél tudomásvétel végett utólag bejelentendő.

14. §.

A főfelügyelőség előadó titkárának teendői a következők:

a) a beérkező ügyiratokról a főfelügyelőnek jelentést tesz;

b) a főfelügyelőség részéről kimenő iratokat fogalmazza;

c) az értekezleteken az előadói tisztet viseli, a jegyzőkönyveket vezeti;

d) az elintézendő ügyeket nyilvántartja;

e) a hivatalos kiadványokat sajtó alá rendezi, vagy a mennyiben ezzel mások bízatnak meg, a nyomtatásra utasítás szerint felügyel;

f) a főfelügyelő megbízásából esetenként a 10. §-ban felsorolt felügyelői teendőket végzi.

15. §.

A főfelügyelőségi irodavezetőt a főfelügyelő előterjesztésére a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter nevezi ki és állapítja meg részére az évi tiszteletdíjat.

Teendője:

a) az iktató-, kiadó-, postakönyvek vezetése;

b) a fogalmazványok letisztázása és expediálása;

c) a pénztár kezelése és a számadások vezetése.

16. §.

A mennyiben a hivatalos teendők sokasága ideiglenesen kisegítő egyének alkalmazását teszi szükségessé, erre nézve a főfelügyelő az évi költségvetés keretén belül intézkedik.

17. §.

Az országos költségvetésben a főfelügyelőség javaslatára felvett összegből a múzeumok és könyvtárak czéljaira szánt tételeket a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter közvetlenül az illető intézetek fentartóinak, a többi tételeket pedig a főfelügyelőség pénztárába utalványozza ki.

Ezen pénzekből az utalványoztatásokat a költségvetés keretén belül a helyettes főfelügyelő végzi.

A számadásokat a helyettes főfelügyelő, mint számadó, terjeszti fel a miniszteriumhoz.

18. §.

A főfelügyelőség kapcsolatban áll a múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsával. (L. az 1897. évi 79.458. sz. a. jóváhagyott szabályzat 14—19. §§-ait.)

A mennyiben a tanács szabályzata módosítandó, ezt a vallás- és közoktatásügyi miniszter saját hatáskörében állapítja meg.

SZAKIRODALOM.

A Budai Krónika. *A legrégibb hazai nyomtatványnak a M. N. Múzeum könyvtárában levő példánya után készült lenyomata. Bevezető tanulmánnyal ellátta Fraknói Vilmos.* Budapest, Ranschburg Gusztáv kiadása. 1900. — Chronica Hungarorum. Impressa Budae 1473. typis similibus reimpressa Budapestini 1900 sumptibus Gustavi Ranschburg.

Egyik törekvő fiatal könyvkiadónk szerencsés ötletének és üzleti bátorságának köszönhető, hogy a Gutenberg-jubileum évének nálunk is méltó, irodalmi emléke marad. A Magyarországon készült legrégibb nyomtatványnak, a különben is igen ritka inkunábulumnak eredeti alakjában való közrebocsátása feltétlenül oly elismerésre méltó vállalkozás volt, melylyel Ranschburg Gusztáv több irányban tett igen hasznos szolgálatokat. Történetirásunknak, sőt bátran mondhatjuk, egész szellemi életünknek ez a becses ereklyéje most már pontos hasonmásban mindenkinek rendelkezésére áll, a ki azt egy vagy más szempontból vizsgálni, tanulmányozni akarja. Könyvtárak, iskolák, könyvkedvelők, történettudósok könnyü szerrel hozzá juthatnak a magyar történet legelső nyomtatott forrásművéhez, a külföldön pedig egyik legékesebben szóló bizonysága lesz annak a fogékonyságnak, a melyet nemzetünk a művelődési áramlatokkal szemben egészben vagy egyes fiai által tanusított.

A facsimile-kiadvány a sokszorosító iparművészet szempontjából is sikerültnek mondható. A papiros a múzeumi példányéhoz lehetőségig hasonlít. A Weinwurn-féle műintézetben készült tiszta czinkografikus lemezek pedig az Athenaeum r. t. könyvnyomdájának műgondja révén teljes illusióval varázsolják elénk az olaszos stilű régi nyomtatvány sok tipografiai sajátosságát. Különös figyelmet igényelt a példányunkban is nagyszámu rubrumok és lapszéli díszek hű visszaadása s az itt elért eredmény is az említett műintézeteket dicséri. Szóval, ez a könyv méltóan sorakozik azok-

hoz a publikációkhoz, a melyek által a Magyar Tud. Akadémia régi irodalmunk egy pár könyvészeti ritkasággá vált termékét támasztotta uj életre költséges hasonmás-kiadások révén.

Tagadhatatlan, hogy ezeknek az akadémiai kiadványoknak egyik igen nagy előnyével a Budai Krónika előttünk fekvő kiadása nem dicsekedhetik. Mert mig a régi magyar irodalomnak újra publikált emlékei részletes jegyzetek és magyarázatok segítségével úgy szólván minden oldalról meg vannak világítva, a Krónika kiadójának egyrészt az idő rövidsége, másrészt azonban a kiadvány természete miatt is le kellett mondani arról, hogy ilyen tökéletes felszereléssel, fordítással, szövegolvasással s részletes történeti kommentárral bocsássa útjára a nevezetes emléket. Ő mindössze a ritka könyvnek hű reprodukcióját akarta nyujtani ezzel is megkönnyítve az említett feladatok minél tökéletesebb megoldását. Tehát a Budai Krónika ügye a Ranschburg-féle kiadványnyal még nincs véglegesen elintézve. Több szempontból való beható tanulmányokra van még szükség, hogy a mű úgy is mint a magyar művelődéstörténet egyik fontos emléke, úgy is mint történeti kútfő minden részletében elemezve állhasson előttünk. E szép feladat megoldásához ez a kiadvány most már igazán alapos kilátásokat nyujt. Egyrészt mert tudósok teljes kényelemmel használhatják úgyszólván eredeti mivoltában és még egy más körülmény miatt.

Ez pedig nem más, mint az az örvendetes dolog, hogy a kiadónak sikerült a leghivatottabbik egyikét nyerni meg arra, hogy a kiadványhoz bevezető tanulmányt írjon. Nem szükséges e helyen hosszasan ismertetni Frakvói Vilmosnak a Mátyás korabeli magyar művelődéstörténet terén kifejtett nagyszabású tevékenységét. Valamint az is ismeretes, hogy kiváló tudósunk épen a magyarországi könyvnyomtatás kezdetével speczialis tanulmányokban foglalkozott, s ezen a téren végzett kutatásai igen nagyérdekű felfedezésekre vezették.

Tehát mindenkép megbízható magyarázója a publikált emléknek. Úgy is mint a kort alaposan ismerő s így a legmagasabb szempontokból magyarázni képes történetíró, és úgy is mint a kérdésnek legalább egyik részében: a nyomdászattörténetében, speczialistája.

E szerencsés tulajdonságok eredménye az az elegáns és gondos bevezetés, a mely a szűkre szabott helyen is tájékoztat mindazokról a kérdésekről, a melyek a Budai Krónika körül felmerülnek.

A tanulmány annak hangsulyozásával kezdődik, hogy Mátyás király »a könyvnyomtatás nagy jelentőségét nem ismerte fel.« Rátér ezután arra, hogy a nagy királynak egyik követe, Karai László óbudai prépost a Pannarz és Schweinheim-féle

római könyvnyomdában elhatározza, hogy a »tudományos művelődés ezen jelentékeny segédeszközének előnyeiben» Magyarországot is részesíteni fogja. Fraknói itt ecseteli a Hess András és Karai közötti viszonyt s azután a Krónikával mint magyar történeti kutfővel foglalkozik. A következő fejezet a Hess-féle nyomtatványnak nyomdászattörténeti méltatását tartalmazza a korai olasz nyomdászati stíl élénk jellemzésével. Talán még értékesebb az ezt követő rész, a mely a legrégibb magyarországi nyomtatványnak összes ismert példányait személyes vizsgálódások alapján részletes leírásokban mutatja be. Mint tudjuk, összesen hét példány ismeretes, u. m. a Magyar Nemz. Múzeum, a budapesti egyetemi könyvtár, a lipcsei egyetemi könyvtár, a prágai cs. egyetemi könyvtár, a bécsi cs. és kir. udv. könyvtár, a párisi nemzeti könyvtár s a krakói Czartoriskv-herczegi könyvtár példányai. Legdíszesebb kiállítású köztük a lipcsei, de mindeniknek van egy s más szempontból érdekessége. Tudományos leírásuk által Fraknói igen hasznos és kegyeletes munkát végzett. Most már pontos adataink vannak kulturánk egyik legnagyobb jelentőségű emlékének fenn maradt példányairól. A bevezető tanulmányt több hasonmás élénkíti és teszi még tanulságosabbá.

Semmi kétségünk, hogy e kiadvány fokozottabb mértékben rátereli tudósaink figyelmét a Budai Krónikára s a Fraknói által a hely és idő rövidsége miatt csak megérintett részletkérdések kimerítő tanulmányokban fognak részesülni. Valamint az is biztosra vehető, hogy a külföld tudományos körei szintén élénkebb érdeklődéssel fogják kulturánk multját vizsgálni, melynek ilyen sokat mondó emléke kerül e kiadvány révén kezeik közé. Mindent összefoglalva pedig ismételhetjük a felett érzett örömünk nyilvánítását, hogy a Gutenberg-jubileumnak nálunk is méltó irodalmi emléke marad. —*g.*—

Magyar írók élete és munkái. *A M. Tud. Akadémia megbízásából irta Szinnyei József.* Budapest, 1896—1900. IV—VII. kötet 8-r.

Ennek a monumentális vállalatnak jelentőségét a bibliografia és az egyetemes tudományosság szempontjából hivatott toll fejtegette a III. kötet megjelenése alkalmával, (Magyar Könyvszemle 1894. évf. 364. l.) kellően hangsúlyozva Szinnyei Józsefnek elévülhetetlen nagy érdemeit s ismertetve azt a végtelen gondosságot, s majdnem hitetlen pedanteriát, a melylyel ez a nagy mű készül. Azóta négy újabb kötet jelent meg, a melyek a régi munkakedvnek és lelkesedésnek, ha lehet, még fokozotabb mértékéről tanuskodnak. Szemmel látható a szerző törekvése, hogy minél tökéletesebbet alkosson, s a munka a 70-ik születésnap óta is ugyanazzal a jó kedvvel folyt, mint az előtt.

Ettől a munkásságtól a külső elismerést sem lehetett meg-

tagadni. De azok a kitüntetések, a melyek Szinnyei Józsefet úgy legfelsőbb helyről, mint a Magyar Tudományos Akadémia részéről érték, egyszersmind a bibliografiai tevékenység jelentőségének sokat mondó elismerései is. A külföld is kezdi észrevenni, hogy az a vállalat az egyetemes bibliografiai törekvések szempontjából is igen nevezetes, s a Szinnyei József neve a nemzetközi bibliografiai köztudatban a legjobb hangzásuak közé tartozik. Mindez becsületes munkának méltó jutalmazása és eredménye. És jellemző, hogy a legfőbb kifogás, a mi eddig elhangzott, még mindig az, hogy a munka túlságosan részletező és mindenre kiterjed. Nem szükséges azonban mondanunk, hogy ez a kifogás nem bibliografustól származik. A ki tudja, — s a könyvtári szakemberek nagyon is tudják, — hogy a kutatások mily különböző szempontból történnek, s hogy sokszor épen a legefemerebbnek látszó adat milyen fontossággá válik az irodalmi vagy tudományos nyomozásoknál, ebben a kifogásban a legnagyobb dicséretet látják. Különben is azon fordul meg a kérdés, hogy alkalmas, áttekinthető beosztás segítségével elejét lehessen venni az *embarras de richesses* bibliografiai munkáknál sokszor tagadhatatlanúl előforduló nehézségeinek. A tapasztalat és a több éves használat bebizonyította, hogy a Szinnyei-féle opus e tekintetben is mintaszerű. A rengeteg adatnak oly világos egyszerű és következetes csoportosítása jellemzi, hogy mindenki már első alkalommal tisztában lehet kezelésével.

A szóban forgó munkának mindezek a kiváltságai és előnyei sokkal ismeretesebbek, hogy sem szükséges volna részletesebben fejtegetni azokat. Azért is mindössze nehány adat felsorolására szorítkozunk, a melyek az eddig felölelt anyagról fognak tájékozni.

Az utolsó négy kötetben (IV—VII) nem kevesebb, mint 6759 író életrajza foglaltatik, és pedig a IV-ikben 1783, az V-ikben 1592, a VI-ikban 1600 és a VII-ikben 1784. Ehhez adva az előző I—III köteteket, az összes életrajzok száma 13,530-ra rug. A köteteket határoló nevek a következők: IV. Gyalai-Hyrtl, V. Iczés-Kempner, VI. Kende-Kozocsa, VII. Köberich-Loysch. Ezentul füzetenként fogjuk ismertetni a vállalat folytatását, a mi módot fog nyujtani, hogy körülményesebben ismertessük a felölelt anyag bibliografiai érdekességeit. Ezt azonban most, négy kötet óriási anyagáról lévén szó, a legjobb akarattal sem tehetjük. Csupán egy-két bibliografiai remeklésre akarunk rámutatni. Ezek között a legszembeszökőbb nagy regényírónknak, Jókainak kitünő életrajza és munkásságának, valamint a rá vonatkozó irodalomnak bibliografiai feldolgozása. A rendkívüli tájékozottságnak, szorgalomnak és finom bibliografiai érzéknek mintaszerű terméke ez. Mint tudjuk, szerző külön is kiadta s egész kis kötetecske került

ki belőle, melyet a külföldi szaksajtó is nagy elismeréssel méltatott. Valóban ilyen arányú és természetű bio-bibliografikus vállalatot, mint a Szinnyeié, az egyetemes bibliografiai irodalomban sem igen ismerünk. Nem kevésbbé sikerült Kossuth mozgalmas életének s a vele foglalkozó majdnem beláthatatlan irodalomnak feldolgozása. Valószínű, sőt bizonyos, hogy a külföldi Kossuth-irodalomnak egy nehány becses terméke kimaradt, azonban mindennek van határa s felkutatni mindazt, a mi egy ilyen világra szóló pályafutás visszhangjaként különböző világtájakon irodalmilag létrejött, nem egy embernek való feladat, még ha negyven év óta is dolgozik valaki egy munkán, mint Szinnyei a Magyar Irók-on.

Egy másik nehézség, a mit Szinnyei szintén le tudott győzni az egynevű írók, (a számtalan Horváth, Kiss, Kovács stb.) életrajzi adatainak és munkáinak zürzavarában való eligazodás. Azután a megváltoztatott nevek is sok bonyodalomnak előidézői s kissé tág lelkiismeretű bibliografus végtelen tévedéseknek lehet előidézője.

A magyar tudományos világ ma már tisztában van, hogy a mi tévedés esetleg előfordul az adatok százezrei között, azt nem a gondosságnak hiánya, vagy a kutatás nehézségei és fáradalmai elől való kitérés okozza. Végre is apróbb tévedések nélkül ilyen munka el sem képzelhető. Azonban mindezek hajszálnyival sem csökkenthetik ennek a nagy alkotásnak messze kiható jelentőségét s ma még talán egészen nem is méltányolható gyakorlati értékét. Hasonlítsuk csak össze irodalmunk régebbi hasonló tárgyu kisérleteivel s befogjuk látni, hogy olyan mű előtt állunk, a melynek létrejöttét ilyen méretekben s ilyen következetes műgonddal csakis a Szinnyei József egyéniségének nem mindennapi vonásai teszik érthetővé. Ez nem olyan feladat, a mire egy kis jóakarattal bárki vállalkozhatik. Ehhez egy egész életnek sajátos berendezkedése, a kitartásnak óriási mértéke s az a pillanatra sem csökkenő lelkesedés szükséges, a mit csak a megoldandó feladat nemzeti és tudományos fontosságáról és nagy jelentőségéről való mély meggyőződés tarthat évtizedeken át ébren. S valóban nagy nemzeti és tudományos érdek, hogy a vállalat hátralevő része is ugyanilyen nemes inspirációk hatása alatt maradhasson az elért magas színvonalon. *e. l.*

Festschrift zum fünfhundertjärigen Geburstage von Johann Gutenberg. *Herausgegeben von Otto Hartwig.* (Beihefte zum Centralblatt für Bibliothekswesen XXIII.) Lipcse, 1900. 4-r. 455 lap, 35 fényképpel.

E becses munka eszméje Hartwig Ottótól származott, s az ő kezdeményezésére karolta fel Mainz város azon tervet, melynek megvalósításán német, franczia és olasz tudósok munkálkodtak.

A munkában foglalt becses értekezések sorát Hartwig Ottó nyítja meg »Zur Einführung« czimű munkájával, melyben röviden de kifejezően összefoglalta mindazt, a mi Gutenberg életére s találmányának történetére vonatkozik. Minden felfedezés hosszú fejlődés eredménye, s ez az oka, hogy adott esetben sokan igényt tartanak a feltalálás dicsőségére. A jelen találmány egyik fő tényezője a felsőrajnai alföld XV. századi nagy műveltségében rejlett. A kereskedés fokozta az írás és olvasás tudományának szükségét, s az írás általános szüksége teremtette meg a könyvnyomtatást, a mint a XVIII. századi nagy kiterjedésű szövő-ipar megteremtette a szövőgépeket. A városi élet e nagyszerű fellendülése a mechanikai találmányok hosszú sorát nyitotta meg. Gutenberg ifjúságáról 1434-ig úgyszólván mit sem tudunk. 1444-ig Strassburgban kisérletezett. 1448-tól pedig szülő városában Mainzban találmányának élt. Családja azon városi előkelők csoportjához tartozott, kik előjogképen az érseki pénzügyeket kezelték, s azért e téren sokoldalú technikai ismereteik voltak. G. 1438—39-ben Strassburg elővárosában a Szent-Arbogastról nevezett kolostorban tükörkészítéssel foglalkozott először. 1444-ben az aranyművesek czéhjének tagjai sorában találkozunk a nevével, de az 1502. évi czéhszabályokból tudjuk, hogy e csoportba tartoztak a könyvkötők, könyvnyomtatók, sőt a tükörkészítők is. Titokban mechanikai uton létesítendő írás sokszorosítással is foglalkozott mindjárt kezdetben. Első nyomtatott könyve Mainzban 1450-ben jelent meg, Strassburgban tehát csak kisérletezett. Hasonló kisérletekkel foglalkozott 1444-ben Avignonban Waldvogel Prokopins is. Az érczmetszés kártyák és initialisok készítésénél már jóval előbb használatban volt, ennek nyomán kellett Gutenbergnek is indúlnia. A vésett betűknek öntött betűkkel való felcserélése vált a könyvnyomtatás alapjává, s ennek meghonosítása a G. érdeme. 1450-ben a mainzi polgármester fivérének Fust Jánosnak személyében vagyonos társra talált, de 1455-ben már szakadás állott be közöttük. 1457 augusztus 14-ike az első biztos dátum, a mely napon a Fust és Schöffer nyomdájából könyv került ki, a közfelfogás szerint azonban régibb a G. két ulgata-kiadása. A kezdő könyvnyomtatók rendesen betű kisebbítéssel igyekeztek a nyomtatott könyveket olcsóbbakká tenni, a G. 36-soros bibliája mégis későbbi, mint a 42-soros, a mi a G. és Fust közötti szakadásból magyarázható. G, 1460. évi kisebb betűs műve a Jamai János Katholikonja, a mi nyelvtant s encyclopaediát foglalt magában. S G. sorsa 1465 január 18-ikán fordúlt végül jobbra. Meghalt 1467. vagy 68-ban.

A második értekezést Schreiber W. L. írta Potsdamban, s a czíme: Vorstufen der Tipographie. A tipografia első termékei szerinte 1454-ből valók. Ezek közűl kettő búcsúlevél és egy röp-

írat. A XIV. század közepe az iskolák és könyvtárak alapításának kora volt, eszközei a fokozatosan fejlődő gazdagság és a papirgyártás. E körülmények a mechanikai könyvsokszorosítást tették szükségessé, s ez már Gutenberg előtt lemezekre vésett betűkkel történt, kivált Hollandiában. Mindezeket megelőzték Egyptomban a VI. században a szövetekre alkalmazott különféle színű díszitések, melyek már mechanikai úton sokszoroztattak. Innen a XIV század végén Németországban a szentképek és kártyák sokszorosítására vitték át e módszert. A XIV. század végén ugyanis oly nagy volt a kártya után a kereslet, hogy a fametszés teljesen kiszorította a rajzot. A XV. század elejéről nagy számmal vannak ilyen németországi szentképeink is, sőt Olaszországban már a XIV. század végén nagyban virágzik a szentképek sokszorosítására használt fametszés. Ugyanennek a XV. században sok naptárban is nyomára akadunk. A XV. századi kéziratokban gyakoriak a fametszéssel sokszorosított initialisok és képek. Nagy gonddal állítja össze a szerző a fametszés azon emlékeit is, melyek az initiálisokon és képeken kívül fametszéssel sokszorosított szöveget is foglalnak magukban. A képek és a szöveg sokáig egy és ugyanazon táblába vésettek, csak később válnak külön. E különválásnak első emléke az 1466. évi »Sanct Meinrat legende.« E fametszők tehát kezdetben a leírók szolgálatában állottak, 1460 körül már a szöveget is ők készítették, később azonban egészen önállóan működtek, s a hazai nyelvet kezdték munkáikban használni az addigi latin helyett. Mindez Németországon a XV. század vége felé történik. Hollandiában azonban már előbb is találunk nyomaira. Végül 1470 körül olvad össze a fametszés a nyomtatással. A képek sokszorosítására stb. használt fametszés művészete kezdetben nagyon gyarló, többnyire másolásra szorítkozott, s valami eredetit fametsző alig teremtett. A szöveg sokszorosításra a könyvnyomtatás előtt érczlemezeket használtak, s ezekbe kellett a sokszorosítóknak a betűket vésniök. A legegyszerűbb volt a rézmetszés, melynél a megnedvesített pergament a rézbe vésett ábrákra szorították. E sokszorosítási módnak bölcsője az alsó Rajna vidéke. A kezdetleges fejlődési stadium ezek szerint az, midőn a képek réz- vagy fametszetek már, a szöveg azonban még kézírás. Ennek kora 1460 előttre esik, midőn a fametszetek még ritkák, tehát inkább a rézmetszés divik. Ugyanez áll a XV. és XVI. századi initialisokra és egyéb díszitésekre is, minek főbizonyitékai a kétféle színű initiálisok s egyéb illusztrácziók. A rézmetszés tette a könyvkötést is külön iparággá, mert kezdetben a könyvek leírói voltak a könyvkötők is. A különválás első jelenségei már a XIII. század végére esnek. A könyvtáblákba vésett betűk s egyéb díszítések adtak eszmét a szöveg vésésre. Az első szöveg sokszorositás rézmetszéssel úgy történt, hogy a nyomás

fehér betűket tüntetett fel fekete alapon. E nyomtatási módot kivált Hollandiában használták először iskolai könyvek készítésénél. Valószínű, hogy Gutenberg is itt nyert kellő alapot eszméje megvalósításához. Előtte Waldvogel Avignonban terjesztette a könyvsokszorosítás eszméjét, 48 betűjéről tudunk azonban csak, s az nem elég a könyvnyomtatáshoz. Valószínű, hogy csupán a szépírás terjesztése czéljából vésette azokat. Mindenesetre csupán gyenge kisérlet volt. A könyvnyomtatás czéljából mozgó betűkre volt szükség, s ezeknek minél nagyobb számban kellett kéznél lenniök.

A harmadik értekezés a klein-winterheimi plébános, Falk Ferencz tollából való s a czíme: Der Stempeldruck vor Gutenberg und die Stempeldrucke in Deutschland. Már a XV. század előtt megkisérlették egyes szavak és rövid mondatok mechanikai úton való sokszorosítását. E kísérleteknél, úgy látszik, már különálló betűmintákat is használtak, a nélkül azonban, hogy e módszert a könyvek sokszorosítására átvitték volna. E szavak és mondatok a könyvtáblákra kerültek, s arról tesznek bizonyságot, hogy a könyvnyomtatás első kísérletei a kézzel irott könyvek tábláin jelentek meg. Ilyen könyvtáblák legrégibb példányait Lipcsében, Würzburgban s Nürnbergben találjuk, s ezek ismertetésével fyglalkozik a szerző. E mesterség főleg a szerzetesek körében dívott. Kiválik ezek közül a nürnbergi dominikánus, Förster Konrád, a ki egyik társával Wirsing Jánossal sok szépet alkotott.

Következik a darmstadti levéltár igazgatójának, Schenk zu Schweinsberg Gusztáv bárónak értekezése a mainzi Gensfleisch nemzetség genealogiájáról. Becses és tartalmas e munka, a mely világot vet ama tekintélyes városi nemzetségre, mely képes volt egy hatalmas egyházfejedelem ellen szülővárosa függetlenségét kivívni. A Gensfleisch nemzetség nevével az oklevelekben először 1330-ban találkozunk, azonban egy egész századdal előbb is nyomaira találhatunk. Két ágra oszlott s az idősebb ágnak Gutenberggel magva szakadt. Az ifjabb ág már a XIV. század folyamán ismét két ágra szakadt, s a XVI. század végénmindkettő kihalt.

E munka kiegészítéséül tekinthetjük a strassburgi könyvtárnok, Dr Schorbach Károly Gutenberg-okmánytárát, mely a Gutenbergre vonatkozó okleveles emlékeket sorolja fel becses magyarázatok kiséretében.

Ezt ismét a már említett Falk egy értekezése követi ilyen czímmel: Die Mainzer Psalterien von 1457, 1459, 1490, 1502, 1515. und 1516. nach ihrer historisch- liturgischen Seite. E munkában a szerző azon következtetésre jut, hogy az 1457., 1502. és 1515. évi psalteriumok a mainzi egyház, a többiek pedig a benczések bursfeldi congregatiója számára készültek.

A mainzi könyvnyomtató Wallau Henrik a psalteriumok kétféle színű initialisairól értekezik, s munkája első azok sorában,

melyek ez initialisok technikai ellőállításával foglalkoznak. Fust és Schöffer 1457 évi breviariuma és az 1459 évi benczés breviarium számos kétféle szinű nyomtatott initialissal vannak diszítve. Ezek mind technikai, mind művészi szempontból méltók a figyelemre. Mintájuk két darabból állott. Ezeket a nyomtatásnál összeilleszteték, s ily módon állították elő a kétféle szinű initialisokat. Az initialis betűje és diszítése tehát nem külön-külön, hanem egyszerre nyomattak. Egy lemezre vésve nem lehettek, mert ez esetben nem lehetett volna nyomtatásuknál egymástól annyira elütő szineket oly tisztán használni, s ez világos bizonyítéka annak, hogy a mintának két darabból kellett állania. E felfedezésre egy angol tüzértábornok, Sir William Congrev jutott először. Az initialisok betűinek a diszítéstől különállását bizonyítják továbbá azoknak a nyomtatásban látszó gyakori törései is, a mi a lemez vékonyságából származott. Az említett betűk e különállására mutatnak azok gyakori felcserélései is, miáltal a diszítések szemmelláthatóan megrongáltattak. A nyomtatott initialisoknak utóbb történt festése, a mit Linde tanit, nem volt gyakorlatban. A használt festékek sok pigmentet tartalmaztak s firniszszel vegyíttettek. E festékanyaggal nagyon pazarúl bántak, s innen támadt az utánfestésről szóló mese. A diszítés szine mindig gyöngédebb.

Az initialisok nem lehettek fába vésbe, hanem érczbe, a mint ezt legelőször de Vumes állította. Sokáig voltak ugyanis használatban, s mégis határozott az élük, a mi csak keményebb érczнél jöhet elő. Valószinűen bronzot használtak e czélra. Az egész nyomtatási eljárásnak hű képét nyujtják az 1457. és 1459. évi kiadások, melyeknél egy-egy oldal kiszedett betűit egyszerre festették, a másszinű betüket pedig később tették be a kész formába, a nyomás azonban egyszerre történt. E mellett bizonyít az, hogy az initialisok tipusának nagy terjedelme miatt a szöveg többször megcsonkíttatott. Csak akkor nyomták külön az initialist, ha ugyanazon oldalon többször is előfordult, a midőn is annak diszítése legtöbbször a szöveg betűire került. Külömbözik ettől az 1490. évi kiadásnál használt nyomtatásmód, melynél mind a szöveg, mind a piros betük s kétféle szinű initialisok nyomása külön történt. E kiadásnál továbbá két kolumna egyszerre került a sajtó alá. Az 1502., 1515. és 1516. évi kiadások sokkal egyszerűbbek, mert ezekben kétféle szinű initialisok nincsenek. Nemcsak az initialisok metszése, hanem a nyomtatásmód is méltó tehát a figyelemre, a művészi kivitelű initialisok metszőjének azonban a szerző nem Schöffert tartja.

A frankfurti dr. Wyss Arthur munkája: Der Türkenkalender für 1455. az augsburgi jezsuita-könyvtárban felfedezett 1455-iki naptárral foglalkozva azon következtetést állítja elénk,

hogy e nem csak nyomtatója, de szerzője is valószinűen Gutenberg volt. Ez a naptár, melyet 1806-ban fedeztek fel, csak hat lapból áll. Tulajdonképen nem egyéb, mint a hónapok rendje szerint különféle európai nemzethez intézett naptárnak hadba hivás a törökök ellen, nehány kronologiai adattal kiegészítve. A naptár nyelve olyan, a milyet egy hosszabb ideig Strassburgban tartózkodó mainzinak kellett beszélnie. A betüknek olvasás utáni szedésére utal a szövegben előforduló sok tévedés. A rímes szöveg szerzője Szent-Margit napját mainzi módon határozza meg, s meggyőződése a polgárokhoz szit, a mi a Gutenberg személyére utal. A szövegben előforduló betük latinok, s hiányzanak a német nyelv sajátos betűi. Valószinűen azonosak a harmiczhatsoros bibliában használtakkal. Az 1457. évi Laxierkalendert mainzi számadások között találta Fischer 1803-ban. Csak az első hónap maradt meg belőle, a miből láthatjuk, hogy egyoldalú nyomás.

Velke Vilmos értekezése: Zur frühesten Verbreitung der Druckkunst, a könyvnyomtatás első jelenségeivel foglalkozik. 1445-ben bomlott fel a szerződés Gutenberg és Fust között, mely eseménynyel kezdődik az új találmány ismeretének a terjedése. Mainz, Bamberg és Strassburg váltak a könyvnyomtatás bölcsőivé. A mainzi szindikustól, Humery doktortól kapott pénzen létesíté G. az eddigi nézet szerint a második nyomdát, s ennek betűivel nyomatta ki a Catholikont. E nyomda betűivel dolgoztak 1467-ben Eltvilleben a Bechtermünze testvérek. A második nyomda megalapításának a Humery nevével való összefüggését erős birálat alá veszi a szerző. Humery ugyanis nem tartozott azon párthoz, a melyen G. volt, és semmi nyoma sincs annak, hogy a nyomtatásból valami hasznot húzott volna. Valószinű tehát, hogy Humery nem pénzt adott Gutenbergnek, hanem nyomdája felszereléséhez birtokában levő nyomtatási eszközöket. A Bechtermünze testvérek sem ennek betűivel dolgoztak, hanem a saját nyomtatási eszközeikkel állították elő a vocabulariumot, a mint ez az 1467. évi kiadás czímlapjának consummatumjából kitünik. G. nem szerezhette be a Catholikon betűit kölcsönvett pénzen, már azért sem, mert egy vállalkozó, Bechtern Henrik megbizásából fogott e munkához. S ez az oka annak, hogy Gutenberg egy munkája alján sem nevezi meg magát, mert ez akkor csak a nyomdatulajdonosokat illette. Humery úgy jutott nyomtatási eszközökhöz, hogy azon két vitairat betűi voltak birtokában, melyeket 1462-ben Diether érsek nyomatott. Nassaui Adolf érsek is nyomatott ilyen vitairatokat Diether ellen s ezek a Fust-Schöffer nyomtató műhelyéből kerültek ki. Valószinű hogy a Diether érsek vitairatát 1462-ben Gutenberg nyomatta Eltvilleben. Nassaui Adolf 1462 október 28-ikán foglalta el Mainzot, s ez esemény után a könyvnyomtatás ismerete minden irányban elterjedt.

Három értekezés következik ez után, melyek a könyvnyomtatásnak külföldön való elterjedését vázolják. L. H. Laband L'imprimerie en France au XV-e siécle című munkájában a francziaországi könyvnyomtatással foglalkozik 1470-től. Rajna melléki könyvnyomtatók vitték oda be annak ismeretét, ámbár a könyvnyomtatást bevezető iparágok ott is virágzottak. Vándor könyvnyomtatók telepedtek meg minden népesebb városban, s ott kisebb munkák kiadásával kezdték meg működésüket. Főleg azonban Páris volt e vándor mesteremberek czélja. Az első párisi nyomda 1470-ben alapúlt. Egyik alapítója, Jean Heynlin, német, a másik, Guillaume Fichet pedig szavojai eredetű. Heynlin a párisi egyetem rectora és könyvtárnoka, s Fichet is könyvtárnok volt. E nyomda első terméke bergamói Barzizi Gáspár leveleinek gyüjteménye, melyhez az említettek bevezetést irtak, végül pedig négy latin distichonban Páris városának van ajánlva. 1471- és 1472-ben egész sora a munkáknak került ki e nyomdából. Csak az 1475-től 1484-ig működő harmadik párisi nyomda volt francziák kezében. Az élén Symonel Louis, Richard Blandin, Jean Simon és mások állottak. 1477 január 16-ikán jelent meg Párisban az első nyomtatott franczia könyv, a Grandes chronicques de France. A párisi nyomda mintájára a vidéken még a XV. század folyamán számos nyomda keletkezett.

A könyvnyomtatás másik francziaországi központja Lyon volt. E város kezdettől fogva találkozóhelye volt a külföldről bejövő vándor könyvnyomtatóknak és könyvkereskedőknek. 1473-tól 1500-ig több mint 160 könyvnyomtatóval találkozunk itt. Lyonban más természetű munkák nyomattak ki, mint Párisban, a hol főleg a theologia divott, míg itt kivált jogi s szépirodalmi munkák lépnek előtérbe. Egy gazdag kereskedő, Barthelemy Buyer volt az első könyvnyomtató műhely megalapítója, melynek vezetője a lüttichi származású Guillaum le Roy, más néven Wilhelm König. 1473-ban kezdték meg működésüket. Főleg németek itt is az első könyvnyomtatók, de nagy az olaszok, kivált a velenczeiek száma is, s ez volt kiinduló pontja annak a sűrű kereskedelmi összeköttetésnek is, a mely később Lyon s Felső — Olaszország között kifejlődött. Csakhamar hatalmas versenytársaivá lettek e városban is a franczia könyvnyomtatók a külföldieknek. Becsessé teszi ez értekezést a könyvnyomtatók és munkák kimerítő felsorolása, a miben nagy segélyére voltak a szerzőnek a Pellechet kisasszony alapos bibliografiai munkái az ősnyomtatványokról.

Häbler Konrád, Die deutschen Drucker in Spanien und Portugal című munkája a pyrenei félszigettel foglalkozik. Ide olaszok vitték be a könyvnyomtatást, a németek kezdetben inkább könyvkereskedéssel foglalkoztak. A magna societas Alemannorum egyik tagja Wisslandt Jakab hívta Valenciába az első könyv-

nyomtatót, Palmart Lambertet, a ki valószínűen Velenczében tanulta a könyvnyomtatást. 1474-ben jelent meg első nyomtatott könyve név nélkül. Hogy a spanyolországi könyvnyomtatóktól oly kevés régi munkát bírunk, annak főoka az, hogy mindannyian inkább búcsúczédulák készítésével foglalkoztak. A német befolyás itt is erős lett hamarosan. A legrégibb nyomda, mely német befolyás nélkül alakúlt, a zamorai. A legtevékenyebb német könyvnyomtató Fadrique de Basilea volt, a ki egész életét a könyvnyomtatásnak szentelte. Kivált művészet-történeti szempontból nevezetesek a saragossai Hurus Pál kiadványai. Portugaliába 1508-ban hívta meg Mánuel király a sevillai Kromberger Jakabot, s hálából cavaleyro da casa real-lá tette, a mit minden Portugaliába jövő könyvnyomtatónak kilátásba helyezett. Ugyanő honosította meg a könyvnyomtatást Amerikában is, nahua nyelven katechismust nyomtatva a mexicói papoknak s hittérítőknek. A legjelentékenyebb nyomda a montserrati kolostoré, a hol a XV. század végéig körülbelől 7000 kötet könyvet és 180,000 búcsúczédulát nyomattak.

Utolsó a Demetrio Marzi értekezése: I tipografi tedeschi in Italia durante il secolo XV. Olaszországba is németek vitték a könyvnyomtatást, a mely országnak akkori sokoldalú műveltsége volt főoka a könyvnyomtatás korai elterjedésének. A subiacói benczés kolostor fogadja be az első könyvnyomtatókat, a mainzi Schweinheim Konrádot és a prágai Pannartz Arnoldot 1464-ben. Ugyanazon évben jelent meg az első olaszországi nyomtatott könyv, a Donatus. Ugyanazon két német könyvnyomtató kezéből került ki 1467-ben az első római nyomtatott könyv is, Cicero levelei. Rómában Massini Péter állított fel számukra a saját házában könyvnyomtató műhelyt. Nagyszámú klasszikus, theologiai és jogi munka látott itt a XV. század folyamán napvilágot. Más viszonyokkal találkozunk Velenczében. Itt Spiro János, volt első mestere, a ki 1469-ben költözött ide Németországból. Ágoston De civitate Dei című munkájának szép kiadását közbejött halála miatt testvére Vendel fejezte csak be. Nápolyban csaknem kizárólag német könyvnyomtatókkal találkozunk a XV. században. Gutenberg egyik tanítványa Riessinger Konrád az első 1469-ben ezek sorában. Több zsidó könyvnyomtató is dolgozott itt. Flórenczben, a középkor tudományának és művészetének e központjában is hamar honosodik meg a könyvnyomtatás, s termékei a tökéletesség magas fokán állnak. Bernardo Cennini kezdte itt meg a könyvnyomtatást, azonban 36 nappal első kiadványa után, azaz 1472 november 12-ikén már a német Mainzi János nyomdájának első terméke Boccaccio műve is megjelent.

Mint látjuk, ez albumban nagy gonddal és kegyelettel van

összehordva minden adat, mely méltó a könyvnyomtatás feltalálója dicsőségének hirdetésére. Annál inkább sajnálhatjuk, hogy annak szerkesztője és írói kegyeletes munkájukban teljesen megfeledkeznek Magyarországról, mely, ha rövid időre is, de az elsők között fogadta be a müvelt nyugat államai között Gutenberg találmányát. De nem keressük a hallgatás okait, aminthogy nem is érezzük kisebbítve általa annak az adatnak a jelentőségét, melylyel Hess András budai nyomdájának működése gazdagította hazánk művelődési történetét. És a hallgatás lehet szándékos, lehet véletlenség műve, de nem tarthatott vissza bennünket attól, hogy teljes tárgyilagossággal ismertessük meg olvasóinkkal a Guterberg-jubileum irodalmának legjelentékenyebb termékét.

Grünn Albert.

Catalogus codicum manu scriptorum, *qui im Bibliotheca monasterii B. M. V. ad Scotos Vindobonae servantur. Ex mandato reverendissimi domini Dris Ernesti Hausvirth edidit Dr. P. Adalbertus Hübl O. S. B.* — Vindobonae et Lipsiae. Guil. Braumüller. 1899.

A bécsi skót-zárdához bennünket magyarokat sok emlék köt. A zárdát, a mely korra nézve az összes bécsi rendházakat megelőzi, 1158-ban alapította Jasomirgott Henrik, az első osztrák herczeg. Az alapító nem bízott a laza fegyelem alatt élő német barátokban, miért is a zárdába messze földről hozott lakókat, még pedig a szent életű skót, helyesebben *ír* benczés kongregációból, a melynek 1111 óta Németországban, Regensburgban is volt háza. Hosszú időn át csendben s békességben éltek az osztrák fővárosban a bécsieknek nyelvét sem értő jámbor szerzetesek, míg végre a német türelmetlenség kiüldözte őket hajlékukból. V. Albrecht herczeg 1418-ban kieszközölte a pápánál, hogy az alapítólevél rendelkezésének ellenére, melyszerint a rendház csupán íreket vehet fel tagokúl, a szerzetesek kényszerítessenek más nemzetbelieket, első sorban németeket is felvenni. Természetes, hogy a »skótok« ezt a sérelmes rendeletet magukra nézve kötelezőnek el nem ismerték, mire rövid úton kikergették őket Bécs városából s zárdájukat a melki benedekrendieknek adták át.

Innen kezdődik a régi nevét megtartott skót zárda összeköttetése hazánkkal. A rendház a Szent-Benedek-rend ugyanazon kongregációjához tartozott, mint a magyarországiak, t. i. a *melkihez.* Tagjai közt mindig voltak magyarok, a kik közt nem egy kiváló akadt. A zárda legfőbb méltóságát, az apáti tisztet négy hazánkfia viselte. Az ír szerzetesek kiűzése után alig negyedszázadra már magyar ember lett a rendház apátjává: Leibiczi Márton, a tudós író, ki is 1446-tól 1461-ig állott a skót-zárda élén. Az apátság

évkönyvei a legnagyobb dicséretekkel halmozzák el a szerény, szent életű férfiút. Kevésbbé jó emlékeket hagyott maga után az 1467—75 közt apátoskodott magyarországi Vinkh Mátyás, a ki túlságos pompakedvelése révén rengeteg adóssággal terhelte meg a zárda vagyonát. 1500 és 1518 közt Körmöczi János volt az apát; 1522-től 1527-ig pedig azon Laebai Mihály, a ki 1511—17 között a szegzárdi apátságot bírta.

A magyar rendtagok közül kíváló hírnévre tett szert Pannoniai Ambrus. Ötvenkét évig volt tagja a skót-zárdának; 1536-ban mint prior halt meg. Arról nevezetesen, hogy ő dolgozta át s adta ki nyomtatásban a zárda szerkönyveit. Meg kell még említenünk, hogy Mátyás király Bécs elfoglalása után két ízben. 1485-ben és 1488-ban megerősítette a rendház kiváltságait.

A hazánkkal való kapcsolat a XVI. század zavarai között megszakadt s csak 1700-ban újult fel, a mikor I. Lipót király az állítólag gazdátlan *telki apátságot* a skótoknak ajándékozta. Az intra dominium jutás azonban nehezen ment, a háborítatlan birtoklás kieszközlése rengeteg pénzbe került; az ősi apátság földjeinek minden darabját keservesen kellett kipörölni vagy kiváltani a tényleges birtoklók kezéből. A skótok az apátságot a legújabb időkig bírták, a mikor az megváltatván, a vallásalaphoz csatoltatott.

Az előzményeket tudva, érthető kíváncsisággal vettük kezünkbe a kolostor könyvtárának kézirat-katalógusát. A gyűjtemény a magyar tudósok előtt mindeddig terra incognita volt; a kötetből meríthető adatok tehát teljesen újak ránk nézve.

Mindenekelőtt szóljunk valamit a könyvtár történetéről. Az ír szerzetesek kiűzetése előtti időből keveset tudunk róla. Hogy nagy és hatalmas volt, abban, ismerve az ír szerzetesek szorgalmát, nem kételkedhetünk, hanem ez a régi könyvtár majdnem teljesen megsemmisült 1410-ben, egy a zárdát elhamvasztott tűzvész alkalmával. Valószínű az is, hogy midőn az ír barátok eltávoztak, a még meglevő nevezetesebb darabokat magukkal vitték. A könyvtár mai állományát tehát kevés kivétellel 1418 után szerzett darabok képezik, körülbelől ez idő óta már a szaporodás mérve is megállapítható. Sok ajándékot kapott a könyvtár az apátoktól; Ochsenhauseni János (1428—1446) 11. Leibiczi Márton (1446—1461) 4 kódexet adományozott. Gyarapították a bécsi egyetem tanárai is; egyedül Polczmacher János jogtudor, brünni prépost 82 kódexet hagyott a zárdára; Melki Orbán az egyetem rektora hetet, a hírneves Dinckelspuchel Miklós egyet, Oppenweyler János négyet, Herz Nárczis egyet stb. Az újabb gyarapodás nagyrészt a rendtagok hagyományaiból származik.

A könyvtár első katalógusai Fetzer Károly apát idejéből (1705—1750) valók, de ezekben a kézíratok nincsenek felvéve. A kézíratokat először Helferstorfer Othmár könyvtárnok vette jegyzékbe (1838—61 között); egyes darabokról azóta folyóíratokban jelentek meg ismertetések.

A jelen katalogus a Leó-társaság történeti osztálya által megállapított elvek [1] szerint készült. Az egyes kódexek leírása ezen sorrendben történik: anyag, kor, lapszám, alak, kötés, a tulajdonosra, ajándékozóra stb. vonatkozó adatok, a kéziratot illető bibliografikus jegyzetek, a lapszerinti leírás, megemlítve a kezdő s záró szavakat. A leírások jók s kielégítő bőségűek, csak a paleografiai s műtörténeti oldal van elhanyagolva.

Hétféle index könnyíti meg a jegyzék használatát: valamennyi mintaszerű. Van I. szerzőket, II. névtelen szerzők műveit (szakok szerint osztályozva, XVI hittudományi és IX világi szak keretén belül), III. a kezdeteket, IV. a korok szerinti csoportosítást, V. ajándékozók s készítőket, VI. régi tulajdonosokat, VII. a nem latin nyelvű kéziratokat mutató index.

Hétszázötven kodexet ír le a katalogus. Ezekből 415 középkori. Esik pedig a XI—XII. századra 1, XII—XIII. századra 1, XIII. századra 8, XIII—XIV. századra 2, XIV. századra 52, XIV—XV. századra 15, XV. századra 335, XV—XVI. századra 1 kódex.

Nyelvek szerint van 578 latin, 151 német, 9 franczia, 6 keleti, 4 olasz, 1 görög és 1 szláv kézirat.

Első rendű raritások nem igen akadnak; a XI. századnál régibb darab, vagy műtörténeti szempontból nevezetes, díszesen kifestett kódex alig van a gyűjteményben, hanem tartalmilag érdekes bőven van. Elsősorban gazdag a theologiai csoport, de szép számmal vannak történelmi szempontból kiváló kéziratok is.

Amennyire a címek után lehetséges volt, kijegyeztük a magyar vonatkozású számokat.

Talán a legtöbb érdekkel bír ránk nézve a 225. sz. alatt leírt, a XV. század első negyedéből való gyűjtelékes kötet, a melynek egyes darabjai az *esztergomi főiskolában* készültek. A negyedrétű papírkézirat hat különböző kéz által van írva s csillagászati és grammatikai jegyzeteket tartalmaz. Két részének végén az 1420. és 1421. évszám fordúl elő; más kettőnek teljes kolofonja van: 49*a*. l. *Explicit computus ecclesiasticus per manus Georgii*

[1] Regulativ für die Bearbeitung von Manuscripten-Katalogen nach der Vorschlägen der hochw. Herrn Bibliothekare Albin Czerny, Dr. P. Otto Grillenberger und Gottfried Vielhaber, entworfen von der historischen Section der Leo-Gesellschaft. Wien, 1895.

Slaui de Rzdenck (?) lectus per reverendum magistrum Tomam de Zakan in lectorio scole Strigoniensis sub anno domini millesimo quadringentesimo decimo nono et hac in dominica proxima ante festum Johannis Baptiste.

140*b*. l. *Expliciunt sinonima per manus Blasij Slaui de Rasczinya in scolis Strigoniensibus sub anno domini MCCCCXIII. 15. kal. septembris sole exeunte in virgine.*

A kéziratot a XV. század végén Jacobus de Wela (Béla?) ajándékozta a skótoknak.

A 245. szám alatt leírt XV. századi kolligatum 24. darabja egy magyar predikátor szentbeszédét őrizte meg. Címe: *(Sermo) per fratrem Johannem de Lewcza in festo Angelorum. Scriptum Basilee. tempore concilii, anno 1435°.* Nem lehetetlen, hogy a kötet több más darabjának is Lőcsei Jakab a szerzője. A 405. sz. alatt Krompachi Lőrincz benczés, hírneves körmöczi predikátor egy eddig ismeretlen munkáját találjuk: *Memoriale vite Sancti Martini episcopi, (quod) magister Laurencius de Crumpach de Vngaria dictavit.*

A Leibiczi Márton által a könyvtárnak adott kéziratokon nem találunk magyar vonatkozásokat, bár nem lehetetlen, hogy egyik vagy másik, esetleg mind a négy az ajándékozó írása, a kit tehát könyvmásolóink sorába is be lehetne ily módon igtatni.

Magyar érdekű dolgokat tartalmaznak még a következő számok:

55. [3.] Cod. chart. saec. XV. *Epistolae Sigismundi imperatoris.*

58. [115.] Cod. chart. saec. XV. *Bulla Calisti III. papae de indulgenciis data orando pro victoria contra Thurcos.*

111. [11.] Cod. chart. 8. XV. *Supplicatio Henrici de Senfftleben decani Vratistaviensis, qua rogatur, ut Pius II. papa fratribus monasterii Scotensis capellam ab ipso in ecclesia huius monasterii fundatam visitantibus singulis sextis feriis indulgentiam trium annorum et totidem quadragenarum concedat.* E supplicatio mégegyszer megvan a 395. számú XV. századi kódexben, a mely 16. részében a pápának az indulgentiát megadó bulláját (1459.) is tartalmazza. Senfftleben magyarországi (szepességi) ember volt.

A 220. számú vegyes tartalmú kodexnek, a mely egykor Polczmacher János brünni préposté volt 85*a*—88*a*. lapjain VIII. Bonifácz pápának magyar vonatkozású levelei vannak. A 223. számúban található a Szent- Erzsébet-legenda. A 234. számú XV. századi német kódex Nándorfejérvár megvételéről tartalmaz tudósítást, ezen czím alatt: *Hie hept sich an von dem strit der krystan mit den Türcken.* A 237. sz. alatti XV. századi kézirat

nyolczadik darabja is a török háborúkat illeti: *Resolutio questionis circa excommunicationem a Nicolao V. latam in eos, qui expeditioni contra Turcos faciende contradixerint.* Végül a 414. sz. alatt leírt XV. századi német formularium táblájába egy Mátyás királyról szóló verses epitaphium van egykorúan bejegyezve.

Az újabbkori kéziratok közt is akad magyar vonatkozású. A 442. szám a XVI. század végéről való és Schweiger Salamon konstantinápolyi és jeruzsálemi útjának sok képpel illusztrált leírását tartalmazza[1] A többiek kor szerint a következők.

612. Ms. chart. saec. XVIII. *Matthiae Corvini regis epistolae.* 1757-ben tulajdonossa volt Nicolaus Szadeczky de Eadem.

706. Ms. chart. anni 1671. *Peuker Georgius Hungarus Neocoliensis. De passione Christi meditationes.*

687. Ms. chart. saec. XVIII. *G. J. H. S. Der siebenbürgische Fürst Gabriel Báthori historisch beschrieben.*

743. Ms. chart. anni 1743. *Commentarius in dictionarium Perso-Turcicum Schahidi.* Egy tábláján levő feljegyzés szerint Belgrád visszafoglalásánál a töröktől vétetett el.

644. Ms. chart. anni 1783. *Pater Carolus Wernschimmel S. S. Theologie 4-tum in Annum Auditor Budae in Universitate Regia, compendium succintum Theologiae moralis.*

712. Ms. chart. anni 1783. *Fr. Pacificus. Methaphisica conscripta Albae Regalis. Theologia Dogmatica. Conscriptus Pestini.*

615. Ms. chart. anni 1820. *Ocskay Antonius. Lipsanologia de sacris reliquiis.*

660. Ms. chart. saec. XIX. Magyar theologusok dissertatiói. 10 kötet negyedrétben.

Alig van osztrák zárda, a melynek könyvtára legalább ennyi magyar vonatkozású anyagot ne tartalmazna. Hanem megbocsáthatatlan hiba megvárni, míg az illető könyvtárak kiadják katalogusaikat s nemzeti művelődésünk iránti kötelesség lenne mielőbb megvizsgálni s megismertetni a szomszéd ország könyvesházaiban elrejtett magyar emlékeket. *V. E.*

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

I.

HAZAI FOLYÓIRATOK.

Az **Egyetemes Philologiai Közlöny** *XXIV. évfolyamának 8. füzetében* (1900 október) *Teveli Mihály* ismerteti Pázmány Kempis-fordításának Bellaagh Aladár által eszközölt ujabb kiadását. — A *9. füzetben* (1900 november) *Kardos Albert* ismerteti Udvardy Sándornak Heltai bibliafordítása

[1] Hasonló kézirat van a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában is.

történetéről szóló s több uj bibliografiai adatot tartalmazó programmértekezését, mely a szarvasi ág. h. ev. főgimnazium 1898/99-iki értesitőjében jelent meg. — A *10. füzet* (1900 deczember) közli *Katona Lajos* dolgozatát a Gesta Romanorum második gyulafejérvári kéziratáról, továbbá *Heinrich Gusztáv* ismertetését Braune W., Die Handschriftenverhältnisse des Nibelungenliedes cz. könyvéről.

Az **Erdélyi Múzeum** *XVII. kötetének 8. füzetében* (1900 október 15.) *Magyar Győző* Mátyás királyról szóló tanulmányában összefoglaló képet rajzol a Korvináról. — A *9. füzet* (1900 november 15.) közli gróf *Kuun Géza* megnyitó- és *Szádeczky Lajos* ünnepi emlékbeszédét, melyek a Szilágyi Sándor-emlékünnepélyen 1900 november 2-án Kolozsvárt elhangzottak. Az ünnepély lefolyásáról kisebb közlemények számolnak be.

Az **Irodalomtörténeti Közlemények** *X. évfolyamának 4. füzete* a következő tartalommal jelent meg: *Katona Lajos*, Hrotsuitha Dulcitiusának régi magyar fordítása. — *König György*, Kalendáriumbeli régi magyar disztichonok. — *Császár Elemér*, Magyar utópia a XIX. század elejéről. — *Viszota Gyula*, Fessler hatása Kisfaludy Károlyra. (Pótközlemény.) — Adattár: *Ferenczi Zoltán*, B. Wesselényi levelei Vörösmartyhoz. — *Dr. Illéssy János*, Adatok Balassa Bálintról. (Harmadik és befejező közlemény.) — *K. L.*, »Johannes Pannonius éneké«-hez. — *Földváry László*, Luctus praesensus Hungariae. — *Borsos István*, Adatok a magyar időmértékes verselés történetéhez. — *Hegedüs István*, Dudith András életéhez. — *Dézsi Lajos*, Adatok Brutus János Mihály történetíró életéhez. — *Téglás Imre*, Benkő Józsefről. — *Konz J.*, Bod P. »Noctes Hévizienses« cz. gyüjteményének tartalma. — *Császár Elemér*, Verseghy imádságos könyve. — Ismertetések, bírálatok: Hegedüs István, Apáczai Cseri János paedagogiai munkái. Ism. *D.* — Irodalomtörténeti repertorium *Helebrant Árpádtól.*

A **Grafikai Szemle** *IX. évfolyamának 9. füzetében* (1900 szeptember) *Ligeti Jenő* a londoni Albert and Victoria nevű technikai régiségtár és a British Museum könyvészeti érdekességeiről ír, *ifj. Aigner Antal* pedig a párisi nemzetközi kiállítás nyomdászati részét ismerteti. *Firtinger Károly* négy közelebbről elhunyt öreg nyomdászról nevezetesen Horák Egyedről, Pamperl Edéről, Kovács Mihályról és Höckner Jánosról emlékezik meg. — A *10. füzetben* (1900 október) *Czakó Elemér* méltatja Walter Crane illusztráló művészetét, továbbá közölve van *Kugler Alajosnak* a soproni Gutenberg-ünnepély alkalmából megjelent emlékfüzet számára irt dolgozata Sopron város könyvnyomdászatának történetéről Firtinger Károly észrevételeivel. Kisebb közlemények olvashatók az Országos Képtár Dürer-kiállításáról,

továbbá Blanchet Ágostnak a papiros történetével foglalkozó nemrég megjelent franczia könyvéről. — A *11. füzet* (1900 november) közli (a szerző megnevezése nélkül!) dr. *Schönherr Gyulának* a legkisebb régi magyar nyomtatványról a Magyar Könyvszemlében megjelent dolgozatát. — *Stalla Márton* a könyvnyomtatásban meghonosítandó magyar stílről ír. — A *12. füzetben* (1900 deczember) kisebb közlemények olvashatók a Hess-féle Budai Krónika hasonmás kiadásáról, a Magyar Nyomdászok Évkönyvének 1900-iki évfolyamáról s Naményi Lajosnak a történelmi társulatban Szenczi Kertész Ábrahámról tartott felolvasásáról. — Ebben a füzetben véget ér Firtinger Károly nyomdászattörténeti művének mellékletkép való közlése.

A **Századok** *XXXIV. évfolyamának 8. füzetében* (1900 október 15.) kezdetét veszi az 1900-iki magyarországi történeti irodalom repertoriuma »Történeti könyvtár« czímen. — A *9. füzetben* (1900 november 15.) *V. J.* ismerteti Erdélyi Pál dolgozatát a XVI. és XVII. századi magyar énekeskönyvekről. A »Történeti könyvtár« folytatásán kívül olvasható a hazai hirlapok történeti repertoriuma 1900 januártól-szeptemberig. Kisebb közlemény szól a kolozsvári Szilágyi Sándor-emlékünnepélyről. — A *10. füzet* (1900 deczember 15.) a »Történeti könyvtár« és a »hazai hirlapok történeti repertoriuma« czímű közlemények folytatását közli.

II.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK.

Archivalische Zeitschrift. *Uj folyam, VIII. kötet:* Julius *Struadt*, Die Passio s. Floriani und die mit ihr zusammenhängenden Urkundenfälschungen. — Dr. Alfred *Bauch*, Ueber die ältesten Totengeläutbücher von St. Sebald und St. Lorenz in Nürnberg. — Dr. F. *Schneiderwirth*, Ueber das Archiv des Unter-Hospitals zu Memmingen. — Dr. Josef *Huggenberger*, Die staatsrechtliche Stellung des landsässigen Adels im alten Bayern. — Karl *Primbs*. Nachträge zu den Mittheilungen über die Sammlung von Siegelabgüssen des k. allgemeinen Reichsarchives. — Dr. Georg *Hausen*, Ein neuer Leitfaden für die Ordnung und die Repertorisirung der Archive. — Hans *Bachmann*, Fragen und Aufgaben bei den Staatsprüfungen für den Archivdienst in Bayern.

Blätter für Volksbibliotheken und Lesehallen. Beiblatt zum Centralblatt für Bibliothekswesen. *I. évfolyam 1—2. szám* (1900 január-február:) Zur Einführung. — Dr. Arend *Buchholtz*, Die Volksbibliotheken und Lesehallen der Stadt Berlin. — Ed. *Reyer*, Die Entwicklung der Volksbibliotheken in Österreich. — *3—4. szám* (1900 márczius-április): Wilh. *Altmann*, Gehören Musi-

kalien in die Bücherhallen? — Erlass betr. die Förderung der Volksbibliotheken. — Anschreiben der Comenius-Gesellschaft an die Magistrate der deutschen Städte gerichtet. — *5—6. szám* (1900 május-június): Wilhelm *Bube*, Die Kirchspielbibliothek. — Th. *Längin*, Die erste reichsdeutsche Bücherhalle. — *7—8. szám* (1900 július-augusztus): Karl *Ebel* und Karl *Noack*, Öffentliche Lesehallen und Volksbibliotheken im Grossherzogtum Hessen. I. — *9—10. szám* (1900 szeptember-október): Anna *Lazarus*, Zur Frage des besten Leihsystems für Volksbibliotheken. — *11—12. szám* (1900 november-deczember): Dr. Karl *Klein*, Zur Geschichte des Volksbibliothekenwesens im Elsass. — Karl *Ebel* und Karl *Noack*, Öffentliche Lesehallen und Volksbibliotheken im Grossherzogtum Hessen, II.

Állandó rovatok: Berichte über Bibliotheken einzelner Städte. — Sonstige Mittheilungen. — Bücherschau.

Centralblatt für Bibliothekswesen. *XVII. évfolyam 10. füzet* (1900 október): Dr. Anton *Schubert*, Die ehemaligen Bibliotheken der von Kaiser Joseph II. aufgehobenen Mönchsklöster in Mähren und Schlesien, sowie die der Exjesuiten zu Teschen und Troppau. (Befejező közlemény.) — I. L. *Heiberg*, Aus A. E. v. Seidels Papieren. — F. *Falk*, Zu den Marienthaler Drucken. — Dr. Hans *Herzog*. Eine Jahrzeitstiftung des Johannes Knoblauch. — Dr. Hans *Herzog*, Zur Geschichte der Bibliothek Albrecht Hallers. — Recensionen und Anzeigen: Codices Graeci et Latini photographice depicti duce Guilelmo Nicolao Du Rieu. I. I—V. (O. v. Gebhardt.) Arthur Woernlein, Katalog der deutschen Buchgewerbe-Ausstellung Paris 1900. (Grolig.) — *11. füzet* (1900 november): K. *Rózycki*, Die Kaiserliche Öffentliche Bibliothek in St. Petersburg. — Dr. G. *Kerber*, Zur Katalogisirung parlamentarischer Drucksachen. — Dr. G. *Rohfeldt*, Ein Buchführerlager vom Jahre 1538. — Dr. R. A. *Fritzsche*, Zustände an den Bibliotheken Rumäniens. — Recensionen und Anzeigen: Rob. Eitner. Biographisch-Bibliographisches Quellen-Lexicon der Musiker und Musikgelehrten der christlichen Zeitrechnung bis zur Mitte des neunzehnten Jahrhunderts. (Johannes Wolf.) K. V. Zetterstéen, Verzeichniss der Hebräischen und Aramäischen Handschriften der kgl. Universitätsbibliothek zu Upsala. Victor Chauvin, Bibliographie des ouvrages arabes ou relativs aux Arabes publiés dans l'Europe chrétienne de 1810 à 1885, IV. (K. Vollers.) — *12. füzet* (1900 deczember): Th. *Birt*, Zur Geschichte des antiken Buchwesens. — Otto *Clemen*, Das Pseudonym Lymon Hessus.

Állandó rovatok: Mitteilungen aus und über Bibliotheken. Vermischte Notizen. Neue Erscheinungen auf dem Gebiete des Bibliothekswesens.

A folyóirat legújabban megjelent melléklete (Beihefte zum Centralblatt für Bibliothekswesen, XXIII.): Festschrift zum fünf-

hundertjährigen Geburtstage von Johann Gutenberg. Herausgegeben von Otto *Hartwig.*

Deutsche Litteraturzeitung. *XXI. évfolyam 31. szám* (1900 szeptember 22.): A. *Wyss,* Ein deutscher Cisianus für das Jahr 1444 gedruckt von Gutenberg. (Dr. P. Schwenke.) — *40. szám* (1900 szeptember 29.): Katalog over de oldnorsk-islandske Handskrifter i Kobenhavus öffentlige Biblioteker. (Dr. Andreas Heusler.) — R. *Davidsohn,* Forschungen zur Geschichte von Florencz, II. Aus den Stadtbüchern und Urkunden von San Gimignano (Dr. Walter Lenel.) — *41. szám* (1900 október 6.): August *Mau,* Katalog der Bibliothek des Kaiserlichen Deutschen Archäologischen Instituts in Rom. (R. Weil.) — *42. szám* (1900 október 13.): Chr. *Johnen,* Wilhelm Stolze und die Entwickelung seiner Schrift. (Otto Morgenstern.) — Ernst *Gerland,* Das Archiv des Herzogs von Kandia im Königl. Staatsarchiv zu Venedig. (Dr. Henry Simonsfeld.) — *43. szám* (1900 október 20.): Theodor *Gottlib,* Büchersammlung Kaiser Maximilians I. (P. Schwenke.) — J. *Förstemann,* Urkundenbuch der Stadt Leipzig 3. Bd. L. *Schmidt,* Urkundenbuch der Stadt Grimma und des Klosters Nimbschen. (Dr. Dietrich Schäfer.) — *44. szám* (1900 október 27.): R. *Pischel,* A. *Fischer,* G. *Jacob,* Katalog der Bibliothek der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft I. Bd. (Dr. Ignaz Goldziher.) — *46. szám* (1900 november 10.): B. *Friedberg.* Geschichte der hebräischen Typographie in Krakau von 1530 bis auf die Gegenwart. (Dr. Wilhelm Bacher.) — Jos. *Mantuani,* Tuolio und die Elfenbeinschnitzerei am Evangelium Longum [= Cod. Nr. 53.] (Dr. Hans Graeven.) — *47. szám* (1900 november 17.): Karl *Dziatzko,* Untersuchungen über ausgewählte Kapitel des antiken Buchwesens. (Georg Wissowa.) — *50. szám* (1900 deczember 8.): Catalogus Codicum Hagiographicorum graecorum Bibliothecae Vaticanae ediderunt Hagiographi Bollandini et Pius Franchi dè Cavalieri. (Dr. Oskar v. Gebhardt.) — *51—52. szám* (1900 deczember 15.): Verlags-Katalog der Weidmannschen Buchhandlung in Berlin, 1. Januar 1900. (Karl Dziatzko.) — F. *Dietrich,* Bibliographie der deutschen Zeitschriftenlitteratur. — Paul *Trommsdorff,* Die Birmingham Free Libraries.

La Bibliofilia. *II. kötet 6—7. szám* (1900 szeptember-október): Leo. S. *Olschki,* Umberto I il Buono. — Stanislo *Fraschetti,* La »Cronaca figurata fiorentina« del British Museum e un disegno inedito di Maso da Finiguerra. — Guiseppe *Fumagalli,* Una novissima riproduzione dell' opuscolo di Niccoló Scillacio »De insulis nuper inventis.« — M. Faloci *Pulignani,* L'arte tipografico in Foligno nel secolo XV. — Recensioni: Otto Hartwig, Festschrift zum fünfhundertjährigen Geburtstage von Johann Gutenberg-(—i.) Domenico Tordi, Il codice delle rime di Vittoria Colonna Marchesa di Pescara appartenuto a Margherito d'Angoulême, Regina di Navarra. (—i.) —

Emile *Dacier,* Congrès international des bibliothécaires, Paris 20—23 août 1900. — *8. szám* (1900 november). — C. *Mazzi,* Il Trattato della Pudizia di Sabatino degli Aridenti. — A. *Capra,* Di un'antica edizione della Carta de Logu. — Recensioni: Catalogue des livres parémiologiques composant la Bibliothéque de Ignace Bernstein. (Leo S. Olschki.) Raccolta e raccoglitori di autografi in Italia. (G. De Louis).

Állandó rovatok: Varieta letterarie e bibliografiche. Notizie. Corrispondeza. — Melléklet: Monumenta typographica, catalogue de la Libraire Leo S. Olschki.

Le Bibliographe Moderne. *IV. évfolyam: május-augusztusi füzet* (21—22. szám): A. *Vidier,* Les bibliothèques au XIXe siècle. (I. közlemény.) — Henri *Stein,* Le fonds des Affaires étrangères aux Archives royales de La Haye pour la période de 1796 à 1810. — A. *Claudin,* L'atelier de Pierre Caesaris et Jean Stoll, imprimeurs à Paris au XVe siècle. — Henri *Stein,* Bibliographie de l'impot sur le revenu. — Chronique des archives: Allemagne. Autriche-Hongrie. Belgique. France. Grande-Bretagne. Italie. Luxembourg. Russie. Suisse. — Chronique des bibliothéques: Allemagne. Autriche-Hongrie. France. Grande-Bretagne. Italie. Pays-Bas. Russie. Suisse. Turquie d'Asie. — Chronique bibliographique: Le congrès bibliographique international de 1898. Une bibliothèque d'histoire des Pays-Bas. Les méfaits de la classification décimale. Anciens inventaires de bibliothéques. Une Société bibliographique à Chicago. Un catalogue général de la librairie italienne. Histoire de l'imprimerie. Incunables péruviens. — Comptes rendus et livres nouveaux: Revues speciales. A. Prudhomme, Les archives de l'Isère 1799—1899. (H. S.) Ch. Denis, Inventaire des registres de l'état civil du Lunéville 1562—1792. (Em. Duvernoy.) Augustin Blanchet, Essai sur l'histoire du papier et de sa fabrication. (H. S.) Theodor Gottlieb, Die Ambraser Handschriften; Beitrag zur Geschichte der Wiener Hofbibliothek: I. Büchersammlung Kaiser Maximilians I. (H. S.) Johannes Kemke, Patricius Junius [Patrick Young] Bibliothekar der Könige Jacob I und Carl I von England. (Léon-G. Pélissier.) J. Brun-Durand, Dictionnaire biographique et biblio-iconographique de la Drôme. (H. S.) Manuel de bibliographie biographique et d'iconographie des femmes célèbres. (H. S.) D. Jordell, Répertoire bibliographique des principales revues françaises pour l'année 1898; Catalogue général de la librairie française. (H. S.) Las Navas, El Espectaculo más nacional. (H. S.) J. Enrique Serrano y Morales, Reseña histórica en forma de diccionario de las imprentas que han existido en Valencia desde la introduccion del arte tipografico en España hasta el año 1868. (H. S.)

Revue des Bibliothèques. *X. évfolyam 7—9. szám* (1900 július-szeptember): Émile *Picot,* Des Français qui ont écrit en italien au XVIe siècle. (Folytatás.) — Henri *Omont,* Mémoire-Journal de

Jean Buvat, écrivian de la Bibliothèque du Roi (1697—1729.) — E. *Blochet,* Inventaire et description des miniatures des manuscrits orientaux conservés à la Bibliothèque nationale. (Vége.) — Chronique des bibliothèques: Allemagne. Belgique. France. Italie. Suede. — Personnel des bibliothèques.

Melléklet: Maurice *Dumonlin,* Catalogue des incunables de la Bibliothèque de Roanne. (Folytatás.)

Rivista delle Biblioteche e degli Archivi. *XI. évfolyam 7—9. szám:* In memoria di Umberto I. — A. *Scafi,* Voltaire, Pezzana, Pacis. — Demetrio *Picozzi,* Sull' andamento del prestito nelle biblioteche pubbliche governative. — Domenico Maria *Manni,* Sui correttori di stampe. — Luigi *Colini-Baldeschi,* Considerazioni sull' origine di alcuni comuni nella Marca Anconitana. — Giovanni *Bresciano,* Bibliografia statutaria delle corporazioni romane di arte e mestieri. — Curzio *Mazzi,* Le carte di Pietro Giordani nella Laurenziana. — *10—11. szám:* G. *Biagi,* Anecdota Riccardiana. — A. *Moschetti,* Dell' incremento da darsi nelle biblioteche alle collezione cittadine. — Guiseppe *Lumbroso,* Documenti per la storia di Trieste nel secolo XVI. — Enrico *Rostagno,* De Cautelis breviationibus et punctis circa scriptorum observandis. — Curzio *Mazzi,* Le carte di Pietro Giordani nella Laurenziana.

Zeitschrift für Bücherfreunde. *IV. évfolyam, I. füzet* (1900 április): Ludwig *Geiger,* Litterarische anonyme und pseudonyme Satiren 1777—1820. — Fedor v. *Zobeltitz,* Aus Franz Freiherrn Gaudys Jugendtagen. — K. E. Graf zu *Leiningen-Westerburg,* Österreichische Bibliothekszeichen. — Hermann *Ullrich,* Unbekannte Übersetzungen von Schriften Daniel Defoés. — Klaus von *Rheden,* Neue Prachtwerke. — *2—3. füzet* (1900 május-június): Max *Bach,* Die illustrierten Vitruv-Ausgaben des XVI. Jahrhunderts. (I. közlemény.) — Georg *Hermann,* Die »Jugend« und Ihr Künstlerkreis. — Wolfgang v. *Wurzbach,* Aus Schillers Bibliothek. — Theoder *Goebel,* Die grossen deutschen Verlagsanstalten: Die Verlagsanstalt F. Bruckmann A. G. in München. — Eugen *Wolff,* Inwieweit rührt »Die Familie Schroffenstein« von Kleist her? (III. közlemény.) — C. E. Graf *Dernath,* Eine Monographie des Meissener Porzellans. — Wilhelm *Schölermann,* Neues vom Bucheinband des Auslandes. — Marcus *Landau,* Neuere Schriften über Boccaccio. — Anton *Schubert,* Einige unreproduzierte Inkunabelsignete. I. — Kritik: H. Fischer. Beiträge zur Litteraturgeschichte Schwabens. R. Krauss. Schwäbische Litteraturgeschichte. (Th. Ebner.) Otto Harnack, Essays und Studien. (P. Seliger.) Verzeichniss der Berliner Universitätsschriften 1810—1883. (A. L. Jellinek.) Otto Berdrow, Rahel Varuhagen, ein Lebens- und Zeitbild. (Joh. Hagen.) Dr. Eugen Dühren, Der Marquis de Sade und seine Zeit. (—bl—). F. Wollaston Hutton, Darwinisme and Lamarckisme. (Otto von Schleinitz.) — *4. füzet* (1900 július):

R. *Ehwald,* Der älteste Zeuge für Gutenberg. — Max *Bach,* Die illustrierten Vitruv-Ausgaben des XVI. Jahrhunderts. (II. közlemény.) — Johsnn *Ültzen,* Das Flugblatt des Theodoricus Ulsenius mit Dürers Illustration. — Julius *Leisching,* Emil Orlik als Buchkünstler. — Anton *Schubert,* Einige unreproduzierte Inkunabelsignete, II. — *5—6. füzet* (1900 augusztus-szeptember): Paul *Kersten,* Das Buntpapier und seine Verwendung besonders für Bucheinbände. — Eugen *Wolff,* Inwieweit rührt »Die Familie Schroffenstein« von Kleist her? (III. befejező közlemény.) — Bruno *Stübel,* Zur Litteratur über die Schlacht bei Lepanto. — Jacob *Schnorrenberg,* Aus der Sammlumg Heinrich senior. — Constantin *Nörrenberg,* Die Hamburger Bücherhalle. — *G.,* Zur Geschichte der »englischen Komödianten« — Anton *Schubert,* Einige unreproduzierte Inkunabelsignete. (III. közlemény.) — E. *Fischer von Rösslerstamm,* Ist der Bücherstaub dem Menschen schädlich? — Kritik: Paul Weber, Beiträge zu Dürers Weltanschauung. (Rudolf Kautzsch.) Dr. Georg Witkowski, Goethe; Rudolf Lothar, Das Wiener Burgtheater; Dr. R. Federn, Dante. (F. v. Z.) Otto Pniower, Goethes Faust. (Paul Seliger.) Dr. Berthold Wiese und dr. Erasmo Pèrcopo, Geschichte der italienischen Litteratur. (J. Hagen.) Gustav Karpeles, Heinrich Heine. (K. Seeger-Nello.) Arthur Berthold, Bücher und Wege zu Büchern. (—bl.—) — *7. füzet* (1900 október): Georg *Hermann,* Zur Geschichte der neueren deutschen Karikatur. (I. közlemény.) — Otto v. *Schleinitz,* Die Bibliophilen: John Bellingham Inglis. — Anton *Schubert,* Einige unreproduzierte Inkunabelsignete. (IV. közlemény.) — Fedor v. *Zobeltitz,* Festschriften für Gutenbergfeier. (I. közlemény.) — Otto *Ficker,* Der erste Turiner Druck und seine Drucker. — K. E. Graf zu *Leiningen-Westerburg,* Eine neue Familiengeschichte. — *8. füzet* (1900 november): Anton *Schlossar,* Adalbert Stifter und die Künstler Axmann und Geiger. — Julius *Aufseesser,* Die Entwickelung der künstlerischen Litographie in Berlin. — Fedor v. *Zobeltitz,* Festschriften zu Gutenbergfeier. (II. közlemény.) — Anton *Schubert,* Einige unreproduzierte Incunabelsignete. (V. közlemény.) — G. *Kohfeldt,* Über einige alte Bücherlotterien. — Kritik: Erich Schmidt, Lessing. (A. L. Jellinek.) Dr. Otto Vilmar, Zum Verständnisse Goethes. (Paul Seliger.) Ludwig Jacobowski, Aus deutscher Seele. (Th. Ebner.) Dr. Albert Grünwedel, Die Mythologie des Buddhismus in Tibet und der Mongolei. (G. Stein.) Max Bach, Stuttgarter Kunst 1794—1860. (K. v. Rh.) Arthur H. Smith, Chinesische Charakterzüge. (—f.) — *9. füzet* (1900 deczember): Georg *Hermann,* Zur Geschichte der neueren deutschen Karikatur. (II. közlemény.) — Joseph *Poppelreuter,* Die Sammlung von Buchornamenten im königlichen Kunstgewerbe-Museum zu Berlin. — Arthur *Wyss,* War Gutenberg verheiratet? — Anton *Schubert,* Einige unreproduzierte Inkunabelsignete. (Befejező közlemény.) —

G. *P.*, Die Ausstellung von illustrierten Büchern in der Bremer Kunsthalle. — F. v. *Z.*, Eine neue Weltgeschichte. — Kritik: Seidel-Holm, Französische Kunstwerke. (I. H.) Reichel, Ein Gottsched-Denkmal. (E. W.) Rouveyre, Connaissances nécessaires à un bibliophile. (—bl—) Seemann, Alte Meister. (—g—) Lee, Dictionary of National Biography. (v. Schleinitz.) v. Wurzbach, Bürger. (—bl—).

Állandó rovatok: Buchausstattung. Von den Auctionen. Kleine Notizen. — Beiblatt: Rundschau der Presse. Kataloge. Inserate.

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1900-IK ÉV NEGYEDIK ÉVNEGYEDÉBEN.

Összeállítja: Kováts László.

Alföldi Flatt Károly. Pécsi Lukács és botanikai műve. (Természettudományi Közlöny 1900. évf. 372. (augusztusi) szám.) Budapest, 1900. Pesti Lloyd kny. 8-r. 456—469. l.

Barcza Imre. (A Közgazdasági irodalmunk 1886—1900. (A Közgazdasági Szemle 1900. (XXIV.) évfolyamában.) Budapest, 1900. Pesti kny. 8-r. 80—86. lap; 172—176. lap; 246—249. lap; 337—340. lap; 411—420. lap.

Barcza Imre. Közgazdasági irodalmunk 1886—1900-ig. Pótjegyzék. (A Közgazdasági Szemle 1900. (XXIV.) évfolyamában.) Budapest, 1900. Pesti kny. 8-r. 575—580. lap.

Bibliotheca Laurenziana. A szatmári egyházmegye Török János-féle könyvtárának névjegyzéke. Szatmár, 1900. Pázmány-sajtó. 8-r. 6, 202 l.

Bibliotheks-Ausweis für das Jahr 1899. (Verhandlungen u. Mitteilungen des Siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften zu Hermannstadt. XLIX. Band. Jahrg. 1899.) Nagyszeben, 1900. Drotleff József. 8-r. XXX—XLII. l.

Bücherverzeichniss der Hermannstädter Volksbibliothek. I. Nagyszeben, 1900. Krafft V. 8-r. 36 l.

Catalog der Bibliothek des Militär-Ärztlichen Vereines in Budapest. Budapest, 1900. Kertész József. 8-r. 31 l.

Czímjegyzéke, A budapesti könyvtár-egyesület nyilvános központi könyvtárának szakszerinti —. I. kötet az 1896. év végeig. Budapest, 1900. Bagó Márton és fia. 8-r. XVI, 236 l. 1 czímkép.

Czímjegyzéke, A szabadkai polgári olvasó-kör könyvtárában lévő művek —. Szabadka, 1900. Szabados Sándor. 8-r. 26 l.

Évkönyve, Magyar nyomdászok —. Szerk. Tichy Ákos. 1901. évf. Budapest, 1900. Pesti kny. 8-r. 138 l.

Firtinger Károly. Ötven esztendő a magyarországi könyvnyomtatás közelmultjából. Budapest, 1900. Pesti kny. 8-r. VIII, 220 l. Ára 2 kor.

Firtinger Károly. A régi franczia könyvdísz. »Magyar nyomdászat« 1900. évi 12. füzetében. Budapest, 1900. Pallas kny. 4-r. 333—336. l.

Firtinger Károly. A lőcsei Brever-nyomda egy késői termékéről. (Magyar nyomdászat 1900. évi 9. füzetében.) Budapest, 1900. Pallas kny. 4-r. 239—240. l.

Guttenberg Pál. Népkönyvtárak. (Huszadik század 1900. évi 7. számában.) Budapest, 1900. Pesti kny. r. t. 8-r. 59—65. l.

Győry Tibor. Magyarország orvosi bibliographiája 1472—1899. A magyar orvosi könyvkiadó társulat könyvtára LXXXIII. köt. Budapest, 1900. Athenaeum r. t. 8-r. XI, 252. l.

HELLEBRANT ÁRPÁD. Irodalomtörténeti repertorium. Irodalomtörténeti Közlemények 1900. IV. füzetében. Budapest, 1900. Athenaeum r. t. 8-r. 494—496. l.

HELLEBRANT ÁRPÁD. Néprajzi könyvészet 1899-ből. (Ethnographia. XI. évf. 8. és 9. füz.) Budapest, 1900. Hornyánszky Viktor. 8-r. 380—382. l.; 430—431. l.

IRODALOM, Közgazdasági — 1900. január—márcziusig. (Közgazdasági szemle, 1900. (XXIV.) évfolyamában.) Budapest, 1900. Pesti kny. 8-r. 490—500. lap.

IRODALOM, Közgazdasági — 1900. április—június. (Közgazdasági szemle, 1900. (XXIV.) évfolyamában.) Budapest, 1900. Pesti kny. 8-r. 647—660. lap.

IRODALOM, Közgazdasági — 1900. július—augusztus. (Közgazdasági szemle, 1900. (XXIV.) évfolyamában.) Budapest, 1900. Pesti kny. 8-r. 733—740. lap.

IRODALOM, Közgazdasági —. (Közgazdasági szemle 1900. évf. 10. 11. 12. számaiban.) Budapest, 1900. Pesti kny. 8-r. 813—820. l.; 892—900. l.; 971—976. l.

JEGYZÉKE, Cserszeg-Tomaj község népkönyvtárának könyvtári —. Keszthely, 1900. Farkas János. 8-r. 13 l.

JEGYZÉKE, Az eperjesi Széchenyi-kör könyvtárának —. Eperjes, 1900. Kosch Árpád. 8-r. 56 l.

JEGYZÉKE, A jánosházai polgári-kör könyvtárának —. Kis-Czell, 1900. Menyhárt Julia. 8-r. 17 l.

JEGYZÉKE, A Keczel kerületi könyvtár könyveinek —. Kalocsán, 1900. Werner Ferencz. 8-r. 8 l.

JEGYZÉKE, A mezőtúri ev. ref. főgimnázium könyvtárának betűsoros — szakcsoportonként. Mező-Túr, 1900. Gyikó K. 8-r. 79 l.

JEGYZÉKE, Karmacs község népkönyvtárának könyvtári —. Keszthely, 1900. Farkas János. 8-r. 13 l.

JEGYZÉKE, A kis-kún-félegyházai kaszinó könyvtárának —. Kún-Félegyháza, 1900. Vesszősi J. 8-r. 39 l.

JEGYZÉKE, Nemes-Bük község népkönyvtárának könyvtári —. Keszthely, 1900. Farkas János. 8-r. 12 l.

JEGYZÉKE, Az O. M. K. E. könyvtárának és az olvasótermében a tagok közhasználatára kitett folyóiratok —. (A Kertészeti Lapok 1900. (XV.) évfolyamában.) Budapest, 1900. Athenaeum r. t. 8-r. 218—219. l.; 243—244. l.

JEGYZÉKE, A p. fegyverneki olvasó-egyleti könyvtár —. Kisvárda, 1900. Klein Gyula. 8-r. 16 l.

JEGYZÉKE, A szatmárnémeti ev. ref. főgimnázium tanári kézi könyvtárának —. (Az intézet 1899—1900. évi értesítőjében.) Szatmár, 1900. Szabadsajtó kny. 8-r. 126—142. lap.

KATALOG der Bibliothek des Lehrlingsheims. Nagyszeben, 1900. Krafft V. 8-r. 15 l.

KATALOG der Schuler-Bibliothek des ev. Gimnaziums A. B. in Hermannstadt. IX. 1899—1900. Nagyszeben, 1900. Steinhaussen T. utoda. 8-r. 5 l.

KERNTLER KÁLMÁN. Kimutatás a magyar tisztviselők orsz. egyesületének könyvtára részére szerzett könyvekről. (Az egyesületi értesítő 1900. évi 3. és 4. számában.) Budapest, 1900. Pesti Lloyd. 8-r. 38—41. l.; 51—53. l.

KÖNYVJEGYZÉKE, Hecht bankház ingyen kölcsönkönyvtárának —. Budapest, 1900. Spitzer Márk. 8-r. 12 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A hódmező-vásárhelyi gazdasági egyesület —. Hódmező-Vásárhely. 1900. Részvény nyomda. 8-r. 39 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A »Pápai kath. kör« könyvtárának —. (A pápai kath. kör évkönyve 1899-ről.) Pápa, 1900. Főiskolai kny. 16—27. l.

KÖNYVTÁR, Történeti —. (A Századok 1900, október, november és

deczemberi számaiban.) Budapest, 1900. Athenaeum kny. 8-r. 767—770. l.; 856—862. l.; 957—963. l.

KÖNYVTÁRAK, A szatmárnémeti ev. ref. főgimnáziumi —. (Az intézet 1899—1900. évi értesítőjében.) Szatmár, 1900. Szabadsajtó kny. 8. 85—89. l.

KÖZKÖNYVTÁRAK, A budapesti — és a Nemzeti Múzeum látogatottsága 1899-ben. (Budapest főváros statisztikai havifüzetei 1900. (XXVIII.) évfolyamában.) Budapest, 1900. Pesti kny. 8-r. 338—339. l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, A szeged-felsőkerületi nép-kör —. Szeged, 1900. Engel Lajos. 8-r. 15 l.

LAJSTROMA, A Pesti Lloyd könyvtárának —. Budapest, 1900. Pesti Lloyd kny. 8-r. 42 l.

MANGOLD LAJOS. Hazai hírlapok repertoriuma 1900. január—szeptember. Századok 1900. november és deczemberi számában. Budapest, 1900. Athenaeum r. t. 8-r. 854—856. l.; 955—957. l.

MOLECZ BÉLA. A csongrádmegyei történelmi és régészeti társulat könyvtára. (A csongrádmegyei tört. és. rég. társulat évkönyvében. I. évf.) Szentes, 1899. Szentes és vidéke kny. 8-r. 40—73. l.

NACHTRAG, V. — zum Katalog der Bibliothek des Militär-Wissenschaftlichen und Casino-Vereines in Budapest. Budapest, 1900. Kertész József. 8-r. 32 l.

NYOMDA, Az egri érseki liczeumi —. (Grafikai szemle 1900. (X.) évfolyamában.) Budapest, 1900. Pesti kny. 8-r. 57—58. l.; 108—109. l.

PÓTJEGYZÉKE, A hódmező-vásárhelyi főgymnásium ifjusági könyvtár —. Hódmező-Vásárhely, 1900. Részvény nyomda. 8-r. 14 l.

PÓTLÉK, III-ik — a mezőhegyesi ménesintézeti kaszinó-könyvtár 1897. évi könyvjegyzékéhez. Temesvár, 1900. Freund Gyula. 8-r. 12 l.

RÉPAY DÁNIEL. A pápai m. kir. állami tanítóképző intézeti ifjusági könyvtár ismertetése és könyvjegyzéke. Pápán, 1900. Főiskolai kny. 8-r. 121 l.

RÉVÉSZ KÁLMÁN. Alvinczi Péter könyvtáráról. (Protestáns Szemle XII. évf. 10. szám.) Budapest, 1900. Hornyánszky Viktor. 8-r. 651—660. l.

SCHLEIFFER MAX. Die Volksbibliotheken. (Jahrbuch der Freimaurerloge »Pionier« in Pressburg. II. Jahrgang.) Budapest, 1900. Márkus Samu, 8-r. 35—51 l.

STATUTEN der vereinigten Mediascher-Schelker Bezirksbibliothek. Nagyszeben, 1901. Krafft V. 8-r. 7 l.

STATUTEN für die Officiers-Bibliothek des k. u. k. Infanterie-Regiments Freiherr von London No 29. Temesvár, 1900. Csendes Jakab. 8-r. 11 l.

SZABÁLYZATA ÉS LELTÁRA, A czeglédi iparos ifjuság önképző egylete könyvtárának —. Czegléd, 1900. Sebők Béla. 8-r. 10 l.

SZAKÁTS PÉTER. A M. N. Múzeum néprajzi osztályának kézi szakkönyvtára, (Ethnographia, XI. évf. 10. füz. melléklet.) Budapest, 1900. Hornyánszky Viktor. 8-r. 160—196. l.

SZAPORULATA, A soproni kaszinó könyvtára 1899—1900. évi —. Sopron, é. u. (1900.) Romwalter Alfréd. 8-r. 217—232. lapig.

TORDAY FERENCZ. A gyermekgyógyászati irodalom 1899-ben. (Klinikai füzetek 1900. évi 10. füz.) Budapest, 1900. Brózsa Ottó. 8-r. 136 l. Ára 90 fillér.

TRUSKOVSZKY ANDRÁS. A magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémia Kazinczy-köre könyvtárának könyvjegyzéke. Összeállította —. Magyar-Óvár, 1900. Czéh Sándor-féle kny. 8-r. 83 l. Ára 40 fillér.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

A múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége megbízásának megujítása. Ő cs. és ap. királyi Felsége f. évi január hó 10-ikén kelt legmagasabb elhatározásával *Fraknói Vilmos* arbei választott püspököt további öt évre a múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelőjévé nevezte ki. Ezzel egyidejüleg a nagym. vallás- és közoktatásügyi miniszter, szintén öt év tartamára, helyettes főfelügyelővé *Szalay Imre* min. tanácsost, a Magyar Nemz. Múzeum igazgatóját, felügyelőkké: *Fejérpataky László* egyet. tanárt, a Magyar Nemz. Múzeum Széchenyi orsz. könyvtárának igazgató-őrét, *Horváth Gézát*, a Magyar Nemz. Múzeum állattárának igazgató-őrét, *Jankó Jánost*, a Magyar Nemz. Múzeum néprajzi osztályának őrét, *Kammerer Ernő* orsz. képviselőt, az Országos Képtár és a Szépművészeti múzeum kormánybiztosát, *Krenner József* egyet. tanárt, a Magyar Nemz. Múzeum ásványtárának igazgató-őrét, és *Radisics Jenőt*, az Országos Iparművészeti Múzeum igazgatóját, a főfelügyelőség előadó-titkárává pedig *Schönherr Gyula* nemz. múzeumi őrt nevezte ki.

Mlle Marie Pellechet. A bibliografiai irodalmat nagy vesztesség érte Pellechet kisasszonynak, a párisi nemzeti könyvtár tiszteletbeli könytárnokának mult évi deczember 11-ikén bekövetkezett halálával, a ki egyike volt az inkunabulumok legalaposabb és legfáradhatatlanabb buvárának és ismertetőjének. Sok becses művel gazdagította a bibliografiai irodalomnak ezt a nevezetes ágát. Ő írta meg a dijoni, versaillesi, lyoni, colmari nyilvános könyvtárak inkunabulumainak katalogusát, nagy része van a Sainte-Geneviève-könyvtár katalogusában is. Érthető ezek után, hogy őt bízták meg a francziaországi könyvtárak inkunabulumairól tervezett nagy katalogus szerkesztésével is. A megbízás, a mit erre nézve a kormánytól kapott, élete legfőbb büszkesége volt s a megjelent első kötet (*Catalogue general des incunables des bibliothèques publiques de France par M. Pellechet. Abano-Biblio.* Paris, 1897.) fényes bizonyság, hogy megérdemelte a kitüntető bizalmat. Még a mult évi párisi könyvtárnoki kongresszuson részt vett, sőt egyike volt a legagilisebb tagoknak, a ki igen sok könyvtári kérdéshez szólott nagy elméleti és gyakorlati tájékozottságról téve bizonyságot. A kirándulásokon is általános rokonszenvet keltett vidám kedélyével és Chantilly-ben, a művészetek válogatott kincsei között egyike volt a legszivesebben hallgatott kalauzoknak. Ki hitte volna akkor ily korai hirtelen végét? Nyugodjék békességben. —*szt.*—

Könyvtári előadások a Magyar Nemz. Múzeumban. Az idei télen rendezett múzeumi előadások során a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárából hárman tartottak előadásokat. Deczember 15-ikén *Varjú Elemér* könyvtári asszisztens a magyar nyomdászat történetét ismertette 1711-ig, bevezetőleg a Gutenberg-jubileumról is megemlékezve s a könyvnyomtatás feltalálója emlékének is kegyeletes szavakat szentelve. Január 5-ikén *Schönherr Gyula*, a múzeumi levéltár őre, a levéltár magyar történeti emlékeiről beszélt s nevezetesebb okleveleknek és más írott emlékeknek egész sorát mutatta be és kommentálta politikai és művelődéstörténeti szempontokból Kálmán király korától a mohácsi vészig. Végül január 12-ikén *Fejérpataky László*, a könyvtár igazgató-őre a régi magyar czímerekről tartott előadást, melyben összefoglalta a heraldika tudományának főbb tételeit, ismertette a czímeradományozások történeti jelentőségét s részletesen szólott különösen a különböző magyar czímerekről, családtörténeti adatokkal is fűszerezve fejtegetéseit. Mindhárom előadást vetített képek illusztrálták.

A londoni bibliografiai konferenczióról, a mely 1900 júniusban a tudományos irodalom nemzetközi repertoriuma ügyében tartatott, *Heller Ágost* a M. Tud. Akadémia főkönyvtárnoka, a ki ott Magyarország képviseletében jelent meg, az Akadémia f. évi január 21-iki összes ülésén tett jelentést, melyről közelebbről részletesebben is megemlékezünk.

»**Művészek levelei**« czím alatt a »Műcsarnok« f. évi 6. számában hosszabb közlemény jelent meg dr. *Esztegár László* magyar nemz. múzeumi asszisztens tollából, melyben ismerteti a múzeumi kézirattár »irodalmi levelestárá«-nak rendeltetését s felhívja azokat, a kiknek birtokában magyar művészettörténeti érdekű iratok, különösen levelek vannak, hogy ezeket az említett gyűjteményben helyezzék el. A felszólításnak már is volt foganatja s remélhetőleg sikerülni fog a kézirattári levélgyűjteményt a hazai művészettörténet szempontjából is gazdag és értékes forrásá fejleszteni.

A Brunet-díj. A J.—C. Brunet által könyvészeti munkálatok jutalmazására alapított 3000 frankos díjjal, mint a Centralblatt für Bibliothekswesen cz. folyóiratban olvassuk, a következő műveket tüntette ki az Academie des inscriptions illetékes bizottsága: 1500 frankot Julien *Baudrier* kapott a XVI. századbeli lyoni könyvnyomtatókról és könyvkereskedőkről szóló munkájáért, melyből a négy első kötet már megjelent. Az egész mű 12—15 kötetre fog terjedni. 1000 frankkal jutalmazták Henry *Martin* Histoire de la bibliothèque de l'Arsenal című művét, a mely szintén rég érzett hiányt pótol. 500 frankot nyert de la *Bouralière* L'imprimerie et la librairie à Poitiers pendant le XVIe siècle című munkája. Általánosabb érdekű Gorges *Vicaire* műve: Manuel de l'amateur de livres du XIXe siècle, a melynek szintén 500 frank jutalom jutott. Nagy dicsérettel emlékezett még meg a bizottság J. *Garçon* Repertoire général ou Dictionnaire de bibliographie des industries tinctoriales et des industries annexes című munkájáról.

A régi budai nyomdának egy állítólagos harmadik terméke. Az angol *Bibliographical Society* illusztrált monografiáinak nemrég megjelent kötetében (No VIII. *The Printing of Greek in the fifteenth Century)* Mr. Robert Proctor értekezik a könyvnyomdászat XV. századbeli azon termékeiről, melyek részben vagy egészben görög betűkkel voltak nyomtatva. Ezek közé tartozik Marzio Galeottinak *Liber de homine* című munkájának első kiadása is, mely év és hely nélkül a XV. század hetvenes éveinek elején jelent meg s melynek tartalma miatt szerzője heves tollvitába keveredett Merula Györgygyel, kinek támadó irata szerzőnk szerint 1474-ben, Galeotti válaszakép pedig Bolognában 1476-ban jelent meg. Eroli szerint a *Liber de homine* első kiadása 1472-ben került ki sajtó alól, Schier annak keletkezését 1471-re, Ábel Jenő 1470 végére teszi. Proctor most szintén azt állítja, hogy a munkának második kiadása (Iesiben) 1472 elejénél régebbre aligha tehető és úgy sejti, hogy annak első kiadása valószínűleg Budán Hess András nyomdájában készült a szerző személyes fölügyelete alatt. Proctor nem ismeri a Galeotti életére vonatkozó legújabb kutatás eredményeit s azért még mindig azt meséli, hogy Galeotti mint a Corvina igazgatója tartózkodott »Budapesten« s hogy Corvin János nevelője volt, de mint már Ábel Jenő kimutatta, ő evvel sehol sem kérkedik irataiban s azért aligha működött egyik vagy másik ily minőségben. A *Liber de homine* első kiadásának latin betűi szerzőnk szerint leginkább hasonlítanak azokra, melyeket Kölni Henrik és Bresciai Lesták használtak 1474-ben és teljesen különböznek a Hess András nyomdájából kikerült két ismert könyv betűitől — görög betűket ők pedig, éppen nem használtak — mindazonáltal Proctor véleményében azért még mindig lehetséges, hogy a kérdéses könyvet mégis csak Budán nyomtatták, ámbár kénytelen maga is bevallani, hogy a véleményét támogató tanubizonyság fölötte csekély, — tegyük hozzá, abszolute semmi, ha tekintetbe vesszük azt, a mit Fraknói Vilmos közölt Hess András budai működéséről Karai László budai prépostról nemrég megjelent akadémiai értekezésében (11—14. lap). A kérdésben forgó munkát Galeotti, mint tudjuk, Vitéz János esztergomi érseknek ajánlotta. Az első kiadás fölötte kontár munka és papírjának vízjegye egy hatágú csillagot mutat körben, ebből kinövő vékony kereszttel, melynek karjai tojásdad alakú gümőkben végződnek. Mátyás királyunk neve a második könyv elején nagy kezdő betűkke van kiszedve, az olaszországi második kiadásban azonban nem, a görög betűkkel nyomtatott passzusok pedig ebben elmaradtak. Az első kiadás egyik lapjának hasonmását egy rajta előforduló görög mondattal az angol *Type Facsimile Society* adta ki tavaly. A használt görög betűk inkább hasonlítanak a velenczei, mint a római nyomdák betűire, de tulajdonképen különböznek mindkét félétől. Ajánljuk e tárgyat kutatóink figyelmébe.

Kropf Lajos.

Újítás a betűtipusok terén. A letűnt század utolsó éveiben egyre jobban kibontakozó új művészi irány, mely főleg az iparművészet különböző ágaiban talál szerencsés alkalmazást, legujabban a tipográfia terén is jelentkezik. A minden ízében mondern kötések és illusztrációk,

melyek a sajtó újabb szülötteit rendesen díszítik, szinte bántó disszonánciában állanak a betűk régi, csaknem megcsontosodott formáival. Különösen áll ez a gót betűkre nézve, melyeknek szögletessége élénk összeütközésbe jő a modern irányzat egyik sarkalatos elvével, mely a szép legfőbb követelményéül a szemre nézve kellemesen hajló, kigyózó vonalak alkalmazását s az éles szögletek, egyenes vonalak lehető kerülését hirdeti. Szinte természetes tehát, ha a betűk gyökeres reformja Gutenberg hazájából, Németországból indúl ki, a hol a gót betűk ellen — úgy szemészeti mint pedagógiai szempontból — már régebben megindult az akczió. Voigt Pál, Schiller György, Hoenig Henrik és Hupp Ottó törekvéseire nem terjeszkedünk ki ezuttal; ők csupán az angol Morris kezdeményezéseit fejlesztik tovább, midőn a latin és gót betűknek a régi, különösen a renaissance-kori tipusokkoz való közeledését czélozzák s így egy régies, a modern gót és latin betűk között álló, bármely európai nyelvhez alkalmas tipust nyertek. Sokkal érdekesebbek *Eckmann Ottónak* legujabban, a hosszúkás latin betűk alapján, de teljesen modern szellemben megalkotott tipusai, melyekben a modern művészetet annyira jellemző vonalvezetés a lehető legnagyobb következetességgel van keresztűl víve. E következetességnek azután meg van az az eredménye, hogy egy teljesen újnak látszó betűtípussal állunk szemben, melyből az alapúl szolgáló latin betűk formáit csak nehezen hámozhatjuk ki. Eredetisége mellett még megvan az az előnye is, hogy bármely nagyságban kedves és kellemes hatást gyakorol az olvasóra. Az első, ily betűkkel nyomott könyv Marter-steignek egy 82 lapra terjedő értekezése a színészről, melyet 1900. szeptember 20-ikától október 20-ikáig nyomtattak Breitkopf és Härtel lipcsei intézetében; a munka tipográfiai kiállítása mintaszerű; a csekély számú díszítés, mely a lapok felső szélein s az egyes szakaszok elválasztásánál nyert alkalmazást, teljes összhangban áll a betűk karakterével s bizonyos jóleső, egységes hatást tesz az olvasóra, melyet a nyomdafestéknek kissé bizonytalan, szürke tónusa sem képes lerontani. Ha a további kiadványokban rendes, feketeszínű festéket fognak használni, akkor teljes lesz a siker s az Eckmann-típus elterjedésének mi sem fog útjában állani. *Gulyás Pál.*

A Magyar Minerva II. (1901-iki) évfolyama most van szerkesztés alatt. A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősége nagy helyt helyez arra, hogy ebben az évfolyamban a középiskolák könyvtárain kívül azoknak egyéb gyűjteményei is kellően ismertetve legyenek, továbbá fokozottabb mértékben terjesztette ki figyelmét a kaszinók könyvtáraira is, a melyek sok helyen más könyvtárak híján igen fontos közművelődési szolgálatokat teljesítenek. A II. évfolyam körülbelül május hó végén fog megjelenni.

Magyar könyvészet 1886-tól 1900-ig. Mint ismeretes, a magyar könyvirodalom 1886-ig van bibliografiailag feldolgozva többé-kevésbbé alapos munkálatok alapján. Mindinkább érezhetővé vált azonban az utolsó másfél évtized bibliografiájának hiánya. A minthogy egyáltalában egy kissé lehangoló, hogy irodalmunk rendszeres és szakadatlan bibliografiai feldolgozására még mindig nem történtek kellő intézkedések. Talán soha sem beszéltünk annyit a bibliografia fontosságáról, mint az utolsó években. Ismerjük a kül-

földi mozgalmakat is. S még sem történik semmi, hogy kellően működő gépezet jöjjön létre, mely évről-évre létrehozza sajtó-termelésünk pontos bibliografiáját. Pedig a magyar bibliografiai intézetnek felállításával sokáig nem késhetünk. Elodázhatatlan egy olyan intézmény létrehozása, a melynek feladata egyrészt az eddigi könyvészeti munkálatok revidiálása, másrészt az évi termelésnek rendszeres, komolyan megfontolt elvek alapján történő bibliografiai feldolgozása volna. Ebben az intézményben lehetne megoldani az időszaki sajtó bibliografiájának, a hírlapok repertoriumának problémáját is. — Szándékunk ezekkel a kérdésekkel behatóbban is foglalkozni. Hogy most ismét megpendítettük, az a két felhívás az oka, melyek közelebbről jelentek meg s melyek arról értesítenek, hogy az 1886—1900 időköz magyar bibliografiáján az idő szerint egymástól teljesen függetlenül ketten is dolgoznak. Az egyik jelentést *Petrik* Géza bocsátotta ki, hírűl adva, hogy a magyar könyvkereskedők egyesületének megbízásából dolgozik munkáján. A másik jelentést *Barcza* Imrétől kaptak, a ki azt igéri, hogy nagy apparatussal készíti el két részre, mintegy 40 füzetre tervezett munkáját, melyhez *Ferenczi* Zoltán, az egyetemi könyvtár igazgatója fog bevezető tanulmányt írni. Kérdjük most már: van-e értelme annak, hogy ugyanarról az irodalmi anyagról két bibliografia jelenjék meg egyszerre? Nem sokkal czélszerűbb volna, ha az anyagi és munkaerő egyesülne s a Petrik tapasztalatait s gyakorlottságát a Barcza ifjui lelkesedésével egyesülni látva komoly kilátásunk lenne gondos, alapos munkálatra? Természetesen nem ismerjük a motivumokat, a melyek ezt az egyesülést akadályozzák s nincs is jogunk egyesek elhatározásaiba beleszólni. Azonban a bibliografiai érdekek szempontjából nem hallgathattuk el, hogy két hasonnemű és ugyanazon tárgyú munkának jogosultságát nem tudjuk belátni, tekintve a még megoldandó bibliografiai feladatok nagy területét. Ismételjük: a nemzeti bibliografia ügyét nem lehet ötletekre és egyes emberek akaratára bízni. Rendszeres intézményt kell teremteni, a mely az anyagi, szellemi erők, lelkesedés és más tényezők tudatos felhasználásával, egységes elvek alapján s az állandóság biztosítékával szolgálja az ügyet. Végre is a bibliografia a nemzeti kulturmunka egyik legnevezetesebb részének tükre, beszámolója. S mint ilyen, méltó kellő figyelemre és áldozatokra is. Lesz alkalmunk ezt körülményesebben is kifejteni. — *e.* —

Győri Nagy István disszertációja. Nagy István, a ki 1750 május 8-ikától 1753 május haváig Wittenbergában tanult, a mint id. Szinnyei József úr szivességéből tudom (Bartholomaeides Z., *Memoria Ungar.*, Pesthini 1817. 258. l.) ugyancsak az ottani egyetemen nyujtotta be disszertációját, mely, mivel más hat hasonló tárgyú értekezés közé van temetve, a hazai könyvészetben, úgy látom, eddig ismeretlen.

A munka czíme: *Exercitationes historico-criticae in utrumque Samaritanorum Pentateuchum.* Wittenbenberg, 1756. — E főczím összefoglal hat doktori értekezést a szamaritánusok bibliájáról, melyek közt a második helyen a mi hazánkfiáé következik: Stephanus Nagy Jaurinensis. A hat disszertáczió Schwarz E. tanár vezetése alatt készült és mindvégig egyféle lapszámozásuk.

Nagynak műve elég szép tanuságot tesz emberünk tudásáról; e mű alapján azon kevés orientálista közé sorolhatjuk őt, a kik egész a XIX. századig itt-ott mégis csak feltünnek hazánkban.

Az említett munka megvan a budapesti orsz. rabbiképző intézet könyvtárában. *Krausz Sámuel.*

Helyreigazítás. Arról a budai kéziratról, melyről nemrég értekeztem (Magyar Könyvszemle, 1900. évf. 190 l.), ugyanannál a Fabriciusnál, kinek egyik művéből az első adatokat találtam, ráakadtam egy újabb adatra, melyben a szerző akként igazítja magát helyre, hogy immár kezébe akadt az a bizonyos nyomtatvány. Ime a maga szavai (Fabricius-Harles, *Bibliotheca Graeca*, IV. 322. Hamburg, 1795 l.)

Quum illum librum (Cod. Apocr. N. T., Hamb. 1703) ederem, nondum in manus inciderat meus libellus, germanice editus, eodem a. 1703 sine loci notatione 8. sub titulo Σύνεσις καὶ ἀπόκρισις Ἰησοῦ, *sapientia Jesu duodecennis in questionibus et responsionibus, quas admirati fuerunt Judaei, a Rabbino, qui praesens interfuit, hebraico idiomate descripta postea a quodam Christiano in graecam translata linguam et e graeco MSto Budensi germanice versa.*

Azután így folytatja latinúl: Hanem bárki is olvassa a könyvet, könnyen észreveszi, hogy kétségkivül újabban szereztetett, és nincs is héberből vagy görögből fordítva, sem pedig a budai könyvtár egy régi görög kódexéből kivéve, hanem valami német által az anyanyelvén lett szerkesztve, mint hogyha a Szentháromságnak és Krisztus θεάνθρωπος voltának dogmái ilyen fegyverekre vagy védelmezőkre szorulnának.

Látjuk, hogy Fabricius megmarad az állításánál, hogy az a könyv értéktelen; de még így is érdekelhet bennünket az a tény, hogy apokrif műveket a budai könyvtárral fedeztek. Viszont azonban én is megmaradok előbb elmondott nézetemnél. *Krausz Sámuel.*

A HAZAI NYOMDÁK 1900-BAN.

Abauj-Szántó:
Baksy Barna.
Spán Ignácz.

Abony:
Szerdahelyi János.

Abrudbánya:
Róth Ferencz.

Ada (Bács-Bodrogh m.):
Berger L.
Vogel M.

Alsó-Kubin:
Trnkóczy József.

Alsó-Lendva:
Balkányi Ernő.

Apatin:
Gasz Mátyás.
Szavadill József.

Arad:
Aradi nyomda r. társaság.
Barcian Popovits Aurél.
Bloch Henrikné.
*Első aradi amerikai gyorssajtó ny. (Tul. Keppich Zsigmond.)
Gör. kel. román egyházm. kny.
Özv. Gyulai Istvánné.
Lőbl Dávid.
Muskát Miksa.
Réthy Lipót és fia.
Weisz Félix.

Aranyos-Maróth:
»Dóczi« könyvnyomda. (Tul. Némedi László).

Aszód:
Magyar kir. javítóintézet nyomdája.

Baán (Trencsén m.):
Fuchs Vilmos.

Bács-Topolya (Bács-Bodrogh m.):
Wilheim Miksa.

Baja:
Kazal József.
Kollár A. és fia.
Nánay Lajos.
Rajkovics Károly.

Balassa-Gyarmat:
Balassa-gyarmati könyvny. r. társ.
Halyák István.
Pozsonyi Gábor.
*Tokay Lajos.

Balázsfalva:
Gör. kath. papnövelde ny.

Bánffy-Hunyad:
Ábrahám Mór.

Barcs (Baranya-m.)
Skribanek Géza.

Bártfa:
Blayer M.

Békés:
Br. Drechsel Géza.

Békés-Csaba:
»Corvina« nyomda. (Tul. Szihelszky József).
Lepage Lajos.
Povázsay testvérek.

A csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve.

Belényes:
Süssmann Lázár.

Beregszász:
Engel Jenő.
Haladás-könyvnyomda. (Tul. Juhász Piroska.)

Besztercze:
Botschar Tivadar.
Csallner Károly.

Beszterczebánya:
Hungária kny. (Tul. Sonnenfeld Mór.)
Machold Fülöp.

Bicske:
* Lederer Hermann.

Bihar-Ujfalu:
Adler Béla.

Bonyhád:
Raubitschek Izor.

Boros-Jenő:
Ungár J.

Brassó:
Brassói Lapok nyomdája. (Tul. Trattner H. és trsai.)
Ciurcu N. és fia.
* Gábony Vilmos.
Gött János fia.
Herz J. B.
Lehmann Gottlieb.
Dr. Muresian Aurél.

Breznóbánya:
Kreisler József.

Bruck-Ujfalu:
Brandweiner Vilmos.

Budafok:
* Leopold és Frank.

Budapest:
* Áll. tisztviselők közlönyének kny. VIII., Csepreghy-u. 1.

Államnyomda (Magy. kir.) I., Nándor-tér 1.

Budapest (folytatás):
* Államvasutak menetjegy-ny. (M. k.) VI., Csengery-u. 33.
* Anglo-nyomda. (Tul. Grünfeld Lipót.) VIII., Baross-u. 47.
* Árpád kny. (Tul. Klein és Kronstein.) VII., Valero-u. 9.
Athenaeum irod. és ny. vállalat r. t. VII., Kerepesi-ut 54.
Bagó Márton és fia. II., Ponty-u. 4.
* Barcza József. IV., Váczi-u. 60.
Bárd Jakab. VII., Miksa-u. 16.
Bartalits Imre. III., Remetehegy.
Bauer Ignácz. VII., Csányi-u. 13.
Beck Nándor. VII., Valeró-u. 12.
Belvárosi kny. (Tul. Varga E. és Grosz B.) IV., Lipót-u. 43.
Bendiner A. V., Arany János-u. 18.
Berkovits János. V., Hold-u. 27.
Bichler Ignácz. III., Kis-korona-u. 15.
Blau Albert. VI., Szerecsen-u. 23.
Böhm Lajos. IV., Királyi Pál-u. 6.
Brózsa Ottó. VI., Váczi-körút 17.
Bruckner Gyula. VI., Király-u. 10.
Brunner Ernő. VIII., Csányi-u. 13.
Budapesti Hirlap ny. VIII., Rökk Szilárd-u 4.

Budapest (folytatás):

Buschmann F.
IV., Koronaherczeg-u. 8.

Czettel és Deutsch.
V., Bálvány-u. 12.

Deutsch József.
VII., Károly-körút 7.

* Eberle József és társa.
VI., Podmaniczky-u. 43.

Eckstein Bernát és fia utóda: Elek Lipót.
VII., Kertész-u. 37.

Egyetemi nyomda (M. kir. tud.).
I., Iskola-tér 3.

Ehrenstein Mór.
VI., Laudon-u. 4.

Első kőbányai kny. (Tul. Goldschmied Alfréd.)
X., Belsö-Jászberényi-út 1.

Engel Simon.
VI., Szondy-u. 23.

* Engelmann Mór.
IX., Vámház-körút 15.

»Európa« nyomda r. t.
VI., Ó-u. 12.

Feldmann Mór.
IX., Soroksári-u. 5.

Fortuna ny. (Tul. Pollák M. Miksa és Tsa.)
V., Bálvány-u. 21.

Fővárosi nyomda r. t.
VI., Podmaniczky-u. 39.

Franklin-társulat.
IV., Egyetem-u. 4.

Fried és Krakauer.
VI., Dalszinház-u. 10.

Fried S.
VIII., József-u. 17.

Friedmann Áron.
VI., Gyár-u. 54.

Fritz Ármin.
VIII., József-körút 9.

Fuchs Samu és társa.
VI., Podmaniczky-u. 27.

Budapest (folytatás):

Galitzenstein Ármin.
VII., Dohány-u. 68.

Garai Mór.
VII., Dohány-u. 1.

Gelléri és Székely.
VI., Podmaniczky-u. 47.

Glückselig Miksa.
VI., Hunyadi-tér 7.

Goldberger Ignácz.
II., Fö-u. 23.

Goldfaden Márk.
VII., Kerepesi-u. 36.

* Goldschmiedt Lipót.
VI., Révay-u. 6.

Gonda és Tsa.
VII., Akáczfa-u. 50.

* Goszler Gyula.
IV., Aranykéz-u. 1.

Gross Jakab és Grünhut Mór.
VI., Gyár-u. 32.

Grosz Izrael.
VII., Kertész-u. 34.

Hamburger és Birkholz.
V., Csáky-u. 13.

Hartenstein Emil.
IX., Lónyay-u. 7.

Hedvig Sándor.
VII., Dohány-u. 12.

Hegedűs Márton.
VI., Dessewffy-u. 18.

Heisler J.
II., Várkert-rakpart 1.

Helios ny. (Tul. Hönig Lajos.)
VI., Gyár-u. 62.

Hell J. Ede.
VIII., Luther-u. 4.

* Hermann Ignácz.
VI., Szerecsen-u. 20.

Horn Emil.
V., Bálvány-u. 8.

Hornyánszky Viktor.
VI., Aradi-u. 16.

Budapest (folytatás):

* Hungaria könyvnyomda.
V., Váczi-körút 34.

Hunnia ny. (Tul. Sebők Lipót és Münz Mórné.)
VI., Teréz-körút 3.

Hunyadi Mátyás irod. és könyvnyomdai intézet.
IV., Zöldfa-u. 43.

Ilanszky József.
VI., Váczi-ut 23.

Jäger Ármin, kézisajtó.
VIII., Kerepesi-ut 23.

Jermányi Samu.
VI., Dessewffy-u. 47.

Kalmár Mór.
VI., Hajó-u. 10.

* Kálmán M. és társa.
V., Vadász-u. 32.

* Kanitz C. és fiai.
V., Vadász-u. 26.

Károlyi György.
V., Kálmán-u. 5.

* Kassino Jakab.
VI., Király-u. 26.

Kaufmann József.
V., Arany János-u. 4.

* Keil József.
VIII., József-körút 17.

Keller Dániel.
I., Attila-u. 63.

Kellner és Mohrlüder.
VI., Csáky-u. 9.

Kertész József.
V., Mária Valéria-u. 11.

Klas Hermann.
V., Váczi-u. 16.

* Klauber Ignácz.
VI., Uj-u. 6.

Klein Ignácz.
VI., Lovag-u. 13.

Klein Samu.
VII., Akáczfa-u. 64.

* Klein Vilmos.
VIII., Kerepesi-ut 73.

Budapest (folytatás):

Kogutovicz Manó.
V., Rudolf-rakpart 8.

Kohn Simon kézi sajtója.
VIII., József-körút 5.

Kollmann Fülöp.
V., Arany János-u. 34.

* Korvin Testv.
VI., Révay-u. 14.

Kosmos r. t.
VI., Aradi-u. 8.

Kossuth Lajos ny. (Tul. Laufer Farkas Leib.)
VIII., Ujvásár-tér 5.

Kövér János.
VI., Révay-u. 8.

Közművelődés-nyomda.
VI., Izabella-u. 70.

Krammer Lipót.
VI., Uj-u. 37.

Krausz S. és T.
V., Zoltán-u. 11.

Kunosy Vilmos és fia.
VI., Teréz-körút 38.

Kunstädter Vilmos.
VII., Damjanich-u. 32.

* Langer Ede és fia.
IV., Zsibárus-u. 1.

Légrády testvérek.
V., Váczi-körút 78.

Leitersdorfer József.
VII., Rombach-u. 4.

Lengyel Lipót.
V., Vadász-u. 35/a.

Leopold Mihály.
VI., Ó-u. 8.

* Löbl Dávid és Fia.
VI., Andrássy-u. 19. és Szerecsen-u. 22—26.

Löbl Mór.
VII., Király-u. 27.

Löblovitz Zsigmond.
VII., Csömöri-ut 54.

* Löw Ede.
V., Váczi-körút 80.

Budapest (folytatás:)

Lőrincz Károly.
X. Gyüjtőfogház.

Luszt Sándor.
IV., Váczi-u. 44.

Maksyskó József.
VI., Dessewffy-u. 36.

* Markovits és Garai.
VI., Lázár-u. 13.

Márkus Sámuel.
V., Báthory-u. 20.

* Merkur kny. (Tul. Berger Géza.)
IV., Királyi Pál-u. 9.

Merendiák Károly.
X., Ligettér 4.

Merényi József.
VII., Károly-körút 19.

Minerva kny. (Tul. Gansl Zs.)
VI., Szerecsen-u. 7—9.

Muskát Béla és Friedmann Samu.
VI., Teréz-körút 27.

Müller K.
II., Albrecht-u. 3—5.

Nágel István és Szidónia.
VII., Vörösmarty-u. 17.

Nagy Mór.
VIII., Rökk Szilárd-u. 28.

Nagy Sándor.
IV., Papnövelde-u. 8.

Nádas Ignáczné.
VI., Uj-u. 34.

Neumayer Ede.
VI., Próféta-u. 7.

Neuwald Illés-féle kny. (Tul. Berger Ármin.)
VII., Dohány-u. 44.

Orsz. községi központi nyomda r. t.
VI., Váczi-körút 61.

* Pallas irod. és könyvny. r. társ.
V., Kálmán-u. 2.

Pannonia nyomda.
VII., Rombach-u. 8.

Pátria irod. és nyomd. r. t.
IX., Üllői-út 25.

Pesti könyvnyomda r. t.
V., Hold-u 7.

Budapest (folytatás):

Pesti Lloyd-t. ny.
V., Dorottya u. 14.

id. Poldini Ede és Társa.
IV., Irányi-u. 1.

* Pollacsek Mór.
VI., Dávid-u. 5.

Pollák Gyula.
V., Dorottya-u. 9.

Pollák Jakab.
VI., Aradi-u. 19.

Posner K. Lajos és fia.
VI., Csengery-u. 31.

* Posta- és távirda igazg. kny. (M. k.)
IV., Főposta épület.

* Postatakarékpénztár ny. (M. kir.)
V., Széchényi-u. 2.

Preszburg Frigyes utóda Schwarz Lajos.
V., Arany János-u. 14.

Propper Leó.
VII., Erzsébet-körút 35.

Quittner József.
V., Váczi-körut 16.

Radó Ernő.
VI., Ó-u. 15.

Radó Izor.
VI., Szerecsen-u. 13.

Reich Ármin.
VII., Dohány-u. 84.

Révai és Salamon.
IX., Üllői-út 18.

Rigler József Ede.
VI., Rózsa-u. 55.

Rosenberg Mórné.
VI., Uj-u. 6.

* Roth és Krausz.
VII., Kertész-u. 23.

* Roth József.
IV., Ujvilág-u. 6.

Rózsa Kálmán és neje.
VIII., Szentkirályi-u. 30.

Rubin J.
VII., Király-u. 13.

Budapest (folytatás):

Schenkenwald György János.
IV., Molnár-u. 19.

Schlenger testvérek.
VI., Dessewffy-u. 16.

Schlesinger és Kállai.
V., Bálvány-u. 18.

Schmelz és Schillinger.
VI., Csengery-u. 51.

* Schmidl H.
VI., Szerecsen-u. 6.

Schmiedl Samuné.
V., Bálvány-u. 4.

Schultz Ábrahám.
VIII., Baross-u. 81.

Singer Lipót.
IV., Károly körut 24.

Skopper József.
VII., Kertész-u. 34.

Spatz Henrik.
VII., Dob-u. 55.

Spinner Adolf.
VI., Dessewffy-u. 43.

* Spitzer Márk.
VII., Klauzál-u. 31.

* Steinbuch Ármin.
V., Béla-u. 3.

Stephaneum.
VIII., Szentkirályi-u. 28/b.

Stern Adolf.
VII., Vörösmarty-u. 14.

Stern Péter.
VII., Kazinczy-u. 35.

Süsz Dávid.
IV., Fővám-tér 5.

Szántó József.
VI., Uj-u. 21.

* Széchenyi ny.
VIII., József-u. 45.

* Székesfővárosi házi nyomda.
IV., Lipót-u. 32.

Sz. Anna ny. (Tul. Csapó Kálmánné.)
VIII., Baross-u. 66—68.

Sz. Gellért nyomda. (Tul. Valter Ernő.)
VIII., Práter-u. 44.

Budapest (folytatás):

Szent László nyomda.
VIII., Rökk-Szilárd-u. 28.

* Tedesco Ármin.
VII., Rózsa-u. 25.

Téri Áron.
VII., Valeró-u. 9.

Thália-nyomda. (Tul. Faludi Gábor és Szécsi Ferencz.)
V., Csáky-u. 2/b.

* Ullmann József.
IV., Régi posta-u. 4.

Ungár Selig.
V., Nádor-u. 58.

Varga Endre.
V., Váczi-körut 78.

Várnay Fülöp.
IV., Régi posta-u. 3.

Weissenberg Ármin.
VIII., József-körut 16.

Weisz Lipót.
VI., Ó-u. 39.

* Ifj. Weisz Manó és Tsa.
VII., Csányi-u. 13.

Wellesz és Krammer.
VI., Uj-u. 37.

* Wendt és Tsa-féle kny.
VII., Károly-körút 19.

Werbőczy könyvny. részv. társ.
IV., Vármegye-u. 11—13.

* Wesselényi ny. (tul. Flesch Jakab és Grün Ignácz.)
VI., Uj-u. 37.

Wesselényi Géza.
II., Zsigmond-u. 11.

Winkler Ármin és Bromberger Jakab.
VII., Dob-u. 69.

Wimmer Márton.
III., Serfőző-u. 10.

Wodianer F. és fiai.
IV., Sarkantyús-u. 3.

Wotitz Vilmos.
IV., Kossuth Lajos-u. 1.

* Zawadil E.-féle menetjegy ny. (Tul. Christoph Paula és Jirschik András.)
V., Zoltán-u. 13.

Budapest (folytatás):

Zeisler M.
VII., István-tér 17.

Buziás:
Ullmann Ferencz.

Csákova:
*Chudy testvérek utódja Grádl Péter.

Csáktornya:
Fischel Fülöp (Strausz Sándor).

Csikszereda:
Györgyjakab Márton utóda (Diesznandt Viktor).
Szvoboda József.

Csongrád:
Tiszavidék nyomdája. (Tul. Silber János).
Weisz Márk.

Csorna:
Kokas István és Neumann Samu.

Csurgó:
Vágó Gyula.

Czegléd:
* Nagy Elek
Sebők Béla.

Debreczen:
Csokonai nyomda. (Tul. Lengyel Imre és társa.)
Debreczen sz. kir. város könyvnyomdája.
Hoffmann és Kronovitz.
* Kurucz Béla.
Kutasi Imre.
* László Albert.
* Pongrácz Géza.

Deés:
Bernát Nándor.
Demeter és Kiss.
Goldstein Jakab.

Detta:
Heldenwanger József.

Déva:
Hirsch Adolf.
Kroll Gyula.

Devecser:
Rosenberg Zsigmond.
Vörösmarty-könyvnyomda (tul. Huss Gyuláné).

Dicső-Szent-Márton:
Hirsch Mór.

Ditró:
Ditró és Szárhegy közs. nyomdája.

Dombovár (Tolna-m.):
Dombovári kny. (Tul. Bruck Sándor.

Duna-Földvár:
Somló Manó.

Dunaszerdahely:
Adler N. Lipót.
Goldstein Józsua.

Eger:
Baross-nyomda. (Tul. Paunz Sándor.)
Egri nyomda részv. társaság.
Egri érseki lyceum ny.
* Löw Sámuel.
Schwartz Ilka.

Enying:
Politzer Jenő.

Eperjes:
Kósch Árpád.
Pannonia nyomda. (Tul. Kahn Mór.)
Stamberger Lajos.

Ér-Mihályfalva:
Beck Adolf.

Érsekujvár:
Kohn Samu.
Winter Zsigmond.

Erzsébetfalva:
* Matkovich A.

Erzsébetváros:
Kotzauer János.

Esztergom:
Buzárovits Gusztáv.
»Hunnia« nyomda. (Tul. Gerenday József.)
Laiszky János.

Fehérgyarmat (Szatmárm.):
Klein József.

Fehértemplom:

Kuhn Péter.
Wunder Gusztáv.
Wunder Gyula.

Félegyháza:

Feuer Illés.
Vesszősi József.

Felső-Eőr (Vas m.):

Schodisch Lajos.

Felső-Vissó (Máramarosm.):

Schiffmann Chána Taube.

Fiume:

Battara Pietro.
Chiuzzelin A. et Comp.
Hönig E.
Jerouscheg Luigi.
Mohovich Emidio.
Ruddoff Giovanni.
Unio nyomda. (Tul. Hegyi Jenő.)

Fogaras:

Thierfeld Lipót.

Galántha:

Első galánthai kny. (tul. Neufeld Samu.)

Galgócz:

Szold Jakab.
Sterner Adolf.

Gödöllő:

* Schulcz E.

Gyergyó-Sz.-Miklós:

Létz János.

Gyoma:

Kner Izidor.

Gyöngyös:

Herczog Ernő Ármin.
Kovács és társa.
Sima Dávid.

Gyönk (Tolna m.):

Engel József.

Győr:

Dobos Ignácz.
Győr-egyházmegyei nyomda.
Nitsmann József.
»Pannonia« könyvny. (tul. Szávay Gyula és Raáb Béla.)
Surányi János.

Győrsziget:

Gross testvérek.

Gyula:

»Corvina« nyomda. (Tul. Weinstein Arnold.)
Dobay János.

Gyulafehérvár:

Püspöki lyceumi knyomda.
Volcz Bálint.

Hajdú-Böszörmény:

Szabó Ferenczné.

Hajdú-Dorog:

Grünfeld Mózes.

Hajdú-Nánás:

Bartha Imre.

Hajdú-Szoboszló:

Plón Gyula.

Halas:

Práger Ferencz.

Hátszeg:

Ideál-kny.

Hatvan:

Hoffmann M. L.

Heves:

Adler József.

Hódmezővásárhely:

Hmvásárhelyi nyomda részv.-társ.
Lévai Fülöp.
»Vásárhely és Vidéke« nyomdája.

Hódságh:
Pfiszter József.
Raab János.

Holics:
* Hotascha J.
Malovani József.

Homonna:
Kohn Jenő.
Waller S.

Huszt:
Mermelstein Fülöp.

Igló:
Schmidt József.
Tátra-nyomda. (Tul. Stein Ignácz).

Ipolyság:
Neumann Jakab.

Jászberény:
Brünauer Adolf.
Kalocsa és Kubicza.

Kalocsa:
Jurcsó Antal.
Werner Ferencz.

Kaposvár:
Gerő Zsigmond.
Hagelmann Károly.
Özv. Jancsovits Gyuláné.
* Kéthelyi Miksa utóda.
Singer Lipótné.

Kapuvár:
Buxbaum József.

Karánsebes:
Fleissig Lipót.
Gör. kel. román egyházmegye kny.

Karczag:
Sződi S.

Kassa:
* Breitner Soma.
Kozányi Béla.
László Béla.
* Rosa Viktor.
Vitéz A.
Vulkán Ábrahám.
Werfer Károly.

Kecskemét:
Első kecskeméti hirlapkiadó és nyomda r.-t.
Pestmegyei Hirlap ny.
Steiner Mihály.
Szappanos István.
Sziládi László.
Tóth László-féle ny. (tul. Fekete Mihály.)

Késmárk:
Altmann Dávid.
Szauter Pál.

Keszthely:
Farkas János.
Nádai Ignácz.
Sujánszky József.

Kézdi-Vásárhely:
Ifj. Jancsó Mózes.

Királyhelmecz:
Klein Gyula.

Kisbér:
Haftl Kálmán.

Kis-Czell:
Menyhárt Julia.

Kis-Jenő:
Gallovics Jenő és Liebermann Mór.

Kiskörös:
Kalisch Ignáczné.

Kismarton:
Dick Ede.
Gabriel Jakab.

Kispest:
Első kispesti könyvnyomda. (Tul. Fischhof Henrik.)

Kisújszállás:
Szekeres József.

Kis-Várda:
Berger Ignácz.
Ifj. Klein Gyula.

Kolozsvár:
»Ellenzék« nyomdája. (Tul. Magyary Mihály.)
Fenyvesi Viktor.
Gámán János örököse.
Liczeum-nyomda. (Tul. Gombos Ferencz).
Magyar Polgár nyomdája. (Tul. Ajtai K. Albert).
Polcz Albert.
Weinstein Béni.
Zabatz és Fekete.

Komárom:
Hacker Richárd.
Hungária kny. (Tul. Freisinger Mór.)
Schönwald Tivadar.
Spitzer Sándor.
Szénássy János.

Korpona:
* Joerges A. özv. és fia.
* Korpona és Vidéke ny. (Tul. Gallovich Jenő).

Körmend:
Körmendi könyvnyomda részvénytársaság.

Körmöczbánya:
Joerges Ágost özvegye és fia.
Paxner J. és Biron H.

Kőszeg:
Feigl Frigyes.
Feigl Gyula.

Kúla:
Berkovits Márk.

Kún-Szt-Márton:
Csanádi József.

Kún-Szent-Miklós:
* Schwartz Lipót.

Lajta-Sz.-Miklós:
* Fleischmann Ignácz.

Lakompak (Sopron m.):
Krausz Henrik.

Léva:
Dukesz Lipót.
Nyitrai és társa.

Lippa:
Máhr Emil.
Zách Teréz.

Liptó-Szent-Miklós:
Steier Izidor.
Salva Károly.

Losoncz:
Kármán-könyvny. részv. társ.
Losonczi Sándor.
Roth Simon.

Lőcse:
Reiss Tivadar József.

Lugos:
Traunfellner Károly.
Virányi János.
Weisz és Sziklai.

Magyar-Óvár:
Berghofer és Weisz.
Czéh Sándor-féle kvnyomda.

Magyar-Pécska:
Ruber István.

Majsa.
Sziller János.

Makó:
»Maros« nyomda. (Tul. Gaál László).
»Makói hirlap« ny. (Tul. Neumann József).
Vitéz és Süveges.

Malaczka:
Wiesner Alfréd.

Mármaros-Sziget:
Blumenfeld és Dávid.
Mármarosi könyvny. és kiadó r. t.
Mayer és Berger.
Wider Mendel fia.

Marczali:
* Mizsúr Ádám.

Maros-Ludas:
Glück József.

Marosvásárhely:
Adi Árpád.
Ev. ref. kollegium-nyomda. (Bérlő: Benkő László.)
Grün Vilmos.

Mátészalka:
Weisz Antal.
Weisz Zsigmond.

Medgyes:
Reissenberger G. A.

Mező-Kövesd:
Balázs Ferencz.

Mezőtúr:
* Dolesch és Braun.
Gyikó Károly.

Miava:
Haas Mór.

Mindszent:
Weisz Ignácz.

Miskolcz:
Boros Jenő.
* Forster, Klein és Ludvig.
* Gedeon és társa.
Stamberger Bernát.
Stamberger Lajos.
Szelényi és Társa.

Misztótfalu:
Simon Aurél és társa.

Módos:
Staits György.

Mohács:
Blandl János.
Rosenthal Márk.

Monor:
* Süveges József.

Moór:
Reszler Jakabné.

Moson:
Grünfeld Ignácz.

Munkács:
Grünstein Mór.
Kohn és Klein.
Kroó Hugó.

Muraszombat:
Ujházi Miksa.

Nagy-Atád:
Günsberger Antal.

Nagybánya:
Molnár Mihály.
Nánásy István.

Nagy-Becskerek:
Gresits Julianna.
Jokly Lipót.
Pleitz Fer. Pál.

Nagy-Bittse (Trencsén m.):
Spiegel Samu.

Nagy-Enyed:
Nagyenyedi kny. és papirárúgyár r. t.

Nagy-Kálló:
Sarkady József.

Nagy-Kanizsa:
Farkas és Kraus.
Fischel Fülöp.
Gondos Ignácz.
Ifj. Wajdits József.
Weiss L. és F.

Nagy-Károly:
Róth Károly.
Sarkadi Nagy Zsigmond.

Nagy-Káta:
* Nagykátai és monori kny.
Perényi Elek.

Nagykikinda:
Gain Vásza.
»Kiadói nyomda« (tul. Szegyakov Milán).
*Milenkovits István.
Radák János.

Nagy-Körös:
Bazsó Lajos.
Ottinger Kálmán.

Nagylak (Csanád m.):
Nagylak és Vidéke ny.

Nagymarton:
Gellis Henrik.
Kohn József H.
Schön Samu.

Nagy-Mihály:
Landesman B.

Nagy-Rőcze:
* Büchler Béla.

Nagyszalonta:
* Liebermann Mór.
Reich Jakab.

Nagyszeben:
Drotleff József.
Görög-keleti főegyházmegyei ny.
Krafft Vilmos.
Steinhausen T. utóda (Reissenberger Adolf).
Tipografia részvénytárs.

Nagy-Szent-Miklós:
Wiener Náthán.

Nagyszombat:
Fiebig József.
Goldmann Miksa özv.
Horovitz Adolf.
Reisz Sarolta.
Winter Zsigmond özvegye.

Nagy-Szőllős:
* Doktor István.
Zala Mór.

Nagy-Tapolcsány:
Platzko Gyula.
Zhorella Gyula.

Nagyvárad:
ifj. Berger Sámuel.
Boros Jakab Jenő.
Fiedler M.
Freund Lajos és tsa.
Helyfi László.
Hönig Józsefné.
Láng József.
Laszky Ármin.
Neumann Vilmos.
Pauker Dániel.
Rákos Vilmos utóda (Adler Béla).
Sonnenfeld Adolf.
Sz. László ny. (bérlő Kovács Antal.)

Námesztó:
* Schein M.

Német-Bogsán:
Rosner Adolf.

Német-Palánka:
Kristofek József.

Nezsider:
Horváth Julia.

Nyirbátor:
Friedmann Lipót.

Nyiregyháza:
Jóba Elek.
Nagy Mórné.
Piringer János.
* »Szabolcsi Hirlap« nyomdája (tul. Székely Imre).

Nyitra:
Huszár István.
Iritzer Zsigmond.
Neugebauer Nándor.
Reicheles Lipót.

Ó-Becse:
Löwy Lajos.

Ó-Kanizsa:
Bruck P. Pál.
* Schwartz A.

Oravicza:
Kehrer L.
Wunder Károly.

Orosháza:
Pless N.
Veres Lajos.

Orsova:
* Handl József.
* Orsovai kny. részv.-társ.
* Tillmann R.

Ó-Széplak:
Nyitravölgyi gazd. egyl. nyomdája.

Ó-Szivacz:
Özv. Löwy Miksáné.

Paks:
Rosenbaum Miksa.

Pancsova:
Jovanovics testvérek.
Koszanics Miklós.
Vig Simon.
Wittigschlager Károly.

Pankota:
Bod József.

Pápa:
Ev. ref. főiskolai nyomda.
Goldberger Gyula.
Nobel Ármin.

Pécs:
Hochrein J.
Pécsi irod. és könyvnyomdai r. t.
Pécsi püspöki lyceum kny. (Bérlő Madarász Béla.)
Taizs József.
Wessely és Horvát.

Perjámos:
* Hungária kny.
Pirkmayer Alajos.

Petrozsény:
Figuli Antal.

Pozsony:
Adler Zsigmond.
Alkalay Adolf.
Angermayer Károly.
Blau Vilmos.
Eder István.
Eixel Károly.
Freistadt Mór.
Grünfeld Lipót.
Katholikus irodalmi részv.-társaság.
Natali Magdolna.
Oest.-ung. Papiermanufactur und Druckindustrie (tul. Pollak Henrik).
Preisak Győző.
Richter Károly.
Schönberger Bernát.
Simonyi Iván.
* »Westungarischer Grenzbote« nyomdája.
Wigand F. K. (Stromszky Emil.)

Pöstyén:
* Gipsz H.

Predmér:
* Links M. utóda: Rosenzweig H.

Puchó:
Reismann Mór. J.

Putnok:
Gärtner Ignácz.

Resicza:
Eisler József.
* Hungaria kny.
Weisz Adolf.

Rimaszombat:
Lévay Izsó.
Náray János Albert.
Rábely Miklós.

Rózsahegy:
Kohn Adolf.
Salva Károly.

Rozsnyó:
Kovács Mihály.
Sajóvidék nyomdája (tul. Hermann Istvánné).

Sajó-Solymos.
Bács Jánosné.

Salgó-Tarján:
Friedler Ármin.
Polacsek Sándor.

Sárbogárd:
Spitzer Jakab.

Sárospatak:
Ev. ref. főiskola ny. (tul. Steinfeld Jenő).

Sárvár:
Jakoby B. utóda Stranz János.

S.-A.-Ujhely:
Hegyalja ny. (tul. Alexander Vilmos).
Landesmann Miksa és tsa.
Lővi Adolf.
Pannonia ny. (tul. Ócskay László).
Zemplén-nyomda (tul. Ehlert Gyula).

Segesvár:
Horeth Frigyes.
Jördens testv.

Selmeczbánya:
Bleyer Adolf.
Joerges Ágost özv. és fia.

Sepsi-Szt.-György:
Jókai nyomda részv. társ.

Siklós:
Harangozó József.
Wessely és Horváth.

Sopron:
Berghofer József.
Binder Pál, ezelőtt: Reininger Armin.
Breiner E. fia.
* Hungária-nyomda.
Gellis Mór.
Petőfi-nyomda (tul. Zsombor Géza).
Romwalter Alfréd.
Röttig Gusztáv.
Török Kálmán és Kremszner Károly.

Stájerlak:
Hollschütz Frigyes.

Sümeg:
Horváth Gábor.

Szabadka:
Bittermann József.
Hirth Lipót és tsa.
Krausz és Fischer.
Szabados Sándor.
Székely Simon.

Szakolcza:
Teszlik és Neumann.

Szamosujvár:
Aurora-nyomda (tul. Todorán Endre.)
Gör. kath. püspökség egyházmegyei knyomdája.

Szarvas:
Danszky Sándor.
Sámuel Adolf.
* Szikes Antal.

Szász-Régen:
Burghardt Dezső.
Schebesch Vilma.

Szászsebes:
Stegmann János.
Winkler Gusztáv.

Szászváros:
Minerva-nyomda r.-t.
Schäser Anna.

Szatmárnémeti:
Morvai János.
Nagy Lajosné.
Pázmány-sajtó.
»Szabadsajtó« ny. (tul. Litteczky Endre).
Weinberger testvérek.

Szécsény:
Glattstein Adolf.

Szeged:
Beck Adolf.
Czapik Gyula.
Endrényi Imre.
Endrényi Lajos.
Engel Lajos.
Gönczi J. József.
Schulhof Lajos.
Traub B. és társa.
Várnai Lipót.

Szeghalom:
Kovács Antal.

Szegzárd:
özv. Báter Jánosné.
Lengyel Pál.
Ujfalussy Lajos utóda Molnár Mór.

Székelyhid:
Kohn Sámuel.

Székely-Keresztur:
Szabó testvérek.

Székely-Udvarhely:
Becsek D. fia.
Betegh Pál.

Székesfehérvár:
Csitári Gramanetz és társa.
Debreczeni Gyula.
* Eisler Adolf.
Kaufmann F.
Márián Péter.
Singer Ede.
Számmer Imre.
Számmer Kálmán.

Szempcz:
Fischer Náthán.

Szenicz:
Bezsó János és társa.
Löffler József.

Szent-Endre:
Szent-Endre és Vidéke ny. (tul. Schwarcz J.)

Szentes:
Farkas Eugénia.
Hollósy és Vajda.
»Szentes és Vidéke« I. könyvnyomda r. t.

Szent-Gotthárd:
Ifj. Wellisch Béla.

Szepes-Váralja:
Buzás Dénes.

Szepsi:
Tóth István.

Szered:
Sterner Dávid.

Szerencs:
Simon József.

Szigetvár:
Corvina ny. (tul. Fried Dávid).
Kozáry Ede.

Szikszó:
Blank Simon.

Szilágy-Somlyó:
Bölöni Sándor.
Heimlich Weisz Katalin.

Szill-Hadad:
* Fein Sámuel.

Szinyér-Váralja (Szatmárm.):
Vider Jakab.

Szolnok:
Bakos István.
Fuchs Lipót.
Fuchs Manó.
Jász-Nagykún-Szolnokmegyei Lapok nyomdája (tul. Vezéry Ödön).
Wachs Pál.

Szombathely:
Bertalanffy József.
Egyházmegyei könyvnyomda.
Gábriel Ágoston.
Seiler Henrik utódai: Szele és Breifeld.

Tab:
Pfeifer Ignácz.

Tapolcza:
Lővy B.

Tata:
Engländer József és társa.
Nobel Adolf.

Temesvár:
Beyer Róbert.
Csanád egyházmegyei könyvny.
Csendes Jakab.
Délmagyarorsz. könyvnyomda.
Freund Gyula.
Mangold Sándor.
Messinger Sándor.
Moravetz Gyula.
Pátria ny. (Tul. Csatáry Rezső és ifj. Ádám Ferencz.)
Posaune-nyomdája (tul. Lechenmayer József Károly.)
Roschek József és Eichler József.
Steger Ernő utódai.
Trautmann György.
* Trautmann Károly.
Uhrmann Henrik.
Unio-könyvnyomda (tul. ifj. Steiner Károly.).
Veres Sámuel.

Tenke:
* Maár L. Vilmos.

Tisza-Füred:
Goldstein L.
Kemény Arnold.
Weiszmann Samu.

Titel:
Blazek József.

Tolna:
Weltmann Ignácz.

Tolna-Tamási (Tolna m.):
Jeruzsálem Ede.

Torda:
*Füssy és Sztupjár (ezelőtt Harmath J.)
*Gálffy és Lámpé.

Torna:
* Rosenblüth Simon.

Tornallya:
* Künstler J.

Török-Becse:
Radák Jánosné.

Török-Kanizsa:
* Bruck P. Pál.

Török-Szent-Miklós:
Rubinstein Sándor.

Trencsén:
Gansel Lipót.
Skarnitzl X. Ferencz.
Szold Henrik.

Turkeve:
Özv. Fölföldy Györgyné.

Turócz-Szt. Márton:
Gasparik József.
Magyar nyomda (tul. Moskóczi Ferenczné).
Turócz-szt. mártoni könyvny. r. t.

Uj-Arad:
Mayr Lajos.

Ujpest:
Fuchs Antal.
Salgó testvérek.

Ujverbász:
Verbászi könyvnyomda (tul. Boros György).

Ujvidék:
* Bresnitz H. K.
Fuchs Emil és társa.
Hirschenhauser Benő.
Ivkovics György.
Miletits Szvetozár.
Popovits testvérek.

Ungvár:
Gellis Miksa.
Jäger Bertalan.
Lévai Mór.
Székely és Illés.
Szent Bazil-társulat kny.

Vácz:
* Kir. orsz. fegyintézeti nyomda.
Kohn Mór.
Mayer Sándor.

Vágujhely:
Brück Soma.
Horovitz Adolf.
Steinmann Jakab.

Versecz:
* Grcsits M.
Kehrer Lajos.
özv. Kirchner J. E.
Petko-Pavlovits Milán.
Popovits Athanáz.
Vettel és Veronits.

Veszprém:
Egyházmegyei könyvnyomda.
Köves és Boros.
Krausz Ármin fia.
Népakarat nyomdája (tul. Takács Szilveszter).

Zala-Egerszeg:
Breisach Sámuel.
Tahy Rozália és tsa.
Unger Antal.

Zala-Szent Grót:
Nagy Sándor.

Zenta:
Fekete Sándor.
Kabos Ármin.
* Klenóczkyné Cs. A.
Kovacsevits Ottó.
Straub Ödön.

Zilah:
Seres Samu.

Zólyom:
Nádosy testv.
Schlesinger Ignácz.

Zombor:
Bittermann Nándor és fia.
Oblát Károly.

Zsámbokréth:
»Nyitravölgyi gazd. egylet« kny.

Zsolna:
Áldori Manó.
Horner Ferencz.

Zsombolya:
Wunder Rezső.

Remek diszmunka!

• A •

XIX. század

magyar művészete!

235 szövegképpel és 30 műmelléklettel

SZÁZ ÉV
A MAGYAR MŰVÉSZET TÖRTÉNETÉBŐL

IRTA

235 szövegképpel **SZANA TAMÁS** 30 műlappal

Ára díszkötésben 40 korona

E díszmű valóságos meglepetés a műkedvelő magyar közönségnek, mely a magyar festészeti és szobrászati remekművek ily egységes áttekinthető képét még soha sem látta maga előtt: meglepetés különösen azon örvendetes és gyönyörködtető hatás következtében, melyet ennyi szép műalkotás szemlélése kelt.

Szana a magyar géniusz örökbecsü és csodaszép alkotásait mutatja be irásban és képben

E díszmű

120 legjelesebb festészünk és szobrászunk életét és munkáit mutatja be

A művet 235 szövegkép és 30 műmelléklet diszíti

∘∘∘ AZ „ATHENAEUM“ RÉSZVÉNYTÁRSULAT KIADÁSÁBAN ∘∘∘

UJABBAN MEGJELENT:

MAGYAR ÉS NÉMET KÉZI SZÓTÁR

TEKINTETTEL A KÉT NYELV SZÓLÁSAIRA.

I. Német-magyar rész.

∘ ∘ ∘ Szerkesztette: ∘ ∘ ∘
KELEMEN BÉLA,
∘ áll. főreáliskolai tanár. ∘

Bolti ára szép félbőrkötésben 7 korona 50 fill.

Kelemen Béla Kézi Szótára előreláthatólag ugyanoly kedvező fogadtatásra számíthat, aminőben Zsebszótára részesült. A Kézi Szótár **lehető teljességben** öleli fel a magyar és német nyelv közkeletű szókincsét és e mellett tág teret juttat a két nyelv **szólásainak** is. A Kézi Szótár a nyelvtani alakokat is közli és ugy német, mint magyar szó- és szóláskincse minden izében világos, helyes és modern.

A **Kézi Szótár** I. kötetének ára pompás félbőrkötésben csak **7 kor. 50 fill.** Ezen olcsó ár mellett mindenki megszerezheti ezt a jeles könyvet.

ATHENAEUM r.-t. könyvkiadó-osztálya.

SZÁZADUNK
MAGYAR IRODALMA KÉPEKBEN.

Széchenyi föllépésétől a kiegyezésig

. . . . . Irta . . . . . .

Endrődi Sándor.

Kiadta az Athenaeum. Ára diszes vászonköt. 6 kor.

Régóta nehezen várt könyv ez az Endrődi Sándoré, amely az ihletett poéta édes szózatával regél; cseveg a magyar irodalom, a **mi** irodalmunk nagyjairól, akiket idáig talán tudósok szemüvegén keresztül néztünk, és most egyszerre mintegy varázsütésre, meglepetve nézzük az ő csodálatosan lebilincselő egyéniségüket. A ragyogó nyelvü, tüzes érzésü poéta, életet, szint varázsol a tudomány szürke vásznára és irodalmunk történetének vezéralakjait mindenek számára érdekessé teszi; bemutatja mint irókat, művészeket és embereket.

Kapható minden **könyvárusnál és a kiadó Athenaeumban, Budapest, Kerepesi-ut 54. sz.**

Az „ATHENAEUM“ r. társulat kiadásában megjelent:

„Athenaeum“ kézikönyvtára XVIII. kötet.

A MAGYAR NYELV

A művelt közönség számára

IRTA BALASSA JÓZSEF.

Ára kötve ... 2 korona.

Kerüljük a Germanizmust!

Magyaros szerkesztésre vezető

német-magyar betürendes szólásgyüjtemény.

A nyelvőri irodalom nyomán szerkesztette

Szigeti József.

Ára ... 60 fillér.

BEÖTHY ZSOLT.

A Magyar Irodalom Kis Tükre.

Szellemi életünk fejlődésének áttekintése.

Ára díszes vászonkötésben 4 korona.

Második bővített kiadás.

Az „Athenaeum“ kiadásában Budapest, VII., Kerepesi-ut 54.

Megjelent! *Megjelent!*

DR. HORVÁTH CYRILL

MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETE.

I. kötet:

A Régi Magyar Irodalom Története.

Számos szövegképpel és műmelléklettel.

Ára a 755 lapra terjedő nagy 8r alaku munkának füzve 12, kötve 15 korona.

Kapható fenti kiadótársulatnál, valamint minden könyvkereskedésben.

Az Athenaeum Zsebszótárai.

Magyar és Német Zsebszótár.

Tekintettel a két nyelv szólásaira.

— 3-ik kiadás. —

I. rész: Német-Magyar. II. rész: Magyar-Német.

Szerkesztette WOLFF BÉLA.

Minden rész külön csinos vászonkötésben **2** korona.

A két rész erős félbőrkötésben **4** korona.

Franczia és Magyar Zsebszótár.

I. rész: Franczia-Magyar. II. rész: Magyar-Franczia.

Szerkesztette UJVÁRY BÉLA.

Minden rész külön csinos vászonkötésben **2** korona.

A két rész egy erős félbőrkötésben **4** korona.

Horvát-Magyar és Magyar-Horvát Szótár.

Szerkesztette MARGALITS EDE.

Ára csinos vászonkötésben ... ... **2** korona.

A vonatok indulása Budapestről.

Érvényes 1900. október hó 1-től.

A keleti pályaudvarról

Délelőtt

vonatszám	óra	perez	vonat neme	hová
32	6	20	v. v.	Nagy-Kanizsa
604	6	50	gy. v.	Gyfehérvár, N.-Szeben, Kolozsvár, M.-Sziget
10	6	50	sz. v.	Bécs, Grácz,
402	7	10	gy. v.	Kassa, Munkács
1002	7	15	»	Zágráb, Fiume, Róma
304	7	30	»	Ruttka, Berlin
320	7	35	sz. v.	Gödöllő,
906	7	35	»	Belgrád, Brod
1508	7	50	»	Kassa, Csorba
1008	8	00	»	Zágráb, Fiume, Pécs
606	8	10	»	Arad, Brassó
506	8	30	»	Kolozsvár, Brassó
6	8	50	gy. v.	Bécs, Grácz
408	8	50	sz. v.	Munkács, M.-Sziget
1708	9	15	»	M.-Sziget, Stanislau
306	9	35	»	Ruttka, Berlin

Délután

vonatszám	óra	perez	vonat neme	hová
944	12	00	tv. szsz.	Kis-Körös
22	12	25	sz. v.	Bicske, N.-Kanizsa
310	12	35	»	Hatvan
1302	1	45	gy. v.	Fehring, Grácz
504	1	55	»	Kolozsvár, Arad, Szatmár-Németi
4	2	20	»	Bécs, Páris, London
16	2	30	sz. v.	Bicske
404	2	35	gy. v.	Kassa, Lemberg
904	2	40	»	Konstantinápoly
312	2	45	sz. v.	Hatvan
510	2	55	»	Szolnok
1004	3	00	gy. v.	Zágráb, Fiume, Róma
1022	3	20	v. v.	Adony-Szabolcs, Paks
910	3	35	sz. v.	Szabadka
302	3	45	gy. v.	Ruttka, Berlin
12	4	30	sz. v.	Győr
308	5	20	»	Ruttka, Berlin
508	5	45	»	Kolozsvár, Brassó
318	6	25	»	Hatvan
1706	7	05	»	M.-Sziget, Stanislau
24	7	35	»	N.-Kanizsa, Triest
1506	8	00	»	Kassa, Csorba
1006	8	30	»	Zágráb, Fiume, Eszék
406	8	55	»	Miskolcz, Lemberg
48	9	00	t. szsz.	Bicske
502	9	15	gy. v.	Kolozsvár, Bukarest
1904	9	35	sz. v.	Gyékényes, Brod
1304	9	55	»	Fehring, Grácz
608	10	00	»	Arad, Brassó
908	10	20	»	Belgrád, Eszék, Brod
8	10	45	»	Bécs, Sopron
322	11	10	v. v.	Ruttka, Miskolcz

A nyugati pályaudvarról

Délelőtt

vonatszám	óra	perez	vonat neme	hová
102	1	00	kel. ost. expr. v.	Bécs, Berlin, Páris, Ostende, London
166	5	55	sz. v.	Palota-Ujpest
6102	6	35	»	Czegléd, Szolnok
4102	6	45	»	Esztergom
168	6	55	»	Palota-Ujpest
6012	7	05	v. v.	Lajosmizse
1402	7	30	gy. v.	Zsolna, Berlin
106	8	00	»	Bécs
708	8	15	»	Temesvár, Orsova
712	8	30	sz. v.	Temesvár
170	9	15	»	Palota-Ujpest
116	9	25	»	Bécs, Berlin

Délután

vonatszám	óra	perez	vonat neme	hová
6104	12	05	sz. v.	Czegléd, Szolnok
172	12	15	»	Palota-Ujpest
136	12	25	»	Nagy-Maros
4106	12	50	»	Dorog
174	1	15	»	Palota-Ujpest
104	1	45	gy. v.	Bécs, Páris
[1] 4108	2	05	sz. v.	Pilis-Csaba
144	2	20	»	Érsekujvár
176	2	25	»	Palota-Ujpest
704	2	30	gy. v.	Bukarest
4104	2	40	sz. v.	Esztergom
720	2	45	»	Czegléd
6002	2	55	»	Lajosmizse
716	4	25	»	Szeged
178	4	30	»	Palota-Ujpest
138	4	50	»	Nagy-Maros
180	6	00	»	Palota-Ujpest
140	6	20	»	Párkány-Nána
4110	6	40	»	Esztergom
710	7	00	»	Verciorova, Bukarest
6014	7	20	v. v.	Lajosmizse
182	7	40	sz. v.	Palota-Ujpest
218	9	05	tv. szsz.	Zsolna, Berlin
118	9	35	sz. v.	Bécs
706	10	05	gy. v.	Szeged, Verciorova, Bukarest
152	10	40	sz. v.	Vácz
[2] 902	11	20	keleti expr. v.	Belgrád, Konstantinápoly
[3] 702	11	30	kel. ost. expr. v.	Bukarest, Konstantinápoly

[1]) Közlekedik ünnep és vasárnap bez. nov. 25-ig.
[2]) » minden kedd, csütört. és vasárnapon.
[3]) » minden szerdán és szombaton.

A vonatok **indulása** Buda-Császárfürdő kitérőről.

4002	6	14	sz. v.	Esztergom	4006	12	30	sz. v.	Dorog
					[3] 4008	1	55	»	Pilis-Csaba
					4004	2	29	»	Esztergom
					4010	6	30	»	Esztergom

A vonatok **indulása** Budapest-Józsefvárosról.

—	—	—	—	—	324	6	50	sz. v.	Péczel

A vonatok érkezése Budapestre.

Érvényes 1900. október hó 1-től.

A keleti pályaudvarra

vonat-szám	óra	percz	vonat neme	honnan
Délelőtt				
645	5	00	t. szsz.	Arad
321	5	20	v. v.	Ruttka, Berlin
1707	5	45	sz. v.	M.-Sziget
607	6	10	»	Brassó, Arad
47	6	15	t. szsz.	Bicske
405	6	35	sz. v.	Lemberg, Miskolcz
7	6	40	»	Bécs, Sopron
907	7	05	sz. v.	Belgrád, Brod
507	7	10	»	Brassó, Kolozsvár
1303	7	25	»	Grácz, Fehring
309	7	30	»	Hatvan
501	7	50	gy. v.	Bukarest, Brassó
1021	7	55	v. v.	Paks, Adony-Szabolcs
1505	8	15	sz. v.	Kassa, Csorba
1005	8	20	»	Fiume, Zágráb, Eszék
1003	8	40	gy. v.	Róma, Fiume
[1]) 319	8	45	sz. v.	Hatvan
509	9	15	»	Szolnok
11	9	20	»	Győr
909	10	00	»	Szabadka
307	10	05	»	Ruttka, Fülek
23	10	15	»	N.-Kanizsa, Triest

[1]) Közlekedik bez. október 31-ig.

Délután				
311	12	25	sz. v.	Hatvan
301	12	50	gy. v.	Berlin, Ruttka
903	1	05	»	Konstantinápoly
1901	1	25	»	Gyékényes, Pécs
403	1	30	»	Lemberg, Kassa
3	1	45	»	London, Páris, Bécs
503	1	50	»	Kolozsvár, Arad, Szatmár-Németi
1301	2	05	»	Grácz, Fehring
315	3	05	sz. v.	Gödöllő
21	4	50	»	Bicske, N.-Kanizsa
313	5	35	»	Hatvan
27	6	05	»	Győr
505	6	20	»	Brassó, Kolozsvár
905	6	40	»	Belgrád, Eszék
305	7	00	»	Berlin, Ruttka, Szerencs
5	7	15	gy. v.	Bécs, Grácz
605	7	20	sz. v.	Brassó, Arad
1007	8	00	»	Fiume, Zágráb, Pécs
1705	8	10	»	Stanislau, M.-Sziget
407	8	30	»	Munkács, M.-Sziget
1001	8	35	gy. v.	Róma, Fiume, Zágráb
941	8	45	tv. szsz.	Kis-Körös
1507	8	50	sz. v.	Csorba, Kassa
9	9	15	»	Bécs, Grácz
303	9	20	gy. v.	Berlin, Ruttka
603	9	40	»	N.-Szeben, Gyfehérvár, Kolozsvár, M.-Sziget
25	9	50	sz. v.	Triest, N.-Kanizsa
401	10	00	gy. v.	Munkács, Kassa

A nyugati pályaudvarra

vonat-szám	óra	percz	vonat neme	honnan
Délelőtt				
[1]) 701	12	50	kel. ost. expr. v.	Konstantinápoly, Bukarest
163	5	40	sz. v.	Palota-Ujpest
151	6	20	»	Vácz
3101	6	30	»	Szolnok, Czegléd
165	6	40	»	Palota-Ujpest
117	6	50	»	Bécs
709	7	15	»	Bukarest, Verciorova
4107	7	25	»	Dorog
167	7	35	»	Palota-Ujpest
217	7	45	tv. szsz.	Berlin, Zsolna
6011	7	50	v. v.	Lajosmizse
127	8	15	sz. v.	Párkány-Nána
713	8	25	»	K.-K.-Félegyháza
4101	8	35	»	Esztergom
169	10	10	»	Palota-Ujpest
715	10	55	»	Szeged
143	11	05	»	Érsekujvár

[1]) Érkezik minden hétfőn és csütört.

Délután				
171	12	55	sz. v.	Palota-Ujpest
703	1	25	gy. v.	Bukarest
103	1	50	»	Páris, Bécs
173	1	58	sz. v.	Palota-Ujpest
175	3	05	»	Palota-Ujpest
6001	3	15	»	Lajosmizse
135	4	00	»	Nagy-Maros
6103	4	20	»	Szolnok, Czegléd
4103	4	35	»	Esztergom
177	5	45	»	Palota-Ujpest
115	6	05	»	Bécs, Berlin
179	6	50	»	Palota-Ujpest
711	7	00	»	Temesvár
707	7	40	gy. v.	Orsova, Temesvár
[1]) 4105	8	15	sz. v.	Pilis-Csaba
181	8	25	»	Palota-Ujpest
125	8	45	»	Nagy-Maros
105	9	00	gy. v.	Bécs
4109	9	10	sz. v.	Esztergom
1401	9	25	gy. v.	Berlin, Zsolna
719	9	58	sz. v.	Szolnok, Czegléd
101	11	00	kel. ost. expr. v.	London, Ostende, Páris, Berlin, Bécs
6013	11	10	v. v.	Lajosmizse
[2]) 901	11	20	keleti expr. v.	Konstantinápoly, Belgrád

[1]) Közlekedik ünnep és vasárnap bez. nov. 25-ig.
[2]) Érkezik minden kedd, csütörtök és szombaton.

A vonatok **érkezése** Buda-Császárfürdő kitérőbe.

4007	7	17	sz. v.	Dorog	4003	4	41	sz. v.	Esztergom
4001	8	45	»	Esztergom	[1]) 4005	8	29	»	Pilis-Csaba
					4009	9	20	»	Esztergom

A vonatok **érkezése** Budapest-Józsefvárosra.

323	6	00	sz. v.	Péczel	—	—	—	—	—

Budapest keleti pályaudvar—Hatvan és vissza.

Állomások	Gy. v. I—II. 402	Gy. v. I—II. 304	Sz. v. I—III. 320	* Sz. v. I—III. 1508	Sz. v. I—III. 408	Sz. v. I—III. 306	Sz. v. I—III. 310	Gy. v. I—II. 404	Sz. v. I—III. 312	Gy. v. I—III. 302	Sz. v. I—III. 308	Sz. v. I—III. 318	Sz. v. II—III. 324	Sz. v. I—III. 1506	Sz. v. I—III. 406	V. v. I—III. 322
Budapest kel. p. u. ... ... indul	7^{10}	7^{30}	7^{35}	7^{50}	8^{50}	9^{35}	12^{35}	2^{35}	2^{45}	3^{45}	5^{20}	6^{25}	6^{50}	8^{00}	8^{55}	11^{10}
Péczel ... ... indul	|	|	8^{15}	8^{31}	9^{30}	10^{19}	1^{21}	|	3^{28}	|	6^{04}	7^{09}	érk. 7^{30}	ind. 8^{45}	9^{40}	12^{00}
Gödöllő ... ... érk.	|	|	8^{38}	8^{54}	9^{54}	10^{45}	1^{47}	|	3^{53}	4^{27}	6^{30}	7^{36}	Budapest Józsefváros Pécz. közt közlekedik.	9^{11}	10^{06}	12^{28}
Gödöllő ... ... indul	*f 7^{53}	*f 8^{13}	—	8^{55}	9^{55}	10^{46}	1^{49}	*f 3^{18}	3^{54}	4^{28}	6^{31}	7^{38}		9^{12}	10^{07}	12^{29}
Aszód ... ... indul	*f 8^{13}	*f 8^{29}	—	9^{19}	10^{17}	11^{12}	2^{16}	3^{38}	4^{22}	4^{46}	6^{59}	8^{05}		9^{38}	10^{35}	1^{01}
Hatvan ... ... érk.	8^{30}	8^{45}	—	9^{44}	10^{38}	11^{36}	2^{45}	3^{55}	4^{50}	5^{03}	7^{25}	8^{33}		10^{05}	11^{03}	1^{28}

Állomások	V. v. I—III. 321	Sz. v. I—III. 323	Sz. v. I—III. 405	Sz. v. I—III. 309	Sz. v. I—III. 1505	⊙ Sz. v. I—III. 319	Sz. v. I—III. 307	Sz. v. I—III. 311	Gy. v. I—II. 301	Gy. v. I—II. 403	Sz. v. I—III. 315	Gy. v. I—III. 313	Sz. v. I—III. 305	Sz. v. I—III. 407	Sz. v. I—III. 1507	Gy. v. I—II. 303	Gy. v. I—II. 401
Hatvan ... ... indul	2^{27}	Budapest Józsefváros Pécz. közt közlekedik.	4^{25}	5^{25}	6^{00}	6^{52}	8^{08}	10^{20}	11^{37}	12^{05}	—	3^{32}	4^{54}	6^{33}	6^{52}	8^{03}	8^{33}
Aszód ... ... indul	3^{06}		4^{52}	5^{53}	6^{29}	7^{17}	8^{33}	10^{50}	|	12^{23}	—	3^{59}	5^{21}	6^{58}	7^{19}	|	8^{52}
Gödöllő ... ... érk.	3^{48}		5^{22}	6^{25}	7^{04}	7^{46}	9^{02}	11^{21}	*12^{11}	*12^{44}	—	4^{30}	5^{52}	7^{25}	7^{45}	* 8^{37}	* 9^{14}
Gödöllő ... ... indul	3^{50}		5^{24}	6^{27}	7^{06}	7^{48}	9^{03}	11^{22}	|	|	2^{00}	4^{32}	5^{54}	7^{26}	7^{47}	|	|
Péczel ... ... indul	4^{24}		5^{15}	1 5^{49}	6^{50}	7^{31}	8^{10}	9^{26}	11^{45}	|	2^{23}	4^{55}	6^{57}	7^{49}	8^{10}	|	|
Budapest k. p. u. ... ... érk.	5^{20}		6^{00}	6^{35}	7^{30}	8^{15}	8^{45}	10^{05}	12^{25}	12^{50}	1^{30}	3^{05}	5^{35}	7^{00}	8^{30}	8^{50}	9^{20}	10^{00}

* Budapest keleti pályaudvar—Gödöllő között az utasok leszállása ki van zárva. — ⊙ Bezárólag október hó 31-ig közlekedik.

Budapest keleti pályaudvar—Bicske és vissza.

Állomások	Sz. v. 10 I—III.	Gy. v. 6 I—II.	Sz. v. 22 I—III.	Gy. v. 1302 I—II.	Gy. v. 4 I—II.	Sz. v. 16 I—III.	Sz. v. 12 I—III.	T. sz. sz. 48 I—III.	Sz. v. *1304 I—III.	Sz. v. 9 I—III.
Budapest keleti p. u. ... ... ind.	6^{50}	8^{50}	12^{25}	1^{45}	2^{20}	2^{30}	4^{30}	9^{00}	9^{55}	10^{45}
Budapest-Ferenczváros ind.	7^{07}	|	12^{36}	|	|	2^{41}	4^{41}	9^{34}	10^{08}	10^{59}
Budapest-Kelenföld ... ... érk.	7^{16}	9^{06}	12^{45}	2^{01}	2^{36}	2^{51}	4^{51}	9^{45}	10^{18}	11^{10}
Budapest-Kelenföld ... ... ind.	7^{21}	9^{07}	12^{46}	2^{02}	2^{37}	2^{52}	4^{53}	9^{50}	10^{21}	11^{18}
Bicske ... ... érk.	8^{27}	9^{45}	1^{50}	2^{40}	3^{15}	3^{56}	5^{57}	11^{00}	11^{31}	12^{18}

Állomások	T. sz. sz. 47 I—III.	Sz. v. *7 I—III.	Sz. v. 1303 I—III.	Sz. v. 11 I—III.	Gy. v. 3 I—II.	Gy. v. 1301 I—II.	Sz. v. 21 I—III.	Sz. v. 27 I—III.	Gy. v. 5 I—II.	Sz. v. 15 I—III.
Bicske ... ... ind.	4^{35}	5^{05}	5^{46}	7^{46}	12^{50}	1^{11}	3^{17}	4^{31}	6^{19}	7^{42}
Budapest-Kelenföld ... ... érk.	5^{44}	6^{12}	6^{51}	8^{49}	1^{28}	1^{48}	4^{18}	5^{36}	6^{58}	8^{46}
Budapest-Kelenföld ... ... ind.	5^{47}	6^{16}	6^{59}	8^{59}	1^{29}	1^{49}	4^{28}	5^{40}	6^{59}	8^{48}
Budapest-Ferenczváros ind.	6^{02}	6^{27}	7^{12}	9^{09}	—	—	4^{38}	5^{53}	—	9^{03}
Budapest keleti p. u. ... ... érk.	6^{15}	6^{40}	7^{25}	9^{20}	1^{45}	2^{05}	4^{50}	6^{05}	7^{15}	9^{15}

* A 7., 8. és 1304. sz. személyvonatoknál a szomszédos forgalmu menetjegyek használata ki van zárva.

Budapest ny. p. u.—Párkány-Nána és vissza.

Állomások	Sz. v. 166 I—III.	Sz. v. 168 I—III.	Gy. v. 1402 I—II.	Gy. v. 106 I—II.	Sz. v. 170 I—III.	Sz. v. 116 I—III.	Sz. v. 172 I—III.	Sz. v. 136 I—III.	Sz. v. 174 I—III.	Gy. v. 104 I—II.	Sz. v. 144 I—III.
Budapest ny. p. u. ind.	5 55	6 55	7 30	8 00	9 15	9 25	12 15	12 25	1 15	1 45	2 20
Palota-Ujpest „	6 10 érk.	7 10 érk.	|	|	9 30 érk.	f) 9 39	12 30 érk.	f) 12 41	1 30 érk.	|	f) 2 35
Vácz „	—	—	8 03	|	—	10 18	—	1 24	—	2 18	3 18
Nagy-Maros „	—	—	8 21	|	—	10 50	—	1 57 érk.	—	*2 35	3 55
Párkány-Nána érk.	—	—	8 48	9 09	—	11 30	—	—	—	2 58	4 45

	Sz. v. 176 I—III.	Sz. v. 178 I—III.	Sz. v. 38 I—III.	Sz. v. 180 I—III.	Sz. v. 140 I—III.	Sz. v. 182 I—III.	T. v. sz. sz. 218 I—III.	*Sz. v. 118 I—III.	Sz. v. 152 I—III.		
Budapest ny. p. u. ind.	2 25	4 30	4 50	6 00	6 20	7 40	9 05	9 35	10 40		
Palota-Ujpest „	2 40 érk.	4 45 érk.	f) 5 04	6 15 érk.	6 32	7 55 érk.	9 20	f) 9 51	10 56		
Vácz „	—	—	5 43	—	7 08	—	10 06	f) 10 35	11 40 érk.		
Nagy-Maros „	—	—	6 15 érk.	—	7 41	—	10 42	11 08	—		
Párkány-Nána érk.	—	—	—	—	8 30	—	11 26	11 49	—		

Állomások	Sz. v. 163 I—III.	Sz. v. 151 I—III.	Sz. v. 165 I—III.	*Sz. v. 117 I—III.	Sz. v. 167 I—III.	T. v. sz. sz. 217 I—III.	Sz. v. 127 I—III.	Sz. v. 169 I—III.	Sz. v. 143 I—III.	Sz. v. 171 I—III.	Gy. v. 103 I—II.
Párkány-Nána ind.	—	—	—	4 48	—	5 29	6 00	—	8 40	—	12 37
Nagy-Maros „	—	—	—	5 30	—	6 15	6 50	—	9 31	—	|
Vácz „	—	5 20	—	l) 6 00	—	6 51	7 24	—	10 04	—	1 18
Palota-Ujpest „	5 25	6 04	6 25	l) 6 37	7 20	l) 7 32	8 02	9 55	10 52	12 40	|
Budapest ny. p. u. érk.	5 40	6 20	6 40	6 50	7 35	7 45	8 15	10 10	11 05	12 55	1 50

	Sz. v. 173 I—III.	Sz. v. 175 I—III.	Sz. v. 135 I—III.	Sz. v. 177 I—III.	Sz. v. 115 I—III.	Sz. v. 179 I—III.	Sz. v. 181 I—III.	Sz. v. 125 I—III.	Gy. v. 105 I—II.	Gy. v. 1401 I—II.	
Párkány-Nána ind.	—	—	—	—	3 53	—	—	—	7 49	8 05	
Nagy-Maros „	—	—	2 30	—	4 42	—	—	7 13	|	8 33	
Vácz „	—	—	3 05	—	5 15	—	—	7 50	|	8 52	
Palota-Ujpest „	1 45	2 50	3 47	5 30	l) 5 52	6 35	8 10	l) 8 32	|	—	
Budapest ny. p. u. érk.	1 58	3 05	4 00	5 45	6 05	6 50	8 25	8 45	9 00	9 25	

* Ezen vonatnál a szomszédos forgalmu menetjegyek használata ki van zárva.

Budapest. Az Athenaeum r. t. könyvnyomdája.

főgimnázium, a dévai áll. főreáliskola, Gerold és társa, a hajdúböszörményi kir. kath. főgimnázium, a hont-vármegyei múzeum-társulat, Karácsonyi János, a kesthelyi gróf Festetich-könyvtár, a kisujszállási ev. ref. főgimnázium, Kugli és Deutsch zágrábi könyvkereskedése, a Ludovika-akadémia, a marosvásárhelyi ev. ref. főiskola, báró Mednyánszky Dénes, Meliórisz Béla, a miskolczi polgári iskola, a nagyenyedi Bethlen-főiskola, a nagykőrösi ev. ref. főgimnázium, Palczer Ernő, a pannonhalmi főapátság közp. könyvtára, a pápai ev. ref. főiskola, a pozsonyi kir. jogakadémia, a pozsonyi kir. kath. főgimnázium, Révész Kálmán, Schwarz Károly, a selmeczbányai ág. ev. liczeum, Somogy várm. kaposvári könyvtára, a soproni áll. főreáliskola, Szalay László, a szamosujvári állami főgimnázium, a szegedi áll. főgimnázium, a szegedi Somogyi-könyvtár (5 kor. 40 fill.). Szendrei János, a székely-keresztúri áll. tanitóképző, a székely-udvarhelyi áll. főreáliskola, a székely-udvarhelyi ev. ref. kollégium, a szombathelyi püsp. papnevelő-intézet, Todoreszku Gyula, Toldy Lajos (2 péld.), az ungvári kir. kath. főgimnázium, a váczi kegyesr. főgimnázium, a verseczi áll. főreáliskola, a verseczi közs. tanintézetek könyvtára, a zilahi ev. ref. főgimnázium, Zimmermann Ferencz.

Az 1902. évi folyamra: A pozsonyi kir. jogakadémia, Révész Kálmán.

A Magyar Könyvszemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát inditotta meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a haza tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozditására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az év gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könytár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és specziális bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi bibliografiai irodalom termékeiről s figyelemmel kiséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június szeptember és deczember hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvárusi forgalomban 8 kor.; egy-egy füzet ára 2 kor., könyvárusi forgalomban 2 kor. 50 fillér.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények **a szerkesztő czimére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi folyamából a II—XVI. köteteket egyenként 4 koronáért, együtt 40 koronáért bocsátjuk előfizetőink rendelkezésére. Megrendelések a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához intézendők, mely az összeg előzetes beküldése esetén a szállitást bérmentesen eszközli.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hirlapirodalom 1899-ben. I. A magyar hirlapirodalom, id. Szinnyei Józseftől. II. A nem magyar nyelvű hirlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Kováts Lászlótól. Függelék: A magyar nyelvű hirlapok és folyóiratok statisztikája, id. Szinnyei Józseftől.* Ára 1 kor. 10 fillér.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque du Musée National Hongrois
sous la rédaction de M. le dr. Jules Schönherr.

Quatre livraisons par an; prix du volume 6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. | Nouvelle série. IX. volume. 1. livraison. Janvier—Mars 1901.

Sommaire.

Ladislas Esztegár. Quelques documents concernants la carrière de journaliste de Kossuth ... 1
Louis Thallóczy. Un livre concernant la bibliographie du despotat ... 20
Elemér Varjú. La bibliothèque Batthyány à Gyulafehérvár (VII. article avec une table et cinque facsimiles.) ... 24
Louis Némethy. Imprimeurs, libraires et rèlieurs à Buda et à Pest au XVII. et XVIII. siècle ... 53
Paul Erdélyi. Une chanson de Mathias Nagy-Bánkai ... 62
Louis Kemény jun. Un document de l'histoire de l'impremerie à Kassa 65
Dániel Havrán. Documents concernants l'ancienne litterature hongroise 68
Indicateur officiel. Rapport sur l'état de la bibliothèque du Musée Nat. Hongrois dans le IV. trimestre de 1900 ... 71
Le reglement de l'inspectorat general des musées et des bibliothèques ... 74
Litterature. Chronica Hungarorum; edition de G. Ranschburg (Par —*g.*—) — Joseph Szinnyei, La vie et les oeuvres des auteurs hongrois; vol. IV—VII. (Par *e. l.*) — Otto Hartwig, Festschrift (Par *A. Grünn.*) — Catalogus codicum manuscriptorum qui in Bibliotheca monasterii B. M. V. ad Scotos Vindobonae servantur (Par *V. E.*) — Revues des revues I. Revues hongroises II. Revues entrangères ... 80
La litterature bibliographique hongroise dans le IV. trimestre de 1900. Par **Ladislas Kováts** ... 104
Notices. Le renouvellement de l'inspectorat general des musées et des bibliothèques. Mlle Marie Pellechet *(—szt.—)* Conférences publiques dans la bibliothèque de Musée Nat. Hongrois. Le prix Brunet. La III. conférence bibliographique à Londres. Lettres des artistes hongrois. Un prétendu troisièmep roduit de l'imprimerie ancienne de Buda *(Louis Kropf.)* Réforme des caractères typographiques. *(Paul Gulyás.)* La II. année de la Magyar Miverva. Bibliographie de la litterature hongroise 1886—1900 *(—e.)* La dissertation de Győri Nagy István *(Samuel Krausz.)* Correction *(Samuel Krausz.)* ... 107
Supplement: Les imprimeries hongroises en 1900.

Adresse de la rédaction et de l'administration: ***Magyar Könyvszemle. Budapest, Musée National Hongrois.***

Budapest. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

IX. KÖTET, 2. FÜZET. ÚJ FOLYAM. 1901 ÁPRILIS—JUNIUS.

MAGYAR

KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTÉRIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SCHÖNHERR GYULA.

1901. ÉVI FOLYAM.

II. FÜZET.

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA.
1901.

TARTALOM.

Lap

Fraknói Vilmos. Hadnagy Bálint munkái. (Egy hasonmással.) 113

Czakó Elemér. A könyvnyomtatás és könyvdíszítés iparművészete. (Első közlemény, 2 melléklettel és 22 szövegképpel.) 126

A Magyar Nemz. Múzeum Széchenyi könyvtára az 1900-ik évben 150

Naményi Lajos. A nagyváradi nyomdászat története. (Első közlemény, 4 hasonmással.) 170

Dr. Esztegár László. Jelentés az 1901-iki párisi bibliográfiai és könyvtárnoki kongresszusokról. (Első közlemény.) 183

Tárcza. Az országos múzeum és könyvtárbizottságnak és a múzeumok és könyvtárak országos tanácsának ujjáalakulása 191

Évnegyedes jelentés a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárának állapotáról 1900 január 1-től márczius 31-ikéig 198

A Magyar Tud. Akadémia könyvtára 1900-ban 201

Az Erdélyi Múzeum-egylet könyvtára 1900-ban 203

Szakirodalom. Győry Tibor dr., Magyarország orvosi bibliografiája. Ism. —*t.*— — Walter Crane, Von der dekorativen Illustration des Buches in alter und neuer Zeit. Ism. *rl.* — Magyar Nyomdászok Évkönyve, 1901. Ism. —*ó.*— — Folyóiratok szemléje. I. Hazai folyóiratok (Egyetemes Philologiai Közlöny XXV. 1. 2. 3., Erdélyi Múzeum XVIII. 1. 2. 3., Grafikai Szemle XI. 1. 2. 3., Irodalomtörténeti Közlemények XI. 4., Századok XXXV. 1. 2. 3.) II. Külföldi folyóiratok (Blätter für Volksbibliotheken und Lesehallen II. 1—2. 3—4., Centralblatt für Bibliothekswesen XVIII. 1—2., 3., Deutsche Litteraturzeitung XXII. 2. 3. 4. 5. 9. 10. 11., La Bibliofilia II. 9—10., 11—12., Le Bibliographe moderne IV. 23—24., Revue des Bibliothèques X. 10—12. XI. 1—3., Rivista delle Biblioteche et degli Archivi XI. 12. XII. 1., Zeitschrift für Bücherfreunde IV. 10—11., 12.) 207

A magyar bibliografiai irodalom az 1901-ik év első évnegyedében **Kováts László**-tól 217

Vegyes közlemények. A Magyar Nemz. Múzeum százéves jubileuma. Halálozás. Könyvtári tisztviselők tanulmányútjai. Vidéki könyvtárak állami segélyezése. A londoni harmadik nemzetközi bibliografiai konferenczia. A könyvtárak és könyvek megóvása *(r.)*. Egy XVIII. századi magyar író könyvtáráról *(Gulyás Pál.)* A bécsi udvari könyvtár könyvkölcsönzési reformja *(—g.—)*. A kassai könyvtárakról. Egy vándorló »Tanátsi Tükör« *(K. F.)*. Adalék a Magyar Nemzeti Múzeum kézirattárának történetéhez 219

Változások a magyarországi nyomdáknál 1901 január 1-től június 15-ikéig 224

Melléklet. A hazai hirlapirodalom 1900-ban. I. A magyar hirlapirodalom. *Id. Szinnyei József*-től. II. A hazai nem magyar nyelvű hirlapirodalom. *Kereszty István*-tól. III. Folyóiratok. *Kováts László*-tól. Függelék. A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája 1—56

A Magyar Könyvszemle

előfizetési díját 1901 április 1-től június 31-ikéig beküldték:

Az 1896. évi folyamra: Ifj. Kemény Lajos.

Az 1897. évi folyamra: Schrauf Károly.

Az 1898. évi folyamra: Illéssy János, Schrauf Károly, Tagányi Károly, Thallóczy Lajos.

Az 1899. évi folyamra: A budai könyvtár, Mandello Gyula, a marosvásárhelyi róm. kath. gimnázium, Ortvay Tivadar, Ranschburg Gusztáv, Schrauf Károly, a szombathelyi róm. kath. főgimnázium, Thallóczy Lajos (4 kor.)

HADNAGY BÁLINT MUNKÁI.

(1497—1511.)

Fraknói Vilmostól.

(Egy hasonmással.)

A Pálos-rend évkönyvei, melyek 1663-ban nyomtatásban megjelentek, Remete Szent Pál tetemének a XIV. század folyamán a budai Pálos-zárdába történt átviteléről szólván, azokkal szemben, kik e tény valóságát kétségbe vonják, hivatkoznak *Bálint* pálos szerzetesnek 1507-ben Krakóban kinyomatott könyvére, a melyben a szent remete sírjánál történt csodákat írja le.[1]

Kétségkívül ezen az alapon vette föl Horányi Elek 1776-ban megjelent munkájában *Magyarországi Bálintot* (Valentinus de

[1] »Caeterum, omnem factae Translationis dubitationem solvunt miracula, quae Deus meritis Beatissimi viri ad eiusdem venerabile Corpus, in S. Laurentio supra Budam collocatum omnipotenti manu manu perpetravit. Quorum ingentem Catalogum recenset F. Valentinus in libro Craecoviae approbatoset impresso, Anno salutis 1507. cujus prafatio in haec verba legitur. »Accipe F. Charissime et pie Lector haec miracula, de infinitis ut ita loquar, quae Dominus dignatus est ostendere meritis sanctissimi Confessoris sui Pauli primi Eremitae : namque haec sunt, quae in manus meas incidere potuerunt, nec putes me esse eorum in stylo Authorem, sed potius ita factum esse, ut sicut invenire potui, ita et collegi, excepto quod sicut potui emendavi, volebam etiam illa denuo ad aliquam elegantiam styli retrahere, sed quia non ea ad subsellia judicum, sed ad aures pie zelantium offero, ideo paucis exceptis supersedi.« Posthaec longam exemplorum seriem exorditur, adnotatis ubi potuit anno, die, loco, et nominibus eorum, qui meritis D. Pauli primi Eremitae e morte ad vitam, e vinculis in libertatem, e variis iisque gravissimis infirmitatibus sanitati corporis restituti sunt. Placet hic unum alterumve ex infinitis pro majori dictorum fide adstruere, quo minus de Translatisne sacratissimi Corporis in Hungariam Lectori dubium relinquatur, si talia ac tanta ad sacra illius ossa contigisse inaudierit, ea vero quae ab Authore dicto, fusiori calamo recensentur, nos compendiario servata tamen substantia subjciemus.« (Annales ordinis sancti Pauli, II. könyv. XV. fej. — Fragmen Panis Corvi Proto-Eremitici. Bécs, 1663. I. k. 163. l.)

Hungaria) a magyarországi írók sorozatába. Egyebet nem tud róla elmondani, mint azt, hogy »erkölcseinek tisztaságáról és tehetségeinek jelentőségéről híres volt« és hogy »remete szent Pál csodáinak világos irálylyal megírt elbeszélését Krakóban 1507-ben közrebocsátotta.« [1]

Egyenesen a jelzett évkönyvekre hivatkozik az a XVIII. század közepén készült kézirati munka, mely a Pálos-rendhez tartozó írókat fölsorolván, Bálint atyát is említi, és róla elmondja, hogy a budai Szent-Lőrincz zárdában mint hitszónok működött, 1500 táján »virágzott« és remete szent Pál csodáit ismertető munkát adott ki 1507-ben Krakóban.[2]

Azonban sem ezen kézirat szerzője, sem Horányi magát a könyvet nem látták; címéről és tatalmáról helyes ismerettel nem bírtak.

Hasonlóképen nem ismerték azt a könyvet az újabb bibliografiai munkák szerkesztői sem, kik arról említést tesznek.

Dr. Estreicher Károly »Polnische Bibliographie der XV—XVII. Jahrhundente« című munkájában,[3] a lengyelországi sajtó 1507-ik évi termékei között — nem csekély meglepetésemre — a következő könyvczímet találtam: »Valentinus Ungarus. Seent Pál legendája. Cracoviae.«

Azonban ezt a czímet kétségkívül valamelyik magyar irodalomtörténeti munkából kölcsönözte. Megkeresésemre 1901. január 7-ikén kelt levelében arról értesített, hogy ez a könyv Lengyelország könyvtáraiban nem található föl.

Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtára« III. kötetének szerkesztője az 1507-ik évre teszi a következő czímet: »Valentinus de Hungaria Prodigia sancti Pauli primi eremite. Cracoviae. 1507. quarto.« Azonban csak Horányira utal, a kitől ezt az adatot átvette.[4]

Noha e szerint a Pálos-rend évkönyveinek szerkesztője a XVII. században Bálint atyának Krakóban 1507-ben nyomtatott

[1] Memoria Hungarorum et provincialium scriptis editis notorum. Bécs, 1776. k. II. 183. l.

[2] Az országos levéltárban őrzött kéziratot kiadta *Vincze Gábor* a Magyar Könyvszemle 1878-iki évfolyamában. 21. l.

[3] Krakó, 1883. 6. l.

[4] Budapest, 46. l.

munkáját használta: föl lehetett tennünk, hogy összes példányai elvesztek.

Annál örvendetesebb volt az a tudósítás, mely az elmúlt év nyarán Gerard Károly franczia bibliográfus utján a Régi Magyar Könyvtár szerkesztőjéhez, Hellebrant Árpádhoz eljutott, a mely szerint Bálint atya munkájának 1511-ik évi velenczei kiadása a római Angelica Bibliotecában a Szent-Ágoston-rendnek most állami kezelés alatt álló könyvtárában őriztetik.

Alig hogy Rómába visszaérkezém, nem késtem ezt a becses ritkaságot felkeresni és beható tanulmány tárgyává tenni.

Az eredményt íme itt nyújtom.

I.

A »T. 9. 18.« signaturával ellátott és XVIII. századbeli egyszerű kötésben fönmaradt nyomtatványnak magassága 21, szélessége 14 centiméter. Gót betűkkel van nyomtatva. Hatvanhárom levélből áll, a melyekből az első kettő nincs számozva; a számozás a harmadiktól veszi kezdetét.

A számozatlan első levél előlapja a tartalomjegyzéket foglalja magában, ilyképen:

Vita divi Pauli primi heremite. Folio 1.
Translatio eiusdem sancti viri. Folio 5.
Lectiones in eius die festo. Folio 9.
Miracula eiusdem beati Pauli. Folio 11.
Vita sancti Antonii Abbatis. Folio 24.
Carmina sive meditationes in vitam domini nostri Jesu Christi. Folio 46.
Oratio ad honorem Marie virginis. Folio 53.
Psalterium beate virginis. Folio 56.

A lap alján M betű közepéből kiemelkedő kereszt jelvénye alatt áll a kiadó neve:

Matthias Milcher
librarius Budensis.

Milcher Mátyás budai könyvárus kiadványaiból ezen kívül még csak egyet ismerünk: az esztergomi egyházmegye számára 1514-ben Bécsben nyomatott misekönyvét.[1]

[1] Gróf Kemény József, Történelmi és irodalomtörténelmi kalászok. (Pest, 1861.) 43. l.

A levél hátsó lapjára ezen czímmel:

»Invocatio sancti spiritus in sequens opusculum comportacionis« négysoros tizenkét strófából álló vers van nyomatva. Ebben a munka szerzője, illetőleg szerkesztője áhitatos lélekkel, de középszerű formaérzékkel, segítségül hívja a Szent Lelket. A 7-ik strófában így fohászkodik:

HADNAGY BÁLINT KÉPE REMETE-SZENT-PÁLRÓL SZÓLÓ MUNKÁJÁBAN.

Tange guttur, labia, move pugillarem,
Ut Pauli vasticole vitam exemplarem,
Tradam omni seculo vere singularem,
Cunctis imitabilem, ut lucem solarem.

A második számozatlan levelet rajz tölti be, mely tetőtől talpig pánczélba öltözött, lebocsátott rostélyú sisakot viselő alakot ábrázol, jobbjában buzogánynyal, baljában lobogóval.

Az alak feje fölött ezek a szavak vannak nyomtatva: »Ne corrumpas laborem meum.« A minek értelme nem lehet más, mint az, hogy a könyv szerkesztője fenyegetődzve tiltakozik munkájának megrontása, illetőleg félremagyarázása ellen.

Az alak lábai alatt ez a két szó van nyomtatva

»Hadnagy Bálint.«

Ez nem lehet más, mint személynév, a mely szükségkép összefüggésben áll az ábrázolt vitézzel és a könyv szerzőjével.

Miután a könyv szerzője — mint látni fogjuk — magát a szövegben Bálint atyának nevezi, ezt a Hadnagy Bálinttal azonosnak kell tekintenünk.

A Hadnagy lehet családnév; de lehet egyúttal személy-jelző név is, a melyet Bálint atya úgy szerezhetett, hogy mielőtt a szerzetbe lépett, katonai pályán mint hadnagy működött.

A levél hátsó oldalát is kép foglalja el: három térdelő alakkal, a közepén remete szent Pál, jobbján egy ferencz-rendű szerzetes, balján egy remete.

A képet a következő fölirat magyarázza:

»Hec est vera dispositio membrorum Pauli primi heremite in hora obitus sui ut sanctus tradit Hieronymus, et deroges ei, qui ipsum in collobro depingit.« A minek értelme nem világos.

A számozott 1. levélen kezdődik a könyv szövege. Élén e czím áll: »Vita sancti Pauli primi heremite.«

Alatta: »Incipit vita sancti Pauli primi heremite a beato Hierenymo conscripta et a sancta Romana ecclesia cum omni honore recepta.«

Tehát Remete-Szent-Pálnak Szent-Jeromostól megírt életrajzát adja a könyv szerkesztője, nyolcz fejezetben. — Ezeknek mindegyike egy kis képpel van illustrálva, mely Szent-Pál életéből jeleneteket ábrázol.

II.

Az 5-ik levélen kezdődik a könyv második része: »Translacio sancti Pauli.« Remete-Szent-Pál tetemeinek Egyptomból Konstantinápolyba, innen 1240-ben Velenczébe és innen 1381-ben Budára átvitelét, itt a budai királyi kápolnában, majd a Pálos-rend buda-szent-lőrinczi zárdájában elhelyezését írja le.

Ezen eseményről Küküllei János (Nagy Lajos egykorú életírója), úgyszintén Ranzan és Bonfin történeti munkáikban röviden említést tesznek.

Az »Acta Sanctorum« nagy kiadvány első kötetében, melyet Bollandus 1643-ban bocsátott közre, Remete-Szent-Pál régi életiratai után következik »Historia translacionis ex fide digno codice descripta.« [1] Szövege úgyszólván teljesen megegyez azzal, a mely a velenczei kiadványban látott napvilágot.

A translatio leírásának befejezése után, a 7-ik levélen végre megszólal maga a könyv szerzője, illetőleg szerkesztője:

»Reverendus pater meus et totius ordinis fratrum heremitarum sancti Pauli primi heremite, frater Stepahnus prior generalis anno Christi millesimo CCCC. septimo, generalatus vero sui anno ultimo iniunxit *mihi fratri Valentino pro tunc prodicatori apud* sanctum Laurentium, ut vitam sancti Pauli patris nostri ab erroribus scriptorum stampatorumque exuerem, ut esset gratius legentes de sereno, quam de turbulento fonte potare. Cuius venerandum imperium exultanti animo audiens, utpote qui propria sponte id affectabam, neque curans, quanti res esset ponderis, obsecundare gestiens oneri, colla submisi. At ubi distensis velis, pelago me commisi scripturarum, magnum me inveni certe onus assumpsisse, et quod credebam astrando comprehendere, longo sulcatu ponti vix inveni. Tantam enim reperi dissonantiam in hystoriis et cronicis, ut ceptum opus perficere impossibile penitus videretur. Unde volui id munus obmittere, nisi legens Jacoium Bergomensem impegissem in annum precisum obitus Sancti Antonii, ubi vires resumpsi. Idque non casu accidisse credo. Sed munere Dei omnipotentis.«

Ezután tárgyalja azt a kérdést, bogy Szent-Pál mikor született? A különböző véleményeket és föltevéseket bírálva és megvitatva, arra az eredményre jut, hogy 229-re kell tenni születését, 245-re a sivatagba vonulását, 342-re halálát, 411-re tetemének Konstantinápolyba szállíttatását, a honnan ereklyéi Velenczébe, majd Budára vitettek át.

A kiadvány ezen részeinek Bálint atya a szerzője.

Fejtegetéseit ugyanis ezzel az észrevétellel fejezi be:

»Tacuissem utique nomen meum, crede, misi a multis criminari timuissem ideo tacuisse, ne conflictum argumentorum subi-

[1] A 608 és 609, lapokon.

rem, quod apud Hieronymum in quadam epistola valde vituperandum est. Feci igitur, ne opusculum esset sine titulo, atque ideo a policitoribus sceda instentibus lecta ab emulis putaretur. Anno Christi millesimo quingentesimo septimo, quartodecimo kalendas Decembris editio finis.«

A dátum és az »editio finis« az 1507-ik évi (krakói) kiadásra utalnak.

A 9-ik levél első oldalán következnek a »Lectiones de sancto Paulo«: a Szent-Jeromostól átvett három lectio, mely a szent remetének officiumában helyet foglal.

Ezekkel kapcsolja össze Szent-Pál csodatételeinek elbeszélését Bálint atya, illetőleg azt a rövid bevezetést, mely az egyes csodákról szóló jelentéseket megelőzve szent Pált dicsőíti:

»Velut lucifer inter alia sidera celi, Paulus primus heremita miracolorum multitudine et magnitudine excellentissimo jubare claresci t; ita ut etiam ei homines tacerent, lapides clamarent. Nec mirum, cum etiam spiritus maligni, omnium bonorum inimici, quorum laudibus non eget, per obsessorum ora in eius laudes, coram precioso eius mausoleo, sepissime prorumpere sunt coacti. Et cum hec omnia ita sint, et plus quam dicitur vel dici potest sint, quis concentum celorum dormire faciat, ut sileant laudum carmina Paulo.«

Ezután, az olvasóhoz fordúlva, jelzi az eljárást, a mit a csodatételek elbeszélésénél követett.

»Igitur frater mi charissime et pie lector, hec miracula de infinitis, ut ita loquar, pauca, que dominus est dignatus ostendere meritis sanctissimi confessoris sui Pauli primi heremite, meis de manibus accipe. Namque hec sunt que in manus meas incidere potuerunt. Nec putes me esse eorum in stilo auctorem; sed potuis ita factum esse, ut sicut invenire potui, ita et collegi; excepto, quod sicut potui, emendavi. Volebam etiam illa denuo ad aliquam elegantiam stili trahere, sed quia non ea ad subsellia iudicum sed ad aures pie zelantium offero, ideo paucis exceptis supersedi.«

Ebből azt a következtetést kell levonni, hogy Bálint atya mindazt, a mit a csodatételekről könyvében közöl mások feljegyzéséiből, Szent-Lőrincz zárdájának szerzetesei által vezetett jegyzőkönyvekből vette át.

Azonban ezen föltevés alaposságát a szöveg némely helyei megingatni látszanak.

Két helyen mondja az író, hogy a csodás esetet az, a kivel történt, »néki beszélte el«.[1] Egy helyen kiemeli, hogy a csodás gyógyulás esetét ő maga »saját szemeivel látta«;[2] és egy más helyen, hogy a csodásan felgyógyult szerzetest »ő maga látta«.[3]

Azonban nincs kizárva annak lehetősége, hogy a jegyzőkönyv lapjain így, első személyben fogalmazva találta a csodás eset elbeszélését.

A könyvnek 11—24-ik levelein, 80 fejezetben 81 csodás eset emlékezete van fönntartva.

Ezek közől csak négy eset történt a szent remetének budai sírjánál. Két gyermeket súlyos betegen hoztak oda szüleik és felgyógyúlva vittek haza. Egy pesti süket tanuló hirtelen hallását nyerte ott vissza. A szent ereklye őre mérges kigyómarás következményeitől szabadúlt meg a koporsót fedő üveglap érintésénél. (XXXIV., XXXVI., LVII., LXVIII. fej.)

A többi eset az ország különböző részeiben történt olyanokkal, kik fogadalmat tettek, hogy ha a szent közbenjárásával kérésüket Isten meghallgatja, az ő sírjához fognak zarándokolni.

A legtöbb (57) esetben betegek, sebesültek, bénák, vakok, süketek, hirtelen visszanyerik egészségüket. 17 esetben foglyok az ellenség kezeiből vagy börtönből kiszabadúlnak. 4 esetben holtak hozzátartozóik könyörgésére föltámadnak.

Azok, a kiknek könyörgése ily módon meghallgattatott, fogadalmuknak eleget tesznek, a Szent-Lőrincz zárdájába sietnek, a hol velök történtekről jelentést tesznek.

A legtöbb (67) esetben meg van jelölve az esztendő, sokszor (29-szer) a nap is, a mikor ott megjelentek.

A kiadó nem tartott szoros kronologiai rendet.

1452-ik évi csodát a LXIII.
1465-ik » » a VI.
1467-ik » » a VII., VIII.
1468-ik » » a IX—XI.
1470-ik » » a XII—XXXII.

[1] »Mihi factum narravit, confessionem fecit.« (I. fej.) »Mihi totam seriem . . . enarravit.« (LVI. fej.) E mellett két ilyen hely is előfordúl: »Nobis . . facta narraverunt.« (II. fej.) »Nobis factum retulit.« (III. fej.)

[3] »Que oculis propriis statim cum multis aliis vidi.« (LVII. fej.)

[2] »Ego presens aspexi.« (LXXX. fej.)

1471-ik évi csodát a XXXIII—XL.
1472-ik » » a XLI—LV.
1487-ik » » az V.
1490-ik » » az I—IV., LVI—LXII.
1498-ik » » a LXIV.
1500-ik » » a LXX., LXXII.
1503-ik » » a LXXV. fejezetek foglalják magukban.

E szerint csak a VI—LV. fejezetekben van a kronologiai rend megtartva, és pedig nemcsak az éveket (1465—1472), hanem a napokat is tekintve.

Egy napra nem ritkán több eset bejelentése esik. 1470. szeptember 30, október 12 és 23-ik napjain mindannyiszor hárman, október 31 és november 3-ikán ketten-ketten jöttek ilyen jelentéstétel végett Szent-Lőrinczbe.

Valószínűleg hogy ezen ötven fejezetet Bálint atya egy külön jegyzőkönyvből vette át, a melyet rendesen és pontosan vezettek; míg 1465 előtt ilyen nem létezett, s csak véletlenül maradt fönn egy eset emléke; 1472 után pedig tizenöt esztendő múlt el a nélkül, hogy ilyen följegyzés történt volna.

Az 1500-ik évben az a gyakorlat kezdett meghonosúlni, hogy mindegyik csodás esetről külön nyilatkozat állíttatott ki. Nyolcz ilyen fordúl elő a könyvben; négyet a fölgyógyúlt betegek (LXXI., LXXVI, LXXVII. fej.), négyet a pálos-atyák állítottak ki. (LXXII., LXXV. és LXXVIII. fej.)

Ezek a jelentések kulturtörténeti fontosságú részletekben gazdagok.

Különösen jellemzők a megszabadúlt foglyok elbeszélései.

1470 nyarán Nagy Mátyás özvegye törökök kezeibe kerűlt és Parodina (?) várába hurczoltatott, a honnan éjnek idején elillant és a táboron keresztűl szerencsésen megmenekűlt; útközben a Száva partján rácz martalóczokra akadt, a kik azonban bántalom nélkül elbocsátották. Ugyanakkor míg a törökök Temesvár vidékén dúltak, egy asszony gyermekeivel együtt sűrű erdőbe vonúlt, a melyet az ellenség egészen körülvett, anélkül hogy őt észre vette volna. (XXXIV.) Ugyanilyen eset fordúlt elő 1470 végén, szintén Temesvár vidékén egy István nevű emberrel. (XL.) Egy csanádmegyei ember 1472 szeptember havában a törököktől rablánczra fűzve elvitetett, de a Morva partjához eljutván, itt egy erdőben,

míg a törökök eltávoztak, fogolytársaival együtt bilincseit széttörvén, elmenekült. (XLVII.) Még viszontagságosabb volt egy szintén csanádmegyei ember sorsa, ki feleségével Törökországba s onnan Palestinába hurczoltatott, honnan tíz év múlva, miután »szultánját« megölte, szerencsésen visszatért. (XLIII.)

A cseh husszíták fogságából menekültek el 1471 nyarán Szantóteleky Mihály (XXVI.), 1472-ben Écsi Bertalan és György hadnagyok (XLI.) és egy nemes ember szolgája, ki Ragistyán vár börtönében egy esztendőn át sínlődött. (L.)

Valószínűtlen dolgot beszélt el két »temesvári biró«, koros, tekintélyes férfiak, kik a sietéstől kimerülve érkeztek a zárdába, a hol elmondották, hogy a királynál jártak, és ellenségeiktől bevádoltatván, börtönbe kerültek, a hol szemük világától akarták őket megfosztani ; de ők szerencsésen kiszabadúltak. (LIII.)

1490. november 12-ikén egy zágrábi polgár jött a zárdába, a hol elmondotta, hegy »féléven át a királyi felség által börtönben fogva tartatott.« Ez még lábain viselte a bilincseket, a melyeket a szerzetesek oldottak föl.

Magyar Balázs fogságából menekült meg 1471 elején egy horvátországi nemes. (XXXVII.) A többi esetekben nincs megjelölve, hogy kinek fogságából menekültek a zarándokok. (VI., XXIX., XXXII., LIV., LV., LXV.)

A betegségek megjelölésénél néha magyar kifejezések használtatnak : »Vulgo hagymaaz«, — »Vulgo feje nagy fájdalma«, — »Morbo pestifero qui franczvar dicitur.« (XVIII., XXX., LXIV. fej.)

Figyelemreméltó, hogy többen nemcsak azt fogadták meg, hogy a szentnek sírjához zarándokolnak, hanem egy »litteratus« ember azonfelül azt is, hogy a bekövetkező csodás gyógyulás esetének leírását négy templomban kifüggeszti (LXXII.) ; egy másik, hogy a sírkápolnában függeszti ki azt (LXXV.) ; egy harmadik »litteratus«, hogy esetét sajátkezű nyilatkozatával közhírré teszi. (LXXIV.)

Szokásban volt már a XV. század végén is votivemléktárgyakkal ékesíteni a búcsújáró helyeket. Egy felgyógyult béna botját, melyre már szüksége nem volt, egy másik viasz-lábat, egy harmadik Remete-Szent Pálnak viaszból alakított szobrocskáját függesztette föl a szent remete kápolnájában. (IX., XII., XIV.)

Maga a könyv szerzője is dicsekedik azzal, hogy egy alka-

lommal Szent-Pál közbenjárásának köszönhette felgyógyulását ; de ezt az esetet csak röviden és általános kifejezésekkel jelzi.[1]

A csodák ismertetését tartalmazó nyolczvan fejezet után a LXXXI-ikben felemlíti, hogy »hasonló számtalan csudák függenek a kápolnában« ; de két jelesebb csoda nem juthatott »az ő kezeibe«. Az egyik 1422-ben történt a baicsi pálos kolostorban, a hol László siklósi várnagy, a mikor sírba akarták helyezni, halottaiból feltámadott. A másik egy ördöngős szegedi asszony esete, a kiben szent Pál sírja előtt »az ördög olyanokat beszélt és cselekedett, hogy az egész világ, ha jelen van, eszét vesztette volna el.« Ezeknek az eseteknek nyomtatásban közzététele — úgymond — a jövendő időknek marad föntartva.

A LXXXII. fejezet a fohászt tartalmazza. »Térdre borúlva kérlek téged jövendő nemzedék, hogy szent atyádnak Pálnak jövendő csodáit ne hanyagold el úgy, mint a múlt nemzedék elhanyagolta.« [2]

A csodák elbeszélése után következik a könyvnek ötödik része a 14-ik levélen:

»Vlta sancti Antonii abbatis.

»Incipit prologus Euagrii presbyteri ad Innocentium episcopum in vitam beati Antonii abbatis.

»Incipit prefacio Athanasii episcopi in vitam sancti Antonii monachi.

»Incipit vita sancti Antonii abbatis ab Athanasio episcopo Alexandrino conscripta et ab Euagrio presbytero e greco in latinum translata atque a beato Hieronymus huic libro inserta.«

Szent-Antal életrajza a 44-ik levélen végződik.

A 45-ik levélen feszületet ábrázoló rajz alatt kezdődnek és az 53. levél első oldalán végződnek:

»Versus devotissimi in totam domini nostri Jesu Christi vitam.«

Ezen versek szerzőjét nem állapíthatjuk meg.

Az 53-ik levél második oldalán az angyali üdvözletet ábrá-

[1] »Quidam litteratus in sanctum Paulum et alios sanctos devocionem in sua infirmitate gerens convaluit, et huiusmodi librum conscripsit.« (LXIX.)

[2] A nyomtatásban áll : »Ventura generatio peto te negligas.« Itt kétségkívül sajtóhibából kimaradt a »ne« szócska.

zoló rajz alatt kezdődik és az 56-ik lap első oldalán végződik a boldogságos szűzhöz szóló imádság: »Oracio beati Augustini eximii doctoris ad honorem virginis Marie.«

Élén szerzőjére vonatkozólag a következő érdekes jegyzet áll:

»Dicebatur a multis jam, et ipse credebam has laudes beate virginis fecisse quemdam episcopum Quinqueecclesiensem Joannem nomine,[1] maximum poetam, qui fuit quasi nostris temporis. Sed hoc non est verum; quia ego inveni in nostra libraria hanc oracionem scriptam cum apposicione annorum Christi post quos ille episcopus fuit natus ad minus centum quinquaginta anuis.[2] Et ideo sustinenda ista rubrica est, que dicit esse Augustini.«

Az 57-ik levél második oldalától a 60-ik második oldaláig zsoltárok (»Psalterium beate virginis) a 61-ik első oldalán a boldogságos szűzhöz szóló imádság (»Oratio devotissime de florida virginitate Dei matris Marie«) következnek.

A 61-ik levél második oldalán pedig ezek olvashatók:

»Ego frater Stephanus ordinis fratrum heremitarum sancti Pauli primi heremite et regularum beati Augustini episcopi professorum prior generalis, inhibeo in persona totius ordinis universes et singulos fratres nostros, tam prelatos quam subditos firmissimo sub precepto et amissione empti libri, salvis aliis penis et censuris; que inobedientibus consueverunt irrogari: quod nullus eorum vitam sancti Pauli primi heremite in alia stampa emere presummat, nisi quam fecit fieri arte impressoria Matthias Milcher librarius Budensis, tamdiu, donec apud eundem de ista inveniri potest.

Expliciunt preclara opuscula quam loculentissime impressa ad laudem gloriam et honorem altitonantis eterni Dei, atque divi Pauli primi heremite, Venetiis anno virginei partus, 1511 die primo Decembris. Impensis Matthie Milcher librarii Budensis, arte autem Jacobi Pentij de Leucho.«

✠

[1] Janus Pannoniust érti.

[2] Tehát XIII. századbeli kódexről van szó.

Bálint atyának nem ez volt első kiadványa.

A krakói egyetemi könyvtár ősnyomtatványai között őriztetik egy másik kiadványának: az 1497-ik évre szóló astrologiai kézikönyvecskének negyedrétű két levélből álló töredéke.[1]

Az egyik levél a czímlap. Élén a következő mondat áll: »Jupiter dominus anni, Mars particeps.« Alatta fametszetben Jupiter és Mars alakja, azután Krakó város képe és a czím:

»Practica anni M. CCCC. XCVII. fratris Valentini ordinis heremitarum sancti Augustini, artium baccalarii famosissimi.«

A nyomatás éve és helye nincs megjelölve; de kétségtelen, hogy 1496 végén Krakóban nyomatott.

A második levélen, mely csak hiányosan maradt fönn, jóslatok állanak. Egyebek között a krakóiaknak a pestis pusztítását helyezi kilátásba; a budaiakat azzal ijeszti, hogy városuk lázadások színhelye lesz.

A szerzőt »a bölcsészet nagyhírű babérosának« czímezi a kiadó. Minek köszönhette ezt a hízelgő jelzőt? — nem állapíthatjuk meg.

Azt sem állíthatni egész biztossággal, hogy Bálint atya ezt a könyvecskét Krakóban készítette. Lehetséges, hogy Budán szerkesztette.

Másik kiadványából biztossággal csak azt állapíthatjuk meg, hogy 1507-ben a budai Szent-Lőrincz zárdában a hitszónok hivatalát töltötte be.

Noha ezen két kiadvány egyike sem jelöl ki szerzőjének az irodalom-történetben előkelő helyet, kívánatos, hogy az egyinségére irányított figyelem életpályájának földerítésére alkalmas egyéb adatok felkutatását eredményezze.

[1] Estreicher idézett könyvészeti munkájában meg van említve. Tüzetesen ismerteti Wislocki, Incunabula typographica Bibliothecae Universitatis Jagellonicae Cracoviensis (Krakó, 1900.) cz. munkájában, az 532. lapon.

A KÖNYVNYOMTATÁS ÉS KÖNYVDISZÍTÉS IPARMŰVÉSZETE.

CZAKÓ ELEMÉRTŐL.

(Első közlemény, 2 melléklettel és 22 szövegképpel.)

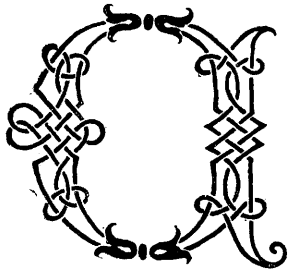

BOCSKAY GYÖRGY SZÉPÍRÓ BETŰS-KÖNYVÉBŐL. XVI. SZ.

modern felfogás értelmében ma már nemcsak az a kizárólagos művészi alkotás, a mit aranykeretekbe vagy talapzatokra raknak, hanem a való élet minden tárgyával össze lehet kapcsolni a szépet; a mi a legköznapibb, még abba is bele lehet varázsolni az esztétikai gyönyörűség keltő okát. S ezen művészeti filozofia jelentőségét lehetetlen kicsinyelni. Általánosan elfogadott tétel, hogy nemcsak nemzetgazdasági, de kulturális sőt erkölcsi szempontból is rendkívül fontos a művészetnek köztulajdonba való bocsájtása.

A könyv nemcsak a kultúra letéteményese, hanem egyszersmint a szép kultuszának is demokratikus és népszerü terjesztője. A nyomtatványnak és kisérő társának, az illusztrációnak hatása kiszámíthatatlan. Úgy belelopták már magukat a kulturember életébe, hogy minden léptén kisérik, ezerféle kiadásban, szórakoztató, vigasztaló, vidámító és oktató alakban. Az illusztráczió frissességével élénkebb hatást gyakorol még a monumentális alkotásoknál is s a maga szövegével a legvilágosabb beszéd, a legfáradhatatlanabb magyarázó s leghűségesebb barát. Beférkőzik a lapok, folyóiratok, meséskönyvek, diszművek, útleirások, és a költők révén minden családba és átadja magát annak, a ki hozzáfordul.

Minthogy a könyv ily jelentékeny tényezője a modern műiparnak az ember életében és ily kínálkozó eszköz a művészet

terjesztésére, természetes, ha annak előállítójára és megrendelőjére az a feladat háramlik, hogy az ipar egyszerű eszközét, az ólombetűt, a művészet rendületlen és szakadatlan közvetítőjévé fejleszsze. Azaz mindazoknak, a kiknek a könyvhöz közük van, ismerni kell a módozatokat és csapásokat, melyeken haladva a szép könyv létrehozásának iparművészetét gyakorolni képesek. A szedő- és rotációsgép már úgy is fenyegeti a Dürerek és Holbeinek művészeti hagyatékát a tipográfiiában; a művészet segítő keze vezetheti ez iparágat csak magasabb czélok felé.

Az alább következő sorokban megkisértjük ismertetni a könyvnyomtatás és könyvdíszítés iparművészetének művészi formáit és követelményeit, úgy mint az a mai állapot előzményeinél és a külföld hasonló törekvéseinél mutatkozik, a mennyiben tanulni lehet belőle. Különösen hangsúlyozzuk a régiek könyvipari művészetét, náluk a művészeti és technikai rész egy ember kezéből került ki és azáltal jobban kibontakozott az anyag előnye.

Kezdjük értekezésünket a betűn és szedésen, folytatjuk a nyomda ékítményen és illusztráczión s befejezzük a könyvkötéssel.

LUCIEN PISSARRO: NYOMDA-JEL.

I.

INICZIALE. Kolozsvár, 1550.

betűk alkotják a könyvet s így a könyv használható voltát egészben a betűk olvashatósága, a könyv szépségét pedig részben a betűk művészi volta szabja meg. Ha fogalmat akarunk a nyomdászatban a betűk jelentőségéről nyerni, akkor ismernünk kell egyrészt a mai állapot előzményeit, másrészt pedig azon általános iparművészeti elveket, a melyekkel e kérdésre vonatkozólag gyakorlati eredményeket birunk elérni.

A betűtipusok keletkezésénél és fejlődésénél két szempont érvényesült mindig: elsősorban is olvasható betű-alakzatok szerkesztésére törekedtek, lehetőleg különböző, egymással össze nem téveszthető formák képzése által és másodszor a betűvetés gyorsaságát is czélnak tekintették, innét a törekvés a betűk egyszerűsítésére és másolhatásoknak könnyítésére. De a betűk e két szempont mellett sohasem tagadhatták meg szülőjüket, a képet. Minden korban többé-kevésbbé a művészet is rányomta alakjukra bélyegét, s a vonalak elrendezésében fel-felcsillámlik a szépség koronként változó ideálja.

Mi a kulturával együtt az irás mikéntjét a rómaiaktól örököltük, a kik azt a görögöktől vették át, mint a görögök a fönicziaiaktól és a fönicziaiak az egiptomiaktól. A rómaiak legelőször kőre irtak, eszközük hozzá a véső volt. Az anyag és az irószerszám természetének megfelelőleg irásuk jellegét az egyenes vonal képezte, mely csak további fejleményeiben tűrt meg hajlított vonalat egy-egy betűnél. A császárok korából fenmaradt alakok már tökéletességről tanuskodnak. Titus diadalívének felirata pompás térfelhasználást mutat, igaz, hogy ennél a tartalmas szöveg is a szobrász kezére játszott, mégis el kell ismernünk, hogy a nagy és méltóságos betűformák kiváló művészettel vannak elrendezve. Az *aquincumi* oltárkövek és sírtáblák szintén szép példáit őrizték meg a rómaiak betűérzékének. Már Trajánnak Beneventban felállított emlékén az irás nem monumentális, az arányok nincse-

nek betartva, de még mindig igen jól olvasható. A reneszánsz, mely a múlt művészi emlékeiből táplálkozott, a betűknél mintáért a római feliratokhoz fordult. Pollajuolo florenczi siremléke s a kódexek versáljai tanuskodnak róla, hogy mennyire tudták a reneszánsz mesterek tanulmányaikat e téren is értékesíteni. A rómaiak betűvető művészete egyébiránt nemcsak a reneszánsz korában, hanem napjainkban is hódít még; az emlékszerű feliratoknál most is divatos; a plaquette-művészek, élükön Oscar Roty-val szintén alkalmazzák, valamivel lágyabban az eredetinél; és az amerikai betűöntödék a czímlap és plakátszedéshez készült tipusoknál használják fel a római nagybetűket.

A viasztábla, papyrus és pergament elterjedésével mindinkább fejlettebb alakot vesz az irás. A betűk hajlékonyabbakká válnak, a külön egymás mellé rakott nagybetűk helyett kisebb alakzatok jönnek forgalomba, a melyek később szavankint össze is kapcsolódnak. A középkorban már alig fordul elő tagozott irás és a kolostorokban, kanczelláriákban az utolsó simítást is elvégzik szorgalmas barátok a római kurziv-on. A tizenkettedik században érte el a minuskel-irás legmagasabb fejlettségi fokát; a kaligrafusok nem czifrálkodtak, hanem a maguk nemes egyszerűségében formálták betűiket, az interpunkcziók és elválasztó jelek is e korszakban voltak a legkifogástalanabbak.

A rá következő században azonban már egy uj változat jött létre, az úgynevezett gótírás, a melyet többnyire csak akkor alkalmaztak, ha díszesebben kiállított iratra volt szükség. Ennél az irószerszám a vastag és vékony vonalak nagyobb változatát rótta egymás mellé, a mi által a betűk ornamentális hatása nagyban fokozódott. A gót betűk használata tartott egész a könyvnyomtatás feltalálásáig, sőt az első patriczok is ezek után készültek, divatja azonban csak Németországban öltött tartósabb jelleget. Az olasz reneszánsz kodexírói s könyvnyomtatói a régiekhez tértek vissza és a humanisták útmutatásai folytán a XII-ik századbeli kéziratok betűit vették használatba.

A római írásnak így mindkét változata fenmaradt a könyvnyomtatás számára is, körülbelül abban a formában, a mit ma közönségesen német és latin irás elnevezése alatt ismerünk.

A nyomtatott betű nehéz körülmények között kezdi meg pályafutását. A tizenötödik századnak abban a részében indúl harczba

INCIPIT LIBER EPISTOLÁRVM AVRELII AVGVSTINI EPISCOPI HIPONENSIS DOCTORIS EXIMII EPISTOLA PRIMA AD VORVSIANVM

DE SALVTE TVA QVAM & in hoc seculo & in christo esse cupio sancte matris tue uotis sum fortasse & ipse non impar Vnde meritis tuis reddens saluationis obsequium: hortor ut ualeo ut litterarum uere certeq; sacta rum te curam non pigeat impendere Sincera enim & solida res est nec fucatis eloquiis ambit ad animum nec ullo lingue tectorio mane aliquid ac pendulum crepitat Multum mouet non uerborum: sed rerum auidum & multum terret factura securum Precipue apostolorum linguas exortor ut legas Ex his enim ad cognoscendos prophetas excitaberis quorum testimoniis utuntur apostoli Siquid aut uel cum legis: uel cum cognas tibi oritur questionis in quo dissoluendo uidear necessarius scribe ut rescribam. Magis enim hoc forte adiuuante domino potero, q̃ presens talia loqui tecũ: non solum propter occupationes uarias & ineas & tuas Quoniam n̄ cu michi uacat occurrit ut & tibi uacet Verum etiam propter eorum irruentem presentiam. qui plerunq; non sunt apti tali negocio magisq; lingue cẽtamnibus q̃ scientie luminibus delectantur. Quod aut scriptum habetur sep uacat ad legendum cum uacat legenti nec onerosum sit presens: quod cũ uoles summitur: cum uoles ponitur.

Domino uere sancto ac merito uenerabili p̄ri augustino episcopo Volusianꝰ

Petis me uir probitatis iustitieq; documentum: ut aliqua ex ambiguis lectionis p̄te discenda percunter Amplector gr̄am muneris imperati, meq; libenter in disciplinas tuas offero ueteris sententie auctoritatem secutus: que nullam ad perdiscendum habundare credit etatem Neq; immerito sapiens prudentie studia nullis terminis: neq; fine conclusit quando primordius suis

KORVIN-KODEX KEZDŐ-LAPJA.

az írott betűk ellen, a midőn épp a legpompázóbb kéziratok készültek, a Mediciek s Korvin Mátyás korában. Elképzelhetjük, mennyi erőfeszítéssel igyekeztek a nyomdászok faragott betűikkel megközelíteni a kézírást, Hess András Ó-Budán két évig dolgozott, míg megtudta jelentetni a Chronica Hungarorumot. Antiqua-betűit a legjobb könyvek után metszette s 33 soros oszlopokba szedve egy oldalon elég kellemes képszerű hatást is keltett, különösen ha ügyesen meg volt rubrikázva. De a Korvin-kódexekkel, melyekben a XII-ik századbeli egyszerű, világos és kecses betűk támadtak fel, nem birt versenyezni. Hess azonban csak rövid ideig működhetett, mert az ó-budai nyomda hamar megszünt. Fust sem járt jobban Párisban, igaz, hogy ő csalárdsággal mindjárt úgy akart túladni nyomtatványain, mintha kéziratok lettek volna.

Csak a tizenhatodik századdal érkezett el a könyvnyomtatás demokratikus művészetének teljes diadala. A gép utóljára is legyőzte az embert. A kódexírás nem fizette ki magát; a sajtó kivájt pálczák befestékelt nyomatával százankint ontotta az íveket, ilyen termékenységre a kéz nem volt képes. Mindazonáltal az irott könyv becsét nem birta lefokozni a tipográfiai termék s maga a nyomdászat még századok multán is sokszor jár tanulni a kódexhez, miután egyszer már teljesen kifosztotta annak kincseit.

A nyomdászat fellépésekor a kézirásban használatos formákat egyszerűen átvette és technikájához alkalmazta. Az irott betűknek gót-fajtáját, talán Gutenberg példáját követve, a német nyomdászok kerítették magukhoz. Ugyancsak a németek használták fel a gót irás egyik alfaját a szélesebb duktusú schwabachi irást. Másik jelentősebb alfaját az angol irás képezte, mely a nyomdászatba sok finomságot és hajlékonyságot kölcsönzött át a kanczelláriáktól. Mindezek együttvéve fraktur-írásnak neveztetnek, a tipusoknak élénken megtörött sarkai folytán. (Ez fraktur típus.) Művészeti fejlődésének tetőpontját Dürer korában érte el a fraktur. A nagy művész frissítő hatással volt a nyomdászatra is. Maga rajzolta betűinek alapformái nemcsak kaligrafiailag szépek, hanem finom hajlásaik, változataik s elrendezésök

BOCSKAY BETŰS-KÖNYVÉBŐL. XVI. SZÁZAD.

művészi komponáló és teremtő erőről tanuskodnak. Századokon át ezek szolgáltak mintául a betűrajzolók számára. Sőt a német betűöntödék még ma is Dürer szellemét aprózzák. Legszebb példa, hogy igazi nagy művésztől lehet csak ily természetű újításokat várni és elfogadni.

A gömbölyű tipus, mint már említettük, Itáliában lelt pártfogókra. Subiacoban a Sweynheimék nyomdája már 1465-ben «antico» betűket hoz forgalomba, melyek a római verzálokhoz illő minuskulák voltak. Csaknem ez időtájt lép fel Németországban is az antiqua, a hol azonban csak idegen nyelvű iratok nyomására használták. Művészi tökéletességre Velenczében fejlődik, a XII-ik század írott betűinek hatása alatt, innét hordják szét divatját a latin nyelvű nyomtatványokkal. Terjedésével itt-ott lokális jelleget is ölt e betűfaj. Csak talán hazánk küzdelmei nem engedték meg, hogy e téren magyar-ízű formák jöjjenek létre. Hess, Honter, Huszár Gál (a ki lelkesedésének arányában készített nagyobb és még nagyobb inicziálekat) stb. metszettek ugyan maguk is patriczokat, de nem elegendő eredetiséggel, rossz eszközökkel és többnyire csupán a szükségtől kényszerítve. Körülményeiket ismerve azonban örömmel vehetjük azt is, ha megőrizték mintaképeik alakzatainak nemességét. Első szakképzett betütipus-metszőink voltak Totfalusi Kis Miklós és Kapronczai Nyerges Ádám, a kik még külföldi nyomdászok számára is szállítottak öntvényeikből. Az antiquák elterjedése és használata lassankint általánossá vált a latin kulturán nőtt nemzetek között. Napjainkig nem változott karaktere, még a barok és rokoko mindent a maga szeszélyes jármába hajtó szelleme sem birt az antiqua betűk formáin alakítani. Hírre vergődött latin betű-tipus alkotók voltak Aldo Manuzio, az Elzevir-család, Van Dyck, a pompázó Plantin, kinek tipusa Rubens szellemének köszöni létét.

Regina celi letare Alla. Quia quē meruisti portare Alla.
Resurrexit sicut dixit Alla. Ora pro nobis deum Alla.

VELENCZEI GÓT-TIPUS. 1511.

A sok másolás és részben művészietlen utánzás következtében a XIX. század folyamán az antiqua-tipusnál romlás állott be. A betüöntődék sokat vétettek a betűk ornamentális tulajdonsága ellen, metszőikkel hajszálvékonyan tartott, majd meg igen kövér

(egyptienne és más egyéb néven forgalomba hozott) betűket készíttettek, a melyekkel vagy sovány, vérszegény és szintelen, vagy pedig ellenkezőleg vaskos, túltömött és nehézkes lapokat lehetett csak előállítani.

A múlt század utolsó tizedétől kezdve azonban a műízlés terjedése folytán, a nyomdabetűk előállításánál mindinkább ovakodnak a túlzásoktól. Az ujabb tipusok közt bizonyos megegyezés mutatkozik, a középuton haladnak, sem a sovány sem a terpeszkedő formákhoz nem igazodnak, hanem az arányos és félkövér betűk a kedvenczek. És evvel az egyszerűség jut uralomra. Az ezerféle elnevezésű művészietlen alakok, különösen pedig az árnyékolt betűk mindinkább pusztulnak. Végre kezdik belátni a művészek és a nyomdászok is, hogy a betűk síkba elhelyezendő formák és nem testet utánzó alakok, tehát a testiség látszatát ott, a hol sík felület díszítéséről van szó, kerülni kell.

WALTER CRANE BETŰI.

Az antiqua ma a leghasználtabb betűfaj. Czélszerűségi és egészségi szempont is mellette dönt, a gömbölyű formák jobban megjegyezhetők, jobban olvashatók és nem rontják a szemet. A fraktur még Németországban, tulajdonképeni hazájában is kezd háttérbe szorulni, mert szép ugyan, de összetéveszthető és az emlékezetben alig hagy nyomot. Fejből nemszakember nem igen képes lerajzolni, mig az antiquát akárki. Ez utóbbi félkövér tipusa vetekedik a fraktur művészi hatásával s a papir fehér mezejét kellemesen osztja fel fehér és fekete változatokra. Továbbá ujabban a művészek legnagyobb része is a

római betűk antiqua és mediaeval utódait használja, a mi által e betűfaj tetszetős alakja még inkább kifejlett. Ma már majdnem minden iparművész külön ábéczét komponál magának, a melynek nagy részét nyomdászati tipusokká is formálják.

Az utolsó tíz év óta az iparművészet ujjá éledt szelleme a könyv belső és külső díszét is ellenőrzi. A könyvtábla, nyomdaékitmény s a betűformák azóta művészek tervei után készülnek, a melyek a megelőző művészietlen korszak gyártmányait kiszorítani vannak hivatva. Már Daniel Oxfordban és De Vinne New-Yorkban igyekeztek a meglévő anyagból való válogatás által ízléses munkákat létrehozni, de a gyökeres és művészi átalakítást e téren az angol Morris végezte 1891-ben, a midőn megalapította a Kelmscott Presst. Morris volt az első, a ki művészi készültséggel fogott hozzá a nyomdászat technikai előnyeinek kiaknázásához, régi mintaképek tanulmányozása után figyelmét a papír jóságára, a nyomdafesték tiszta keverésére, főleg pedig a betűtipusok művészi alkotására és a nyomás pontos eszközlésére fordítva. Saját felügyelete alatt került ki a sajtó alól minden ív, a hibásakat félretette s csakis tökéletes termékeket fűzetett és köttetett be szintén a maga által kifürkészett szabályok szerint. Fáradozásit fényes siker jutalmazta. Kézisajtójához maga metszette a betűket, történelmi ismeretéénél fogva ehhez a legszebb kéziratokat és nyomtatványokat választotta mintaképül. Különösen Günther Zainertől tanult sokat. Morris mindent úgy csinált, mint a régiek és mégsem azt csinálta, a

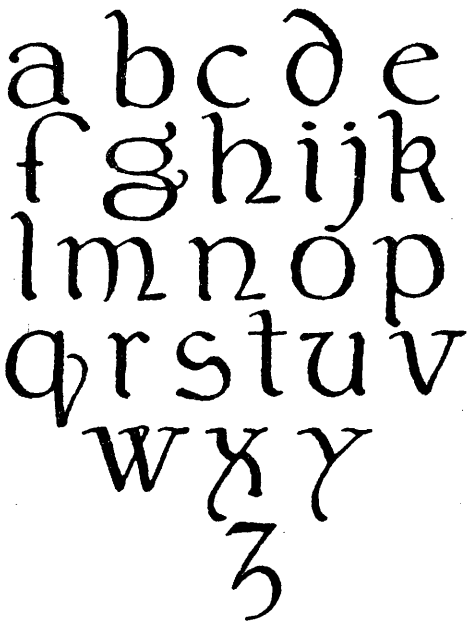

WALTER CRANE BETŰI.

CHAUCER MŰVÉNEK EGY LAPJA.

A Kelmscott-Press terméke. Az illusztrácziót készítette BURNE-JONES, a széldíszt és betűket William MORRIS.

mit a régiek. Nem is annyira utánzott, mint inkább az eddig elért legmagasabb eredményt fejlesztette tovább.

A Kelmscott Press betűformái (az arany, Troy és Chaucer tipusok) ünnepélyes és előkelő hatásúak. Félkövér betűk, a melyek a Morris által használt merített papiron különös mély dekorativ erőt nyernek. A Kelmscott Press felszerelését alapítójának halála óta a British Muzeumban őrzik, folytatja azonban mind e mai napig ugyanazt a szellemet Ashbee; az általa metszett tipusok alig különböznek valamit a régebbiektől.

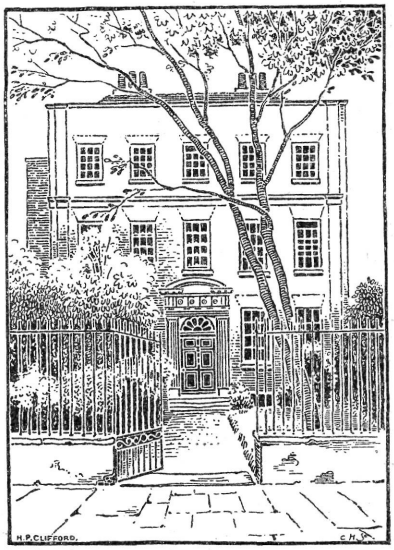

A KELMSCOTT PRESS HÁZA.

William Morris hatása példaszerű egész Angliára, de nagy a befolyása a kontinens könyvműiparának irányításánál is. Legelső sorban Németország követi fürgén az angolokat. Münchenben Otto Hupp a schwabachi betűformát éleszti ujra, egy kissé a mai ízléshez alakítva. Otto Eckmannak, a neves berlini iparművésznek pedig a japanizmus bevallott kultuszából fakadt dekorativ betűi kapósak különösen (ezek megfrakturosított antiquák), melyet reklámszedésre kitűnően lehet alkalmazni. Szép tipusokat alkotott

Note. This is the Golden type.
This is the Troy type.
This is the Chaucer type.

WILLIAM MORRIS BETŰI.

még Georg Schiller az államnyomda betűmetszője; általában a német betűöntődék mindent elkövetnek, hogy jeles művészi erők által tervezett betűkhöz jussanak. Csak legutóbb is a Woelmerczég 2700 márkát tűzött ki egy ábéczére.

Közvetlen utánuk az amerikaiak tesznek legtöbbet a könyv-

nyomdászat modernizálásáért. Az Egyesül-tállamok nyomdatermékeit már régtől fogva bizonyos finomság jellemzi a római antiquák direkt utánzása folytán. Sohasem voltak egész művészietlenek. Határozott formában megfelelnek az újabb törekvéseknek a bostoni Lee nyomdabetűi, a melyek szintén a Kelmscott Press hatása alatt születtek. Szép tipusai vannak még a chikágói Inland Printer-nek.

A franczióknak máig sincsenek szép betűik. Ők hozták divatba a megsoványodott antiquát s nem tudnak szabadulni tőle. Pedig e tekintetben attól a nemzettől sokat várna az ember, a melynél a plakát feliratos művészete annyira virágzik. Még Grasset gyönyörű műve, Les Quatre Fils d'Aymon, is sokat veszít hatásából betűinek szintelen és vékony tipusai miatt. A betűkben rejlő dekorativ hatást csak a plaquette-művészek tudják náluk kellő mértékben érvényre juttatni.

Magyarország nyolcz betűöntő-intézete sem produkál valami eredeti és említésre méltót, többnyire hiányosságok pótlása vagy utánzások képezik összes működésüket. Az egyik betűöntő részvénytársaságnak »corvinus« elnevezésű betűformája ugyan elég artisztikusnak mondható, habár stiltanilag nincs semmi összefüggésben nevével. **(Ez a „corvinus" betűforma.)** Az amerikai betűöntődéknek Morrist utánzó tipusaival van legtöbb rokonságban. A tagadhatatlanúl finom ízlésű bécsiek tőlünk kölcsön vették e tipust s Ver Sacrum czímű művészeti folyóiratukat eredetileg corvinus-betűkkel jelentették meg. Nálunk is alkalmazták díszesebb kiállitású műveknél, nagyobb elterjedésre azonban azért nem számíthat, mivel mindössze öt változatban van elkészítve, holott húszban sem lenne sok.

Mint látjuk tehát a nyomdászat legelemibb részénél a betűknél is már sok kivánni való akad hazánkban. Előreláthatólag nemsokára a német vagy angol befolyás kiterjeszti ránk hatalmát, ha ugyan még hozzá nem Bécs lesz a közvetítő csatorna. Pedig ha utána néznénk az ügynek, egész fölösleges volna vízvezetékeket használni, mikor ehhez nekünk is bőséges forrásaink vannak. A Korvin-kódexek betűi és inicziáléi öröklött és fel nem használt nemzeti kincsünk és az 1882-iki könyvkiállitás is sok anyagot mutatott be, a melyből erre nézve ügyes kézzel szintén tőkét kovácsolhatunk magunknak. Ma már a régi formák utánzása öntudatosab-

ban történik. Az utánzás többé nem rontást jelent, hanem továbbfejlesztést és finomítást. Lehetetlen, hogy ne akadjon művészünk, a ki magyar ízlését, ha alkalom nyújtódnék neki, a magyar vonatkozású tipusok igénybevételével betűkben is ki ne tudná fejezni.

Az angolok internaczionális forrásból merítettek és specziális nemzeti jellegű kiadványokat alkottak belőle. A németek megtudták nemzeti alapon reformálni nyomtatott betűiket, pedig a német-betűk szemrontó és olvashatatlan hatását maguk is elismerik; mennyivel inkább eszközölhetjük az ujítást mi magyarok az olasz reneszánsz gyöngyeiből álló nemzeti örökségünk révén, mikor az világszerte elismert czélszerű és művészi tipusokat őrizett meg számunkra.

A betűtervezés művészete természetesen nem a legkönnyebb. Előbb rá kell magát szánni a művésznek, hogy minden csínját binját kitanúlja, mielőtt hozzáfog. A franczia államnyomda betűkészítő osztályának vezetősége így nyilatkozik e kérdésről: »Ha valamely tipografiai betűfajt akarunk létesíteni, nem elég kéziratot vagy föliratot venni mintául, bármily finom rajzú legyen is az; mert a tipografiában laikus iró vagy rajzoló szemre tetszetős munkát végezhet, s a betűket a lehető leghivebben utána rajzolhatja és vésheti ugyan, de azok a nyomásra azért mégsem használhatók, mert az írásnak nincs meg az az egyenletes, egyenes állása, melyet a korrekt tipografiai forma megkövetel. A valódi írást és minden finom vonását hűen utánzó alfabétet rajzolás útján kell teremteni, melyet sok kisérletezés és tanulmányozás után a tökély fokára kell juttatni. A betű képzése, alkotása és vésése tehát tudományos munka, mert megköveteli nemcsak a nyelvészet, de még a műemlékek és archaeologia terén való jártasságot is.« Nem szólva az előállítási mód technikai részéről, megpróbáljuk a tudományos eljáráson kívül a már előadott régi példákból összegezni a betűtervezés gyakorlati értékű iparművészeti elveit is.

A csupáncsak tipografiailag kifogástalan betűk más tekintetből lehetnek rosszak és csunyák. Mert a betűkre nézve is áll, a mi a többi iparművészeti termékre érvényes, hogy a czélszerűség és formaszépség kifejezésre jusson bennök s kiegészítsék egymást. E szempontból tehát minden betű művészi alkotás legyen, de ne a használhatóság rovására. Az a szék felel meg czéljának, a min kényelmesen lehet ülni s az a betű, a melyik jól

olvasható. Ha a művész tervezés közben túlságosan hajlik az ornamentika felé, okvetlen hibát követ el a használhatóság ellen. A művészieség és olvashatóság egyensúlya vezet csak sikerre. Kivételesen a reklám- és a plakátbetűknél a talányosabb formák is alkalmazhatók, mert a találgatás izgalma maga is reklám. A könyvnél azonban soh'sem szabad az egyszerűséget szem elől téveszteni. Minden fölösleges díszítés kerülendő a könyvbetűnél, ha zavart támaszthat.

További tanulságok is levonhatók még a betűkészítés művészetére vonatkozólag. Rendesen minden betűrendszer négy vonalon mozog, a melyek közt a nagy és kisbetűk arányosan rendezkednek el felfelé és lefelé nyúló részeikkel, mint az elemi iskolások írófüzeteiben. Ha a nyúlványok a betűtörzs közelében maradnak, jobban olvashatók és szebbek, mintha messze elkalandoznak. A betűtörzsek szélességi térfoglalását pedig gazdasági szempont is befolyásolja. Az antiqua és fraktur kis helyet foglal el, a mediaeval és schwabachi a kiadók kárára nagyobbat. Épp azért az utóbbiak kevésbbé használatosak. (Ez antiqua, ez fraktur, ez mediaeval, ez ſchwabachi.)

A betűk külön-külön való szépsége azonban még nem biztosítja azt, hogy kapcsolatban társaikkal művészi hatást eredményeznek. A körvonalon kívül a művésznek figyelembe kell vennie azt a tért, a mely két betű közé esik. A legtöbb betűköz koczkalapot képez, a mi megkönnyíti az arányos elrendezést, de egyhangúvá is teszi sokszor a sort, úgy hogy ez oknál fogva is változatosságra kell törekedni. KÖNYV A legarányosabb távolság az, ha a betűközti térfogat alakjaiknak különbözősége daczára is egyforma. A betűk elhelyezése főleg a szedő, a nyomdász dolga. A tervező művésznek a betűközti téren kivül még egy feladattal kell megbirkózni, a mi a betű és az oldal viszonyára vonatkozik. S ez a feladat a nagybetűk kérdése. A betűknek, a midőn egymás mellé kerülnek, azaz egy síkban helyeztetnek el, bizonyos egységes törekvéseknek kell, hódolniok. Legnehezebb ezt a nagy betűkkel (versal) szemben kivinni, a melyek rendesen szögletesek, míg a kis betűk gömbölyűek s ez által gyakran tönkre megy az oldal nyugodtsága. Összhangot teremteni nehéz, különösen nehéz a német írásnál, hol a szöveg a főnevek révén tele van hintve nagybetűkkel. A mily változatosságot lehet ezzel elérni, épp oly díszharmóniát is.

Ha visszagondolunk arra, hogy a nyomdászat bölcsőkorában összes szépségeit az írott könyvekből merítette, önkéntelenül az a tanács bontakozik ki, hogy minden kor, ha elmúvészietlenedett tipusát akarja felújítani, forduljon a kézíráshoz. Az Aldo Manuzio által használt kifogástalanúl stilszerű dűlt betűrendszer Petrarca kézírása után van metszve. S körülbelül ezt az eljárást tekintjük a legjobb példának. Minden jó tipus kézírásból kell, hogy utánoztassék, a jól kiírt írás sok egyöntetűséget és harmóniát rejt magában.

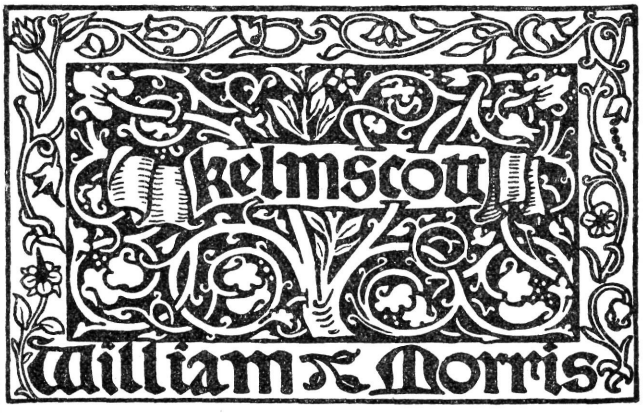

A KELMSCOTT NYOMDA JELE.

II.

A szedés (mesterszedés, műszedés, akczidencz-munka) a második művészeti tényező a könyvnyomdászatban. A betűk tervezése után, a betűknek egy adott térben való elrendezése és elhelyezése egy második komponáló képességet igényel. A betűtervező és metsző munkája után az akczidencz-tervező és szedő munkája a legfontosabb minden nyomdászati műnél. Nemcsak a betű formája és aránya, hanem a betűközti tér ügyes beosztása önt változatot a lánczolatos sorfalanxba s egy oldalon csoportosított sorok elrendezése teszi hangulatossá a könyvlap fehér mezejét.

Tehát a betűk után figyelmünket mindjárt az összeállításra és nyomásra kell fordítanunk. A szedésnek nem voltak stilusbeli változatai, történeti áttekintés róla iparművészeti szempontból

nem nyujtható. Szigorúan körvonalozott szabályai itt-ott lazultak ugyan, mint például a mult század hatvanas éveiben, de egészében, lényegében sohasem ingott meg. Ellenben a szedésnek is

SZÖVEG ÉS DÍSZ KÜLÖNFÉLE ELRENDEZÉSI MÓDJA. MORRIS ÉS CRANE UTÁN.

van esztétikája, vannak elintézetlen kérdései a jelenben, a melyekkel szemben aztán mindig sikeresen lehet hivatkozni a múlt egy-egy példájára. Az általános tanulságokat megprobáljuk összegezni.

Az oldalra vonatkozólag is az áll, a mi a betűkre nézve t. i. két szempontnak kell megfelelnie: a czélszerűségnek és a szépségnek. Az iparművészeti felfogás értelmében nem elég, ha jól olvashatóan vannak a sorok csoportosítva, bizonyos művészeti követelményekkel sem szabad ellenkezésbe jönniök. Minden nyomtatandó papir felülete rendesen téglalap. És a régi mesterek hatásának egyik titka abban rejtőzik, hogy számoltak a papir ez alakjával s betűket, nyomdadíszt és illusztrácziót egy téglalapon belül rendeztek el harmonikusan. Minden szedőnek erre az egységre kell törekedni.

A betűk ne éljenek különálló életet, ne csoportosuljanak csak szavakba, hanem mint jó közkatonák, szolgálják az egész érdekét. Egy oldal képezzen egy testet, egy egyént. Sőt mivel a könyvoldalnak házastársa is van, a kivel szakadásig egybefűzetett, társához, a szemközti oldalhoz is, igazodnia kell. Két oldal képezzen egy párt ; ne üssék egymást ; egyik se beszéljen nagyobb hangon, mint a másik; se ne öltözködjék czifrábban; hanem békés, egyetértő és harmonikus életet éljenek. A szép könyvben, bárhol nyissuk is ki, mindenütt ilyen házaspárra kell akadnunk.

Az egységesség művészi hatásának kedvéért azonban sohasem szabad elhanyagolni a könyv tulajdonképeni czélját, az olvashatóságot. Mert például a tömör (kompresz) szedés sokkal melegebb, egységesebb és képszerűbb hatást ád, mint a ritkított és mégsem alkalmazható mindig. Minden betű bizonyos helyet igényel, hogy érvényesülhessen. Sok tipusnál a kompresz-szedés nehezen olvasható, vibrálásba megy át a betűk sorozata. Ennél a helyes arány fellelése tisztán a szedő dolga. A betüöntődéknek helytakaritó sovány tipusai, a mit avval a czélzattal öntenek, hogy levegős sor- és betűközöket hozzanak a könyvben létre, nem felelnek meg az aránynak, sem nem olvashatók jól és még hozzá a dekorálást sem valósítják meg.

A betűk közti tér aránytalanságán kívül a szedő még egy módon, t. i. az úgynevezett kitüntető szedéssel zavarhatja meg az oldal egységes képét. Ezzel azonban nagyon keveset szoktak törődni. Pedig a kurziv és nem kurziv, a kövér és sovány betűk összekeverése, szóval a használt kitüntető módok a legnagyobb nyugtalanságot idézik elő, nem is szólva arról, hogy sokszor minden művészi hatást lerontanak. Van nyomda, mely a vegyes

szedéssel egyenesen hivalkodik; evvel bemutathatja ugyan anyagának gazdagságát, de az ízléseét semmi esetre sem. A stilusnak, sőt a duktusnak sem szabad egy oldalon változnia. Az angolok e tekintetben a kiemelésre szánt szavakat »versal«, vagy a versálisok formájára öntött kisbetű nagyságú nálunk németesen úgynevezett »kapitälchen« betűkkel szedik. Mindenesetre ez is jó, de legszebb volna a rubrikátort utánozva, ha technikailag nehézségbe nem ütköznék, aláhúzni a kiemelendő szavakat.

Legszabadabb tere nyílik a mesterszedőnek a czímlap összeállításánál. A czímlap szövege, nyújt tájékozást az egész műről és írójáról s így a könyv egyik legfontosabb részét képezi.

A legtöbb czímlapon eddig olyan elrendezés észlelhető. mintha egy súlypont után igazodna, pedig ez csak rosszúl felfogott és alkalmazott építészeti elv. A czímlap nem építészeti alkotás, a czímlap, mint minden nyomdászati termék általában egy síkban foglalhat csak helyet. A ránk örökségként maradt nyomdászati elvek szerint készült könyvekben az is igen divatos jelenség, hogy a czím egy szabad térben uszkál. Ezt japáni hatásnak kell betudnunk, valamint a le- s felfutó úgynevezett szabad szedést is. Mindezekért azonban távol keletnek ezt az artisztikus népét éppen nem tehetjük felelőssé. Tudjuk, hogy a japánok dekorativ műveiben több a proporczió, mint a szimmetria. S ennek rosszúl felfogott értelme szerint alkották, sőt itt-ott most is alkotják nyomdászaink a változatos, de rettenetes szabad czímlap-szedéseket.

A régieknél erre vonatkozólag is akad jó példa. A czímlapok, de sőt a fejezetek czímfelirata is be van keretezve s ez által mintegy kiemelve és a szöveghez kötve. Egy egyszerű fejlécczel vagy szalaggal is már fokozni lehet a czím hatását. A czímszedésre az amerikaiak szolgálnak kitünő példákkal, a kik egyszerű fogásokkal művészi elrendezést tudnak létre hozni. A czímek bekezdésével még azt is elérjük, hogy nem leszünk kénytelenek épp ott nélkülözni az oldalszámot, a hol azt legtöbbször keressük. A szabadon lógó czímfejekhez t. i. nem lehet számot szedni. Közbevetőleg megjegyezzük, hogy a lap számozását legczélszerűbb alólra alkalmazni és pedig középre, hogy az ívszámozást se zavarhassa.

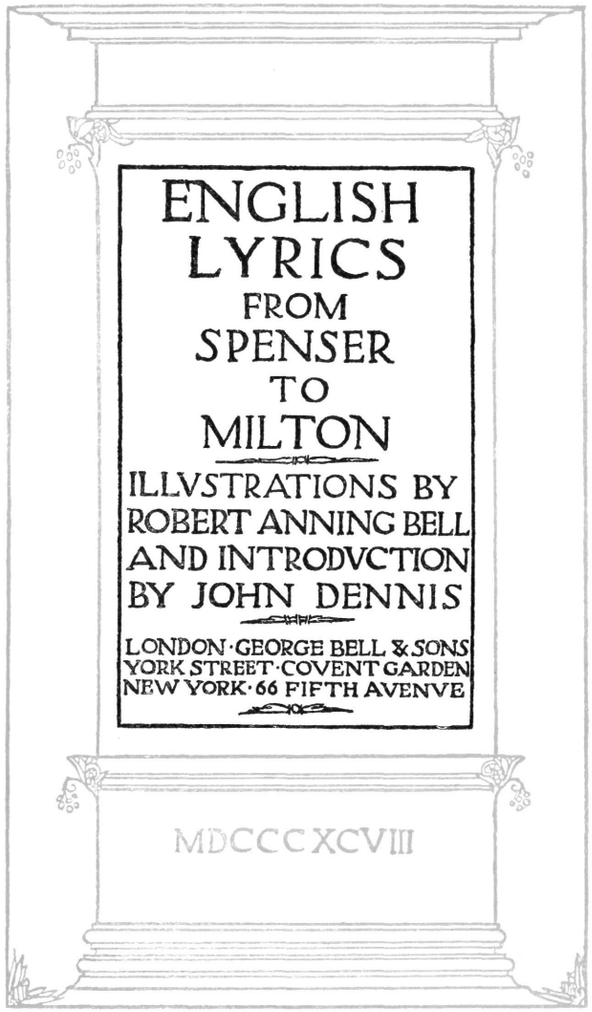

ANNING BELL: CZIMLAP.

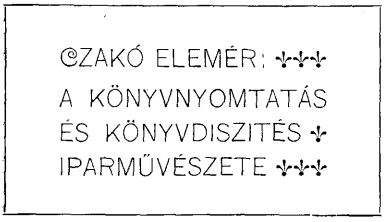

MÜNCHENI MINTÁRA SZEDETT CZÍM.

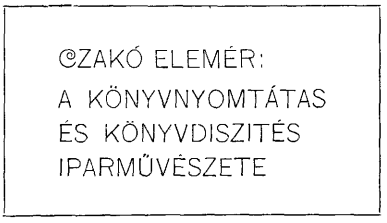

ANGOL MINTÁRA SZEDETT CZÍM.

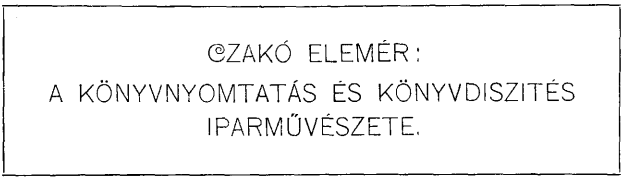

KLASSZIKUS PÉLDÁRA SZEDETT CZÍM.

A könyv- és fejezetczímek szedésére nézve igen sok a változat. Valamikor a sorokat szivesen szedték tölcsér alakba vagy pohár formájára. Most újabban pedig igen divatos a közelmúlt nyomdászati elvének ellentéteképen minden tekintetet mellőzni, a mi a sorok esésének szabályára vonatkozik és a Münchenből lábra kapott ó-német mintára tele sorokba szedni egy téglalap vagy koczka alakjába mindenáron a czímet. A mennyiben valahol a betűk nem töltik meg a sort, oda surrogatumként csillagokat és más nyomdadíszeket is alkalmaznak. Ez az eljárás sokszor sikerül, de még többször erőltetett formát ád. Tagadhatatlan az, hogy a geometriai idomba szorított szedés egységes hatást kelt. Mindazonáltal a túlzás itt is megboszulja magát; nem egyszer értelem zavaró elválasztások és tagozások jönnek létre, eltekintve attól, hogy a surrogatum használata egyáltalán nem dícséretes. Angliában a geometriai rendszerrel ellentétben az értelmi vagyis mondattani tagozást szeretik alkalmazni a czímeknél, a melynél minden sort egy merőleges irányában kezdenek tekintet nélkül a végződés egyenlőtlenségére, mint a versnél. Talán ez utóbbi módszer a legkifogástalanabb. Tanácsos még figyelembe venni az angoloknak azt a szokását, a melynél fogva a czímsorokat a baloldal felé csoportosítják, azon egyszerű oknál fogva, mert ott nincs annyira kitéve a szakadásnak a lap és a könyvet fogó jobb kéz mit sem takarhat el a nyomtatásból.

A betűkre vonatkozólag még megkell jegyeznünk, hogy ugyanazon karakterrel kell birni a címlapénak, mint a minő a szövegben van. És hogy továbbá reklámbetűket és reklámszedést az első oldal nem tűr, mert ott nincs is rá szükség.

A szedés keretébe tartoznak még azok a nyomdadíszek, a melyeket a mesterszedők a maguk ízlése szerint állítanak össze. Tehát nem egy előre megkomponált könyvdísz, a melyet a művész direkt valamely meghatározott könyvhöz tervez, hanem a betűöntődék által szállított sablonszerű ékítmények, a melyek még elrendezésre

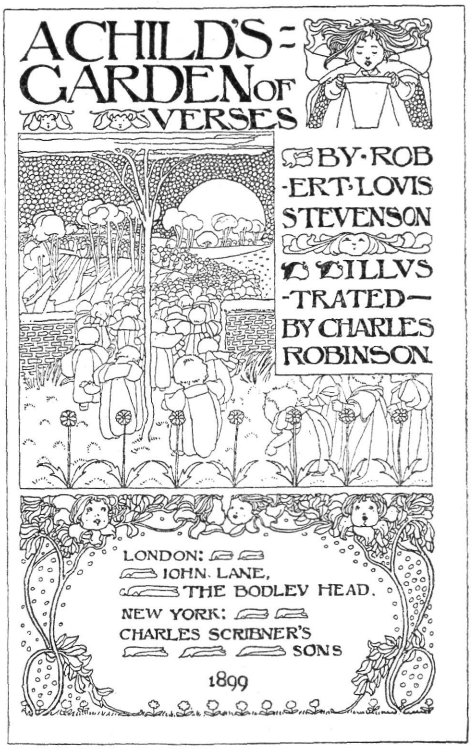

CHARLES ROBINSON. CÍMLAP.

várnak. A régi nyomdászoknak nem álltak ilyenek rendelkezésükre, még a XVI. században is csak egész fejléczek, záróképek és kezdőbetűk voltak a nyomdák felszerelései közt. A rá következő századtól kezdve azonban feldarabolt díszitő elemek jöttek divatba, melyeket mindenki a saját tetszése szerint állíthatott össze és a melyek jobbára arabeszkek voltak. Százötven évig ezek a keleti motivumok képezték a nyomdászoknak egyedüli összerakható tipográfiai díszét, míg aztán a párisi betű öntődék a rokoko szellemétől áthatva új gazdag folyamát a nyomdaékítményeknek nem zúdították a sajtóra. A XIX-ik században még inkább megszaporodtak a nyomdadíszek. A hajlítható rézléniák és a fotomechanikai eljárások a nyomdász anyagát a legnagyobb mértékben meggazdagították. Különösen sokat fejlődött a nyomdaékítmény a litográfiával való versenyzés következtében. A sokszorosításnak ez az egyszerű és könnyed eljárása fenyegette a nyomdászat egyes ágait, harczra ingerelte, a mely közben aztán szokatlan sok művészi elemet szivott fel magába, sajnos, nem mindig ízléses válogatással. Legutóbb pláne a *Mäser*-lemezekkel és az ólomfaragással maguk a nyomdászok is vállalkoznak magasabb művészi feladatok megvalósítására, de őszintén szólva, ezen tevékenységüket — a rajzolásban való készületlenségük miatt — nem igen koronázza siker.

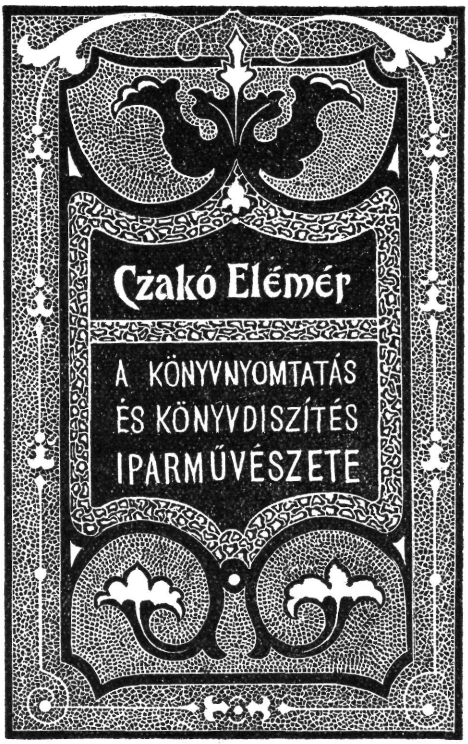

MÄSER-LEMEZBŐL KÉSZÜLT KLISSÉ.

Metszette Pavlovszky J. Alajos, az Athenaeum mesterszedője.

Úgy, hogy akármennyire méltányoljuk is az ujabb vívmányokat, mindig szemünk előtt lebeg az a kár is, a mit épp ezek idéznek föl. Az önálló tervező képességet igénylő munkára nagyon kevés szedő képes. S a sok dísz csak czifrálkodást szül, kontárok uralmát, a mely mellett még a közízlés is megtévelyedik.

A művészek által tervezett nyomdaékítményről később lesz szó, a melyekkel szemben a nyomdásznak nincs egyéb dolga, minthogy logikusan alkalmazza bizonyos formaérzékkel ott, a hol azt a belső szükség kivánja. Tehát munkája csakis konstruktiv legyen.

Még egy eszköz áll rendelkezésére a nyomdásznak, a melylyel hatást bir elérni, t. i. a szinek alkalmazása. Mindjárt elevenebb, élénkebb a könyv, ha a fekete betűk egyhangúságát megszakítja egy-egy vörös inicziale vagy czímsor, mint a hogy a nyomdászat első termékeinél látjuk. A mai könyvnyomtatónak a festékgyárak a szivárvány összes szineit bocsátják rendelkezésére, mégsem birja a szinek által könnyen elérhető művészi hatást jobban kizsákmányolni. Ez irányban bátortalanok és járatlanok vagyunk még.

A szinek meghatározása egyrészt azonban már a tulajdonképeni könyvdísz és illusztráczió tervezőjének feladata körébe vág.

MODERN ZÁRÓDÍSZ. HORTI PÁLTÓL.

ZÁRÓDÍSZ HELTAI KRÓNIKÁJÁBÓL, KICSINYITVE. KOLOZSVÁR, 1575.

III.

MAGYAR INICZIALE.

könyvdísz a puszta, rideg sornak ékessége és a tartalomnak megvilágítója, segítő társa. A nyomdaékítményeknek is nevezett könyvdíszek kapcsot és keretet képeznek a betűk egyhangú mozaikjához, szempihentető oázisok és a szigorú rendben tartott sorok kellemes ellentétei. A könyvdíszek másik fajtái az illusztrációk, a melyek magasabb művészi alkotások, de szintén nélkülözik az önállóságot, kisérői a szövegnek és szolgálatában állnak az összhangnak. Díszét képezik még a könyvnek a mellékletűl adott képek is, de ezek szorosabb kapcsolatba nem igen lépnek sem a nyomtatvány karakterével, sem a technikával.

HÁRTYAKÉZIRAT. XV. SZÁZAD.

Ha a nyomda-dísznek és illusztrációnak a könyvhöz való viszonyáról akarunk tájékozást szerezni, ennél is előbb a régiek által elért eredményeket kell összegeznünk, mivel ők művészek és mesteremberek voltak egy személyben, működési körűk nem oszlott meg s habár kisebb feladatoknak feleltek meg, munkáikban mégis jobban kidomborodik a lényeg.

Mint a betűk metszésénél, a szedés összefüzésénél, úgy a díszek és illusztrációk alkalmazásánál is a nyomdászatnak mintaképül az írott könyvek szolgáltak. A legrégibb fenmaradt kódexek igen egyszerűek voltak. Az első században például az írásnak csak a rubrikálás volt összes dísze, a mely inkább szeszélyes mint ötletes vörös vonalakból állott (rubrum-vörös). Csak a népvándorlás után kezdődött az írott könyveknek díszesebb kiállitása, a mikor már az inicziálékat különös díszszel látják el. A barátkolostorokba belopozkodnak a népies — germán vagy kelta — ornamentumok s lassankint kifejlődik egy gazdag és hatalmas díszítő mód, karöltve a pompás miniatür-festészettel.

A Franciaországban legnagyobb virágzási fokra jutott gót művészet korszakában már egy könyvön három művész is dolgozott: az író, a rubrikátor és az illusztrátor. A kiknek főtörekvésük volt, hogy a szöveg, az inicziale a maga virágos és lombos díszeivel s az alakos kép egy egységes egész benyomását keltsék.

MAGYARORSZÁGI HÁRTYA-KÉZIRAT. XV. SZÁZAD.

A Korvin-kódexek nyújtják az összharmonia legkiválóbb példáit. A szorgalom, kitartás és szeretet, a mi e kéziratok készítőit jellemezte, meghozta gyümölcsét. A többnyire pergament alapon gonddal sorakoztatott antiquák már magukban is művészi hatást keltenek. Hát még a díszszel. Az első oldal pazar fényével nem merül ki a művész, minden fejezet elején gazdagon díszített kezdőbetű nyílik, csodálatos üde széldísz szövődik le a sorok mentén is sokszor a szöveg tartalmát kecses miniatűrök élénkítik; kék, vörös, zöld és arany a rubrum; virágos arabeszk, arany csík, szárnyas fej, geniusz, madár, czímer és arczkép a dísz; minden csupa szín, csupa szépség.

Ilyenekkel szemben természetesen nehéz volt felvenni a har-

czot. Az első nyomtatványok nem is czéloztak egyebet a szövegirás pótlásánál, tiszteletben tartván a rubrikátor és illusztrátor művészetét, azok számára üres helyet hagytak, hogy utólag bele rajzolják és fessék a könyv tulajdonképeni díszét. A gyermekkorból alig cseperedett azonban ifjuvá a nyomdászat, nemcsak a scriptort gyürte le, hanem diadalmaskodott a rubrikátor és illusztrátor fölött is. A nyomdafesték legyőzte a másolótentát, erejének növekedtével fölöslegessé tette a rubrumot s a többi színpompás festékeket is. Színt nem tudott ugyan nagy változatosságban nyújtani, de kárpótolta ezen gyengeségét a szép formával. Így lett a nyomtatás társa a fametszet, a melylyel a tipográfiába át lehetett ültetni a képet is egyszerű, de egységes tónussal.

A nyomtatott könyvnek díszítő művészete Olaszországban lelt első mívelőire. Itáliában a XV. században már a reneszánsz művészet virágzott. A midőn a nyomdászat oda került, még a kezdetlegesség fokán állott és ezen művészeti fellendüléssel nem birt lépést tartani. Az olasz nyomdászoknak jutott tehát az a feladat, hogy ez új művészetágban az egyéb művészetekben elért eredményekig haladjanak. S ez fényesen sikerült nekik; bámulatos könnyedséggel olvasztották be a reneszánsz gazdagságát a tipografiai munkákba. Az előmunkálatokat ehhez az ötvösök és műasztalosok végezték vésett és berakott munkáikkal. Az első nyomdadíszeket a díszítő motivumoknak szabad felfogása és gazdagsága jellemzik, a melyhez még a gót és a keleti művészetek hatása járult. Az inicziálékben, a fejléczekben megelevenedik előttünk a reneszánsz világa, delfinek, akantuszok, pogány istenek és keresztény szentek váltják fel egymást, a czímlapokon oszlopsorok, templomajtók és más építészeti megoldások díszlenek. Mindezeket azonban minden árnyékolás nélkül, körvonalaikban ábrázolták, egyrészt mert eleinte sablonoknak készítették a festők számára, másrészt mert a vonalas jelleg jobban megfelelt a síkdíszítménynek. A könyvdíszitők sokat tanultak Olaszországban az intarsiából. Annak nyugodt hatását varázsolták elő sötét alapból kiváló fehér díszítményeikkel, a melyben szintén nem volt semmi plasztikusság, sőt sokszor mintaképét is túlszárnyalta, a mikor már az építészetre sem emlékeztetett.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHENYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRA AZ 1900-IK ÉVBEN.

A könyvtár belső életében az 1900. év folyamán két mozzanat emelkedik ki; az egyik a nyomtatványi osztály általános revizioja, a másik Posonyi Sándor világhírű kéziratgyűjteményéből az összes hungarikumok megszerzése, mely műveletben a Nemz. Múzeum könyvtára a m. kir. országos levéltár érdekeit is képviselte.

A könyvtár nyomtatványi osztályának első általános revizioját szükségessé tette az a körülmény, hogy az 1875-ben befejezett nagy rendezés óta revizio csak egyes szakokban történt, pedig évtizedek alatt s a nagy forgalom következtében szinte elkerülhetetlen, hogy valamely szakba tartozó könyvek más szakba ne kerültek vagy el ne tévedtek légyen; s így hiányzókúl tűntek fel oly könyvek, melyek megvannak, de tévedés következtében, jelzetük hasonlósága miatt, más szakba osztattak. Hogy állagunkat bizonyosan tudjuk, hiányainkat konstatáljuk, hogy az évtizedek alatt bekövetkezett beosztási hibákat kiküszöböljük, kénytelenek voltunk az egész állományt átvizsgálni; s ezt a nagy műveletet öt évenként ismételni fogjuk, mikor is az első ízben szerzett gyakorlati tapasztalatok a munkálatot nagyban meg fogják könnyíteni.

A könyvtári revizio előmunkálatai május havában kezdődtek. Elsőben is a kikölcsönzött munkák tömegét kértük vissza, a mi kellő, bár nem teljesen kielégítő eredménynyel járt. Azután a beosztatlan könyvek helyretevése és a valami okból kint lévők helyének utaló czédulákkal való megjelölése következett. A nagy munkára, a könyvállománynak a repertoriumokkal való egybevetésére junius közepén került a sor. A könyvtárnak erre vállalkozó tisztviselői és alkalmazottai, erre a czélra felfogadott kise-

gitő erővel, *Horváth Ignácz* múzeumi őr vezetése alatt, öt csoportba osztva, délelőtt-délután megszakítás nélkül foglalkoztak e munkával, melynek első része, a repertoriumok minden egyes számának a könyvekkel való összehasonlítása, 49 munkanapot vett igénybe. E rendkivüli munkával járó költségek fedezéséről az állami költségvetésben gondoskodás történt.

E munkálattal pontosan megtudtuk a könyvtár nyomtatványi anyagának kötetszámát, mely — sajnos — messze mögötte marad annak a számnak, melyet az 1885. évi statisztikai összeszámítás és a szerzeménykönyv évi gyarapodásainak összeadása alapján a nyomtatványi osztály állagának mennyiségeül hittünk. Oka ennek az, hogy a szerzeménykönyvekben egy-egy folyóirat vagy füzetekben megjelenő mű annyi darabnak van feltüntetve, a hány füzetből áll, holott bekötve és könyvtárilag feldolgozva egy-egy évfolyam, vagy teljes kötet egy darabnak számít; viszont azonban vannak kivált a régibb könyvtári anyagban colligatumok, gyűjteményes munkák, melyek 20—25 s még több önálló műből állanak, de egybe lévén kötve, egy darabnak veendők.

A revizio eredménye az, hogy a könyvtár 123 szakában repertorizált és czédulázott mű van: *178.578 kötet.*

E szám azonban nem meríti ki a nyomtatványi osztály egész anyagát, mert ehhez hozzászámítandók még a következő, nem a főrepertoriumokban elkönyvelt csoportok:

1.	Iskolai értesítők	12,263 drb.
2.	Egyházi schematismusok	1,854 »
3.	Egyházi ordo és directorium	1,870 »
4.	XVI—XVIII. századi történelmi röpiratok és apró nyomtatványok	3,136 »
5.	Iskolai drámák	100 »
6.	Feldolgozatlan zeneművek	1,326 »
7.	1898. és előbbi évekből való feldolgozatlan anyag (jobbára csonkaságok, töredékek)	4,398 »
8.	1899—1900 évi, a revizio idejéig feldolgozatlan anyag, kerekszámmal	20,000 »
9.	Arab, perzsa, örmény, chinai stb. feldolgozatlan anyag	16 »
10.	Kossuth Lajos könyvtárának anyaga	4,303 »
11.	Kisfaludy Sándor könyvtára	1,017 »
12.	Hajnóczy József könyvtára	660 »
13.	1848/9-es proklamácziok, röpiratok stb. (a levéltárban kezelve), kerekszámmal	10,000 »

14. Apró nyomtatványok, a régibb anyag évrendi csomagokban, az 1897. XLI. tvcz. óta egybegyült anyag természete szerint évnegyedenként csoportosítva (alapszabályok, halotti jelentések, hivatalos iratok, periratok, falragaszok, műsorok, körlevelek, színlapok, zárszámadások és üzleti jelentések, vegyesek) kerekszámmal	100,000	drb.
15. Duplumok	15,003	»
16. Horvát Árpád könyvtárának szétosztandó duplumai	3,163	»
Összesen:	179,109	drb.

Vagyis *a könyvtár nyomtatványi osztályának állománya 357.687 darabra tehető.* E szám megállapítása a revizio egyik eredménye.

A másik eredmény, mely azonban még korántsem végleges, a hiányok constatálása.

A revizio végeztével, augusztus hó közepén, a repertorizált anyagból 1888 darab, vagyis az anyag 1·07%-a bizonyult hiányzónak. A következő kutatás azután arra irányult, hogy minden egyes hiányzónak látszó műnél pontos nyomozás indíttassék meg arra nézve, nem tévesen szerepel-e a mű az illető repertoriumban, nem osztatott-e be más szakba, a mit a repertoriumban nem jegyeztek föl, nem adatott-e át a Múzeum valamely más gyűjteménytárának, vagy mint duplum nem került-e annak idején eladásra? Az 1900. év végéig 40 könyvtári szakra nézve a fáradságos és minden egyes könyvnél hosszas utánjárást igénylő kutatások véget értek s az eredmény az, hogy 1888 hiányzó műből 557 darab előkerült s így a hiány 1331-re, vagyis az állomány 0·76%-ára apadt. Ha a felkutatás eredménye a még átvizsgálandó 83 szakban ily kedvező lesz mint az átvizsgáltakban, a mi különben még hónapok, sőt talán évek munkája: a hiány az állomány oly csekély százalékát fogja feltüntetni, a mi messze mögötte marad nagy használati könyvtárak átlagosan fölvett hiány-százalékának. Az eredmény oly könyvtárnál, melyben soha általános revizio nem volt és melynek éveken át tartott, de meglehetős hibásan végrehajtott nagy rendezése felül nem vizsgáltatott, feltétlenül kedvező.

A másik kiemelendő mozzanat néhai Posonyi Sándor kézirat-

gyűjteménye magyar részének megszerzése. A nagyhírű gyűjtemény a buzgó gyűjtő halála után 250.000 frtnyi vételáron Cohen Frigyes bonni könyvárús tulajdonába került, ki az egészet 700.000 márkányi összegért bocsájtotta árúba. Az egyben való eladás meghiusulván, a gyűjtemény részletekben került eladásra, és első nyomtatott katalogusa az 1899. év végén jelent meg. Még mielőtt a minket közelebbről érdeklő rész piaczra került volna, a könyvtár igazgató őre, a Nemz. Múzeum és a m. kir. orsz. levéltár képviseletében Bonnba utazott s ott a gyűjtemény 60.000 darabjából kiválasztotta és jegyzékbe vette a minket érdeklő darabokat, számszerint 4142-öt. E magyar anyag nagy részt olyan volt, mely a régi m. kir. udv. kanczellária s így az orsz. levéltár állagába tartozó; másik túlnyomó nagy részét pedig Pulszky Ferencznek az egész világra kiterjedő és kor- s tudománytörténeti szempontból kiválóan érdekes levelezése képezte. A Nm. Minister úr e nagybecsű gyűjtemény megszerzése czéljából 32.000 márkát (37.632 koronát) bocsájtott rendkivüli hitelképen rendelkezésre; a megszerzés maga, a felmerült költségekkel és nehány pótlólag előkerült magyar darab vételárával együtt 31.939 kor. 48 fillért vett igénybe, mely összegből azonban az orsz. levéltár számára megszerzett 785 darab irat ára fejében a belügyi tárczát 13.730 kor. 80 fill. terheli. A gyűjteményről részletesebben az illető könyvtári osztályoknál lesz szó.

A Posonyi-gyűjtemény czéljaira utalványozott összeg maradékából felsőbb engedély alapján 1041 kor. 14 fill. egy bécsi árverésen hasonló természetű iratok megvételére fordíttatott, melyekből 50 drb, mint az orsz. levéltár állagához tartozók, összesen 638 kor. 97 fill. értékben, az orsz. levéltárnak adattak át. A még fenmaradt pénzösszegen, mihez utólag még 4706 kor. utalványoztatott, egy müncheni árverésen Dante Divina comediájának 1472. évi jesi-i rendkivül ritka kiadását szereztük meg (9370 koronáért) oly czélból, hogy ezzel nemzetközi tárgyalások alapján nagyon fontos magyar emlékeket szerezzünk meg cserében.

Általában a könyvtár nagy súlyt helyezett arra, hogy a külföldi árveréseken és könyvpiaczokon felmerülő hungarikumokat nyilvántartsa és azoknak birtokába jusson. Bécsből, Gráczból, Ellwangenből, Frankfurtból, Firenzéből stb. becses anyagot szerzett meg, mint ez az alábbi részletezésből kiderül.

A könyvtár személyzetében a lefolyt év alatt az a változás történt, hogy dr. *Erdélyi Pál* segédőr, a kézirattár buzgó és szakavatott vezetője a kolozsvári egyetemi könyvtár igazgatójává neveztetvén ki, az intézettől megvált. *Zárai József* kézirattári szolga, megrongált egészsége miatt, nyugdíjaztatását kérte. A lefolyt évben egyiknek állása sem töltetett be. Magasabb fizetési osztályba *Horváth Ignácz* múzeumi őr és dr. *Schönherr Gyula* levéltárnok lépett; utóbbi ő Felsége 1900. márcz. 27-én kelt legfelsőbb elhatározásával múzeumi őri czímet és jelleget is nyert.

A tisztviselők közül ketten tettek nagyobb tanulmányutat. Dr. *Sebestyén Gyula* segédőr a párisi világkiállítás alkalmából tartott nemzetközi kongressusok közül két ethnographiai és folklorisztikus tárgyún vett részt a Nemz. Múzeum képviseletében; ugyancsak ott dr. *Esztegár László* asszisztens a bibliografiai és könyvtárnoki kongressusokon képviselte az intézetet. Tapasztalataikról részletes jelentésben számolnak be. Hivatalos kiküldetésekben részt vettek: *Fejérpataky László* egyetemi tanár, igazgató-őr, Bonnban, Gráczban és Bécsben, mely utóbbi helyen dr. *Schönherr Gyula* levéltárnok is vele volt; *Kováts László* asszisztens Váczott. Nevezett egyetemi tanár múzeumi és könyvtári orsz. felügyelői minőségében az állami felügyelet alá tartozó könyvtárak közül többet vizsgált meg; ily természetű kiküldetésekben részt vettek dr. *Schönherr Gyula* levéltárnok, a főfelügyelőség előadó-titkára, dr. *Esztegár László* és dr. *Melich János* asszisztensek is.

A múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége az 1900. év nyarán a Nemz. Múzeum könyvtárában könyvtárnoki tanfolyamot rendezvén, melyben összesen 18-an, jobbára vidéki könyvtárnokok vettek részt, a könyvtár részéről a főfelügyelőség felkérésére előadásokat tartottak: *Fejérpataky László* 12 órában a palaeographiából és kapcsolatban a kéziratok kezeléséről; dr. *Esztegár László* 10 órában a bibliografia köréből és *Varjú Elemér* a könyvismerettanból (bibliologia). A vidéki könyvtárnokoknak egyúttal alkalmuk nyilt, hogy a könyvtárban folyó nagy revizio munkáját közvetlen szemlélet alapján megismerhessék.

A Nemzeti Múzeum által a tél folyamán rendezett ismeretterjesztő előadások során hárman működtek közre, és pedig *Varjú Elemér*, ki a magyar nyomdászat történetéről; *Schönherr Gyula*, ki a múzeumi levéltárban őrzött magyar történelmi emlékekről

és *Fejérpataky László*, ki régi magyar czímerekről tartott előadást. A két utóbbinak előadása már a folyó 1901. évre esett.

A tisztviselők egyéb tudományos dolgozatairól az alább következő felsoroláson kívül számot ád a könyvtár folyóirata, a *Magyar Könyvszemle* is, melynek lapjai sűrűn tartalmaznak tudományos közleményeket a könyvtár tisztviselőitől. A dr. *Schönherr Gyula* szerkesztésében pontosan megjelenő negyedéves folyóirat egyébként is híven beszámolt a könyvtár életében előforduló nevezetesebb mozzanatokról és fejlődött tovább abban az irányban, melynek követésére az 1892-ben megindított új folyam törekszik.

A könyvtárhoz beérkezett és elintézett hivatalos ügyiratok száma 550 (1899-ben 769) volt; az olvasóterem látogathatására egy év alatt 2297 igazolójegy adatott ki (1899-ben 2544). A nyomdai köteles példányok ügyének lebonyolításáról a nyomtatványi osztály adatai számolnak be.

* * *

I. A *nyomtatványi osztály* köteles példányokban 11.190 darabbal (1899-ben 15.101), áthelyezés útján (a könyvtár és a múzeum egyéb osztályaiból) 33 drbbal (1899-ben 271), ajándék útján 1031 drbbal (1899-ben 1165), vétel útján 581 (1899-ben 1341), összesen 12.825 darabbal (1899-ben 17.883 drbbal) gyarapodott.

Ehhez járul még 26.340 apró nyomtatvány (1899-ben 30.626), melyeknek anyaga a következő tíz csoportra osztva és évnegyedes csomagokban megőrizve ekkép oszlik meg:

Gyászjelentések	6107	drb.
Zárszámadások és üzleti jelentések ...	2355	»
Egyházi körlevelek	453	»
Periratok	64	»
Hivatalos iratok	879	»
Műsorok	1699	»
Alapszabályok	896	»
Szinlapok	8119	»
Falragaszok	3704	»
Vegyes apró nyomtatványok	2564	»
Összesen:	26,340	drb.

Ezek szerint a nyomtatványi osztály összes gyarapodásának darabszáma 39.165 (1899-ben 48.509). E szám messze mögötte

marad a megelőző év szaporulatának, minek oka egyrészt az, hogy a hazai nyomdák termelése az 1899 évit nem érte el, másrészt pedig megelőző évi kötelezettségek és a könyvtár egyéb osztályainak szükségletei miatt a különben is szűkre szabott évi dotationak nyomtatványok megszerzésére való fordítását szűkebb korlátok közé kellett szorítani.

Könyvek vásárlására 3885 kor. 54 fill., 355·70 bir. márka, 259 frank és 15 shilling fordíttatott, jóval kevesebb, mint a megelőző esztendőben (1899-ben 4417·54 frt, 1245·25 márka, 747·75 frank).

Ajándék útján is kevesebb nyomtatványnyal gyarapodott a könyvtár mint tavaly, minek természetszerű okára a tavalyi jelentés rámutatott; t. i. hogy a szerzők és kiadók nagy része, kik eddig kiadványaikat ajándékképen küldték be, a köteles példányok beküldéséről szóló 1897. XLI. tvczikk életbeléptetése óta felmentve érzik magokat a beküldés alól, mert e kötelesség a nyomdákra háramlott.

Az ajándékozók sora mindazonáltal elég tekintélyes, mit a következő teljes névsor is mutat:

Adler S. (Bécs), Áldásy Antal, Állami legfőbb számvevőszék, Apollo irodalmi részvény-társ., Astne Antal (München), Bács-Bodrog vármegyei történelmi társulat, Balaton-bizottság, Bányászati és Kohászati Lapok szerkesztősége, Baranyamegyei gazdasági egyesület, Barcza Imre, Bécsi cs. tudományos Akadémia, Békésmegyei gazdasági egyesület, Belügyministerium, Benke Gyula, Bezerédj Pál, Bittner Sándor (Bécs), Böhm Ágost (Bécs), Budapest székes-főváros tanácsa, Budapest sz.-fővárosi statistikai hivatal, Budapesti kereskedelmi és iparkamara, Budapesti Szemle szerkesztősége, Budapesti tud.-egyetemi tanács, Budapesti egyetem bölcsészeti karának dékánja, Budapesti egyetemi bölcsészethallgatók segitő egyesülete, Chicagoi John Crerar Library, Cholnoky Imre, Csérer Lajos, Egri érseki iroda, Ercsényi Béla, Erdélyi Múzeum-egylet, ifj. Erdélyi Sándorné, Esztergomi főkáptalan, Fejérpataky László, Fejérvármegye alispáni hivatala, Ferenczrendiek laibachi tartományi főnöksége, Figarola Coneda (Páris), Flers H. (Páris), Fogarasi Albert, Földmívelésügyi Ministerium, Földtani intézet, Főrendiházi iroda, Fraknói Vilmos, Franczia közoktatásügyi Ministerium, Frankfurti Rotschild-könyvtár, Fürdőirodalmi Könyvtár szerk., Gaál Karolin, Gerő Lajos, özv. Gohl Antalné, Gohl Ödön, Gohl Ödönné, Gopcsa László, Göteborgi kir. tudományos és szépművészeti társaság, Gulyás Pál, Győrffy Lajos, Hampel József, Havas Rezső, Herczegprimási iroda, Herman Otto, Hodinka Antal,

Horváth Géza, Horváth Ödön, Izraelita magyar irodalmi társulat, Jankó János, Károlyi Árpád, Kassay Lajos, Katona Lajos, Képviselőházi iroda, Kereskedelemügyi Ministerium, Kereszty István, Kolozsvári egyetemi könyvtár, Koncz József, Kornis Elemér, Kováts László, Kozma Bernát, Kőrösy József, Krakkói tud. Akadémia, Krupec J., Kutschera József, Lampel Róbert-féle könyvkiadó hivatal, Linczi Museum Francisco-Carolinum, Lóczy Lajos, Losonczy Lajos, Lőw Immanuel, Lübecki múzeum igazgatósága, Maddalena E. (Bécs), Magas fenyőfa társaság, Magyar Heraldikai és Genealogiai társaság, Magyar Könyvszemle szerk., Magyar Nemz. Múzeum igazgatósága, Magyar Néprajzi társulat, Magyar nyomdászat szerk., Magyar Tud. Akadémia, Magyarországi Kárpát-egyesület, Márki Sándor, Massarenti Marcello (Róma), Matica Srpska (Ujvidék), Meteorologiai és földmágnességi intézet, Milheim Samu, Milhofer Sándor, Miskolczi keresk.- és iparkamara, Molecz Béla, Múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége, Nagyszebeni erdélyi honismertető egyesület, Négyesi Lászlóné, Neményi Imre, Norvég kir. kormány, Olasz kir. közoktatásügyi Ministerium, Olschki Leo (Firenze), Oltványi Pál, Orkonyi Ede, Orosz Endre, Orsz. állatvédő egyesület, Orsz. magyar gazdasági egyesület, Orsz. Törvénytár szerkesztősége, Osztrák cs. k. kereskedelemügyi Ministerium, Osztrák cs. k. statistikai központi bizottság, Osztrák magyar bank bécsi igazgatósága, Österr.- ung. Revue szerkesztősége, Pálfi Márton, Pallas könyvkiadó hivatala, özv. Panian Viktorné, Pápai ág. hitv. evang. püspök, Pápai Jókai-kör, Párisi kir. kormánybiztosság, Pénzügyministerium, Péterfi Tamás, Plankett Count (Dublin), Pór Antal, Poseni tudomány-barátok társasága, Pósta- és távirda vezérigazgatóság, Pozsonyi orvos-természettudományi egyesület, Ráth György, Rendőr-főkapitányság, Schönherr Gyula, Schul- und Kirchenbote szerk., Schulek Vilmos, Schulpe György, Sepsi-Sz.-György város polgármesteri hivatala, Singer Jakab, Smithsonian Institution (Washington), Srpska manastriska stamparia (Karlovitz), Stefánia-egylet, Svéd kir. kormány, Szabadalmi hivatal, Szádeczky Lajos, Szalay Imre, Szalay László, Szamosujvári gör. kath. püspök, Szeged város polgármesteri hivatala, Szegedi Dugonics-társaság, Szent István társulat, id. Szinnyei József, Szubay Benedek, Takáts Sándor, Távbeszélő hálózat igazgatósága, Technologiai iparmúzeum, Téglás Géza, Temesvár város tanácsa, Thallóczy Lajos, Vallás- és közoktatásügyi Ministerium, Vásárhelyi Zsigmond, Velits László (Kalksburg), Veszprémi püspöki iroda, Walter Gyula, Würzburgi fizikai és orvosi társulat, Zágrábi orsz. levéltár, Zirczi apát.

Az ajándékozók összes száma 167 (1899-ben 222).

A Régi Magyar Könyvtár hiányainak kiegészítésére történt nevezetesebb szerzemények a következők:

1. Pelbartus de Themeswar, Stellarium. Hagenau 1502. (8 kor.)

2. Tetra evangelion (szláv nyomt.) Brassó 1562. (100 kor.)

3. Gerardus Arn., Hungariae ad omnes S. R. Imp. ordines supplex oratio. Ingolstadt 1577. (59 márka.)

4. Gabelmanni Monomachiae Hungaro-Turcicae carminum libri II. Passau 1590. (30 kor.)

5. Beythe Énekeskönyve, egyetlen ismeretes csonka példány. XVI. száz. nyomtatvány. (200 kor.)

6. Giacomo Franco, Teatro delle piu moderne imprese de guerra nell' Ungheria. Velencze 1625. (125 frank.)

7. Hutter L., A sz. írásbeli hitünk ágainak összeszedése. Csepreg 1635 (ajándék.)

8. Weszelin Pál, Oktató és vigasztaló praedikatiok. Debreczen 1651 (40 kor.)

9. Cantus Catholici, régi és új egyházi énekek. 1651. (100 kor.)

10. Der kleine Catechismus Lutheri. Lőcse 1686. A legkisebb régi magyarországi nyomtatvány. (Ifj. Erdélyi Sándorné ajándéka).

11. Felvinczi György, De conservanda bona valetudine. Lőcse 1694. (60 kor.)

12. Ordódy, Columba laureata. Nagyszombat 1695 (8·50 kor.)

A könyvtár olvasótermét 15.301 egyén látogatta (1899-ben 15.764), kik 39.043 kötetet használtak (1899-ben 37.227-et). A könyvtár helyiségein kivül, kikölcsönzés útján 1242 egyén 2206 kötetet használt (1899-ben 1585 egyén 2400 kötetet). A könyvtár belső termeiben szakférfiak által használt könyvek e számokban nem szerepelnek.

A könyvtári munkásság főmozzanata az általános revizió, melyről e jelentés elején bővebben volt szó. Annak daczára, hogy e rendkivüli munkálat a nyomtatványi osztály alkalmazottainak idejét hónapokon át teljes mértékben igénybe vette: a könyvtári anyag feldolgozása nem maradt a tavalyi eredmény mögött, sőt azt tekintélyesen felülmúlta. Egy év alatt 4621 mű osztályoztatott, melyekről 5956 könyvtári czédula készült (az 1899-iki eredmény 3874 mű 4018 czédulával). Kötés alá 1364 mű került 1693 kötetben (1899-ben 1551 mű 2013 kötetben).

Tekintélyes munkásságot fejtett ki a nyomdai köteles példányok kezelését végző iroda is. Az év folyamán 2116 nyomtatvány-csomag érkezett (1899-ben 2165); s az iroda 3100 postai küldeményt továbbított (1899-ben 3986-ot), melyekből 690 be nem küldött sajtótermékek reklamálása volt (1899-ben 1222). Ez

utóbbi szám mutatja, hogy a termékek beküldése körül, az előbbi évhez képest, némi javulás észlelhető.

II. A *kézirattár* gyarapodása igen nagymérvű volt. A szaporulat ajándék útján 8 kézirat, 11 irodalmi levél, együtt 19 darab; vétel útján 158 kézirat, 14 zenemű, 2973 irodalmi levél, 1 csomag kézirattöredék, 4 fényképmásolat a hozzátartozó 2 negativvel, együtt 3152 drb; áthelyezés útján (a könyvtár egyéb osztályaiból) 5 kézirat. Az összes gyarapodás tehát 3176 darab (1899-ben 796).

Kézirattári anyag vásárlására, a Posonyi-gyűjteményen, a Gilhofer és Ranschburg czég által rendezett bécsi árverésen szerzett darabok és Petőfi Sándor kéziratain kívül, mely utóbbiaknak megszerzésére a nm. miniszterium 1700 koronát kitevő rendkívüli fedezetet bocsájtott rendelkezésre, a könyvtár rendes javadalmazásából 724 kor., 250 bir. márka és 651 frank fordíttatott.

Ajándékaikkal a következők gazdagították a kézirattárat: Biró Albert, Győrffy Lajos, özv. Lengyel Dánielné, Petényi Otto, br. Podmaniczky Frigyes, Szinyey Merse István és id. Szinnyei József.

A kézirattár szerzeményei közt felemlítésre méltók: Nicolaus de Hungaria magyar származású benczés apát vegyes tartalmú kézirata (Sz. Ágoston könyveiből, Catóból tartalmaz részleteket), melyet 1418 szept. 13-án fejezett be. Mint történelmi ismeretlen kútfő igen nevezetes Tranquillus Andronicusnak XVI. századi hártya-kézirata Gritti Lajos életéről és magyarországi viselt dolgairól, mely Olschki Leó firenzei antiquártól 550 frankon vétetett meg.

Nagybecsű az apostagi protestáns graduál XVI. századi kézirata, mely egyetlen képviselője a Nemz. Múzeum kézirattárában a XVI. századi, dunántúli eredetű protestáns liturgikus kéziratoknak. A XVII. századi kéziratok közt legbecsesebb a Beniczky Péter Rythmusait magában foglaló, mely régibb az eddig ismert legrégibb kiadásnál és valószínűleg a feltételezett első kiadás helyét pótolja.

Az újabbkori kéziratok közt, mint irodalmi ereklyék, első helyre teendők Petőfi Sándor némely kéziratai, melyeket a múzeum 1893 óta letétképen őrzött. A költeményeket tartalmazó hat darab eredeti kézirat most, vétel útján, végleg a múzeum tulajdonába jutott. Az irodalmi levelestár, jobbára a Gilhofer és Ranschburg-

féle árverésen, Sambucustól, Jókai Mórtól, Haynald Lajostól, Pyrker Lászlótól és Kölcsey Ferencztől eredő levelekkel gazdagodott.

Nagy tömeggel gyarapodott a kézirattár néhai Véghely Dezső megvett második gyűjteményéből. Kiválik ezek közt különösen gr. Esterházy Dánielnek, Rákóczy Ferencz generálisának, eredeti tábori levelezőkönyve, és a br. Amade Lászlóra vonatkozó anyag, mely a költő leveleit, levélfogalmazványait, elküldött leveleinek másolatait és énekeinek eredeti kéziratait foglalja magában.

A leggazdagabb gyarapodás a kézirattárat Posonyi Sándor gyűjteményéből érte. Pulszky Ferencznek az egész tudományos és politikus világra kiterjedő levelezéséből harmadfélezernél több darab jutott ekképen a kézirattárba, közte Garibaldi, Dickens s az ötvenes évek legkiválóbb alakjainak levelei. Ez az anyag a már birtokunkban levő Pulszky-levelekkel együtt egyike a leggazdagabb és legbecsesebb hasonnemű gyüjteményeknek s egyike modern, politikai és művelődési történetünk legérdekesebb forrásainak. A Posonyi-gyüjtemény egyéb darabjai közt felemlítendő még Kossuth Lajos »János Finnlandnak herczege« czímű színmű fordításának sajátkezű kézirata, és különösen a zenevilág nagyjaitól származó magyar vonatkozású levelek tekintélyes száma; igy Beethoventől, Haydntól, Liszttől, Mendelsohntól. Szintén magyar érdekű zenemű kéziratokat szereztünk Beethoventől, Albrechtsbergertől, Diabellitől, Dopplertől, Glinkától, Wernertől és Liszttől. E gyarapodás a kézirattár gazdagságát és érdekességét egy újabb irányban emeli.

A kézirattárban az elmúlt év alatt 189 kutató fordult meg, kik 647 kéziratot és 119 irodalmi levelet használtak; a használat tehát 766 darabra rúg. (1899-ben 257 kutató 820 drbot használt.)

A kézirattári feldolgozás eredménye a tavalyi mögött marad, minek oka az, hogy a kézirattár vezetője, dr. Erdélyi Pál, az év folyamán Kolozsvárra távozott, a kézirattár szolgája pedig az év legnagyobb részén betegeskedvén, nyugdijaztatását volt kénytelen kérni s igy a kézirattár egyetlen egy tisztviselő gondjaira volt bizva, kinek a folyó munkák elvégzése és a központi administratioban való segédkezés mellett intenzivebb belső munkásságra nem juthatott ideje. A feldolgozás eredménye: 166 kézirat 135 czédulával és 441 irodalmi levél 175 czédulával. Az »Irodalmi

Levelestár«-ból eddig feldolgozásra jutott 8178 levél 2503 czédulával. Kötés alá 33 db. kézirat került.

III. *A hirlapkönyvtár* gyarapodása: köteles példányokban 67.939 hirlapszám, áthelyezés útján 171 szám, ajándék útján 10.224 sz. (és ezen kívül 31 hirlap 459 kötetben), vétel útján 509 sz.; összesen 78.843 hirlapszám. (1899-ben 77.469. sz.)

Ajándékozók: az Athenaeum r. t., mely a saját kiadásában megjelent 30 hirlapnak 448 kötetét ajándékozta; ez az anyag egyelőre másodpéldányként kezeltetik; továbbá Bolgár Ferencz, ki a Katonai Lapok tizenegy évfolyamát adta; Dr. Finály Gábor, ki több régi hirlappal gazdagította a gyüjteményt; és végül a Nemzeti és az Országos Kaszinó, melyek az Agramer Tagblatt, Allgemeine Zeitung, Bosnische Post, Daily News, Fremdenblatt, Journal des Débats, Kölnische Zeitung, Neue Freie Presse, Norddeutsche Allgemeine Zeitung, Novoe Vremja, Temps, Vaterland számait néhány év óta a Nemzeti Múzeum rendelkezésére bocsájtják.

Becsesebb és ritkább régi évfolyamok közül a következőkkel gyarapodott a gyüjtemény:

1. Siebenbürger Zeitung 1785 évf. (Dr. Finály Gábor ajándéka.)
2. Luna (Zágráb) 1836 évf. (vétel).
3. Magyar Gyermekbarát 1844. évf. (Dr. Finály Gábor ajándéka.)
4. Öreg ABC. 1848. (Egyes számok Véghely Dezső gyüjteményéből.)
5. Népbarát 1848. egy száma (a Véghely-gyüjteményből).
6. Wiener Zuschauer 1849. évf. (Vétel.)

Az akadémia által még 1898-ban ajándékozott több fuvarnyi hirlap-tömegnek számonként való átnézése az év folyamán véget ért. E nagy művelet 2900 oly hirlapszámot eredményezett, melyek hiányt pótolnak. A megmaradt tömeget, az Akadémia jóváhagyásával, kellő kiválogatás után a szegedi városi Somogyi-könyvtár vette át.

Régi hirlapok vásárlására 65 kor. 20 fillér fordíttatott.

Az évi használat felülmúlja a tavalyi eredményt. A hirlapkönyvtárat 2823 olvasó látogatta, kik 5990 hirlapkötetet használtak; a könyvtáron kívüli használatra pedig 54 egyénnek 225 kötet adatott ki. Eredmény tehát, hogy 2877 egyén 6215 kötet hirlapot használt (1899-ben 2664 egyén 5677 kötetet).

A hirlap könyvtár munkájára még mindig zavarólag hat az, hogy a hazai könyvnyomdák egy része, daczára annak hogy az 1897 év XLI. tvczikk már több mint négy éve életbe lépett, a törvény határozott intézkedései és többszörösen küldött utasítások ellenére a hirlapokat egyes számonként, és nem a törvényben meghatározott módon, havi vagy évnegyedes csomagokban, kimutatás kiséretében, küldi be. Tavaly 16.473 hirlapszám érkezett be ily módon (1899-ben: 14.807), s így e téren javulás nem tapasztalható.

A mi a végzett munkát illeti, a szerzemények rendes elkönyvelésén és feldolgozásán kívül czéduláztatott 1154 évfolyam hirlap; átnézetett 56.882 hirlapszám és köttetett 992 hírlapkötet, minek költsége az év végéig 1396 kor. 64 fillért vett igénybe.

IV. A *levéltár* gyarapodása, mint minden évben, 1900-ban is igen tekintélyes volt. Ajándék útján 1764, vétel útján 6619, örök letétemény útján 528 darabbal és két családi levéltárnak még számba nem vett anyagával gazdagodott. Az összes gyarapodás tehát 8911 darab és két családi levéltár.

Ajándékozók a következők:

Beck Pál (Bécs), Bossányi Lajos, Forgách József, Gegus Dániel, Géresi Kálmán, Glück Rudolf, Halasy István, Horváth Lajos, Kammerer Ernő, Löbl Mátyás (Bécs), Mikó Gyula, Ráth György, Sólyom Balázs, id. Szinnyei József.

A levéltár gyarapítására, eltekintve a Posonyi-gyüjtemény megszerzésétől és a Holló Zsigmond-féle iratok 4000 kor. vételárától, melyekről a nm. miniszterium külön fedezettel gondoskodott, a könyvtár dotatiójából 3259 kor. 57 fillér, 126 márka és 30 frank fordíttatott.

A szerzemények közt mennyisége által első helyen áll a Véghely-gyüjteménynek második, az előbbit kiegészítő része, melynek levéltári anyaga 4272 darabra megy. Ez anyagban van 37 drb középkori oklevél; a többi újabb. Az 1848/9 szabadságharczra vonatkozó iratok és nyomtatványok száma 423.

Hasonlóképen mennyiségre is tekintélyes, tartalmilag is becses az az 1426 darabból álló, XV—XIX. századi iratokat tartalmazó gyüjtemény, mely a többi közt Holló Zsigmond I. Lipót korabeli udvari ágensnek a Thököly-mozgalomra vonatkozó iratait foglalja magában.

A Posonyi-féle gyüjtemény anyagából összesen 639 darab gyarapította a levéltárat; ezek között kiemelendők: Zsigmond király 1392. évi adománylevele Stibor részére. Első rendű ritkaság Zsigmond király supplicatioja a pápához 1435-ből Tallóczi Matko bán érdekében. Nagy érdekű Anna főherczegnő levele Thurzó Elekhez 1522-ből. Az 1848/9-iki szabadságharczra vonatkozó iratok közűl felemlítendők Bem, Guyon, Görgey, Damjanich levelei, Szalay László két tudósítása a frankfurti birodalmi gyűlésről, Rajasich szerb patriarcha memoranduma Wessenberg osztrák ministerhez, a magyar ministerium hivatalos kiadványai stb.

Becses anyagot szerzett meg a levéltár, részben a Posonyi-gyüjtemény kiegészítésére és részben az orsz. levéltár számára a Gilhoffer és Ranschburg czég által rendezett bécsi árverésen a Rossi-Angelini-féle és Gráczban a gr. Wimpffen-féle gyüjteményekből. Összesen 57 darab irat jutott e két helyről a levéltár tulajdonába, köztük II. Ulászló és II. Ulászló egy-egy cseh nyelvű oklevele, Brodarics Istvánnak 1524, Jurisich Miklósnak egy 1537, Mária Krisztina főherczegnőnek, Báthory Zsigmond fejedelem özvegyének 1618 évi sajátkezű levelei.

Az ajándékok közt a legbecsesebb Managettai Beck Pál lovagnak, a bécsi szabadalmi hivatal főnökének adománya, egy 281 darabból álló középkori oklevélgyüjtemény, mely Pozsony város XIV—XV. századi levelezéséből és számadásaiból tartalmaz a kereskedelem, a város és a nemzet történetére egyaránt fontos adatokat.

Részint vétel, részint ajándék utján egy tekintélyes, hihetőleg az egykori gróf Klobusiczkyak levéltárából származó gyüjtemény jutott a levéltár tulajdonába, mely II. Rákóczy Ferencz szabadságharczára és különösen a fejedelmi család birtokviszonyaira nézve becses, egészen ismeretlen anyagot foglal magában.

Az 1848/9-iki eseményekre vonatkozó gazdag gyűjteményünk nevezetes kiegészítést nyert Löbl Mátyás bécsi lakos ajándékában, ki 471 darab, jobbára bécsi eredetű proklamatioval és hirdetménnyel gazdagította a levéltárat.

A legújabbkori szerzemények közt említést érdemel néhai Rudolf trónörökösnek 1868. febr. 20-án magyar tanítójához, Homoky apáthoz írott magyar levele és Deák Ferencz levele 1870 jún. 7-éről Sólyom Balázshoz.

Czímeres levél- és nemesi irat gyűjteményünk 16 darabbal gyarapodott; ezek között egy középkori is van: Barrwy Simonnak 1417. május 20-án Zsigmond királytól kapott armálisa, melynek birtokába a levéltár Géresi Kálmán ajándékából jutott.

A letéteményezett családi levéltárak sorozatához a lefolyt évben két újabb járult: a Telekesi *Török* családé, mely 15 drb. XVI-ik, 327 drb. XVII-ik, 89 drb. XVIII-ik, 4 drb. XIX. századi iratot, 9 drb. genealogiai feljegyzést és levéltári lajstromot, összesen 443 darabot tartalmaz és a Rendesi *Bárány* családé, melynek anyaga még számba véve nincs. Ezekkel a letéteményezett családi levéltárak száma 51-re emelkedett. Korábbi letétemények anyagának bővítéséhez járultak: Szent-Iványi Zoltán a Szent-Iványi család levéltárához 54 darabbal, Görgey István a Görgey családéhoz 8 drbbal, Thaly Kálmán a gr. Forgách családéhoz 23 drbbal és Szirmay Balamér a már korábban átvett családi levéltárhoz a család borsodi ágának levéltárával, melynek anyaga az év végéig még nem volt rendezhető.

A levéltárat a lefolyt évben 154 kutató kereste föl, kik 35,896 iratot és 1 nyomtatványt használtak; külső használatra pedig 42 térítvényen 344 drb. irat, 7 fénykép, 15 hasonmás és 1 pecsétlenyomat adatott ki. Az összes használat tehát 36,264 drb. (1899-ben 13,690.)

A levéltári intenzivebb belső munkásságát és a régibb anyag feldolgozását nagy mértékben hátráltatta az újabb szerzemények rendezése és leltárszerű jegyzékbe vétele. A második Véghely-féle gyüjtemény, a Holló-féle iratok, a Posonyi-gyüjtemény és a Klobusiczky-féle levéltári anyag feldolgozása és részletes beiktatása hónapokat vett igénybe; de megfeszített erővel sikerült a növedéknaplót hátrálék nélkül lezárni.

Befejeztetett Kossuth Lajos hátrahagyott iratainak részletes jegyzéke. A Thaly család levéltáráról kimerítő regestaszerű lajstrom készült, s ugyanilyen kezdetett meg a Szent-Iványi család levéltáráról. Rendeztetett és végleg felállittatott a Telekesi Török család levéltára, úgyszintén 547 fasciculusban a gr. Széchenyiek levéltára s a kötegekről topographikus leltár készült, mely a levéltár indexeinek használatához nélkülözhetetlen mutatóúl szolgál. A muzeumi törzsgyüjtemény és a letéteményezett családi levéltárak Árpádkori anyagának egyesített czédulakatalogusa, mely

az oklevél keltét és kiállítóját tünteti föl, elkészült; a czímeres és nemeslevelek czédulakatalogusa az újabb szerzeményekkel folytattatott; e részről nyomtatott katalogus kiadása van tervben, melynek kézirata — Dr. *Áldásy Antal* segédőr munkája — csaknem egészen kész. Rendezés alatt állanak a Melczer, Tihanyi, Szirmay és Tallián családok levéltárai.

* * *

A könyvtár tisztviselőinek 1900-ik évi irodalmi és tudományos munkásságát az alábbi összeállítás mutatja:

Dr. *Fejérpataky László*

igazgató-őri teendőkkel és hatáskörrel megbízott egyetemi ny. r. tanár, múzeumi és könyvtári orsz. felügyelő, a M. Tud. Akadémia r. tagja.

1. A Magyar Nemzeti Muzeum könyvtára az 1899. évben (Magyar Könyvszemle 1900. II. füz.)

2. III. Béla király oklevelei (III. Béla magyar király emlékezete, szerk. Forster Gyula cz. gyüjteményes munkában 145—168 l. és Függelék 343—352 l.) Ugyanez külön is Budapest 1900. 35 l. U. erről felolvasás a M. Tud. Akadémiában (Akadémiai Értesítő 1900); és németül »Die Urkunden König Béla's III. von Ungarn« (Mittheilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung. Ergänzungsband VI. és külön is.)

3. II. Béla király oklevelei. Felolvasás a M. Tud. Akadémiában (Akad. Értesítő 1900.)

4. Béla király névtelen jegyzőjének műve. *A)* Bevezetés I. A kézirat. *B)* Szöveg. — Julián útja Nagy-Magyarországba. *A)* Bevezetés. *B)* Szöveg. (A Magyar Honfoglalás Kútfői szerk. Pauler Gyula és Szilágyi Sándor cz. gyüjteményes munkában 381—386, 391—472 l.) U. az külön is »Hazai Kútfők« cz. alatt.

5. Szilágyi Sándor. Emlékbeszéd. Felolvasva a M. Heraldikai és Genealogiai Társaság 1900. évi nagygyűlésén.

6. Régi magyar czímerek. A Magyar Nemzeti Múzeumban tartott ismeretterjesztő előadás. (Kéziratban.)

7. Folytatta a Zsigmondkori Oklevéltár anyagának gyüjtését.

Id. *Szinnyei József*

kir. tanácsos, őr, a M. Tud. Akadémia lev. tagja.

1. »Magyar írók élete és munkái« 60—65. füzet. (VII. kötet 5—9. és VIII. I. füzete. Laisztner-Lüley.)

2. A magyar hírlapirodalom 1899-ben. (A »Magyar Könyvszemle 1900. II. füzetének melléklete.)

Kollányi Ferencz
őr.

1. Esztergomi Kanonokok 1100—1900. Esztergom, 1900. *LVI.* + 547 l.

2. A veszprémi püspök királynékoronázási jogának története. Sajtó alatt.

Horváth Ignácz
őr.

1. A Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi orsz. könyvtárának ismertetése 1802—1899-ig. (Adressbuch der Bibliotheken der öst.-ung. Monarchie. Wien, 1900. 390—400 l.)

2. Pótlék a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ősnyomtatványainak jegyzékéhez. (Magyar Könyvszemle. 1900. évf. 362—385 l.)

3. Történelmi Repertorium. (Századok. 1900. évf.)

Dr. *Schönherr Gyula*
nemz. múzeumi őri címmel és jelleggel felruházott segédőr, levéltárnok; a Múzeumok és Könyvtárak orsz. főfelügyelőségének előadó-titkára, a M. Tud. Akadémia lev. tagja.

1. Vidéki könyvtáraink 1899-ben. (Magyar Könyvszemle, 1900. évi f. 265. l.)

2. Nagybánya és vidéke. (Az osztrák-magyar monarchia írásban és képben XVII. kötetében.)

3. Jelentés a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság működéséről az 1900-ik évben. (Turul, 1900. évi f. 190. l.)

4. Magyar Minerva. A magyarországi múzeumok és könyvtárak czímkönyve.) I. évf. (Szerkesztés dr. Esztegár László társaságában.)

5. Középkori történelmi emlékek a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárában. (Kéziratban.)

6. Jelentés 1899. évi római tanulmányairól. (Kéziratban.)

7. Adatok Zsigmond király és az egyházszakadás történetéhez. (Kéziratban.)

8. Szerkesztette a Magyar Könyvszemlét, a Magyar Történelmi Életrajzokat és a Turult.

Kereszty István
segédőr.

1. A »*Magyar Könyvszemlé*«-ben: A hazai nem magyar nyelvű hírlapirodalom.

2. A »*Mavyar Paedagogiá*«-ban: Jadassohn »Das Ton-Bewusstsein« (5. füzet.)

3. A »*Századok*«-ban: id. Ábrányi Kornél »A magyar zene a XIX. században« cz. könyvének bírálata. (9. füz.)

4. A »*Magyar Kritiká*«-ban: Wagner Siegfried »A medvebőrös« (10. számban); B.-Virágh Géza »A magyar szinművészet (12. sz.); Bahnert »A csempészek« (14. sz.); Zenei lexikon (19. sz.); »Mein Elend« (22. sz.); Goncourt-Szűry: »A Zemganno-fivérek« (24. sz.); »Musik-Blätter« (24. sz.)

5. A »*Zenelap*«-ban: A Bach-Társaság életműve (11. sz.); A m. kir. opera uj éve (20. sz.); Farkas Ödön: »Tetemre hívás« (23. sz.); A legújabb história (25. sz.); Adós, fizess! (26. sz.) sat.

6. A »*Zenevilág*«-ban: Magyarság (1. sz.); A fonográfról (2. sz.); Nyilt sebek (3, 5, 8. sz.); Erkel Sándor (4. sz.); rovatok vezetése.

7. A »*Vasárnapi Ujság*«-ban a m. kir. opera ujdonságairól három czikk.

8. A »*Magyar Szó*«-ban: A magyar zene történetéhez. (182. sz.)

9. A »*Pesti Napló*«-ban: Bach Máté-passiója (99. sz.)

10. A »*Magyarság*«-ban a zenei rovat vezetése.

Dr. *Erdélyi Pál*

segédőr aug. haváig (ezután a kolozsvári tud. egyetem könyvtárának igazgatója.)

1. Balassa Bálint Élete. 1551—1594. Bpest 1899. 8-r. 251 l. (Magyar. Tört. Életr. XV. évf. 4. 5. füz.)

2. Balassa Bálint Comoediája. (Magyar Könyvszemle 1900. 1. füzet).

3. Horváth Cyrill: A magyar irodalom története. I. (Bírálat az Egy. Phil. Közlönyben 1900.)

4. Magyar Minerva. (Uránia 1900.)

5. Az Apostagi Graduál. (Kéziratban)

6. Kisebb közlemények különféle folyóiratokban és lapokban.

Dr. *Sebestyén Gyula*

segédőr.

1. »Gyászmagyarok.« (Ethnographia, 1900. évfolyam I—III. füzet).

2. Népköltészet. (Balladák s rokonneműek, szerelmi dalok, bordalok) U. o. I. füz.

3. A magyar varázsdob. U. o. X. füz.

4. »Haláltalan Detre« (E. Philologiai Közlöny, 1900. évi ünnepi szám).

5. Főtitkári jelentése a M. Néprajzi Társaság 1900. évi közgyűlésén. (Ethnographia, 1900. évf. IV. füz.)

6. Munkácsi Bernáttal szerkesztette az Ethnographiát.

Dr. *Áldásy Antal*

egyetemi magántanár, segédőr.

1. Az 1412/13. évi római zsinat története. (Magyar Sion 1900. évf. és külön.)

2. A második nemzetközi történelmi kongressus (Pester Lloyd 1900. aug. 5-i számában.)

3. Ismertetések és birálatok a Századok és Turulban.

Dr. *Esztegár László*

asszisztens.

1. Magyar Minerva I. évfolyam (Szerkesztés dr. Schönherr Gyulával.)

2. Renan új életrajza M. Darmestetertől (Pesti Napló, 1900.)

3. Kisebb közlemények és Könyvismertetések a Magyar Könyvszemlében, az Ethnographiában, a Turulban és az Arméniában.

Dr. *Melich János*

asszisztens.

1. Melyik nyelvjárásból valók a magyar nyelv régi német jövevény szavai? Egy térképpel. Bpest 1900, kiadta a M T. Akadémia.

2. Deutsche Ortsnamen und Lehnwörter des Ungarischen Sprachschatzes. (Lumtzer Viktorral együtt írta). Innsbruck 1900. Wagner-féle könyvkiadó hivatal.

3. *Nyelvtudományi Közlemények*-ben *a)* Dana, danna; *b)* A Festetich-kódex egy ismeretlen másolata; *c)* Rába, Rábcza.

4. *Magyar Nyelvőr*-ben *a)* A zivatar szó családja; *b)* A baskir-magyar rokonság; *c)* Bürü; *d)* Brassó és Kronstadt; *e)* Az orosz helyesírás cz-je; *f)* A német jövevényszókhoz; *g)* Szláv jövevény szavak; *h)* Tabán; *i)* Az orosz csász. Akadémia szótári munkássága; *k)* Szónyomozás.

5. Több apróbb czikket írt az *Ethnographiá*-ba és az *Egy. Phil. Közlönybe.*

Havran Dániel

asszisztens.

Ismeretlen protestáns egyházi rendtartás a XVI. századból (Protestáns Szemle XII. évf.)

Kováts László

asszisztens.

1. 22 történeti tárgyú előadás az iparosok oktatására alakított orsz. bizottság megbízásából. 1900. január és február, továbbá november és deczember havában.

2. Magyar hírlapirodalom 1899-ben. II. Folyóiratok. (Magyar Könyvszemle II. füzetéhez.)

3. Adatok a XVII. századi magyar néphithez. (Ethnographia 1900. 6. 8. füz.)

4. A szegedi boszorkányperek. (Ethnogr. 1900. 6. füz.)

5. Adatok a magyar népszokások történetéhez. (Ethnogr. 1900. 8. füz.)

6. Bibliografiai irodalom 1900-ban. (Magyar Könyvszemle. III. IV. füzetében.)

7. Több apróbb czikk az Ethnographiában, Keresztyén Hiradóban, Kis-Tükörben.

Varjú Elemér

asszisztens.

1. A gyulafehérvári Batthyány-könyvtár. (Magyar Könyvszemle 1900. évf. I—IV. füzet.)

2. A Szentbenedekiek czímere és a Jöre nemzetség. (Turul, 1900. évf. III. f.)

3. Mileki János czímerlevele 1418-ból. (Turul, 1900. évf. IV. f.)

4. Könyvismertetések az Archaeologiai Értesítőben, Magyar Könyvszemlében és a Turulban.

A NAGYVÁRADI NYOMDÁSZAT TÖRTÉNETE.

Naményi Lajostól.

(Első közlemény négy hasonmással.)

A magyar nyomdászat részletes története még nincs megírva.

A mit Ballagi Aladár jeles, de vázlatos könyvén kívül birunk, az inkább az adatgyüjtés jellegét mutatja. Szórványos adatok, jellemző feljegyzések, okiratokban talált adalékok. Egyes megyék monografiájában itt-ott akadunk még egyes összefüggőbb részekre, de önállóan eddig tudtommal csak dr. Ferenczi Zoltán irta meg a kolozsvári nyomdászat történetét és Berkeszi István tanár a temesvárit.

A jelen dolgozattal nagyváradi sajtó történeti fejlődését akarjuk bemutatnl.

A nagyváradi nyomdatermékekkel már többen foglalkoztak, különböző szempontokból.

Az első, kinek e téren való törekvéseit el kell ismernünk, Miller Jakab Ferdinánd, előbb a nagyváradi jogakadémia tanára, majd a Széchenyi-könyvtár igazgatója, ki 1803-ban *Fragmenta Veteris Typographiae Magno-Varadiensis* czím alatt ismerteti a nagyváradi nyomdatermékeket, azonban összesen csak 49 könyvről emlékezik meg.

Még hiányosabb képet nyujt Németh János, ki midőn 1818-ban *Memoria Typographiarum Hung. et Trans.* czím alatt megirja a magyar nyomdászat történetét, e mű 101—105. lapjain foglalkozva a nagyváradi nyomdászat történetével, összesen csak 15 nyomdaterméket sorol fel.

Becses adalékokat nyujtanak még Márki Sándor, ki a »Magyarország és Nagyvilág« 1872-iki évfolyamában a XVI. század-

beli biharmegyei nyomtatványok sorozatát állította össze s Rómer Flóris, ki Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtárá«-nak megjelenése után a »Magyar Könyvszemle« 1879-iki évfolyamában kijelöli Várad helyét a magyar könyvnyomtatás történetében.

Nagyvárad nyomdászata bizonyára megérdemli, hogy vele tüzetesen foglalkozzunk. Hiszen, ha tekintetbe vesszük a magyarországi nyomdák keletkezési idejét, úgy a tizenegyedik helyen áll.[1] Igaz, hogy jelentősége nem oly mélyreható, mint pl. a brassóié, kolozsvárié vagy debreczenié, de bizonyos, hogy fejlődésében tagadhatlan az előrehaladás, és irodalmunknak sok nevezetes terméke látott ott napvilágot.

I.

A Hoffhalter-nyomda időszaka.

(1565—1585.)

A magyar nyomdászatnak mintegy új erőt kölcsönzött az a reformáczió terjedése. A XVI. század tudósai csakhamar belátták, hogy az élőszóval hirdetett igék hatása a nyomatott könyv révén csak fokozható.

Debreczen, a vallásharczok e központja, hol a XVI. század reformátorai közül többen megvonultak, csakhamar felismerte a nyomda jelentőségét és már 1560-ból ismerünk debreczeni nyomdaterméket. (Huszár Gál, Isteni dicséretek és Psalmusok.) Kétségtelennek tartom, hogy az első debreczeni nyomdász, Huszár Gál, a bujdosó kassai pap buzgólkodásának köszönhető, hogy Hoffhalter Rafael már 1561-ben Debreczen tanácsa által meghivatott.

Huszár Gált ugyanis régi barátság kötötte Hoffhalter Rafaelhez, a bécsi nyomdászhoz. Bizonyságul elégséges lesz utalnom 1557. október 26-án Bécsben kelt és Bullinger Henrikhez, a kiváló zürichi lelkészhez intézett levelére.[2] Hoffhalter bizonyára

[1] Nem lesz érdektelen keletkezési sorrendben felsorolnunk a magyar nyomdákat, melyek a nagyváradit megelőzték: 1473. Buda. 1499. Zeng. 1520. Zágráb. 1529. Szeben. 1531. Fiume. 1535. Brassó. 1539. Sárvár. 1550. Kolozsvár. 1558. Magyar-Óvár. 1560. Debreczen. 1565. Nagyvárad.

[2] Lampe, *Historia Ecclesiae Ref. in Hung. et Trans.* Trajecti ad Rhenum 1728. 116. l.

segédkezet nyujtott Huszár Gálnak még nyomdájának felállítása körül is.[1]

Huszár Gál ugyanis felismerte hogy Hofthalter Rafael a protestánsokkal rokonszenvez és Bécsben meggyőződve, hogy e nyomdász művei kiállítás tekintetében felülmulják Török Mihály debreczeni nyomdász munkáit, őt ajánlhatta Debreczen tanácsának. Ama benső barátság bizonyságaképen álljanak itt Huszár Gál jellemző sorai idézett levélből, melyek mutatják, hogy mily kettős szerepet játszott az, úgy a katholikusoknál, mint a protestánsoknál kedvelt Hoffhalter Rafael, ki utóbb az első nagyváradi nyomdász lett.

»— — — — Quidquid autem Tua Charitas ad nos responderit, sua Scripta mittat ad Raphaelem Hofhalter, typographum Wiennensem, ipse enim ea nobis administravit.« [2]

De csak 1565-ben jött Hoffhalter hazánkba és ez évben már Váradon is megjelenik és kiadja Melius Péter Job könyvének héberből való fordítását.

Hoffhalter Rafael lengyel származású és eredetileg Skrzetuskinak hívták, míg mások mint Skrotziuskyt említik. E család azonban Lengyelországban már alig ismert és régen kihalt. E saját kijelentésével szemben Thúry »Idea Christianorum Ungarorum sub tyrranide Turcica« czímű könyve oppenheimi kiadásának (1616.) előszavában azt írja Molnár Albert, hogy Hoffhalter belga származásu, de ez tévedésen alapszik.[3]

Névváltoztatására nézve eltérők a vélemények. Így Ostolinski azt állítja,[4] hogy német hangzásu neve onnan származik, mert

[1] Szabó Károly: Huszár Gál életéről s nyomdájáról. Századok, 1867. 147. l.

[2] Közölte a teljes levelet Révész (Imre Protestáns Lap. 1862. 107. l.)

[3] »..... Ante annos circiter sexaginta, Raphael Hoffhalter Belga (εἰκονοπ) ἀττης et Typographus exul venit primo Tigurum Helvetiorum deinde migravitt in Hungariam. Et initio quidem in oppido Alsó-Lindva libros utiles et orthodoxos Latine et Ungarice scriptos ipse impressit: deinde filius ipsius Rodolphus Hoffhalter, Tigurinus, Reipub. Debrecinensis civis et Typoghraphus, laudabiliter promovit in Ungaria orthodoxam Remp. literariam. Tace hic Biblia nostra, vestrorum hominum impensis et industria Hanoviae et hic Oppenheimii superioribus omnis impressa et magna copia in Ungariam transmissa. Gallicani et Belgici exilii commoda haec sunt.

[4] Mayer, Wiens Buchdruckergeschichte, I. k. 86. l.

nyomdája »am Hof« volt. Ezzel szemben azonban inkább utbaigazit e névváltoztatásra nézve Hoffhalter Rafael könyvnyomtatói jelvénye, mely először 1559-ben Eder György »Catalogus Rectorum et illustrium virorum Archigymnasii Viennensis« című kiadványában jelent meg.

E jelvény, melynek gyöngyökbe foglalt körirata: »Omnia spe florent prospiciente Deo,« napsugaras vidéket ábrázol, előtérben egy kerítéstől övedzett fával melynek törzsét borostyán futja be. A fa alján »spes« szó, míg körülötte méhek rajzanak, hogy virágport szivjanak. A kerítés félig nyitva van. A jelvény körül a következő distichon olvasható:

Vive Deo et laetus praesentibus utere fatis
Haereat in solo spes tua fixa Deo
és
Sperandum est donec meliora ferentibus astris
Sit compes voti spes animosa suis.

HOFFHALTER KÖNYVNYOMTATÓI JELVÉNYE.

Ez a könyvnyomtató jelvény tehát világosan igazolja, hogy a reménység (spes = *Hoff*nung) képezi névváltoztatásánál az indító okot, hisz a distichonok tartalmától is eltekintve, pedig ezek is állításunk mellett bizonyítanak, mintegy döntő a körirat maga: »minden a reménységtől virúl.«

E jelvény egyszersmind következtetni enged Hoffhalter Rafael gondolkozására is.

A nyomdászat szemében virágzó fa, mely a reményből veszi gyökerét, erejét. A napsugaras vidéknek büszke törzse, mit borostyán fut körül és hova a méhek is elröpködnek, hogy a favirágjából — a nyomdászatból — a virágport kiszívják. Vallási rajongását igazolja Istenbe vetett hite, bizalma, reménye, sőt nevét is az Istenhez való ragaszkodás suggalja, mert németül így hangzanak szavai: »Möge deine *Hoff*nung allein auf Gott beruhen« és »Lobe Gott und bediene dich fröhlich des gegenwärtigen Geschickes«. Ez a »spes« Hoffnung remény adott erőt Hoffhalternek folytonos tevékenységében.

Könyvnyomtatói jelvényén kivül ismerjük még Hoffhalter Rafael nemesi czímerét is. Ezt először Francolin közölte »Turnirbuch«-jában, de ugyanez látható a Melius Péter említett váradi 1565-iki évben nyomatott könyvének kolofonja alatt is.

Nemesi czímere ezüst paizson szegekkel kivert patkó és ebben kereszt. A sisakon egy vércse ül, szétterjesztett szárnyakkal, csőrében pecsétgyürü. Ez utóbbit valószínűleg csak Hoffhalter alkalmazta, mert az időben még el volt terjedve, hogy Gutenberget egy pecsétgyürü vezette a helyes nyomra a tipus feltalálásakor.

HOFFHALTER CZÍMERE.

A renaissance stílű keret alatt — de az csak az említett »Turnirbuch«-ban látható, míg Melius könyvén hiányzik — e sorok olvashatók:

Cum cruce ferratae demonstrat calcis imago
Stemma Raphaelis nobile Skretusij.
Hoc stirpis pietas et robur equestre notatur,
Conveniunt meritis signa notata suis.
Arripe virtutis stimulos generosa juventus
Sic te perpetuus rite sequetur honor.

Hol született Hoffhalter? azt biztosan még nem sikerült megállapítani Valószínű hogy Lengyelországot protestáns elvei következtében volt kénytelen elhagyni. Előbb Németalföldre ment, majd rövid ideig Zürichben tartózkodott és itt tanulta meg a nyomdászatot. Bécsben 1555-ben telepedik meg, hol előbb Kraft Gáspárral nyitott nyomtató műhelyt. Nyomdászati engedélye 1556 április 10-én kelt. Ebben megengedik, hogy csinos, szép, franczia vágású betűkkel nyomdát alapitson. Az engedély három évre szólott, de meghosszabbitották, mert Hoffhalter csakhamar kedvelt nyomdásza lett Bécsnek. 1556-ban már az udvartól is kapott munkát. Nyomtatványait köteles volt az alsó ausztriai kanczellárnak és a teologiai fakultás dékánjának bemutatni.[1]

[1] Mayer, i. m. I. k. 86—87. ll.

Hoffhalter képzettségét, teknikai ismereteit jellemzi, hogy nemcsak nyomdász, hanem betüvágó, öntő, sőt még könyvkereskedő is. Kiadásában leginkább illusztrált művek jelentek meg; sőt oly művészeket is foglalkoztatott, mint Lautensack, Hübschmann, Hirschvogel és ezért kiadványaiban a metszetek meglepően csinosak. Antiquái szépek, nagyok, kurziv betüi feltünően ízlésesek és a nyomás is gondos kézre vall. Ellenben héber betüi már nem ily jó minőségüek, formátlanok és fába vágottak.

Bécsben 31 könyvet nyomtatott, ezek közül leginkább az 1558-ban kiadott »Epitome Rerum Vngaricarum Autore Petro Ranzano« érdemel figyelmet.

Hoffhalter Bécsben a katholikus áramlat következtében e vallás követőjének adta ki magát, de bírta a protestánsok bizalmát is, mit Huszár Gálnak már idézett levele eléggé bizonyít. A kétszinűségének tulajdonítja dr. Mayer Antal,[1] hogy Bécset elhagyta. E felfogással szemben elégséges lesz utalnunk a Hoffhalter és Huszár Gál közti barátságra és a fejlődő protestáns központra: Debreczenre, s világos lesz, hogy a debreczeni tanács szükségét látva a szakképzett nyomdásznak, Huszár Gál ajánlatára Hoffhalter Rafaelt bízta meg a könyvnyomtatói teendőkkel, tőle várva a debreczeni nyomdászat fellendülését.

1562-ben hagyta el Bécset, de Szabó Károly szerint Debreczenben csak 1565-ben jelent meg az első könyv, melyen neve mint könyvnyomtatóé szerepel.[2] Hol volt e három év alatt Hoffhalter? arra nincsenek adataink. De, mert a tanács meghívása már 1561-ben kelt, feltehető, hogy ez idő közben is Debreczenben időzött vagy önállóan működve, — de nyomdatermékeit nem ismerjük, — vagy segédkezve Török Mihálynak, kinek még később is volt nyomdája.

Kétségkivül a nagyváradi vitatkozások, gyülések képezték indokát annak, hogy Hoffhalter 1565-ben Váradon is megfordult, hisz a nyomda átvitele akkor még nem okozott oly nagy fáradságot, mint mai nap. Összekötötte betűit, zsákba tette és felkeresett más helyet, mint akkor annyi más vándorló nyomdász.

[1] I. m., I. k. 86—94. ll.

[2] Szabó Károly RMK. I. k. 55. sz.

A SZENT IOB
KÔNYVENEK A SIDO NIELVBÔL, ES A BÔLCZ MAGYARAzôk fordításábôl, igazán valo fordítása Magiar nielure.

EZECH. XIIII.

Ha mikoron à fôldôn lakô nęp en ellenem vętend, ſ-en ęséget, dôg halált, feguert boczátandok reiáiok, hog ha à Noe, à Daniel, es à Iob hárman ott leiendnek, ûk az ô lôlkôket meg ſabadittiák az ô igaſſágokban, de az ô fiokat, leániokat meg nem ſabadittiák.

IOB XIII.

Ekét doldot ne mield en velem, es en ackor atte orczad elôlel nem reitezem: Atte bûntetô kezedet mezſevidd en rolam, es d te rettegtetô félelmed meg ne rettenczien engem.

VARADON
Niomtattatott, Raphael Hoffhalter által.
M. D. LXV.

HOFFHALTER ELSŐ VÁRADI NYOMTATVÁNYÁNAK CZÍMLAPJA.

Ez évből csak egy művét ismerjük; de feltehető, hogy egyebet is nyomatott. Az első váradi nyomdatermék czímlapjának hasonmása, mely a szemközti oldalon látható, felment bennünket czímének közlésétől.

E műből, mely Mágócsi Gáspárnak és nejének Massai Euláliának van ajánlva, ma 4 teljes és két hibás példány ismeretes.[1]

Sokkal ritkább az 1566-ban Váradon kiadott második ismert nyomdatermék, mely egyedül a wolfenbütteli herczegi könyvtárban van meg és melynek czímét Szilády Áron-nak köszönhetjük, ki Szegedi Gergely énekeskönyvéhez irt tanulmányányában említi.[2] A könyv felfedezése Hellebrant Árpád érdeme, mig tüzetes ismertetését, kritikai méltatását Szilády említett tanulmányában birjuk.

E mű czime:

A keresztyeni Gyülekezetben Valo Isteni Diczeretek Egyben Szedögettek Es Mostan Nyomtattattak vyonnan eregbitetek, es emendaltattak L. F. által. (Fametszet) Varadon. Nyomtatot Raphael Hoffhalter, Anno M. D. Lxvj. 4-r. 186 sztt. lap. Végül: tábla, 1 levél.

Mint a czímből is kitünik e mű nem egyéb, mint »ujonnan eregbitett« kiadása Szegedi énekes könyvének.

Hoffhalter Rafaeltől csak e két váradi nyomdatermék ismeretes, azonban valószinűnek látszik, tekintettel arra, hogy Hoffhalter Rafael bécsi szereplése következtetni enged nagyobb buzgóságra is, miszerint a váradi nyomtatványok egy része még lappang..

1567/8-ban Hoffhalter Rafaelt már Gyulafehérvárott találjuk. Ez időszakból 7 könyvét ismerjük, és ha táblázatos kimutatását akarjuk nyujtani Hoffhalter magyarországi eddig ismert munkásságának, úgy ezt a következőkben foglalhatjuk össze:

		magyar	latin	összesen
Debreczenben	1565-ben	2	—	2
Váradon	1565/6-ban	2	—	2
Gyulafehérváron	1567-ben	2	3	5
u. ott,	1568-ban	1	1	2
		összesen: 11 nyomdatermék.		

Gyulafehérvári működésének különös érdekességet kölcsönöz, hogy, mint az a megjelent könyveken is látható, Hoffhalter II. János

[1] Szabó Károly, RMK. I. k. 58. sz.

[2] Függelék, IX—XII. ll.

király nyomdásza volt. De azt az okmányt, melylyel János király az engedélyt megadta, őt kitüntette, sajnos, nem ismerjük, pedig ez kétségkivül némileg felvilágosított volna bennünket a nyomda felszereléséről is. Nyomdája itt rövid ideig állott fel. Téves az az adat, mit a »Pallas Lexicon« említ, hogy 3 évig volt Gyulafehérvárott műhelye, mert az is kétséges, vajjon 1568-ban élt-e még? E tekintetben eltérők a vélemények. Szabó Károly 1567-re teszi halála évét,[1] mig Kanyaró Ferencz[2] figyelembe vevé, hogy Császmai István »Thordai Sándor András Irasara való felelet«-e 1568-ban jelent meg, Dávid Ferencz »Rövid utmutatásá«-nak ajánló levele is még 1567 karácsony havának 28-ik napján kelt, bizonyosra veszi, hogy Hoffhalter Rafael — kinek neve e könyveken még mint nyomtató szerepelt, — csak 1568-ban halt meg. Az azonban tagadhatlan, hogy váratlanul halt el és erre enged következtetni az Ung. Magazinban levő feljegyzés is.[3]:

. . . . . da er gottlose Bilder und ein von den Antitrinitariern mit heidnischen Fabeln angefülltes Buch unter dem Titel: de falfa & vero unius, Dei Filii & Spiritus s. cognitione, gedruckt hatte, durch einen plötzlichen und schrecklichen Tod überfallen ward.«

Mi történt a nyomdával? erre nézve is eltérők a nézetek. Vajjon özvegye, vagy fia vezette-e tovább? nem tudjuk. Az 1569-ben megjelent nyomdatermékek igazolják, hogy II. János király még fenntartotta e nyomdát, de ennek vezetését nem bízta Hoffhalter fiára, Rudolfra, ki igy elhagyva Erdélyt, megkezdi vándorlásait és ama két évtizedén át, míg működését ismerjük, 38 művel gazdagítja, a régi nyomtatványok számát.

Az ifjú Hoffhalter Gyulafehérvárról Váradra jött. 1568-ban már itt nyomtatta Melius Péternek ujabb munkáját: Az Szent Janosnac tőtt ielenesnec igaz és iras szerint valo magyarazasá-t.

A mű nyomatási helyére nézve jó ideig téves adatokat közöltek minek különösen az volt az oka, hogy a munka berekesztésénél Mélius Peter azt irja: »Die X. Septem. anno Dom. M. D. LVI. Debreczenbe. Petrus Melius de Horhi.« Tekintettel arra, hogy

[1] RMK. I. k. 37. l.

[2] Protestáns vitairatok Melius idejéből. M. Könyvszemle, 1896. 332. l.

[3] 1788. IV. k. 452. l. Etwas von den Buchdrukereyen des fünfzehnten und sehnzenten Jahrhunderts in Ungarne & Siebenbürgen

a sajtóhibát az évszámnál Melius kijavította (M. D. LXVI.) ennek alapján Sándor István[1] és Németh János[2] debreczeni nyomdaterméknek tekintették, egyedül Miller[3] és utána Szabó Károly[4] sorolják a váradi könyvek közé.

De mig e műből ma 10 példányt ismerünk, addig csak bibliografiai feljegyzésekből ismerik az ugyanezen évben Váradon megjelent latin munkát: Propositiones de Jah & Jehovah seu de Unitate et Trinitate in Deo vero. Czímét Bod Péter és Cornides említik. Ma teljesen ismeretlen.[5]

1570-ig más váradi nyomdaterméket nem ismerünk, sőt az 1570-ben megjelent s az első ref. iskolaigazgató, Sásvári Gergely által írt »Az Szent Vallásnak igaz Titka, Magyarázata és Ellenségei ellen való igaz védelmezése. Mellyet minden Keresztyén hivnek meg-nyugtatására írt Sásvari G. Nagy Váradi Predikator. Váradonn.«[6] ma szintén teljesen ismeretlen és egyedül gróf Kemény József említi *Lexicon Eruditorum Hung.* czímű kéziratában, hogy e mű meg volt a nagyenyedi ref. collegium könyvtárában, mely azonban, mint tudvalevő 1849-ben elpusztult.[7]

Hofthalternek itt nyoma vész és csak 1573-ban találkozunk vele Alsó-Lendván, hol a horvátországi protestáns mozgalmaknak tesz szolgálatot nyomdájával. Feltünő, hogy bár 1573-ban Nedelistyen is megfordul, sőt itt Zrinyi György grófnak, a szigetvári hős fiának nyomdásza, folyton vándorol és hol Alsó-Lendván, hol Nedelistyen adja ki könyveit. 1573/4-ben itt 3 magyar, 4 horvát művet ad ki. De mig magyar műveit ismerjük, (Kulcsár György Bánfi Miklósnak és Zrinyi Györgynek, Kristófnak és Miklósnak ajánlott könyvei,[8] addig horvát nyomdatermékeit 1573-ból nem ismerjük.

Hoffhalter igy minden kellemetlenségtől megmenekülve, visszatért Debreczenbe, hol 1577-től 1587-ig működött, időközben azonban Váradon is (1584/85-ben) megfordult. 1584-ben Decsi Gáspárnak következő könyvét adta ki Váradon:

[1] Magyar Könyvesház, 3. l.
[2] Memoria Typogr. Regni Hung. 101. l.
[3] Fragmenta Typographiae. 22. l.
[4] RMK. I. k. 37. l.
[5] RMK. I. k. 29—30. l.
[6] 1570. 8-r. 198. l.
[7] RMK. I. k. 83.
[8] RMK. I. k. 96., 97. és 114. sz.

Az vtolsó ûdőben eigenehani regnalo bűnőkről valo Praedicatioc, tudni illik, Elsoe, az Bűnről, Masodik a Reszegsegről, Harmadik az Paraznasagről, Negiedik az Tanczrol. Irattatott: Gaspar Deczi Tolnai Praedicator altal Varadon Niomtatatot Rodolphus

APOLOGIA
PROECCLE-
SIIS REFORMATIS:
Actis impiis Synodi Sabarienſis
oppoſita,

AVTORE
PETRO BEREXASIO, ECCLE-
ſiæ Varadienſis Miniſtro.

Cum Præfatione ad Illuſtriſs. Tranſsil-
uaniæ Præſides.

Seriem libri & quorundam additorum verſa pagina indicat.

PSAL: 62. v. 4.
Quouſq; machinabimini peruerſa contra vnũquemq; ? Vniuerſi vos conteremini, eritisq; tanquam paries inclinatus & maceria impulſa.

VARADINI,
Excudebat Rodolphus Hofthalterus.
ANNO D. M. D. LXXXV.

AZ APOLOGIA CZIMLAPJA.

Hoffhalter által M. D. LXXXIIII. Esztendőben. 4-r. A—1 = 9 ív = 36 sztlan levél.

E mű azonban nem egyéb, mint az 1582. évi debreczeni kiadásnak ujabb kiadása. Ma négy példányban ismeretes. Ellenben csak czímét ismerjük az 1585-ben Váradon megjelent Kalendáriomnak. Ennek egyetlen példánya meg volt Weszprémi István debreczeni orvos könyvtárában, utóbb Földi János birtokába jutott, de aztán nyoma veszett.

1585-ből ezenkivül még csak a következő latin munkát ismerjük:

Apologia Pro Ecclesiis Reformatis: Actis impiis Synodi Sabariensis opporita, Avtore Petro Berexasio, Ecclesiae Varadiensis Ministro. Cum Praefatione ad Illustriss. Transsilvaniae Praesides. Seriem libri & quorandam additorum versa paguta vidicat. stb. Varadini Excendebat Rodolphus Hoffhalterus Anno D. M. D. LXXXV. 8-r. 344 l.

E műből, mely Kendi Sándornak, Kovacsóczi Farkas és Zsomberi Lászlónak van ajánlva, mint erdélyi kormányelnököknek, ma csak 4 példány ismeretes.

1586/7-ben még Hoffhalter Rudolf nyomdája Debreczenben működik, de aztán nyoma vész. Meghalt-e? mi történt vele? azt eddig a legszorgosabb kutatás sem tudta felderiteni.

Működéséről azonban beszámol e táblázatos kimutatás:

		magyar	latin	horvát	összesen
Váradon	1568-ban	1	1	—	2
»	1570-ben	1	—	—	1
Alsó-Lendván	1573/4-ben	3	—	—	3
Nedelisčen	1573/4-ben	—	—	4	4
Debreczenben	1577-ben	5	—	—	5
»	1579-ben	2	—	—	2
»	1580-ban	2	—	—	2
»	1581-ben	1	—	—	1
»	1582-ben	9	—	—	9
»	1583-ban	2	—	—	2
»	1584-ben	1	—	—	1
Váradon	1584-ben	1	—	—	1
»	1585-ben	1	1	—	2
Debreczenben	1586-ban	1	1	—	2
»	1587-ben	1	—	—	1
				összesen:	38 nyomdatermék

A Hoffhalter nyomdából tehát eddig 38 terméket ismerünk, melyből Váradra 6 könyv esik.

Ez a váradi nyomda első időszaka: a XVI. század. Eredményeit összefoglalva, nem oly gazdag, nem oly feltünő, mint a szomszéd Debreczené vagy Kolozsváré, de ha figyelemre méltatjuk törekvését, ha tekintetbe vesszük, hogy minő kiváló szolgálatot tett a terjedő uj vallásnak, a reformácziónak, ha nem feledjük, hogy II. János király majd Zrínyi György gróf a váradi nyomdászban találja fel azt, kit bizalomra érdemesít és kitüntetésben részesít, ha ismert munkái közül utalunk a horvát Verbőczi kiadásra, Melius Péter, Félegyházi Tamás műveinek nyomatására — el kell ismernünk, hogy a Hoffhalterék nyomdája, a korabeli nyomdák közt méltán a jelentékenyebbek közé sorolható.

JELENTÉS AZ 1900-IKI PÁRISI BIBLIOGRAFIAI ÉS KÖNYVTÁRNOKI KONGRESSZUSOKRÓL.

Dr. Esztegár Lászlótól.

(Első közlemény).

A mult év augusztus havában Párisban lefolyt bibliográfiai és könyvtárnoki kongresszusokról, melyeken mint a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszterium és a magyar nemzeti múzeum képviselője voltam szerencsés részt vehetni, alábbi jelentésemben nem számolhatok be azzal a részletességgel, a mely a könyvtári és bibliográfiai szaktudomány szempontjából e kongresszusok munkálatait megilleti. Nem tehetem pedig ezt azért, mert azok a kiadványok, a melyek a bemutatott dolgozatokat tartalmazni fogják, mind a mai napig nem jelentek meg. Már pedig a dolog természetéből folyik, hogy különösen az adatok nagy tömegét — s az adatok sokszor a kérdések leglényegesebb részét teszik — a legéberebb figyelemmel sem lehet az előadások és vitatkozások alatt a szükséges pontossággal megjegyezni. Ez az oka egyébként annak is, hogy az említett kongresszusokról ez ideig egyetlen külföldi szakfolyóirat sem közölhetett kimerítő, érdemleges ismertetést. Azonban mind e nehézségek mellett is iparkodni fogok a kongresszusi jegyzőkönyvek[1] és jegyzeteim alapján a kongresszusok jelentőségéről és főbb mozzanatairól a lehetőségig hű képet vázolni, fentartva magamnak, hogy annak idején a végleges kongresszusi kiadványokat is részletesen ismertethessem.

[1] Congrès international des Bibliothécaires tenu à Paris du 20 au 23 aout 1900. Procès-verbaux sommaires par Henry Martin. Paris, MCM.

Congrès international de Bibliographie tenu a Paris du 16 au 18 aout 1900. Procès-verbaux sommaires par M. Capet. Paris, MCMI.

I.

A bibliográfiai kongresszus augusztus hó 16—18. napjain tartatott meg a nemzetközi kiállításon a kongresszusok részére emelt épületben. A szervező bizottság elnöke H. *Sébert* tábornok az Institut tagja volt s ő vezette a tanácskozásokat is mindvégig. Az alelnöki tisztet *Roland Bonaparte* herczeg viselte. A bizottság a könyvtárügy és a bibliográfia különböző területein működő szakemberekből volt összeállítva. Az alakuló ülésen pedig hagyományos szokás szerint alelnökökké választottak a különböző államok és testületek hivatalos kiküldöttei, köztük e jelentés írója is. Hivatalosan képviseltették magukat Belgium, Canada, Cuba, Dánia, az Észak-Amerikai Egyesült-Államok, Francziaország, Magyarország, Románia és Svédország. A kongresszusi tagok száma 91 volt.

Az augusztus 16-iki délelőtti ülést a szokásos formalitásokon kivül az elnök megnyitó beszéde töltötte ki. Tagadhatatlan, hogy nehéz feladat volt a kongresszus programmjának és törekvéseinek kellő körvonalozása. E nehézségnek oka pedig az a körülmény, hogy a kongresszus kapcsolatban állott az 1895-iki és 1897-iki brüsszeli konferenciákkal, a melyek pedig, mint ismeretes, egyrészt igen széles alapon s másrészt mégis egyetlen rendszerhez, az u. n. deczimális bibliográfiai rendszerhez ragaszkodva akarták az egyetemes nemzetközi bibliográfia problemáját megoldani. A világirodalom tökéletes bibliográfiája a tizedes rendszer alapján — ez a brüsszeli törekvés, vagy ha jobban tetszik, álom. Nem mintha nem fejtene ki a brüsszeli Institut international de bibliographie nagy tevékenységet, azonban az eredmény azt mutatja, hogy a világirodalom rengetegének bibliográfiai feldolgozása a jelzett rendszer alapján olyan vállalkozás, a melyre elegendő erős eszközök még mindig hiányoznak. Igen sokan megrettennek a gondolattól, hogy a brüsszeli katalógus készítői az összes eddig nyilvánosságra jutott irodalmi terméket bibliográfiai czédulákban leltározni akarják. S ha eszünkbe jut csak a számtalan nyelv, a melyen az emberi szellem írásban megnyilatkozott, érthetjük a kételyeket az iránt, hogy ez az óriás mű valaha létre fog jönni. A brüsszeli eszme oly sok különböző tényezőnek összhangzó működését tételezi föl, hogy az általános tapasztalat szerint ezt az összhangzó működést csak a legmesszebb menő optimizmussal lehetne remélni.

Azután ott van a kiszemelt u. n. tizedes rendszer. Hiábavaló a rendszer hiveinek minden apostolkodása, hiába némely kétségtelen eredmények, most már biztosra vehető, hogy általános elterjedésre nem számíthat. A bibliográfiának igen kiváló szaktekintélyei foglaltak ellene állást, s különböző helyeken más rendszerek alapján nagyarányú bibliográfiai mozgalmak keletkeznek, a melyek a tizedes rendszerről tudni sem akarnak. Elég a londoni tudományos bibliográfia tervezetére rámutatnunk.

Szükséges volt ennyit elmondanom, hogy megértsük az elnöki megnyitó beszéd főgondolatát. Ugyanis ebben már el van ejtve az egyetemes bibliográfia eszméje s megszünik a tizedes rendszer egyedül üdvözítő voltának hirdetése. Az elnök kijelenti, hogy a kongresszusnak első sorban az egyes tudományok bibliografiáinak fejlesztése körüli kérdésekkel kell foglalkozni — tehát nem a világirodalom repertoriumával, — s hogy a rendszer kérdése ezúttal másodrendű. Mert igaz ugyan, hogy Brüsszelben a tizedes rendszer alapján szakadatlanul dolgoznak az egyetemes bibliográfiai repertorium épületén, azonban a kongresszus a brüszszeli vállalattól független bibliográfiai törekvések ismertetésére és megvitatására is alkalmat akar nyujtani. Az elnök tehát azt akarja mondani, hogy itt szabadabban mozoghatunk, mint a brüsszeli konferenciákon. S valóban el kell ismernünk, hogy ez a kongresszus sokkal szélesebb alapokon tárgyalta a bibliográfiai kérdéseket, mint a brüsszeli két konferenczia, a hol a deczimális rendszer volt a vezérlő gondolat.

Az augusztus 16-iki délutáni ülésen a különböző országok bibliográfiai munkálatainak jelen állapotáról szóló jelentések kerültek bemutatásra. Azonban a szervező bizottság úgy látszik nem tette meg a szükséges előzetes lépéseket, mert mindössze a svédországi és a belgiumi bibliográfiai mozgalmakról érkeztek be jelentések. B. *Lunstedt*, a stockholmi kir. könyvtár igazgatója[1] történeti visszapillantás kiséretében ismertette a svédországi törekvéseket. Belgium részéről *Masure*, a brüsszeli bibliográfiai intézet titkára, továbbá *Vaudeveld* és Henri *La Fontaine* mutattak be jelentéseket, a bibliográfiai munkásság különböző ágait ismertetve. Az utóbbi bemutatta a brüsszeli intézet által kiadandó Bibliographia biblio-

[1] Bernhard Lunstedt, Aperçu de la principale littérature bibliographique de la Suède. Stockholm, 1900.

graphica első füzetét is. Mindezek több irányú szorgalmas munkásságról tesznek tanúságot, azonban rám azt a benyomást tették, hogy az egész brüsszeli tevékenységből hiányzik a kellő egyöntetűség és tervszerűség. Évek óta ujabb és ujabb vállalataikról hallunk, a melyek többé-kevésbbé mind hasznosaknak igérkeznek — még ha a rendszerrel nem is tudunk megbarátkozni, — azonban mintha mindenik el-elakadna, még mielőtt kézzelfogható eredményeket ért volna el.

Még az első ülésen rákerült a sor a programm második pontjára, mely a bibliográfia különböző fajtáiról szóló tárgyalásokra nyujtott alkalmat. *Mourlon* bemutatta a deczimális rendszer alapján készült Bibliographica geologica köteteit, nagy lelkesedéssel fejtegetve a rendszer nagy előnyeit. Érdekes vitát idézett elő F. *Funck-Brentano*nak, az Arsenel-könyvtár tisztviselőjének és az ismert történetírónak előadása, a melyet az általa szerkesztett Bibliothèque des bibliographies critiques bemutatása kapcsán tartott. Volt már alkalmam az érdekes vállalatot ismertetni.[1] Itt elég lesz annyit fölemlítenem, hogy a czél, a melyet a szerkesztő maga elé tűzött: a történelem egyes kérdéseire vonatkozó sdecziális irodalmaknak kritikai bibliográfiáját nyujtani abból az alapgondolatból indulva ki, hogy a tudományos irodalom tömkelegében igen fontos és egyszersmind igen nehéz is a legértékesebb és legmegbizhatóbb munkákra ráakadni s hogy nagy könnyebbség, ha a bibliográfia iparkodik ezekre rámutatni kritikai megjegyzéseivel. Tagadhatatlan, hogy ilyen segédeszközök sok fölösleges munkától szabadíthatják meg a kutatókat s ha végignézzük a szóban forgó vállalat eddig megjelent füzeteit, *Funck-Brentano* ötletét igen szerencsésnek kell tartanunk. A kongresszuson azonban a vita olyan irányban indult meg, mintha a vállalat szerkesztője csak az ilyenfajta bibliográfia létjogosultságát akarná elismerni, s csak hosszas eszmecsere után sikerült tisztázni a nézeteltéréseket, abban állapodva meg, hogy a mindent kritika nélkül felölelő egyetemes bibliográfiák bizonyos szempontokból épp oly szükségesek, mint a kritikai bibliográfiai feldolgozások. Ugyanez az elvi kérdés merült fel dr. *Richet* előadása kapcsán, a ki a Bibliographica medica czímű vállalatot ismertette. Ugy vélem, hogy ez utóbbi voltakép üzleti vállalat,

[1] Magyar Könyvszemle, 1900. évf. 320. l.

mely az egyetemi tézisek készítőinek igényeit és szükségleteit tartja szem előtt.

Az augusztus 17-iki délelőtti ülésen folytatták a különböző bibliográfiai vállalatok ismertetését. Hallottam Madagascar irodalmának, a chemiának, Eure-et-Loir-nak bibliográfiájáról. Mindezek azonban nagyon speciális vállalkozások, a melyeknek jelentőségét, illetve a munkáknak értékét megítélni így hamarosan nem is igen lehet. — Sokkal közelebbről és általánosabban érdekelhet az a két vállalat, a melyek a német és franczia időszaki sajtó bibliográfiáját tartalmazzák. Az egyik a *Dietrich* szerkesztésében megjelenő Bibliographie der deutschen Zeitschriften-Litteratur, a mely 1896 óta jelenik meg, a másik *Jordell* Bibliographie des publications des revues françaises czímű kiadványa 1897 óta. Mindkét munka örvendetes jelenség a bibliográfiai irodalomban s hibáik mellett is nagy szolgálatokat tesznek, a mennyiben az óriási időszaki irodalom anyagában való tájékozódást nagyon megkönnyítik. — Az egyik legérdekesebb könyvtári problema: a bibliográfia és a könyvtárkatalógus egymáshoz való viszonya került megvitatás alá *Dehérain* előadása révén, a ki az Institut de France könyvtárának katalógusát ismertette. Ebben a katalógusban ugyanis egyesítve van a szerzők neve szerinti alfabetikus és a tárgyi katalógus. A szakokat jelző czédulák be vannak osztva az alfabetikus névszerinti katalógusba s utalnak az arra a szakra vonatkozó s a könyvtárban meglevő művekre. Annyi szak van, a hányat a könyvtárnok jónak lát fölvenni s némely munka esetleg több szakban is föl van véve. E különben elmés rendszernek egyik legfőbb baja az, hogy a szakok megállapításában különböző könyvtárnokok különböző felfogásai nagy szabadsággal érvényesülhetnek, a mi sok következetlenségnek lehet előidézője. Többféle nyilatkozat hangzott el arról, hogy a könyvtárak szakkatalógusai bibliográfiai segédeszközök gyanánt veendők-e vagy nem? Én a magam részéről azt vélem, hogy habár a könyvtár nem vállalkozhatik arra, hogy a megszámlalhatatlan tudományszakok különkülön bibliográfiáját nyujtsa a kutatónak katalógusaiban, azonban bizonyos számú szaknak megállapítása s az osztályozásnál e szakoknak szoros szem előtt tartása minden könyvtárnak elengedhetetlen kötelessége. Van is minden könyvtárnak többé-kevésbbé megfelelő szakkatalógusa, azonban a bibliográfia modern elveinek

alkalmazásával sok üdvös reformot lehetne keresztülvinni, még olyan könyvtárakban is, a hol a szakkatalógus teljes ujjáalakítására gondolni sem lehet. A bibliográfia ennyiben egészen közelről érdekli a könyvtárnokokat is. *Ruede* szerint a könyvtárakban a kérdés úgy oldandó meg, hogy álljanak a könyvtárnok rendelkezésére kellő bibliográfiai segédeszközök s ha egyik-másik kérdés irodalmáról felvilágosításokat akar adni, ezekhez forduljon. Hogy azután az irodalomnak mely termékei vannak meg a könyvtárban, az alfabetikus könyvtári katalógus révén könnyen konstatálható. A bibliográfiák és katalógusok közötti viszonyról több figyelemre méltó észrevételt tettek még Henri *La Fontaine*, *Moch*, Paul *Otlet* és mások is.

Az augusztus 17-iki délutáni ülésen *Limousin* az általa tiz év óta szerkesztett Bulletin des sommaires-t ismertette, *Campbell* a szerző és sokszor czim nélküli hivatalos kiadványok bibliográfiai feldolgozására vonatkozó eszméket fejtegetett, *Otlet* azt magyarázta, hogy a könyvtárak nyomtatott katalógusai mily hasznos szolgálatokat tehetnének az egyetemes bibliográfiai repertorium ügyének, ha szerkesztésüknél bizonyos egységes alapelveket szem előtt lehetne tartani, Ferdinand *Bonnange* a nemzeti és városi könyvtárak együttes katalógusának tervezetét fejtegette, a melynek lényege az volna, hogy egy ugyanazon katalógus egy-egy ország minden könyvtárának katalógusát magában foglalná, utalással a könyvtárakra, a melyekben az egyes munkák megvannak, végül *Delalain* a köteles példányok ügyének reformálásáról beszélt. Ez az utóbbi kérdés élénkebb érdeklődést keltett. Sokan nem voltak egy nézeten az előadóval, a ki a kiadókat szeretné a sajtótermékek beszolgáltatására kötelezni. Felmerült több oldalról az az eszme, hogy a francziaországi Journal de la librairie czimű vállalatot, a mely az évi sajtótermelés adatait közli, helyes reformokkal olyanná kellene átalakítani, hogy az a tudományos igényeket is kielégítse. S ez a kérdés nálunk is nagyon időszerű. A köteles példányokról szóló nemrég hozott törvényünk többékevésbbé módot nyujt, hogy az évenkénti irodalmi termelés rendszeresen feldolgoztassék. Most már csak szervezni kell azt az intézményt, a mely azt a munkát kellő alapossággal elvégezhesse. Mert ha teljes elismerés illeti is meg a könyvkereskedői-egyletet a Magyar Könyvészet-ért, ezzel a feladatot megoldottnak nem

tekinthetjük. Talán az anyagi és szellemi erők egyesítéséről is lehetne gondolkozni. Annyi bizonyos, hogy a kérdést sokáig elintézetlenül hagyni nem lehet. Érdekesen fejtegette *La Fontaine* a kongresszuson, hogy Belgiumban köteles példányok nélkül is mi módon sikerül összegyüjteni az évi irodalmi termelés anyagát. Ugyanis a Cercle de la Librairie feladatává van téve a kiadványok összegyüjtése s innen vásárolja meg azokat az állam. Az egyletnek pedig üzleti érdeke, hogy lehetőségig mindent összegyüjtsön, a mi megjelenik. *Otlet* az amerikai rendszert ismertette, a mely szerint a washingtoni könyvtárba évenként 50—60 ezer kötet érkezik, mint köteles példány, azonban mindenikhez egy kisérő czédula van csatolva s ezek a czédulák felragasztatván, létrejő minden költség nélkül s igen kevés munkával a könyvtár katalógusa is.

Az augusztus 18-iki délelőtti utolsó ülésen *Otlet* részletes előadást tartott a brüsszeli Institut international de bibliographie tevékenységéről. Mint említettük már, a tevékenységet s a lelkesedést ettől az intézettől elvitatni nem lehet, azonban a kézzelfogható eredmények szempontjából itéletünket még mindig fel kell függesztenünk.

Nagyjelentőségü kérdést fejtegetett még *Badouin*, hangsulyozva a különböző nyelvü nevek alfabetikus osztályozásának nehézségeit s indítványozva egy nemzetközi alfabet kidolgozását. A kérdés fontossága és bonyolodottsága több felszólalást tett szükségessé s végül egy bizottság alakíttatott, hogy a nemzetközi alfabet ügyében a legközelebbi bibliográfiai kongresszusra részletes javaslatot dolgozzon ki.

Ezek voltak a bibliográfiai kongresszuson felmerült nevezetesebb kérdések, a melyek megvitatása a következő megállapodásokat eredményezte:

I. Tekintettel a bibliográfiák különböző nemeire, a kongresszus konstatálja, hogy a bibliográfiai tevékenység feladata *a)* lajstromozni a lehető legteljesebben egy-egy ország összes nyomdatermékeit (nemzeti bibliografiák), *b)* összeállítani az egyes tudományszakokra vagy tudományos kérdésekre vonatkozó irodalmat (szakbibliográfiák), *c)* megkönnyíteni az egyes kérdések tanulmányozását részint a kiválóbb művek jegyzékével, részint a művek tartalmát röviden ismertető analitikus vagy a művek érté-

két és jellegét jelző kritikai bibliografiákkal, *d)* közreműködni a különböző időkben és különböző nyelveken megjelent összes nyomtatványok methodikus egyetemes bibliográfiájának megteremtésében.

II. Tekintettel azokra a nagy előnyökre, a melyeket a tudományos munkálkodásban a bibliográfiai segédeszközök a munka gyorsítása és megkönnyebbítése szempontjából nyujtanak, a kongresszus kivánatosnak tartja, a) *hogy a tudományos tevékenység helyei: könyvtárak, laboratoriumok, iskolák stb. ilyen segédeszközökkel el legyenek látva,* b) *hogy az illetékes hatóságok előfizetések és megrendelések által támogassák a bibliográfiai vállalatokat s* c) *hogy az egyes országokban egyesületek jöjjenek létre a bibliográfiai czélok előmozdítására.*

III. Tekintettel a jelenlegi statisztikai adatok bizonytalanságára és hiányosságára, a kongresszus kivánatosnak tartja, hogy *a nyomtatványokról általános és részletező statisztikai kimutatások készüljenek.*

IV. Tekintettel a köteles példányok fontosságára a nemzeti bibliográfiák szempontjából, a kongresszus kivánatosnak tartja, hogy *az egyes államok kormányai a köteles példányok szabályozásánál a bibliográfiai repertoriumok czéljait is szem előtt tartsák.*

A bibliográfiai kongresszust, ha nem is tudta a nemzetközi bibliográfiai problemák mindegyikét megoldani, czéltalannak semmi esetre se tarthatjuk. Olyan kérdések foglalkoztatták, a melyek napról-napra égetőbbekké válnak. S mint láttuk, több olyan eszme merült fel a tanácskozások folyamán, a melyek szerencsés körülmények között igen egészséges fejlődés reményeivel biztatnak. Nagy eredmény már az is, hogy a tizedes rendszer korlátai megszüntek s a mindent magában foglaló egyetemes repertorium álma is egy kissé foszladozni kezd. Igy kevesebbet markolva talán többet lehet majd fogni.

A jövő kongresszusra vonatkozólag csak annyiban történt megállapodás, hogy az lehetőleg a legközelebbi világkiállítással kapcsolatosan tartassék meg.

TÁRCZA.

AZ ORSZÁGOS MÚZEUM- ÉS KÖNYVTÁR-BIZOTTSÁGNAK ÉS A MÚZEUMOK ÉS KÖNYVTÁRAK ORSZÁGOS TANÁCSÁNAK ÚJJÁALAKULÁSA.

Abban a mozgalomban, melyet a vallás- és közoktatásügyi miniszter az autonom testületek által fentartott múzeumok és könyvtárak állami támogatása és a múzeumi és könyvtári ügy egységes irányban való fejlesztése érdekében három év előtt megindult, a vezetés és irányítás szerepe három testület között oszlik meg. Az állami felügyeletet a kormány által segélyezett tudományos közgyüjtemények felett a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősége gyakorolja, s ő képezi a vallás- és közoktatásügyi miniszterium végrehajtó organumát mindazon intézkedéseknél, melyek az állam részéről e gyüjtemények tudományos szükségleteinek kielégítésére irányulnak. Az orsz. főfelügyelőség a múzeumok és könyvtárak országos tanácsával áll szerves kapcsolatban, mely a mellett, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak a múzeumi és könyvtári ügy fejlesztése érdekében tanácscsal szolgál, a társadalmi tevékenység irányítására és ébrentartására van hivatva. A közoktatásügyi kormány e mellett súlyt helyezett arra, hogy maguk az illető közgyüjtemények is érvényesíthessék ez őket érdeklő nagy kulturális akcióban befolyásukat; ez a törekvés nyert kifejezést azon intézkedésében, melylyel a nehány év előtt társadalmi úton létesült országos múzeum- és könyvtárbizottságot a közgyüjtemények ügyeinek vezetésére hivatott központi szervezetbe, mint a társadalom képviselet harmadik tényezőként beillesztette.

A múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelőségének és az országos tanácsnak az 1897. év végén három évre nyert megbízatása az 1900. év végén lejárván, mindkét testület megújítása vált szükségessé. Az ez alkalommal új szervezeti szabályokkal ellátott

főfelügyelőség újbóli, ezuttal öt esztendőre történt újjáalakítása felől már volt alkalmunk hírt adhatni. A főfelügyelőség az új megbízás alapján már ez év január havától folytatta az előző cziklusban megkezdett tevékenységét. Az országos tanács újjáalakítását az abban szervezett szabályai az országos múzeum- és könyvtárbizottság feladatává tették, s ez indította a vallás- és közoktatásügyi minisztert arra, hogy a három éven át szünetelő bizottságot új életre keltse.

Az országos múzeum- és könytárbizottság 1897-ben jóváhagyott szervezeti szabályai szerint, az ország közművelődési, tudományos és irodalmi egyesületeinek, valamint közművelődési intézeteinek egy évi időtartamra kiküldött tagjaiból levén megalakitandó, az országos tanács már 1900-ban előkészítette azon egyesületek és intézetek jegyzékét, melyek a bizottság újjáalakításánál figyelembe voltak veendők. E jegyzék alapján mentek szét, 1900 deczember 24-ikén a képviselők kiküldése tárgyában a felhívások az illető testületekhez és intézetekhez; meghívást nyertek ugyanekkor, az országos tanács e czélból kiküldött bizottsága határozata alapján közéletünk mindazon alakjai, a kik a bizottságnak első megalakuláskor személyes meghívás alapján tagjai voltak.

E meghívások és az azokból kifolyólag 1901 január és február havában megejtett választások alapján megalakult országos múzeum- és könyvtárbizottság közgyülése 1901 április 9-ikén délelőtt az új városháza nagytermében tartatott meg.

Előzőleg Porzsolt Kálmán, a kit a bizottság első megalakulásakor előadó-titkárává választott, s ki a múzeumok és könyvtárak országos tanácsánál is ugyane tisztet töltötte be, »Az országos múzeum- és könyvtárbizottság jelentése« czímen füzetet tett közzé, mely a bizottság keletkezésének ismertetése után a jegyzőkönyvek lenyomatásával adott számot annak 1896—1898. évi működéséről:

A közgyülésen az elnöki tisztet gróf Andrássy Tivadar töltötte be. Jelen voltak: gróf *Apponyi Sándor* v. b. titkos tanácsos, *Áldásy Antal* (a magyar heraldikai és genealogiai társaság képviseletében), *Bacher Vilmos* (az izr. irodalmi társaság képv.), *Bakcsy Gergely* (a szatmári Kölcsey-kör képv.), *Balassa József* (az Otthon képv.), *Balás Árpád* (a m. kir. mezőgazdasági múzeum képv.), *Ballagi Aladár* (a bndapesti m. kir. tud.-egyetem képv.), *Bancsó Antal* (a soproni ág. ev. liczeum képv.), *Bauer Mihály* (a váczi múzeum-egylet képv.), id. *Bánó József* (a m. herald. és gen. társaság képv.), *Bánóczi József* (a zsidó irod. társ. képv.), *Beck Dénes* (az orsz. iparművészeti társulat képv.), *Benkö Kálmán* (az orsz. képzőművészeti társulat képv.), *Berzeviczy Albert* v. b. titkos tanácsos, *Bodrogi János* (a nagy-

enyedi Bethlen-főiskola képv.), *Borovszky Samu* (a Magyar Történelmi Társulat képv.), *Brolly Tivadar* (a pozsonyi városi közkönyvtár és a városi múzeum képv.), *Bened Károly* (az orsz. erdészeti egyesület képv.), *Clair Vilmos* (a felvidéki magyar közművelődési egyesület képv.), *Dedek Cr. Lajos* (a budapesti egyetemi könyvtár képv.), *Erdélyi Pál* (az erdélyi múzeum és a kolozsvári Ferencz-József tud. egyetem könyvtárának képv.), *Esztegár László* (a magyar néprajzi társulat képv.), *Forster Gyula* min. tanácsos, *Fejérpataky László* (a Magyar Nemz. Múzeum Széchenyi orsz. könyvtárának képv.), *Ferenczi Zoltán* (a budapesti egyetemi könyvtár képv.), *Fodor Oszkár* (a dunántúli magyar közműv. egyesület képv.), *Gálffy Ignácz* (a borsód-miskolczi közművelődési- és múzeum-egyesület képv.), *Gecsányi Gusztáv* (a soproni ág. ev. liczeum képv.), *Gerlóczy Károly* (az orsz. magyar iskolaegyesület képv.), *György Aladár*, *Györgyi Kálmán* (az orsz. iparművészeti társaság képv.), *Hegedüs István* (az orsz. pedagógiai társaság képv.), *Heller Ágost*, *Hermann Ottó* (mindketten a kir. m. természettud. társaság képv.), *Horváth Géza* (a Magyar Nemz. Múzeum állattári osztályának képv.), *Jancsó Benedek* (az E. M. K. E. képv.), *Jankó János* (a Magyar Nemz. Múzeum néprajzi oszt. képv.), *Jósa András* (a szabolcsvármegyei múzeum képv.), *Jurányi Győző* (a budapesti könyvtár-egyesület képv.), *Kada Elek* (a kecskeméti városi múzeum és könyvtár képv.), *Kenéz Béla* (a m. kir. központi statisztikai hivatal képv.), *Kirchner Béla* (az orsz. magyar gazdasági egyesület képv.), *Kórodi Péter* (az alsófejérm. történelmi, régészeti és természetud. egylet és a gyulafehérvári Batthyány-könyvtár képv.), *Krenner József* (a Magyar Nemz. Múzeum ásványtári osztályának képv.), *Kumlik Emil* (a pozsonyi városi közkönyvtár képv.), *Latinovics Géza* (a bácsbodrog-várm. történelmi társ. képv.), *Lázár György* (a szegedi Dugonics-társaság képv.), *Lipcsey Ádám* (a tiszafüredi múzeum- és könyvtáregylet képv.), *K. Lippich Elek* (a vallás- és közoktatásügyi miniszter képv.), *Lippich Gusztáv* Jász-Nagykún-Szolnok várm. főispánja, *Márton Jenö* (a pozsonyi ág. ev. liczeum képv.), *Óváry Lipót* (a m. kir. orsz. levéltár képv.), *Paszlavszky József* (a k. m. természettud. társaság képv.), *Pauler Gyula* min. tanácsos, *Pechány Adolf* (a trencsénmegyei természettud. társulat képv.), *Porzsolt Kálmán* (a dunántúli magyar közműv. egyesület képv.), *Radisics Jenö* (az orsz. iparművészeti múzeum képv.), *Rados Gusztáv* (a budapesti József-műegyetem képv.), *Rákosi Jenö*, *Richter Elek* (a selmeczbányai városi múzeum képv.), *Rombai Dezső* (a m. kir mezőgazd. múzeum képv.), *Schilberszky Károly* (a kir. m. természettud. társ. képv.), *Szinyei Gerzson* (a sárospataki ev. ref. főiskola képv.), *id. Szinnyei József*, *Sebestyén Gyula* (a magyar néprajzi társaság képv.), *Szalay Imre* (a Magyar

Nemz. Múzeum képv.), *Szatmári Mór* (a budapesti ujságírók egyesületének képv.), *Szilassy Zoltán* (az orsz. magyar gazdasági egyesület képv.), *Temesváry Rezső* (a kir. orvosegylet képv.), *Toldy László* (Budapest székes-főváros könyvtárának képv.), *Tóth Pál* (a szegedi Somogyi-könyvtár és városi múzeum képv.), *Trauschenfels Emil* (a nagyszebeni Bruckenthal-múzeum képv.), *Varságh Béla* (a békéscsabai múzeum-egyesület képv.), *Váró Ferencz* (a nagyenyedi Bethlen-főiskola képv.), *Wesselovszky János* (a komáromi vármegyei és városi múzeum-egyesület képviseletében) stb. stb.

Gróf Andrássy Tivadar elnök a közgyülést a következő szavakkal nyitotta meg:

Mint az »Országos Múzeum és Könyvtárbizottság« egyik társelnökére, elnökünk Széll Kálmán távoztával, reám háramlott az a tisztség, hogy a bizottság ez évi közgyülését összehívjam, s az új elnök megválasztásáig a tanácskozást vezessem. Mindenek előtt fogadják őszinte köszönetemet, kik közgyülésünket megjelenésükkel megtisztelték, s különösen azon kulturális intézetek, egyesületek és törvényhatóságok, melyek küldöttségekkel tették ülésünket fényesebbé. Mint a megküldött jelentésből méltóztatnak látni, a bizottság működése nem volt eredménytelen, a mennyiben a magasabb művelődés előmozdítására szolgáló nyilvános gyüjteményeket, múzeumokat és könyvtárakat a maga részéről propagálta, terjesztette, azok szaporítását és létesítését előmozdította, a mi a mindennapi érdekeinktől távolálló kulturális intézmények iránti hidegséget véve tekintetbe, mindenesetre nem kis eredmény. Ám mindannyian tudjuk, hogy ezen eredmények kivivásában az oroszlán rész távozó elnökünket Széll Kálmán Ő Excellenciáját illeti meg. Úgy vélem, nem fogok ellentmondásra találni, ha azon meggyőződésemnek adok kifejezést, hogy Széll Kálmán lemondásában csak akkor tudunk megnyugodni, ha őt, ki a mi vigaszunkra az ő tehetségének még nagyobb és fontosabb körben talált érvényesülést, mert az ő távozása országos szükség volt, — egy erkölcsi lánczolattal továbbra is magunkhoz füzzük, indítványozom, válasszuk meg őt tiszteletbeli elnökké.

Az indítvány általános helyesléssel találkozott és az elnök kimondta, hogy a közgyűlés Széll Kálmánt tiszteletbeli elnökké választja.

Az elnöki szavak után a közgyülés tudomással véve a jelenlevőknek dr. *Fodor Oszkár* által felolvasott névsorát s *Porzsolt Kálmánnak* a bizottság működéséről készített jelentését, s a számadások megvizsgálására *Pauler Gyula* és *Györy Aladár* bizottsági tagokat küldve ki, áttért tulajdonképeni feladatára, az országos múzeum- és könyvtárbizottság tisztikarának s a múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsába kiküldendő 15 tagnak titkos szavazás útján való megválasztására.

A választás eredményeként az országos bizottság tisztikara a következőkép alakult meg:

Elnök: Berzeviczy Albert.

Társelnökök: gróf Andrássy Tivadar, gróf Béldy Ákos, gróf Károlyi István, dr. Kuncz Adolf, Thaly Kálmán.

Titkárok: dr. Fodor Oszkár, Clair Vilmos, György Aladár, Jurányi Győző, Porzsolt Kálmán, Sándor József.

Az országos tanács elnökévé Berzeviczy Albert, előadótitkárává Porzsolt Kálmán, tagjaivá gróf Apponyi Sándor, Ballagi Aladár, Beöthy Zsolt, Forster Gyula, György Aladár, dr. Kuncz Adolf, dr. Rácz Károly, Rákosi Jenő, Thaly Kálmán, gróf Teleki Géza, Tóth József és gróf Zichy Jenő választattak meg.

Az újonnan választott elnök, Berzeviczy Albert, a következő keszéddel foglalta el az elnöki széket:

»Mélyen tisztelt országos bizottság! Legyen szabad legmélyebb hála érzetem kifejezése mellett kijelentenem, hogy meghajolva kívánságuk előtt, a reám ruházott elnöki tisztet elfogadom, teljes érzetében és tudatában ama megtiszteltetésnek, a melyet e választás reám nézve jelent; megtiszteltetésnek tekintem magamra nézve úgy az ezen bizottságban helyt foglaló közművelődési egyletek, intézetek tekintélye szempontjából, valamint az elém tűzött feladatok fontossága szempontjából, mint különösen tekintettel hivatali elődöm kitűnő személyére, a kinek helyére léphetni valóban a legnagyobb megtiszteltetés, habár az összehasonlítás szempontjából némileg nyomasztó megtiszteltetésnek érzem azt.

Főtörekvésem lesz kitűnő elődöm nyomdokaiba lépni, az országos bizottság czéljainak felfogása, működésének szelleme tekintetében s tovább haladni azon az úton, melyet az ő szerencsés, ép oly bátor és bölcs kezdeményezése tört meg előttünk. Erős a hitem, hogy a magyar társadalomban meg van az érdeklődés és a szeretet úgy a tudomány, mint a művészet iránt s meg van a buzgalom arra nézve, hogy a közműveltség terjesztése körül közreműködjék, csak fel kell ébreszteni az érdeklődést ott, a hol szunnyad, a hol pedig már fel van ébresztve, ott szervezni és tovább vezetni kell. Most már az e czélra hivatott organumok hatáskörei megvannak állapítva s a munka felosztás alapjai le vannak téve, úgy, hogy a hatásköröknek kölcsönös tiszteletben tartása mellett és egymás kölcsönös bizalomteljes támogatása mellett sikerülni fog czélt érni. Felfogásom szerint az akczió vezetősége a múzeumtanácsot kell, hogy illesse, a melynek működését elősegíteni, határozatait végrehajtani van hivatva az országos főfelügyelőség, mely a maga hatáskörében is fontos feladatoknak felel meg. Ennek az országos bizottságnak pedig feladata, hogy az eleven összeköttetést képezze a társadalom, a különböző közművelődési egyletek, intézetek és a tanács között, hogy a társadalom mentől szélesebb rétegéből kapjon eszméket, szíjjon fel

impulsust és ezeket úgy a bizottság. mint a tanács retortáin keresztül szűrve, jutassa megvalósúlás végett az intéző közegekhez. Ezért részemről oda fogok törekedni, hogy az országos bizottság körében mentől tágabb tér nyiljék arra, hogy a minden oldalról jövő eszmék érvényesűljenek. Abban a reményben, hogy sikerűlni fog a hivatott összes tényezőket megnyerni arra, hogy a nemzeti kultura szolgálatára a társadalmi közreműködést felhasználják, elfogadom a reám ruházott megtiszteltetést. és kérem szíves közreműködésüket.

A közgyűlés további lefolyása alatt *Jurányi Győző* a budapesti könyvtáregyesület igazgatója a bizottságot közgyülése alkalmából a legmelegebben üdvözölve és eredményteljes munkásságához a legteljesebb sikert kivánva, a népkönyvtárak ügyének fontosságára hívta fel a figyelmet; indítványára a közgyűlés kifejezte azon óhajtását, hogy a jövőben nép-, vándor- és munkás könyvtárak létesítésére az eddiginél sokkal nagyobb összeg bocsáttassék rendelkezésre.

Porzsolt titkár felolvasta Fügh Dénes honvédőrnagy kérvényét, melyben a Zala megyei Meszes-Györök községben létesítendő népkönyvtár támogatását kéri. A közgyülés a kérvényt pártolólag rendelte az országos tanács elé terjeszteni.

Dr. Jósa András Szabolcs megye kiküldöttje indítványára elhatároztatott hogy a belügyminister a törvényhatósági bizottságok kebeléből múzeumi és könyvtári albizottságok alakítására kéretik fel, melyek feladata lenne, a vidéki múzeumok fejlődését egyesek élettartamától függetleníteni, a létező múzeumokat az egyoldalúságtól megóvni.

Ugyancsak *dr. Jósa András* indítványozta ezután, hogy azon törvény, melynek értelmében a földből kiásott kincs — melynek fogalma különben sincsen határozottan megállapítva, egyharmadában a telektulajdonost, egyharmadában a találót és egyharmadában a kincstárt illeti, hatályon kivűl helyeztessék, hanem a talált tárgyak a találónak képezzék tulajdonát, mert ezen elavult törvény az államkincstárnak számba nem vehető csekély hasznot hajt és csaknem egyedüli oka annak, hogy a legtöbb értékes leletek részint külföldre csempésztetnek, részint pedig beolvasztatnak, indítványozza tehát, hogy a pénz- és igazságügyi miniszterek felkéressenek ily értelmű törvényjavaslat beterjesztésére. Az indítványt a közgyülés elfogadta, illetőleg további eljárás végett a tanácshoz utasította.

Dr. Pechányi Adolf a trencsénmegyei természettudományi társulat képviselője a Vágvölgye gazdag történelmi emlékekre hívta fel a közgyülés figyelmét, kivánatosnak tartva, hogy az e várakban foglalt régi emlékek rajzokban és képekben megörökítve egy Trencsénben létesítendő múzeumban helyeztessenek el. Ugyanide kellene összegyüjteni a felvidék himzőmintáit, melyek gyüj-

tésére eddig csupán a túróczszentmártoni múzeum-társaság múzeumában fordított figyelmet. A közgyülés az indítványvt figyelembe vétel végett a tanácshoz utasította.

Ezzel a közgyülés véget ért.

Az országos tanács tagjainak megválasztását a vallás- és közoktatásügyi minister 1901 évi 28431 szám alatt hagyta jóvá.

A múzeumok és könyvtárak országos tanácsa ez alapon az orsz. múzeum- és könyvtárbizottság kiküldötteiből és azokból, a kik szervezeti szabályzata értelmében hivatalból tagjai, a következőkép alakult meg:

Elnök: Berzeviczy Albert. Elnök-helyettesek: Fraknói Vilmos, a múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelője, Szalay Imre, helyettes főfelügyelő, a Magyar Nemz. Múzeum igazgatója.

Előadó-titkár: Porzsolt Kálmán.

Tagok: gróf Apponyi Sándor,

Ballagi Aladár,

Beöthy Zsolt,

Fascho-Moys Sándor, a m. kir. belügyminiszterium képviselője,

Fejérpataky László orsz. felügyelő, egyszersmind a Magyar Nemz. Múzeum Széchenyi orsz. könyvtárának képviselője,

Ferenczi Zoltán, a budapesti egyetemi könyvtár képviselője,

Filarszky Nándor, a Magyar Nemz. Múzeum növénytári osztályának képviselője,

Forster Gyula,

Győrgy Aladár,

Hampel József, a Magyar Nemz. Múzeum érem- és régiségosztályának képviselője,

Horváth Géza, orsz. felügyelő, egyszersmind a Magyar Nemz. Múzeum állattári osztályának képviselője,

Jankó János, orsz. felügyelő, egyszersmind a Magyar Nemz. Múzeum néprajzi osztályának képviselője,

Jekelfalussy József, a m. kir. központi statisztikai hivatal képviselője,

Kammerer Ernő, orsz. felügyelő, egyszersmind az országos képtár képviselője,

Krenner József, orsz. felügyelő, egyszersmind a Magyar Nemz. Múzeum ásványtári osztályának képviselője,

dr. Kuncz Adolf,

Lippich Elek, a vallás- és közoktatásügyi miniszterium képviselője,

Pauler Gyula, a m. kir. országos levéltár képviselője,

Radisics Jenő, orsz. felögyelő, egyszersmind az orsz. magyar kir. iparművészeti múzeum képviselője,

dr. Rácz Károly,

Rákosi Jenő,
Schönherr Gyula, a múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelőségének előadótitkára,
Thaly Kálmán,
gróf Teleki Géza,
Tóth József,
gróf Zichy Jenő.

A tanács május 14-ikén tartotta meg első ülését, melynek tárgyát a megalakuláson kívül a tudományos és közművelődési gyüjtemények segélyezésére vonatkozó javaslatok és az 1902 évi költségvetés előirányzatának megállapítása képezte.

További működésében első feladata lesz saját ügyrendjének megállapítása, abból a czélból, hogy a szervezett szabályzatának reviziójáig működésének irányítására szolgáljon.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL

1900. JANUÁR 1-TŐL MÁRCZIUS 31-ÉIG.

I.

A nyomtatványi osztály anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 2684 db., ajándék útján 293 db., vétel útján 207 db., összesen 3184 db. nyomtatványnyal gyarapodott. Ezen felül köteles példányok czímén beérkezett: perirat 16 db., hivatalos iratok 154 db., püspöki körlevél 87 db., gyászjelentés 1184 db., alapszabály 185 db., zárszámadás 180 db., műsor 284 db., színlap 2143 db., falragasz 500 db., vegyes 650 drb., összesen 5383 db. apró nyomtatvány.

Vételre fordíttatott 1141 korona 60 fillér, 455 márka, 90 lira, 76 frank.

Ajándékaikkal a következők járultak a könyvtár anyagának gyarapitásához: Áldásy Antal (2 db.), Apponyi Sándor gróf (db.), Badics Ferencz, Becker Fülöp Agost, Belopotoczky Kálmán püspök Bécsből a berlini kir. múzeum igazgatósága, a bécsi császári tudományos akadémia (2 drb.), a bécsi cs. kir. központi statisztikai bizottság (2 drb.), a brünni természetvizsgálók egyesülete (2 db.), a Budapesti Szemle szerkesztősége, a budapesti tudomány egyetem rektora (5 db.), Buzárovits G. Esztergomból (28 db.), Coubertini Péter Párisból, Déry Béla, az edinburghi muzeum of science and art, az egri érseki iroda, az Erdélyi Museum szerkesztősége Kolozsvárról, Fejérpataky László (5 db.), a m. kir. földmivelésügyi ministerium, Gohl Ödön, a stájer történelmi egyesü-

let (Historischer Verein für Steiermark.) Gráczból (2 db.), Grünn Albert dr., Győrffi Lajos Esztergomból (22 db.), a Hazánk szerkesztősége, Henszlmann Béla, a herczegprimási iroda, Horváth Géza (12 db.), Illésy János, a Izr. magyar irodalmi társaság (2 db.), a kalocsai érseki iroda, a krakkai tud. akadémia, a magyar képviselőház irodája (13 db.), a magyar műkertészek egyesülete Szegedről, a Magyar Nemzeti Muzeum igazgatósága, a marosvásárhelyi ev. ref. kollégium, a magyar néprajzi társaság, a Magyar Tudományos Akadémia (17 db.), Mandl Bernát, Margalits Ede, Mihályi János Márm.-Szigetről, Milhoffer Izidor, az Országos meteor. és földmér. intézet, az 1900-iki párisi kiállitás m. kir. kormánybiztossága (102 db.), és ugyane kiállitás japáni osztálya, Raffay Ferencz, Réthy László (2 db.), a Rivista Dalmatica szerkesztőségi Zárából, Soineanu Lázár Bukarestből, Sárosi Bella, Szakáll Kornélia (7 db.), Szalay Imre (2 db.), a Szent-István Társulat, Sziklay Jenő, id. Szinnyei József (2 db.), Szúnyogh Lórándné Nagyváradról, Thallóczy Lajos Bécsből (6 db.), Turcsányi Imre, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium (2 db.), Zichy Géza gróf (3 drb.), a washingtoni Smitsonian Institution (5 db.).

A könyvtár helyiségeiben 5491 egyén 15776 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 425 egyén 600 kötetet használt.

A lefolyt évnegyedben 1457 munka osztályoztatott, amelyekről összesen 1831 czédula készült. Kötés alá készíttetett 198 mű 250 kötetben. A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe e negyedév folyamán 468 csomag érkezett; ugyaninnen 585 levél ment a nyomdákhoz, ezek közt 111 reklamáczio a be nem küldött sajtótermék vagy az elmaradt kimutatás ügyében. Miután több nyomda még sem az 1898. sem az 1899. és 1900 évekről nem szolgáltatta be, a hivatalos reklamációk daczára, a nyomdai köteles példányokat, a könyvtár felkérte a m. kir. közalapítványi ügyigazgatóságot, hogy 143 ily nyomda ellen az 1897. XLI. t.-czikk 12. §-a értelmében az eljárást megindítsa, és az elmaradt sajtótermékeket szakértőileg megállapítandó vételárában és a kir. járásbiróság által kiszabandó pénzbüntetésben a Magyar Nemzeti Múzeum javára elmarasztaltassa.

II.

A *kézirattár* a lefolyt évnegyedben vétel útján (100 korona és 20 márka összegért) 2 db. színes történeti arczképpel, és 11 db. irodalmi levéllel, ajándék útján 4 kézirattal és 3 db. irodalmi levéllel, összesen 20 dbbal gyarapodott. A történeti arczképek egy régi kézirat kiegészítéseül szolgálnak, az irodalmi leveleknek az a része, a mely Cohen antikvártól vásároltatott, a Pulszky-levelezést egészíti ki, Beer antikvártól pedig Liszt Ferencznek egy

levele szereztetett meg. A könyvtár egyik tisztviselője felhivást tett közzé egy folyóiratban magyar művészek és műbarátok leveleinek az irodalmi levelestárba való letéteményezése ügyében. E felszólításnak már is volt eredménye, u. i. *Tury Gyula* festőművész Barabás Miklósnak és Abonyi Lajosnak 1—1 művészettörténeti érdekességű levelét engedte át a múzeumnak. Ugyancsak ő Arany Jánosnak egy levelével is gazdagította a gyűjteményt. A többi adakozók: Br. *Podmaniczky Frigyes* naplójának XIX. kötetével és *Győrffy Lajos* atyjának Győrffy Ivánnak kéziratai hagyatékával. Özv. *Salamon Ferenczné* ajándékából megkapta a könyvtár néhai Salamon Ferencz kéziratait, melyek azonban csak akkor fognak véglegesen beigtattatni, mikor a kilátásba helyezett levelezés is megérkezik.

Az évnegyed folyamán 45 kutató 186 kéziratot használt.

A végzett munka, tekintettel, hogy a személyzeti viszonyok még mindig nem változtak, csak a mult negyedévi arányokat mutathatja fel, a mennyiben mindössze az ujabb szerzemények feldolgozására és kisebb rendezési műveletekre kellett szoritkozni.

III.

A *hirlap-osztály* gyarapodása. *a)* Köteles példányokból: kimutatással 157 hirlap 14.120 száma; egyes számokban, kimut. nélkül 147 hirlap 3620 száma; *b)* Vásárlás útján (108 kor. értékben) 19 hirlap 1038 száma; összesen 323 hirlap 18,778 száma.

A könyvtár helyiségében 959 olvasó 2350 kötetet, házon kívül 3 egyén 9 kötetet használt.

Az évnegyedben czéduláztatott 53 uj hirlap és 152 évfolyam; átnézetett 323 hirlap 1878 száma; kötés alá alá adatott 318 hirlap-kötet.

A köteles példányok, melyek kimutatással (csomagokban) érkeztek be, a gyarapodási könyvbe irattak és a nyilvántartási lapokra vezettettek; ezeken kívül a számokban beérkezett hirlapok is összegezve hetenként beirattak, betűrendbe osztályoztattak és elhelyeztettek.

IV.

A *levéltári osztály* ajándék útján 128, vétel útján (137 kor. és 18 m. 20 fill. értekben) 161, örök letétemény útján 539 darabbal gyarapodott.

A törzsanyag gyarapodásából 6 db. esik a középkori iratok, 274 db. az ujabbkori iratok, 9 db. az 1848/49-es gyűjtemény csoportjára.

Ajándékokkal dr. Csomay Gáspár fővárosi tanácsjegyző és egy ismeretlen, örök letétemény útján gróf Berényi János és Lippich Elek vallás- és közoktatásügyi m. osztálytanácsos gyarapították a gyűjteményt.

Nevezetesebb szerzemények: egy 135 dbból álló gyűjtemény a Klobusiczky család leveles ládájából, mely leginkább II. Rákóczi Ferencz korára vonatkozik és hasonló forrásu korábbi szerzeményeinket egészíti ki; továbbá Ferencz Károly főherczegnek a horvátországi események tárgyában 1848 junius 30-ikán József nádorhoz intézett irata.

A családi letétemények sorozata a korongi Lippich család levéltárával gyarapodott, mely 1 db. XIII., 15 db. XIV., 32 db. XV., 8 db. XVI. sz. mohácsi vész előtti, 13 db. XVI. sz. mohácsi vész utáni, 19 db. XVII. századi iratok (köztük Lippich Istvánnak 1608-ban II. Mátyástól nyert czímeres levele), 2 db. XVIII., 5 db. XIX. századi iratot és 2 genealogiai táblázatot tartalmaz. Ez az 52-dik családi levéltár, mely letéteményezés útján a Magyar Nemzeti Múzeumba került. Ezenkívül gróf Berényi János a karancsberényi gróf Berényi család levéltárának kiegészítéseül 1 db. XVI., 13 db. XVII., 103 db. XVIII., 258 db. XIX. sz. iratot és 67 db. genealogiai táblát adott át örök letéteményül.

A lefolyt évnegyedben 31. kutató 4369 db. oklevelet használt, kikölcsönöztetett 12 db. térítvényre 175 db. oklevél és 1 db. vízfestmény.

A folyó ügyek elintézésén s az uj szerzemények, köztük a Lippich család levéltárának és a gróf Berényi levéltár szaporulatának feldolgozásán kívül folytattatott a Melczer, Tallián és Tihanyi levéltárak rendezése, a Tunyogi gyűjtemény revidiálása; a Lippich család levéltára regestáztatott, s a Szent-Iványi család levéltáráról 1796-ig készültek regesták.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA 1900-BAN.

Heller Ágost a Magyar Tud. Akadémia főkönyvtárnoka a könyvtári bizottság 1901 február 13-ikán tartott ülésén a következő jelentést terjesztette. elő a könyvtár 1900. évi állapotáról:

Az alatt a hat év alatt, hogy az Akadémia könyvtára vezetésem alatt áll, hazánknak e tekintélyes könyvgyűjteménye mind szaporodása, mind szervezése tekintetében, nagy haladásokat tett.

Még hat évvel ezelőtt a könyvtár katalogusa nagyon is hiányos volt. Nagy osztályok, mint p. o. a theologiai, a keleti és a szláv irodalmi osztályok teljesen rendezés és lajstromozás nélkül szűkölködtek.

Az Akadémiának a Trattner-féle házból való átköltözésekor az elkészült Akadémia-palotába, rendezetlen, hatalmas könyvhalmaz keletkezett, mely az udvari könyvteremben részben földön hevert.

Lassanként eltűnt ez a könyvtömeg is, midőn osztályok szerint elrendezve, illető helyére jutott.

Éppen most készült el a könyvtár udvari része számára rendelt nagy szekrény, mely számos könyv befogadására alkalmas.

A könyvtárnak nagy hátrányára szolgált, hogy udvari része világítás nélkül volt. Ekképen a theologiai, mathematikai, chemiai osztály, valamint számos más osztály is az esti órákban teljesen hozzáférhetetlen volt.

Mult év tavaszán lehetséges volt e nagy hiányon segíteni, az elektromos vezetéknek a könyvtár minden helyiségére való kiterjesztésével.

*

A rendezett tudományszakok száma 53; ezek 62,238 munkát tartalmaznak a következő kimutatás szerint:

Bibliografia 1167, Encyclopaedia 142, Philosofia 1430, Mythologia 118, Theologia 4794, Paedagogia 1931, Széptudomány 584, Anthropologia 328, Jogtudomány 1251, Magyar jogtudomány 1570, Politika 2386, Magyar politika 1687, Történelem 5845, Magyar történelem 2917, Magyar országgyűlések 95, Életírások 2649, Földrajz 1076, Magyar földrajz 457, Térképek 927, Utazások 1220, Statisztika 709, Schematismusok 166, Hadtudomány 684, Régészet 1437, Éremtudomány 176, Mathematika és csillagászat 1176, Természettudomány 180, Természettan 986, Vegytan 428, Természetrajz 133, Állattan 498, Növénytan 449, Ásvány- és földtan 515, Gazdaságtan 3544, Orvostudomány 2501, Nyelvtudomány 2100, Classica-filologia 739, Görög írók 827, Latin írók 894, Új-latin írók 797, Magyar nyelvészet 477, Régi magyar irodalom 658, Magyar irodalom 3176, Germán irodalom 1612, Franczia irodalom 727, Olasz és spanyol irodalom 254, Szláv irodalom 447, Keleti irodalom 1717, Incunnabulumok 356, Akadémiák és tudományos társulatok kiadványai 366, Magyar Tud. Akadémia kiadványai 364, Külföldi folyóiratok 197, Hazai ujságok és folyóiratok 374.

A szakkatalogus áll 130 kötetből és 32 czédulatokból. A nagy főkatalogus áll 155 czédulatokból.

A könyvtár gyarapodása a járulék-naplók kimutatása szerint a következő:

Vétel útján 303 mű. Köteles példány (Hellebrant Árpád alkönyvtárnok összeállítása alapján) 329 nyomdától 8227 mű 2325 kötet 6765 füzet, 159 zenemű 4 kötet 216 füzet. Ehhez hozzájárul még 615 hetilap és 61 folyóirat. A könyvtár olvasótermében 1900-ban 5838 olvasó 6582 művet használt. Belépésre az olvasó-terembe 716 belépti-jegy osztatott ki. Házi használatra 1043 kikölcsönző 1534 művet kölcsönzött ki, ide számítva a hatóságok útján vidékre kölcsönzött könyveket is.

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYLET KÖNYVTÁRA 1900-BAN.

Az Erdélyi Múzeum-egylet könyvtára 1900. évi állapotáról dr. Erdélyi Pál igazgató a következő jelentést terjesztette az egyesület évi közgyűlése elé:

Most, a mikor először van szerencsém az Erdélyi Múzeum-egylet könyvtárának egy évi történetét ismertetni, az elmult esztendőnek csupán utolsó harmadáról szólhatok a saját tapasztalataim alapján, pedig az évnek megelőző szakában is nem egy dolog történt, a melynek szívesen lettem volna részese. Az Egyetemi könyvtár igazgatójává kineveztetvén, múlt évi szept. hó elsején foglaltam el állásomat s a hivatalos átadás szeptember 6-ikán megtörténvén, ettől kezdve foglalkozom a múzeumi könyvtár ügyeivel. Hogy a személyi változásokkal egy csapásra végezzek, az igazgató-választmány Szádeczky Béla urat múlt évi márczius 1-étől a segédőri teendők ellátásával megbízta; Birtalan Albertet segédszolgául alkalmazta. Faragó László helyére október elsejétől Demeter Dezső s ennek helyére, miután ők az egyetemi könyvtárhoz neveztettek ki, deczember elsejétől Huszár György alkalmaztatott a múzeum terhére föntartott napidíjas gyanánt. A könyvtári személyzetnek komoly és lelkiismeretes munkájáról ez alkalommal szívesen emlékezem meg s őszinte örömmel mondok köszönetet.

A könyvtárnak múlt évi rendes gyarapodása 1447 mű 1931 kötet, a melyből vásárlás útján 310 kötetet szereztünk.

Adományaikkal könyvtárunkat 1900-ban a következők voltak szívesek gyarapítani: Dr. Abt Antal 3 mű 3 kötet, M. T. Akadémia 1—1, Badics Ferencz 1—1, Bartha Miklós 1—1, Bedeus G. 1—1, Belügyminiszterium 5—5, Békésy Károly 231—256, Bognár czéh (Schilling Lajos útján) 1—1, Budapesti egyetemi könyvtár 1—1, Budapesti keresk. kamara 1—1, Csernátony Gyula 1—1, Csongrádmegye 1—1, Erdélyi Pál dr. 309—333, Esztergomi káptalan 1—1, Faragó Jenő 8—8, Ferencz-József tud. egyetem 18—20, Ferenczi Zoltán dr. 78—78, Dr. Ferenczi Zoltánné 1—1, Finály Gábor dr. 1—1, Földmivelésügyi minisztérium 6—6, Gyalui Farkas dr. 121—154, Hangay Oktáv 1—1, Képviselőház 6—8, Kovács Ede és Kálmán 5—6, Kőrössy József 1—1, Közoktatásügyi miniszterium 1—1, Liebner Samu 1—1, Magyar orvosi könyvkiadó társ. 1—1, Matolcsi János 1—1, Márki Sándor dr. 2—4, Múz. és könyvtárak orsz. felügyelősége 1—1, Orient Gyula dr. 2—4, Ornithologiai központ 1—1, Richter Aladár dr. 1—1, Richter Aurél dr. 3—3, Richzeit Arthur 1—1, Ruzicska Gyula 1—1, Sámuel Aladár 1—1, Schwartz Lipót 4—4, Sikó-család 1—3, Sparkuhl K. 1—1, Szádeczky

Béla 1—1, Szádeczky Lajos 1—1, özv. Szász Lajosné 1—1Széchy Ákos dr. 1—1, Szolnok-Doboka megyei tört. társ. 1—1, Tóth Ernő 2—2, ifj. Virányi István 5—5. Összesen 835 mű 932 kötetben, melyhez mint régebbi ajándék 198 kötet, a Wesselényi levéltárból 152 kötet s 169 kötet cserepéldány járulván, a nem a vásárlásból származó gyarapodás 1451 kötetet tesz ki. Ehhez járul az 1899-iki köteles példányok anyaga, a mely a mai napig 1626 mű 1947 kötetben került feldolgozás alá, úgy hogy az évi gyarapodás összege 3073 mű 3878 kötetben.

Az elmúlt év adakozóinak őszinte és hálás köszönetemet fejezem ki és mindazoknak, a kik szeretettel, hazafias fölemelkedéssel és buzgó gondoskodással támogattak bennünket. S hogy a nyilvános köszönet és hála kifejezést találjon és a könyvtár is a közönség érintkezése szélesebb körben terjesztessék, ezután s időnkint rendszeresen közölni fogom jótevőinket s méltatni adományaikat. Remélve, hogy közleményeim mind terjedelmesebbekké válnak, kérem a hazafias nagy közönséget, hogy a mint elődeink megtudták alkotni a könyvtárt, úgy tudjuk mi föntartani és virágzásra emelni.

Mert arra, hogy a közönség támogasson bennünket, fokozottabb szükségünk van ma, mint volt a közel multban. A múzeumi könyvtár más ma, mint volt alapítása idején, akkor nevében viselte, ma föladataiban hordja az országos jelzőt s kötelessége és rendeltetése az új idők szellemében átalakulva, új igények elé állították. Akkor egy kicsiny, irodalommal és tudománynyal foglalkozó körnek szolgált, ma egy fejlett és sok irányban munkálkodó közönség igényeit kell kielégítnie. Fogyatkozásait a patriotizmus szépítgette akkor, a modern fejlődés föltárja most; kevés igényt és jó móddal kitudott elégíteni akkor, ma nagyobb apparatussal is csak nehezen felelhet meg feladatának. Nem szabad megelégednünk azzal, hogy évről-évre gyarapítottuk gyűjteményeinket, sem azzal, hogy tökéletesebbé tettük könyvtári apparatusunkat; ebben még mindig sok dolog áll előttünk, amabban nagyon elmaradtunk.

Az Egyetem s Múzeum könyvtárainak egyesítése alkalmával a mi könyvtárunk rendeltetése a régi maradt: hogy t. i. gyüjtő helye és megőrzője legyen az erdélyi irodalom, művelődés és történelem könyvtári emlékeinek, hogy a magyar nemzeti tudományok irodalmi apparatusát összegyüjtse és végül, hogy a testvérgyüjtemények szakszerü feldolgozásához megkivánt tudományos segédeszközöket biztosítsa. E hármas irányu fejlesztésre a reá eső javadalmazás mindenkor elégtelen volt, s a könyvtár folytonosan hátramaradozott. Igy állott elő a mai helyzet, mely szerint gyüjteményeink nagyobb hézagokat és föltünő hiányokat mutatnak. Arra, hogy ezek pótoltassanak, a rendes javadalmazás nem

elég, ismét a társadalomhoz kell fordulni, gyüjteményeink teljessége és szolgálataink sikere érdekében — és azért, hogy ezzel nagy nemzeti kötelességet végezzünk. A hozzánk juttatott adománynak kettős jelentősége van, az a kisebb érdemű, hogy a mienk lett, a fontosabb az, hogy a nemzeti miveltség, irodalom és tudományosság számára megmentetett. A megőrzés gondja és a vele járó felelősség a tulajdonosról reánk száll, az adományozónak az önzetlen nagylelkűség és a jól teljesített kötelesség jutalmazó érzése marad. Mert, ha a nagyérdemű alapítók szellemét megértettük s munkálóvá kívánjuk tenni: kötelességünk mindannyiszor ismételni, a mikor csak arra alkalmunk van, hogy szükebb hazánk dicsőségét és zivataros múltunk hagyományait a leghívebben mi dajkálhatjuk.

A könyvtár alapításában kifejtett nemzeti gondolat a multra nézve így válhatik csak testté, a jövendőre nézve egy nagyfontosságú intézkedés az élő irodalmat már biztosította könyvtárunknak. Értem a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumnak amaz intézkedését, hogy az erdélyrészi főügyészségek területén gyüjtött sajtóügyi köteles példányok, a maguk teljességében, könyvtárunk gyarapítására fordíttassék. Ugyan e czélra szolgálnak a budapesti főügyészség hatása körében működő nyomdák termékei, melyek közül azonban a fiumei és selmeczbányai, továbbá a mi könyvtárunk teljességét nem érintő budapesti nyomdai termékek más intézetek számára rendeltettek. E rendelet tehát azt jelenti, hogy a jövőre nézve könyvtárunk az erdélyi nyomdászatnak minden termékét bírni fogja s a budapesti nyomdák java termését, miáltal annak kimeríthetetlen forrása nyílik meg, mert hiszen a könyvsajtó szerepe és jelentősége évről-évre emelkedik. Könyvtárunkra ez intézkedés szinte a második alapítás jellegével bír, azonkívül, hogy országos jelentőségét fényesen dokumentálta. Erre különben maga a könyvtár is minden alkalmat fölhasznált, legutóbb is, a párizsi nemzetközi kiállításon, kitűnő régi kötéseinknek egy pompás kollekcziójával vett részt.

Az elmúlt év eredményei során örömmel emlékezhetünk meg arról, hogy az Egyetem s Múzeumunk könyvtárai tűzkár ellen biztosítva vannak. A milyen aggodalommal láttuk ideiglenes helyiségünk szomszédságában a színházat, ez intézkedés, ha nem nyújt is teljes biztonságot, de megnyugtat a felől, hogy az adott viszonyok között minden lehetőt megtettünk. A könyvtár mostani helyisége már régen szűknek és alkalmatlannak bizonyult, ma már bérelt helyiségünk is van, a mely kisegített a zavarból addig, míg az új központi épületben nyerendő új termet el nem foglaljuk. Mindez csak ideig-óráig való expediens, de reméljük, hogy végre az állandó könyvtárépület konkrét formában napirendre fog kerülni. Addig azonban, míg ez valóra nem válik, a Múzeum

könyvtára tovább is nélkülözni fogja azt az éltető hatást, mely a gyüjtemények és közönségöknek folytonos intim érintkezéséből fakad. Újabb és hatékony tényezője lenne ez a közönség érdeklődésének ébrentartásában, új forrása gazdagodásunknak.

Könyvtárunk az Egyetemével egységes vezetés alatt, a múlt évben is megtartotta helyét, itt és a vidéken, az egész ország területén, sőt a külföldön is fentartottuk összeköttetéseinket, sőt gyarapítottuk is azt, úgy hogy különösen vidéki iskoláinkra és intézeteinkre nézve immár nélkülözhetetlenné váltunk. Az olvasóteremi s kölcsönzési forgalomról szóló tabellák igazolják legjobjobban forgalmunk emelkedését, azaz könyvtárunk hatását és mívelődési szerepét. E pontnál nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az egyetem könyvtárára nézve a múlt évben életbe léptetett Szabályzat és Utasítások hatása a Múzeum könyvtárára is jelentőséggel bírnak, mert az intézet működésének irányítása körül az állandóságnak megnyugtató tudatát biztosítják. Ez pedig kifelé és befelé egyaránt nagy jelentőséggel bír.

Mindez tagadhatatlanul megnyugtató, de nem jelenti azt, hogy czéljaink megközelítésében pihenésre gondoljunk. Feladataink nőnek és szaporodnak az idővel, mely ma a könyvtáraktól mind többet kiván. Nemcsak a megőrzés megbízhatóságát, az anyag gyarapítását, hanem a gondozott nemzeti vagyonnak a tudomány javára való gyümölcsöztetését is: katalogusokat, publikációkat. Jó lesz szemünket e végsőczélokra függeszteni, bárha ma még egyszerűbb, noha nem kevésbbé fontos kötelességek várnak reánk.

SZAKIRODALOM.

Győry Tibor dr. *Magyarország orvosi bibliographiája 1472—1899. A Magyarországban és hazánkra vonatkozólag a külföldön megjelent orvosi könyveknek kimutatása. A Magyar Tudományos Akadémia hozzájárulásával kiadta tagjai számára a Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat.* Budapest, 1900. IX + 252 l. 8-r. *(Bibliographia medica Hungariae 1472—1899 seu catalogus librorum medicinalium qui in Hungaria vel rem medicinalem patriae nostrae attingentes etiam extra Hungariam in lucem prodierunt.)*

A magyar szellemi élet bibliografiai leltározása örvendetesen halad előre. Ime ismét egy olyan mű áll előttünk, a mely ezen a téren igen nagy szolgálatokat van hivatva teljesíteni. Gondos munkálatban össze van állítva a magyar szellemnek az orvosi tudományok körében kifejtett irodalmi tevékenysége egy részét feltüntető kimutatás. S ez nem csak az illető tudományszak gyakorlati szempontjaiból fontos eredmény. Mint minden hasonló munka, a nemzeti kultura egészét érinti s ezen a réven az egyetemes tudományosság nagy perspektivájából tekintve is jelentősége van. A legkülönbözőbb szellemi érdekek szolgálatában álló könyvtári gyakorlat szempontjából pedig egy-egy szak bibliografiai feldolgozása a legnagyobb események közé tartozik. Több oldalról illeti meg épen ezért az elismerés mindazokat, a kiknek a magyar orvosi irodalom bibliografiájának létre jötte köszönhető A budapesti tudományegyetem orvosi kara s a magyar orvosi könyvkiadó társulat valóban mélyen járó öntudatos szellemi törekvéseknek adták ujabb bizonyságát, midőn e fontos segédeszköz érdekében a szükséges lépéseket megtették. Az előre törekvésnek csalhatatlan jele az, mikor tisztába akarunk jönni a már megtett uttal, a már elért eredményekkel.

Nagy szerencse, hogy akadt alkalmas szakember e könnyűnek épen nem mondható feladat megoldására. Mert ezt a munkát

csak az végezhette el, a ki rendszeres orvosi szakképzettség mellett rendelkezik a történeti kutatásokhoz szükséges fogékonysággal és jártassággal s ezenkívül bibliografiai érzékkel is bir. Győry Tibor dr. már több kisebb dolgozatával megmutatta, hogy lelkesedéssel és szorgalommal buvárkodik a magyarországi orvostudomány multjának érdekes mezején. Most megjelent bibliografiai munkájával pedig úgy a szorosan vett orvosi szakköröket, mint általában az egész magyar tudományos világot igen örvendetes meglepetésben részesítette. Tőle, valamint a vele sok tekintetben egy téren működő Schwarcz Ignácztól nem csak az orvosi, hanem a magyar könyvészeti tudomány is sokat várhat.

Győry dr. munkája, mint említettük, a magyar orvosi irodalomnak csak egy részét öleli fel: a könyvirodalmat. Egy másik nevezetes rész: a folyóiratok anyaga, illetve a Szinnyei-féle természettudományi könyvészet kiegészítése még ezután vár feldolgozásra. Kivánatos, hogy ez is mielőbb elkészüljön. Feladatát, felhasználva természetesen az eddigi kutatások eredményeit, így első sorban Szabó Károly nagy könyvészeti munkájának becses adatait, a lehető legszélesebb alapon fogta fel. Mint előszavában írja, orvosi hungarikumnak vette mindazon orvosi könyveket, melyeket magyar születésű vagy illetőségű avagy hazánk földjén működött szerző írt; 2. mindazokat, melyek hazánk területén nyomattak; 3. azon külföldön megjelent, idegen szerzők műveit, melyeknek tartalma közelebbi vonatkozással bír hazánkra. Lelkiismeretességét mutatják következő szavai is: »Tekintettel kellett továbbá lennem hazánk mindenkori földrajzi határaira is; a mely helyen egyébkor »külföldi« művek láttak napvilágot, ott hazánk szerencsésebb időiben, földrajzi határainak kiszélesbedésével, hungarikumot nyomtattak.« Hogy a mű kereteiről teljes fogalmat nyujtsunk, említsük fel, hogy szerző a »különfélék« fejezetében fölsorolja az orvosi tudománynyal csak laza összefüggésben álló munkákat is, melyek esetleg orvostörténeti szempontból mégis érdekesek lehetnek így pl. a hálaimákat valamely kolera-járvány megszünésekor stb. A »kurioziumok« összegyüjtésében is nagy gonddal és óvatossággal járt el. Meglehet természetesen, hogy e széles keretek között egy-egy olyan munka is belekerült a magyar orvosi bibliografiába, a mi szorosan nem is tartozik oda, viszont ki is maradhatott egy s más. Mindez azonban bibliografikus művek közös sorsa. A pótlás és helyreigazítás munkája rendes kisérője hasonló vállalkozásoknak.

Az anyag szakok szerint való elosztását illetőleg bizonyára megbízhatunk Győry dr. orvostudományi szakismereteiben. Kilencz főszakot állapít meg u. m. 1. biologia, 2. pathologia, 3. therapia generalis, 4. pathologia et therapia applicata, 5. medicina publica, 6. historia medica, 7. scripta periodica, 8. medicina veterinaria.

9. varia. Ezek ismét a szükséghez mérten több-kevesebb alszakra oszlanak. Leggazdagabb a 4. szak, a melynek kilencz alosztálya van. Általán véve az egész osztályozás igen áttekinthető s a szerző valóban jól tette, hogy nem kisérletezett a deczimális rendszerrel, a mely a mi kis orvosi irodalmunkat tulságosan felaprózva semmi esetre sem mutatta volna be ilyen világosan. Az egy-egy szakhoz tartozó művek a szerzők betűrendjében vannak felsorolva. Az egész könyvet végül általános névmutató teszi könnyen kezelhetővé. Az orvosi irodalom története szempontjából tagadhatatlanul igen érdekes lett volna legalább a régi irodalomra nézve időrendben is csoportosítani a munkákat. De hát ez nem nagy munka s szerző bizonyára találni fog módot, hogy ezt is közzé tehesse. Mindenesetre kár, hogy nem ebben a könyvben foglalhat helyet ez az időrendi kimutatás is.

Egy másik szempont, nevezetesen a könyvnek internacionalis használhatósága, kivánatossá tenné a felsorolt könyvek czímeinek legczélszerűbben latin nyelvre való lefordítását is.

Az orvosi szakma művelői több irányban bírálhatják még dr. Győry munkáját. Mi mint bibliografiai irodalmunk örvendetes jelenségéről siettünk megemlékezni. —*t.*—

Walter Crane. *Von der dekorativen Illustration des Buches in alter und neuer Zeit. Vorträge und Aufsätze. Aus dem englischen von L. und K. Burger.* Lipcse, 1900. Herrmann Seemann Nachfolger. 224 l. + XI tábla. 8-r.

Volt már alkalmunk e folyóiratban röviden megemlékezni Crane jelentőségéről a modern könyvműipar terén akkor, midőn műveinek budapesti kiállítását ismertetve kiemeltük, hogy az ő kiválósága nem a szoros értelemben vett festészetben, hanem iparművészeti alkotásaiban s első sorban a könyvdíszítésben keresendő. Akkor még nem ismertük azt a könyvét, a melyben a modern könyvdíszítésre vonatkozó nézeteit kifejti, s mely most német fordításban előttünk van. Örömmel látjuk ebből, hogy helyes nyomon jártunk, de azt is megvallhatjuk, hogy a könyvdíszítésről való felfogásunk e fejtegetések révén igen tanulságos elemekkel gazdagodott s hogy úgy mondjuk eszthetikai határozottságra tett szert.

Nem rendszeres művel van dolgunk, a mely a könyvillusztrálás kérdéseit s ezek történetét tudományos alapon tárgyalná. Szóval nem bibliofil kézikönyv a Crane munkája, mint a Rouveyre-féle vagy a Bouchet-é. Egy művész feljegyzései, észrevételei, benyomásai teszik tartalmát némi időrend megtartásával. Azonban ezek a vázlatos fejtegetések a könyv belső dekoritiv illusztrálására vonatkozó legfontosabb eszthetikai alapelveket érintik és világítják meg. S épen ebben rejlik nagy érdemük.

Egyébként a munka keletkezésének körülményei is megértetik, hogy nem rendszeres kézikönyvről van szó. Az egyes fejezetek megannyi felolvasás, sokszor nagy időközökben tartva. Azonban, mint említettük a fejlődés időrendjére tekintettel van s ez az összefüggést fokozza. Voltaképp a modern törekvések magyarázása akar lenni s a multba is azért tekint, hogy a mai uj irányzatokat, melyeknek ő is egyik nevezetes előharczosa, történeti igazolással lássa el.

Főtétele: hogy a könyvdíszítés a művészeteknek egy egész külön ága, a mely a rajzoló-festő művészetek minden más ágától, sőt a könyvillusztrálástól is különbözik úgy czéljára mint eszközeire nézve. Azaz a könyvdekoráczió más valami mint a könyvillusztráczió. Az illusztráló a természet pontos visszaadására, hogy úgy mondjuk pozitiv magyarázásra törekszik, a dekoráló-művész ellenben képzeletének szülötteivel a szövegnek inkább hangulati elemeit lesi ki s ezeknek emelésére, fokozására törekszik. Az illusztrált műben az író és a rajzoló egyéniségei külön-külön veszik igénybe figyelmünket, a dekorativ művészet lényege pedig épen abban áll, hogy a szöveg és rajz valami nemes harmoniába olvadjanak össze s az író és a rajzoló művészetét észrevétlen frigyben nem külön hatásokként, hanem egy egységes hatás fokozottságában érezzük. Ezek nem a Crane szavai, de azt hiszszük, hogy a mint különböző idők műalkotásait egy kissé talán szárazon osztályozza és magyarázza, körülbelül ezt akarja mondani.

Ennek a hatásnak előidézésében a legkülönbözőbb dekorativ elemeknek jut igen nagy szerep. A czímlap, a kezdő betűk, fejléczek, lapszéli díszek, egész lapot elfoglaló rajzok, záró vignette-k, sőt még a betűk és a tördelés formája is a dekoráló művész fantaziájának végtelen teret nyujtanak, a mint erről a szóban forgó könyvben közölt másfélszáznál több mutatvány is fogalmat nyujthat.

Nem hivatásunk e helyen a könyvdíszítés művészetének eszthetikai kérdéseit kifejteni. Különben is folyóiratunkban épen most foglalkozik nagyobb tanulmány ezzel a témával. Csupán a Crane könyvének főgondolatát akartuk jelezni. A kit a kérdés érdekel, nem fogja elmulasztani meghallgatni magát a könyv szerzőjét, a ki a modern könyvdekoráczió terén, mint gyakorló művész is a legelsők közül való. Hanem azért végig szaladhatunk könyvének fejezetein.

Az első fejezet a dekorálási és illusztrálási hajlamok legelső nyilvánulásaival és a középkori kéziratokkal foglalkozik. Leginkább a londoni gyűjteményekben őrzött díszes kódexek alapján ismerteti a középkori könyvillusztrálás jelenségeit hangsulyozva, hogy a dekorativ érzék mennyire ki volt fejlődve e kor művészeinél, s hogy a nemes ízlés mintegy követelte, hogy az írott könyvek

minden tekintetben stilszerűek legyenek. Ez pedig nem attól függ, hogy kiváló műbecsű miniatür festményekben gazdag-e egy kódex vagy nem? A miniatürök voltakép illusztrácziok s hatásuk az írott könyvekben épen attól függ, hogy mennyiben tudnak dekorativ elemmé válni. A jó miniatür-kép csak úgy lesz valóban stilszerűen hatásossá egy kódexben, ha a dekorálás egyéb tényezőivel összhangban áll. Különben csak mint festmény tekintendő, mely véletlenül egy könyvlapon van. Crane sok példán magyarázza mindezt, tanulságosan mutatva be az illusztráló és dekoráló elemek különböző mérvű szövetkezését, egybeolvadását és sokszor bántó díszharmoniáját.

A középkor a könyvek fénykora. Művészi kéz írhatja a szöveget, művész ecsetje szabadon dolgozhatik az illusztrálás terén. Semmi korlát. Azonban jő a könyvnyomtatás s úgy látszik a művészettel fölékesített könyvnek vége. Crane könyvének második fejezete ezt a nagy átalakulást tárgyalja. Az írott könyvek szépségei még élénken hatnak s a könyvnyomtatás első időszaka e nemes hatás alatt hozza létre szép betűit és ízléses könyvlapjait. Kíváló művészek lépnek fel csakhamar, a kik fába metsztve akarják képzeletük termékeit megörökíteni s a nyomtatott könyvnek is meg lesznek a maga dekorálói és illusztrálói. Ezekről a művészekről különösen Dürerről és Holbeinről szintén sok finom észrevétele van Crane-nak. Eléggé hosszan tartó időszak volt ez, mert mint Crane mondja, bizonyos időnek kellett eltelni, a mig a kódexek művészi hatásai alatt dolgozó a könyvnyomtatóból egyszerű iparos és üzletember lett. A XVI. század közepe a forduló pont. Eddig terjed a Crane könyvének második fejezete.

A rézlappal együtt hanyatlás áll be a dekorativ könyvművészetben. A rézlapok nyomása más természetű lévén, mint a könyvnyomás, a rézlappal megbomlott az a harmonia, a mi a fametszetek és a nyomtatott lapok betűi között oly művészi hatásokkal fennállhatott. Az illusztrálás elnyomja a dekorálást teljesen. Hogart voltakép festő, ha könyvek számára dolgozik is. Egyátalán nem törekszik dekorativ hatásokra. Wiliam Blake az első, a ki öntudatosan a dekorativ könyvillusztrálás titkait fürkészi. A XIX. század elején és Angliában vagyunk. S Anglia ettől kezdve művészettörténetének legdicsőségesebb korszakát éli át, melynek nem legjelentéktelenebb része az a nagy mozgalom, a mit épen a dekorativ könyvillusztrálás terén oly nagy eredményekkel s messze kihatóan megindított. Ezt a mozgalmat ismertetik a könyv utolsó fejezetei. Első sorban s majdnem kizárólag az angolországi törekvésekkel foglalkozik s ez talán egyik hiányossága volna a könyvnek, ha rendszeres és a kérdés minden oldalát kimerítő művet akart volna szerzője nyujtani. Futólag megemlékezik azonban egy pár érdekesebb franczia, belga, német és olasz művészről is.

Főtörekvése volt: a modern dekorativ könyvillusztrálás lényegét megértetni s bátran mondhatjuk, hogy könyve ebben a kérdésben nélkülözhetetlen kalauz. *rl.*

Magyar Nyomdászok Évkönyve. *Tizenhatodik évfolyam 1901. Szerkeszti Tichy Ákos. Kiadja a Magyar Könyvnyomdászok Szakköre.* Budapest, 138 l. 8-rét.

E jóravaló vállalat uj évfolyama a szerkesztésben mutatkozó helyes érzéket és elevenséget illetőleg méltán sorakozik az előzőkhöz. Kétségtelen bizonysága könyvnyomdászati szakirodalmunk állandó fejlődésének. Már többször hangoztattak elismerésünket a szerkesztő buzgósága iránt, most csupán az egyes dolgozatokat kivánjuk felsorolni. A nagyérdemű *Firtinger* Károly nyitja meg a sort régi naptárak ismertetésével. Érdekesen vázolja a könyvnyomtatás legkorábbi időszakának naptár-kiadványait s igen ügyes vázlatot nyújt a magyarországi naptárirodalom fejlődéséről, természetesen leginkább nyomdászati szempontból. *Csapodi* István dr. a könyvnyomtatók szemét fenyegető sok veszedelemről ír. A modern illusztrációnak a nyomdászat körébe vágó részét: az illusztráczió-sokszorosítás különböző nemeit *Novák* László ismerteti sok szakértelemmel. Szakszerű dolgozatok a *Fuchs* Zsigmondé a gyorssajtókról, a *Radnai* Mihályé az újabb irányzatok betűiről (részletes ismertetése a legújabb betűtipusoknak.) Általánosabb kérdésekkel foglalkoznak: *Schwartz* Adolf, *Augenfeld* M. Miksa, *Gelléri* Mihály és *Butkovszky* Bertalan. Ez utóbbi a nyomdászati szeczesszió kérdéseit iparkodik tisztázni. A különben gondos szakbibliografia a Magyar Könyvszemle nyomdászati tárgyú dolgozatairól most sem akar tudomást venni. —*ó.*—

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

I.

HAZAI FOLYÓIRATOK.

Az **Egyetemes Philologiai Közlöny** *XXV. évfolyamának 1. füzete* (1901 január) közli az 1899 1900 évi iskolai értesítőkben megjelent értekezések bibliografiáját. — A *2. füzetben* (1901 február) *Illésy János* egy 1555 május 17-iki levélben megőrzött énektöredéket közöl. — Kisebb közlemény szól Hrotsuitha Dulcitiusának régi magyar fordításáról. — A *3. füzetben* (1901 márczius) *Gurnesevits Lajos* »Byron a magyar irodalomban« czím alatt összeállitja a nagy angol költőre vonatkozó magyar irodalom részletes bibliografiáját.

Az **Erdélyi Múzeum** *XVIII. kötetének 1. füzetében* (1901 január 15) dr. *Török István* egy ismeretlen latin-magyar szótárról ír, mely nézete szerint 1653—54 körül külföldön készülhetett. — Dr. *Gombos Albin* egy Bethlen Gábor haláláról szóló régi magyar éneket közöl. — A *2. füzetben* (1901 február 15) rövid ismertetés olvasható Apponyi Sándor gróf Hungarica czímen kiadott katalogusáról. — A *3. füzetben* (1901 márczius 15) *Erdélyi Pál* a XVII. század első feléből származó papavató éneket közöl. — Kisebb közlemények szólanak a Barcza Imre Bibliographia Hungarica-járól s ifj. Biás Mihálynak Adatok a Teleki-könyvtár alapításának történetéhez czímű füzetéről.

A **Grafikai Szemle** *XI. évfolyamának 1. füzetében* (1901 január) *Firtinger Károly* helyreigazítást közöl a Magyar Nyomdászok Évkönyvének 1901. év folyamában Régi naptárakról czím alatt megjelent dolgozatához. — A *2. számban* (1901 február) ugyancsak *Firtinger* a lőcsei Brever-nyomda egy 1728-iki termékét, a Practica Arithmeticát méltatja nyomdászattörténeti szempontból. — *László Dezső* az 1900-iki párisi kiállítás grafikai csoportját ismerteti. — A *3. számban* (1901 márczius) *László D.* dolgozata befejezést nyer.

Az **Irodalomtörténeti Közlemények** *XI. évfolyamának 1. füzete* a következő tartalommal jelent meg: Dr. *Sebestyén Gyula*, Vörösmarty kora (I. közlemény.) — *Morvay Győző*, Galánthai gróf Fekete János (I. közlemény.) — *Zsák J. Rudolf*, Czobor Mihály, a Chariclea első magyar fordítója. — *Császár Elemér*, Adatok Táncz Menyhért életéhez. — Adattár: *Zsák J. Rudolf*, Bélmezei Fráter Pál verse feleségéhez 1660 körül. — *Thúry József*, Magyar versek a XVIII. század első feléből. — *Kanyaró Ferencz*, Heltai »Közbeszéde« ujabb fordításban. — *Sz. Á.*, De XII. speciebus ebrietatis. — Dr. *Tüdős István*, Kazinczy Gábor levele a miskolczi evang. ref. egyház presbiteriumához. — *Görög Ferencz*, Egyleveles nyomtatványok. — *Rexa Dezső*, Gévay Antal irodalmi munkásságához. — *Thúry József*, Báró Jósika Miklós levele Nyáry Pálhoz. — Ismertetések, birálatok. Hungarica. Magyar vonatkozású külföldi nyomtatványok. Gyűjtötte és leírta gróf Apponyi Sándor Ism. *c.* — Irodalomtörténeti repertorium *Hellebrant Árpádtól.*

A **Századok** *XXXV. évfolyamának 1. füzetében* (1901 január 15.) hosszabb ismertetés olvasható a Beöthy-féle képes irodalomtörténet második kiadásáról s kisebb közlemény a Budai krónika Ranschburg-féle hasonmáskiadásáról. — *2. füzetben* (1901 február 15.) *Császár Elemér* ismerteti a Szent-Ágoston reguláinak magyar fordítása czímű 1537-iki s csak egyetlen példányban ismeretes

velenczei nyomtatványt a Dézsi Lajos által eszközölt kiadás alapján. — Kisebb közlemény ismerteti Petrik Géza készülő bibliográfiai munkájának — Magyar Könyvészet 1886—1900 — programmját. — A *3. füzetben* (1901 márczius 15.) *Naményi Lajos* Firtinger Károly nyomdászattörténeti munkáját méltatja.

II.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK.

Blätter für Volksbibliotheken und Lesehallen. *II. évfolyam 1—2. füzet* (1901 január-február): Waldemar *Bethmann*, Das Zusammenfügen des Buchkörpers. — O. v. *Schleinitz*, Zum 50-jährigen Jubileum der Volksbibliotheken in England. — Conrad *Fliegenschmiedt*, Die Heimannsche Bibliothek und Ihr Indikator. — *3—4. füzet* (1901 márczius-április): —*r*— Schafft Bildungs-Bibliotheken. — P. E. *Richter*, Über Volksbibliotheken und Lesehallen im Königreich Sachsen. — E. *Reyer*, Die Verwaltung der Central-Bibliothek in Wien.

Állandó rovatok: Berichte über Bibliotheken einzelner Städte-Sonstige Mittheilungen. — Bücherschau.

Centralblatt für Bibliothekswesen. *XVIII. évfolyam, 1—2. füzet* (1901 január-február): Eugen *Kühnemann*, Zur Aufgabe der vergleichenden Litteraturgeschichte. — Henry *Harrisse*, Christophe Colomb et la Typographie espagnole. — K. *Haebler* Nachwort. — Dr. *Molsdorf*, Einige Rathschläge bei der Beschaffung photographischer Einrichtungen für Bibliothekszwecke. — Johannes *Wegener*, Beiträge Zur Inkunabelnbibliographie. — Dr. *Kohfedlt*, Über Bibliotheksbenützungen im 17. Jahrhundert. — Eb. *Nestle*, Tipographische Notbehelfe. — F. *Falk*, Zur Mainzer Bibliographie des 16. Jahrhunderts. — Recensionen und Anzeigen: A. Claudin, Histoire de l'imprimerie en France au XVe et au XVIe siècle (Heinrich Wallau.) August Mau, Katalog der Bibliothek des Kaiserlich Deutschen Archeslogischen Instituts in Rom (x. x.) Emil Muensterberg, Bibliographie des Armenwesens (Hans Paalzow.) Karl Goedeke, Grundriss für Geschichte der deutschen Dichtung (W. Sch.) Gustav Schneeli und Paul Heitz, Initialen von Hans Holbein. Carl Junker, Die Berner Convention zum Schutze der Werke der Litteratur und Kunst in Österreich-Ungarn (M. Grolig.) Léon Losseau, Bibliographie des discours de rentrée prononcés aux audiences solennelles des cours de justice de Belgique, de France, de Luxembourg et de Monaco 1851—1899 (Victor Chauvin.) Friedrich Müller, Schreibmaschinen und Schriften-Vervielfältigung (Maas.) — *3. füzet* (1901 márczius): E. *Wolter*, Russische Bücherkataloge und Büchersammlungen. — G. A. *Crüwell*, Die Bibliothek des All Souls College in

Oxford. — F. W. E. *Roth,* Zur Geschichte der Eltviller Buchdruckerei 1467—1476. — Recensionen und Anzeigen: Katalog der Bibliothek der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft; I. Bd., II. Auflage (G. Kampffmeyer.) Queen Victoria by Richard R. Holmes, Librarian to the Queen (O. von Schleinitz.)

Állandó rovatok: Mittheilungen aus und über Bibliotheken — Notizen. — Neue Erscheinungen auf dem Gebiete des Bibliothekswesens. — Antiquarische Kataloge. — Personalnachrichten.

A folyóirat legújabban megjelent melléklete (Beihefte zum Centralblatt für Bibliothekswesen): XXIII. Festschrift zum fünfhundertjährigen Geburtstage von Johann Gutenberg. Herausgegeben von Otto *Hartwig.* Mit einem Atlas von 35 Tafeln.

Deutsche Litteraturzeitung. *XXII. évfolyam, 2. szám* (1901 január 12.): Ed. *Griesebach,* Weltlitteratur-Katalog eines Bibliophilen; Weltlitteratur-Katalog (Richard M. Meyer.) — *3. szám* (1901 január 19.): H. *Quentin,* Bénédictin de Solesme, Jean Dominique Mansi et les grandes collections conciliaires (Dr. Albert Werminghoff.) — *4. szám* (1901 január 26) V. *Chauvain,* Bibliographie des ouvrages arabes ou relatifs aux Arabes publiés dans l'Europe chrétienne de 1810 à 1885 (Dr. J. Barth.) — Bibliographie géographique annuelle sous la direction de L. Raveneau. — *5. szám* (1901 február 2.): E. G. *Browne,* A. Hand-List of the Muhammadan Manuscripts in the Library of the University of Cambridge (Ignaz Goldziher.) — *9. szám* (1901 márczius 2.): T. K. *Abbod,* Cataloge of the manuscripts in the library of Trinity college, Dublin. — *10. szám* 1901 márczius 9.): Emil *Münsterberg,* Bibliograhie des Armenwesens. — *11. szám* (1901 márczius 16.): J. *Rosenthal,* Incunabula typographica.

La Bibliofilia. *II. kötet, 9—10. füzet* (1900 deczember 1901 január): Eugène *Müntz,* La Légende de la Papesse Jeanne dans l'illustration des livres du XVe au XIXe siècle. — C. *Mazzi,* Statuti Volgari di Ascoli del 1387. — G. *Castellani,* Gli statuti di Fano. — L. S. *O.,* Libro di mascalcia o segreti per li cavalli. — M. *Morici,* Del bibliofilo Angelo Rocca fondatore dell' Angelica. — Recensioni: Chronica Hungarorum 1473 (Leo. S. Olschki.) — *11—12. füzet* (1901 február-márczius): Enrico *Rostagno,* Di un esemplare del De Christiana Religione di Marsili Ficino. — C. *Mazzi,* Un Codice sconosciuto dell'Acerba. — Recensioni: Giuseppe Martini, Catalogo di antiche e rare edizioni (L. S. O.) Leo S. Olschki, Riche et précieuse collection de livres à figures des XVe et XVIe siècles (G. F.)

Le Bibliographe Moderne. *IV. évfolyam, 1900 szeptember-deczemberi füzet* (23—24. szám): Léon *Le Grand,* Claude Sarasin, intendant des archives du Chapitre de Notre-Dame de Paris. — Em. *Blochet,* Inventaire sommaire des manuscrits persans de la Bibliothèque nationale de Paris. — P. *Bergmans,* Notes sur l'histoire

de la typographie en Belgique. — H. de *Curzon*, Un essai de bibliographie pyrénéenne. — Chronique des archives: France. Italie. — Chronique des bibliothèques: Congrès des bibliothécaires. — Chronique bibliographique: Bibliographie technologique. Concours de la Société bibliographique italienne. — Comptes rendus: Revues speciales. Inventaire-Sommaire des archives départementales antérieures à 1790 (H. S.) Cenek Zibrt, Bibliographie Ceské historie (H. S.) Giovanni de Cobelli. Materiali per una bibliografia roveretana (H. S.) George M. Wrong and H. H. Langton, Review of historical publications relating to Canada for the year 1899 (H. S.) J. Bund, Catalogus auctorum qui scripserunt de theologia morali et practica etc. (P. D.) R. P. Henri Quentin, Jean-Dominique Mansi et les grandes collections conciliaires (H. S.) Louis Duval, L'imprimerie et la librairie à Alençon et dans le diocèse de Sées (H. S.) Le baron F. del Marmol, Dictionnaire des filigranes classés en groupes alphabétiques et chronologiques (H. S.)

Revues des Bibliothèques. *X. évfolyam, 10—12. szám.* (1900 október-deczember): Henri *Omont*, Mémoire-Journal de Jean Buvat, écrivain de la Bibliothèque du Roi. 1697—1729. (Befejező közlemény.) — Émile *Picot*, Des Français qui ont écrit en italien au XVIe siècle. (Folytatás.) — Émile *Chatelain*, Le Catalogue annuel des Thèses françaises. — Nécrologie: Armand Colin (J. Hetzel.) — Chronique des bibliothèques: Allemagne. Angleterre. Belgique. États-Unis d'Amérique. France. Italie. *XI. évfolyam 1—3. szám* (1901 januar-marczius) Auguste *Bouxin*, Un Cartulaire du chapitre de la cathédrale de Laou. — Louis *Thuasne*, Le Curial d'Alain Chartier et la traduction de Robert Gaguin, note sur un manuscrit nouvellement acquis par la Bibliothèque nationale. — Gedeon *Huet*, Une lettre relative aux collections de la reine Christine de Suède. — Émile *Picot*, Des Français qui ont écrit en italien au XVIe siècle. — Mary W. *Plummer*, Chronique américaine. — Bibliographie: Ch. V. Langlois, Manuel de Bibliographie historique (Victor Mortet). Bibliotheca Erasmiana (L. D.). — Chronique des bibliothèques: Allemagne. Belgique. États-Unis d'Amérique. France. Italie.

Rivista delle Biblioteche et degli Archivi. *XI. évfolyam, 12. szám:* Giuseppe *Manacorda*, D' un' edizione rara del seicento. — Curzio *Mazzi*, Le carte di Pietro Giordani nella Laurenziana. — Giovanni *Bresciano*, Bibliografia statutoria delle Corporazione romane di Arti e Mestieri. — *XII. évfolyam 1. szám:* G. *Baccini*, Una lettera inedita di Francesco Domenico Guerrazzi. — C. *Mazzi*, Le carte di Pietro Giordani nella Laurenziana. — G. *Bresciano*, Bibliografia statutaria delle Corporazioni romane di Arti et Mestieri.

Állandó rovatok: Notizie. Bollettino della Società bibliografica italiana.

Zeitschrift für Bücherfreunde. *IV. évfolyam 10—11. szám* (1901 január-február): Walter von Zur *Westen,* Moderne Arbeiten der angewandten graphischen Kunst in Deutschland. — Adolf *Schmidt,* Das Florilegium des Malers Johann Walther, Strassburg 1654. — Georg *Hermann,* Zur Geschichte der neueren deutschen Karikatur III. — F. v. *Z.* Neue Prachtwerke. — O. von *Schleinitz,* Die Chaucer-Ausstellung im British-Museum. — F. v. *Z.* Ein neues »fünftes Buch« des Pantagruel? — *12. szám* (1901 márczius): Dr. E. *Gregor,* Katalogwanderungen. — Georg *Hermann,* Zur Geschichte der neueren deutschen Karikatur. IV. — E. Fischer von *Roeslerstamm,* Die Odyssee einer Autographensammlung. — Dr. Karl *Sudhoff,* Die Herkunft des Strassburger Druckers Johannes Grüninger. — O. v. *Schleinitz,* Die letzten Londoner Bücherauktionen. — Max *Brun,* Die lyrische Mappe. — Kritik: Zur Geschichte des Schelmenromans (Dr. Marcus Landau.) Katalog Berstein (Heinrich Stümcke.)

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1901-IK ÉV ELSŐ ÉVNEGYEDÉBEN.

Összeállítja: Kováts László.

Auswahl moderner Prosa-Litteratur. (Auszug aus dem Katalog der belletristischen und populärwissenhaftlichen Abtheilung der Bibliothek des Kronstädter ev. Gymnasiums.) Brassó, 1901. Gabony Vilmos. 8-r. 19 l.

Catalog der Leihbibliothek Jekelius Kronstadt. Brassó, 1901. Herz kny. 8-r. 72 l.

Catalogue d'une collection Remarquable de livres rares et précieux anciens manuscrits sur vélin et avec miniatures. Livres ornés de gravures sur bois de la bibliothèque de M. G. Ch. d'E. Budapest, 1901. Athenaeum r.-t. 8-r. 10 l.

Chendi Il. Zece ani de mişcare literara in Transilvania 1890—1900. Nagyvárad, 1901. Láng József. 8-r. 76 l.

Esztegár László. Örmény betűk magyar betűmetszők. (Arménia XV. évf. I. füz.) Szamosujvár, 1901. Todorán Endre. 8-r. 5—9. l.

Firtinger Károly. Elődeink dicsérete. (Grafikai Szemle. XI. évf. 2. szám.) Budapest, 1901. Pesti kny. 4-r. 20—21. l.

Firtinger Károly. Sopron nyomdásztörténete. (Grafikai Szemle 1900. 10. sz.) Budapest, 1900. Pesti kny. 4-r. 140—142. l.

Folytatása, A budapesti kir. orvosegyesület könyvtárkatalogusának — 1900-ban. (A budapesti kir. orvosegyesület 1900-iki évkönyve.) Budapest, 1901. Pesti Lloyd. 8-r. 64 l.

Hellebrant Árpád. Könyvészet 1900. (Nyelvtudományi közlemények 1901. évi I. füz.) Budapest, 1901. Franklin-társ. 8-r. 109—117. l.

Hellebrant Arpád. Repertorium. (Irodalomtörténeti Közlemények. XI. évf. I.) füzet. Budapest, 1901. Athenaeum r.-t. 8-r. 125—128. l.

Hellebrant Árpád. Néprajzi könyvészet 1900-ból. (Ethnographia XII. évf. 3.) füzet. Budapest, 1901. Hornyánszky Viktor. 8-r. 139—140. l.

Irodalom, Közgazdasági —. (A »Közgazdasági Szemle« XXV. évfolyam 1. 2. 3. számaiban.) Budapest, 1901. Pesti kny. 8-r, 70—74.; 153—168.; 239—248. l.

JEGYZÉKE, A czeglédi népkör könyvtárának —. Czegléd, 1901. Sebök Béla. 8-r. 28 l.

JEGYZÉKE, A késmárki lyc. »Kazinczy«-köri könyvtár könyveinek —. Késmárk, 1901. Sauter Pál. 8-r. 32 l.

JEGYZÉKE, A magy. kir. államvasutak budapesti főműhely »Törekvés« dal- és önképző egylet könyvtárának —. Budapest, é. n. (1901.) Hedvig Sándor 8-r. 56 l.

JEGYZÉKE, A pápai polgári kör tagjainak és könyvtárának —. Pápa, 1901. Főiskolai kny. 8-r. 20 l.

JEGYZÉKE, A soproni ág. hitv. ev. főiskola »ifj. Zenetársaság«-ának könyvtári —. Sopron, 1901. Röttig Gusztáv. 8-r. 36 l.

JEGYZÉKE, A székesfehérvári kath. főgymnasium ifj. könyvtárának betűsoros —. Székesfehérvár, 1901. Számmer Imre. 8-r. 55 l.

JURKOVICH EMIL. A könyvnyomtatás története Beszterczebányán. (Jurkovich Emil: Beszterczebánya multjából.) Beszterczebánya, 1901. Hungária kny. 8-r. 126—137. l.

KATALOG der Bibliothek der k. u. k. Infanterie-Cadettenschule zu Hermannstadt. Nagyszeben, 1901. Tipografia kny. 8-r. 4, 80 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A gyulai polgári kör könyvtárának —. Gyulán, 1900. Dobay János. 8-r. 31 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A nagykanizsai áll. népiskola tantestülete könyvtárának —. Nagykanizsa, 1900. ifj. Wajdits Károly. 8-r. 21 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A sümegi kaszinó könyvtárának —. Sümeg, 1901. Horvát Gábor. 8-r. 25 l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, A pápai ipartestület évi jelentése, számadása, évkönyve és — az 1900. évről. Pápa, 1901. Főiskolai kny. 8-r. 23 l.

MILHOFFER SÁNDOR. Adalékok gazdasági bibliografiánkhoz. Különlenyomat a »Közgazdasági Hiradó« 1901. évi 8. számából. Budapest, 1901. Károlyi György. 8-r. 8 l.

MOHAPEL ANTAL. Könyvtári jelentés a körmöczbányai Magyar-Egyesület könyvtárának állásáról az 1899. évben. (A körmöczbányai Magyar-Egyesület XX. és XXI. évi működése. Szerk. Bellaagh A.) Körmöczbánya, 1901. Paxner J. és Biron H. 8-r. 6—7 l.

NETOLICZKA OSKAR. J. F. Trauschs Handschriften-Katalog. II. Theil: Zahl 1303—2496. Brassó, 1900. Gött János fia. 8-r. IV, 4, 100 l.

NYOMTATVÁNY, A hazai legkisebb régi —. (Grafikai Szemle. 1900. 11. sz.) Budapest, 1900. Pesti kny. 4-r. 153—154. l.

PÓTJEGYZÉKE, A »Gyöngyösi társadalmi kör« könyvtári katalogusának betűsoros —. Gyöngyös, 1901. Herzog Ernő Ármin. 8-r. 8 l.

PRILISAUER ÁDOLF. A kaposvári m. kir. áll. főgymn. és Somogy vármegye egyesített könyvtárának III. czímjegyzéke az 1895—1899. évekről. (A főgymn. értesítőjében.) Kaposvár, 1900. Hagelmann Károly. 8-r. 73 l.

PROGRAMM-ÉRTEKEZÉSEK, Philologiai — 1899—1900. (Egyetemes philologiai Közlöny. 1901. I. füz.) Budapest, 1901. Franklin-társ. 8-r. 95—96. l.

STATUTEN für die Offiziers-Bibliothek des k. u. k. Inft. Rgmts. Freiherr Kray Nr. 67. Eperjes, 1901. Kosch Árpád. 8-r. 8 l.

SZAKÁTS PÉTER. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának kézi szakkönyvtára. Betűrendes czímjegyzék. (1—1000.) Budapest, 1901. Hornyánszky Viktor. 8-r. 40 l.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

A Magyar Nemzeti Múzeum alapításának százéves jubileuma 1902. november havában méltó módon fog megünnepeltetni. A nm. vallás- és közoktatásügyi minister úr kiváló súlyt helyez arra, hogy az ünneplésben a korszakalkotó esemény nagy jelentősége kellő módon kifejezésre jusson. S épen ezért a Magyar Nemz. Múzeum igazgatósága és a vallás- és közoktatásügyi ministerium között a jubileumi alkotások és ünnepélyek ügyében már megindultak a tárgyalások.

Halálozás. Jankovits Antal budapesti egyetemi könyvtári tiszt április hó 10-ikén 91 korában meghalt. Több irányú közéleti szereplés után 1882-ben került az egyetemi könyvtárhoz, melynek utolsó napjáig buzgó leskiismeretes tisztviselője volt. Nyugodjék békességben!

Könyvtári tisztviselők tanulmányutjai. A Magyar Nemzeti Múzeum utazási alapjából nyert segélylyel az idén *Varjú Elemér* és *Kováts László* asszisztensek fognak tanulmányi utazásokat tenni a könyvtári tisztviselők közül. Mindketten hazai leváltárakban fognak buvárkodni.

Vidéki könyvtárak állami segélyezése. A múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége és a múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsa május hó folyamán tartott üléseiken megállapították a könyvtárak f. évi állami segélyezésére vonatkozó javaslataikat, melyek ez idő szerint a nm. vallás- és közoktatásügyi ministerium jóváhagyását várják.

A londoni harmadik nemzetközi bibliografiai konferenczióról a Magyar Tud. Akadémiának f. évi január 28-án tartott ülésén tett jelentést *Heller Ágost*, az akadémia főkönyvtárnoka, a ki Magyarországot mind a három kongresszuson képviselte. Az érdekes jelentésből, a melyet az Akadémiai Értesitő f. évi 138—139. füzete közöl, s melyben jelentéstevő a nagy bibliografiai vállalat előzményeire is visszapillant, kiemeljük, hogy az utolsó konferenczián a Royal Society bizottsága is arra az álláspontra helyezkedett, hogy a mű, mely tudvalevőleg a mathematikai és természettudományi világirodalom bibliografiai feldolgozása akar lenni, legczélszerűbben előfizetés utján teremthető meg. Kiszámították, hogy a 17 kötetből álló évi illetmény ára kötetenként egy font sterlinget véve 17 font sterling azaz mintegy 400 korona lenne. S ilyen ár mellett legalább 300 aláíró szükséges, hogy a

vállalat megállhasson. Örvendetes jelenség, hogy ez a szám már tul van haladva s így a nagy mű biztosítva van. »Hazai tudósainknak pedig — írja Heller jelentése befejezéseül — első sorban a mathematika és az összes természettudományok művelőinek szép kötelessége lesz támogatni azon intézetet, melyet már a legközelebbi hetekben életbe kell léptetni: a magyar katalogus-intézetet, a Hungarian Bureaut, mely a magyar mathematikai és természettudományi irodalom gyüjtője és rendezője lesz, s annak a világirodalomba való beillesztését közvetíti.«

Nincsenek közelebbi adataink a »katalogus-intézet« működéséről és szervezetéről. Azonban nem hallgathatjuk el azt a már többször megpendített gondolatunkat, hogy egy általános központi bibliografiai intézet szervezését úgy a hazai tudományosság, mint ennek a külfölddel való közvetítése szempontjából mennyire kivánatosnak tartjuk. Egy jól szervezett ilyen intézet megoldhatná egységes elvek alapján az összes hazai bibliografiai feladatokat, köztük a mathematikai és természettudományi irodalom bibliografiai feldolgozását is. A »Hungarian Bureau« ötletéből nem lehetne-e komoly formában felvetni illetékes helyen ezt a kérdést?

A könyvtárak és a könyvek megóvása. Albert *Maire* az ismert könyvtári szakíró tollából rendkivül hasznos dolgozat látott napvilágot a Centralblatt für Bibliothekswesen idei 6. füzetében, »La Bibliothèque et l'hygiène du livre« címmel. Rövidre fogva felöleli mindazt, a mi a könyvek épségben tartásának szempontjából a könyvtárakban szem előtt tartandó. Alapos gyakorlati érzékkel és tapasztaltsággal szól a könyvtári épületekről, világításról, fütésről, a könyvek révén való fertőzésről, a por és a rovarok pusztító hatásairól, kötésről stb. stb. Hogy pedig szükségesnek tartjuk különösen is felhívni a figyelmet erre a dolgozatra, oka az a körülmény, hogy ilyen tömören és érthetően irt rövid és mégis a kérdésnek majdnem minden részét megvilágító dolgozatot a könyvtári könyvgondozásra nézve nem tudnánk hamarosan ajánlani. —*r*—

Egy XVIII. századi magyar iró könyvtáráról. Péczeli József, komáromi prédikátor, az ismert műfordító és meseköltő, ki széleskörű műveltségénél, lebilincselő egyéniségénél s nagy nyelvismereténél fogva nemcsak a honi, de a külföldi tudósok előtt is a legjobb hírnévnek örvendett s velük élénk levelezésben állott, korviszonyainkhoz és szerény jövedelméhez képest igen szép könyvgyüjteménynyel rendelkezett. Könyvtára jegyzékét özvegye 1793-ban adta ki Pozsonyban, Wéber Simon Péter betűivel, a következő czimen: »Catalogus librorum venalium, quos relicta nuper beate defuncti Cl. Viri Josephi Péczeli . . . vidua Cath. Varjas . . . eo fine promulgat, ut . . emere Volenti, Pretio prius facili licitatione determinata, commodius prostarent.« Ezen érdekes jegyzékből kitűnik, hogy Péczeli gyüjteménye 682 művet (mintegy 1437 kötetben) foglalt magában, melyekből theologiai tartalmuakra 385 mű (658 köt.), egyéb, világi tartalmuakra pedig 324 mű (779 köt.) esik. Nyelvre nézve a számok a következőképen oszlanak meg: franczia 395 mű, latin és görög 109, német 96, hollandus 43, angol 24, olasz 9, héber 7, arab 2; magyar a jegyzékben Páriz-Pápai szótárán kívül egy sem szerepel,

a mi arra vall, hogy ez a katalogus korántsem teljes. De így is rendkivüli becses adalék Péczeli ismeretéhez, mert egész közvetlenséggel tárja föl előttünk Péczeli irodalmi ízlését, szellemi szükségleteit. Mint a számok is mutatják Péczeli könyvtárában a franczia irodalom dominál, melynek Corneilletől Rousseauig az összes kiválóbb alakjait föltalálhatjuk benne. De a többi nyugateurópai irodalmak is szépen képviselve vannak benne. Milton, Pope, Young, Thomson az angolok, Metastasio, Tasso, Ariosto az olaszok, Kleist, Klopstock és Gellert a németek közül szintén ott állottak a polczain. A tudományok közül, úgy látszik, a történelmet, földleirást és a mathézist kedvelte leginkább, de azért a természettudományokat sem vetette meg, a mint ezt Buffon és Fontenelle művei is mutatják. *Gulyás Pál.*

A bécsi udvari könyvtár könyvkölcsönzési reformja. Csalhatatlan jelek mutatják, hogy a bécsi udvari könyvtár uj igazgatója *Karabacek* udv. tanácsos több irányban nevezetes reformokat akar keresztül vinni a vezetésére bizott intézetben. Egy közelebbről megjelent kis füzet: »Bestimmungen für das Entlehnen von Werken aus der k. k. Hofbibliothek« a könyvek és kéziratok kikölcsönzésének ügyét szabályozza és pedig a lehető legliberalisabb szellemben. Messzebb menni már alig lehet ezen a téren. A közszolgálat terén működő értelmiség legszélesebb körei jogosultak az új szabályzat értelmében a könyvek kikölcsönzésére. Vidékről jövő óhajtásoknál pedig elegendő valamely hatóság közvetítése. Pénzbüntetés csak harmadszori felszólítás eredménytelensége esetén alkalmaztatik. Dr. Frankfurter, a ki a Centralblatt idei 5. füzetében az új intézkedést ismerteti, tanulságos történeti visszapillantást vet az udvari könyvtár kölcsönzési ügyének fejlődésére 1782-től. Megérinti továbbá a nyilvános könyvtáraknak a kölcsönzés kérdésében elfoglalt különböző álláspontjait. Az egyik tudvalevőleg, a mely a British Muzeumnál érvényesül az, hogy kikölcsönzés egyáltalában nincs. Sokan vallják, hogy ez az elv az egyedül helyes. Azonban Frankfurter dr. igen helyesen jegyzi meg, hogy azt csak ott lehet keresztül vinni ilyen szigorusággal, fontos tudományos érdekek veszélyeztetése nélkül, a hol, mint a londoni könyvtárban egész napon át nyitva levő kényelmes olvasóterem áll a közönség rendelkezésére. A hol ilyesmi nincs, ott bizony nem lehet kisebb-nagyobb mérvü kölcsönzési gyakorlattól elzárkozni. A mértéket természetesen a különböző körülmények és viszonyok határozzák meg. —*g*—

A kassai közkönyvtárakról. Az a mozgalom, a mely arra irányul, hogy a harmadik egyetem székhelyéül Kassa városa választassék ki, terjedelmes munkálatban ismerteti azokat a közmüvelődési tényezőket, a melyek e választás helyességét és jogosultságát igazolnák. A könyv, melynek címe: *A kassai egyetem. Emlékkönyv.* (Kassa, 1901 319 l.) VII. fejezetében az ottani könyvtárakkal foglalkozik. Szerzője dr. *Baitner Hugó* jogakad. tanár röviden, de igen áttekinthetően ismerteti azt a könyvanyagot, a mi Kassán az egyetem szempontjából tekintetbe jöhet. Nyolcz ilyen könyvtárról tesz említést. Ezek egy része az egyetemi könyvtár alkotó részévé válhatnék, mások pedig mint különálló könyvtárak is az egyetem általános czéljait szolgálhatnák. Első a jogakadémiai könyvtár 22,705 kötettel. Ez a müncheni rendszer

szerint van osztályozva, három teremben van elhelyezve, melyek egyike olvasóterem gyanánt is szolgál s Kassa város bőkezüségéből villamos világítással is el van látva. A főszakokról régi katalogusok vannak, a czédulakatalogus most készül. Az olvasó teremben az utolsó évben 2570 olvasó fordult meg. A könyvtár alaptőkéje értékpapirokban 5600 kor. Ennek jövedelmein kívül a dologi kiadások az állampénztárból utalványozott 1200 koronából s az ujonnan beiratkozó joghallgatók könyvtári illetékeiből (a mult évben 444 kor.) fedeztetnek. A személyi kiadásokra 1620 kor. van előirányozva. A könyvtártiszti fizetés felét, 600 koronát, a város fedezi. A többi könyvtárak a következők: A püspöki papnevelő intézeté 10,322, az egyházmegyei növendékpapság magyar egyházirodalmi iskolájáé 1396, a magy. kir. gazdasági tanintézeté 2973, a premontrei főgimnáziumé 5882, a m. kir. állami főreáliskoláé 4416 kötettel. Ez iskolai könyvtárak mellett nagy jelentőségüek a püspöki könyvtár 19,412, és a kassai múzeum könyvtára 12,000 kötettel. Baitner dr. tekintetbe veszi még a premontrei rend jászóvári központi könyvtárát is, minthogy a tervezett kassai tudomány-egyetem kötelékében a rend tagjai részint mint egyet. tanárok, részint mint hallgatók nagy számmal lennének képviselve. E könyvtár 30,000 kötetét is beszámítva 111,444 kötet könyv állana Kassán tudományos czélok szolgálatában. Az egyetem szempontjából a közölt adatok kétségkívül igen fontosak. A kérdés könyvtári részét teljesen megvilágítják.

Egy vándorló »Tanátsi Tükör.« Könyvet, virágot, macskát lopni nem szégyen, — így gondolkoztak a régiek, a minek jellemző példáit találjuk nem egyszer a könyvek üres lapjain maradt följegyzésekben.

Van az unitárius főiskolai könyvtárban egy »*Tanácsi Tükör*,« az az: »OKTATO LEVEL,« melyet Gyulai Pál, »Báthori Istvánnak szegény leginyból lött belső Tanács híve« 1585. aug. 59-én írt Sibrik Györgynek, a váradi főkapitánynak. Ez »eszes, okos, tanácsos« munkát magyarúl 1663-ban Cseppregi Turkovics Mihály adta ki ékes előbeszéddel. Az unitárius főiskolai könyvtár példánya be van szép fehér pergamenbe kötve, rajta virágos díszítés közt ott áll: A. B. 1690.

Ez az A. B. Alexius Bethlen-t jelent, mint kitűnik az utána kötött »Plausus Festivus«-ból, melylyel az enyedi diákok 1684. szept. 18-án II. Apafi Mihálynak örvendezének s melyet a »Musa Enyedina« nevében talán Páriz Pápai Ferencz »Tekintetes Nemzetes Bethlen Elek Urunknak eö Kegyelmének« ajándékozott. Ez ajánló sorok mögött is ott áll monogramma alakjában: AB.

Többet ér ennél az a vallomás, melyet a bekötött könyv egyik első tiszta lapján találunk s mely szóról-szóra ezeket mondja:

Itt Kolosvárott. Egy megh nyittatott zár nélkül való Biblithecából, tudgya Isten kicsodáiból, Teleki János ött horgason vette. Ebb, az ki haragszik érette. Amen.

Kissé alább még e magyarázó észrevétel következik:

Azért, mert más ennek hasznát nem vette.

Azt elhihetjük, hogy nagy szüksége lehetett ennek az egyszerű köznemesnek gondolható Teleki Jánosnak a váradi kapitány számára írt »Tanácsi

Tükörre,« ha elolvassuk, a mi mindjárt sajátkezü bejegyzése után a lap alján következik:

Ao. 1736. Ex collatione Illustrissimi S. R. Imperii Comitis D. Joannis Teleki de Szék possidet Franciscus Hunyadi m. p.

Ez a Hunyadi Ferencz az unitárius főiskola egyik jóltevő patronusa volt a mult században, a mint kitűnik ez a következő lapon álló följegyzésből is:

Librum hunc ex pia Spectabilis ac Generosi Domini Francisci Hunyadi primarii Senatoris urbis Claudiop. oblatione primus sub curam recipit. Joannes Kováts h. t. Bibliothecarius m. p. Ao 1757. 29-na Janu.

Igy tehát az »eszes, okos, tanácsos« unitárius szerzőnek a XVI. század nagyhírű Gyulai Páljának »öt horgason« megvett »*Tanácsi Tüköre*« hosszasabb vándorlás után végre méltó helyre, a »*Coetus Unit. Claudiop.*« birtokába került, honnan csak újabban tett először hosszabb kirándulást — az országos kiállítás gyüjteményébe. *K. F.*

Adalék a Magyar Nemzeti Múzeum kézirattárának történetéhez. Mint a legtöbb gyüjtemény úgy a múzeumi könyvtár is csak hosszas fejlődés után lett azzá a tudományos intézménynyé, a minek mai fejlettségében és gazdagságában látjuk. Kézirattára ma elsőrangú forrása a hazai művelődéstörténetnek s fejlesztésében a legmagasabb tudományos szempontok az irányadók, azonban volt idő, a mikor többé-kevésbbé jeles emberek minden történeti érdek nélküli autogrammjait is nagy buzgalommal gyüjtötte. Ennek a korszaknak jellemző adaléka az itt következő levél is:

A Magyar Nemzeti Múzeum igazgatóságától.

Tekintetes Egressy Gábor úrnak Pesten.

Miután a magyar nemzeti múzeumnak érdekében áll a magyar írók és magyar akadémiai tagok kézírásaikat eredetiben bírni, van szerencsém tisztelettel megkérni, sziveskednék nehány sajátkezűleg írt sort e czélra múzeumunkhoz intézni.

Megkülönböztetett tisztelettel

Pesten, 1855-diki február 6-án.

Kubinyi Ágoston.

Ime! albumba való sorokat kér a Múzeum igazgatója akkor, most pedig a magyar szellemi élet, irodalom, művészet stb. majdnem mindenik nevesebb képviselójének, többek közt Egressynek is százakra menő nagybecsű eredeti leveleit és egyéb iratait őrzi a könyvtár.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1901 január 1-től, június 15-ikéig.

(Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszüntek.)

Budapest:
Alpár József.
VIII., Baross-u. 47.
**Beck Nándor.
Könyv- és könyomda.
VII., Valero-u. 12.
Beer E. és tsa (Reinitz Zsigmond).
VI., Aradi-u. 8.
Biró Albert.
VIII., József-körut 19.
Deutsch Mózes.
VII., Dob-u. 3.
Engelmann Mór.
Gyorssajtó.
IV., Váczi-u. 35.
**Friedmann Sámuel.
VI., Teréz-körut 27.
**Jäger Ármin.
Kézisajtó.
VIII., Kerepesi-u. 23.
Juhász Zsigmond és Haas Móriczné.
V., Tükör-u. 5.
Kellner Gerzson.
VII., Csányi-u. 13.
**Kosmos r. t.
VI., Aradi-u. 8.
**Merényi József.
VII., Károly-körut 19.
Neuwald Illés.
VII., Dohány-u. 44.
**Neuwald Illés-féle ny. tul. Berger Ármin és Szedö Ferencz.
VII., Dohány-u. 44.
Pollák Elkán.
V., Nagy-Korona u. 21.
**Radó Ernö.
VI., Ó-u. 15.
**Rosenberg Mórné.
VI., Uj-u. 6.
**Schenkenwald György János.
IV., Molnár-u. 19.
**Schlenger testvérek.
VI., Dessewffy-u. 16.
Stefanovits István és Téri Áron.
VII., Valero-u. 9.
**Széchenyi-nyomda.
VIII., József-u. 45.
**Wesselényi ny.
(Tulajdonos Mandl Mór.)
VI., Uj-u. 37.
**Werböczy kny. r. t.
IV., Vármegye-utcza 11—13.
Wolf F. T. A. és fia czég.
(Tul. Steinbach Ármin)
VI., Szabolcs-u. 4.

Detta:
**Heldenwanger József.
*Tringl és Kirsch.

Eperjes:
**Stamberger Lajos.

Erzsébetváros:
**Kotzauer János.
*Mühlsteffen Gusztáv.

Gyöngyös:
**Kovács és tsa.

Holics:
**Hotascha J.

Kassa:
Schwarcz Alfréd

Korpona:
**Korpona és Vidéke ny.
(Tul. Gallovich Jenö.)

Kolozsvár:
Schaberl József.
**Zabatz és Fekete.

Körmöczbánya:
**Joerges Ágost özvegye és fia.

Lajta-Szent Miklós:
**Fleischmann J.
Prager Gusztáv.

Lugos:
Szidon József.
Zlorasz János.

Makó:
Kovács Antal.
**Vitéz és Süveges.

Miskolcz:
**Gedeon és tsa.
Sugár Bertalan és neje.

Nagylak:
**Nagylak és Vidéke ny.

N.-Tapolcsány:
*Zhorella Gyula.

N.-Várad:
**Adler Béla.
**Fiedler M.
Szabadság ny.
(Tul. Rákos Hern.in.)

Nyiregyháza:
**Szabolcsi Hirlap ny.
(Tul. Székely Imre.)

Ó-Becse:
Lévai Lajos.

Sopron:
**Hungaria kny.
*Zollner és Ungár.

Szabadka:
Braun Adolf.

Székesfejérvár:
**Márián Péter.

Temesvár:
Guttenberg ny.
(Tul. Wetel Ferencz.)
**Lechenmayer J. C. (József Károly).

Ujvidék:
**Bresnitz H. K.
Hungaria ny.
(Tul. Friedmann Sándor.)

Versecz:
**Gresits M.
**Popovits Athanáz.

Zsombolya:
Perlstein Fanny.

A HAZAI HIRLAPIRODALOM
1900-BAN.

I.
A magyar hirlapirodalom.

Id. Szinnyei Józseftől.

I. POLITIKAI NAPILAPOK.*

BUDAPESTEN.

Alkotmány. Szerk. Bonitz Ferencz; kiadó-tulajd. Molnár János. Nyomt. a Stephaneum. V. évf. Ára 28 kor.

Budapest. Szerk. Gracza György; kiadó-tulajdonos Wodianer F. és fiai. XXIV. évf. Ára helyben 20 kor; vidékre 24 kor.

Budapesti Friss Ujság. Szerk. Ilosvai Hugó. I. évf. Nyomt. Pollacsek Mór. Egyes számnak ára 2 fillér.

Budapesti Hirlap. Főszerk. Rákosi Jenő; felelős szerk. Csajthay Ferencz; kiadó és laptulajdonos a Budapesti Hirlap ujság vállalata. XXI. évf. Ára 28 kor.

Budapesti Közlöny. Hivatalos lap. Szerkesztő Vadnay Károly. XXXIV. évf. Kiadja az Athenaeum. Ára »a Hivatalos Értesítő«-vel együtt 40 kor.

Budapesti Napló. Főszerk. Vészi József; fel. szerk. Braun Sándor; kiadja a szerkesztőség. V. évf. Nyomt. a Pátria. Ára 28 kor.

Egyetértés. Szerk. Dienes Márton; tulajd. és kiadó az »Egyetértés« társ. XXXIV. évf. Nyomt. Nagy Sándor. Ára 40 kor.

Esti Ujság. Szerk. Barna Izidor; kiadó-tulajd. Rákosi Jenő Budapesti Hirlap ujságvállalata (Zilahy Simon). V. évf. Ára helyben 9 kor. 60 fill.; vidéken 13 kor. 20 fill.; számonként 2 fill.

Friss Ujság. Szerk. Habár Mihály; kiadó-tulajd. a »Magyar Hirlap-kiadó-társaság.« V. évf. Ára egy hóra 1 kor. 20 fill.; egyes szám 2 fill.

Hazánk. Szerk. Baross Károly és Korbuly József kiadó-tulajd. Nyomt. Stephaneum VII. évf. Ára 28 kor.

Kis Ujság. Szerk. Gara József; kiadó-tulajdonosok Wodianer F. és fiai nyomd. XIV. évf. Ára helyben 14 kor. 40 fill.; vidékre 18 kor.

Magyar Állam. (Idők Tanuja.) Főszerk. dr. Hortoványi József; felelős szerk. Szemnecz Emil; laptulajdonosok: Lonkai Antalné örökösei. XLI. évf. Ára 40 kor.

Magyar Esti Lap. Szerk. dr. Szalay Mihály; tulajdonos a MEL. hirlapkiadó részvény-társaság. Nyomt. Európa. VII. évf. Ára 9 kor. 30 fill.

Magyar Hirlap. Fel. szerk. Fenyő Sándor; kiadó-tulajdonos Magyar Hirlap kiadó részvény-társaság. XI. évf. Ára 28 kor.

Magyar Nemzet. Főszerk. dr. Jókai Mór és Beksics Gusztáv; fel. szerk. Adorján Sándor; kiadó-tulajd. az Athenaeum irod. és ny. r. társ. II. évf. Ára 24 kor.

Magyarország. Főszerk. Holló Lajos; tulajdonos a »Magyarország« hírlapkiadó részv.-társaság. Nyomt. a »Kosmos.« VII. évf. Ára 28 kor.

Magyarság. Főszerk. Bartók Lajos, szerk. ércsokalyi Fényes László. I. évf. Nyomt. Werbőczy ny. Ára 12 kor.

Magyar Szó. Szerk. dr. Pályi Elek. I. évf. Nyomt. Wodianer F. és fia. Ára 28 korona.

Nemzeti Ujság. Szerk. Csillag Máté. II. évf. Nyomt. Európa. Egyes szám ára 2 fill.

Pesti Hirlap. Szerk. dr. Kenedi Géza; kiadják és nyomt. a Légrády-testvérek. XXI. évf. Ára 28 kor.

Pesti Napló. Főszerk. Neményi Ambrus; felelős szerk. Balla Mihály; kiadó-tulajd. a Kosmos hírlapkiadó részvénytársaság. LI. évf. Ára 28 kor.

* Azon hirlapok vétettek fel, melyek mint köteles példányok érkeztek be a M. N. Múzeumba. — Ez összeállitás, mely 1894-ig a Vasárnapi Ujságban jelent meg, az 1895. évtől kezdve a Magyar Könyvszemle rendes mellékletét képezi.

Reggeli Ujság. Szerk. Fényes László; Nyomt. az Athenaeum. IV. évf. Ára 12 korona.

VIDÉKEN.

Arad és Vidéke. (Arad.) szerk. Tiszti Lajos; kiadó-tulajdonos Gyulai István nyomdász. XX. évf. Ára helyben 24 kor., póstán küldve 28 kor.

Aradi Friss Ujság. (Arad.) Szerk. Losonczy Zoltán; kiadó-tulajd. Steinfeld Lajos. II. évf. Nyomt. Muskát Miksa. Egyes szám ára 2 fillér.

Aradi Közlöny. (Arad.) Szerk. Stauber József; kiadja az »Aradi nyomda-társaság«, XV. évf. Ára 24 kor.

Bácskai Ujság. (Szabadka.) Szerk. Dugovich Imre; kiadó-tulajd. Hirth Lipót és társa nyomd. I. évf. Ára helyben 12 kor., vid. 14 kor.

Brassói Lapok. (Brassó.) Szerk. dr. Vajna Gábor; laptulajd. Moór Gyula és Trattner Henrik; nyomt. a »Brassói Lapok« nyomdájában (Trattner H. és társai.) VI. évf. Ara 20 kor.

Debreczen. (Debreczen.) Szerk. Bartha Mór; kiadók Hoffmann és Kronovitz nyomdászok. XXXII. évf. Hetenként ötször. Ára 20 kor.

Debreczeni Ellenőr. (Debreczen.) Főszerk. Koncz Ákos, szerk. dr. Orbán József. XXVII. évf. Nyomt. Csokonai ny. (Reggeli és déli kiadás.) Ára 24 kor.

Debreczeni Hirlap. (Debreczen.) Szerk. és kiadó-tulajd. Kutasi Imre nyomdász. X. évf. Ára 20 kor.

Debreczeni Ujság. (Debreczen.) Szerk. és laptulajd. Than Gyula. Nyomt. a városi könyvny. IV. évf. Ára 12 korona.

Délmagyarországi Közlöny. (Temesvár.) Szerk. és laptulajd. Lendvai Miklós. Nyomt. Csendes Jakab. XXI. évf. Ára 28 kor.

Egyenlőség. (Marosvásárhely.) Szerk. és laptulajd. Király Béla. I. évf. Ára 18 kor.

Ellenzék. (Kolozsvár.) Főszerk. Bartha Miklós; szerk. és kiadó-tulajd. Magyary Mihály nyomdász. XXI. évf. Ára 32 kor.

Felsőmagyarország. (Kassa.) Főszerk. Ladányi Géza, fel. szerk. Kresz János; kiadó Ries Lajos nyomdász. XVI. évf. Ára 20 kor.

Győri Hirlap. (Győri Közlöny, Győr.) Szerk. és kiadó-tulajd. Szávay Gyula; XLIV. évf. Nyomt. Pannonia. Ára 24 korona.

Kecskeméti Friss Ujság. (Kecskemét.) Napilap. Szerk. ifj. Tóth István és Nagy Mihály. Kiadó-tulajd. az Első kecskeméti nyomdai r. t. I. évf. Ára 8 kor. (Később Kecskemét és Vidéke.).

Magyar Polgár. (Kolozsvár.) Szerk. Ajtai K. Albert nyomdász. XXIII. évf. Ára 28 kor.

Magyar Tengerpart. (Fiume.) Szerk. és kiadó-tulajd. Hegyi Jenő. Nyomt. az Unió ny. VIII. évf. Ara 24 kor.

Miskolczi Friss Ujság. (Miskolcz.) Szerk. Darvas Dezső. II. évf. Nyomt. a M. Friss Ujság szerződéses ny. Egyes szám ára 2 fillér.

Nagyvárad. (Nagy-Várad.) Kiadótulajd. és főszerk. Láng József nyomdász; fel. szerk. Sas Ede. XXXI. évf. Ára helyben 24 kor., póstán küldve 28 kor.

Nagyváradi Napló. (Nagyvárad.) fel. szerk. dr. Dési Géza, szerk. Fehér Dezső laptulajd. és Halász Lajos; Nyomt. ifj. Berger Sámuel. III. évf. Ara helyben 24 kor., vidékre 28 kor.

Nyugatmagyarországi Hiradó. (Pozsony.) Szerk. és laptulajd. dr. Vutkovich Sándor. XIII. évf. Nyomt. Wigand F. K. Ára 24 kor.

Pannonia. (Kassa.) Főszerk. Lekly Gyula, fel. szerk. Miklós Gyula; Nyomt. a Pannonia. XXIX. évf. Ára 20 kor.

Pécsi Figyelő. (Pécs.) Szerk. Pleininger Ferencz; laptulajd. Szauter Gusztáv; kiadó Taizs József nyomdász. XXVIII. évf. Ára 20 kor.

Pécsi Napló. (Pécs.) Főszerk. Lenkei Lajos; kiadó-tulajd. a pécsi irod. és könyvny. részvény-társaság. XIX. évf. Ára 24 kor.

Pestmegyei Hirlap. (Kecskemét.) Főszerk. Szappanos István; fel. szerk. és kiadó: Eötvös Nagy Imre; laptulajdonos a kecskeméti felsőkerületi függetlenségi és 48-as párt. Nyomt. Fekete Mihály. XIII. évf. Ára 12 kor.

Sopron. (Sopron.) szerk. Zombory József; kiadó-tulajd. Romwalter Alfréd nyomdász. XXX. évf. Ára 16 kor.

Szabadság. (Nagyvárad.) Szerk. Hegyesi Márton, kiadó-tulajd. Laszky Ármin nyomdász. XVII. évf. Ara helyben 24 kor., vidéken 28 kor.

Szegedi Friss Ujság. (Szeged). Szerk. Újlaki Antal; kiadó-tulajd. Endrényi Lajos nyomdász. I. évf. Ára 14 kor.

Szegedi Hiradó. (Szeged.) Szerk. Palócz László; kiadó-tulajd. Endrényi Imre nyomdász. XLII. évf. Ára 28 kor.

Szegedi Napló. (Szeged.) Főszerk. Kulinyi Zsigmond; fel. szerk. Békefi Antal; kiadó Engel Lajos. XXIII. évf. Ára 28 kor.

Székely Ellenzék. (Marosvásárhely.) Szerk. dr. Sebess Dénes. I. évf. Nyomt. az ev. ref. ny. Ára 12 kor.

Tiszántúl. (Nagyvárad.) Szerk. fel. Vucskics Gyula; laptulajd. »Szent-László-Nyomda« r.-társaság. VI. évf. Ára 16 kor.

Torontál. (Nagy-Becskerek.) Szerk. dr. Brájjer Lajos; kiadja Pleitz Ferencz Pál nyomdász. XXVII. évfolyam. Ára 24 korona.

Uj Debreczeni Friss Ujság. (Debreczen.) Főszerk. Sas Ede; szerk. fel. Harsányi Sándor; kiadó-tulajd. a hirlap társasága. I. évf. Nyomt. Csokonai ny. Ára 6 kor., vidékre 12 kor.

Ujság. (Kolozsvár.) Szerk. dr. Hedervári Lehel; laptulajd. Gombos Ferencz nyomdász. III. évf. Ára 24 kor.

Összesen 57.

II. POLITIKAI HETILAPOK.

BUDAPESTEN.

Független Hirlap. Szerk. Kompolthy Gusztáv; laptulajd. Szépkuthy Mihály. II. évf. Nyomt. Neuwald Illés. Ára 8 kor.

Független Ujság. A magyar gazdaszövetség közlönye. Szerk. és kiadó-tulajd. Zsitvay Sándor. VI. évf. Nyomt. Pátria. Ára 5 kor. 20 fill.

Képes Néplap és Politikai Hiradó. Szerk. Nagy Miklós; kiadja a Franklin-Társulat. XXVIII. évf. Ára 4 kor. 80 fil., a »Világkrónikā«-val együtt 8 korona.

Központi Sajtóiroda heti kőnyomatosa. Szerk. tulajd. Seprő (Schwaz) Fülöp; Nyomt. Pollacsek Mór. VI. évf. Ára 36 kor.

Magyar Néplap. Szerk. tulajd. Schödl Gyula. Nyomt. Szent-Gellért ny. IX. évf. Ára 3 kor. 60 fill.

Nemzeti Hirlap. Szerk. Kósa Rezső; laptulajdonos Rózsa Kálmán és neje nyomd. XVI. évf. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Népjog. Szerk. Lakatos Sándor; nyomt. Wodianer F. és fiai. II. évf. Ára 3 kor. 60 fill.

Néppárt. Szerk. Rakovszky István és Izsóf Alajos; kiadó-tulajd. Molnár János. II. évf. Ára 3 kor.

A Nép Zászlója. Szerk. és kiadótulajdonos Lukáts Gyula. Nyomt. a Pallas XV. évf. Ára 8 kor.

A Polgár. Szerk. dr. Szilágyi Géza. I. évf. Nyom. Márkus Samu. Ára 8 kor.

Politikai Hetiszemle. Szerk. és laptulajd. Székely Sámuel. VII. évf. Nyomt. Neumayer Ede. Ara 20 kor.

Politikai Ujdonságok. Szerk. Nagy Miklós; kiadó-tulajdonos a Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet és könyvnyomda. XLVI. évf. Ára 10 kor; a »Vasárnapi Ujság«-gal együtt 24 kor.

Radikális. Szerk. és kiadó-tulajd. Kasics Péter. I. évf. Nyomt. Petőfi ny. Ára 5 kor.

Uj Század. Főszerk. dr. Városnyi Vilmos. I. évf. Nyom. Országos közp. közs. kny. r. t. Ára 10 kor.

VIDÉKEN.

Abauj-Kassai Közlöny. (Kassa.) Szerk. Stephány Nándor. Nyomt. Rosa Viktor. XXIX. évf. Het. 2-szer. Ára 12 korona.

Aradi Hétfői Ujság. (Arad.) Szerk.-tulajd. dr. Parecz Béla. III. évf. Nyomt. Gyulai István. Ára 6 kor. (Megszünt.)

Bácska. (Zombor.) Szerk. dr. Baloghy Ernő; laptul. és kiadó Bittermann Nándor nyomdász. XXIII. évf. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Bácskai Ellenőr. (Baja.) Szerk. Stoczek Károly. Nyomt. Szabados Sándor. XXI. évf. Hetenkint 2-er. Ára 12 kor.

Bácskai Hirlap. (Szabadka.) Szerk. dr. Csillag Károly; kiadó: Krausz és Fischer nyomd. IV. évf. Ára 12 kor.

Békésmegyei Közlöny. (Békés-Csaba.) Szerk. Kintzig Kopár Ferencz; kiadja a »Corvina« könyvnyomda. XXVII. évf. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Besztercze. (Besztercze.) Szerk. és kiadó-tulajd. Balázs József. Nyomt. Botschár Tivadar. VII. évf. Ára 8 kor.

Borsodmegyei Lapok. (Miskolcz.) Szerk. és kiadó Forster Rezső; laptulajd. Buthy Lajos és Forster Rezső. Nyomt. Forster. Wesselényi és társai. XX. évf. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Csanádi Lapok. (Makó.) Szerk.

Barna Sándor és Tarnay Ivor. II. évf. Hetenk. 3-szor. Nyomt. kiadó-tulajd. Vitéz Mihály. Ára 10 kor.

Csiki Lapok. (Csik-Szereda.) Szerk. dr. Fejér Antal; kiadó és tulajd. Györgyjakab Márton nyomdász. XII. évf. Ára 8 kor.

Csongrádmegyei Ellenzék. (Szentes.) Főszerk. Sima Ferencz, fel. szerk. Gálfy Sándor; kiadótulajd. Sima Ferenczné. II. évf. Nyomt. Országos központi ny. r. t. Ára 12 kor.

Dunántúli Hirlap. (Győr.) Szerk. Árvay Sándor; kiadó a Győregyh.-megye könyvnyomda. VII. évf. Hetenként 2-szer. Ára 12 kor.

Egri Hiradó. (Eger.) Szerk. dr. Csutorás László; kiadó-tulajd. az érseki lyceumi nyomda. VIII. évf. Hetenk. 2-szer. Ára 10 kor.

Egri Ujság. (Eger.) Szerk. dr. Schvarc (Setét) Sándor; kiadja Löw B. nyomdász. VII. évf. Ára 12 kor.

Esztergom. (Esztergom.) Fel. szerk. Horák Ede; kiadó-tulajd. dr. Prohászka Ottokár. Nyomt. Buzárovits Gusztáv. V. évf. Ára 10 kor.

Fejérmegyei Napló. (Székesfejérvár.) Szerk. Chay Antal; VII. évf. Nyomt. Debreczeni Gyula. Hetenként 3-szor. Ára 12 kor.

Felső-Torontál. Előbb Nagy-Szent-Miklós. (Nagy-Szent-Miklós.) Szerk. és laptulajd. dr. Jeszenszky Géza; Nyomt. Wiener Náthán. IX. évf. Hetenként 2-szer. Ára 10 kor.

Független Ujság. (Szeged.) Szerk. Szentirmay László; kiadó Várnay L. nyomdász. II. évf. Ára 8 kor.

Felsőmagyarországi Hirlap (Sátoralja-Ujhely.) Szerk. Biró Pál. Nyomt. Landesmann Miksa és társa kiadó. III. évf. Hetenként 2-szer. Ára 10 kor.

Gyulafehérvári Hirlap. (Gyula-Fehérvár.) Szerkesztő és laptulajd. Issekucz János; kiadó Papp György nyomdász. XIV. évf. Ára 8 kor.

Határőr. (Pancsova.) Szerk. Wittigschlager Lajos; kiadó-tulajd. Wittigschlager Károly nyomdász. IX. évf. Ára 10 kor.; vidékre 11 kor.

Heti Szemle. (Szatmár.) Szerkesztő Báthory Endre; kiadó a »Pázmány-sajtó.« IX. évf. Ára 6 kor.

Hevesvármegyei Hirlap. (Eger.) Főszerk. Babocsay Sándor; fel. szerk. dr. Pásztor Bertalan; kiadó-tulajd. az egri nyomda részvény-társaság. VIII. évf. Hetenként 3-szor. Ára 12 kor.

Jászberény és Vidéke. (Jászberény.) Szerk. és tulajd. Török Aladár; nyomt. Grünauer Adolf. XXXII. évf. Ára 8 kor.

Jász-Nagykun-Szolnok megyei Lapok. (Szolnok.) Szerk. és kiadó Vezéry Ödön nyomdász. XI. évf. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Kalocsai Néplap. (Kalocsa.) Szerk. Mócsy Antal; hely. szerk. Virág István, lapkiadó: Jurcsó Antal ny. XXIII. évf. Ára 4 kor.

Kecskemét. (Kecskemét.) Szerk. dr. Horváth Adám; kiadó-tulajd. Sziládi László nyomdász. XXVIII. évf. Ára 10 korona.

Kecskeméti Lapok. (Kecskemét.) Szerk. ifj. Tóth István és dr. Nagy Mihály; kiadja az első kecskeméti hirlapkiadó és kny. r. t. XXXIII. évf. Ára 10 kor.

Közérdek. (Nagy-Enyed.) Szerk. dr. Magyari Károly és Török Bertalan; kiadja a nagyenyedi könyvny. és papir gyár r. t. XIX. évf. Hetenként 2-szer. Ára 12 kor.

Makói Hirlap. (Makó.) Szerk. Csukás Mór; kiadó-tulajdonos Neumann József nyomdász. XIV. évf. Hetenként kétszer. Ára 8 kor.

Máramaros. (Márm.-Sziget.) Szerk. Viski Krüzselyi Bálint; laptulajd. Várady Gábor; kiadja Sichermann Mór nyomdász. XXXVI. évf. Ára 12 kor.

Máramarosi Hiradó. (M.-Sziget.) Szerk. Rományi István; kiadó-tulajd. Mayer és Berger nyomd. V. évf. Ára 8 kor.

Máramarosi Lapok. (M.-Sziget.) Szerk. Szépfaludy Örlősy Ferencz; kiadja Sicherman Mór. Nyomt. a máramarosi r. ny. XV. évf. Ára 12 kor.

Maros. (Makó.) Szerk. Bán Zsigmond; kiadó-tulajdonos Gaál László nyomdász. XXXI. évf. Hetenként kétszer. Ára 8 korona.

Nógrádi Lapok és Honti Hiradó. (B.-Gyarmat.) Szerk. Horváth Danó; kiadó-tulajdonos a balassa-gyarmati könyvnyomda r. társaság. XXVIII. évf. Ára 10 korona.

Nyitramegyei Közlöny. (Nyitra.) Szerkesztő és kiadó-tulajd. dr. Bangha Sándor. Nyomt. Neugebauer Nándor. XX. évf. Ára 12 kor.

Nyitramegyei Szemle. (Nyitra.)

Szerk. és laptulajd. dr. Tóth János; társszerk. dr. Dudek János. Nyomt. Huszár István. VIII. évf. Ára 10 kor.

Pécsi Figyelő. (Pécs.) Népies kiadás. Szerk. Pleininger Ferencz; laptulajdonos Szautter Gusztáv; kiadó Taizs József nyomdász. XXVIII. évf. Ára 6 kor. (Megszünt.)

Pécsi Közlöny. (Pécs.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Hanuy Ferencz. VIII. évf. Hetenként 2-szer. Nyomt. liceumi ny. Ára 12 frt.

Somogy. (Kaposvár.) Szerk. és tulajd. Roboz István; lapkiadó Hagelman Károly. nyomdász XXXVI. évf. Ára 10 kor.

Soproni Napló. (Sopron.) Szerk. és kiadó-tulajd. Rábel László. Nyomt. Röttig Gusztáv. Hetenként 2-er. III. évf. Ára 16 kor.

Szabadka és Vidéke. (Szabadka.) Szerk. Czeisz Máté; laptulajdonosok az alapitók. VIII. évf. Nyomt. Bittermann József. Ára 6 kor.

Szabadság. (Miskolcz.) Szerk. és kiadó Ruttkay Menyhért. Nyomt. Szelényi és társa. IX. évf. Hetenként kétszer. Ára 10 kor.

Szászváros. (Szászváros.) Szerk. és laptulajd. Simon Ferencz; kiadó Schäser A. nyomdász. VI. évf. Ára 8 kor.

Székelyföld. (Kézdi-Vásárhely.) Szerk. Dobay János; kiadó-tul. ifj. Jancsó Mózes nyomdász. XIX. évf. Hetenként kétszer. Ára 10 kor.

Székely Lapok. (Marosvásárhely.) Szerk. a kiadó-tulajd. dr. Fenyvesi Soma segédszerk. Máthé József. XXX. évf. Hetenként 4-er. Ára 16 kor.

Székely Nemzet. (Sepsi-Szent-György.) Szerk. Málik József; laptulajd. és kiadó a »Jókai-nyomda-részv. társulat.« XVIII. évf. Hetenként négyszer. Ára 20 korona.

Székesfehérvár és Vidéke. (Székesfehérvár.) Szerk. Rádai Lajos; kiadótulajd. »A székesfehérvári politikai hirlapkiadó-társaság.« Nyomt. Csitári K. és társa. XXVIII. évf. Hetenkint 3-szor. Ára 16 kor.

Székesfehérvári Hirlap. (Székesfehérvár.) Szerk.-tulajd. Tóth Arthur. V. évf. Hetenként 3-szor. Nyomt. Számmer Kálmán. Ára 16 kor.

Szombathelyi Ujság. (Szombathely.) Szerk. Császár József; laptulajd. az egyházmegyei könyvny. VI. évf. Ara 10 kor.

Társadalmi Lapok. (Kispest-Szent-Lőrincz). Szerk. Dayka Antal; kiadó Fodor G. Géza. I. évf. Nyomt. Fischhof Henrik. Ára 6 kor.

Tata-Tóvárosi Hiradó. (Tata-Tóváros.) Szerk. Szomory S. Ferencz; kiadótulajdonos Engländer és társa nyomd. XXI. évf. Hetenként 2-er. Ára 8 kor.

Tolnavármegye. (Szegzárd.) Szerk.-tulajd. dr. Leopold Kornél; segédszerk. Székely Ferencz. Nyomt. Ujfalusy Lajos. X. évf. Ára 12 kor.

Torontáli Közlöny. (Nagy-Kikinda.) Szerk. és tulajd. dr. Kiss Károly; kiadó Szegyakov M. nyomdász. XIX. évf. Hetenkint 2-szer. Ára 14 kor.

Ujvidék. (Ujvidék.) Szerk. Zanbauer Ágoston. Nyomt. Fuchs Emil és társa. XXV. évf. Ára 12 kor.

Ujvidéki Hirlap. (Ujvidék.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Nemes Sándor. Nyomt. Hirschenhäuser Benő. IX. évf. Ára 12 kor.

Váczi Közlöny. (Vácz.) Szerk. és laptulajd. Pálinkás Antal. Nyomt. Mayer Sándor. XXII. évf. Ára 12 kor.

Vásárhely és Vidéke. (Hódmező-Vásárhely.) Főszerk. dr. Endrey Gyula; fel. szerk. Bibó Lajos. Nyomt. a Vásárhely és Vidéke ny. kiadó. XVIII. évf. Hetenként kétszer. Ára 8 kor.

Vásárhelyi Hiradó. (Hód-Mező-Vásárhely.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Kenéz Sándor. I. évf. Nyomt. Lévai F. Ára 8 kor.

Vasvármegye. (Szombathely.) Szerk. Kaffehr Béla; kiadó-tulajd. Bertalanffy József nyomdász. XXXIII. évf. Hetenként 2-szer. Ara 16 kor.

Veszprémi Hirlap. (Veszprém. Szerk. dr. Kozma Kálmán; kiadó-tulajd. az egyházmegyei könyvny. VIII. évf. Ára 12 kor.

Veszprémvármegye. (Veszprém.) Szerk. Erdélyi Zoltán. Nyomt. Krausz. Ármin fia. III. évf. Ára 12 kor.

Zala. (Nagy-Kanizsa.) Szerk. Szalay Sándor és Révész Lajos kiadó-tulajd. Fischel Fülöp nyomdász. Hetenként kétszer. XXVII. évf. Ára 12 kor.

Zalavármegyei Hirlap. (Zala-Egerszeg.) Szerk. dr. Csák Károly. Nyomt. Unger Antal. III. évf. Ára 10 kor.

Zombor és Vidéke. (Zombor.) Szerk. dr. Alföldy Árpád; kiadó-tulajd. Oblát Károly nyomdász. Hetenk. 2-szer. XIX. évf. Ára 12 kor.

Összesen 79.

III. VEGYES TARTALMU KÉPES HETILAPOK.

BUDAPESTEN.

A Hét. Szerk. és kiadó-tulajd. Kiss József. Nyomt. az Athenaeum. XI. évf. Ára 20 kor.

Kedves Órák. Szerk. és kiadó-tulajd. Faragó Simon. Nyomt. Európa. VI. évf. Ára 12 kor.

Képes Családi Lapok. Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Murányi Ármin; szerk. Tolnai Lajos; Nyomt. Európa. XXII. évf. Ára 12 kor.

Képes Folyóirat. »A Vasárnapi Ujság« füzetekben. Szerk. Nagy Miklós. XIV. évf. Kiadja a Franklin-Társulat. Havonként 2-szer. Ara 14 kor. 40 fill.

Magyar Figaró. Szerk. Figaró; kiadó-tulajdonos Kunosi Vilmos és fia nyomdászok. XVIII. évf. Ára 16 kor.

Magyar Génius. Szerk. Basch Árpád Nyomt. a »Kosmos.« IX. évf. Ára 18 korona.

Ország-Világ. Szerk. dr. Várady Antal; kiadója az Országos Irodalmi részvény-társaság. Nyomt. a pesti könyvny. részv. társ. XXI. évf. Ára 16 kor.

Uj Idők. Szerk. Herczeg Ferencz; kiadja Singer és Wolfner. Nyomt. a Budapesti Hirlap ny. VI. évf. Ára 16 kor.

Vasárnapi Ujság. Szerk. Nagy Miklós; kiadó-tulajdonos a Franklin-társulat magyar irodalmi intézet és könyvnyomda. XLVI. évf. »Regénytár« heti melléklettel. Ára 16 kor.; a »Politikai Ujdonságok«-kal együtt 24 kor.

VIDÉKEN.

Vasárnapok. Szerk. és kiadja Hajnóczi József. I. évf. Nyomt. Rosa Viktor. Ára 12 kor. (Megszünt.)

Összesen 10.

IV. EGYHÁZI ÉS ISKOLAI LAPOK.

BUDAPESTEN.

Békehirnök. Szerk. Udvarnoki András és Csopják Attila. Nyomt. Fritz Ármin. VI. évf. Havonként 2-er. Ára 3 kor. 60 fill.

Egyenlőség. Zsidófelekezeti és társadalmi hetilap. Szerk. Szabolcsi Miksa. Nyomt. Drózsa Otto. XIX. évf. Ára 16 korona.

Egyetemi Lapok. Szerk. Köpösdy Dezső és Siklóssy László; kiadó-tulajdonos az egyetemi kör. Nyomt. Stephaneum. XIII. évf. Havonként kétszer. Ára 10 kor.

Egyházi Közlöny. Főszerk. Cenner Lajos; laptulajd. és fel. szerk. Schmiedt Ferencz. Nyomt. Stephaneum XII. évf. Ára 10 kor. (Előbb Katholikus Egyházi Közlöny.)

Életpályák. Tanügyi szaklap. Szerk. Érdi Jenő. Nyomt. Fried és Krakauer Havonként 2-szer. I. évf. Ára 16 kor.

Az én Ujságom. Szerk. Pósa Lajos; XI. évf. Nyomt. Hungaria. Ára 8 kor.

Evangelikus Családilap. Szerkesztő Paulik János. Nyomt. Hornyánszky Viktor. V. évf. Havonként kétszer. Ára 2 korona.

Kisdednevelés. Szerk. Peres Sándor; kiadja a »Kisdednevelők orsz. egyesülete«. Nyomt. Rózsa K. XXIX. évf. Havonként 2-szer. Ára 6 kor.

Kis Lap. Szerk. Forgó bácsi (dr. Ágai Adolf); kiadó-tulajd. az Athenaeum. XXIX. évf. Ára 8 kor.

Középiskolai Lapok. Szerk. Horváth Cyrill; kiadja Győző A. Andor. Nyomt. Markovits és Garay. I. évf. Ára 8 kor.

Lányok Lapja. Szerk. és kiadó-tulajd. Dolinay Gyula. Nyomt. a Werbőczy nyomda. XXVI. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Magyar Lányok. Szerk. Tutsek Anna; kiadja Singer és Wolfner. Nyomt. a Hungaria. VII. évf. Ára 12 kor.

Magyar Pestalozzi. Szerk. és kiadótulajd. Dániel Jenőné; kiadó: a belvárosi könyvnyomda. III. évf. Nagy szünidő kivételével hetenként. Ára 8 kor.

Nemzeti Iskola. Szerk. és tulajd. Benedek Elek, helyettes szerk. Földes Géza. Nyomt. Markovits és Garai. VII. évf. Ára 8 kor.

Népnevelő. Kath. nevelés-oktatásügyi közlöny; szerk. Ember Károly, kiadja a Szent-István társ. Nyomt. Stephaneum. XVII. (Uj F. V.) évf. Ára 6 kor.

Népnevelők Lapja. Szerk. Ember János; kiadó »Hunnia« nyomda; laptulajd. a »Népnevelők budapesti egyesülete.« XXXV. évf. Ára 8 kor.

Néptanitók Lapja. Kiadja a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium. Szerk. Ujvári Béla és dr. Gőőz József. Nyomt. az egyetem ny. XXXIII. évf. Ára 10 kor.

Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny. Szerk. Rajner Ferencz. Nyomt. Athenaeum. XXXIV. évf. A tagok tagsági díj (8 kor.) fejében kapják.

Páduai Szent Antal Lapja. Szerk. és kiadják Mészáros Kálmán és Buday Aladár. II. évf. Nyomt. Stephaneum. Havonként kétszer. Ára 3 kor 20 fill.

Protestáns Egyházi és Iskolai Lap. Szerk. és laptulajd. Szőts Farkas; kiadja Hornyánszky Viktor nyomdász. XLIII. évf. Ára 9 kor.

Religio. Vallás. Szerk. és kiadó-tulajd dr. Breznay Béla. Nyomt. Nagy Sándor. LIX. évf. Hetenként kétszer. Ára 10 kor.

Szabad Sajtó. Szerk. Péntek Ferencz. V. évf. Nyomt. Pollacsek Mór. Ára 8 kor.

Tanulók Lapja. Szerk. Gaál Mózes; kiadja a Franklin-társulat nyomd. VII. évf. Ára 9 kor. 60 fill.

Téli Ujság. Vallásos irányú olvasmányok a magyar nép számára. Szerk. Budai János; kiadja a vallásos iratokat terjesztő egyesület. Nyomt. Hornyánszky Viktor. XXII. évf. Decz., jan. és febr. hónapokban minden szerdán. Egyes szám ára 4 fillér.

Zsidó Hiradó. Orthodox zsidó felekezeti és társadalmi hetilap. Laptul. és szerk. Viador. (Weisz Dániel.) Nyomt. Markovits és Garai VI. évf. Ára 12 kor.

VIDÉKEN.

Bácskai Néptanitó. (Zombor.) Szerk. Schick Rezső. Nyomt. Kollár József. I. évf. Ára 10 kor.

Család és Iskola. (Kolozsvár.) Szerk. Fazakas József; kiadja a kolozsmegyei tanítótestület. XXVI. évf. Jul. és aug. hónapokat kivéve, havonkint kétszer. Nyomt. Gombos Ferencz. Ára 6 kor.

Debreczeni Főiskolai Lapok. (Debreczen.) Szerk. Boross Lajos; kiadja: A magyar irodalmi önképző társulat. XLIII. évf. Havonként 2-szer. Nyomt. a város könyvny. Ára 6 kor.

Debreczeni Protestáns Lap. (Debreczen.) Szerk. Sass Béla és Erőss Lajos. Nyomt. Hoffmann és Kronovitz XX. évf. Ára 12 kor.

Délvidéki Tanügy. (Temesvár.) Szerk. Reitter Ferencz; kiadja a »Délmagyarországi tanitó-egylet.« Nyomt. az »Unió« ny. V. évf. Havonként 2-er. (jul. és aug. kivételével). Ára 8 kor.

Diák Lapok. (Kassa.) Szerk. Spartakus. II. évf. Nyomt. Rósa Viktor. Ára 8 kor. (Megszünt.)

Dunántuli Protestáns Lap. (Pápa.) Szerk. és tulajd. Kis József. XI. évf. Nyomt. a ref. főtanoda ny. Ára 8 kor.

Egri Egyházmegyei Közlöny. (Eger.) Szerk. dr. Böhm János. XXXII. évf. Minden hó 1-én és 16-án. Nyomt. az érseki lyceum ny. Ára 4 kor.

Erdélyi Protestáns Lap. (Kolozsvár.) Szerk. Molnár Albert; laptulajd. az erd. ev. ref. egyházkerület. Nyomt. Gombos F. III. évf. Ára 12 kor.

Evangelikus Egyház és Iskola. (Orosháza.) Szerk. és kiadó Veres József. Nyomt. Veres Lajos. XVIII. évf. Ára 12 korona.

Görög Katholikus Szemle. (Ungvár.) Szerk. Kaminszky Géza; kiadja, a Sz. Bazil-társulat ny. I. évf. Ára 8 kor.

Kecskeméti Jogakadémiai Lapok. (Kecskemét.) Szerk. Paál Árpád és Kovács Lajos. Laptulajd. és kiadó a jogakadémiai olvasókör. Nyomt. Ottinger Ede. I. évf. Ára 6 kor.

Kelet. (Ungvár.) Magyarországi görög katholikusok érdekeit képviselő hetilap. Főszerk. és laptulajdonos Neviczky Konstantin; szerk. Jovanovits János; kiadja a »Kelet« könyvnyomdája. Nyomt. Székely és Illés. XIII. évf. Ára 8 kor.

Kolozsvári Egyetemi Lapok. (Kolozsvár.) Szerk. Szabó Imre; kiadja: az egyetemi kör. Nyomt. Gombos Ferencz. IV. évf. Ára 4 kor.

Közművelődés. (Gyula-Fehérvár.) Szerk. Zlamál Ágost; kiadja az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat. Nyomt. Papp György. XXIII. évf. Ára 8 kor.

Nagy-Kőrösi Diáklap. (Nagy-Kőrös.) Szerk. Tonelli Sándor I. évf. Nyomt. Ottinger Kálmán. Ára 4 kor.

Népiskolai Tanügy. (Eger.) Szerk. és kiadó: Breznay Imre. Nyomt. az érseki lyceumi ny. XXVII. évf. Ára 8 kor.

Népnevelési Közlöny. (Nagyvárad.) Szerk. Gábel Jakab; kiadja a biharm. népnevelési egyesület. Nyomt. Szent-László ny. XVI. évf. Havonként 2-er. Ára 4 kor.

Népoktató. (Temesvár.) A temesvárjózsefvárosi olvasó-egylet közlönye. II. évf. Havonként 2-szer. Nyomt. a Délmagyarországi könyvny. Ára 2 kor. 50 fill.

Néptanoda. (Pécs.) Szerk. és kiadótulajd. Schneider István. XXXIII. évf.,

jul. és aug. hónapokban szünetel. Nyomt. Taizs József. Ára 8 kor.

Őrangyal. (Győr.) Szerk. Kárpáti Endre; kiadó Gladich Pál. XV. évf. Nyomt. Győregyházm. ny. Havonként kétszer. Ára 2 kor.

Pályázat. (Székesfehérvár.) Szerk. Péterfi J.; kiadó-tulajd. Singer Ede nyomdász. IX. évf. Ára 8 korona. (Magyar és német.)

Pestmegyei Tanügy. (Pest-Szent-Lőrincz.) Szerk. Saskeői Lőrincz. Nyomt. Szent-Gellért nyomda Budapesten I. évf. Ára 8 kor.

Sárospataki Lapok. (Sárospatak.) A sárospataki irodalmi kör közlönye. Szerk. dr. Tüdős István. Nyomt. Steinfeld Jenő. XIX. évf. Ára 10 kor.

Szabad Egyház. (Lugos.) Szerk. Rácz Károly; kiadja Traunfellner Károly nyomdász. XVI. évf. Minden hó 1-én és 16-án. Ára 5 kor.

Székely Tanügy. (Marosvásárhely.) Szerk. Máthé József. I. évf. Hav. 2-szer Nyomt. Adi Árpád. Ára 4 kor.

Tanitók Lapja. (Debreczen.) Szerk. Tassi Miklós; kiadja a m. ev. ref. tanitók országos egyesülete. Nyomt. a Csokonai nyomd. XI. évf. Ára 8 kor.

Összesen 52.

V. SZÉPIRODALMI ÉS VEGYES TARTALMU LAPOK.

BUDAPESTEN.

Buda és Vidéke. Szerk. mindszenti Erdélyi Gyula szerk. és kiadó-tul.; szerk. Jurisztovszky Ödön. Hav. 3-szor. IX. évf. Nyomt. Bartalits Imre. Ára 12 kor.

Budai Lapok. Szerk. Szabó Géza. Nyom. Bartalits Imre. I. évf. Ára. 10 korona.

Budai Ujság. Főszerk. Sáfár László; fel. szerk. Ribianszky József. II. evf. Nyomt. Szent-Gellért ny. Hav. 3-szor. Ára 8 kor.

Divat-Salon. Szerk. Szabóné Nogáll Janka; kiadótulajd. Mezei Antal. Nyomt. Verbőczy ny. XIII. évf. Havonként 2-szer. Ára 12 kor.

Előkelő Világ. Szerk. és kiadja Lengyel Gizella. Nyomt. Károlyi György. III. évf. Ára 16 kor.

Fővárosi Lapok. Szerk. Gerő Attila, kiadó-tulajd. Károlyi György nyomd. XXXVII. évf. Ára 16 kor.

Franczia Divatlap. Szerk. Wohl Janka. Nyomt. az Athenaeum. III. évf. Havonként 2-er. Ára 7 kor. 20 f.

Magyar Bazár (Franczia Divatlap), mint a nők munkaköre. Szerkeszti Wohl Janka; kiadja az Athenaeum. XXXV. évf. Ára 16 kor.

Magyar Krónika. Fel. szerk. Dura Máté, Nyiry Lajos; művészeti szerk. Bay Alajos. II. évf. Nyomt. Európa. Ára 8 kor.

Magyarországi Szent-Erzsébet Amerikai Hírnöke. Szerk. és kiadja Böhm Károly r. kath. plébános. V. évf.

Magyar Székesfőváros. Szerk. és tulajd. dr. Bartha Sándor. Nyom. belvárosi ny. III. évf. Ára 12 kor.

Magyar Szemle. Főszerk. és kiadótulajd. Kaczvinszky Lajos; szerk. Kaposi József. Nyomt. Hunyadi Mátyás ny. XIII. évf. Ára 12 kor.

Magyar Zsidó Nő. Szerk. Ötvösné Weisz Sarolta. I. évf. Nyomt. Márkus Samu. Ára 14 kor.

Olvasd! Szerk. Szeles Adorján. IV. évf. Nyomt. Feldmann Mór. Ára 8 kor.

Párisi Divat. Szerk. Győry Ilona; kiadják a Légrády-testvérek. VI. évfolyam. Ára 16 kor.

Pestvármegye. Szerk. dr. Rónay Károly laptulajd., helyettes szerk. Balla Jenő. I. évf. Nyomt. Országos központi ny. r. t. Ára 12 kor.

Pestvidéki Hírlap. Főszerk. Demény D. József, fel. szerk. Radó Károly. I. évf. Nyomt. Márkus Samu. Ára 12 kor.

Styx. Szerk. Orpheus. Kiadó-tulajd. Singer A. C. özvegye. I. évf. Nyom. Gross és Grünhut. Hav. 3-szor. Ára 16 kor.

VIDÉKEN.

Magyar Művészet. (Temesvár.) Szerk. Neuhausz Ernő. II. évf. Nyomt. »Délmagyarországi könyvny.« Naponként. Ára 6 kor.

Magyar Szó. (Szeged.) Szerk. Ujvári Péter. II. évf. Nyomt. Endrényi Imre. Ára 16 kor.

Szinház (Nyitra). Szépirodalmi napilap. Főszerk. Miskolczy Henrik; szerk. Kardos Ede; kiadó-tulajd. Dobó Sándor. I. évf. Nyomt. Huszár István. (Megszünt.)

KÜLFÖLDÖN.

Bécsi Közlöny. (Bécs.) Szerk.-tulajd. Darvas Aladár; fel. szerk. Röttig József. XVI. évf. Havonként kétszer. Nyomt. Litfass utódja Röttig Gusztáv Sopronban. Ára 20 kor.

Bukaresti Közlöny (Bukarest). Szerk. Bartalus János; a kiadók megbizottja Csengeri Béla. I. évf. Hav. 2-szer. Ára 8 frank.

Magyar Hirmondó. Hungarian News. (Cleveland.) Szerk. Baracs Henrik; kiadja a lapkiadó-társulat. I. évf. Ára 3 dollár.

Szabadság. (Cleveland.) Szerkesztő és kiadó Kohányi Tihamér. IX. évf. Ára 12 kor.

Összesen 25.

VI. HUMORISZTIKUS LAPOK.

BUDAPESTEN.

Babszem Jankó. Szerk. Reim Lajos; kiadó-tulajd. Kálmán és társa nyomdája. III. évf. Ára 3 kor.

Bolond Istók. Szerk. és tulajd. Don Pedrő (Bartók Lajos.) Nyomt. Franklin-társ. XXIII. évf. Ára 16 kor.

Bolond Miska. Szerk. Cameleon. Nyomt. Pollacsek Mór. III. évf. Naponként. Egyes szám ára 2 f.

Borsszem Jankó. Szerk. Csicseri Bors (dr. Ágai Adolf); kiadó-tulajd. az Athenaeum. XXXIII. évf. Ára 16 kor.

Kakas Márton. Sipulusz Lapja. Szerk. Sipulusz (Rákosi Viktor); kiadótulajdonos Rákosi Jenő Budapesti Hirlap ujságvállalata. VII. évf. Ára 8 kor.

Kikeriki. Szerk. Csete Lajos és Szőllősy Mihály; kiadó-tulajd. Esztergályos Adolf. II. évf. Nyomt. »Pátria«. Ára 8 kor.

Kulacs. Szerk. Kulacs. Nyomt. Krausz S. és T. I. évf. Havonként 2-szer. Ára 2 kor. 40 f.

Magyar Herkó Páter. Szerk. és tulajdonos Markos Gyula. Nyomt. Stephaneum. VIII. évf. Ára 12 kor.

Mátyás Diák. Szerk. Murai Károly; kiadják Wodianer F. és fiai nyomd. XIII. évf. Ára 12 kor.

Pillangó. Szerk. »Pillangó« nyomt. Légrády testvérek. III. évf. Ára 8 kor.

Pityi Palkó. Szerk. és kiadó-tulajd. Pityi Palkó. Nyomt. Pollacsek Mór. IV. évf. Ára 4 kor.

Uj Pityi Palkó. Szerk. Cameleon. Nyomt. Pollacsek Mór. III. évf. Egyes szám ára 2 f.

Urambátyám. Szerk. és laptulajd. Baróti Lajos. Nyomt. a Franklin-társ. XV. évf. Ára 16 kor.

Üstökös. Szerk. Szabó Endre; Nyomt. a Pallas. XLIII. évf. Ára 16 kor.

VIDÉKEN.

Dongó. (Debreczen.) Szerk. Diri Dongó; kiadó és laptulajd. Székely Imre. Nyomt. Hoffmann és Kronovitz. I. évf. Ára 8 kor.

Füles Bagoly (Arad.) Szerk. Zöld Ördög. Nyomt. Aradi ny. r. t. XI. évf. Ára 2 kor. 80 f., egyes szám 10 f.

Összesen 16.

VII. SZAKLAPOK.

BUDAPESTEN.

Adóügyi Szaklap. (Italmérés.) Szerk. Hoffmann Mihály Miksa; kiadó-tulajd. dr. Hoffmann A. Nyomt. Révai és Salamon. X. évf. Ára 12 kor.

Állami Tisztviselők Közlönye. Szerk. dr. Molnár Gyula. Nyomt. Wesselényi Géza. IV. évf. Ára 10 kor. (Megszünt.)

Állami Tisztviselők Lapja. Szerk. és kiadótulajdonos Csikvári Jákó. XX. évf. Havonként háromszor. Nyomt. Franklin-társulat. Ára 10 kor.

Állategészségügyi Értesitő. Kiadja a kereskedelmi m. kir. miniszterium. VII. évf. Hivatalból küldetik. Nyomt. Légrády testvérek.

Általános Pénzügyi Merkuri Szerk. Weisz Márk. Nyomt. Wesselény Géza. Hav. 2-er. (Magyar és német szöveggel.) Ára 4 kor. (Megszünt.)

Általános Szeszipari Közlöny. Szerk. és kiadó: Goldfinger Gábor. III. évf. Havonként 2-er. Nyomt. Pátria. Ára 14 kor.

Asztalosok Szaklapja. Szerk. Pelczéder Ágoston. Nyomt. Neumayer Ede. Hav. 2-szer. IX. évf. Ára 1 kor. 44 fill.

Bádogos Szaklap. Szerk. Sztipán István. Nyomt. Feldmann Mór. I. évf. Hav. 2-szer. Ára 12 kor.

Bálint Imre Terménystatisztikai Közleményei. II. évf. Hetenk. 3-szor. Nyomt. a Budapesti Hírlap ny. Ingyen.

Bányászati és Kohászati Lapok. A m. kir. bányászati Akadémia közlönye. (Selmecz.) Szerk. Litschauer Lajos. Nyomt. Joerges Ágost özv. és fia. XXXIII. évf. Minden hónap 1. és 15-én. Ára 16 kor.

Belügyi Közlöny. Szerk. dr. Némethy Károly; kiadja a m. kir. belügyministerium. Nyomt. a Légrády-testvérek. IV. évf. Havonként 2-er. Ára 6 kor.

Biztositási és Közgazdasági Lapok. Szerk. Török Jenő Endre. Nyomt.

Fuchs Samu és társa. VI. évf. Havonként 2-er. Ára 20 kor.

Biztosítási Szemle. Szerk. Vajda Sándor. Nyomt. Fuchs Samu és társa. I. évf. Hav. 2-szer. Ára 16 kor.

Borászati Lapok. Szerk. kiadó Baross Károly, szerk. dr. Drucker Jenő. Nyomt. a »Pátria« XXXII. évf. Ára 10 kor.

Bőripar. Szerk. és kiadó Meller Jerome. Szerk. Europa. VII. évf. Havonként 3-szor. Ára 12 kor. (Magyar és német szöveggel.)

A budapesti árú- és értéktőzsde árjegyzései. Kiadja a miniszteri tőzsdebiztos; szerk. Hisch Antal. XXXVII. évf. Minden tőzsdenapon. Nyomt. a Pesti Lloyd-társulat. Ára 24 kor.; postán 28 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Budapesti Építészeti Szemle. Szerk. Bobula János. IX. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Kosmos. Ára 16 kor.

Budapesti Házfelügyelők Lapja. Szerk. Gerő M. Mór. Nyomt. Európa. I. évf. Ára 12 kor.

Budapesti Lakáshirdető. Szerk. és laptulajd. Weisz Mór. XIV. évf. Havonként háromszor magyar és német nyelven. Ára 7 kor. 50 fill. Nyomt. Pallas.

Büntető Jog Tára. Szerk. Németh Péter és Glücklich Emil. XXI. évf. Nyomt. a Pesti Lloyd társulat. Ára 16 kor.

Corvina. A magyar könyvkereskedők egyletének közlönye. Szerk. Petrik Géza. Tulajd. a magyar könyvkereskedők egylete. XXIII. évf. Minden hó 10., 20. és 30-án. Ára 16 kor. Nyomt. a Pallas. Az egylet tagjai ingyen kapják.

Cselédek Lapja. Főszerk. Merényi József; fel. szerk. Nánási László. Nyomt. Gelléri és Székely. I. évf. Ára 8 kor.

Csendőr Ujság. Szerk. Mihályfalvi I. Nyomt. Hunnia. I. évf. Ára 10 kor.

A Czipész. Fel.-szerk. Czikora János; kiadó-tulajd. a »Czipész« alapitói. X. évf. Havonként kétszer. Nyomt. Kellner és Mohrlüder. Ara 2 kor. 80 fill.

Czipész Szaklap. Szerk. Bodh József. Nyomt. Müller Károly. II. évf. Havonként 2-er. Ára 8 kor.

Divat-Ujság. Szerk. Csepreghy Ferenczné; kiadó-tulajd. Rákosi Jenő. nyomd. VII. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor. 80 fill.

Dohányárusok Közlönye. Szerk. és kiadó-tulajd. Hatsek Adolf. Nyomt. Elek Lipót. VIII. évf. Havonként 3-or. Ára 10 kor.

Égi Világosság. Védnök Báró Vay Ödön; főszerk. dr. Grünhut Adolf; fel. szerk. Tóvölgyi Titusz. Nyomt. Spitzer és Somogyi. III. évf. Havonként 2-er. Ara 8 kor.

Élő Nemesség. Szerk. és kiadó dr. Szombathy Ignácz. Nyomt. Bartalits Imre. I. évf. Havonk. 2-szer. Ára 8 kor.

Épitő Ipar. Szerk. Ney Béla; kiadótulajdonosok képviselője Pártos Gyula. Nyomt. Werbőczy-könyvny. XXIV. évf. Ára 16 kor.

Épitő munkás. Szerk. Bauer János; kiadó-tulajd. Kőrösi Sándor. Nyomt. Neumayer Ede. V. évf. Havonként kétszer. Ára 1 kor. 40 fill.

Értékpapir Szemle. Szerk. Kormos Gyula. Nyomt. Hunnia. X. évf. Havonként 2-er. Ára 2 kor.

Ertesités a budapesti hitelezői védegylet tagjaihoz. Nyomt. Kálmán és társa. XVIII. évf. Havonként kétszer. Az egylet tagjainak ingyen küldetik.

Faügyi Szemle. Kiadó és főszerk. Weiner Arthur; fel. szerk. Pollacsek Jenő. Nyomt. Hungaria. III. évf. Havonként 2-er. Ára 16 kor.

Fodrász Ujság. Szerk. Leichter Lipót; Nyomt. és kiadja Nagel István. VIII. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Fő- és Székvárosi Házépitők Szaklapja. Szerk. . . . Nyomt. Kaufmann József. I. évf. (Megszünt.)

Fő- és Székvárosi Házfelügyelők Közlönye. Szerk. Rétlaki Ferencz; kiadó-tulajd. Kubinyi Mihály. Nyomt. Kaufmann József. III. évf. Havonként 2-szer. Ára 12 kor. (Megszünt.)

Fő- és Székvárosi Hirlap. Szerk. és kiadó-tulajd. Békei Soma. VIII. évf. Nyomt. Schlesinger és Kleinberger. Hav. 3-szor. Ára 24 kor.

Földmivelési Értesitő. Kiadja a m. kir. földmivelésügyi ministerium. XI. évf. Nyomt. a Franklin t. Ára 4 kor.

Földmivelő. Fel. szerk. Ny. Nagy Dezső; kiadó-tulajd. Földmivelők orsz. egyesülete. Nyomt. Károlyi György. I. évf. Ára 4 kor.

A Főváros. Szerk. kiadótulajdonos Pichler N. István. XVI. évf. Nyomt. Gross és Grünhut. Havonk. 3-szor. Ára 8 kor.

Fővárosi Háztulajdonosok Közlönye. Főszerk. Káldor K. Gyula; fel. szerk. Henszelmann Béla. Nyomt. Weissenberg Ármin. I. évf. Havonként 2-szer. Ára 16 kor.

Fővárosi Közlöny. Budapest főváros

hivatalos lapja. Szerk. Hajnal István; kiadja Budapest főváros közönsége. X. évf. Hetenként kétszer. Nyomt. a székes fővárosi házi nyomda. Ára 12 kor.

Fürdő- és Utazási Közlöny. Nyomt. Pollacsek Mór. IV. évf. Ára . . .

Fűszerkereskedők Lapja. Szerk. Ócsenyi Zoltán; kiadja a »Fűszerkereskedők egylete.« Nyomt. Wendt és társa. IV. évf. Havonként 2-er. Ára 8 kor.

Gazdasági Lapok. Fel. szerk. Ordódy Vilmos és Nagy Dezső; szerk.-tulajdonos Ordódy Lajos. LII. évf. Nyomt. a belvárosi ny. Ára 16 kor.

Gépirók Lapja. Szerk Ábrányi. (Auspitz) Márton és Orbán Arnold. Nyomt. Gelléri és Székely. I. évf. Ára 8 kor.

Gépkezelők Lapja. Szerk. Vecsei Ede. Nyomt. Friedmann Mór. I. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Gyógyászat. Szerk. és kiadó Schächter Miksa tr., XL. évf. Nyomt. a Franklin-t. Ára 20 kor.

Gyógyszerészi Értesitő. Szerk. és tulajd. Lukács István; kiadja: a Központi gyógyszerészeti iropa. VIII. évf. Nyomt. a belvárosi ny. Ára 20 kor.

Gyógyszerészi Hetilap. Főszerk. és kiadó id. Schédy Sándor; fel. szerk. dr. Varságh Zoltán. Nyomt. Garai Mór. XXXIX. évf. Ára 20 kor.

Gyógyszerészi Közlöny. Szerk. és kiadja K. Karlovszky Géza XVI. évfolyam. Nyomt. Pallas. Ára 12 kor.

Gyümölcskertész. Szerk. Molnár István; kiadja a földmivelésügyi magyar kir. miniszterium. X. évf. Nyomt. az Athenaeum. Havonként kétszer. Ára 2 kor.

Haladás. A budapesti szoba-festők, czímfestők sat. ipartestületének közlönye. Szerk. Zimmermann Bernát. Nyomt. Elek Lipót. I. évf. Havonként 2-er. Ára 8 kor.

Hasznos Mulattató. Szerk. és kiadja Dolinay Gyula. XXVIII. évf. Nyomt. a Werbőczy ny. r. t. Ára 8 kor.

Hazai Kereskedelmi Érdekeink. Szerk. fel. a kiadó-tulajd. Zwillinger R. III. évf. Nyomt. Markovics és Garai. Ára 24 kor.

Háztartás. Szerk. Kürthy Emilné; kiadó-tulajd. az Athenaeum. VI. évf. Havonként 3-szor. Ára 12 kor.

Háztulajdonosok Lapja. Szerk. Gerő Mór; IV. évf. Nyomt. az Európa. Havonként 3-szor. Ára 16 kor.

Herkules. Testgyakorlási közlöny. Szerk. Porzsolt Jenő és Porzsolt Kálmán. XVII. évf. Megjelen havonként kétszer. Nyomt. Nagy Sándor. Ára 8 kor.

A Hitel. Szerk. és kiadó Kálnoki Henrik. II. évf. Nyomt. Pallas. Ára 12 kor.

Hiteles Merkur. Szerk. Hecht S.; kiadó és tulajd. Hecht-bankház. VII. évf. Havonként 2-er. Nyomt. Spitzer Márk. Ára 2 kor.

Hivatalos Értesitő. Kiadja a cs. kir. szab. Kassa-oderbergi vasut. III. évf. Nyomt. a Pesti könyvny. r. t.

Hivatalos Közlöny. Kiadja a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium. VIII. évf. Havonként 2-szer. Ára 5 kor.

Hivatalos Vásárcsarnok Értesitő. Szerk. Szabó Ferencz; kiadja: Budapest székes főváros közönsége. III. évf. Hetenként 2-szer. Nyomt. a székvárosi házi ny. Ára 8 kor.

Honi ipar. Főszerk. Lord Albert; fel. szerk. Sugár Ottó. Nyomt. Hornyánszky Viktor. I. évf. Hav. 2-szer. Ára 10 kor.

Igazság. Szerk. Por Jenő és Hamu Béla. Nyomt. Kosmos. I. évf. Ára 20 kor.

Ipar- és Kereskedelmi Közlöny. Szerk. ifj. Kápolnai P. Nyomt. Márkus Samu. XV. ? évf. Ára 12 kor.

Irodalmi Tájékoztató. Szerk. és kiadja Róna Béla. Nyomt. Neuwald Illés. IV. évf. Hav. 2-szer. Ára 4 kor.

Italmérők és Italárusok Közlönye. Főszerk. Drahotuszky Rezső. III. évf. Nyomt. Révai és Salamon. Havonként 2-er. Ára 6 kor.

Jegyesek Lapja. Kiadja Békesi József. Nyomt. Gelléri és Székely. I. évf. Ára 80 kor.

A Jog. Szerk. és kiadják dr. Révai Lajos és dr. Stiller Mór. Nyomt. a Pallas. XIX. évf. Ára 12 kor.

Jogtudományi Közlöny. Főszerk. dr. Dárday Sándor, fel. szerk. dr. Fayer László, kiadó-tulajd. a Franklin-Társulat XXXV. evf. »Curiai Határozatok« melléklappal. Ára 12 kor.

Jövőnk. A budapesti pinczérek . . . egyesületének közlönye. Szerk. Aczél Miksa. Nyomt. Neuwald Illés. I. évf. Hav. 2-szer. Ára 10 kor.

Katonai Lapok. Szerk. Cerri Gyula; kiadó Várnai F. nyomdász. XV. évf. Havonként 3-szor. Ára 16 kor.

Kávésipar Szakközlöny. Szerk. és kiadó-tulajd. Wagner József. Nyomt. Buschmann F. XIII. évf. Havonként kétszer. Ára 12 kor.

Kereskedelmi Muzeum. (Konzuli Közlemények.) Tulajd.-kiadó a m. kir. kereskedelmi muzeum. Nyomt. Márkus Samu. XII. évf. Hetenként 3-szor.

A Kert. Szerk. és tulajd. Mauthner Ödön. Nyomt. a Kosmos. VI. évf. Havonként kétszer. Ára 6 kor.

Kincsem Sportlap. Szerk. Pálmai Henrik és Gálos Kálmán. VIII. évf. Nyomt. Werbőczy ny. Ára 16 kor. (Megszünt.)

Kis- és Középkereskedők Lapja. Fel. szerk. Forrai Soma, hely. szerk. Mezőfi Vilmos. II. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Sz.-Gellért ny. Ára 8 kor.

Kitartás. Vasutasok sat. hetilapja. Szerk. Luby Gyula. II. évf. Nyomt. Buschmann F. Ára 24 kor.

Kőmüves. Szerk. és kiadótulajd. Söröli József. Nyomt. Fried és Krakauer. I. évf. Hav. 2-er. Ára 1 kor. 60 fill.

Könyvkötők Lapja. Szerk. és kiadó: Schneller Ödön. Nyomt. Országos közp. községi ny. Hav. 2-szer. I. évf. Ára 5 kor. 20 fill.

Körözvénytár. Kiadja a déli vaspálya-társaság, szerk. Salgó Henrik. II. évf. Nyomt. Pesti könyvny. r. t.

Közegészségügyi Kalauz. Szerk. dr. Jutassy József, tulajd. dr. Lőrinczy Ferencz özv. Havonként 3-or. Nyomt. Pátria. XXII. évf. Ára 12 kor.

Közélelmezés. Mészarosok és hentesek közlönye. Szerk. Aczél Endre. Nyomt. Hornyánszky Viktor. II. évf.

Közgazdaság. Szerk. és kiadják dr. Galánthai Nagy Sándor és Gáspár I. Imre; társszerk. Éber Antal. Nyomt. Franklin-társulat. I. évf. Ára 20 kor.

Közgazdasági Híradó. Főszerk. N. Bonis István; fel. szerk. V. Olaszi Lajos; kiadó-tulajd. Károlyi György nyomdász. II. évf. Ára 12 kor.

Központi Értesitő. Kiadja a kereskedelmi m. k. ministerium; szerk. Lakatos Aladár. Nyomt. a Pátria. XXV. évf. Hetenkint kétszer, évenként mintegy 250 iv. Ára helyben 16 kor.; vidéken 20 kor.

Községi Közlöny. Szerk. és kiadó dr. Lipcsey Ádám. Nyomt. az Országos központi községi ny. r. t. XXII. évf. Ara 12 kor.

Községi Tüzrendészet és Tüzoltás. Szerk. és kiadó Breuer Szilárd. Nyomt. Márkus Samu. I. évf. Ara 5 kor.

Köztelek. Főszerk. és a kiadásért felelős Forster Géza; szerk. Szilassy Zoltán; társzerk. Buday Barna. Az orsz. magyar gazdasági egyesület tulajdona. Nyomt. a Pátria. X. évf. Hetenként kétszer. Ára 20 kor.

Kritikai Lapok. Szerk. és kiadótulajd. Osinger János. Nyomt. Szent-Gellert ny. I. évf. Ára 16 kor.

Lakatosok Lapja. Szerk. és laptulajd. Pap Tamás. Nyomt. Belvárosi ny. IV. évf. Havonként 2-er. Ára 10 kor.

Magántisztviselők Lapja. Szerk. Kreutzer Lipót és Bálint Dezső. Nyomt. Gelléri és Székely. VI. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Magyar Agyagipar. Szerk. Vágó József; laptulajd. Linzenpolz és Doufrain. II. évf. Nyomt. Bichler I. Ára 8 kor.

Magyar Biztositási Hirlap. Szerk. Havass Zsigmond. Nyomt. Löbl Dávid és fia. V. évf. Havonként. 2-er. Ára 10 korona.

Magyar Biztositó. Szerk. Berényi Imre. Nyomt. Fuchs Samu és társa. III. évf. Ára 12 kor.

Magyar Bőripar. Főszerk. és kiadótulajd. Leitersdorfer Lipót; szerk. Wiesel Károly. VII. évf. Havonként 3-szor. Hungaria nyomda. Ára 12 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Magyar Czipész-Ujság. Szerk. Szenes Izidor. Nyomt. Fritz Ármin. IX. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Magyar Czukoripar. Szerk. és kiadó dr. Telbisz János. Nyomt. Buschmann F. IX. évf. Havonként 3-szor. Ára 12 kor. (Magyar s német szöveggel.)

Magyar Czukrászok Lapja. Szerk. Prindl Ede. Nyomt. a Szent-Gellért ny. I. évf. Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Magyar Dohány-Ujság. Szerk. és kiadó-tulajd. Daróczi Vilmos. Nyomt. Márkus Samu. XVII. évf. Megjelenik minden hó 1-én és 16-án. Ára 12 kor.

Magyar Épitő. Szerk. Halmi F. Károly; laptulajdonos: A budapesti kőművesek nemzeti egyesülete. II. évf. Nyomt. Pátria. Ára munkásoknak 6 kor., nem munkásoknak 10 kor.

Magyar Fakereskedő. Szerk. és kiadó tulajd. Székely Ignácz. VII. évf. Havonk. 2-szer. Fővárosi nyomda. Ára 14 kor.

Magyar Fém- és Gépipar. Szerk. és kiadó-tulajd. Fekete Adolf. Nyomt. Wellesz és Krammer. XI. évf. Havonként kétszer. Ára 12 kor.

Magyar Gazdák Lapja. Szerk. Szabó Ferencz; laptulajd. dr. Ecséry Lajos.

VII. évf. Nyomt. Hornyánszky Viktor. Ára 16 kor.

Magyar Hajózás. Szerk. és kiadja Gonda Béla. Nyomt. Feldmann Mór. III. évf. Havonként 2-er. Ára 12 kor.

Magyar Ipar. »Iparügyek« Szerk. Gelléri Mór; Nyomt. Neumayer Ede. XIV. évf. Ára 12 kor.

Magyar Iparoktatás. Az Országos iparoktatási tanács hivatalos közlönye. Szerk. Szterényi József. Nyomt. Korvin testvérek. IV. évf. Havonként 2-er. (jul. és aug. kivételével.) Ára 10 kor.

Magyar Jogász. Szerk. és kiadótulajdonosok dr. Horváth Gyula és dr. Ödönfi Miksa. III. évfolyam. Nyomt. Neuwald Illés. Ára 12 kor.

Magyar kereskedelmi Muzeum. Szerk. Sasvári Ármin; kiadja a Magyar kereskedelmi Múzeum igazgatósága. Nyomt. Légrády testvérek. X. évf. Ára ?

Magyar Kereskedő. Szerk. és kiadó-tulajd. Székely Ignácz. IV. évf. Nyomt. Révai és Salamon. Hav. 2-szer. Ára 8 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Magyar Kereskedők Lapja. Szerk. Kormos Alfréd. Nyomt. a fővárosi ny. XX. évf. Ára 8 kor.

Magyar Királyi Adóhivatalok Lapja. Pénzügyigazgatás. Szerk. és kiadja Dr. Exner Kornél. Nyomt. Márkus Samu. X. évf. Havonként kétszer. Ára 8 kor.

Magyar Királyi Államvasutak Hivatalos Lapja. Kiadja a magyar kir. államvasutak igazgatósága. Nyomt. Rigler József Ede. XIV. évf. Havonként 4—5 szám. Hivatalból küldetik.

A Magyar Királyi Posta és Távirda Rendeletek-Tára. Kiadja a kereskedelemügyi miniszterium. Nyomt. Hornyánszky Viktor. XXXIV. évf. A postai és távirdai hivataloknak ingyen küldetik.

Magyar Közigazgatás. Szerkesztő és kiadótulajd. Boncza Miklós. Nyomt. a Pallas. XVIII. évf. Ára 16 kor.

Magyar Közlekedés. Szerk. Hunyady Ferencz és Rendes Zsigmond; kiadja a lap kiadó-vállalata. Nyomt. Schmelcz és Schillinger. VII. évf. Havonként 3-szor. Ára 10 kor.

Magyar Közlöny. Szerk. Virág Gyula. Nyomt. Schlesinger és Kleinberger. VIII. évf. Havonként 3-or. Ára 20 korona.

A M. Mérnök- és Épitész-Egylet Heti Értesitője. Szerk. Mihályfi József; kiadja a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet. XIX. évf. Az egyesület tagjainak minden utánfizetés nélkül küldetik. Nyomt. a »Patria.«

Magyar Mezőgazdák Szövetkezetének Üzleti Értesítője. Szerk. fel. Vidats Elemér. Nyomt. Hornyánszky Viktor. VII. évf. Havonként 2-er. A tagok ingyen kapják.

Magyar Műkertészek és Kertészgazdák Országos Szakközlönye. (Szeged.) Szerk. Mayer Miklós; laptulajdonosok a magyar műkertészek. Nyomt. Schulhof Károly. IX. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Magyar Nemzetgazda. Szerkesztő és kiadó-tulajdonos Mende Bódog. Nyomt. a Franklin-társulat. XVII. évf. Ára 20 kor.

Magyar Órások Szaklapja. Szerk. Révész Béla; kiadja a Magyarországi órássegédek szakegylete. II. évf. Nyomt. a belvárosi kny. Havonként 2-szer. Ára nem tagoknak 8 kor.

Magyar Orvosi Revue. Szerk. dr. Mahler Gyula és Bodon Károly. Nyomt. Posner Károly Lajos és fia; kiadja Franke Pál. IV. évf. Havonként 2-er. Ára 8 kor.

Magyar Pénzügy. Szerk. Kormos Alfréd. Nyomt. a fővárosi ny. XX. évf. Ára a »M. Kereskedelmi Muzeum és Hiteles Sorsolási Értesítő«-vel 20 kor.

Magyar Pénzügyőr. Szerk. Iklódy Győző. Nyomt. Stephaneum ny. XI. évf. Ára 12 kor.

Magyar Sportlap. Szerk. Horváth József és Magyar Elek; kiadó-tulajd. a Magyar Sportlap kiadó vállalat. Nyomt. Eckstein Bernát és fia. Havonként 3-szor. VII. évf. Ára 20 kor.

Magyar Sportsmann. Szerk. Zala Ernő és Schönberger Béla. I. évf. Nyomt. Hunnia. Hetenk. 4-er. Ára 4 kor. (Megszünt.)

Magyar Szesztermelő. Kiadásért és szerkesztésért felelős Rubinek Gyula; Nyomt. a »Pátria.« Havonként 2-er. III. évf. Ára 10 kor.

Magyar Szinpad. Szerk. tulajd. Márkus József. II. évf. Naponként. Nyomt. a Fővárosi ny. Ára 14 kor.

Magyar Termény-Statisztika. Szerk. és kiadó Aczél Géza és Szalai Béla. II. évf. Het. 3-szor. Nyomt. Neumayer Ede. Ára 80 kor.

Magyar Turf. Lóversenyujság. Szerk. Őszi Kornél. Minden lóverseny előtt való napon. I. évf. Nyomt. Fritz Ármin. Ára 12 kor.

Magyar Utazó Kereskedő. Szerk. Kabos Ede; kiadja a magyarországi utazók egyesülete. Nyomt. a pesti Lloyd-társulat ny. X. évf. Havonként kétszer. Ára 8 kor.

Magyar Üvegipar. Szerk. ifj. Garai Károly. I. évf. Nyomt. az Athenaeum. Hav. 2-er. Ára 16 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Magyar Vas- és Gépujság. Szerk. és tulajd. Nagel J. Nyomt. a pesti könyvnyomda r. t. XVIII. évf. Havonként 3-szor. Ára 16 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Magyar Vaskereskedő. Szerk. Biró Ármin; főszerk. és laptulajd. Krausz Zsigmond. I. évf. Nyomt. az Országos központi községi ny. r. t. Ára 16 kor.

Magyar Vendéglős- és Kávésipar. Főszerk. dr. Solti Ödön, Barta Béla, F. Kiss Lajos, fel. szerk. F. Kiss Lajos. II. évf. Nyomt. Pátria. Ára 12 kor.

Mauthner Utmutatója. Szerk. és kiadó Mauthner Ödön magkereskedő. I. évf. Nyomt. az Athenaeum.

Mercur. Hiteles sorsolási tudósító. Szerk. Berger Mór. Nyomt. a Hungaria társaság. XXV. évf. Minden húzás után magyar és német szöveggel. Ára 4 kor. Ugyanezen szöveggel:

Magyar Mercur.
Budapesti Mercur.
Fővárosi Mercur.
Magyar Fővárosi Mercur.
Sorsolási Mercur.
Tőzsdei Mercur.
Uj Mercur.
Pénzügyi Mercur.
Pesti Mercur.

Mészárosok és Hentesek Lapja. Lapvezető: Komáromi Sándor; szerk. Sas (Schatz) Ármin. VIII. évf. Nyomt. Révai és Salamon. Ára 12 kor.

Mezőgazdasági Alkalmazottak Lapja. Szerk. Degré Hugó. I. évf. Nyomt. Hunnia. Ára 6 kor.

A Mi Zászlónk. A magyar demokrata munkáspárt közlönye. Szerk. Szikora Zoltán. Nyom. Weissenberg. X. évf. Ára 6 kor.

Molnárok Lapja. Az »Országos Molnár-Egyesület Hivatalos Közlönye.« Szerk. és laptulajd. Jutassy Ödön. Nyomt. a Pátria. VII. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Műcsarnok. Az országos magyar képzőművészeti társulat lapja. Szerk. Ambrozovics Dezső. Nyomt. a Budapesti Hirlap ny. III. évf. A társulat tagjai ingyen kapják.

Műszaki Hetilap. (Ezelőtt Gazdasági Mérnök.) Szerk. és kiadó-tulajd. Gonda Béla; Nyomt. Feldmann Mór. XXIV. évf. Ára 24 kor.

Művészet. Szerk. Cs. Szabó Kálmán. I. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Pesti kny. r. t. Ára 16 kor.

Művészvilág. Szerkesztő Rudnai Győző. II. évf. Ára 16 kor.

Nemzetgazdasági Szemle. Szerk. Katona Béla. II. évf. Nyomt. a Werbőczi ny. Hav. 3-szor. Ára 20 kor.

Nemzeti Merkur. Kiadja Redlich Dávid váltóüzlete. XI. évf. Nyomt. Kaufmann József. Minden huzás után. Ára 2 kor.

Nemzeti Szemle. A Nemzeti Szövetség értesitője. Szerk. Déri Gyula; kiadótulajd. Leidenfrost J. Nyomt. Markovits és Garai. III. évf. Havonként 2-er. Ára 16 kor.

Nemzetközi Fürdő-Lapok. Szerk. Elek Hugó, kiadó: Eckstein Bernát és fia nyomd. V. évf. Havonként 3-szor. Ára 12 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Néplap. Gazdasági heti közlöny. Szerk. István gazda. VII. évf. Nyomt. Franklin-társulat. Ára 3 kor.

Népszava. A magyarországi általános munkáspárt központi közlönye. Szerk. Kardos J., kiadó-tulajd. Faragó K. Nyomt. Neumayer Ede. XXIV. évf. Hetenk. 3-szor. Ára 8 kor. 80 fillér.

Országos kereskedelem, ipar és pénzügy. Szerk. Pallay Mihály. Nyomt. Hunnia. Korvin testvérek. III. évf. Ára 16 kor.

Országos Központi Hitelszövetkezeti Értesítő. Szerk. dr. Baross Lajos. II. évf. Nyomt. az Athenaeum. Hav. 2-szer. Ingyen.

Orvosi Hetilap. Szerk. és kiadótulajd. Hőgyes Endre és Székely Ágoston. XLIV. évf. Pesti Lloyd-társulat nyomd. Ára 20 kor.

Orvosi Heti-Szemle. Szerk. és kiadó tulajd. dr. Flesch Nándor. XXVIII. évf. Nyomt. a Pallas. Ára 16 kor.

Pannonia. A fővárosi váltóüzlettársaság sorsolási tudósitója. Szerk. Adler Gyula. Nyomt. Korvin testv. XVI. évf. Havonként 2—3-szor. Ára 2 kor.

Papir. Szerk. és kiadják Landau József és Barta Lajos. II. évf. Nyomt. Pátria. Hav. 2-szer.

Pénzügyi Hirlap. Szerk. és kiadja Lendvay Sándor. VII. évf. Nyomt. Pátria. Havonként kétszer. Ára 3 kor.

Pénzügyi Közlöny. Kiadja a m. kir. pénzügyminiszterium. XXVII. évf. Havonként többször. Ára 4 kor. Nyomt. a m. kir. államnyomda.

Pénzügyi Ujság. Szerk. Parlaghy Vilmos; laptulajd. a Pénzügyi Ujság kiadó-vállalata. Nyomt. Schlesinger és Kleinberger. V. évf. Havonként 2-er. Ára 3 kor.

A Pinczér. Szerk. Braun Sándor. II. évf. Nyomt. Neuwald Illés. Ára 6 kor.

Polytechnikai Szemle. Szerk. Wolf Sándor és társai; kiadó Szterényi Bertalan. Nyomt. Fővárosi nyomda. V. évf. Havonként 3-szor. Ára 16 kor.

Posta-Közlöny. Szerk. Jancsó Dezső; kiadó-tulajd. Böszörményi Ilona. Nyomt. Buschmann F. XXXIV. évf. Havonként háromszor. Ára 10 kor.

Rejtelmes Világ. Főszerk. báró Mikos János; szerk. Siráki Ferencz. IV. évf. Nyomt. Szent-Gellért ny. Havonként 2-er. Ára 12 kor.

Rendeleti Közlöny A magyar királyi honvédség számára. Személyi ügyek. Szabályrendeletek. Nyomt. Pallas. XXVI. évf. Megjelen havonkint 2—3 szám.

Rendőri Lapok. Kiadó-tulajd. Mezei Sándor; szerk. Guthi Imre. VII. évf. Nyomt. Légrády testv. Ára 14 kor.

Siketnéma-Világ. Szerk. és kiadótulajd. Aba Péter. I. évf. Nyomt. Stephaneum. Hav. 2-er. Ára 20 kor.

Sorsolási Ellenőr. Szerk. Kaufmann Richard. II. évf. Nyomt. Schlesinger és Kleinberger. Hav. 2-szer. Ára 3 kor.

Sorsolási Hungaria. Szerk. és tulajd. ifj. Schön Ármin. XIV. évf. Nyomt. Hunnia. Hav. 2-szer. Ára 3 kor.

Sorsolási Közlöny. Kiadó-tulajdonos Beimel Lajos. Nyomt. Kaufmann József. XIV. évf. Minden huzás után. Ára 2 kor.

Sorsolási Tudósító. Szerk. és kiadja Aradi Rezső. Nyomt. Hunnia. XXX. évf. Minden huzás után magyar és német szöveggel. Havonként 2-szer. Ára 3 kor.

Ugyanezen szöveggel:

Fortuna.

Kis Mercur.

Hiteles Sorsolási Értesitő.

Fővárosi Tőzsde Szemle.

Hungaria.

Hermes.

Nyeremény.

Phőnix.

Telegraph.

Uj Magyar Mercur.

Sportélet. Szerk. Őszi Kornél. Nyomt. a Kosmos. V. évf. Ára 16 kor.

Sport-Ujság. Szerk. Zala Ernő. I. évf. Nyomt. Hunnia. Minden versenynap előtti napon, egy szám 8 fillér.

Sport-Világ. Szerk. és kiadja a »Sport-Világ társaság«; képviseli Iszer Károly. Nyomt. a pesti Lloyd-társaság. VII. évf. Ára 8 kor.

Statisztikai Heti Kimutatás. Szerk. Kőrösi József; kiadja a fővárosi stat. hivatal. Nyomt. a pesti könyvny. r. t. XXVIII. évf. Ára 6 kor.

Szabadalmi Közlöny. Szerk. Frecskay János. Nyomt. a Pallas. V. évf. Ára 20 kor.

Szabadság. Szerk. Szikora Zoltán. V. évf. Nyomt. Pátria. Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Szárnyasaink. Szerk. Parthay Géza. Az országos baromfitenyésztési központ hivatalos közlönye. Nyomt. a fővárosi ny. XV. évf. Havonként kétszer. Ára 8 kor.

Színészek Lapja. Szerk. Mészáros Kálmán; kiadja a magyar színész-egyesület központi igazgató tanácsa. Nyomt. Löblovitz Zsigmond. XVIII. évf. Minden 10 napban. Ára 8 kor.

Színészeti Közlöny. Szerk. és kiadótulajd. Réthy L. Pál, hely. szerk. Radó Pál. Nyomt. Müller Károly. XI. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Szinház és Zene. Szerk. Ilosvai Hugó. II. évf. Havonk. 3-szor. Nyomt. Belvárosi ny. Ára 8 kor.

Szinházi Lapok. Szerk. Forrai Soma. Nyomt. Szent Gellért ny. IV. évf. Naponként. Ára 36 kor.

Szövetkezés. Szerk. Bernáth István. XII. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Stephaneum. Ára 4 kor.

Szövetkezeti Szemle. Szerk. és laptulajd. Wechsler Gyula. IV. évf. Havonként kétszer. Nyomt. Schmelcz és Schillinger. Ára 16 kor.

Takarékpénztári Közlöny. Szerk.-tulajd. Wechsler Gyula. II. évf. Nyomt. Schmelcz és Schillinger. Hav. 2-szer. Ára 16 kor.

Társulati Értesitő. Szerk. és kiadótulajd. dr. Gyürky Ödön. Nyomt. Buschmann F. IX. évf. Havonként 2-szer. Ára 4 korona.

Technologiai Lapok. Szerk. Tá-

borsky Ottó. Kiadja és nyomt. Kertész József. XII. évf. Havonként kétszer. Ára 16 kor.

Telekkönyvi Tanácsadó. Szerk. és kiadó-tulajd. Bereghy Endre. II. évf. Nyomt. Wesselényi Géza. Havonként 3-szor. Ára 6 kor.

A Természet, állattani és vadászati folyóirat. Szerk. Dr. Lendl Adolf és csikszentsimonyi és ernyesi Lakatos Károly. IV. évf. Havonként 2-er. Nyomt. Markovits és Garai. Ára 6 kor.

Törvényszéki és Rendőri Ujság. Szerk. dr. Guthi Soma; kiadó az Apolló kiadó r. t. II. évf. Nyom. Athenaeum. Ára 16 kor.

Turf-Világ. Szerk. Salamon Endre; laptulajdonosok: Schwendenrein Alajos és Salamon Endre. I. évf. Nyomt. Franklin-társulat. Hav. 2-szer. Ára 16 kor.

Tüzrendészeti Felügyelő. Szerk. Lukáts Gyula. II. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Nagel István. Ára 4 kor.

Typographia. Szerk. és kiadó Lipp Károly. Nyomt. a Gutenberg ny. XXXII. évf. Egyes szám 30 fillér. (»Gutenberg« német melléklettel.) Nyomt. Krausz S. és t.

Uj Auróra. Szerk. és kiadja Grósz Samu. II. évf. Nyomt. Neuwald Illés. Havonk. 2-szer. Dijtalanul küldetik.

Uj Világosság. Szerk. Török János Ernő és Szentmiklósy Imre. I. évf. Nyomt. Fuchs Samu és társa. Ára 5 kor.

Unio. Szerk. Tagányi Árpád. A sütők, czukrászok és mézeskalácsosok ipartestülete hivatalos szakközlönye. Nyomt. Hunyadi ny. V. évf. Havonként 2-er. Ára 8 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Unio. Sorsolási hirlap, kiadja Beifeld József váltóüzlete. XIX. évf. Nyomt. Kaufmann József. Hav. 2-szer. Ára 3 kor.

Ügyvédek Lapja. Szerk dr. Wolf Vilmos és dr. Löwy Gábor. Nyomt. Márkus Samu. XVII. évf. Ára 12 kor.

Vadászat és Állatvilág. Szerk. Parthay Géza. I. évf. Nyomt. Hornyánszky Viktor. Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Vadász és Verseny-Lap. Főszerk. és kiadó-tulajd. Sárkány János Ferencz; fel. szerk. Ferdinandy Béla. XLIV. évf. Nyomt. a Pallas. Ára 24 kor.

Vadász-Lap. Szerk. Egerváry Gyula; kiadó-tulajd. Sárkány János Ferencz és Egerváry Gyula. Nyomt. a Pallas. Minden hó 5. 15 és 25-én. XXI. évf. Ára 12 kor.

Vállalkozók Közlönye. Szerk. Komor Marczell; kiadó-tulajd. Várnai F. nyomdász. VI. évf. Ára 12 kor.

Vállalkozók Lapja. Szerk. és kiadótulajd. Lakatos Lajos; kiadó tulajd. Lakatos L. és Salzer I. Nyomt. a belvárosi ny. XXI. évf. Ára 12 kor.

Vas- és Fémmunkások Szaklapja. Szerk. és laptulajd. Teszárs Károly. Nyomt. Neumayer Ede. VIII. évf. Havonként kétszer. Ára 2 kor. 40 fill.

Vasut. Szerk. és laptulajd. Keleti Lajos. Nyomt. Minerva. III. évf. Ára 16 kor.

Vasuti és Hajózási Hetilap. Szerk. dr. Szabolcsy Antal. II. évf. Nyomt. Hornyánszky Viktor. Ára 16 kor.

Vasuti és Közlekedési Közlöny. Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Heltai Ferencz. Nyomt. a Pesti kny. r. t. XXXI. évf. Hetenként 3-szor. Ára 24 kor.

Vasuti Lapok. Szerk. Biró Lajos. III. évf. Nyomt. Árpád ny. Hav. 3-szor. Ára 10 kor.

A Vendéglős. Szerk. és kiadó-tulajd. Wagner József. Nyomt. Buschmann F. XI. évf. Havonként 2-szer. Ára 12 kor.

Vendéglősök Lapja. Szerk. tulajd. Ihász György. Nyomt. Wesselényi Géza. XVI. évf. Hav. 2-szer. Ára 12 kor.

Veterinarius. Szerk. dr. Hutyra Ferencz és dr. Rátz István. Nyomt. a Pátria. XXIII. évf. Havonként 2-er. Társ. tagok kapják.

Vizügyi és Hajózási Közlöny. Szerk. és kiadó-tulajd. Nautilus. Nyomt. az Athenaeum. X. évf. Ára 16 korona.

Zenelap. Szerk. és kiadó-tulajd. Ságh József; társszerk. Langer Viktor. Nyomt. Szent Gellért ny. XIV. évf. Havonként 3-or (jul. és aug. kivételével). Ára 8 kor.

Zenélő Magyarország. Szerk. és kiadó Klökner Ede. Nyomt. Kunosy Vilmos és fia. VII. évf. Havonként 2-er. Ára 8 kor.

Zenevilág. Szerk. Hackl N. Lajos. II. évf. Nyomt. Pesti könyvny. r. t. Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Zoológiai Lapok. Szerk. Parthay Géza. III. évf. Nyomt. Hornyánszky Viktor. Havonk. 2-szer. Ára 8 kor.

VIDÉKEN.

Biharmegyei Iparosok Közlönye. (Nagyvárad.) Főszerk. Weisz Gyula. fel. szerk. Lázár Vilmos; kiadó-tulajd. a szerkesztőség. Nyomt. Neuman Vilmos. I. évf. Ára 6 kor. (Megszünt.)

Borsodi Gazda. (Miskolcz.) Szerk. és kiadják: Vértesy Tivadar és Sugár Ignácz. Nyomt. Klein és Ludvig. I. évf. Ára 4 kor.

Debreczeni Gazdasági Lapok. (Debreczen.) Fel. szerk. ifj. Sporzon Pál; szerk. Rácz Lajos. II. évf. Havonként 2-szer. Nyomt. a városi ny. Ára 4 kor.

Délkeleti Fürdőlapok. (Oravicza.) Szerk.-tulajd. Frank Gusztáv. Nyomt. Wunder Károly. Megjelenik jun.—szept. I. évf. Ára 2 kor. 40 fill.

Délvidéki Sport. (Temesvár.) Szerk. Neuhausz Ernő és Osztie Andor. Nyomt. Csendes Jakab. III. évf. Havonként 2-er. Ára 8 kor.

Délvidéki Ügyvédek Lapja. (Temesvár.) Szerk. Korniss Géza; tulajd.-kiadó a kamara. Nyomt. Csendes Jakab. I. évf. Ára 10 kor.

Dunántuli Közgazdasági Szemle. (Veszprém.) Szerk. és kiadó-tulajd. Paur Ödön. Nyomt. Köves és Boros. I. évf. Ára 12 kor.

Erdélyi Gazda. (Kolozsvár.) Szerk. és kiadó Tokaji László; társszerk. Jakab László; segédszerk.: Éber Ernő; kiadja az Erdélyi gazdasági egylet. XXXII. évf. Nyomt. Gámán János. Ára 12 kor.

Erdészeti Ujság. (Szászsebes.) Szerk. és kiadó-tulajd. Podhradszky Emil. Nyomt. Stegmann János. IV. évf. Ara 8 kor.

Földmivelő. (Hódmezővásárhely.) Szerk. Szathmári Péter, kiadja: Mucsi Lajos. I. évf. Nyomt. Engel Lajos. Ára 4 kor. 40 fill.

Gyakorlati Mezőgazda. (Kassa.) Főszerk. és tulajd. Kovácsy Géza; fel. szerk. Gerlóczy Géza. XXV. évf. Nyomt. Vitéz A. Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Hölgyek Lapja. (Sopron.) Főszerk.-tulajd. Stettnerné. Nyomt. Török és Kremszner. I. évf. Hav. 3-szor. Ára 8 kor.

Időjárási Naptár. Magyarország számára. (Ó-Széplak.) Kiadja a nyitravölgyi gazdasági egylet agrármeteorologiai observatoriuma. Nyomt. a Kohn-féle ny. Rózsahegyen. XVII. évf. Ára 8 kor.

Ipar és Kereskedelem. (Szeged.) Szerk. Gallovich Jenő. Nyomt. Várnai L. I. évf. Havonként 2-szer. Ára 4 kor.

Iparosok Közlönye. (Kolozsvár.) Főszerk. dr. Várady Antal, fel. szerk. Csokonai Vitéz Mihály; kiadja 20 tagú felügyelő bizottság. I. évf. Nyomt. Gombos Ferencz.

Jövőnk. (Arad.) Szerk. és kiadó: Edvi Illés László. Nyomt. Gyulai István. IV. évf. Havonként 2-er. Ára 8 kor.

Kecskeméti Jogakadémiai Lapok. (Kecskemét). Szerk. Paál Árpád. I. évf. Hav. 2-szer. Ára 6 kor.

Kerékpár-Sport. (Pécs.) Szerk. és tulajd. Bolgár Tivadar. VII. évf. Nyomt. Weiss F. és S. Nagy-Kanizsán. Havonként 3-szor. Ára 8 kor.

Kézműiparosok Lapja. (Szeged.) Szerk. Bozso János. Nyomt. Engel Lajos. I. évf. Ára 8 kor.

Kiskereskedők Lapja. (Nagyvárad.) Szerk. Adorján Ármin. Nyomt. Neumann Vilmos. I. évf.

Kis Tükör. (Kolozsvár.) Képes családi hetilap. Szerk. és kiadó-tulajd. Kecskeméthy István. Nyomt. Gombos Ferencz. VIII. évf. Ára 4 kor.

Közgazdasági Közlemények. (Beszterczebánya.) Szerk. dr. Holesch István; kiadja a beszterczebányai kereskedelmi és iparkamara. IV. évf. Havonként 3-or. Nyomt. Hungaria. Ára ?

Közvetítő Közlöny. (Szabadka.) Szerk. Borsody Imre. Nyomt. Hirth Lipót és társa. Hav. 2-szer. I. évf. Ára 8 kor.

Magyar Földmivelő. (Szatmár.) Szerk. és kiadó-tulajd. Bodnár Gáspár. Nyomt. Morvai János. III. évf. Ára 4 kor.

Magyar Sportélet. (Arad.) Szerk. Losonczy Zoltán és Kormos Sándor. I. évf. Hav. 3-szor. Ára 8 kor. (Megszünt).

A Mi Ujságunk. (Szombathely.) Szerk. Kelemen Lajos. I. évf. Nyomt. Egyházm. ny. Ára 10 kor.

Népakarat. (Veszprém.) Szerk. Takács Szilveszter. Nyomt. a Vörösmarty ny. III. évf. Ára 8 kor.

A Nyitravölgyi Gazdasági Egylet Közlönye. (Nyitra.) Szerk. báró Friesenhof Gergely. Nyomt. az egyesület. XXV. évf. Havonként kétszer. Ára 6 kor.

Segédjegyzők Lapja. (Bács-Petrovosello.) Szerk. B. Király Béla. I. évf. Hav. 2-szer. Ára 6 kor.

Szegedi Jogász-Lapok. (Szeged.) Szerk. Reiniger Jakab. IX. évf. Nyomt. Endrényi Lajos. Ára 12 kor.

Szinházi Lapok. (Kecskemét). Főszerk. és laptulajd. Micsey F. György; fel. szerk. Szabados László. I. évf. Szini évad alatt naponként. Nyomt. a kecskeméti hirlapkiadó és ny. r. t. Egyes szám. ára 2 fillér.

Szinházi Ujság. (Nagyvárad.) Szerk.

Márton Manó. I. évf. Nyomt. Neumann Vilmos kiadó-tulajd. Naponként.

Szőlőszeti és Borászati Lap. (Kecskemét.) Szerk. és kiadó-tul. Maurer János. Nyomt. Forster, Wesselényi és társai Miskolczon. XXI. évf. Ára 8 kor.

Szövetség. (Arad.) Szerk. és kiadja Farkas Ferencz és Hatos Tivadar. I. évf. Nyomt. az Aradi ny. Ára 8 kor. (Megszünt.)

Torontáli Helyi érdekü Vasuti Körözvények Gyüjteménye. (Nagy-Becskerek.) Kiadja a torontáli helyiérdekü vasutak igazgatósága. II. évf. Nyomt. Pleitz Ferencz Pál.

Ujkori Lapok. Országos pinczérlap. (Szeged.) Szerk. és laptulajd. Flór Győző; kiadó-tulajd. Schild Adolf. III. évf. Nyomt. Müller Károly. Ára 12 kor.

Városok. (Kecskemét.) Szerk. Sándor István; kiadó Szilády László nyomdász. I. évf. Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Vasuti Folyóirat. (Miskolcz.) Szerk. és kiadó: Gedeon András. Nyomt. Forster, Klein és Ludwig. III. évf. Havonként 3-szor. Ára 14 kor.

Összesen 276.

VIII. VIDÉKI LAPOK

(nem politikai tartalommal.)

Abauj-Szántó és Vidéke. (Abauj-Szántó.) Szerk. és nyomt. Baksy Barna. IV. évf. Ára 8 kor.

Abony. (Abony.) Szerk. Temesközy Gerzson, kiadó-tulajdonos Szerdahelyi János nyomdász. III. évf. Ára 8 kor.

Ada-Moholi Közlöny. (Ada.) Szerk. fel. és laptulajd. Berger Adolf. X. évf. Nyomt. Berger L. Ára helyben 8 kor., vidékre 10 kor.

Alföldi Közlöny. (Kecskemét.) Szerk. dr. Aczél Sándor. Nyomt. Ottinger Kálmán Nagy-Kőrösön. Hetenként 2-er. Ára 12 kor.

Alsó-Baranya. (Dárda.) Szerk. Pető Lajos Nyomt. Markovits és Garai Budapesten. I. évf. Ára 8 kor.

Alsó-Lendvai Hiradó. (Alsó-Lendva.) Szerk.-tulajd. és kiadó Andor Pál. V. évf. Nyomt. Balkányi Ernő. Ára 8 kor.

Aradi Hiradó. (Arad.) Szerk. és laptulajd. Cs. Endes Dániel. VII. évfolyam. Nyomt. Aradi ny. r. t. Ára 8 kor.

Aradmegyei Hirlap. (Borosjenő.) Szerk. dr. Mérő Samu. Nyomt. Ungar J. I. évf. Ára 8 kor.

Aranyos-Vidék. (Torda.) Szerk. Nagy Albert; kiadó-tulajd. Nagy Olivér és társai X. évf. Nyomt. Füssy és Sztupjár. Ára 8 kor.

Árvamegyei Hirlap. (Alsó-Kubin.) Szerk. és kiadó Trnkócy József nyomdász. XIII. évf. Ára 8 kor.

Aszód és Vidéke. (Aszód.) Szerk. Nyiry Lajos. Nyomt. a m. kir. javítóintézet nyomd. I. évf. Ára 12 kor.

Bácskai Ujság. (Apatin.) Szerk. és kiadó-nyomdász Szavadill József. V. évf. (Magyar és német). Ára 6 kor.

Bács-Kulai Hirlap. (Kula.) Szerk. és kiadó-tulajd. Berkovits Márk nyomdász. IV. évf. Ára 8 kor.

Bács-Szent-Tamási Hiradó. (Szent-Tamás.) Szerk. és kiadó-tulajd. Kecskés Sándor. Nyomt. a »Szenttamási könyvny.« I. évf. Ára 8 kor.

Bács-Topolyai Hirlap. (B.-Topolya.) Szerk. dr. Fárnek Dezső; kiadó-tulajd. Wilheim Miksa nyomdász. V. évf. Ára 8 kor.

Bajai Hirlap. (Baja.) Szerk. és laptulajd. dr. Lemberger Ármin; Kiadja Kazal József nyomdász. III. évf. Ára 10 korona.

Bajai Közlöny. (Baja.) Szerk. és tulajd. Erdélyi Gyula; kiadó Rajkovits Károly nyomdász. XXIII. évf. Ára 10 kor.

Balatonvidék. (Keszthely.) Szerk. Bontz József IV. évf. Nyomt. a kiadó Sujánszky József. Ára 10 kor.

Bánffy-Hunyad és Vidéke. (Bánffy-Hunyad.) Szerk. dr. Davidovich Sándor. II. évf. Nyomt. Ábrahám Mór. Ára 10 kor.

Barcs és Vidéke. (Barcs). Szerk. és kiadó Skribanek Géza nyomdász. VI. évf. Ára 8 kor.

Bars. (Léva.) Szerk. Holló Sándor. Nyomt. Nyitrai és társa. XX. évf. Ára 10 kor.

Barsi Ellenőr. (Aranyos-Marót.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Bottka Győző. Nyomt. Dóczi. XII. évf. Ára 8 kor.

Bártfa és Vidéke. (Bártfa.) Szerk. Arányi Dezső; kiadótulajd. Blayer M. nyomdász. X. évf. Hav. 2-er Ára 8 kor.

Békés. (Gyula.) Szerk. Kohn Dávid; kiadó-tulajd. Dobay János nyomdász. XXXII. évf. Ára 10 kor.

Békésmegyei Hirlap. (Gyula.) Szerk. dr. Frankó László. Nyomt. Dobay János, II. évf. Ára 8 kor.

Bereg. (Beregszász.) Szerk. Janka

Sándor; kiadótulajd. a »Haladás« könyvnyomdája. XXVII. évf. Ára 8 kor.

Beszterczebánya és Vidéke. (Beszterczebánya.) Főszerk. Áldor Imre; szerk. Podhradszky Lajos; tulajd. Sonnenfeld Mór. Nyomt. a Hungaria. XIII. évf. Ára 8 korona.

Borsod. (Miskolcz.) Szerk. Miskolczy Pál; kiadó-tulajd. Forster, Klein és Ludvig. XXXIV. évf. Ara 8 kor.

Borsod-Miskolczi Közlöny. (Miskolcz.) Szerk. Sugár Ignácz és dr. Kovács József. Nyomt. Forster, Klein és Ludvig. XVIII. évf. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Ceglédi Ujság. (Czegléd.) Szerk. dr. Molnár Albert; kiadó-tulajd. a szerkesztőbizottság. Nyomt. Nagy Elek. X. évf. Ára 6 kor.

Csikmegyei Híradó. (Csik-Szereda.) Szerk. és kiadó-tulajd. Szvoboda József nyomd. II. évf. Ára 6 kor.

Csongrádi Lap. (Csongrád.) Szerk. Éder János és Holló Adolf; kiadó-tulajd. Weisz Márk nyomdász. X. évf. Ára 8 korona.

Csongrádmegyei Hirlap. (Szentes.) Szerk. Tasnády Antal. Nyomt. Vajda Bálint. II. évf. Hetenk. 2-szer. Ára 10 korona.

Csurgó és Vidéke. (Csurgó.) Szerk. dr. Nagy Sándor és Matter János; kiadótulajd. Vágó Gyula nyomdász. VIII. évf. Ára 8 kor.

Czegléd. (Czegléd.) Szerk. dr. F. Halász László; kiadó-tulajd. Sebők Béla nyomdász. XVIII. évf. Ára 6 kor.

Debreczen-Nagyváradi Értesitő. (Debreczen.) Szerk. Nyiri Géza. LVIII. évf. Nyomt. a város könyvny. Ára 4 kor.

Délsomogy. (Szigetvár.) Szerk. dr. Névy Zoltán és Bárvárth Gyula. Nyomt. Kozáry Ede. I. évf. Ára 8 kor.

Déva és Vidéke. (Déva.) Szerk. Szentirmay Alajos; kiadó-tulajd. Kroll Gyula nyomdász. IX. évf. Ára 8 kor.

Dombóvár és Vidéke (Dombóvár.) Főszerk. Lexa Zeno, szerk. Horvát Samu; kiadja a szerkesztőség. Nyomt. a dombóvári ny. II. évf. Ára 8 kor.

Dunaföldvár és Vidéke. (Dunaföldvár.) Szerk. Pető Lajos. Nyomt. Markovits és Garai Budapesten. I. évf. Ára 8 kor.

Eperjesi Lapok. (Eperjes.) Főszerk. Horváth Ödön; fel. szerk. dr. Mikler Károly. XXV. évf. Nyomt. Kósch Árpád. Ára 10 kor.

Érsekujvár és Vidéke. (Érsekujvár.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Illényi István. XVI. évf. Nyomt. Winter Zsigmond. Ára 10 kor.

Erzsébetfalvai Hirlap. (Erzsébetfalva.) Szerk. Matkovich Aladár. Nyomt. Mártonfi László kiadó-tulajd. I. évf. Ára 8 kor.

Erzsébetfalvai Közlöny. (Erzsébetfalva.) Főszerk. és kiadó-tulajd. Erdélyi Mihály; fel. szerk. Radó Károly. V. évf. Nyomt. Feldmann Mór Budapesten. Ára 8 kor.

Esztergom és Vidéke. (Esztergom.) Szerk. Munkácsy Kálmán; kiadó-tulajd. dr. Prokopp Gyula. XXII. évf. Nyomt. Hunnia. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Esztergomi Közlöny. (Esztergom.) Szerk. és kiadó-tulajd. Haan Rezső. Nyomt. Laiszky János. XXII. évf. Ára 8 korona.

Esztergomi Lapok. (Esztergom.) Szerk. és tulajd. Gerenday József, a »Hunnia« nyomd. IX. évf. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Félegyházi Hiradó. (Félegyháza.) Szerk. Berger Károly Lajos; kiadó-tul. Feuer Illés nyomdász VI. évf. Ára 8 korona.

Félegyházi Hirlap. (Félegyháza.) Szerk. Dobák Ferencz; kiadja Vesszősi József nyomdász. Hetenként 2-er. XVIII. évf. Ára 8 kor.

Felső-Bácska. (Bács-Almás.) Szerk. Pethő Lajos. Nyomt. az aszódi m. kir. javítóintézet. I. évf. Ára 8 kor.

Felsőbánya. (Felsőbánya.) Szerk. és kiadó: Kovács Pál. Nyomt. Molnár Mihály. I. évf. Ára 4 kor.

Felsővidék. (Kassa.) Főszerk. Telekessy János; fel. szerk. Schleiminger Jenő. Nyomt. Werfer Károly. I. évf. Ara 10 kor.

Felvidék. (Beszterczebánya.) Szerk. Ferenczy Ödön; kiadó-tulajd. Machold F. nyomdász. VI. évf. Ára 8 kor.

Felvidéki Hiradó. (Turócz-Szent-Márton.) Szerk. Fehér János; kiadó a Magyar nyomda. XIX. évf. Ára 8 kor.

Felvidéki Ujság. (Zsolna.) Szerk. és kiadó-tulajd. Garai Lajos. Nyomt. Gansel Lipót Trencsénben. VII. évf. Ára 8 kor.

Galántha és Vidéke. (Galántha.) Szerk. Pataky Géza; kiadó-tulajd. Neufeld Samu nyomdász. V. évf. Ára 8 kor.

Garamvidéke. (Breznóbánya). Szerk.

Zsemley Oszkár. Tulajd. és kiadó Kreisler József nyomdász. I. évf. Ára 8 kor.

Gödöllő és Vidéke. (Gödöllő.) Szerk. Nyiry Lajos. Nyomt. az aszódi m. kir. javítóintézet ny. II. évf. Ára 12 korona.

Gömör-Kishont. (Rimaszombat.) Szerkesztő Rábely Miklós nyomdász; XX. évf. Ára 8 kor.

Gyergyói Hirlap. (Gyergyó-Szent-Miklós.) Szerk. Kalmár Ignácz; kiadó: Létz János és társa nyomdája. III. évf. Ára 8 kor.

Gyöngyösi Lapok. (Gyöngyös.) Szerk. és kiadó tulajd. Rigó Alajos. XXII. évf. Nyomt. Sima Dávid. Ára 8 kor.

Gyöngyösi Ujság. (Gyöngyös.) Szerk. és kiadó-tulajd. Dudás Adolf; IV. évf. Nyomt. Sima Dávid. Ára 10 kor.

Győri Vasárnapi Ujság. (Győr.) Szerk. és laptulajd. Malcsiner Sándor. Nyomt. Nitsmann József. I. évf. Ára 8 korona.

H.-Böszörmény és Vidéke. (H.-Böszörmény.) Szerk. Porcsalmy Gyula; kiadó-tul. Szabó Ferenczné nyomdája. X. évf. Ára 8 kor.

Halas és Vidéke. (Halas.) Szerk. dr. Hodossy Géza; kiadja Kémeri Sándor. Nyomt. Hirth Lipót és társa Szabadkán. I. évf. Het. 2-szer. Ára 8 kor.

Hatvan és Vidéke. (Hatvan.) Szerk. Nyiry Lajos. Nyomt. az aszódi m. kir. javítóintézet nyomd. I. évf. Ára 12 kor.

Hatvani Közlöny. (Hatvan.) Szerk. és kiadó-tulajd. Vadász Lajos. Nyomt. Kovács és társa Gyöngyösön. I. évf. Ára 8 kor.

Hevesmegyei Lapok. (Gyöngyös.) Szerk. kiadó-tulajd. Vadász Lajos; IX. évf. Nyomt. Kovács és társa. Ára 12 korona.

Hód-Mező-Vasárhely. (Hód-Mező-Vásárhely.) Szerk. és kiadó ifj. Szilágyi Gyula; nyomt. a hódmező-vásárhelyi nyomda- és kiadó-részvénytársaság. XXX. évf. Hetenként 2-szer. Ára 8 kor.

Honti Lapok. (Ipolyság.) Szerk. Halász Ferencz. VI. évf. Nyomt. Neumann Jakab. Ára 9 kor.

Hunyad. (Déva.) Szerk. laptulajd. Réthi Lajos; kiadó Hirsch Adolf nyomdász. XXV. évf. Ára 8 kor.

Kaposvár. (Kaposvár.) Szerk. és laptulajdonos Csondor János. XV. évf. Nyomt. Gerő Zsigmond. Hetenként 2-szer. Ára 12 kor.

Kárpáti Lapok. (Ungvár.) Szerk. Romanecz Aladár; kiadó-tulajd: Jäger Bertalan nyomdász. VI. évf. Ára 8 kor.

Kecskemét és vidéke. (Kecskemét.) Szerk. és kiadó-tulajd. Fekete Mihály. Nyomt. Tóth László. II. évf. Hav. 3-szor. Ára 3 kor. 20 fill.

Kecskeméti Napló. (Kecskemét.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Aczél Sándor és Fördős II. évf. Nyomt. Ottinger Kálmán Nagy-Kőrösön. Hetenként 2-szer. Ára 12 korona.

Keszthelyi Hirlap. (Keszthely.) Szerk. dr. Lovassy Sándor; kiadó-tulajd. Mérei Ignácz. Nyomt. Farkas János. XXIII. évf. Ára 10 kor.

Kisbér és Vidéke. (Kisbér.) Szerk. Döme Péter; kiadó-tulajd. Haftl Kálmán nyomdász. IX. évf. Ára 8 kor.

Kis-Czell és Vidéke. (Kis-Czell.) Szerk. Huss Gyula. Kiadja a »Vörösmarty« ny. II. évf. Ara 8 kor.

Kisjenő-Erdőhegy és Vidéke. (Kisjenő-Erdőhegy.) Szerk és kiadó-tulajd. Gallovich Dezső. II. évf. Nyom. a Kisjenő-Erdőhegy és Vidéke könyvny. Ára 8 kor.

Kis-Küküllő. (Dicső-Szent-Márton) Szerk. Csató Gábor és Boér Elek; kiadótulajd. Hirsch Mór nyomdász. X. évf. Ára 8 kor.

Kispest. (Kispest.) Szerk. és kiadótulajd. dr. Holbesz József. III. évf. Nyomt. Fischhof Henrik. Ára 10 kor.

Kispest-Szt-Lőrinczi Hiradó. (Kispest-Szent-Lőrincz.) Szerk. Muskó Pál; kiadó-tulajd. Fischof Henrik. I. évf. Ára 8 kor.

Kispest-Szent-Lőrinczi Lapok. (Kispest-Szent-Lőrincz.) Szerk. és kiadó Seper Kajetán. III. évf. Nyomt. Szent-Gellért ny. Budapesten. Ára 10 kor.

Kisujszállás és Vidéke. (Kisujszállás.) Szerk. dr. Pallagi Gyula; kiadótulajd. Szekeres József nyomdász. VIII. évf. Ára 8 kor.

Kisvárdai Lapok. (Kisvárda.) Szerk. és laptulajdonos dr. Vadász Lipót. Nyomt. Berger Ignácz. XIII. évf. Ára 8 kor.

Komáromi Hirlap. (Komárom.) Főszerk.-tulajd. Dr. Kolbe Dezső; szerk. Berinkey Bálint. Nyomt. Hungaria. IV. évf. Ára 10 kor.

Komáromi Lapok. (Komárommegyei Közlöny.) (Komárom.) Főszerk. Tuba János; fel. szerk. dr. Kiss Gyula. Nyomt. Spitzer Sándor. XXI. évf. Ára 10 kor.

Komárommegyei Értesitő. (Komárom.) Szerk. és kiadó-tulajd. Jankovich Lajos. X. évf. Nyomt. Hacker Richard. Ára 10 kor.

Korpona és Vidéke. (Korpona.) Szerk.-tulajd. Jeszenszky Gusztáv, társszerk. Matunák Mihály. III. évf. Nyomt. Joerges Ágost. Ára 9 kor.

Kőszeg és Vidéke. (Kőszeg.) Szerk. és kiadó-tulajd. Feigl Gyula nyomdász. XX. évf. Ára 8 kor.

Közérdek. (Maros-Vásárhely.) Szerk. és kiadó tulajd. Pálffy Mihály. Nyomt. Adi Árpád. XII. évf. Ára 12 kor.

Közérdek. (Nagy-Kikinda.) Szerk. dr. Erling Károly, laptulajd. Jeszenszky Ignácz. Kiadó Szegyakov Milán nyomdász. III. évf. Ára 8 kor.

Közérdek. (Ujpest.) Szerk. Brankovics György. Nyomt. Fuchs Antal kiadó-tulajd. V. évf. Ára 8 kor.

Közvélemény. (Siklós.) Szerk. Pakuszy Gyula. Nyomt. Wessely és Horváth. VII. évfolyam. Ára 8 kor.

Krassó-Szörényi Lapok. (Lugos.) Szerk. fel. és kiadó-tulajd. Virányi János nyomdász. XXII. évf. Ára 12 kor.

Kun-Halas. (Halas.) Szerk. és kiadótulajd. Dr. Hermán Ferencz. Nyomt. Práger Ferencz. IV. évf. Ára 10 kor.

Kun-Szent-Márton és Vidéke. (Kun-Szentmárton.) Szerk. Csanády István és Mezey István; kiadó-tulajd. Csanády József nyomdász. IV. évf. Ára 8 kor.

Kunszentmiklós és Vidéke. (Kis. Kőrös.) Szerk. dr. Deutsch Ignácz és Berger Béla. Nyomt. özv. Bors Károlyné. III. évf. Ára 6 kor.

Lajosmizse és Vidéke. (Lajosmizse.) Szerk. Gelsei Biró Zoltán. II. évf. Nyomt. Neuwald Illés. Havonk. 3-szor. Ára 8 kor.

Lajosmizsei Közlöny. (Lajosmizse.) Szerk. Ruzsinszky Alajos. Nyomt. az Első kecskeméti hirlapkiadó és könyvny. r. t. Havonk. 2-szer. I. évf. Ára 6 kor.

Léva és Vidéke. (Léva.) Szerk. Turner József; kiadó Schulcz Ignácz nyomdász. II. évf. Ára 8 kor.

Liptó. (Liptó-Szent-Miklós.) Szerk. gróf Matuska László dr.; kiadó-tul. Steier Izidor nyomdász. VIII. évf. Ára 8 kor.

Losonc és Vidéke. (Losoncz.) Ideigl. fel. szerk. Jeszenszky Ráfael; lap-tul. képviselője Kovács Ferencz. XXI. évf. Nyomt. Losonczi Sándor. Ára 10 kor.

Magyar Népzászló. (Nagyvárad.) Főszerk. Rádl Ödön; fel. szerk. dr. Gyémánt Jenő; kiadó Láng József nyomdász. III. évf. Ára 6 kor.

Magyar Paizs. (Zalaegerszeg.) Szerk. és kiadja Borbély György. Nyomt. Breisach Sámuel. I. évf. Ára 4 kor.

Marczali. (Marczali.) Szerk. és kiadó Mizsur Ádám nyomdász. I. évf. Ára 8 kor.

Marosvásárhely. (Marosvásárhely.) Szerk. dr. Seper Dénes, Pap Sándor és Sárkány Miklós; kiadó: Sztupjár István nyomdász. III. évf. Ára 12 kor.

Mezőtur és Vidéke. (Mezőtur.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Szücs Sándor. Nyomt. Gyikó K. XVI. évf. Ára 8 kor.

Mezőtúri Hirlap. (Mezőtúr.) Szerk. és kiadó dr. Kun Árpád, laptulajd. Mészáros Miklós és Fülöp Ferencz. II. évf. Nyomt. Dolesch és Braun. Ára 8 kor.

Mindszenti Lap. (Mindszent.) Szerk. és kiadó-tulajd. Weisz Ignácz nyomdász. II. évf. Ára 4 kor.

Módos. (Módos.) Szerk. dr. Ernst Lajos; kiadó-tulajd. Lustein Márcus nyomdász. I. évf. Ára 8 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Módos és Vidéke. (Módos.) Szerk. és kiadó-tulajd. Staits György nyomdász. IX. évf. Ára 6 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Mohács és Vidéke. (Mohács.) Szerk. Margitai Péter; lapkiadó Blandl János nyomdász. XIX. évf. Ára 8 kor.

Moór és Vidéke. (Moór.) Szerk. Reszler Jakab nyomdász. XII. évf. Ára 10 kor.

Mosonvármegye. (Magyar-Óvár.) Szerk. Ralbovszky Géza; laptulajdonos Holczer József. II. évf. Nyomt. Brandweiner Vilmos. Ára 12 kor.

Munkács. (Munkács.) Szerk. Szántó Soma és Szalay István; lapkiadó-tulajd. Kroó Hugó nyomdász. XVII. évf. Ára 8 kor.

Muraköz. (Csáktornya.) Szerk. Margitai József; kiadó Fischel Fülöp nyomdász. XVII. évf. Ára 8 kor. (Magyar és horvát szöveggel.)

Muraszombat és Vidéke. (Muraszombat.) Szerk. Sinkovics Elek; kiadó a vendvidéki magyar közművelődési egyesület. Nyomt. Hirschl N. XVI. évf. Ára 6 kor.

Nagybánya és Vidéke. (Nagy-Bánya.) Szerk. Révész Imre; kiadó-tulajd. Molnár Mihály nyomdász. XXVI. évf. Ára 8 kor.

Nagy-Károly és Vidéke. (Nagy-Károly.) Szerk. Papp Béla; kiadó-tulajd.

Sarkadi Nagy Zsigmond nyomdász. XVII. évf. Ára 8 kor.

Nagykátai Hírlap. (Nagy-Káta.) Szerk. dr. Bánus Vilmos és ifj. Chikán Pál. II. évf. Ára 8 kor.

Nagy-Kőrösi Hirlapok. (Nagy-Kőrös.) Főszerk. Tóth József; szerk. Takács Béla; társszerk. Plager Gyula és dr. Joó Imre; laptulajd. Plager és társa. Nyomt. Ottinger Kálmán. XXIII. évf. Ára 10 kor.

Nagy-Kőrösi Ujság. (Nagy-Kőrös.) Szerk. Benkő Imre; kiadó-tulajd. Bazsó Lajos nyomdász. I. évfolyam. Ára 6 kor.

Nagy-Kunság. (Karczag.) Szerkesztő Sződi Miksa. XXV. évf. Nyomt. Sződi S. Ára 8 kor.

Nagy-Küküllő. (Segesvár.) Szerk. Dancs Bertalan; kiadó-tulajd. Betegh Pál nyomdász Székelyudvarhelyt. II. évf. Ára 8 kor.

Nagyszombati Hetilap. (Nagyszombat.) Szerk. és tulajd. Thinágl János Henrik. Nyomt. Winter Zsigmond. XXXII. évf. Ára 4 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Nagy-Tapolcsány és Vidéke. (Nagy-Tapolcsány.) Szerk. Zhorella Gyula és Pollák-Lengyel Béla. II. évf. Ára 10 kor.

Népszava. (Szabadka.) Szerk. és tulajd. Terbe Vincze. Nyomt. Hirth Lipót és társa. VIII. évf. Ára 12 kor.

Nyirvidék. (Nyiregyháza.) Szerk. Inczédy Lajos; kiadó-tulajd. Jóba Elek nyomdász. XXI. évf. Ára 8 kor.

Nyitrai Lapok. (Nyitra.) Szerk. és tulajd. Weiss József. XXXI. évf. Nyomt. Iritzer Zsigmond. Ára 10 kor. 40 f. (Magyar és német szöveggel.)

Ó-Becse és Vidéke. (Ó-Becse.) Szerk. dr. Grünbaum Pál; kiadó-tulajd. Lőwy Lajos nyomdász. XIII. évf. Ára 8 kor.

Orosházi Közlöny. (Orosháza.) Főszerk. Pless Ignácz; fel. szerk. Kis Mór. kiadó-tulajd. Pless N. XXII. évf. Ára 8 kor.

Orosházi Ujság. (Orosháza.) Szerk. és kiadó Veres Lajos nyomdász. XIX. évf. Ára 8 kor.

Orsova és Vidéke. (Orsova.) Főszerk. Ghyczy László, fel. szerk. Tillmann Jakab. Nyomt. Tillmann R. XVI. évf. Ára 8 kor.

Pancsovai Ujság. (Pancsova.) Szerk. Molnár József. IV. évf. Nyomt. Koszanics Gy. Ára 10 kor.

Pápai Közlöny. (Pápa.) Szerk. és kiadótul. Pollatsek Frigyes. Nyomt. Nobel Ármin. X. évf. Ára 12 kor.

Pápai Lapok. (Pápa.) Szerk. dr. Kőrös Endre; laptulajd. dr. Fenyvessy Ferencz; XXVII. évf. Nyomt. a főisk. ny. Ára 12 korona.

Pápai Ujság. (Pápa.) Szerk. Győri Gyula. II. évf. Nyomt. Nitsmann József Győrött. Ára 8 kor.

Petrosény és Vidéke. (Petrosény.) Szerk. Zádory Károly; laptulajd. Figuli Antal nyomdász. IV. évf. Ára 8 kor.

Rábaközi Közlöny. (Csorna.) Szerk. László Samu Kapuvárott és Kokas István Csornán. III. évf. Nyomt. Csokonai ny. Ára 8 kor.

Rábavidék. (Körmend.) Szerk. Fülöp József; kiadó-tulajd. a körmendi könyvny. r. t. XVIII. évf. Ára 8 kor.

Ráczkevei Hírlap. (Ráczkeve.) Szerk. és laptulajd. Guóth Kálmán. II. évf. Nyomt. Rode Mihály kiadó. Ára 8 kor.

Radna-Lippa és Vidéke. (Lippa.) Szerk. és tulajd. Strauszmann Jakab. I. évf. Nyomt. Zach József. Ára 8 kor.

Resicai Lapok. (Resicabánya.) Szerk. Deák Gyula; kiadó-tulajd. Weisz Adolf nyomdász. I. évf. Ára 9 kor. 60 f.

Rozsnyói Hiradó. (Rozsnyó.) Szerk. Róth Béla; kiadja Kovács Mihály nyomdász. XXIII. évf. Ára 8 kor.

Sajó Vidék. (Rozsnyó.) Szerk. Komoróczy Miklós; tulajd.: Herman Istvánné. Nyom. a Sajóvidék ny. III. évf. Ára 8 kor.

Sárospatak. (Sárospatak.) Szerk. dr. Kiss Sándor. I. évf. Nyomt. Steinfeld Jenő. Ára 8 kor.

Sárréti Hiradó. (Berettyó-Ujfalu.) Főszerk. Zih Sándor; szerk. Nagy Zoltán II. évf. Nyomt. Adler Béla. Ára 8 kor.

Sárvárvidéki Hírlap. (Keszthely.) Szerk. dr. Berger József. II. évf. Nyomt. Sujánszky József. Ára 8 kor.

Selmeczbányai Hiradó. (Selmeczbánya.) Szerk. Kuti István; kiadók Joerges Ágost özv. és fia nyomd. XI. évf. Ára 8 kor.

Somlyóvidéki Hirlap. (Devecser.) Szerk. Huss Gyula; kiadja a »Vörösmarty« nyomda. V. évf. Ára 8 kor.

Somogyi Ujság. (Kaposvár.) Szerk. és kiadó: Poór Sándor. Nyomt. Hagelmann Károly. VII. évf. Ára 8 kor.

Sümeg és Vidéke. (Sümeg.) Szerk. Éles Károly. Nyomt. Horváth Gábor. VIII. évf. Ára 8 kor.

Szabadkai Közlöny. (Szabadka.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Szabados Sándor nyomdász. XXV. évf. Ára 4 kor.

Szabadság. (Esztergom.) Szerk.-tulajd.

Bártfay Géza. V. évf. Nyomt. Tábor Adolf. Hetenként 2-szer. Ára 12 kor.

Szabad Szó. (Szentes.) Szerk. Árvai Bálint. II. évf. Nyomt. Vajda. Ára 4 kor.

Szabolcsi Hiradó. (Nyiregyháza.) Szerk. Kálnay László; kiadó-tulajd. Sebők Ede. I. évf. Nyomt. Bessenyei ny. Het. 2-szer. Ára 8 kor.

Szálló Levelek. (Nyirád.) Szerk. Polgár Béla. Nyomt. a Vörösmarty ny. Devecser. IV. évf. Havonk. 2-er Ára 12 kor.

Szalontai Lapok. (Nagy-Szalonta.) Szerk. Nagy Márton, Kornstein Herman és Podhradcky Rezső; lapkiadó-tulajdonos Reich Jakab nyomdász. XII. évf. Ára 8 korona.

Szamos. (Szatmár.) Szerk. dr. Hantz Jenő; kiadó-tulajd. Litteczky Endre a Szabadsajtó ny. XXXI. évf. Hetenként kétszer. Ara 8 kor.

Szarvas és Vidéke. (Szarvas.) Szerk. Benczúr Sándor; kiadó-tulajd. Sámuel Adolf. Nyomt. a Szarvas és Vidéke ny. XI. évf. Ára 8 kor.

Szarvasi Lapok. (Szarvas.) Szerk. Szikes Antal; Nyomt. Dantzky Sándor. XVII. évf. Ára 10 kor.

Szatmár. (Szatmár.) Szerk. Nagy Lajos; kiadó-tulajd. Nagy Lajosné nyomd. XXVI. évf. Ára 5 kor. 60 f.

Szatmár és Vidéke. (Szatmár.) Szerk. dr. Fejes István; kiadó-tulajd. Morvai János nyomdász. XVII. évf. Ára 6 kor.

Szatmármegyei Közlöny. (Nagy-Károly.) Szerk. Baudisz Jenő; tulajdonos Roth Károly nyomdász. XXV. évf. Ára 8 kor.

Szatmár-Németi. (Szatmár.) Szerk. Mátray Lajos; kiadó-tulajd. Weinberger testvérek. IV. évf. Ára 4 kor.

Szeghalom és Vidéke. (Szeghalom.) Szerk. Tóth József; kiadó-tulajd. Riegel Zoltán. I. évf. Nyomt. Kovács A. Ára 8 kor. (Megszünt.)

Szeghalomvidéki Hírlap. (Szeghalom.) Szerk. dr. Csák István. I. évf. Nyomt. Kovács A. Ára 8 kor. (Megszünt.)

Székely-Udvarhely. (Sz.-Udvarhely.) Szerk. és kiadó-tul. Betegh Pál nyomdász. VI. évf. Ára 8 kor.

Szekszárd és Vidéke. (Szekszárd.) Szerk. és laptulajd. Geiger Gyula; Nyomt. Rosenbaum Miksa Pakson. XX. évf. Ára 12 kor.

Szent-Endre és Vidéke. (Szent-Endre.) Szerk.-tulajd. Czobor Hugó. II. évf. Nyomt. Markovits és Garai Budapesten. Ára 8 kor.

Szentes és Vidéke. (Szentes.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Mátéffy Ferencz, társszerk. Bántalvi Lajos; Nyomt. a Szentes és Vidéke ny. XXI. évf. Hetenként 2-szer. Ára 10 kor.

Szent-Gotthárd. (Szent-Gotthárd.) Szerk. és kiadó-tul. Wellisch Béla nyomdász. V. évf. Ára 8 kor.

Szepesi Hirnök. (Lőcse.) Szerk. és kiadó-tulajd. Hoepfner Gusztáv. Nyomt. Reiss Jos. Th. XXXVIII. évf. Ára 8 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Szepesi Lapok. (Igló.) Szerk. Nikházi Frigyes; kiadó-tulajd. Csetényi Emil. Nyomt. a »Tátra« ny. XVI. évf. Ára 8 kor.

Szilágy. (Zilah.) Fel. szerk. dr. Kincs Gyula; szerk. ifj. Kapus Sámuel, kiadó Seres Samu nyomdász. XVIII. évf. Ára 8 kor.

Szilágy-Somlyó. (Szilágy-Somlyó.) Szerk. és kiadó-tulajd. Bölöni Sándor nyomdász. XVIII. évf. Ára 8 kor.

Szoboszló és Vidéke. (Hajdu-Szoboszló.) Szerk. és kiadó-tulajd. Fehér Gábor. Nyomt. Plón Gy. X. évf. Ára 8 kor.

Szolgaszemélyzetek Általános Lapja. Szerk. Szinegh Sándor. I. évf. Nyomt. Anglo-nyomda. Ára 12 kor.

Szolnok-Doboka. (Deés.) Szerk. és kiadó Veress Dezső. Nyomt. Demeter és Kiss XXV. évf. Ára 12 kor.

Szöveges Szinházi Ujság. Szerk. Frigyesi Árpád. Kiadó Fritz Armin nyomdász. I. évf. Naponként. Ára 32 kor.

Tapolcza és Vidéke. (Tapolcza.) Szerk. és kiadó-tulajd. Feleki Alajos. Nyomt. Lőwy B. X. évf. Ára 10 kor.

Társadalmi Lapok. (Ujpest.) Szerk. és kiadó-tulajd. Sugár Bódog. Nyomt. Korvin test. IV. évf. Ára 8 kor.

Tata és Tóváros. (Tata.) Szerk. Fogassy Kázmér; laptulajd. Nobel Adolf nyomdász. IV. évf. Ára 8 kor.

Tiszavirág. (B. Petrovoszello.) Szerk. és tulajd. B. Király Béla. I. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Vogel M. Ádám. Ára 8 kor.

Tolnamegyei Közlöny. (Szegzárd.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Boda Vilmos. Nyomt. Molnár Mór. XXVIII. évf. Ára 12 kor.

Török-Szent-Miklós. (Török-Szent-Miklós.) Fel. szerk. Virágh Miklós, szerk. Szabó István és Neumann Vilmos. I. évf.

Nyomt. Kálisch I. Kis-Kőrösön. Ara 8 korona.

Túrkeve. (Túrkeve.) Szerk. és laptul. Bentsik Emma. Nyomt. Fölföldy Györgyné. X. évf. Ára 8 kor.

Udvarhelyi Hiradó. (Székely-Udvarhely.) Szerk. és kiadó-tulajd. Becsek Aladár; nyomt. Becsek D. fia. III. évf. Ára 8 kor.

Ugocsa. (Nagy-Szőllős.) Szerk. Pilisi Sándor; lapkiadó-tulajdonos Doktor István nyomdász. XVI. évf. Ára 8 kor.

Ujpesti Hírlap. (Ujpest.) Szerk. és laptulajd. Beness János. II. évf. Nyomt. Fuchs Antal. Ára 8 kor.

Ujpesti Közlöny. (Ujpest.) Szerk. és kiadó-tulajd. Mártonffy Imre. Nyomt. Kellner és Morländer. VIII. évfoly. Ára 8 kor.

Ung. (Ungvár.) Szerk. Lőrinczy Jenő; kiadó-tulajd. Székely és Illés nyomdászok. XXXVIII. évf. Ára 8 kor.

Ungvári Közlöny. (Ungvár.) Szerk. Schürger Ferencz; kiadó-tulajd. Lévai Mór nyomdász. XXII. évf. Ára 8 kor.

Váci Hirlap. Szerk. Kulcsár Ernő; kiadja Kovách Ernő. Nyomt. Mayer Sándor. XIV. évf. Ára 12 kor.

Vágvölgyi Lap. (Trencsén.) Szerk.-kiadó Skarnitzl X. Fer. nyomdász. XXVII. évf. Ára 8 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Vasárnap. (Marosvásárhely.) Szerk. és kiadó-tulajd. Király Pál. I. évf. Nyomt. Grünn Vilmos. Ára 4 kor.

Vasárnapi Friss Ujság. (Nagyvárad.) Szerk. Gara Ákos; kiadó-tilajd. Neumann Vilmos. I. évf. Ára 1 kor. 40 fillér.

Végvidék. (Pancsova.) Főszerk. Feymann Gyula kiadó-tulajd.; szerk. dr. Hódy Antal. III. évf. Nyomt. Vittigschlager. Ára 12 kor.

Veszprémi Ellenőr, (Veszprém.) Szerk. Várkonyi Dezső. III. évf. Nyomt. Köves és Boros. Ára 12 kor.

Visó és Vidéke. (Felső-Visó.) Szerk. Cseh Nándor; kiadó-tulajd. Ocskay H. Nyomt. Schiffmann H. V. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Zalai Közlöny. (Nagy-Kanizsa.) Szerk. dr. Villányi Henrik; kiadó ifj. Wajdits József nyomdász. XXXIX. évf. Ara 10 korona.

Zalamegye. (Zala-Egerszeg.) Szerk. és kiadó-tulajd. Udvardy Ignácz. Nyomt. özv. Tahy Rozália. XIX. évf. Ára 8 kor.

Zemplén. (Sátoralja-Ujhely.) Szerk. Dongó Gyárfás Géza; kiadó-tulajd. Éhlert Gyula. Nyomt. a Zemplén ny. XXXI. évf. Ára 6 kor.

Zempléni Hirlap. (Sátoralja-Ujhely.) Szerk. Hadady Géza és Jurcsó Ágoston. Nyomt. a Pannonia. VIII. évf. Ára 10 korona.

Zentai Hiradó. (Zenta.) Szerk. és kiadó-tulajd. Kabos Ármin nyomdász. V. évf. Ára 10 kor.

Zentai Közlöny. (Zenta.) Szerk. és kiadó-tulajd. Fekete Sándor nyomdász. XII. évf. Ára helyben 6 kor. vid. 8 koroca.

Zólyom és Vidéke. (Zólyom.) Szerk. és tulajd. Friedmann Mór. Nyomt. Zólyom és Vidéke könyvny. III. évf. Ára 8 korona.

Zólyomvármegyei Hirlap. (Zólyom.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Nádosy Gyula nyomdász. XIV. évf. Ára 8 kor.

Összesen 209.

IX. HIRDETÉSI LAPOK.

BUDAPESTEN.

Általános Forgalmi Értesítő. Szerk. Szenes Mór; kiadó-tulajd. Szenes Mór és Farkas Miklós. Nyomt. Európa. I. évf. Ara . . .

Budapesti Központi Értesítő. Kiadja és szerk. Huszár E. Nyomt. Pesti kny. r. t. I. évf. Ara 4 kor.

Országos Hirdetési Közlöny. Szerk. és tulajd. Gerő József. VI. évf. Nyomt. Európa. Hav. 2-szer. Ára 10 kor.

VIDÉKEN.

Általános Értesítő. (Arad.) Szerk, és kiadó Rózsa András. Nyomt. Réthy Lipót és fia. Het. 2-szer. Ingyen küldetik.

Baranya Vármegye hivatalos lapja. (Pécs.) Szerk. és kiadja Várady Ferencz. Nyomt. Taizs József. III. évf.

Gömör-Kishont t. e. Vármegye Hivatalos Értesitője. (Rimaszombat.) Szerk. és kiadja a vármegyei alispáni hivatal. Szerk. fel. Rábely Miklós nyomdász. XI. évf. Hivatalos hetilap. Ára 8 kor.

Győrvármegye Hivatalos Értesítője. (Győr.) Nyomt. Gross testvérek. I. évf. Havonként 2-szer.

Háromszékmegyei Értesitő.

(Kézdi-Vásárhely.) Szerk. és kiadja a Háromszékvármegye alispáni hivatala. XVII. évf. Nyomt. ifj. Jancsó Mózes. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Heves Vármegye Közigazgatási Lapja. (Eger.) Megyei hivatalos Közlöny. Nyomt. az egri ny. r. társ.

Hivatalos Értesítő. (Segesvár.) Szerk. dr. Seiwert Vilmos; kiadja Nagy-Küküllő vármegye IX. évf. Nyomt. Horeth Fr. J.

Hivatalos Közlemények. (Gyula.) Békésvármegye hivatalos lapja. Kiadja a vármegye alispánja. III. évf. Nyomt. Dobay János.

Hivatalos Közlönye (Torda) Torda-Aranyos vármegye törvényhatóságának. Nyomt. Füssy és Sztupjár. I. évf.

Hontvármegye Hivatalos Közlönye. (Ipolyság.) Szerk. a vármegye jegyzői kara. VIII. évf. Havonként 3-or. Nyomt. Neumann Jakab. Ára 6 kor.

Kolozsvármegye Hivatalos Közlönye. (Kolozsvár.) Szerk. Hory Béla és L. Heyer. Nyomt. Gámán János örököse. XXIII. évf. Ára 8 kor.

Megyei Hiradó. Hivatalos hetilap. (Kaposvár.) Szerk. Roboz István; kiadó Hagelmann Károly nyomdász. XIX. évf.

Nógrádvármegyei Hivatalos Értesitő. (B.-Gyarmat.) Kiadja a vármegyei jegyzői hivatal. Nyomt. a balassagyarmati könyvnyomda r. t. LVII. évf. Hetenként. Ára 8 kor.

Pozsony Vármegye Hivatalos Közlönye. (Pozsony.) Szerkeszti és kiadja Klempa Bertalan alispán. Nyomt. Wigand. F. K. IX. évf. Havonként 2—3-szor. Ára 4 kor.

Sárosvármegye Hivatalos Lapja. (Eperjes.) Szerk. és kiadja Sárosvármegye alispáni hivatala. Nyomt. Kósch Árpád. V. évf. Hetenként. Ára 4 kor.

Somogyvármegye Hivatalos Lapja. (Kaposvár.) Szerk. és laptulajd. Roboz István. XIX. évf. Kiadó Hegelmann Károly nyomdász.

Trencsén Vármegye Hivatalos Közlönye. (Trencsén.) Szerk. Baross Jusztin alispán; kiadja Skarnitzl X. Ferencz nyomdász. Hav. 2-szer. X. évf. Ára 4 kor.

Zólyomvármegye Hivatalos Lapja. (Beszterczebánya.) Szerk. és kiadja Zólyomvármegye alispáni hivatala. I. évf. Nyom. Machold F. Ára 4 kor.

Összesen 21.

X. VEGYES MELLÉKLAPOK.

BUDAPESTEN.

A Budapesti Közlöny Hivatalos Értesitője. XXVIII. évf. Hetenként hatszor.

A »Budapest« Regénycsarnoka. Heti melléklap. XVIII. évf.

Curiai Határozatok. A »Jogtudományi Közlöny« melléklapja.

Egy krajczáros tréfás képes Herkó Páter. A magyar Herkó Páter melléklapja. Hetenként 2-szer. II. évf. Ára 2 kor. 40 f.

Elnöki Utmutató. A »Társulati Értesítő« melléklete. II. évf. Nyomt. Buschmann F. Hav. 2-szer. A kath. egyesületek elnökei számára. Kézirat gyanánt.

Hiteles Sorsolási Értesitő. A »Magyar Pénzügy« melléklapja. XX. évf. Minden fontos huzás után.

Honvédorvos. A »Gyógyászat« havi melléklete.

Hölgyek Lapja. A »Képes Családi Lapok« heti melléklete. XII. évf.

Jogesetek. XVI. évf. Melléklet a »Jog«-hoz és az »Ügyvédek Lapjá«-hoz.

Katholikus Tanügy. A »Magyar Állam« melléklapja. Szerk. dr. Zelliger Vilmos. VI. évf. Ára 4 kor.

Közegészségügy és Törvényszéki Orvostan. Szerk. Fodor József, tanár. Az »Orvosi Hetilap« mellékletei.

Magyar. A »Buda és Vidéke« havi melléklapja. III. évf.

Magyar Kritika. Szerk. Benedek Elek; kiadja a szerkesztő- és kiadó-bizottság. IV. évf. Havonként.

Magyar Lloyd. A »Magyar Kereskedők Lapja« heti melléklete. XX. évf.

Magyar Nép. A »Reggeli Ujság« melléklete. II. évf. (Megszünt.)

Magyar Sörfőzök Lapja. Az »Adóügyi Szaklap« két heti melléklete.

Nyilvántartás. A »Rendőri Lapok« melléklapja. V. évf. (Magyar és német szöveggel.)

A »Pénzügyi Közlöny.« melléklapja.

Pénzügyi Utmutató. A »Pénzügyi Hirlap« melléklapja. XIII. évf.

Polgári Törvénykezés. A »Büntető Jog Tára« melléklapja. XVII. évf.

Posta- és Távirdai Közlemények. Melléklet a M. kir. Posta- és Távirdai Rendeletek Tárához.

Regénytár. A »Vasárnap Ujság« heti melléklete. VI. évf.

Rendőri Közlöny. A »Belügyi Közlöny« melléklapja. XXIX. évf.

Sorsolási Tudósító. A »Pénzügyi Ujság« melléklete V. évf.

Szemészet. Szerk. Schulek Vilmos tanár iskolája.

Szépirodalmi Kert. Szerk. Cziklay Lajos. Heti melléklet a »Magyar Állam«-hoz. XIV. évf.

Uj Budapest. A »Budapest« képes heti melléklete (Élczlap.) XXII. évf. Ára a főlap nélkül 6 kor.

Vasárnap. A »Hazánk« heti melléklapja.

Világkrónika. A »Vasárnapi Ujság« s »Politikai Ujdonságok« s a »Képes Néplap« melléklapja. XXIV. évf.

VIDÉKEN.

Borsodvármegye Hivatalos Értesitője. (Miskolcz.) A »Borsod« melléklete.

Hivatalos Közlöny. (Veszprém.) A »Veszprém-vármegye melléklapja. II. évf.

Hivatalos Melléklet a »Torontálhoz. (Nagy-Becskerek.) XV. évf. Hetenként egyszer.

Hűbele Balázs. (Arad.) Az »Aradi Hiradó« élczlap melléklete.

Hüvelyk Matyi. (Szeged.) A »Szegedi Napló« melléklete VII. évf.

Jász-Nagykun-Szolnokvármegye Hivatalos Közleményei. (Szolnok.) VI. évf. (A Jász-Nagykun-Szolnok megyei Lapok melléklete.)

Kecskeméti Jogakadémiai Lapok. (Kecskemét.) Szerk. Paál Árpád és Kovács Lajos. Nyomt. Ottinger Ede. I. évf. Ára . . .

Sopronvármegye Hivatalos Közzétételei. (Sopron.) A »Soproni Hirlap« melléklete. Szerk. Zalka Pál. Ára 2 kor.

Összesen 37.

ÖSSZEGEZÉS.

Hirlapirodalmunk *számarányát* 1897. és 1898. évben a következő kimutatásban tüntethetjük föl:

	1899.	1900.	
I. Politikai napilapok	52	57	+ 5
II. Politikai hetilapok	78	79	+ 1
III. Vegyes tartalmú képes lapok	11	10	— 1
IV. Egyházi és iskolai lapok	56	52	— 4
V. Szépirodalmi és vegyes tart. lapok	25	25	— —
VI. Humorisztikus lapok	19	16	— 3
VII. Szaklapok	251	276	+ 25
VIII. Vidéki lapok nem politikai tartalommal	219	209	— 10
IX. Hirdetési Lapok ...	15	21	+ 6
X. Vegyes melléklapok	38	37	— 1
Összesen:	764	782	+ 18

II.

A hazai nem-magyar nyelvü hirlapirodalom.

Kereszty Istvántól.

I. TÖBBNYELVÜ LAPOK.*

Szaklapok és vegyes tartalmúak.

BUDAPESTEN.

Általános Szeszipari Közlöny. [M. és német.] III. évf.

Bőripar. Ungarische Gerber-Zeitung. [M. és német] VII. évf.

A Budapesti Áru- és Értéktőzsde Hivatalos Árjegyző Lapja. Amtlicher Cursblatt der Budapester Waaren- und Effecten-Börse. [Magyar és német.] XXXVII. évf.

Budapesti Lakáshirdető. Budapester Wohnungsanzeiger. [M. és német.] XIII. évf.

Commercielle Rundschau. Kereskedelmi Szemle. [Német főlap, magyar melléklappal.] IV. évf.

Dohányárusok Közlönye. Organ der Tabak-Gross- und Kleinverschleisser Ungarns. [M. és n.] VIII. évf.

Építőmunkás. Der Bauarbeiter. [M. és német.] VI. évf.

Értesítő. A. m. kir. tengerészeti hatóság hiv. lapja. — Avvisatore. (Fiume.) (A »La Bilancia« melléklapja.) [M. és olasz.]

Glücksbote. Sorsolási Tudósító. [M. és német.] ? évf.

Italmérők és Italárusok Közlönye. Schanklizenzer-Zeitung. [M. és német.] III. évf.

Kávésipar Szakközlöny. [M. és német.] XIII. évf.

Magyar Agyagipar. Ungarische Thonindustrie. [M. és német.] II. évf.

Magyar Bőripar. — Ungarische Lederindustrie [M. és német.] VII. évf.

Magyar Czukoripar. Die ungarische Zuckerindustrie, *és melléklete:* A Czukorrépa-Termelő. — Der Zuckerrüben-Producent. [M. és német.] IX. évf.

Magyar Fém- és Gépipar. Ungarische Metall- und Maschinen-Industrie. [M. és német.] X. évf.

M. Kir. Postai és Távirda-Rendeletek Tára. Sbornik kr. ug. Postanskih; *és:* Brzovajnih Naredabah. [M. és horvát.] Kiadja a m. kir. kereskedelemügyi miniszter. XV. évf.

Magyar Malom-Közlöny. Ungarische Mühlen-Nachrichten. [M. és német.) II. évf.

Magyar Vas- és Gépujság. Ungarischer Metallarbeiter. [M. és német.] XVIII. évf.

Mercur, hiteles sorsolási tudósító. Authent. Verlosungs-Anzeiger. [M. és német.] XXX. évf.

Nagyszombati Hetilap. Tyrnauer Wochenblatt. [M. és német.] XXXII. évf.

Nemzetközi Fürdő-Lapok. Internationale Bade-Zeitung. [M. és német.] V. évf.

Nemzetközi Nyilvántartás. La Sûreté Internationale. Internationale Evidenz. [M., német és franczia.] A Rendőri Lapok melléklapja. V. évf.

Népszava. Volksstimme. [M. és német.] XXVIII. évf.

Orientalischer Lloyd. [Német és franczia ; lásd a németek közt.]

Rendeleti Közlöny (a m. kir. honvédség számára). Szabályrendeletek. — Viestnik Naredabah. Za kr. ug. do-

* A magyar (illetőleg német) nyelvüek közé is fel vannak véve, az összes létszámot tehát ez a rovat nem gyarapitja.

mobranstvo. Normativne naredbe. [M. és horvát.] XXVI. évfolyam.

Rendeleti Közlöny (a m. kir. honvédség számára). Személyes ügyek. — Viestnik Naredabah. Za kr. ug. domobranstvo. Osobni poslovi. [M. és horvát.] XXVI. évf.

Rendőri Lapok (Magyar Csendőr). [M. és német.] VIII. évf.

Typographia. Gutenberg. [M. és német.] XXXII. évfolyam.

Unio. A Bpest-Székesfőv. Sütők . . . Ipartestülete hivatalos szakközlönye. [M. és német.] V. évf.

Vas- és Fémmunkások Szaklapja. Fachblatt der Eisen- und Metallarbeiter. [M. és német.] IV. évf.

A Vendéglős. [A Kávésipar Szakközlönyével azonos.]

Zenelap. [Német melléklettel.] XIV. évf.

Ziehungs-Liste. Sorsolási Tudósító. [M. és német.] XXX. évf.

Összesen 33.

VIDÉKEN.

Bácskai Ujság. Bácskaer Zeitung. (Apatin.) [M. és német.] V. évf.

Módos és Vidéke. Modos und Umgebung. [M. és német.] IX. évf.

Muraköz. Medjimurje. [M. és horvát.] XVII. évf.

Nyitrai Lapok. Neutra-Trenchiner Zeitung. (Nyitra.) [M. és német.] XXXI. évf.

Szent-Gotthárd. St.-Gotthard. [M. és német.] V. évf. 1899/900.

Szepesi Hirnök. Zipser Bote. (Lőcse.) [M. és német.] XXXVIII. évf.

Telecska. (Kula). [M. és német.] XVIII. évf.

Vágvölgyi Lap. (Trencsén). [M. és német.] XXVII. évf.

Összesen 8.

II. NÉMET LAPOK.

a) *Politikai tartalmúak.*

BUDAPESTEN.

Allgemeine Jüdische Zeitung. (Héber betükkel.) Szerk. tul. Grossberg Lipót. Ny. Fried és Krakauer. XIII. évf. Heti 5 szám. Ára 20 kor.

Budapester Abendblatt. Szerk. Fischer Vilmos. Ny. »Anglo« ny. III. évf. Ára naponta 2 fill. Megszünt.

Budapester Tagblatt. Fel. szerk. Bolgár Ferencz; kiadja »Európa« r. t. Ny. »Európa.« XVII. évf. Napilap. Ára 28 kor.

Extrablatt. A Neues Budapester Abendblatt lenyomata.

Hungaria. Correspondenz für das Ausland. **(Kőnyomatú.)** Szerk. Eichner S., okt. óta a kiadótul.: Neumayer Lajos. Ny. a Pesti kny. R. T., utóbb Pressburg Frigyes kőny. I. évf. Napilap. Ára havonta 30 kor. = 35 franc.

Jüdisches Tageblatt. (Héber betükkel.) Szerk. Gábel Jakab Jehiél. Ny. Neumayer Ede. II. évf. Heti 5 szám. Ára 16 kor.

Montagblatt. Fel. szerk. tul. Viola Miksa. Ny. Schlesinger és Kleinberger. XII. évf. Hetilap. Ára 12 kor.

Neues Budapester Abendblatt. Szerk. Singer Arthur, kiadó ő és (decz. óta) Barna Tódor. Ny. »Kosmos« I. évf. Napilap. Száma 2 fillér.

Neues Kleines Journal. Szerk. Vida Bódog, tul. »Európa« r. t. Ny. »Európa.« IV. évf. Ára naponta 2 fill.

Neues Pester Journal. Fel. szerk. Bródy Lajos; kiadó-tul. Bródy Zsigmond. Ny. »Hungaria« ny. XXIX. évf. Napilap. Ára 28 kor.

Neues Politisches Volksblatt. Fel. szerk. dr. Fleischmann Sándor; kiadó tul. Mérey Miksa. Ny. »Kosmos.« XXIV. évf. Napilap. Ára 20 kor., a »Witzrakete« melléklappal együtt 22 kor 40 fill.

Pester Lloyd. Fel. szerk. Falk Miksa; kiadó, ny. a »Pesti Lloyd-Társulat« XLVI. évf. Napilap, estilappal. Ára 44 kor.

Politisches Volksblatt. Fel. szerk. Sipos J.; kiadó tul. a »Hungaria« vállalat. Ny. »Hungaria« XXVI. évf. Napilap. Ára 20 kor.

Ungarische Information. Politisch-wirthschaftliche Correspondenz für das Ausland über Ungarn und den Balkan. **(Kőnyomatú.)** Szerk. Eichner S., helyettes sz. dr. Gál Jenő. Napilap. Ara havonta 20 kor. = 20 Mk.

Összesen 14.

VIDÉKEN.

Bács-Bodrogher Presse. (Ujvidék.) Fel. szerk. és kiadó Fuchs Emil. Ny. Fuchs Emil és Társa. XLV. évf. Hetilap. Ára 10 kor.

Dettaer Zeitung. (Detta.) Fel. szerk. Binder Jenő és Drechsler Bernát; kiadó tul., ny. Heldenwanger J. XX. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Deutsches Tagblatt für Ungarn. (Temesvár.) Szerk. Cramer Alwin. Kiadó tul. Wettel L. J. Ny. »Posaune« ny., majd »Gutenberg« ny. I. évf. Napilap. Ára 24 kor.

Donau-Temes-Bote vorm. Banater Post. (Pancsova.) Szerk. tul., ny. Wittigschlager K. XXXI. évf. Hetenként két szám. Ára 16 kor.

Eisenburg. (Szombathely.) Főszerk. Kővári-Kaffehr Béla; szerk. Füredi Béla. Ny. Bertalanffy. IV. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Der Freimütige. »Südungarisches Volksblatt.« (Temesvár.) Fel. szerk. és tul. Blaskovics Ferencz. Ny. »Délmagyarorsz. ny.« XV. évf. Hetilap. Ára 9 kor.

Fünfkirchner Zeitung. (Pécs.) Fő. szerk. Lenkei Lajos, fel. sz. Verbói Ármin, tul. Guttmann J. özv. Ny. »Pécsi irodalmi és ny. r. t.« XXXI. évf. Hetenként 2 szám. Ára 16 kor.

Hermannstädter Zeitung vereinigt mit dem Siebenbürger Boten. (Nagy-Szeben.) Fel. szerk. Roth Frigyes; kiadó ny. Reissenberger Adolf. CXVI. évf. Napilap. Ára 20 kor.

Kronstädter Tageblatt. (Brassó.) Fel. szerk. Wächter Guidó; kiadó, ny. Schlandt-féle ny. VI. évf. Napilap. Ára 20 kor.

Kronstädter Zeitung. (Brassó.) Fel. szerk. Feminger Károly; kiadótul. Gött János fia. Ny. Gött J. fia. LXIV. évf. Napilap. Ára 19 kor. 20 fill.

Der Landbote. (Temesvár.) Szerk. tul. Kraushaar Károly: tul. Kraushaar István. Ny. Csanádegyházmegyei ny. XXIX. évf. Hetilap. Ára 4 kor.

Mediascher Wochenblatt. (Medgyes.) Szerk. Biehl Ferencz; tul. ny. Reissenberger G. A. VIII. évf. Heti lap. Ára 6 korona.

Neue Temesvárer Zeitung. (Temesvár.) Fel. szerk. Dévay Ferencz; tul. kiadó Steger E. utódai. XXXIII. évf. Napi lap. Ára 32 kor.

Oedenburger Zeitung. (Sopron.) fel. Szerk. Marbach Ernő, társszerk. (novemberig) Horváth Xavér; kiadó ny. Romwalter Alfréd. XXXIII. évf. Napilap. Ára 20 kor.

Pressburger Tagblatt. (Pozsony.) Szerk. Pichler Hermann Alajos; kiadó ny. Kath. irodalmi r. t. IV. évf. Napi lap. Ára 16 kor.

Pressburger Zeitung. (Pozsony.) Fel. szerk. Lövő Rudolf; kiadó tul. ny. Angermayer Károly. CXXXVII. évf. Napilap. esti lappal. Ára 24 kor.

Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt. (Nagy-Szeben.) Lapvezér Häner Henrik; Főszerk. dr. Schuller Rudolf, fel. szerk. Teutsch Gyula; kiadó ny. Drotleff József. XXVII. évf. Napilap. Ára 24 kor.

Südungarischer Bote. (Lugos.) Szerk. tul. Reiner Adolf; ny. Traunfellner Károly. II. évf. Heti 3 szám. Ára 16 korona.

Südungarische Reform. (Temesvár.) Szerk. tul. ifj. Steiner Károly. Ny. »Unio« XII. évf. Napilap. Ára 28 kor.

Temesvarer Zeitung. (Temesvár.) Fel. szerk. Barát Ármin; kiadó-tul. Heim Antal. Ny. Délmagyarországi kny. XLIX. évf. Napilap. Ára 32 kor.

Ung.-Weisskirchner Volksblatt. (Fehértemplom.) Szerk. Schümichen Jakab; tul. ny. Kuhn Péter V. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Der Volksfreund. (Szombathely.) Fel. szerk. és kiadó ny. Gabriel A. XVIII. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Westungarischer Grenzbote. (Pozsony.) Fel. szerk. Riedl Farkas; kiadó tul. Simonyi Iván. Ny. Zindl József. XXIX. II. évf. Napilap. Ára 28 kor. 80 fill.

Összesen 23.

b) *Szaklapok és vegyestartalmúak.*

BUDAPESTEN.

Allgemeiner Technischer Anzeiger für Ungarn. Szerk. tul. Singer Gyula. Ny. Várnai Fülöp. IV. évf. Havonta 2 szám. Ára 12 kor.

Amtliche Nachrichten. Kiadó Cs. kir. szab. Kassa-Oderbergi vasut. Ny. »Pesti kny. r. t.« . . . évf.

Der Bau-Unternehmer und Lieferant. (A »Vállalkozók Lapja« német kiadása.) Fel. szerk. Sós Salzer Izor; kiadótul. Salzer I., Lakatos L. és Bendik G. Ny. »Belvárosi kny.« (Varga Endre és Grósz Bertalan.) XIX. évf. Havi 3 szám. Ára 16 kor.

Blatt für Erfindungen und Industrie. Szerk. és kiadó Kalmár F. Ny. Révai és Salamon. V. évf. Havi 2 szám. Ára 16 kor.

Budapester Montagszeitung. Szerk. tul. Büchler Baján Vilmos. Ny. Markovics és Garai. III. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Christliches Volksblatt. Szerk. Auer István; tul. Molnár János. Ny. »Stephanaeum« ny. V. évf. Heti lap. Ára 4 kor.

Commercieller Anzeiger. Fel. szerk. Stein M.; tul. Zwillinger J. »Assistenz« irodája. Ny. Gross és Grünhut. XXX. évf. Heti lap. Ára 24 kor.

Commercieller Beobachter. Szerk. tul. Zwillinger Lipót. Ny. Weissenberg Ármin. X. (»XXX.«) évf. Heti lap. Ára 24 kor.

Commerzielle Blätter. Szerk. Kiadja Manswirth L. Ny. Anglo ny. . . . . évf. Havi . . szám. Ára 20 kor. (!)

Commercielle Rundschau. Szerk. kiadó Vécsei Leo. Ny. Gross és Grünhut. IV. évf. Havi 3 szám. Ára 12 kor.

Cyankali. Szerk. Fischer Vilmos. »Anglo« ny. XX. évf. Havi 2 szám. Ára 20 kor.!

Donau Herold. Szerk. Schuller F. Ny. Wesselényi Géza. II. évf. Havi 2—3 szám. (Megszünt.)

Eisenbahn-Tarif- und Verkehrs-Anzeiger. Szerk. kiadó Weiszmayer Brúnó. Ny. Gelléri és Székely. IV. évf. Havi 2 szám. Ára 20 kor.

Express. Szerk. tul. Osinger János. Ny. . . . . Állítólag III. évf. Állítólag napilap, kézirat gyanánt; ára 600 kor.

Finanzielle Blätter. Fel. szerk. Pick Ignácz. Ny. Zeisler. *Megjelenik bizonytalan időközökben, ismétlődő tartalommal.* Ára 20 kor. (!)

Folies Caprices. Szerk. Roth Sámuel. Ny. Jermányi S. I. évf. Hetilap. Ingyen.

Fortschritts-Presse. Szerk. »Waldeck C.« (Eckstein). Ny. Müller Károly. *Megjelenik bizonytalan időközökben, ismétlődő tartalommal.* Ára 20 kor. (!)

General-Anzeiger. Szerk. Krausz A. Ny. Löblovitz Zsigmond. »XIV.« évf. Havi 2 szám. Ára 16 kor. (!)

»Grüss Gott«. Szerk. Famler Gusztáv Adolf (Torzsa) és Gladischefsky Károly. (Bpest.) Ny. Hornyánszky Viktor. V. évf. Heti lap. Számja 4 fill.

Handels- und Gewerbeblatt. Szerk. »Paul Gábor«. (A **Finanzielle Blätter**-rel *azonos.)*

Handels- und Gewerbe-Journal. Szerk. kiadja Bodanszky D. Ny. Zeisler M. I. évf. . . . . szám. Ára 20 kor. (!)

Hans-Jörgel. Szerk.-kiadó Czukelter Ferencz. Ny. Neuwald Illés. XXIII. évf. Kétheti lap. Ára 16 kor., nyilvános helyiségeknek 12 kor.

Heitere Blätter. Fel. szerk. Hátsek Adolf; társszerk. Schönmann Vilmos. Ny. »Európa« ny. VII. évf. Hetilap. Ára 8 korona.

Holzrevue. (A »Faügyi Szemle« német kiadása.) Kiadó főszerk. Weiner Arthur; fel. szerk. Pollacsek Jenő. Ny. »Hungaria«. II. évf. Havi 2 szám. Ára 16 korona.

Illustrirte Sonntags-Zeitung. Szerk. »Bauer C.« (A **Fortschritts-Presse**-vel *azonos*, de ára 12 frt.!)

Interessante Blätter. Szerk. »Koln Ph.« Ny. Anglo-ny. *Megjelenik bizonytalan időközökben, ismétlődő tartalommal.* Ára 28 kor. (!)

Internationale Artisten-Revue. Fel. szerk. és kiadó-tul. Steiner Ferdinánd; Ny. Markovits és Garai. X. évf. Havi 3 szám. Ára 12 kor.

Internationale Gärtner-Rundschau. Fel. szerk. Rétlaki Ferencz. Tul. Seyderhelm Emil. Ny. Kaufmann József, utóbb a »Minerva« ny. I. évf. Havi 2 szám ingyen.

Internationale Kapitalisten-Zeitung. Szerk. tul. Singer Sándor. Ny. »Kosmos.« »X.« évf. Havi 2 szám. Ára 2 kor.

Kleines Journal. Fel. szerk. Fischer Mór. Ny. Anglo ny., majd »Minerva.« IV. évf. Havi 2 szám Ára 16 kor.

Kredit und Handel. Szerk. tul. Blum Ármin. Ny. Pollacsek Mór. VII. évf. Havi 2 szám. Ára 16 kor.

Local-Zeitung. A **Finanzielle Blätter**-rel *azonos.*

Mauthner's Führer durch Feld und Garten. Szerk. kiadó Mauthner Ödön magkereskedése. Ny. »Athenaeum« I. évf. Heti 2 szám, ingyen.

Mittheilungen der Holländischen Lebensversicherungs-Gesellschaft an ihre Vertreter. Ny. Szénásy. IV. évf. Heti lap, ingyen.

Montagblatt. Szerk. tul. Viola Miksa. Ny. Schlesinger és Kleinberger. XII. évf. Hetilap. Ára 12 kor.

Möbelwagen-Evidenz-Blatt. Az »Eisenbahn-Tarif . . . . Anzeiger« kiadása. havi 4 szám. III. évf. Ára . . . .

Nationalökonomische Blätter. Szerk. tul. Friedmann L. Ny. Gross és Grünhut. XXVI. évf. Heti lap. Ára 16 korona

Oest.-Ung. Adels-Zeitung. A **Fortschritts-Presse**-vel *azonos.*

Oest-Ung. Journal. A **Finanzielle Blätter**-rel *azonos.*

Orientalischer Lloyd. Fel. Szerk. tul. Meisels S., szerk. b. Gaffron Hermann. Ny. »Werbőczy» ny. I. évf. Havi 2 szám. Ára 20 kor.

Pester Medizinisch - Chirurgische Presse. Fel. szerk. dr. Török Lajos; segédszerk. dr. Pikler Gyula, dr. Sarbó Arthur, dr. Schein Mór; kiadó tul. Mezei Antal. Ny. »Werbőczy« r. t. XXXVI. évf. Hetilap. Ára 12 kor.

Reichs-Revue. Szerk. »Pauer Fr.« A **Fortschritts-Presse**-vel *azonos.*

Reklam Zeitung. Szerk. Bodanszky D. Ny. Zeisler M. I. évf. (a **Handels- und Gewerbe-Journal**-lal azonos.)

Saphir's Styx. Szerk. Rozsafy Manó. Ny. Neuwald Illés. XXXII. évf. Félhavi lap. Ára 10 kor.

Sociale Kritik. Szerk. Klein Adolf. Ny. Zeisler M. »XVI.« évf. Megjelenési ideje bizonytalan. Ára 20 kor. (!)

Styx. Szerk. Schöpl G., kiadó tul. Singer A. K. özv. Ny. Gross és Grünhut. XXXIX. évf. Havonta 3 szám. Ára 16 kor. (Márcz. 10. óta magyar lap.)

Ungarische Allgemeine Verkehrs-Zeitung. Szerk. tul. Schreiber Adolf örököse Andics Jusztina. Ny. Feldmann Mór. XXII. évf. Havi 2 szám. Ára 12 kor.

Ungarische Bauzeitung. Szerk. tul. Sommer József. (Ujpest.) Ny. »Franklin« társulat. V. évf. Havi 3 szám. Ára 20 kor.

Ungarisches Handelsblatt. Szerk. tul. »Kelemen B.« A **Fortschritts-Presse**-vel *azonos*, csakhogy ára 24 korona. (!)

Ungarisches Handels-Museum. Szerk. Braun A. Ny. Löblovitz Zsigmond. XIV. évf. Havi 2 sz. Ára 16 kor. (!)

Ungarischer Holzhändler. (A »Magyar Fakereskedő« német forditása.) Szerk. és tul. Székely Ignácz. Ny. »Fővárosi ny. és vonalozó r.-t.«, utóbb Révai és Salamon. VII. évf. Havonta kétszer. Ára 4 kor., a magy. kiadással együtt 10 kor.

Der Ungarische Israelit. Fel. szerk. dr. Bak Illés; tul. Bak Ignácz özv. Ny. Márkus Samu. XXVII. évf. Ára 12 kor.

Ungarische Medizinische Presse. Szerk. és kiadó dr. Tuszkai Ödön. Ny. Gelléri és Székely. V. évf. Heti lap. Ára 10 kor

Ungarische Montan-Industrie- und Handelszeitung. Szerk. és kiadó Silberstein Arnold. Ny. Márkus Samu. VI. évf. Félhavi lap. Ára 20 kor.

Ungarischer Weinbau. Szerk. Baross Károly és dr. Drucker Jenő; tul. Baross K. Ny. »Pátria« ny. r. t. IV. évf. Heti lap. Ára 12 kor.

Ungarische Wochenschrift. Szerk. Dornbusch M. Ny. Gross és Grünhut VI. évf. Hetilap. Ára 12 kor.

Ungarländischer Bote. Szerk. tul. Petroczky J. F. Ny. Löblovitz Zsigmond Időhöz nem kötött, számozatlan hirdetési lap. Ára. 20 kor. (!)

Volksblatt. Fel. szerk. »István gazda.« Ny. »Franklin« társulat. VII. évf. Hetilap. Ára 3 kor.

Volkswirthschaftliche Sonntags-Revue. Fel. szerk. és tul. Reinitz Tódor. Ny. Neuwald Illés. XXIII. évf. Hetilap. Ára 24 kor.

Volkswirtschaftliche Zeitung. »VII. évf.« A **»Fortschritts Presse-«** vel azonos.

Vorsicht. (!) Szerk. Kiadó »Gönczi Mihály.« A **Finanzielle Blätter**-rel *azonos.*

Die Witzrakete. (Melléklap a Neues Polit. Volksblatthoz.) Szerk. Fleischmann Sándor; kiadó a N. P. Vbl. társaság. VI. évf. Ára: a főlap előfizetőinek 2 kor. 40 fill., különben 9 kor. 60 fill.

Összesen 61.

VIDÉKEN.

Allgemeine Ungarische Weinzeitung. (Sopron.) Szerk. Rosenstingl Berthold. Ny. Breiner E. fia. I. évf. Havi 2 szám. Ára 7 kor. 20 fill.

Bács-Bodrogher Zeitung. (Apatin.) Fel. szerk. Witzmann József; tul. ny. Gass Mátyás. II. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Bácskaer Volksblatt. (Zombor.) Fel. szerk. és tul. ny. Oblat Károly. XII. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Die Berzava. (Resiczabánya.) Szerk. kiadó, ny. Eisler József. XXV. évf. Heti lap. Ára 9 kor. 60 fill.

Bistritzer Wochenschrift. (Beszterce.) Szerk. kiadó Schell Károly. Ny. Botschar Tódor. XXIX. évf. Hetilap. Ára 8 kor. 80 fill.

Bistritzer Zeitung. (Besztercze.) Szerk. Clemens Frigyes; kiadó Raupenstrauch O. Ny. Botschar Tódor. X. évf. Ára 8 kor.

Buziáser Anzeiger. (Buziás.) Szerk. tul. ny. Ullman Ferencz. I. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Csákovaer Zeitung. (Csákova.) Fel. szerk. Chudy Jenő; tul. ny. Chudy testvérek. XIX. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Eisenstädter Zeitung. (Kismarton.) Lásd *Kismartoner Ztg.*

Evangelische Glocken. (Pozsony.) Szerk. Hollerung Károly (Modor). Kiadók: Brunner J. (Sopron), Dianiska A. (Lőcse), Fürst J. (Pozsony), Hollerung K., Lőw F. (Locsmánd), Schwalm G. (Pancsova). Ny. Wigand K. F. XII. évf. Kétheti lap. Ára 2 kor.

Der Friedensbote. Szerk. Schmidt C. E. (Pozsony); kiadó Scholtz Ödön (Ágfalva). Ny. Wigand F. K. (Pozsony). 1900/1901. IV. évf. Kétheti lap. Ára 2 korona.

Der Gewerbsmann. (Fehértemplom.) Szerk. Rudolf Nándor. Ny. Wunder Gyula. I. évf. Havi 2 szám. Ára 4 kor.

Gross-Becskereker Wochenblatt. Fel. szerk. Mayer Rudolf; kiadó ny. Pleitz Ferencz Pál. L. évf. Hetilap. Ára 10 kor.

Gross-Kikindaer Zeitung. (N.-Kikinda.) Szerk. tul. Korn Arthur. Ny. Gajin (előbb Milenkovits) ny. XXVI. évf. Hetilap. Ara 8 kor.

Gross-Kokler Bote. (Segesvár.) Szerk. tul. ny. Horeth Frigyes. XXII. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Günser Anzeiger. (Kőszeg.) Fel. kiadó Feigl G. Adolf. Ny. Feigl Frigyes. XXVII. évf. Hetilap. Ára 7 kor. 60 fill.

Günser Zeitung. (Kőszeg.) Felelős kiadó. ny. Feigl Gyula. XIX. évf. Hetilap. Ára 5 kor 30 fill.

Handels-Anzeiger. (Bécs.) Szerk. kiadó Landesberg S. Ny. (Sopron) Röttig Gusztáv. X. évf. Havi 2 szám. Ára 12 kor.

Hatzfelder Zeitung. (Zsombolya.) Fel. szerk. és kiadó tul. ny. Wunder Rudolf. XIII. évf. Hetilap. Ára 8 kor. Ápr. óta **Zsombolyaer Zeitung.**

Hermannstädter Vergnügungs-Anzeiger (a Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt melléklete.) (N.-Szeben.)

Karansebeser Wochenblatt. (Karánsebes.) Szerk. tul. Jacobovits József. Ny. az egyházmegyei ny. XIII. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Karánsebeser Zeitung. (Karánsebes.) Szerk. tul. ny. Fleissig Lipót. IV. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Károlyfalvaer Wochenblatt. [lenyomat a Neue Werschetzer Zeitungból.] (Károlyfalva.) Szerk. Verner János; kiadó ny. Wettel és Veronits (Versec). IV. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Karpathen-Post. (Késmárk.) Szerk. tul. ny. Sauter Pál. XX. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Kaschauer Zeitung. Kassa-Eperjesi Értesítő. (Kassa.) Fel. szerk. Rorwell S.; kiadó ny. Werfer Károly. LXII. évfolyam. Heti 3 szám. Ára 10. kor.

Kirchliche Blätter. (N.-Szeben.) Szerk. tul. Wagner János. Ny. Krafft V. 1900/1901. V. évf. Heti lap. Ára 6 kor.

Kismartoner Zeitung. (Kismarton). Szerk. tul. ny. Dick Ede. XV. évf. Heti lap. Ára 8 kor. — Okt. óta **Eisenstädter Zeitung.**

Kól Mvászér. (Kolozsvár.) (Héber betükkel.) Szerk. tul. Weinstein Béni Izsák. Ny. Boskovics József. II. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Krassó-Szörényer Zeitung. (Lugos.) Tul. ny. Virányi János. XLIII. évf. Hetilap. Ára 10 kor.

Landwirthschaftliche Blätter. (N.-Szeben.) Szerk. Gottschling Adolf; kiadó az erdélyi szász gazd. egyesület felügyelőbizottsága. Ny. Drotleff József. XXVIII. évf. Havonta 2 szám. Ára egyl. tagoknak 1 kor. 20 fill., nem tagoknak 3 kor. 20 fill.

Nagy-Kikinda. (U. o.) Szerk. Hochstrasser János. Tul. Kastory János és Pavlicsek József. Ny. kiadói ny. VI. évf. Heti lap. Ára 4 kor.

Die Nera. (Ung. Weisskirchner Zeitung.) (Fehértemplom.) Szerk. Gradl Péter. Kiadó ny. Wunder Gyula XXXIV. évf. Hetilap. Ára 9 kor. 20 filtér.

Neue Lippaer Zeitung. (Lippa.) Fel. szerk. kiadó-tul. ny. Zach József. XIV. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Neue Werschetzer Zeitung. Fel. szerk. Veronits József; kiadó-tul. ny. Wettel és Veronits czég. XIX. évf. Hetenként 2 szám. Ára 10 kor.

Neutraer Zeitung. Nyitrai Hirlap. (Nyitra.) Szerk. tul. Grünfeld Náthán. Ny. Reicheles Lipót. XI. évf. Heti lap. Ára 12 kor.

Oberwarther Sonntags-Zeitung. (Felső-Őr.) Kiadó-tul. ny. Schodisch Lajos. XXI. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Oedenburger Finanzieller Anzeiger. Az Oed. Rundschau melléklapja, I. évf.

Oedenburger Rundschau. (Sopron.) Fel. szerk. Weszely Károly, kiadó Zsombor Géza. Ny. »Petőfi« ny. V. évf. Heti 2 szám. Ára 10 kor. — Aug. óta címe **Radikal.**

Oraviczaer-Wochenblatt. (U. ott.) Fel. szerk. és tul. Ny. Wunder Károly. XXIX. évf. Hetilap. Ára 9 kor. 20 fill.

Oraviczaer Zeitung. (Oravicza.) Fel. szerk. Kehrer Viktor; tul. Kehrer L. Ny. Kehrer C. XV. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Orsovaer Wochenblatt. (Orsova.) Szerk. Hutterer Géza; tul. ny. Handl József. XXVIII. évf. Hetilap. Ára 9 kor. 60 fill.

Perjamos und Umgebung. (Perjámos.) Szerk. Gatter Aurél. Ny. »Hungaria.« IV. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Die Posaune. (Temesvár.) Tul. ny. Lechenmayer J. C. XXV. évf. Heti lap. Ára 12 kor 80 fill.

Radfahr-Sport. *(Bécs.)* Kiadó Adametz József. Ny. Röttig Gusztáv. (Sopron.) VIII. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Radikal (aug. 12 előtt **Oedenburger Rundschau**). Szerk. tul. Zsombor Géza. Ny. »Petőfi« ny. VI. évf. Heti 2 szám. Ára 10 kor.

Resiczaer Zeitung. (Resicza.) Szerk. és kiadó-tul. ny. Weisz Adolf. XIV. évf. Hetilap. Ára 9 kor. 60 fill.

Schässburger Anzeiger, decz. óta **Sch. Zeitung.** (Segesvár.) Kiadó. ny. Jördens testvérek. XXVIII. évf. Hetilap. Ara 5 kor.

Süd-Bácskaer Zeitung. (Előbb **Verbász és Vidéke, Verbász und Umgebung,** m. és német.) (Uj-Verbász.) Szerk. Trbojevics Mihály Szergej; tul. és Boros. Ny. Boros »Verbászi kny.«ja. V. évf. Hetilap. Ára 6 korona.

Südungarische Bürger-Zeitung. (Perjámos.) Szerk. tul. ny. Pirkmayer Alajos. IV. évf. Heti lap. Ára 3 kor.

Südungarische Gewerbe-Bundeszeitung. (Temesvár.) Szerk. ifj. Steiner Károly; tul. Délmagy. Iparszövetkezet. Ny. »Unio«. II. évf. Havi 2 szám. Ára 2 kor.

Telecska. (Bács-Kula.) Szerk. Lackner Fülöp. Ny. Berkovits Márk. XVIII. évf. Hetilap Ára 6 kor.

Temes-Kubiner Wochenblatt. (T.-Kubin) [lenyomat a Neue Werschetzer Zeitungból]. Szerk. Oberläuter Róbert. Ny. Wettel és Veronits. (Versec.) II. évf. Heti lap. Ára 10 kor.

Torontaler Presse (előbb **Südungarischer Grenzbote**) (N.-Becskerek.) Szerk. tul. Ny. Jokly Lipót. III.=XVI. évf. Heti lap. Ára 12 kor.

Torontaler Zeitung. (Perjámos.) Fel. szerk. tul. ny. Pirkmayer Alajos. XVIII. évf. Hetenként 2 szám. Ára 10 korona.

Der Ungarische Landwirth. (Der Volksfreund.) (Temesvár.) Szerk. Kraushaar Károly. Ny. csanád-egyházmegyei ny. XII. évf. Hetilap. Ára 4 kor.

Unparteiische Zeitung. (Pozsony.) Szerk. Hochreiner F. Ny. kath. irod. társ. I. évf. Hetilap, száma 4 fill.

Volkswille. (Temesvár.) Szerk. Dobrillovics János; kiadó külön lapbizottság. Ny. Délmagyarországi kny. VI. évf. Hetilap. Ára 4 kor. 80 fill.

Westungarische Volkszeitung. (Pozsony.) Szerk. kiadó Zalkai Lajos L. Ny. Kath. irod. r. t. V. évf. Hetilap. Ára 12 kor.

Westungarischer Weinbergsbote. (Pozsony.) Szerk. tul. Vetter Pál K. Ny. Alkalay Adolf. IV. évf. Havi 2 szám. Ára 8 kor.

Wetterkalender für Ungarn. (Ó-Széplak.) Kiadó ny. a Nyitravölgyi gazdasági egyesület. Ny. (Rózsahegy) Kohn. XVIII. évf. Heti lap. Tagilletmény.

Zeitung für Land- und Forstwirtschaft. *(Bécs.)* Szerk. kiadó Koffron J. Ny. (Pozsonyban) Wigand F. K. I. évf. Havi 2 szám. Ára 10 kor.

Zsombolyaer Zeitung. Lásd, **Hatzfelder Ztg.**

Összesen 59.

III. HORVÁT LAPOK.

a) *Politikai lap.*

VIDÉKEN.

Novi List. (Fiume.) Szerk. Supits Ferencz. Ny. »Fiumei részv. ny.« III. évf. Napilap. Ára 20 kor.

Összesen 1.

b) *Szaklapok.*

BUDAPESTEN.

Financijalne Novine (előbb: **Hrvatski Financijalni Stražar.**) Szerk. Iklódy Győző. Ny. »Stephanaeum.« III. évf. Havi 3 szám. Ára 12 kor.

Financijalni Glasnik. Szerk. Stražimir Milán. Ny. »Stephanaeum.« I. évf. Havi 2 szám. Ára 9 kor. 20 fill.

Povlastični Viestnik. Szerk. Frecskay János. Ny. »Pallas.« V. évf. Heti lap. Ára 20 korona.

Összesen 3.

IV. SZERB LAPOK.

a) *Politikai tartalmúak.*

BUDAPESTEN.

МАЛЕ НОВИНЕ. Szerk. Petrovits Milán. Kiadó Székely Viktor. Ny. Pollacsek Mór. I. évf. Napilap. Ára 14 kor. 40 fill.

НОВИ ВЕК. Szerk. dr. Petrovits Dusán. Ny. »Pátria.« I. évf. Heti 2 szám. Ára 12 kor. *Evközben Szabadkára költözött.*

Összesen 2.

VIDÉKEN.

БАШТОВАН. (Ujvidék.) Szerk. kiadó Mihajlovits Gyoka. Ny. Ivkovits György. I. évf. Havi 2 szám. Ára 3 kor.

БРАНИК (Ujvidék.) Fel. szerk. Jokszimovits Miklós; kiadó a »Druzsina Branika.« Ny. Popovits M. testv. XVI. évf. Heti 3 szám. Ára 24 kor.

ЗАЗТАВА. (Ujvidék.) Főszerk. Tomits Jása; fel. sz. Bradvarovits Konstantin. Ny. Miletits Szvetozár. XXXIV. évf. Napilap. Ára 28 kor.

НАШЕ ДОБА. (Ujvidék.) Fel. szerk. Paplovits István. Ny. Hirschenhauser Benő. XVI. évf. Heti 2 szám. Ára 20 kor.

НОВИ ВЕК. (Szabadka.) Ny. Hirt és Társa. *(Előbb Budapesten jelent meg.)*

Összesen 4.

b) *Szaklapok és vegyestartalmúak.*

BUDAPESTEN.

ЊИВА. Szerk. »István gazda« (=Rombay Dezső.) Ny. »Franklin« társulat III. évf. Heti lap. Ára 3 kor.

Összesen 1.

VIDÉKEN.

ГОЛУБ. (Zombor.) Szerk. Blagojevits Ján; kiadó Karakasevits Milivoj könyvkereskedése. Ny. Bittermann Nándor. XXII. évf. Félhavi ifjusági lap. Ára 2½ dinár.

НАРОДНО КО.ІО. (Ujvidék.) Szerk. Jovanovits Milán. Kiadja saját társaság. Ny. Ivkovits György. II. évf. Hetilap. Ára 4 kor. 80 fill.

НАРОДНОСТ. (Pancsova.) Szerk. kiadó Bekits T. Ny. Wittigschlager Dragutin. IV. évf. Heti 2. szám. Ára 16 kor.

НАШЕ НОВИНЕ. (Szeged.) Szerk. dr. Mihajlovits István. Kiadja egy társaság. Ny. Gönczi József. I. évf. Napilap. Ára havonta 50 fillér.

НЕДЕЉНЕ НОВИНЕ. (Ujvidék.) Szerk. Pesits Sándor. Ny. Miletits Szvetozár. II. évf. Hetilap. Ára 4 kor. Megszünt.

ПОЗОРИШТЕ. (Ujvidék.) Szerk. Hacsits Antal. Kiadja a Szerb Nemzeti Szinház Társaság vezetősége Ny. Popovits M. testv. XXV. évf. Havonta 80 fill.

РОДОЉУБ (Versecz.) Szerk. tul. ny. Pavlovits P. Milán. I. évf. Hetilap. Ára 6 kor.

САДАЩЊОСТ. (N.-Kikinda). Fel. szerk. Veszelinovits Iván. Ny. Szegyakov Milán. XVII. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

СРБАДИЈА. (N.-Kikinda.) Szerk. Tusanovits István; kiadja egy társaság. Ny. Radák Ján. III. évf. Heti 2 szám. Ára 12 kor.

ШКОЛСКИ ОДЈЕК. (Ujvidék.) Szerk. Milovanovits Kuzman. Ny. Miletits Szvetozár. IV. évf. Havi 3 szám. Ára 8 kor.

ВЕСНИК (Pancsova.) Szerk. Popovits J. Ny. Radák János (Nagy-Kikinda.) IX. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Összesen 11.

V. ROMÁN LAPOK.

a) *Politikai tartalmúak.*

VIDÉKEN.

Controla. (Temesvár.) Fel. szerk. és kiadó Barcianu V. Jónás. Ny. Délmagyarorsz. kny. r. t. VI. évf. Ára 16 kor.

Foaia Poporului. (Nagy-Szeben.) Fel. szerk. Baltes András; tul. »Tipografia« r. t. VIII. évf. Hetilap. Ára 6 kor.

Gazeta Transilvaniei. (Brassó.) Fel. szerk. egyszersmind tul. ny. Muresianu Aurél. LXIII. évf. Ára [a napilapé] 24. kor, illetőleg [a vasárnapi kiadásoké] 4 kor.

Tribuna. (Nagy-Szeben.) Fel. szerk. Morariu János; tul. »Tipografia« r. t. XVII. évf. Napilap. Ára 20 kor.

Tribuna Poporului. (Arad.) Szerk.

világosi Russu János; kiadó ny. Popovici-Barcianu Aurél. IV. évf. Napi lap. Ára 20 kor.

Unirea. (Balázsfalva.) Fel. szerk. és kiadó Suciu Vaszily. Ny. Gör. kel. főegyházmegyei szemináriumi ny. X. évf. Heti lap. Ára 12 kor.

Vulturul. (Nagyvárad.) Főszerk. tul. Ardelean Jusztin, fel. szerk. Sceopul János József. Ny. »Szt. László ny.« IX. évf. Havi 2 szám. Ára 12 kor.

Összesen 7.

b) *Szaklapok és vegyes tartalmúak.*

BUDAPESTEN.

Poporul. Fel. szerk. »Coresi, pópa«. Ny. »Franklin« társ. VII. évf. Heti lap. Ára 3 kor.

Összesen 1.

VIDÉKEN.

Biserica și Școla. (Arad.) Fel. szerk. Mangra Vazul; kiadó ny. az aradi görög kel. egyházmegye. XXIV. évf. Hetilap. Ára 10 kor.

Bunul Econom. (Szászváros.) Fel. szerk. Moța János. Tul. dr. Mihu János. Ny. »Minerva« ny. I. évf. Hetilap. Ára 4 kor.

Familia. (Nagyvárad.) Fel. szerk. és kiadó Vulcanu József. Ny. Láng József. XXXVI. évfolyam. Hetilap. Ára 16 kor.

Foaia Diecesana. (Karánsebes.) Szerk. Barbu Péter. Ny. kiadó Gör. kel. egyházmegyei ny. XIV. évf. Hetilap. Ára 10 kor.

Fóia Pedagogica. (N.-Szeben.) Szerk. Barcianu D. P.; kiadó: szerkesztő testület. Ny. Főegyházmegyei ny. IV. évf. Havi 2 szám. Ára 6 kor.

Foaia Scolastica. (Balázsfalva.) Szerk. »Negrutiu« (Fekete) János. Kiadja tanítóegyesület. Ny. gör. kel. főegyházmegye. II. évf. Havi 2 szám. Ára 6 kor.

Revista ilustrata. (Sajó-Solymos.) Szerk. kiadó Baciu János. Ny. Bács Jánosné. III. évf. Havi 2 szám. Ára 12 korona.

Revista Orăstiei. (Szászváros.) Fel. szerk. Baritz F. Péter; kiadó Popovici-Barcianu Aurel. Ny. »Minerva.« VI. évf. Hetilap. Ára 6 kor.

Veselia. (Arad.) Szerk. kiadó Maglasiu Manó. Ny. Réthy Lipót és fia. I. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Összesen 9.

VI. **TÓT LAPOK.**

a) *Politikai tartalmúak.*

BUDAPESTEN.

Kresťan. Fel. szerk. Sándorfi Ede, kiadó-tul. ő és Németh Gellért. Ny. »Stephanaeum« ny. VII. évf. Hetilap. Ára 4 korona.

Opravdový Kresťan. (Az alábbinak heti néplapja.) Ny. Hornyánszky. V. évf. Ára 4 kor.

Slovenské Noviny. Fel. szerk. és kiadó ny. Hornyánszky Viktor. XV. évf. Heti 3 szám Ára 12 kor. (Melléklapja: Opravdový Kresťán.)

Összesen 3.

VIDÉKEN.

Národnie Noviny. (Turóc-Szent-Márton.) Fel. szerk. Pietor Ambrus; kiadók Mudron Pál és társai. Ny. részv. társ. XXXI. évf. Napilap. Ára 24 kor.

Összesen 1.

b) *Szaklapok és vegyes tartalmúak.*

BUDAPESTEN.

Slovensky Dennik. Szerk. Hodža Milán. Kiadó Székely Viktor. Ny. Pollacsek Mór. I. évf. Napilap. Ára 14 kor. 40 fillér.

Vlast a' Svet. Fel. szerk. »Štefan« gazda. Ny. »Franklin« társ. XV. évf. Hetilap. Ára 3 kor.

Összesen 2.

VIDÉKEN.

Katolicke Noviny. (Nagy-Szombat.) Fel. szerk. és kiadó Kollár Márton. Ny. Horovitz Adolf. LI. évf. Félhavi lap. Ára 4 kor.

Ludové Noviny. (Túróc-Sz.-Márton) Szerk. Hlinka András és a kiadó Bielek Antal. Ny. részvény-társ. IV. évf. Heti lap. Ára 4 kor.

Národni Hlasnik. (Túróc-Sz.-Márton) Szerk. kiadó Pietor Ambrus. Ny. r. t. XXXIII. évf. Havi 2 szám. Ára 2 kor.

Slovenské Listy. (Liptó-Rózsahegy.) Szerk. tul. ny. Salvas Károly. III. évf. Hetilap. Ára 2 kor. 8 fillér.

Zprávy hospodárskeho spolku údolia Nitry. (O-Széplak.) Szerk. Friesenhof Gergely báró. Ny. a Nyitravölgyi Gazd. Egyesület, gyorssajtóján. IX. évf. Havi 2 szám. Tagilletmény.

Összesen 5.

VII. **OROSZ LAPOK.**

Szaklapok.

BUDAPESTEN.

НЕДѢЛЯ. Szerk. »Iván gazda.« (=Rombay Rezső.) Ny. »Franklin« társulat. III. évf. Heti lap. Ára 4 kor.

Összesen 1.

VIDÉKEN.

ЛИСТОКЪ. (Ungvár.) Szerk. Fenczik Jenő. Ny. Jäger Bertalan. XVI. évf. Félhavi lap. Ára 8 kor.. a ДОДАТКОМЪ melléklappal együtt 10 kor.

Összesen 1.

VIII. **LENGYEL LAP.**

BUDAPESTEN.

Szaklap.

Przewodnik Mauthnera W Polu W Ogrodzie. Szerk. tul. Mauthner Ödön. Ny. »Athenaeum.« I. évf. Heti 2 szám, ingyen.

Összesen 1.

XI. **FRANCZIA LAPOK.**

Politikai tartalmúak.

BUDAPESTEN.

»Hungaria.« Correspondance pour l'Étranger. [Kőnyomatú.] Szerk. Eichner S., utóbb a tulajdonos: Neumayer L. Ny. a Pesti Kny. R. T., utóbb Presburg Frigyes utóda Schwarz Lajos. I. évf. Heti 2 szám. Ára 15 kor. = 20 franc.

Revue d'Orient et de Hongrie. Szerk. Leval András; tul. Gunszt Miklós. Ny. »Orsz. közp. községi ny. r. t.,« utóbb a »Wesselényi« ny. XV. évf. Hetilap. Ára 12 kor.

Összesen 2.

X. **OLASZ LAPOK.**

VIDÉKEN.

Politikai tartalmúak.

La Bilancia. (Fiume.) Főszerk. Mayer Nereusz. Szerk. Mohovich Vitusz. Ny. Mohovich Emőd. XXXIII. évf. Napilap estilappal. (Heti melléklete: **Értesítő,** Avvisatore.) Ára 24 kor.

La Difesa. (Fiume.) Szerk. Superina Menotti. Ny. Chiuzzelin A. I. évf. Hetilap Ára 6 kor.

La Voce del Popolo. (Fiume.) Szerk. kiadó Chiuzzelin A. Ny. Chiuzzelin és Társa. XII. évf. Napi lap. Ára 12 kor.

Összesen 3.

Nem politikai.

Avvisatore Ufficiale del Municipio di Fiume. Szerk. Brelich Ernő. Ny. Mohovich Emőd. II. évf. Heti 2 szám. Ára . . . .

Összesen 1.

XI. **HÉBER LAP.**

Szaklap.

VIDÉKEN.

תל תלפיות (Tél Tálpiosz.) (Vácz.) Szerk. tul. Katzburg D. Ny. ? Havi 2 szám. Ára 8 kor.

Összesen 1.

ÖSSZEGEZÉS.[1])

		Budapesten		Vidéken		Összesen	
Német:	politikai	14	(11)	23	(24)	37	(35)
	szak- és vegyestartalmú lap	61	(61)	59	(57)	120	(118)
Horvát:	politikai	—	(—)	1	(—)	—	(1)
	szaklap	3	(2)	—	(1)	3	(3)
Szerb:	politikai	2	(—)	4	(3)	6	(3)
	szak- és vegyestartalmú lap	1	(1)	11	(15)	12	(16)
Román:	politikai	—	(—)	7	(8)	7	(8)
	szak- és vegyestartalmú lap	1	(1)	9	(6)	10	(7)
Tót:	politikai	3	(3)	1	(1)	4	(4)
	szak- és vegyestartalmú lap	2	(1)	5	(4)	7	(5)
Orosz:	szaklap	1	(1)	1	(2)	2	(3)
Lengyel:	vegyestartalmú	1	(—)	—	(—)	1	(—)
Franczia:	politikai	2	(1)	—	(—)	2	(1)
Olasz:	politikai	—	(—)	3	(2)	3	(2)
	nem politikai	—	(—)	1	(—)	1	(—)
Héber:	szak- és vegyestartalmú	—	(—)	1	(1)	1	(1)
	Összesen:	91	(82),	125	(124),	216	(205.)

[1] A zárójelben az 1899. évi létszám van, összehasonlítás végett, idézve.

III.

Folyóiratok.

Kováts Lászlótól.

I. MAGYAR NYELVŰ FOLYÓIRATOK.

a) BUDAPESTEN.

Ácsok szaklapja. A magyarországi ácsok érdekeit védő közlöny. Szerk. és kiadja Dénes Bálint. Nyom. Fried és Krakauer. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 80 fillér.

Akadémiai Értesitő. A m. tud. Akadémia megbizásából szerk. Szily Kálmán főtitkár. Nyom. Hornyánszky Viktor. XI. kötet. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Államgazdasági Szemle. Szerk. és kiadják Zachár Gyula és Olgyay Kálmán. Nyom. a »Pátria« knyomda. III. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 20 kor.

Állategészség. Folyóirat az állategészségügyi ismeretek terjesztésére. Szerk. Rátz István. Kiadja és nyomatja a Szent-László knyomda. IV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 korona.

Általános forgalmi Értesítő. Szerk. Szenes Mór. Nyom. Európa kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 10 korona.

Általános pénzügyi Szemle. Szerk. Bán Zsigmond. Kiadja Pátkai Dániel. Nyom. Neuwald Illés. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 12 korona.

Apolló. Szerk. Erkel Sándor és Goll János. Kiadja az »Országos magyar daláregyesület.« Nyom. a Pesti knyomda. XIV. évfolyam. Megjelenik évenként négyszer. Ára 5 korona.

Aquila. A magy. ornithologiai központ folyóirata. Szerk. Herman Ottó. Nyom. a Franklin társulat. VII. évfolyam. Évenként négy füzet. Ára 10 korona.

Archeologiai Értesítő. Szerk. Hampel József. Kiadja a m. tud. Akadémia. Nyom. a Franklin társulat. Uj folyam XX. köt. Évenként 5 füzet. Ára 12 kor. A társulat tagjai tagdíj (10 kor) tejében kapják.

Athenaeum. Szerk. Pauer Imre. Kiadja a m. tud. Akadémia. Nyomatja Hornyánszky Viktor. IX. évfolyam. Megjelenik évnegyedenként. Ára 10 kor.

Aurora. Irodalmi, művészeti és társadalmi közlöny. Szerk. Incze Henrik. Nyom. Thalia kny. III. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 korona.

Bába-Kalauz. Szerk. Hoffmann Péter. Kiadja Dirner Gusztáv. Nyom. Buschmann F. VII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Balneologiai Értesítő. A magyar szent korona országai balneologiai egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. és kiadja Preysz Kornél. Nyom. a Pesti kny. 1900. évf. Évenként 4 szám. Ára 5 korona.

Baromfitenyésztési Lapok. Az orsz. baromfitenyésztési egyes. hivatalos közlönye. Szerk. Parthay Géza. Nyom. Hornyánszky Viktor. 1900. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 korona.

Bombardon. IV. évfolyam. (Kőnyomatos élczlap.) Nyom. Fried és Krakauer. Havonként jelenik meg.

Bölcseleti Folyóirat. Szerk. és kiadja Kiss János. Nyom. az Athenaeum r. társaság. XIV. évfolyam. Megjelenik évnegyedenként. Ára 10 kor.

A budai Könyvtár Közlönye. Szerk. Jurányi Győző. Kiadja a budai könyvtáregyesület. Nyom. Bagó Márton és fia. IV. évfolyam. Meg nem határozott időközökben jelenik meg. Az egyesület tagjai ingyen kapják.

Budai Ujság. Szerk. Ribiánszky József. Nyom. Szent Gellért kny. II. évf. Ára 4 korona.

Budapest Főváros Statisztikai havi füzetei. Szerk. Kőrösy József. Kiadja Budapest székes főváros statisztikai hivatala. Nyom. a Pesti knyomda. XXVIII. évfolyam. Ára 8 kor.

Budapesti Gyorsiró. Szerk. Bódogh János. Kiadja az Orsz. magyar gyorsiró-egyesület. Nyom. a Pesti knyomda. XII. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 4 kor.

A budapesti Polgári Lövész-egyesület hivatalos Értesítője. Szerk. Gabnay Ferencz. Nyom. Hornyánszky Viktor. VII. évfolyam. Megjelenik időszakonként. Az egyesület tagjai ingyen kapják.

A budapesti szállodások, vendéglősök és korcsmárosok ipartársulatának Értesítője. A választmány megbizásából szerkeszti a titkár. Kiadja az ipartársulat. Nyom. Feldmann Mór. X. évfolyam. Megjelenik havonként. A tagok ingyen kapják.

Budapesti Szemle. Szerk. Gyulai Pál. Kiadja a m. t. Akadémia. Nyom. a Franklin-társulat. XXVIII. évfolyam. CI—CIV kötet. Megjelenik havonként. Ára 24 kor.

Budapesti Tattersall Értesítője. Szerk. Gál Kropf Béla. Kiadja a Lótenyésztés emelésére alakult részvénytársaság. Nyom. a »Pátria« knyomda. V. évfolyam. Megjelenik havonként.

A czimbalom családi körben. Szerk. Allaga Géza. Kiadja Schunda V. József. Nyom. Kunosy Vilmos és fia. X. évfolyam. Megjelenik évnegyedenként. Ára 4 kor.

Czimbalom Szalon. Szerk. Erdélyi Dezső. Kiadja Nádor Kálmán. Nyom. a Pesti knyomda. II. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 12 korona.

Dijnokok Közlönye. Az országos dijnokegylet és nyugdijintézet hivatalos lapja. Szerk. Paczona Antal. Nyom. Lőbl Dávid. VI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 3 kor. 20 fill.

Divatértesítő. Szerk. Holzer Sándor. Kiadja Holzer Simon áruháza. Nyom. Lengyel Lipót. XXXI. évfolyam. Évenként 4 szám. Ingyen küldetik.

Ébresztő. A magyar evangeliumi ifjuság lapja. Kiadja a budapesti ref. ifj. egylet. Szerk. Csürös István. Nyom. Nagy Sándor. I. évf. Megjelenik évenként 10 szám. Ára 2 korona.

Egészség. Szerk. Csapodi István közreműködésével Frank Ödön. Kiadja az orsz. közegészségi egyesület. Nyom. a Franklin társulat. XIV. évf. Kéthavonként jelenik meg. Ára 6 korona. Az egyesület tagjai tagdij (6 korona) fejében kapják.

Egészségőr. A »Zion« jótékonysági egylet népszerű közlönye. Nyom. Gross és Grünhut. V. évfolyam. Megjelenik havonként. A tagoknak ingyen küldetik.

Egyetemes Philologiai Közlöny. Heinrich Gusztáv és P. Thewrewk Emil közreműködésével szerk. Némethy Géza és Petz Gedeon. Nyom. Franklin társulat. XXIV. évf. Évenként 10 füzet. Ára 12 kor.

Egyházi műipar. Szerk. Aczél Lajos. Nyom. a Hunyadi Mátyás kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára ?

Élet és egészség. Közegészségügyi folyóirat. Szerk. és kiadja Földvári Jákó. Nyom. a Pátria kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. 80 fill.

Első magyar Kalapos Ujság. (Lásd Magyar Kalapos Ujság.)

Emberszeretet. A »Báró Hirsch Mór« jótékonysági és önsegélyző egyesület hivatalos lapja. Szerk. Ötvös Vilmos. Nyom. a Thalia kny. V. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. Az egyesület tagjainak 60 fillér.

Épitő munkás. Kőművesek, kőfaragók, ácsok stb. szervezetének hivatalos közlönye. Szerk. Bauer János. Nyom. Fried és Krakauer. V. évf. Havonként. Ára 2 kor. 80 fill.

Erdészeti Lapok. Az Országos erdészeti egyesület közlönye. Szerk. Bedő Albert. Nyom. a »Pátria« irod. vállalat. XXXIX. évfolyam. Havonként jelenik meg. Ára 16 kor. A tagoknak tagdíj (16 kor) fejében küldetik.

Ethnographia. A magyar néprajzi társaság értesítője. Szerk. Munkácsi Bernát és Sebestyén Gyula. Nyom. Hornyánszky Viktor XI. évfolyam. Évenként 10 füzet. Ára 6 kor. A tagoknak tagdíj fejében jár.

Faipari és fakereskedelmi Értesítő. A magyar faipar, fakereskedelem és erdőhasználat érdekeit szolgáló szaklap. Szerk. Egressi Arthur. Nyom. Révai és Salamon. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 korona.

A fáklya. Időközi folyóirat. Szerk. Bolgár Lajos. Nyom. Márkus Samu. 1900. évf. Egyes szám ára 20 fillér.

Fényképészeti Szemle. Amateurok

lapja. Szerk. és kiadja Pejtsik Károly. Nyom. az Athenaeum. r. t. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 korona.

Férfi Divat. Szerk. Mangold Béla Kolos. Kiadja Várady Béla. Nyom. az Budapesti Hirlap kny. II. évf. Negyedévenként. Ingyen küldetik.

Férfi Szabó. Szerk. Stikarovszky Norbert. Kiadja Stikarovszky János. Nyom. Fried és Krakauer. I. évf. Megjelenik havonként. Ingyen küldetik.

Fizikai és diétetikai gyógyítómódok Közlönye gyakorló orvosok számára. Szerk. és laptulajdonos Palócz Ignácz. Nyom. a Budapesti Hirlap kny. I. évf. Havonként jelenik meg. Ára 3 korona.

Földrajzi Közlemények. Kiadja a magyar földrajzi társaság. Szerk. Berecz Antal. Nyom. Fritz Ármin. XXVIII. kötet. Évenként 10 füzet. Ára 10 kor. Tagoknak tagdij fejében küldetik.

Földtani Közlöny. Kiadja a magyarhoni földtani társulat. Szerk. Lóczy Lajos és Cholnoky Jenő. Nyom. a Franklin társulat. XXX. kötet. Havi folyóirat. Ára 10 kor. A társulati tagok tagdij (10 kor.) fejében kapják.

Fürdő- és utazási közlöny (Előbb gyógyfürdők és üdülőhelyek). Szerk. Rózsa Lajos. Nyom. id. Poldini Ede és társa. IV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Galilei. Szabadkőmüvesi haviszemle. Szerk. Sgalitzer Gyula. Nyom. Wendt knyomdája. II. évfolyam. Havonként. Ára 3 korona.

Gépészek, művezetők és elektrikusok országos körének Közlönye. Szerk. Miróczky János. Nyom. Spitzer Márk. II. évf. Havonként. Ára 6 kor.

Grafikai Szemle. Szerk. Tanay József. Kiadja a »Könyvnyomdászok Szakköre«. Nyom. a Pesti knyomda. X. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 korona.

Graphica. Szerk. Szőllősy Mihály. A budapesti könyv- és kőnyomdafőnökök egyesületének hivatalos lapja. Nyom. Hornyánszky Viktor. XII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Gyakorlati kereskedelmi tudományok. Közgazdasági ismeretterjesztő havi folyóirat. Szerk. Zachár Gyula és Finácz Béla. Nyom. a Pátria kny. 1900. évfolyam. Havonként. Ára 24 kor.

A gyakorló orvos. (Der praktische Arzt.) Szerk. Stadler Károly. Nyom. Károlyi György. XI. évfolyam. Havonként jelenik meg.

Gyermekdivat. Szerk. Csepreghy Ferenczné. Kiadja és nyom. Rákosi Jenő Budapesti Hirlap vállalata. VII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Vidékre 4 kor. 40 fill.

Gyógypaedagogiai Szemle. Siketnémák, vakok, hülyék, gyengeelméjüek, dadogók és hebegők oktatásával foglalkozók szakközlönye. Szerk. és kiadják Németh László és Váradi Zsigmond. Nyom. Fritz Ármin. II. évf. Havonként jelenik meg. Ára 8 korona.

Gyorsirászati Lapok. Szerk. Fabró Henrik és Bódogh János. Kiadja az »Országos magyar gyorsiró-egyesület. Nyom. a Pesti kny. XXXVIII. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 4 kor. Az egyesületi tagoknak ingyen.

Hasznos Tanácsadó. Képes családi lap. Szerk. Gerő Attila. Nyom. az Athenaeum r. t. II. évf. Havonként. Ára 4 kor.

Hittudományi Folyóirat. Szerk. és kiadja Kiss János. Nyom. az Athenaeum r. társ. XI. évfolyam. Megjelenik évnegyedenként. Ara 10 kor.

Hivatalos Értesítő. A »Magyarországi tanítók orsz. bizottságá«-nak közlönye. Szerk. Hajós Mihály. Ny. Wesselényi Géza. II. évf. Megjelenik évnegyedenként. Ára 2 korona.

Huszadik Század. Társadalomtudományi havi szemle. Szerk. Gratz Gusztáv. Nyom. a Pesti kny. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 16 korona.

Az Időjárás. Meteorologiai havi folyóirat. Szerk. és kiadja Héjas Endre. Nyom. Heisler J. IV. évfolyam. Ára 8 kor.

Ifjuság és Egészség. Iskolaegészségügyi folyóirat. Szerk. és kiadja Gerlóczy Zsigmond. Nyom. a Szent-László knyomda. III. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 korona.

Ifjusági könyvtárjegyzék. Szerk. és kiadja Szemák István. Nyom. Nagy Sándor. 1900. évfolyam. Megjelenik évenként kétszer. Egyes szám ára 30 fill.

Az Igazság Tanuja. A magyar baptisták közlönye. Szerk. és kiadja Meyer H. Nyom. Rózsa Kálmán és neje. VI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 1 kor. 80 fill.

Igazságügyi Közlöny. Kiadja a magy. kir. igazságügyministerium. Nyom.

a Pesti knyomda. IX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Iparosok Olvasótára. Szerk. Mártonfy Márton és Szterényi József. Kiadja Lampel Róbert. Nyom. Wodianer F. és fiai. VI. évfolyam. Megjelenik évenként 10 füzet. Ára 6 kor.

Irodalmi Tájékoztató. Szerk. és kiadja Róna Béla. Nyom. Neuwald Illés. (III.) Uj folyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Irodalomtörténeti Közlemények. Szerk. Szilády Áron. Kiadja a m. tud. Akadémia. Nyom. az Athenaeum r. társ. X. évfolyam. Megjelenik évnegyedenként. Ára 10 kor.

Izr. tanügyi Értesitő Szerk. Barna Jónás. Kiadja az »Orsz. izr. tanitó-egyesület«. Nyom. Neuwald Illés. XXV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Az egyesületi tagok tagdíj fejében kapják.

Jogi és közigazgatási Utmutató (Előbb Jogi Tanácsadó). Szerk. és kiadja Istóczy Győző. Nyom. Buschmann F. VII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 3 korona.

Jó Pásztor. Egyházszónoklati folyóirat. Szerk. és kiadja Pelikán Krizsó. Nyom. a Stephaneum kny. XVIII. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 korona.

Kalauz az emberbaráti oktatás és nevelés terén. A »Szeretet« testi és szellemi fogyatkozásban szenvedőket gyámolító orsz. egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Scherer István. Nyom. Bichler J. XIII. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 5 korona.

Kataszteri Közlöny. Szerk. és kiadja Dobrovics Viktor. Nyom. Neumayer Ede. IX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Katholikus egyházi Zeneközlöny. Az orsz. magy. Czeczilia egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Kutschera József. Nyom. a Pesti knyomda. VII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 3 kor. 20 fill.

Katholikus hitvédelmi Folyóirat. Szerk. T. Pelikán Krizsó és Keményfy K. Dániel. Nyom. a Stephaneum kny. Budapesten. XII. évfolyam. Havonként jelenik meg. Ára 8 kor.

Katholikus Paedagogia. Szerk. és kiadja Gyürky Ödön. Nyom. Buschmann F. IV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Katholikus Szemle. Szerk. Mihályfi Ákos. Kiadja a Szent-István-társulat. Nyom. a Stephaneum kny. XIV. kötet. Évenként 5 füzet. Ára 10 kor. Tagoknak a tagdíj fejében jár.

Kelet. A magyarországi symbolikus nagy páholy hivatalos közlönye. Szerk. Gelléri Mór. Nyom. Márkus Samu. XII. (25.) évfolyam. Havonként. Tagoknak ingyen küldetik.

Keleti Szemle. Közlemények az uralaltaji nép- és nyelvtudomány köréből. Szerk. Kúnos Ignácz és Munkácsi Bernát. Nyom. Franklin társ. I. évf. Megjelenik évnegyedenként. Ára 8 korona.

Kereskedelmi Szakoktatás. A keresk. szakisk. tanárok orsz. egyesületének közlönye. Szerk. Trautmann Henrik. Nyom. Márkus Samu. VIII. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 8 kor. Tagoknak tagdíj fejében jár.

Keresztyén Hiradó. A Lorántffy Zsuzsánna-egylet és a budapesti református ifjusági egylet közlönye. Szerk. Gergely Antal. Nyom. Hornyánszky Viktor. V. évf. Havonként jelenik meg. Ára 1 kor.

Kertészeti Lapok. Az országos magyar kertészeti egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Sigray Ferencz. Nyom. az Athenaeum r. társ. XV. évfolyam. Megjelenik havonként. Egyes szám ára 1 kor. Az egyesületi tagok tagdíj fejében kapják.

Kisérletügyi Közlemények. Közrebocsátja a földmivelésügyi m. kir. ministerium mezőgazdasági kisérletügyi központi bizottsága. Nyom. a Pallas r. t. III. kötet. Évenként 6 füzet.

Klinikai Füzetek. Előadások a gyakorlati orvostan összes ágaiból. Szerk. Donáth Gyula. Nyom. Brózsa Ottó. X. évfolyam. Évenként 12 füzet. Ára 8 kor.

Kneipp-ujság. Az »Országos magyar Kneipp-egyesület« hivatalos lapja. Szerk. Szalkay Gyula. Nyom. Neumayer Ede. II. évf. Havonként jelenik meg. Ára 8 kor.

Kolping. A magyarországi kath. legényegyesületek orsz. szövetségének hivatalos közlönye. Nyom. a Stephaneum kny. III. sorozat. 1900. évfolyam. Időközönként jelenik meg.

Könyvkötészet. A »Papír« szaklap melléklete. Szerk. Frankl Ignácz.

Kőműves. Kőművesek, mennyezet-, vakoló- és fehérmunkások szak-, társadalmi- és hivatalos közlönye. Szerk. Söröli József. Nyom. Fried és Krakauer. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 1 kor.

Kőfaragó. Magyarországi kőfaragók érdekeit képviselő közlöny. Szerk. Groszmann Hugó. Nyom. Fried és Krakauer. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 1 kor. 20 fill.

Körlevél. A budapesti kereskedő-ifjak társulatának és a szegedi rokonegyesületnek hivatalos közlönye. Szerk. Lohr Gyula. Nyom. Barcza József. XX. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. A társulati tagok tagdíj fejében kapják.

Közegészségügyi tudósító. A Gyógyszerész Hetilap társlapja. Szerk. Varságh Zoltán. Ny. Fritz Ármin. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Középiskolai mathematikai Lapok. Szerkeszti és kiadja Rátz László. Nyom. a Franklin társulat. VII. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 4 korona.

Közgazdasági Szemle. A Magyar közgazdasági társaság hivatalos közlönye. Szerk. Hegedüs Lóránt és Mandelló Gyula. Nyom. a Pesti knyomda. XXIV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 16 kor. A társaság tagjai a tagdíj fejében kapják.

Közjegyzők lapja. Szerk. Schilling Rudolf. Nyom. az Európa kny. VI. évf. Megjelenik havonként. Ára 10 kor.

Közlemények a keskenyvágánnyu vasutak teréről. Szerk. Nágel Zsigmond. Nyom. a Pesti kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ingyen küldetik.

Közlemények az összehasonlító élet- és kórtan köréből. Szerk. Hutyra Ferencz, Rátz István és Tangl Ferencz. Kiadja a magyar országos állatorvos-egyesület. Nyom. a »Pátria« knyomda. IV. kötet. Időhöz nem kötve jelenik meg. Ára 8 korona. Az egyesület tagjai tagdíj fejében kapják.

Külföldi egyházi szónoklatok. Szerk. Ribényi Antal. Nyom. a »Hunyadi Mátyás« intézet. XV. évfolyam. Megjelenik negyedévenként. Ára 8 kor.

A Ludovika Akadémia közlönye. Szerk. és kiadja a m. kir. honvédségi Ludovika akadémia tanári kara. Nyom. a Pesti knyomda. XXVII. évfolyam. Havi folyóirat. Ára 8 kor.

A Magántisztviselők országos nyugdíjegyesületének Értesitője. Nyom. Wellesz és Krammer. VII. évfolyam. Az egyesületi tagok díjtalanul kapják.

A Magyar állami alkalmazottak egyesülete Értesítője. Szerk. Szilágyi József. Kiadja az egyesület. Nyom. a Pesti knyomda. III. évfolyam. Ára 80 fillér.

Magyar Chemiai Folyóirat. Szerk. Ilosvay Lajos és Molnár Nándor. Kiadja a kir. m. természettud. társulat chemiaásványtani szakosztálya. Nyom. a Pesti Lloyd-társulat knyomdája. VI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 10 kor. Tagoknak 6 kor.

Magyar Dal- és Zeneközlöny. Szerk. Falk Zsigmond. Kiadja az országos magyar daláregyesület. Nyom. a Pesti knyomda. VI. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 4 kor. Tagoknak 2 kor. 40 fill.

Magyar egyetemi Szemle. Szerk. Kálmán László és Zala Ernő. Nyom. Révai és Salamon. I. évf. Évenként 10 szám. Ára 10 kor.

A magyar épitőmesterek egyesülete Értesitője. Szerk. Ziegler Géza. Nyom. Várnai F. — III. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 kor. Az egyesületi tagok díj nélkül kapják.

Magyar Fényképészek Lapja. A »Fényképészek köre« hivatalos közlönye. Szerk. Zitkovszky Béla. Nyom. a Pallas kny. IV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Magyar fogászati Szemle. A »Stomatologusok országos egyesületének« hivatalos közlönye. Szerk. és kiadja Bauer Samu és Fürst Károly. Nyom. Várnai F. IV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 kor. Tagoknak ingyen.

Magyar gazdák Szemléje. A magyar gazdaszövetség folyóirata. Szerk. Bernát István. Nyom. a Budapesti Hirlap nyomdája. V. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 12 kor.

Magyar gazdaságtörténelmi Szemle. Szerk. Paikert Alajos és Tagányi Károly. Kiadja az Országos magyar gazdasági egyesület. Nyom. a »Pátria« knyomda. VII. évfolyam. Evenként 10 füzet. Ára 4 kor.

Magyar Gépipar. Az országos gépészegyesület és gépészek lapja. Szerk. Jámbor Gyula. Nyom. Buschmann F. IX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 kor. Az egyesületi tagok díjtalanul kapják.

Magyar Iparművészet. Az orsz. m. iparművészeti társulat közlönye. Szerk. Fittler Kamill. Nyom. az Athenaeum r. társ. III. évfolyam. Megjelenik kéthavonként. Ára 10 kor.

Magyar Iskolaszer-Muzeum.

Szerk. és kiadja Lendl Adolf. Nyom. Wesselényi Géza. I. évf. Évenként 10 szám. Ára 5 kor.

Magyar Kalapos Ujság. A Magyar férfikalap divat-egylet hivatalos közlönye. Szerk. Kiss Zsigmond. Nyom. Gelléri és Székely. V. évf. Megjelenik havonként Ára 4 kor.

A Magyar kerékpáros-szövetség Értesítője. Szerk. a szövetség titkára. Nyom. a Pesti Lloyd-társ. knyomdája. III. évfolyam. Megjelenik havonként. A szövetség tagjai díjtalanul kapják.

A m. kir. közigazgatási bíróság általános közigazgatási osztályának döntvényei és elvi jelentőségű határozatai. Szerk. Farkas Zoltán. Nyom. Heisler J. IV. évfolyam. Évenként 4 szám. Ára 2 kor.

A m. kir. közigazgatási bíróság pénzügyi osztályának döntvényei és elvi jelentőségű határozatai. Szerk. Vályi László. Nyom. Heisler J. IV. évfolyam. Évenként 4 szám. Ára 2 kor.

Magyar királyi postatakarékpénztári Közlöny. Kiadja a m. kir. postatakarékpénztár. Nyom. az Athenaeum r. társ. XV. évfolyam. Megjelenik havonként.

A m. kir. Technologiai Iparmúzeum Közleményei. Nyom. a Pátria kny. XII. évf. Időhöz nem kötött füzetekben.

Magyar Könyvszemle. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának közlönye. Szerk. Schönherr Gyula. Nyom. az Athenaeum r. társ. Új folyam. VIII. kötet. Megjelenik évnegyedenként. Ára 6 kor.

Magyar Köztisztviselő. A magyar állami tisztviselők orsz. szövetségének közlönye. Szerk. Molnár Gyula. Nyom. Wesselényi Géza. I. évf. Évenként 10 szám. Ára 8 kor.

Magyar Kritika. A »Nemzeti Iskola« melléklapja. Szerk. Benedek Elek. Nyom. Markovits és Garai. IV. évf. Havonként. Ára 5 kor.

Magyar Malom Közlöny. Szerk. és kiadja Markstein Ignácz. Nyom. Markovits és Garai. II. évf. Havonként jelenik meg. Ára 6 kor.

Magyar Méh. A Magyar országos méhészeti egyesület közlönye. Szerk. Binder Iván. Nyom. Brózsa Ottó. XXI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 kor. Az egyesületi tagok tagdíj (4 kor.) fejében kapják.

A Magyar mérnök- és építészegylet Közlönye. Szerk. Edvi Illés Aladár. Nyom. A »Pátria« knyomda. XXXIV. kötet. Megjelenik havonként. Ára 20 korona.

Magyar munka. Politikai havi folyóirat. Szerk. Gerő Ernő. Nyom. Gonda és tsa. I. évf. Megjelenik havonként Ára 2 korona.

A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi osztályának Értesítője. Az Ethnographia melléklete. Szerk. Jankó János. Nyom. Hornyánszky Viktor. I. évf. Megjelenik havonként.

Magyar Nyelvőr. Szerk. Simonyi Zsigmond. Kiadja a m. tud. Akadémia. Nyom. az Athenaeum r. t. XXIX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 10 korona.

Magyar Nyomdászat. Szerk. és kiadja Pusztai Ferencz. Nyom. a Pallas nyomda. XIII. kötet. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Magyar Orvosi Archivum. Szerk. és kiadják Bókai Árpád, Pertik Ottó és Lenhossék Mihály. Nyom. a Pallas knyomda. Új folyam I. köt. Évenként 6 füzet. Ára 20 kor.

Magyar Paedagogia. A »Magyar paedagogiai társaság« folyóirata. Szerk. Négyesy László. Nyom. a Franklin társulat. IX. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 10 kor. A társaság tagjai tagdíj fejében kapják.

A Magyar rajztanárok országos egyesületének Értesítője. Szerk. Szinte Gábor. Nyom. Károlyi György. III. évfolyam. Megjelenik évnegyedenkint. Ára 4 kor. Tagoknak tagdíj fejében jár.

Magyar Szalon (Otthon). Szerk. és kiadja Hevesi József. Nyom. a »Kosmos« műintézet. XVII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 20 kor.

Magyar Szabó-ipar. A »Szabóiparosok köré«-nek havi szakközlönye. Szerk. Váczi Sándor. Nyom. Löblovitz Zsigmond. II. évf. Havonként jelenik meg. Ára 8 kor. Tagoknak ingyen.

Magyar Szellem. Politikai és társadalmi havilap. Szerk. Miklós Armand. Kiadja és nyom. az »Árpád« kny. vállalat. I. évf. Havonként jelenik meg. Ára 8 kor.

Magyar Tanitóképző. A tanitóképzőintézeti tanárok országos egyesületének közlönye. Szerk. Nagy László. Nyom. a Hungaria knyomda. XV. évfolyam

Évenként. 10 füzet. Ára 8 kor. Egyesületi tagok tagdíj (8 kor.) fejében kapják.

Magyar tisztviselők országos egyesületének Értesítője. Szerk. Jankovich István. Nyom. a Pesti Lloyd társ. nyomdája. XII. évfolyam. Megjelenik évnegyedenkint. Az egyesület tagjai díjtalanul kapják.

A Magyar turista-egyesület budapesti osztályának Értesítője. Nyom. Kertész József. 1900. évf. Időközönként.

Magyar Vörös-kereszt. Szerk. Argay János. Nyom. a Pesti Lloyd kny. I. évf. Megjelenik időközönként.

Magyarország és a külföld. Szerk. és kiadja Zinner Gyula. Nyom. Fritz Ármin. IV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 16 kor.

Magyarország és a nagyvilág. Szerk. Holló Tivadar. Kiadja a »Magyarország és a nagyvilág« lapvállalat. Nyom. Hornyánszky Viktor. V. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 20 kor.

Magyar-Zsidó Szemle. Szerk. Blau Lajos. Nyom. az Athenaeum r. társ. XVII. évfolyam. Évnegyedenkint. Ára 12 kor.

Mathematikai és physikai Lapok. Szerk. Kövesligethy Radó és Rados Gusztáv. Kiadja a Math. és physikai társulat. Nyom. a Franklin társulat. IX. évfolyam. Évenként 8 füzet. Ara 10 kor. Az egyesületi tagok tagdíj (Budapesten 10, vidéken 6 kor.) fejében kapják.

Mathematikai és természettudományi Értesítő. Szerk. König Gyula. Kiadja a magyar tud. Akadémia. Nyom. a Franklin társulat. XVIII. kötet. Évenként 5 füzet. Ára ?

Menetrend ujság. Szerk. Szlatky Dániel. Nyom. Bartalits Imre. I. évf. Megjelenik időközönként. Ára 6 kor.

Munkás ifjuság (Tanonczok lapja). Társadalmi és szépirodalmi havi közlöny. Szerk. Migray József. Nyom. Spatz Henrik. II. évf. Ára 72 fillér.

Művészet. (Magyar művészet.) Szerk. Cs. Szabó Kálmán. Nyom. a Pesti kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 12 kor.

Művezetők Lapja. A »Magyarországi művezetők országos szövetkezetének« egyesületi és szaklapja. Szerk. Palik Ferencz. Nyom. Posner Károly Lajos és fia. III. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. 80 fill. Tagoknak 3 kor. 60 fill.

Nagy Iván. Család-történeti értesítő. Szerk. és kiadják Komáromy András és Pettkó Béla. Nyom. az Athenaeum r. t. II. évf. Évenként 10 szám. Ára 10 kor.

Nemzeti Nőnevelés. Szerk. Sebestyénné Stetina Ilona; kiadja a VI. kerületi állami tanítónőképző intézet tanári testülete. Nyom. a Franklin társulat. XXI. évfolyam. Évenként 10 füzet. Ára 4 kor.

Nyelvtudományi Közlemények. Szerk. Szinnyei József. Kiadja a m. tud. Akadémia. Nyom. a Franklin társulat. XXX. kötet. Megjelenik negyedévenként. Ára 6 kor.

Olvasd. Szerk. Szeless Adorján. Nyom. Feldmann M., később Weissenberg Ármin. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Országos Orvos-Szövetség. Az Országos orvos-szövetség hivatalos lapja. Szerk. Jendrássik Jenő. Nyom. a Pesti Lloyd társulat knyomdája. III. évfolyam. Megjelenik havonként. A szövetség tagjai ingyen kapják.

Országos Pázmány-egyesület. A kath. írók és hírlapírók o. P. egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Margalits Ede. Nyom. a Stephaneum kny. I. évf. Megjelenik havonként. Tagoknak ingyen jár.

Az »Osztálysorsjáték«. Szerk. Singer Artur. Nyom. a Hungaria knyomda. IV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 10 kor.

Otthon. Képes havi folyóirat. Szerk. Hevesi József. Nyom. a Kosmos műintézet. 1900. évf. Ara 4 kor. 20 fill.

Otthonunk. Az »Otthon« irók és hirlapirók köre hivatalos értesítője. Szerk. Sajó Aladár. Nyom. a Budapesti Hirlap knyomdája. IV. évfolyam. Megjelenik havonként. A kör tagjai ingyen kapják.

Örökimádás. A Központi oltár-egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Kutschera József. Nyom. a Stephaneum. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 3 kor.

Örömhir. Szerk. Kováts Lajos és Hetvényi Lajos. Kiadja Biberauer Tivadar. Nyom. Hornyánszky Viktor. V. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 36 fill.

Papir. Szaklap a papir- és irószerkereskedelem-, könyvkötészet és rokonszakmák számára. Szerk. és kiadják Landau József és Barta Lajos. Nyom. a Pátria kny. II. évf. Havonként jelenik meg. Ára 1 korona.

Patyolat. Szerk. Csepreghy Ferenczné. Kiadja és nyom. Rákosi Jenő Budapesti Hirlap ujságvállalata. VII. évfolyam. Meg-

jelenik havonként. Ára 4 kor. Vidékre 4 kor. 40 fill.

Pénz és föld. Szaklap Magyarország jelzálog és földbirtok-forgalmának okszerü előmozdítására. Szerk. Hilbert Antal. Nyom. Brózsa Ottó. VII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 12 kor.

Polgári iskolai Közlöny. Az orsz. polgári iskolai egyesület folyóirata. Szerk. Volenszky Gyula. Nyom. Hornyánszky Viktor. IV. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 8 kor. Az egyesület tagjai tagdíj fejében kapják.

Postai tarifák. Szerk. és kiadja Klebersberg Géza. Nyom. Neumayer Ede. V. évfolyam. Évenkint 4-szer. Ára 2 kor.

Pótfüzetek a Természettudományi Közlönyhöz. Szerk. Csopey László és Paszlavszky József. Kiadja a k. m. Természettudományi társulat. Nyom. a Pesti Lloyd társaság knyomdája. XIII. évfolyam. Megjelenik 4—6 füzetben. Ára a Természettudományi Közlönynyel 12 kor. A társulat tagjai 2 kor. ráfizetéssel kapják.

Protestáns Szemle. Szerk. Szőts Farkas. Kiadja a magyar protestáns irodalmi társaság. Nyom. Hornyánszky Viktor. XII. évfolyam. Évenként 10 füzet. Ára 8 kor. Az egyesület tagjai a tagdíj (12 kor.) fejében kapják.

Remény. Szerk. Halász Gyula. Kiadja a Hecht bankház. Nyom. a Werbőczy kny. II. évf. Havonként jelenik meg. Ára 2 kor.

Riadó. Szocziáldemokrata folyóirat. Szerk. Bencze László. Nyom. az Árpád kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ara 1 korona.

Rovartani Lapok. Szerk. Abafi Aigner Lajos, Jablonowski József és Csiki Ernő. Nyom. Schmidl H. VII. kötet. Megjelenik évenként 10-szer. Ára 8 kor.

Siketnémák Érdeke. Szerk. és kiadja Schock Lipót. Nyom. Wesselényi Géza. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 korona.

Statisztikai Havi Közlemények. Szerk. és kiadja a m. kir. központi statisztikai hivatal. Nyom. az Athenaeum r. társ. IV. évfolyam. Ára 24 kor.

Szabó-iparosok Közlönye. A szabóiparosok társadalmi és anyagi érdekeit képviselő havi szaklap. Szerk. és kiadja Csontos Imre. Nyom. Révai és Salamon. XIV. évfolyam. Ára 14 kor.

Szabók Szaklapja. A szabó munkások, munkásnők és kisiparosok érdekeit képviselő közlöny. Szerk. Honthi Géza. Nyom. Neumayer Ede. VIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fillér.

Szárnyasaink. Aviculturai és ornithologiai illusztrált szaklap. (A Gallus és Baromfitenyésztési Lapok egyesítése.) Szerk. Parthay Géza. Nyom. Hornyánszky Viktor. XV. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Századok. A magyar történelmi társulat közlönye. Szerk. Nagy Gyula. Nyom. az Athenaeum r. társ. XXXIV. évfolyam. Megjelenik évenkint 10 füzetben. Ára 12 kor. Tagok a tagdíj (10 kor.) fejében kapják.

Szent-Lukácsfürdő. Szerk. Bosányi Béla. Kiadja a Szent-Lukácsfürdő részv. társ. Nyom. Pallas knyomda. XIII. évfolyam. Megjelenik havonként.

Sztenográfia. Gyorsirónők lapja. Szerk. Kaiser Gizella. Kiadja a »Stolze-Fenyvessy« orsz. női gyorsiró-egyesület. Nyom. a Pesti knyomda. VIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 3 korona.

Szünóra. Szerk. Endrődi Béla. Nyom. Barcza József. IV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Táncztanitók Lapja. Szerk. Róka Pál. Kiadja a Magy. táncztanitók egyesülete. Nyom. Ottinger Ede Nagykőrösön. VII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 korona.

Tanonczok Lapja. Szépirodalmi és vegyes tartalmú lap. Szerk. Jovicza István. Nyom. a Stephaneum kny. II. évf. Havonként jelenik meg. Ára 1 kor. 20 fill.

Telekkönyvi Szaklap. Szerk. Várady József. Kiadja a Telekkönyvvezetők orsz. egyesülete. Nyom. a Pallas kny. XX. évf. Havonként jelenik meg. Ára 4 korona.

Természetrajzi Füzetek. Szerk. Mocsáry Sándor. Kiadja a M. N. Múzeum és m. tud. Akadémia. Nyom. a Franklin társulat. XXIII. kötet. Évenként 4 füzet. Ára 10 kor.

Természettudományi Közlöny. Szerk. Csopey László és Paszlavszky József. Kiadja a kir. magy. Természettudományi társulat. Nyom. a Pesti Lloyd társ. knyomdája. XXXII. kötet. Megjelenik havonként. Ára 12 kor. Tagoknak tagdíj fejében jár.

Tisztviselő. Az összes állami, közigazgatási, törvényhatósági, vármegyei, posta-, távirda- és vasúti tisztviselők ér-

dekeit képviselő lap. Szerk. és kiadja Szilágyi József. Nyom. a Pesti kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

La Toilette. A férfi szabó szaklapja. Szerk. és kiadja Krausz Adolf. Nyom. Buschmann F. XIX. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ingyen küldetik.

Tornaügy. Szerk. Kovács Rezső. Kiadja a Magyarországi tanitók egylete a Nemzeti tornaegylet hozzájárulásával. Nyom Rózsa Kálmán és neje. XVII. évfolyam. Megjelenik évenkint 10-szer. Ára 6 kor.

Történelmi Tár. Kiadja a Magyar történelmi társulat közvetítése mellett a m. tud. Akadémia történelmi bizottsága. Nyom. az Athenaeum r. társ. 1900. évfolyam. Uj folyam. I. Megjelenik évnegyedenkint. Ára 10 kor. 40 fill. A történelmi társulat tagjainak 5 kor. 60 fill.

Tőzsdei Értesítő. Szerk. Félegyházy Ágost. Kiadja a budapesti árú és értéktőzsde tanácsa. Nyom. a Pesti Lloyd társ. nyomdája. IX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Turista Közlöny. Szerk. Moussong Géza. Kiadja a Magyar tanitók turista egyesülete. Nyom. Elek Lipót. VII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 kor. A tagok tagdíj fejében kapják.

Turisták Lapja. Szerk. Téry Ödön és Petrik Lajos. Kiadja a Magyar turista-egyesület. Nyom. a Pesti Lloyd társ. nyomdája. XII. évfolyam. Megjelenik kéthavonként. Ára 10 kor. A tagok tagdíj fejében kapják.

Turul. A magyar heraldikai és genealogiai társaság közlönye. Szerk. Schönherr Gyula. Nyom. a Franklin társulat. XVIII. kötet. Évnegyedenként jelenik meg. A társaság tagjai tagdíj (10 kor.) fejében kapják.

Tüzoltó Közlöny. A magyar tüzoltók szaklapja. A Magyar országos tüzoltó-szövetség hivatalos értesítője. Szerk. Szily József. Nyom. Rózsa Kálmán és neje. XXII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. 80 fill. A szövetség tagjainak 2 kor. 40 fill.

Tűzrendészeti Lapok. A Budapesti, Bars, Bács-Bodrog, Moson, Hajdú, Zala, Veszprém, Heves- és Sopronvármegyei tűzoltó testületek szövetségeseinek hivatalos szaklapja. Szerk. Markusovszky Béla. Nyom. Gross és Grünhut. XI. évf. Ára 3 korona 44 fillér.

Új Magyar Szemle. Politikai, társadalmi, irodalmi és művészeti folyóirat. Szerk. Blaskovich Sándor és Ambrus Zoltán. Nyom. Révai és Salamon. 1900. évf. Megjelenik havonként. Ára 24 kor.

Ujságkiadók lapja. Szerk. Rábel László. Kiadja az Ujságkiadók orsz. szövetsége. Nyom. a Budapesti Hirlap kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 12 kor. Tagoknak ingyen.

Urania. Az Urania m. tudományos szinház közlönye. Nyom. Hornyánszky Viktor. II. évf.

Uránia. Népszerű tudományos folyóirat. Szerk. Klupathy Jenő és legifj. Szász Károly. Nyom. Hornyánszky Viktor I. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor. Tagoknak ingyen.

Utazási és fürdő Közlöny. Szerk. Kövér Viktor. Nyom. Valter Ernő. III. évf. Havonként jelenik meg. Ára 4 korona.

Utmutató. A magyar és közös közlekedési vállalatok hivatalos menetrendkönyve. Kiadja a »Vasuti és közlekedési közlöny.« Nyom. a Pesti kny. XIX. évf. Évenként 12 füzet. Ára 10 kor.

A zenekar. Zenekar-irodalmi szemle. Szerk. Klökner Gyula. Nyom. Athenaeum r.-t. II. évf. Havonként jelenik meg. Ingyen küldetik.

Zoologiai lapok. A »Szárnyasaink« melléklete. Szerk. Parthay Géza. Nyom. a Fővárosi kny. II. évf. Havonként jelenik meg. Ára 8 kor.

Összesen 198.

b) VIDÉKEN.

Adalékok Zemplén vármegye történetéhez. (Sátoralja-Ujhely.) Szerk. Dongó Gyárfás Géza. Nyom. a »Zemplén és vidéke« knyomdája. VI. évf. Havi folyóirat. Ára 4 kor. 80 fill.

Állatok védelme. (Kolozsvár.) A kolozsvári állat védő-egyesület havi közlönye. Szerk. Széchy Károlyné Lorenz Josephine. Nyom. Gombos Ferencz. V. évfolyam. Ara 2 kor. Tagoknak a tagdíj fejében jár.

Az állatvédő. (Temesvár.) Szerk. Graef János. Kiadja a »Temesvári állatvédő egyesület.« Nyom. az »Unio« knyomda. VII. évfolyam. Megjelenik évnegyedenként. Ára 1 kor. 60 fill. Az egyesületi tagok ingyen kapják.

Aradi gazda. (Arad) Az Aradi gazdasági egylet hivatalos értesitője. Szerk. Laehne Hugó. Nyom. Gyulai István.

II. évf. Havonként jelenik meg. Tagoknak ingyen.

Aradvármegyei gazdasági egyesület fogyasztási és értékesítő szövetkezete üzleti értesítője. (Arad.) Megjelenik az »Aradi Gazdá«-val együtt. Ny. Gyulai István.

Armenia. (Szamosújvár.) Szerk. és kiadja Szongott Kristóf. Nyom. Todorán Endre »Auróra« knyomdája. XIV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

A béka. (Pécs.) Szerk. és kiadja Goldberger József. Nyom. a lyceumi knyomda. IV. évfolyam. Megjelenik időszakonkint. Ingyen küldetik.

Bélyegvilág. (Nagyvárad.) Nyom. Láng József. II. évf. Havonként jelenik meg. Ára 2 korona.

Beregmegyei Tanügy. (Beregszász.) A beregvármegyei kir. tanfelügyelőség és az általános tanitó egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Rhédei János. Nyom. Grünstein Mór Munkácson. XVI. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 4 kor.

Birósági végrehajtók közlönye. (Nagyszőllős.) Szerk. Somlyó N. Ignácz. Nyom. Doktor István. XI. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Borromaeus. (Ó-Szőny.) Kath. hitszónoklati havi folyóirat. Szerk. és kiadja Nagy Antal. Nyom. a győregyházmegyei knyomda Győrött. XIV. évfolyam. Ára 8 kor.

Concordia. (Pozsony.) A pozsonyi »Concordia« Gabelsberger gyorsiró egyesület közlönye. Szerk. Theisz. Nyom. Freistadt Mór. XV. évfolyam. Évenként 6-szor. Ára 2 kor. 40 fill.

Csiki gazda (azelőtt Gazdasági értesítő). (Csik-Szereda.) A Csikmegyei gazd. egyesület közlönye. Szerk. F. Nagy Imre. Nyom. Szvoboda József. XIV. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor. Tagoknak ingyen.

Debreczeni Gyorsiró. (Debreczen.) Szerk. Madai Gyula. Kiadja a debreczeni főiskolai gyorsiró-egylet. Nyom. Romwalter Gy. Sopron. VIII. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 2 korona.

Debreczeni főiskolai Lapok. Kiadja a Magyar irodalmi önképző-társulat. Szerk. Rácz Lajos. Nyom. a Városi kny. XLIII. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Egyesületi Értesítő. (Békés Csaba.) A Békésmegyei gazdasági egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Zlinszky István. Nyom. a Corvina kny. XLI. évf. Havonként jelenik meg. (Előbb évkönyv alakban.)

Egyesületi Értesítő. (Szombathely.) A Vasmegyei gazdasági egyesület megbizásából szerkeszti Rösler Károly. Nyom. Seiler Henrik utódai. XXI. évfolyam. Időszakonként jelenik meg. Ára 2 kor.

Egyleti Értesítő. (Deés.) A Szolnok-dobokavármegyei gazdasági egylet hivatalos közlönye. Szerk. Szemmáry József. Nyom. Demeter és Kiss. XIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 kor. Az egylet tagjai ingyen kapják.

Egyleti Értesítő. (Veszprém.) A »Veszprémegyházmegyei r. kath. tanitóegyesület« keszthelyi és sümegi egyesült körének hivatalos közlönye. Szerk. Pozsagár Gyula. Nyom. az egyházmegyei knyomda. XII. évfolyam. Megjelenik a körülményekhez képest évenként többször. A tagoknak igyen küldetik.

E. M. K. E. (Kolozsvár.) Az egyesület hivatalos értesítője. Szerk. Sándor József. Nyom. Gombos Ferencz. VII. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 2 kor.

Erdély. (Kolozsvár.) Honismertető lap. Szerk. Radnóti Rezső. Kiadja az Erdélyi Kárpát-egyesület. Nyom. Gombos Ferencz. IX. évfolyam. Évenkint 12 szám. Ára 10 kor. Tagok ingyen kapják.

Erdélyi Múzeum. (Kolozsvár.) Az Erdélyi múzeum-egylet kiadványa. Szerk. Szádeczky Lajos. Nyom. Ajtai K. Albert. XVII. kötet. Évenként 10 füzet. Ára 6 kor. Az egyleti tagok tagdij (6 kor.) fejében kapják.

Erdély népei. (Kolozsvár.) Az »Erdély« néprajzi melléktete. Az E. K. E. néprajzi osztályának értesítője. Szerk. Herrmann Antal. Nyom. Gombos Ferencz. III. évf. Időszakonként jelenik meg.

Erdészeti kisérletek. (Selmeczbánya.) A M. kir. központi erdészeti kisérleti állomás folyóirata. Szerk. Vadas Jenő. Nyom. Joerges Á. özv. és fia. II. évf. Időszakonként.

Értesítő az Erdélyi Múzeum-egylet orvos-természettudományi szakosztályából. (Kolozsvár.) Szerk. Szabó Dénes és Apáthy István. Nyom. Ajtai K. Albert. XXV. évfolyam. Időhöz nem kötve jelenik meg. Ára 6 kor.

Evangelikus Egyházi Szemle. (Békés-Csaba.) Szerk. és kiadja Szeberényi Lajos Zs. Nyom. a Corvina knyomda. VI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Evangelikus Népiskola. (Sopron.) Szerk. és kiadja Papp József. Nyom. Röttig Gusztáv. XII. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 6 korona.

Fiumé (Fiumé) kereskedelmi, tengerészeti, közgazdasági és külügyi érdekű folyóirat. Szerk. Kompolthy Tivadar. Nyom. Heisler J. Budapest. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 12 kor.

Gazdasági Értesítő. (Eperjes.) A »Sárosvármegyei gazdasági egyesület« hivatalos közlönye. Szerk. Lukovits Aladár. Nyom. Kósch Árpád. V. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 kor. Tagoknak ingyen küldetik.

Gazdasági Értesítő. (S.-A.-Újhely.) A Zemplénvármegyei gazdasági egyesület megbizásából szerk. Kapás L. Aurél. Nyom. a »Zemplén« knyomda. IX. évfolyam. Megjelenik havonként.

Gazdasági Értesítő. (Szolnok.) A Jász-Nagykún-Szolnok vármegyei gazdasági egylet hivatalos közlönye. Szerk. Kovács Albert. Nyom. Bakos István. XVI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 kor. A tagoknak ingyen küldetik.

Gazdasági Közlöny. (Kassa.) Az Abaújtornamegyei gazdasági egyesület hivatalos értesítője. Szerk. Jakabfalvy Kornél. Nyom. Ries Lajos. XIX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Tagoknak ingyen küldetik.

Gazdasági Közlöny. (Komárom.) A Komárom-vármegyei gazdasági egyesület havi értesítője. Szerk. Sarlay Károly. Nyom. a Hung. kny. XVIII. évfolyam. Ára 2 kor. A tagoknak ingyen küldetik.

Gazdasági Közlöny. (Makó.) A Csanád-vármegyei gazdasági egyesület értesítője. Szerk. Tokay Jenő. Nyom. Vitéz Mihály. IV. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 3 kor.

Gazdasági Néplap. (Pécs.) Népszerüen oktató szaklap a földmüves kisgazdák részére. Szerk. Liebald Béni. Nyom. Taizs József. XXVI. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 2 kor. Tagoknak ingyen jár.

Gazdasági tanító. (Székesfejérvár.) Szerk. Almássy Ferencz. Nyom. Eisler A. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 korona.

Gazdasági Tudósító. (Putnok.) A Gömör-kishontvármegyei gazdasági egyesület hivatalos értesítője. Szerk. Lakner László. Nyom. Rábely Miklós Rimaszombatban. IV. évfolyam. Megjelenik havonkint. Az egyesületi tagok ingyen kapják.

Gyámintézet. (Lovászpatona.) Szerk. Bognár Endre. Kiadja a magyarhoni e. e. e. gyámintézet. Nyom. a főiskolai nyomda Pápán. XVII. évfolyam. Megjelenik évenként háromszor. Ingyen küldetik.

A Győri pinczér-egylet havi Értesítője. (Győr.) Szerk. Bauer Mihály. Kiadja a »Győri pinczér-egylet.« Nyom. Surányi János utóda. XIII. évfolyam. Megjelenik havonként. A tagok díjmentesen kapják.

Győr szab. kir. város hivatalos Értesítője. (Győr.) Nyom. a Pannonia kny. X. évf. Időközönként jelenik meg.

Hajnal csillag. (H.-Böszörmény.) Szerk. Balogh Lajos és Orosz J. Kiadja a h.-böszörményi baptista hitközség. Nyom. Hoffmann és Kronovitz. Debreczenben. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 48 fill.

Havi Közlöny az elméleti és gyakorlati lelkipásztorság köréből. (Temesvár.) Szerk. Tokody Ödön és Patzner István. Kiadja Tokody Ödön. Nyom. a csanádegyházmegyei knyomda. XXIII. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 10 kor.

A hazában és távolban széttekintő Méhész. (Sajtény, Csanád m.) Szerk. és kiadja Gallovich István. Nyom. Engel Lajos. Szegeden V. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 4 kor.

Házi Barát. (Sümeg.) Szerk. és kiadja Darnay Kálmán. Nyom. Horváth Gábor. II. évf. Megjelenik havonként. Ingyen küldetik.

A Hevesmegyei gazdasági egyesület Értesítője. (Gyöngyös.) Szerk. Baranyay István. Kiadja az egyesület. Nyom. Herzog Ernő Ármin. XVI. évfolyam. Megjelenik havonként. Egyes szám ára 20 fill. A tagok ingyen kapják.

Hevesmegyei Tanügy. (Eger.) Szerk. Kolacskovszky János. Kiadja a hevesmegyei általános tanitó-egyesület. Nyom. az »Egri nyomda részv. társ.« V. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Az egyesületi tagok tagdíj fejében kapják.

Hitszónoklati Folyóirat. (Szolnok.) Szerk. és kiadja Karkecz Alajos. Nyom. Endrényi Lajos Szegeden. XI. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 4 korona.

Homok. (Kecskemét.) Szakfolyóirat szőlősgazdák számára. Szerk. Mayerfi

Zoltán. Nyom. az első kecskeméti hirlapkiadó r.-t. I. évf. Megjelenik negyedévenként. Ára 1 kor.

Iskoláink. (Rimaszombat.) A Gömörkishontvármegyei általános tanitóegyesület hivatalos értesítője. Szerk. Járossy Endre. Nyom. Kovács Mihály. III. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 4 korona. Tagok ingyen kapják.

Isten igéje szentbeszédekben. (Esztergom.) Szerk. Andor György. Kiadja és nyom. Buzárovits Gusztáv. XXV. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 4 korona.

Izraelita történelmi könyvtár. (Debreczen.) Szerk. Spitz Gyula és Kuti Zsigmond. Nyom. a Csokonai kny. I. köt. Időközönként. Ára 4 füzetre 2 kor.

Jász-Nagy-Kun-Szolnok vármegyei gazdasági egyesület fogyasztási és értékesítő szövetkezetének üzleti értesítője. (A Gazdasági Értesítő (Szolnok) melléklapja.)

Jézus szentséges szivének Hirnöke. (Kalocsa.) Szerk. Tóth Mike. Nyom. a Franklin társulat Budapesten. XXXIV. évfolyam. Havi folyóirat. Ára 3 kor.

Jó Pásztor. (Pozsony.) Keresztyén családi lap. Szerk. Kovács Sándor. Nyom. a balassa-gyarmati kny. r. t. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 korona.

Jövő. (Kassa.) A kassai szociáldemokrata munkások és kisiparosok társadalomgazdasági közlönye. Szerk. Balázs Sándor. Nyom. Ries Lajos. 1900. évf. Megjelenik havonként. Ára ?

Kalazantinum. (Kolozsvár.) Szerk. Varjas Endre. Kiadja a »Kalazantinum« hittudományi és tanárképző intézet. Nyom. Gombos Ferencz. V. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára ?

Kamarai Közlemények. (Pozsony.) A pozsonyi kereskedelmi és iparkamara hivatalos közlönye. Szerk. Jordán Károly. Nyom. Eder István. III. évf. Megjelenik havonként. Ingyen lap.

Katholikus Folyóirat. (Máramarossziget.) Szerk. és kiadja Gorbói Lengyel Győző. Nyom. Rózsa Kálmán és neje Budapesten. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 88 fillér.

A kath. Hitterjesztés Lapjai. (Nagyvárad.) Szerk. és kiadja Nogely István. Nyom. a Szent-László nyomda r. társ. XIX. évfolyam. Évenként 10 füzet. Ára 6 kor.

A kávé. (Fiumé.) Szerk. Horváth Gyula. Nyom. az Unio kny. II. évf. Megjelenik havonként. Ingyen küldetik.

Képes Levelező-lap. (Székesfejérvár.) Havi folyóirat képes levelező-lap gyűjtők számára. Szerk. Klökner József. Nyom. Debreczenyi Gyula. II. évf. Ára 2 kor.

Kerékpáros Turista. (Kolozsvár.) Az »Erdély« kerékpáros melléklete. Az E. K. E. kerékpáros osztályának hivatalos értesítője. Szerk. Balogh Benedek. Nyom. Gombos Ferencz. III. évf. Megjelenik időszakonként.

Keresztény Magvető. (Kolozsvár.) Szerk. és kiadják Péterfi Dénes és Kovács János. Nyom. Ajtai K. Albert. XXXV. évfolyam. Megjelenik kéthónaponként. Ára 4 kor.

Kertészeti Tudósító. (Szeged.) Szerk. és kiadja Horváth Károly. Nyomatja? VIII. évf. Évenként 4 szám. Ingyen küldetik.

Kiskereskedők lapja. (Nagyvárad.) Szerk. Adorján Ármin. Nyom. Neumann Vilmos. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 1 kor. 20 fill.

Kitartás. (Ó-Becse.) Szerk. Galambos Margit. Kiadja az ó-becsei polg. leányiskola IV. osztálya. Nyom. Lőwy Lajos 1900. évf. Ára 2 kor.

Körlevél. (Grácz.) A Gráczi magyar egyesület hivatalos értesítője. Nyom. a Pannonia kny. Győrött. 1900. évf. Megjelenik időközönként.

Közlöny. (Theologiai közlöny.) (Debreczen.) A debreczeni »Hittanszaki önképző-társulat« köréből. Szerk. Uray István és Nánássy Lajos. Nyom. a városi knyomda. XXX. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 3 kor.

Községi ügykezelés. (Gyoma.) Szerk. és kiadja Kner Izidor. Nyom. Kner Izidor. I. évf. Megjelenik havonként. Ingyen küldetik.

Külmisszió. (Ágfalva.) Szerk. és kiadja Scholtz Ödön. Nyom. Török Kálmán és Kremszer J. Sopronban. V. évfolyam. Megjelenik negyedévenként. Ára 1 korona.

Látóképes levelező-lapok. (Tata.) Havi folyóirat képes levelezőlap-gyűjtők és elárusítók számára. Szerk. és kiadja Engländer József. Nyom. Engländer és társa. II. évf. Ára 1 kor. 50 fill.

A legszentebb Rózsafüzér királynéja. (Szombathely.) Szerk. Kindler Imre. Kiadja a sz. Domokosrend szombathelyi

zárdája. Nyom. az egyházmegyei knyomda. XVI. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 korona.

Lorettó. (Duna-Szerdahely.) Szerk. és kiadja Deák Antal. Nyom. Buschmann F. Budapesten. II. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Magyar Forrás. (Marosvásárhely.) A »Hazai ipart pártoló Székely-szövetség« hivatalos közlönye. Szerk. Szakáts Péter. Nyom. Adi Árpád. I. évf. Megjelenik havonként. Ingyen küldetik.

A Magyar Földmives. (Gyuró.) Szerk. és kiadja Vasadi Balogh Lajos. Nyom. Csitári K. és trsa Székesfejérvár. XVIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Magyar Kisdednevelés és Népoktatás. (Eperjes.) A sárosvármegyei kir. tanfelügyelőség és az eperjesi Széchenyi-kör népnevelési szakválasztmányának hivatalos közlönye. Szerk. Reményik Lajos. Nyom. Kósch Árpád. VI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

A magyarországi papi imaegyesület és eucharistia-társulat Értesítője. (Győr.) Szerk. Hahnekamp György. Nyom. a győregyházmegyei knyomda. XIV. évfolyam. Megjelenik évenként 8 szám. Ára 1 kor. 20 fill. A társulat tagjainak tagdíj (2 kor.) fejében jár.

Magyar Sion. (Esztergom.) Szerk. Kereszty Viktor és Prohászka Ottokár. Nyom. Buzárovits Gusztáv. Új folyam. XIV. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 12 kor.

Magyar Zsinagóga. (Bonyhád.) Gyakorlati szakközlöny papok, hitszónokok és ezen szakirodalmat kedvelők számára. Szerk. Lebovits József. Nyom. Raubitschek Izor. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Mária kert. (Szüz Mária virágos kertje.) (Kalocsa.) Szerk. Tóth Mike. Nyom. a Franklin társulat. XVI. évfolyam. Havi folyóirat. Ára 2 kor.

Méhészeti Közlöny. (Kolozsvár.) Az erdélyrészi méhész-egylet szakközlönye. Szerk. Bálint Sándor. Nyom. Gámán János örökösei. XV. évfolyam. Megjelenik havonkint. Tagoknak ingyen küldetik.

Mezőgazdasági Szemle. (Magyar Óvár.) Szerk. és kiadják Cserháti Sándor és Kosutány Tamás. Nyom. Czéh Sándor-féle nyomda. XVIII. évfolyam. Havi folyóirat. Ára 10 kor.

A mi fürdőink. (Kolozsvár.) Az »Erdély« melléklete. Az E. K. E. balneologiai szakosztályának értesítője. Szerk. Hankó Vilmos. Nyom. Gombos Ferencz. III. évf. Megjelenik időszakonként.

Népoktatás. (Lugos.) Krassó-Szörény vármegyei tanitó-egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Keszler Károly. Nyom. Virányi János. V. évfolyam. Évenként. 10 szám. Ára 8 kor.

Nevelés. (Máramarossziget.) Szerk. Bökényi Dániel. Kiadja a »Máramarosi általános tanitó-egyesület.« Nyom. Sichermann Mór. XVII. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 5 kor.

Nevelő Oktatás. (Pozsony.) Kath. tanügyi folyóirat. Szerk. Schultz Imre. Nyom. Eder István I. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Nógrádmegyei Tanügy. (Balassa-Gyarmat.) A nógrádmegyei kir. tanfelügyelőség hivatalos közlönye. Szerk. Pacséri Károly. Nyom. a részvény nyomda. Havonként. Ára 2 kor.

A Nógrádvármegyei gazdasági egyesület Értesítője. (Balassagyarmat.) Szerk. Fáy Árpád. Nyom. a balassagyarmati kny. r. t. XVII. évfolyam. Megjelenik minden második hóban. Ára 2 kor. Tagoknak ingyen jár.

Pécsi üzleti Értesítő. (Pécs.) Kereskedelmi időszaki lap. Szerk. Schmitz Soma. Nyom. a püspöki lyc. kny. II. évf. Megjelenik havonként. Ingyen lap.

Pozsonyi Gazda. (Pozsony.) A »Pozsonyvármegyei gazdasági egyesület« értesítője. Szerk. Horváth Jenő. Nyom. Eder István. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor. Tagoknak ingyen jár.

Protestáns Pap. (Kölesd.) Szerk. és kiadják Lágler Sándor és Kálmán Dezső. Nyom. Tóth László Kecskeméten. XXI. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 8 korona.

Reménységünk. (Csongrád-Csány.) Az oltáriszentség-imádás és Mária-tisztelet folyóirata. Szerkeszti és kiadja Varga Mihály. Nyom. Endrényi Imre Szeged. IV. évfolyam. Havi folyóirat. Ára 2 kor. 30 fill.

Röpke Lapok. (Gyoma.) Könyvnyomdai ismeretterjesztő lap. Szerk. kiadja és nyomt. Kner Izidor. 1900. évf. Megjelenik kéthavonként. Ingyen küldetik.

Sárospataki Ifjusági Közlöny. (Sárospatak.) Kiadja a »Magyar irodalmi önképző-társulat.« Szerk. Farkas Andor

Steinfeld Jenő knyomdája. XVI. évfolyam. Havonként jelenik meg. Ára 4 kor.

Sárosvármegyei gazdák fogyasztási és értékesítési szövetkezetének üzleti Értesítője. (Eperjes.) A »Gazdasági Értesítő« melléklete. Nyom. Kósch Árpád. 1900. évf. Havonként jelenik meg. Tagoknak ingyen.

Soproni Gyorsiró. (Sopron.) Szerk. Proszvimmer Béla. Kiadja az ev. főgymnasiumi gyorsirókör. Nyom. Romwalter Alfréd. XXVI. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 2 korona.

A Sopronmegyei gazdasági egyesület Értesítője. (Sopron.) Nyom. Romwalter Alfréd. 1900. évf.

A Szent Család kis követe. (Pécs.) A názáreti szent család és a Szent-József társulatának közlönye. Szerk. Virág Ferencz. Nyom. Püsp. lyc. kny. XI. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 1 kor. 44 fillér.

Szent Gellért. Ifjúsági hitszónoklati folyóirat. (Pannonhalma.) Szerk. és kiadják Mázy Engelbert és Szinek Izidor. Nyom. az egyházmegyei knyomda Győrött. II. évfolyam. Megjelenik évenkint 10-szer. Ára 8 kor.

Szilágyvármegyei Tanügy. (Zilah.) Szerk. Zoványi Lajos. Kiadja a szilágyvármegyei általános tanitótestület. Nyom. Seres Samu. III. évfolyam. Megjelenik évenkint 10-szer. Ára 2 kor.

Szőlőben. (Gyöngyös.) Szerk. és kiadja Csomor Kálmán. Nyom. Kovács és Schimerling, később Kovács és társa. IX. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 4 kor.

Szövetkezés. (Csongrád.) Szerk. Vannay Ferencz. Nyom. Weisz Márk. I. évf. Megjelenik havonként. Ingyen küldetik.

Takács. (Szeged.) Fonó- és szövőipari szaklap. Szerk. Pollák Sámuel. Nyom. Schulhof Károly. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 5 kor.

Tanitótestületi Értesítő. (Torda.) A Torda-aranyos vármegyei ált. tan. testületnek havonként megjelenő hivatalos közlönye. Szerk. Kovács Dániel. Nyom. Harmath J. II. évfolyam. Ára 2 korona. Tagoknak 1 korona.

Tanügyi Értesítő. (Besztercze.) A »Besztercze-Naszód vármegyei ált. tanitó-egyesület« hivatalos közlönye. Szerk. Jancsó Gábor. Nyom. Botschár Tivadar. V. évfolyam. Évenkint 10 szám. Ára 4 korona.

Tanügyi Értesítő. (Győr.) A győrvidéki tanitó-egyesület hivatalos lapja. Szerk. Ujlaki Géza. Nyom. Surányi János. XXIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 korona.

Tanügyi Értesítő. (Komárom.) A komárommegyei tanitó testület közlönye. Szerk. Marcsa György. Nyom. Schönwald Tivadar. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Tanügyi Tanácskozó. (Deés.) A szolnok-dobokamegyei tanitó-testület hivatalos közlönye. Szerk. Kádár József. Nyom. Demeter és Kiss. VII. évfolyam. Megjelenik évenkint 10-szer. Ára 2 kor. 40 fill. Tagoknak 2 kor.

Telekkönyv. (Szeged.) Szerk. Káplány Géza. Nyom. Engel Lajos. V. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 korona.

Természettudományi Füzetek. (Temesvár.) A Délmagyarországi természettudományi társulat közlönye. Szerk. Ries Ferencz és Neubauer Henrik. Nyom. Uhrmann Henrik. XXIV. évfolyam. A társulat tagjai tagdíj fejében kapják.

A Torontálmegyei gazdasági egyesület Értesitője. (Nagybecskerek.) Szerk. Marton Andor. Nyom. Pleitz Fer. Pál. XV. évfolyam. Megjelenik 6 füzetben. Ára 2 kor. A tagok díjtalanul kapják.

Történelmi és régészeti Értesítő. (Temesvár.) A Délmagyarországi történelmi és régészeti múzeumi társulat közlönye. Szerk. Patzner István. Nyom. a csanádegyházmegyei knyomda. XVI. (Új) évfolyam. Megjelenik évnegyedenkint. Ára 8 kor. A társulati tagoknak ingyen jár.

Új Század. (Vajszka) A hazaszeretetnek és keresztény fölvilágosodásnak. Szerk. és kiadja Tumbász István. Nyom. a Hunyadi Mátyás kny. Budapesten. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. 80 fillér.

Új Világ. (Vág-Királyfa Nyitra m.) Társadalmi, szépirodalmi és ismeretterjesztő folyóirat. Szerk. és kiadja Bergendy Szilveszter. Nyom. az első galánthai kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Unitárius Közlöny. (Kolozsvár.) Szerk. Boros György. Kiadja a Dávid Ferencz egylet. Nyom. Gámán János örököse. XIII. kötet. Megjelenik havonként. Ára 2 korona 40 fillér. Egyleti tagoknak 2 korona.

Városi Közlöny. (Temesvár.) Hivatalos folyóirat. Kiadja a városi tanács.

Nyom. Csendes Jakab. III. évfolyam. Megjelenik havonkint.

Vasárnapi Tanitó. (Hajdú-Böszörmény.) Szerk. Balogh Lajos. Nyom. Fritz Armin Bpest. IV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 3 kor. 60 fill.

Vasvármegyei tüzrendészeti Közlöny. (Szombathely.) A vasvármegyei önk. tüzoltó egyletek szövetségének hivatalos közlönye. Szerk. Barabás István. Nyom. Bertalanffy József. VII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Védhimlőoltás. (Ó-Láposbánya.) Szerk. Intze Béla. Kiadja az oláh-láposbányai oltóintézet. Nyom. Demeter és Kiss Deésen. V. évfolyam. Évnegyedenkint. Ára 3 korona.

V. H. O. Sz. (Szeged.) A vidéki hirlapirók országos szövetségének hivatalos értesítője. Nyom. Endrényi Imre. IV. évfolyam. Meg nem határozott időben jelenik meg. A szövetség tagjainak ingyen jár.

A Zalamegyei gazdasági egyesület Értesítője. (Zala-Egerszeg.) Szerk. Orosz Pál. Nyom. özv. Tahy Rozália és trsa. 1900. évfolyam.

Zsengék. (Temesvár.) A Vajda-kör lapja. Szerk. Klár C. és Varga N. Nyom. XXXVIII. évf. Időközönként jelenik meg. Ára ?

Összesen: 122.

II. TÖBBNYELVÜ FOLYÓIRATOK.

a) BUDAPESTEN.

Allgemeine Rundschau. (Német-magyar.) Nyom. a Hunnia kny. 1900. évf. Időhöz nem kötve jelenik meg. Ára 24 kor.

Aquila. [M. és német.] Szerk. Herman Ottó; kiadja a Magyar Ornithologiai Központ. Nyom. a Franklin társ. VII. évf. Évenként 4 füzet. Ára 10 korona.

Bombardon. (Magy. és német.) Nyom. Fried és Krakauer. (Kőnyomatos.) IV. évf. Megjelenik havonként. Ára ?

Budapest Főváros Statisztikai Havifüzetei. Monatshefte des Budapester Communal-Statistischen Bureaus. (M. és német.) Szerk. Kőrösy József. XXVIII. évf. Nyom. a Pesti kny. Ára 8 kor.

Egészségőr. (M. és német.) A »Zion« jótékonysági egylet népszerű közlönye. Nyom. Gross és Grünhut. V. évf. Megjelenik havonként. Tagoknak ingyen jár.

Férfi Szabó. Szerk. Stikarovszky Norbert. Nyom. Fried és Krakauer I. évf. Havonként.

Földrajzi Közlemények. Bulletin de la Société Hongroise de Géographie. (M. franczia kivonattal.) Szerk. Berecz Antal. Nyom. Fritz Ármin. XXVIII. kötet. Évenként 10 füzet. Ára 10 kor. Tagoknak ingyen.

Földtani Közlöny. Geologische Mittheilungen. (M. és német.) Szerk. Lóczy Lajos és Cholnoky Jenő. Nyom. a Franklin társ. XXX. kötet. Megjelenik havonként. Ára 10 kor. Tagoknak ingyen.

Galilei. Szabadkőművesi havi szemle. (Magy. és német.) Szerk. Sgalitzer Gyula. Nyom. a Wendt-féle kny. II. évf. Havonként. Ára 3 korona.

Illusztrált Lapok. Illustrierte Blätter. (Magy. és német.) Szerk. Bolgár Lajos. Nyom. a Werbőczy kny. 1899. évf. Megjelenik havonként. Ára 20 kor.

Keleti Szemle *(Revue Orientale.)* (Magyar, német, angol, franczia.) Szerk. Kúnos Ignácz és Munkácsi Bernát. Nyom. Franklin társ. I. évf. Évnegyedenként. Ára 8 kor.

Kőfaragó. (Magyar és német.) Szerk. Groszmann Hugó. Nyom. Fried és Krakauer. I. évf. Havonként. Ára 1 kor. 20 fillér.

Magyar Fogászati Szemle. (M. és német.) Szerk. és kiadja Bauer Samu. Nyom. Várnai F. IV. évf. Évenként 12 szám. Ára 6 kor.

Magyar kir. postatakarékpénztári Közlöny. (Magy. és horvát.) Nyom. az Athenaeum r. t. XV. évf. Megjelenik havonként.

Kőműves. (Maurer.) Szerk. Söröli József. Nyom. Fried és Krakauer. I. évf. Havonként. Ára 1 kor.

Magyar Malom-közlöny. Ungarische Mühlen-Nachrichten. Szerk. és kiadja Markstein Ignácz. Nyom. Markovits és Garai. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Magyarország és a külföld. (Magyar, német, franczia és angol.) Szerk. Zinner Gyula. Nyom. Fritz Ármin. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 16 kor.

Magyarország és a Nagy Világ. — Ungarn und Ausland. La Hongrie et l'Étranger. Hungary and foreign countries.

Szerk. Holló Tivadar. Ny. Hornyánszky Viktor. V. évf. Havi lap. Ára 20 kor.

Művezetők lapja. (Werkmeister Zeitung.) Szerk. Pálik Ferencz. Nyom. Posner Károly Lajos és fia. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. 80 fill. Tagoknak 3 kor. 30 fill.

Az »Osztálysorsjáték.« (Magy. és német.) Klassen-Lotterie. Szerk. Singer Artur. Nyom. a Hungaria kny. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 10 kor.

Rovartani Lapok. (Német kivonattal.) Szerk. Abafi Aigner Lajos, Jablonowski József és Csiki Ernő. Nyom. Schmidl H. VII. kötet. Évenként 10 szám. Ára 8 kor.

Szabók szaklapja. (Magy. és német.) Schneider Fachblatt. Szerk. Hontl Géza. Nyom. Neumayer Ede. VIII. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 korona 40 fillér.

Szt-Lukács-fürdő. (Melléklete román ny.) Szerk. Bosányi Béla. Nyom. Pallas kny. XIII. évf. Megjelenik havonként.

Természetrajzi Füzetek. Zeitschrift für Zoologie, Botanik, Mineralogie und Geologie nebst einer Revue für das Ausland. — Journal pour la zooiogie, botanique, minéralogie et géologie avec une revue pour l'étranger. — Periodical of zoology, botany, mineralogy, and geology besides a review for abroad. (M., latin és német.) Szerk. Mocsáry Sándor. Nyom. a Franklin társ. XXIII. kötet. Évenként 4 füzet. Ára 10 kor.

La Toilette. (Magy. és német.) Szerk. Krausz Adolf. Nyom. Buschmann F. XIX. évf. Megjelenik havonként. Ingyen küldetik.

Utazási és fürdő közlöny. (Magyar német, franczia és angol nyelven.) Szerk. Kövér Viktor. Nyom. Valter Ernő. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 korona.

A Zenekar. (Magy. és német.) Das Orchester. Szerk. Klökner Gyula. Nyom. Athenaeum r. t. II. évf. Megjelenik havonként. Ingyen küldetik.

Összesen 27.

b) VIDÉKEN.

Concordia. (Pozsony.) Organ des Gabelsb. Stenogr. Vereines. »Concordia.« (Magy. és német.) Szerk. Theiss. Nyom. Freistadt Mór. XV. évf. Évenként 6 szám. Ára 2 kor. 40 fill.

Értesítő az Erdélyi Múzeum-Egylet Orvos - Természet - Tud. Szakosztályából. — Sitzungsberichte der Medicinisch-Naturwissensch. Section des Siebenbürgischen Museumvereins. (M. és német.) Szerk. Szabó Dénes és Apáthy István. Nyom. Ajtai K. Albert. XXV. évf. Megjelenik időközönként. Ára 6 kor.

Vasvármegyei Tűzrendészeti Közlöny. (Szombathely.) (Melléklete német.) Szerk. Barabás István. Nyom. Bertalanffy József. VII. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Összesen 3.

III. NEM-MAGYAR NYELVŰ FOLYÓIRATOK.

I. Németek.

a) BUDAPESTEN.

Allgemeine Rundschau. Publications-Organ. Nyom. a Hunnia kny. 1900. évf. Időhöz nem kötve jelenik meg. Ára 24 kor.

Antonius-Blätter. Szerk. Buday Alfréd. Nyom. a Stephaneum kny. I. évf. Évenként 12 füzet. Ára 2 korona.

Balneologische Rundschau. Szerk. és kiadja Preysz Kornél. Nyom. a Pesti kny. 1900. évf. Évenként 4 szám. Ára 5 korona.

Bauarbeiter. (L. Építőmunkás.) Offizielles Organ der Maurer, Zimmerer, Weiss- u. Stukkaturarbeiter stb. Szerk. Bauer János. Nyom. Fried és Krakauer. V. évf. Havonként. Ára 2 kor. 80 fill.

Dynamo. Zeitschrift für die technischen u. commerziellen Interessen d. elektrotechnischen Industrie. Szerk. Markstein Vilmos. Nyom. Fried és Krakauer. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 korona.

Gute Gesundheit. Zeitschrift für allgemeine Gesundheitspflege. Szerk. Wiesner S. Nyom. a Werbőczy kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Feuerpolizeiliche Blätter. Beilage der »Tüzrendészeti Lapok.« Szerk. Markusovszky Béla. Nyom. Gross és Grünhut. 1900. évf. Ára 2 kor. 44 fill.

Lustige Blätter. Nyom. Márkus Samu. 1900. évf. Megjelenik havonként. Ára ?

Mitteilungen aus der Schmalspurbranche. Szerk. Nágel Zsigmond. Nyom. a Pesti kny. Megjelenik havonként.

Orient. Organ der symb. Grossloge von Ungarn. Szerk. Pay'r Ede. Ny. Márkus Samu. XII. (= 25.) évfolyam. Havonként jelenik meg. Tagoknak ingyen.

Der Practische Arzt. (A »Gyakorló Orvos« német kiadása.) Szerk. Stadler Károly. Ny. Károlyi György. XI. évf. Havonként . . .

Rathgeber. Szerk. és kiadja Roeder Róbert. Nyom. a Werbőczy kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Ungarische Biene. Szerk. Binder Iván; kiadja a Magyar Méhészek Egyesülete. Ny. Brózsa Ottó. XXVIII. évf. Havi folyóirat. Ára 6 kor., az egyesület tagjai 4 kor. tagdíj fejében kapják.

Ungarländischer Bote. Nyom. Löblowitz Zsigmond. 1900. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 korona.

Ungarisches Börsen-Journal. (Magyar tőzsde közlöny.) Szerk. Hilrich. Nyom. Fried és Krakauer. XXI. évf. Megjelenik havonként. Ára ?

Werkmeister Zeitung. Vereins- u. Fach-Organ des »Ungarländischen Werkmeister Verband«-es. Szerk. Palik Ferencz. Nyom. Posner Károly Lajos és fia. III. évf. Havonként. Ára 4 kor. 80 fill.

Zeitschrift für Ungarisches Öffentliches und Privatrecht. Szerk. Sgalitzer Gyula. Ny. Markovits és Garai. V. évf. Meg nem határozott időben jelenik meg. Ára 14 korona.

Összesen: 17.

b) VIDÉKEN.

Akademische Blätter. (N.-Szeben.) Organ d. siebenbürgisch-sächsischen Hochschüler. Szerk. Buchholzer Ernő. Ny. Krafft Vilmos. IV. évf. Évi 10 szám. Ára 3 korona.

Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde. (N.-Szeben.) Uj folyam. Ny. Krafft Vilmos. XXX. köt. Időhez nincs kötve. Kötete 4 kor. 20 fill.

Flugblatt der evang. Hilfs-Anstalt A. C. in Ungarn. (Locsmánd.) Szerk. Löw Fülöp. Ny. Hornyánszky Viktor Budapesten. 1900. évf. Ingyen küldetik.

Internationale Briefmarken-Börse. (Temesvár.) Szerk. és kiadja Rácz Fer. János. Nyom. az Unió kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Jahrbuch für die Vertretung und Verwaltung der evangelischen Landeskirche A. C. in den siebenbürgischen Landesteilen Ungarns. (Nagy-Szeben.) Kiadja a tartományi consistorium. Ny. Drotleff József. X. kötet. Időhöz nincs kötve. Ára 2 kor. 40 fill.

Kammer - Mittheilungen. (Pozsony.) Kiadó: a keresk. és iparkamara; szerk. titkára Jordán Károly. Ny. Eder István. III. évf. Havonként jelenik meg. Ingyen.

Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. (N.-Szeben.) Szerk. dr. Schullerus A. Ny. Krafft Vilmos. XXIII. évf. Havonként jelenik meg. Ára 2 kor.

Der Laubfrosch. (Ó-Széplak.) Szerk. báró Friesenhof Gergely; kiadja a Nyitravölgyi Gazdasági Egyesület meteorologiai intézete. Ny. egyesületi sajtó. XVII. évf. Havilap.

Monatlicher Anzeiger des Christlichen Vereins Junger Männer. (Bécs.) Ny. Hornyánszky Viktor Budapesten. IV. évf. Havi lap. Ára 60 fillér.

Nachrichten des Oedenburger-Comitats-Agricultur-Vereins. (Sopron.) Nyom. Romwalter Alfréd.

Schul- u. Kirchenbote. (Brassó.) Szerk. Morres Eduárd. Nyom. Gött János fia. XXXV. évf. Megjelenik havonként. Ára 5 korona.

Unsere Gesundheit. (Temesvár.) Szerk. Szana Sándor. Ny. »Unió.« II. évf. Havi. Ára 60 fillér.

Der Vereinsbote. (Rába - Füzes.) Szerk. Ruisz Rudolf. Ny. Wellisch Adalbert Szent-Gotthárdon. XII. évf. Havilap. A szentgróti gazdasági egyesület tagjainak díjtalanul jár; különben 2 kor.

Összesen: 13.

III. Szerbek.

VIDÉKEN.

ЖЕНСКИ СВЕТ. (Ujvidék.) A szerb jótékony-egylet lapja. Szerk. Varagyanin Árkád. Ny. Ivkovits György. XV. évf. Havi lap. Ára 2 korona.

ЛЕТОПИС МАТИЦЕ СРПСКЕ. (Ujvidék.) Szávits Milán. Ny. Popovits testv. 1900. évf. Negyedévenként egy füzet. Ára 1 kor. 40 fill.

ШКОЛСКИ ЛИСТ. (Zombor.) Szerk. kiadó Vukicsevics Miklós. Ny. Bittermann Nándor és fia. XXXII. évf. Havonként jelenik meg. Ára 3 korona.

СПОМЕНАК. (Pancsova.) Szerk. és kiadja Martinovits Iván. Ny. Jovanovits testv. VIII. évf. Havi lap. Ára 2 frt.

УНЧИТ. (Ó-Becse.) Szerk. és kiadó Manojlovits Joan. Ny. Löwy Lajos. 1900. évf. Havi folyóirat. Ára ?

Összesen: 5.

IV. Horvát.

BUDAPESTEN.

Glasnik sreče. Szerk. Jurčević István. Nyom. Pollák M. Miksa és trsa. III. évf. Évenként 4 szám. Ingyen küldetik.

Összesen 1.

V. Tótok.

a) BUDAPESTEN.

Naša Nadej. Szerk. Varga Mihály, később Janda József. Ny. »Franklin« társulat, később Valter Ernő. IV. évf. Havi folyóirat. Ára 1 kor. 60 fill.

Összesen 1.

b) VIDÉKEN.

Časopis Museálnej Slovenskej Spoločnosti. (Turócz-Sz.-Márton.) Szerk. Sokolik A. Kiadja a tót nemzeti múzeum. Ny. részv.-társ. (Társlapja: Sbornik . . .) III. évf. Évenként 6 szám. Ára 2 kor.

Černokňažnik. (Turócz-Sz.-Márton.) Szerk. Čajda György. Ny. részv. társ. XXV. évf. Havilap. Ára 4 kor.

Cirkevné Listy. (Liptó-Szent-Miklós.) Fel. szerk. Janoška György. Ny. Salva Károly. XIV. évf. Havilap. Ára 6 korona.

Dennica. (Rózsahegy.) Ženský list pre poučenie a zábavu. Szerk. Vansová Teréz. Ny. Salva Károly. III. évf. Havonként. Ára 2 korona.

Hospodárske Noviny. (Túrócz-Sz.-Márton.) Szerk. kiadó: Kompiš Péter. Ny. részv.-társ. III. évf. Havi lap. Ára 2 kor.

Kazatel'na. (Lenge.) Szerk. Osvald Fer. Rikhárd. Nyom. Salva Károly Liptó-Rózsahegy. XX. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Král'ovna Sv. Ružena. (Trsztena.) Szerk. tul. Pironcsák István. Ny. Rózsa Kálmán és neje Budapesten, később Trnkóczy József Alsókubinban. XII. évf. Havi lap. Ára 1 kor. 60 fill.

Noviny malých s mnohými obrázkami. (Szenicze.) Szerk., kiadja és nyom. Bezsó János. II. évf. Evenként 8—10 szám. Egyes szám ára 4 fill.

Posol b. Srdca Ježišového. (Nagyszombat.) Szerk. Kubina A. Ny. Winter Zsigmond. IV. évf. Havi folyóirat. Ára 1 korona.

Priateľ dietok. (Liptó-Szent-Miklós.) Szerk. Uram-Podtatranský R. Nyom. Salva Károly Liptó-Rózsahegy. III. évf. Havonként. Ára 1 korona.

Pútnik. (Nagy-Szombat.) Szerk. Matzenauer-Benyovszky F. O. Ny. Winter Zsigmond. XIII. évf. Havi lap. Ára 1 korona.

Rodina a Škola. (Turócz-Szent-Márton.) Folyóirat szülők és tanítók számára. Szerk. Vajansky Szvetozár Hurban. Nyom. a turóczszentmártoni részv. nyomda. I. évf. Megjelenik havonként. Ára ?

Slovenské Pohl'ady. (Túrócz-Szent-Márton.) Szerk. és kiadó Škultéty József. Ny. részv.-társ. XX. évf. Havi folyóirat. Ára 10 kor.

Stráž Na Sione. (Rózsahegy.) Szerk. kiadó Zoch Pál. Ny. Salva Károly Liptó-Szt.-Miklóson. VII. évf. Havi folyóirat. Ára 2 kor.

Svetlo. (Vágújhely.) List spolkov modrého križa. Szerk. Horvát János. Ny. Salva Károly. I. évf. Havonként. Ára 1 korona.

Zprávy hospodárskeho spolku údolia Nitry. (Ó-Széplak.) Szerk. Friesenhof Gergely. Nyom. a nyitravölgyi gazd. egy. sajtója. IX. évf. Havonként.

Összesen: 16.

VI. Románok.

VIDÉKEN.

Adeverul. Fóie religiósă. (Kurtics.) Szerk. Simonca György és Crişan György. Nyom. Réthy Lipót és fia Aradon. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 korona.

Pedagogia noauă. (Nagyszeben.) Szerk. Span Péter. Nyom. Krafft V. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 5 korona.

Transilvania. (Nagy-Szeben.) Szerk. Diaconovich Kornél. Ny. Főegyházmegyei ny. XXXI. évf. Evenként 10 szám. Ára 6 korona.

Összesen: 3.

VII. Bunyevácz.

VIDÉKEN.

Neven. (Szabadka.) Szerk. Matković N.; kiadó ny. Hirth Lipót és társa. Zombor. XVII. évf. Havilap. Ára 2 kor.

Összesen 1.

VIII. Esperanto nyelven.

VIDÉKEN.

Lingvo internacia. (Szegszárd.) Monata gazeto por la lingvo esperanto. Szerk. Nyglén Pál. Upsalában. Nyom. Lengyel Pál. V. évf. Megjelenik havonként. Ára 5 kor. 50 fillér.

Összesen: 1.

ÖSSZEGEZÉS.

	Budapesten	vidéken	összesen
Magyar nyelvű folyóirat (ebből többnyelvű Budapesten 27, vidéken 13.)	225	125	350
Német nyelvü folyóirat	17	13	30
Horvát » »	1	—	1
Szerb » »	—	5	5
Tót » »	1	16	17
Román » »	—	3	3
Bunyevácz » »	—	1	1
Esperanto » »	—	1	1
Összesen	244	164	408

FÜGGELÉK.

A magyar nyelvű hirlapok és folyóiratok statisztikája 1780-tól 1900-ig.

Szinnyei Józseftől.

Az első magyar hirlap **1780.** jan. 1-én jelent meg Pozsonyban (Rát Mátyás *Magyar Hirmondó*-ja). Budapesten **1788.** okt. 8-án szerdán indult meg az első magyar rendes hirlap *Magyar Merkurius* czímmel, hetenként kétszer járt, és Paczkó Ferencz betűivel nyomatott Pesten. A második lap Pesten az **1806.** jul. 2-án keletkezett *Hazai Tudósítások:* szerk. Kulcsár István. Ez volt az első magyar hírlap, mely 4-rét alakban jelent meg és hosszabb életű volt.

1830-ban **10** magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

1840. elején **26** magyar lap volt hazánkban.

1847-ben **33.**

1848—49-ben **86** magyar hirlap jelent meg.

1850. elején **9** lap adatott ki magyar nyelven.

1854. márcz. 5-én, mikor a *Vasárnapi Ujság* megindult, ezzel együtt **20** magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

1861. elején, midőn az első évi rendes hirlapkimutatást a *Vasárnapi Ujság* közölte, **52** volt a magyar hirlapok és folyóiratok száma.

1862.	elején	**65**	**1881.**	elején	**356**
1863.	»	**80**	**1882.**	»	**412**
1864.	»	**70**	**1883.**	»	**427**
1865.	»	**75**	**1884.**	»	**482**
1866.	»	**81**	**1885.**	»	**494**
1867.	»	**80**	**1886.**	»	**516**
1868.	»	**140**	**1887.**	»	**539**
1869.	»	**163**	**1888.**	»	**561**
1870.	»	**146**	**1889.**	»	**600**
1871.	»	**164**	**1890.**	»	**636**
1872.	»	**198**	**1891.**	»	**645**
1873.	»	**201**	**1892.**	»	**676**
1874.	»	**208**	**1893.**	»	**699**
1875.	»	**246**	**1894.**	»	**735**
1876.	»	**240**	**1895.**	»	**806**
1877.	»	**268**	**1896.**	»	**801**
1878.	»	**281**	**1897.**	»	**937**
1879.	»	**321**	**1898.**	»	**1107**
1880.	»	**368**	**1899.**	»	**1174**
			1900.	»	**1102**

hirlap és folyóirat jelent meg *magyar nyelven.*

A vonatok indulása Budapestről.

Érvényes 1901. május hó 1-től.

A keleti pályaudvarról

vonat-szám	óra	perez	vonat neme	hová
Délelőtt				
32	6	20	v. v.	Triest, Nagy-Kanizsa
[1] 316	6	25	sz. v.	Hatvan
604	6	50	gy. v.	Gyfehérvár, N.-Szeben, Kolozsvár, Stanislau
10	6	50	sz. v.	Bécs, Grácz
402	7	10	gy. v.	Kassa, Munkács
1002	7	15	»	Zágráb, Fiume, Róma
304	7	30	»	Ruttka, Berlin
1302	7	30	gy. v.	Fehring, Grácz
318	7	35	sz. v.	Gödöllő
906	7	40	»	Belgrád, Brod
1508	7	50	»	Kassa, Csorba
1008	8	00	»	Zágráb, Fiume, Pécs
606	8	10	»	Arad, Brassó
506	8	30	»	Kolozsvár, Brassó
6	8	50	gy. v.	Bécs, Grácz
408	8	50	sz. v.	Munkács, M.-Sziget
[1] 20	9	00	»	Bicske
1708	9	15	»	M.-Sziget, Stanislau
306	9	35	»	Ruttka, Berlin
Délután				
944	12	00	tv. szsz.	Kis-Körös
[1] 514	12	10	sz. v.	Nagy-Káta
22	12	25	»	Bicske
310	12	35	»	Hatvan
320	1	30	»	Gödöllő
504	2	00	gy. v.	Kolozsvár, Debreczen
602	2	15	»	Arad, Bukarest *
4	2	15	»	Bécs, Páris, London
510	2	20	sz. v.	Szolnok
16	2	25	»	Komárom
404	2	35	gy. v.	Kassa, Lemberg
904	2	40	»	Belgrád, Konstantinápoly
312	2	40	sz. v.	Hatvan
[1] 322	2	45	»	Gödöllő
1004	3	00	gy. v.	Zágráb, Fiume, Róma
1022	3	20	v. v.	Adony-Szabolcs, Paks
910	3	35	sz. v.	Szabadka
802	3	45	gy. v.	Ruttka, Berlin
12	4	30	sz. v.	Győr
308	5	20	»	Ruttka, Berlin
508	5	45	»	Kolozsvár, Brassó
314	6	25	»	Hatvan
1706	7	05	»	M.-Sziget, Stanislau
[2] 18	7	20	»	Bicske
24	7	35	»	N.-Kanizsa, Triest
1506	8	00	»	Kassa, Csorba
1006	8	30	»	Zágráb, Fiume, Eszék
406	8	55	»	Miskolcz, Lemberg
48	9	00	tv. szsz.	Bicske
502	9	15	gy. v.	Kolozsvár, Bukarest
1904	9	40	sz. v.	Gyékényes, Brod
[3] 420	9	45	gy. v.	Kassa, Csorba
1304	10	00	sz. v.	Fehring, Grácz
608	10	00	»	Arad, Brassó
908	10	20	»	Belgrád, Eszék, Brod
8	10	45	»	Bécs, Sopron
328	11	10	v. v.	Ruttka, Miskolcz

* Bukarestről csak junius 1-től.

[1]) Közlekedik ünnep- és v.-nap május 15-től. szept. 15.
[2]) » junius 1-től bezár. szept. 15-ig.
[3]) » junius 15-től bezár. szept. 15-ig.

A nyugati pályaudvarról

vonat-szám	óra	perez	vonat neme	hová
Délelőtt				
102	1	00	kel. ost. expr. v.	Bécs, Berlin,[1]) Páris, Ostende, London
166	5	55	sz. v.	Palota-Ujpest
124	6	15	»	Érsekujvár
6102	6	35	»	Czegléd, Szolnok
4102	6	45	»	Esztergom
168	6	55	»	Palota-Ujpest
6012	7	05	v. v.	Lajosmizse
1406	7	30	gy. v.	Zsolna, Berlin
106	8	00	»	Bécs
708	8	15	»	Temesvár, Orsova
712	8	30	sz. v.	Temesvár
[2]) 142	8	45	»	Nagy-Maros
170	9	15	»	Palota-Ujpest
116	9	25	»	Bécs, Berlin
Délután				
[3]) 146	12	00	sz. v.	Nagy-Maros
6104	12	05	»	Czegléd, Szolnok
172	12	15	»	Palota-Ujpest
136	12	25	»	Nagy-Maros
4108	12	50	»	Dorog
174	1	15	»	Palota-Ujpest
104	1	45	gy. v.	Bécs, Páris
[3]) 4110	2	05	sz. v.	Pilis-Csaba
126	2	15	»	P.-Nána, Léva
176	2	20	»	Palota-Ujpest
704	2	30	gy. v.	Bukarest, Verciorova
144	2	35	sz. v.	Érsekujvár
4104	2	40	»	Esztergom
720	2	45	»	Czegléd
6002	2	55	»	Lajosmizse
[3]) 186	3	20	»	Palota-Ujpest
178	4	15	»	Palota-Ujpest
138	4	25	»	Nagy-Maros
716	4	30	»	Szeged
108	5	15	gy. v.	Bécs
[2]) 148	5	30	sz. v.	Vácz
180	6	00	»	Palota-Ujpest
1404	6	15	gy. v.	Zsolna, Berlin
140	6	20	sz. v.	Párkány-Nána
4106	6	40	»	Esztergom
710	7	00	»	Verciorova, Bukarest
6014	7	15	v. v.	Lajosmizse
182	7	40	sz. v.	Palota-Ujpest
[4]) 128	7	50	»	Nagy-Maros
[3]) 154	8	00	»	Vácz
714	9	05	»	Czegléd
184	9	25	»	Palota-Ujpest
118	10	00	sz. v.	Bécs
706	10	10	gy. v.	Szeged, Verciorova
[3]) 188	10	25	sz. v.	Palota-Ujpest
1408	10	40	»	Zsolna, Berlin
[5]) 902	11	20	keleti expr. v.	Belgrád, Konstantinápoly
[6]) 702	11	30	kel. ost. expr. v.	Bukarest, Konstantinápoly

[1]) Berlinbe csak minden szerdán és vasárnap.
[2]) Közlekedik ünnep- és vasárnap május 15-től.
[3]) » ünnep- és v.-nap máj. 15-től szept. 15.
[4]) » junius 1-től.
[5]) » minden kedd, csütört. és vasárnapon.
[6]) » minden szerdán és szombaton.

A vonatok **indulása** Buda-Császárfürdő kitérőről.

4002	6	14	sz. v.	Esztergom	4008	12	36	sz. v.	Dorog
					[2]) 4010	1	55	»	Pilis-Csaba
					4004	2	29	»	Esztergom
					4006	6	30	»	Esztergom

A vonatok **indulása** Budapest-Józsefvárosról.

—	—	—	—	—	324	6	50	sz. v.	Péczel

A vonatok érkezése Budapestre.

Érvényes 1901. május hó 1-től.

A keleti pályaudvarra

vonat-szám	óra	perez	vonat neme	honnan
Délelött				
645	5	00	tv. szsz.	Arad
327	5	20	v. v.	Berlin, Ruttka
1707	5	45	sz. v.	Máramaros-Sziget
607	6	10	»	Brassó, Arad
47	6	15	tv. sz.sz	Bicske, Sárbogárd
405	6	35	sz. v.	Lemberg, Miskolcz
7	6	40	»	Bécs, Sopron
1) 410	6	55	gy. v.	Csorba, Kassa
907	7	05	sz. v.	Belgrád, Brod
507	7	10	»	Brassó, Kolozsvár
1303	7	25	»	Gráz, Fehring
309	7	30	»	Hatvan
501	7	50	gy. v.	Bukarest, Brassó
1021	7	55	v. v.	Paks, Adony-Szabolcs
1505	8	15	sz. v.	Kassa, Csorba
1005	8	20	»	Fiume, Zágráb, Eszék
1003	8	40	gy. v.	Róma, Fiume
311	8	45	sz. v.	Hatvan
509	9	15	»	Szolnok
11	9	20	»	Győr
909	10	05	»	Szabadka
307	10	05	»	Ruttka
23	10	20	»	N.-Kanizsa, Triest
Délután				
317	12	25	sz. v.	Gödöllő
301	12	50	gy. v.	Berlin, Ruttka,
903	1	05	»	Konstantináp. Belg.
601	1	10	»	Bukarest,* Arad
1901	1	25	»	Gyékényes, Pécs
403	1	30	»	Lemberg, Kassa
3	1	50	»	London, Páris, Bécs
503	1	50	»	Kolozsvár, Debreczen
313	3	10	sz. v.	Hatvan
21	4	25	»	Bicske
319	5	35	»	Gödöllő
27	6	05	»	Győr
505	6	20	»	Brassó, Kolozsvár
905	6	40	»	Belgrád, Eszék
305	7	00	»	Berlin, Ruttka, Szerencs
5	7	15	gy. v.	Bécs, Grácz
605	7	20	sz. v.	Brassó, Arad
3) 321	7	50	»	Gödöllő
1007	8	00	»	Fiume, Zágráb, Pécs
1705	8	10	»	Stanislau, M.-Sziget
3) 15	8	30	»	Bicske
407	8	30	»	Munkács, M.-Sziget
1001	8	35	gy. v.	Róma, Fiume, Zágráb
941	8	45	tv. szsz.	Kis-Körös
1507	8	50	sz. v.	Kassa, Csorba
3) 19	9	00	»	Bicske
9	9	15	»	Bécs, Grácz
303	9	20	gy. v.	Berlin Ruttka,
603	9	40	»	N.-Szeben, Gyfehérv., Kolozsvár, Stanislau
1301	9	45	»	Grácz, Fehring
401	10	00	gy. v.	Munkács, Kassa
3) 513	10	30	sz. v.	Nagy-Káta
3) 315	10	40	»	Hatvan
17	10	50	»	Komárom

1) Közlekedik junius 15-től bezárólag szept. 15-ig.
2) » junius 1-től bezárólag szept. 15-ig.
3) » ünnep és vasárnap május 15-től bezárólag szeptember 15-ig.
*) Bukarestről csak junius 1-től.

A nyugati palyaudvarra

vonat-szám	óra	perez	vonat neme	honnan
Délelött				
1) 701	12	50	kel. ost. expr. v.	Konstantinápoly, Bukarest
161	4	40	sz. v.	Palota-Ujpest
163	5	40	»	Palota-Ujpest
3101	6	15	»	Szolnok, Czegléd
1407	6	30	»	Berlin, Zsolna
165	6	40	»	Palota-Ujpest
709	7	15	sz. v.	Bukarest, Verciorova
4107	7	25	»	Dorog
167	7	35	sz. v.	Palota-Ujpest
117	7	45	»	Bécs
6011	7	50	v. v.	Lajosmizse
2) 139	8	10	sz. v.	Nagy-Maros
713	8	25	»	K.-K.-Félegyháza
4101	8	35	»	Esztergom
127	8	45	»	Párkány-Nána
1403	9	45	gy. v.	Berlin, Zsolna
169	10	10	sz. v.	Palota-Ujpest
715	10	55	»	Szeged
143	11	05	»	Érsekujvár
Délután				
171	12	55	sz. v.	Palota-Ujpest
3) 141	1	15	»	Nagy-Maros
703	1	25	gy. v.	Bukarest, Verciorova
103	1	50	»	Páris, Bécs
173	1	58	sz. v.	Palota-Ujpest
175	3	05	»	Palota-Ujpest
6001	3	15	»	Lajosmizse
135	3	55	»	Nagy-Maros
3) 185	4	05	»	Palota-Ujpest
6103	4	15	»	Szolnok, Czegléd
4103	4	35	»	Esztergom
177	5	40	»	Palota-Ujpest
4) 145	5	45	»	Nagy-Maros
115	5	55	»	Bécs, Berlin
179	6	50	»	Palota-Ujpest
107	7	00	gy. v.	Bécs
711	7	10	sz. v.	Temesvár
707	7	40	gy. v.	Orsova, Temesvár
181	8	20	sz. v.	Palota-Ujpest
3) 147	8	30	»	Vácz
125	8	45	»	Párkány-Nána
105	9	00	gy. v.	Bécs
4) 4109	9	10	sz. v.	Pilis-Csaba
1405	9	25	gy. v.	Berlin, Zsolna
4105	9	50	sz. v.	Esztergom
719	9	58	»	Szolnok, Cegléd
183	10	05	»	Palota-Ujpest
137	10	15	»	Nagy-Maros
3) 153	10	30	»	Vácz
123	10	45	»	Érsekujvár
5) 101	11	00	kel. ost. expr. v.	London, Ostende, Páris, Berlin, Bécs
6013	11	10	v. v.	Lajosmizse
6) 901	11	20	keleti expr. v.	Konstantinápoly, Belgrád
3) 187	11	30	sz. v.	Palota-Ujpest

1) Érkezik minden hétfőn és csütört.
2) Közlekedik junius 1-től.
3) » ünnep- és vasárnap május 15-től bezárólag szept. 15-ig.
4) » ünnep- és vasárnap május 15-től.
5) Berlinből csak minden kedden és csütörtökön
6) Érkezik minden kedd, csütörtök és szombaton.

A vonatok **érkezése** Buda-Császárfürdő kitérőbe.

4007	7	17	sz. v.	Dorog	4003	4	41	sz. v.	Esztergom
4001	8	45	»	Esztergom	4) 4009	9	20	»	Pilis-Csaba
					4005	9	59	»	Esztergom

A vonatok **érkezése** Budapest-Józsefvárosra.

323	6	00	sz. v.	Péczel	—	—	—	—	—

Budapest keleti pályaudvar—Hatvan és vissza.

Állomások		* Sz. v. 316 I—III.	Gy. v. 402 I—II.	Gy. v. 304 I—II.	Sz. v. 318 I—III.	Sz. v. 1508 I—III.	Sz. v. 408 I—III.	Sz. v. 306 I—III.	Sz. v. 310 I—III.	Sz. v. 320 I—III.	Gy. v. 404 I—III.	Sz. v. 312 I—III.	* Sz. v. 322 I—III.	Gy. v. 302 I—II.	Sz. v. 308 I—III	Sz. v. 314 I—III.	Sz. v. 1506 I—III.	Sz. v 406 I—III	† Gy. v. 420 I—II.	V. v. 328 I—III.
Budapest kel. p. u.	**indul**	625	710	730	735	750	850	935	1235	130	235	240	245	345	520	625	800	855	945	1110
Gödöllő	**érk.**	732	|	|	838	f 854	954	1045	143	238	318	339	356	|	630	733	941	1006	1132	1228
Gödöllő	**indul**	733	*f 753	f 813	—	f 855	955	1046	145	—	318	340	—	*f 427	631	735	942	1007	1033	1229
Aszód	**indul**	756	*f 813	*f 829	—	919	1017	1112	211	—	338	404	—	446	659	801	938	1032	—	101
Hatvan	**érk.**	820	830	845	—	944	1038	1136	237	—	355	427	—	503	725	827	1005	1056	1108	128

Állomások		V. v. 327 I—III.	Sz. v. 405 I—III.	† Gy. v. 419 I—II.	Sz. v. 309 I—III.	Sz. v. 1505 I—III.	Sz. v. 311 I—III.	Sz. v. 307 I—III.	Sz. v. 317 I—III.	Gy. v. 301 I—II.	Gy. v. 403 I—II.	Gy. v. 313 I—III.	⊙ Sz. v. 305 I—III.	* Sz. v. 321 I—III.	Sz. v. 407 I—III.	Sz. v. 1507 I—III.	Gy. v. 303 I—III.	Gy. v. 401 I—II.	* Sz. v. 315 I—III.	Sz. v. 319 I—III.
Hatvan	**indul**	227	425	520	530	605	656	808	—	1137	1205	110	454	—	653	652	803	823	840	—
Aszód	**indul**	306	452	540	557	631	720	833	—	—	1223	137	521	—	658	719	—	852	907	—
Gödöllő	**érk.**	348	522	602	626	704	746	902	—	*11211	*11244	206	552	—	725	745	*1 837	*1 914	829	—
Gödöllő	**indul**	350	524	603	628	706	748	903	1120	—	—	208	554	645	726	747	—	—	836	432
Budapest k. p. u.	**érk.**	520	635	655	730	815	845	1005	1225	1250	130	310	700	750	830	850	920	1000	1040	535

* 315, 316, 321, 322 ünnep- és vasárnap V/15—IX/15 ig közlekedik. — † Junius 1-től szept. 15 ig. — ⊙ A 305-nél Gödöllő—Budapest között V/15—IX/15-ig az utasok felszállása ki van zárva.

Budapest keleti pályaudvar—Bicske és vissza.

Állomások		V. v. 32 I—III.	Sz. v. *10 I—III.	Gy. v. 6 I—II.	Sz. v. †20 I—III.	Sz. v. 22 I—III.	Gy. v. 1302 I—II.	Gy. v. 4 I—II.	Sz. v. 16 I—III.	Sz. v. 12 I—III.	Sz. v. ⊙18 I—III.	T.v.sz.sz. 48 I—III.	Sz. v. *1304 I—III.	Sz. v. 48 I—III.
Budapest keleti p. u.	**ind.**	620	650	850	900	1225	730	215	225	430	720	900	1000	1045
Budapest-Ferenczváros	**ind.**	636	707	|	911	1236	|	—	236	441	731	934	1013	1059
Budapest-Kelenföld	**érk.**	649	715	906	920	1245	746	221	244	451	740	945	1022	1110
Budapest-Kelenföld	**ind.**	—	720	907	921	1246	747	232	245	453	741	1000	1025	1118
Bicske	**érk.**	—	819	945	1020	145	826	310	345	557	843	1112	1132	1218

Állomások		T. sz. sz. 47 I—III.	Sz. v. *7 I—III.	Sz. v. 1303 I—III.	Sz. v. 11 I—III.	Gy. v. 3 I—II.	Sz. v. 21 I—III.	Sz. v. 27 I—III	Gy. v. 5 I—II.	Sz. v. †15 I—III.	Sz. v. †19 I—III.	Sz. v. *9 I—III.	Gy. v. 1301 I—II.	Sz. v. 17 I—III.
Bicske	**ind.**	435	505	546	746	1255	305	431	619	655	730	742	848	932
Budapest-Kelenföld	**érk.**	544	612	651	849	133	403	536	658	752	833	846	926	1020
Budapest-Kelenföld	**ind.**	547	616	659	859	134	404	540	659	754	835	848	928	1039
Budapest-Ferenczváros	**ind.**	602	627	712	909	|	415	553	|	807	847	903	|	1041
Budapest keleti p. u.	**érk.**	615	640	725	920	150	425	605	715	820	900	915	945	1050

* A 7, 8 és 1304-nél naponta, a 10-esnél V/15—IX/15-ig ünnep- és vasárnap a szem. forg. jegyek használata, a 9-esnél pedig a felszállás, Kelenföld kivételével, ki van zárva. — † A 15, 19 és 20 V/15—IX/15-ig ünnep- és vasárnap közlekedik. — ⊙ A 18-as junius 1-től szept. 15-ig közlekedik.

Budapest ny. p. u.—Párkány-Nána és vissza.

Állomások	Sz. v. 166 I—III.	Sz. v. 124 I—III.	Sz. v. 168 I—III.	Gy. v. 1406 I—II.	Gy. v. 106 I—II.	Sz. v. △112 I—III.	Sz. v. 170 I—III.	Sz. v. 116 I—III.	Sz. v. ⊙ 146 I—III.	Sz. v. 172 I—III.	Sz. v. 136 I—III.	Sz. v. 174 I—III.	Sz. v. 126 I—III.	Sz. v. 176 I—III.	Sz. v. 144 I—III.	Sz. v. ⊙ 186 I—III.
Budapest ny. p. u. ind.	5 55	6 15	6 55	7 30	8 00	8 45	9 15	9 25	12 00	12 15	12 25	1 15	2 15	2 20	2 35	3 20
Palota-Ujpest „	6 10 érk.	6 28	7 10 érk.	—	—	9 00	9 30 érk.	f 9 39	f 12 17	12 30 érk.	f 12 41	1 30 érk.	—	2 35 érk.	f 2 50	3 35 érk.
Vácz „	—	7 06	—	8 03	—	9 48	—	10 18	1 03 érk.	—	1 24 érk.	—	2 54	—	3 33	—
Nagy-Maros „	—	7 39	—	8 21	—	10 25 érk.	—	10 50	1 40 érk.	—	1 57 érk.	—	3 22	—	4 10	—
Párkány-Nána érk.	—	8 21	—	8 18	9 09	—	—	11 30	—	—	—	—	3 50	—	5 00	—

	Sz. v. 178 I—III.	Sz. v. 138 I—III.	Sz. v. ⊙ 148 I—III.	Sz. v. 180 I—III.	Gy. v. 1404 I—II.	Sz. v. 140 I—III.	Sz. v. 182 I—III.	Sz. v. †128 I—III.	Sz. v. ⊙ 154 I—III.	Sz. v. 184 I—III.	*Sz. v. 118 I—III.	Sz. v. ⊙ 188 I—III.	Sz. v. 1488 I—III.			
Budapest ny. p. u. ind.	4 15	4 25	5 30	6 00	6 15	6 20	7 40	7 50	8 00	9 25	10 00	10 25	10 40			
Palota-Ujpest „	4 30 érk.	f 4 38	5 47	6 15 érk.	—	6 32	7 55 érk.	f 8 04	8 17	9 40 érk.	f 10 16	10 40 érk.	10 53			
Vácz „	—	5 16	6 33 érk.	—	— N.-Mar. Visegrád	7 08	—	8 46	9 07 érk.	—	11 00	—	11 32			
Nagy-Maros „	—	5 45 érk.	—	—	7 02	7 41	—	9 19 érk.	—	—	11 33	—	12 04			
Párkány-Nána érk.	—	—	—	—	7 26	8 30	—	—	—	—	12 14	—	12 43			

Állomások	Sz. v. 161 I—III.	Sz. v. 163 I—III.	Sz. v. 1407 I—III.	Sz. v. 165 I—III.	Sz. v. 167 I—III.	*Sz. v. 117 I—III.	Sz. v. †139 I—III.	Sz. v. 127 I—III.	Gy. v. 1403 I—II.	Sz. v. 169 I—III.	Sz. v. 143 I—III.	Sz. v. 171 I—III.	Sz. v. ⊙ 141 I—III.	Gy. v. 103 I—II.	Sz. v. 173 I—III.	Sz. v. 175 I—III.
Párkány-Nána ind.	—	—	4 19	—	—	5 29	—	6 30	8 32 N.-Mar. Visegrád	—	8 40	—	—	12 37	—	—
Nagy-Maros „	—	—	5 04	—	—	6 16	6 55	7 20	8 58	—	9 31	—	11 40	—	—	—
Vácz „	—	—	5 37	—	—	6 51	7 26	7 54	—	—	10 04	—	12 17	1 18	—	—
Palota-Ujpest „	4 25	5 25	1 6 17	6 25	7 20	1 7 31	8 00	8 32	—	9 55	10 52	12 40	1 01	—	1 45	2 50
Budapest ny. p. u. érk.	4 40	5 40	6 30	6 40	7 35	7 45	8 10	8 45	9 45	10 10	11 05	12 55	1 15	1 50	1 58	3 05

	Sz. v. 135 I—III.	Sz. v. ⊙ 185 I—III.	Sz. v. 177 I—III.	Sz. v. △115 I—III.	Sz. v. 115 I—III.	Sz. v. 179 I—III.	Sz. v. 181 I—III.	Sz. v. ⊙ 147 I—III.	Sz. v. 125 I—III.	Gy. v. 105 I—II.	Gy. v. 1405 I—II.	Sz v. 183 I—III.	Sz. v. 137 I—III.	Sz. v. ⊙ 153 I—III.	Sz. v. 123 I—III.	Sz. v. ⊙ 187 I—III.
Párkány-Nána ind.	—	—	—	—	3 44	—	—	—	6 20	7 49	8 05	—	—	—	8 29	—
Nagy-Maros „	2 25	—	—	4 20	4 33	—	—	—	7 13	—	8 33	—	8 45	—	9 17	—
Vácz „	3 00	—	—	4 55	5 06	—	—	7 30	7 50	—	8 52	—	9 22	9 37	9 52	—
Palota-Ujpest „	3 42	3 50	5 25	5 33	1 5 43	6 35	8 05	8 16	1 8 32	—	—	9 50	1 10 02	10 17	10 32	11 15
Budapest ny. p. u. érk.	5 55	4 05	5 40	5 45	5 55	6 50	8 20	8 30	8 45	9 00	9 25	10 05	10 15	10 30	10 45	11 30

Jegyzet: * Ezen vonatnál a szomszédos forgalmu menetjegyek használata ki van zárva. — △ Május hó 15-től ünnep- és vasárnapokon közlekedik. — ⊙ Május hó 15-től bezárólag szeptember 15-ig ünnep- és vasárnapokon közlekedik. — † Junius hó 1-től közlekedik.

A vonatok indulása Budapestről.

Érvényes 1901. október hó 1-től.

A keleti pályaudvarról

vonat-szám	óra	perez	vonat neme	hová
Délelőtt				
32	6	20	v. v.	Triest, Nagy-Kanizsa
604	6	50	gy. v.	Gyfehérvár, N.-Szeben, Kolozsvár, M.-Sziget
10	6	50	sz. v.	Bécs, Grácz
402	7	10	gy. v.	Kassa, Munkács
1002	7	15	»	Zágráb, Fiume, Róma
304	7	30	»	Ruttka, Berlin
1302	7	30	»	Fehring, Grácz
318	7	35	sz. v.	Gödöllő
906	7	40	»	Belgrád, Brod
1508	7	50	»	Kassa, Csorba
1008	8	00	»	Zágráb, Fiume, Pécs
606	8	10	»	Arad, Brassó
506	8	30	»	Kolozsvár, Brassó
6	8	50	gy. v.	Bécs, Grácz
408	8	50	sz. v.	Munkács, M.-Sziget
1708	9	15	»	M.-Sziget, Stanislau
306	9	35	»	Ruttka, Berlin
Délután				
944	12	00	tv. szsz.	Kis-Kőrös
22	12	25	sz. v.	Bicske
310	12	35	»	Hatvan
320	1	30	»	Gödöllő
504	2	00	gy. v.	Kolozsvár, Arad
4	2	15	»	Bécs, Páris, London
510	2	20	sz. v.	Szolnok
16	2	25	»	Bicske
404	2	35	gy. v.	Kassa, Lemberg
904	2	40	»	Belgrád, Konstantinápoly
312	2	40	sz. v.	Hatvan
1004	3	00	gy. v.	Zágráb, Fiume, Róma
1022	3	20	v. v.	Adony-Szabolcs, Paks
910	3	35	sz. v.	Szabadka
302	3	45	gy. v.	Ruttka, Berlin
12	4	30	sz. v.	Győr
308	5	20	»	Ruttka, Berlin
508	5	45	»	Kolozsvár, Brassó
314	6	25	»	Hatvan
1706	7	05	»	M.-Sziget, Stanislau
[1]) 18	7	20	»	Bicske
24	7	35	»	N.-Kanizsa, Triest
1506	8	00	»	Kassa, Csorba
1006	8	30	»	Zágráb, Fiume, Eszék
406	8	55	»	Miskolcz, Lemberg Kassa
502	9	15	gy. v.	Kolozsvár, Bukarest
1904	9	20	sz. v.	Pécs, Brod
1304	9	50	»	Fehring, Grácz
608	10	00	»	Arad, Brassó
908	10	20	»	Belgrád, Eszék, Brod
8	10	15	»	Bécs, Sopron
328	11	10	v. v.	Ruttka, Miskolcz

[1]) Közlekedik vasár- és ünnepnap előtti köznapokon.

A nyugati pályaudvarról

vonat-szám	óra	perez	vonat neme	hová
Délelőtt				
[1]) 102	1	00	kel. ost.	Bécs, Berlin,[1]) Páris,
			expr. v.	Ostende, London
166	5	50	sz. v.	Palota-Ujpest
6102	6	35	»	Czegléd, Szolnok
4102	6	45	»	Esztergom
168	6	55	»	Palota-Ujpest
6012	7	05	v. v.	Lajosmizse
1406	7	30	gy. v.	Zsolna, Berlin
106	8	00	»	Bécs
708	8	15	»	Temesvár, Orsova
712	8	30	sz. v.	Temesvár
170	9	05	»	Palota-Ujpest
116	9	25	»	Bécs, Berlin
Délután				
6104	12	05	sz. v.	Czegléd, Szolnok
172	12	15	»	Palota-Ujpest
136	12	25	»	Nagy-Maros
4108	12	50	»	Dorog
174	1	15	»	Palota-Ujpest
104	1	45	gy. v.	Bécs, Páris
[2]) 4110	2	05	sz. v.	Pilis-Csaba
144	2	20	»	Érsekujvár
176	2	25	»	Palota-Ujpest
704	2	30	gy. v.	Bukarest, Verciorova
4104	2	40	sz. v.	Esztergom
720	2	45	»	Czegléd
6002	2	55	»	Lajosmizse
178	4	15	»	Palota-Ujpest
138	4	25	»	Nagy-Maros
716	4	30	»	Szeged
108	5	15	gy. v.	Bécs
180	6	00	sz. v.	Palota-Ujpest
1404	6	15	gy. v.	Zsolna, Berlin
140	6	20	sz. v.	Párkány-Nána
4106	6	40	»	Esztergom
710	6	50	»	Verciorova, Bukarest
6014	7	25	v. v.	Lajosmizse
182	7	40	sz. v.	Palota-Ujpest
[3]) 154	8	00	»	Vácz
184	9	25	»	Palota-Ujpest
118	10	00	»	Bécs
706	10	10	gy. v.	Szeged, Verciorova
714	10	20	sz. v.	K.-K.-Félegyháza
1408	10	40	»	Zsolna, Berlin
[4]) 902	11	20	keleti expr. v.	Belgrád, Konstantinápoly
[5]) 702	11	30	kel. ost. expr. v.	Bukarest, Konstantinápoly

[1]) Berlinbe csak minden szerdán és vasárnap.
[2]) Közlekedik ünnep- és vasárnap bez. nov. 25-ig.
[3]) Csak október és április hónapokban.
[4]) Közlekedik minden kedd, csütört. és vasárnapon.
[5]) » minden szerdán és szombaton.

A vonatok **indulása** Budapest-Józsefvárosról.

—	—	—	—	—	324	6	50	sz. v.	Péczel

A vonatok **indulása** Buda-Császárfürdő kitérőről.

4002	6	14	sz. v.	Esztergom	4008	12	30	sz. v.	Dorog
					[2]) 4010	1	55	»	Pilis-Csaba
					4004	2	29	»	Esztergom
					4006	6	30	»	Esztergom

A vonatok érkezése Budapestre.

Érvényes 1901. október hó 1-től.

A keleti pályaudvarra

vonat-szám	óra	perez	vonat neme	honnan
Délelőtt				
645	5	00	tv. szsz.	Arad
327	5	20	v. v.	Berlin, Ruttka
1707	5	45	sz. v.	Máramaros-Sziget
607	6	10	»	Brassó, Arad
47	6	15	tv. sz.sz	Bicske, Sárbogárd
405	6	35	sz. v.	Lemberg, Kassa Miskolcz
7	6	40	»	Bécs, Sopron
907	7	05	»	Belgrád, Brod
507	7	10	»	Brassó, Kolozsvár
1303	7	25		Grácz, Fehring
309	7	30	»	Hatvan
501	7	50	gy. v.	Bukarest, Brassó
1021	7	55	v. v.	Paks, Adony-Szabolcs
1505	8	15	sz. v.	Kassa, Csorba
1005	8	20	»	Fiume, Zágráb, Eszék
1003	8	40	gy. v.	Róma, Fiume
311	8	45	sz. v.	Hatvan
509	9	15	»	Szolnok
11	9	20	»	Győr
909	10	05	»	Szabadka
307	10	05	»	Ruttka
23	10	20	»	N.-Kanizsa, Triest
Délután				
317	12	25	sz. v.	Gödöllő
301	12	50	gy. v.	Berlin, Ruttka,
903	1	05	»	Konstantináp. Belg.
1901	1	25	»	Gyékényes, Pécs
403	1	30	»	Lemberg, Kassa
3	1	50	»	London, Páris, Bécs
503	1	50	»	Kolozsvár, Arad
313	3	10	sz. v.	Hatvan
21	4	25	»	Bicske
319	5	35	»	Gödöllő
27	6	05	»	Győr
505	6	20	»	Brassó, Kolozsvár
905	6	40	»	Belgrád, Eszék
305	7	00	»	Berlin, Ruttka, Szerencs
5	7	15	gy. v.	Bécs, Grácz
605	7	20	sz. v.	Brassó, Arad
1007	8	00	»	Fiume, Zágráb, Pécs
1705	8	10	»	Stanislau, M.-Sziget
407	8	30	»	Munkács, M.-Sziget
1001	8	35	gy. v.	Róma, Fiume, Zágráb
941	8	45	tv. szsz.	Kis-Körös
1507	8	50	sz. v.	Kassa, Csorba
9	9	15	»	Bécs, Grácz
303	9	20	gy. v.	Berlin Ruttka,
603	9	40	»	N.-Szeben, Gyfehérv., Kolozsvár, M.-Sziget
1301	9	45	»	Grácz, Fehring
401	10	00	»	Munkács, Kassa

A nyugati pályaudvarra

vonat-szám	óra	perez	vonat neme	honnan
Délelőtt				
[1] 701	12	50	kel. ost. expr. v.	Konstantinápoly, Bukarest
163	5	35	sz. v.	Palota-Ujpest
6101	6	15	»	Szolnok, Czegléd
1407	6	25	»	Berlin, Zsolna
165	6	35	»	Palota-Ujpest
709	7	15	»	Bukarest, Verciorova
4107	7	25	»	Dorog
167	7	35	»	Palota-Ujpest
117	7	45	»	Bécs
6011	7	50	v. v	Lajosmizse
127	8	15	sz. v.	Párkány-Nána
713	8	25	»	K.-K.-Félegyháza
4101	8	35	»	Esztergom
1403	9	40	gy. v.	Berlin, Zsolna
169	10	10	sz. v.	Palota-Ujpest
715	10	55	»	Szeged
143	11	05	»	Érsekujvár
Délután				
171	12	55	sz. v	Palota-Ujpest
703	1	25	gy. v.	Bukarest, Verciorova
103	1	50	»	Páris, Bécs
173	2	00	sz. v	Palota-Ujpest
175	3	05	»	Palota-Ujpest
6001	3	15	»	Lajosmizse
135	3	55	»	Nagy-Maros
6103	4	15	»	Szolnok, Czegléd
4103	4	35	»	Esztergom
177	5	40	»	Palota-Ujpest
115	5	55	»	Bécs, Berlin
179	6	50	»	Palota-Ujpest
107	7	00	gy. v	Bécs
711	7	10	sz. v.	Temesvár
707	7	40	gy. v.	Orsova, Temesvár
181	8	20	sz. v	Palota-Ujpest
125	8	45	»	Nagy-Maros
105	9	00	gy. v.	Bécs
[2] 4109	9	10	sz. v	Pilis-Csaba
1405	9	25	gy. v.	Berlin, Zsolna
4105	9	50	sz. v.	Esztergom
719	9	58	»	Szolnok, Czegléd
183	10	05	»	Palota-Ujpest
[3] 137	10	15	»	Vácz
[4] 101	11	00	kel. ost. expr. v.	London, Ostende, Páris, Berlin,[4] Bécs
6013	11	10	v. v.	Lajosmizse
[5] 901	11	20	keleti expr. v.	Konstantinápoly, Belgrád

[1] Érkezik minden hétfőn és csütört.
[2] Közlekedik ünnep- és vasárnap bez. nov. 25 ig.
[3] Csak október és április hónapokban közlekedik
[5] Berlinből csak minden kedden és csütörtökön.
[6] Érkezik minden kedd, csütörtök és szombaton.

A vonatok **érkezése** Budapest-Józsefvárosra.

323	6	00	sz. v.	Péczel	—	—	—	—	—

A vonatok **érkezése** Buda-Császárfürdő kitérőbe.

4007	7	17	sz. v.	Dorog	4003	4	41	sz. v.	Esztergom
4001	8	45	»	Esztergom	[2] 4009	9	20	»	Pilis-Csaba
					4005	9	59	»	Esztergom

Budapest keleti pályaudvar—Hatvan és vissza.

Állomások		Gy. v. 402 I—II.	Gy. v. 304 I—II.	Sz. v. 318 I—III.	Sz. v. 1503 I—III.	Sz. v. 403 I—III.	Sz. v. 306 I—III.	Sz. v. 310 I—III.	Sz. v. 320 I—III.	Gy. v. 404 I—II.	Sz. v. 312 I—III.	Gy. v. 302 I—II.	Sz. v. 308 I—III.	Sz. v. 314 I—III.	Sz. v. 324 II—III.	Sz. v. 1506 I—III.	Sz. v. 406 I—III	V. v. 328 I—III.
Budapest kel. p. u.	indul	7^{10}	7^{30}	7^{35}	7^{50}	8^{50}	9^{35}	12^{35}	1^{30}	2^{35}	2^{40}	3^{45}	5^{20}	6^{25}	†6^{50}	8^{00}	8^{55}	11^{10}
Péczel	indul	|	|	8^{15}	f 8^{31}	9^{30}	10^{19}	1^{19}	2^{14}	|	3^{18}	|	6^{04}	7^{09}	7^{38}	8^{45}	9^{40}	12^{00}
Gödöllö	érk.	|	|	8^{38}	f 8^{54}	9^{54}	10^{45}	1^{43}	2^{38}	3^{18}	3^{39}	|	6^{30}	7^{33}	—	9^{11}	10^{06}	12^{28}
Gödöllö	indul	*f 7^{53}	f 8^{13}	—	8^{55}	9^{55}	10^{46}	1^{45}	—	3^{18}	3^{40}	*f 4^{27}	6^{31}	7^{35}	—	9^{12}	10^{07}	12^{29}
Aszód	indul	*f 8^{13}	*f 8^{29}	—	9^{19}	10^{17}	11^{12}	2^{11}	—	3^{38}	4^{04}	4^{46}	6^{59}	8^{01}	—	9^{38}	10^{32}	1^{01}
Hatvan	érk.	8^{30}	8^{45}	—	9^{44}	10^{38}	11^{36}	2^{37}	—	3^{55}	4^{27}	5^{03}	7^{25}	8^{27}	—	10^{05}	10^{56}	1^{28}

		V. v. 327 I—III.	Sz. v. 323 II—III.	Sz. v. 405 I—III.	Sz. v. 309 I—III.	Sz. v 1505 I—III.	Sz. v. 311 I—III.	Sz. v. 307 I—III.	Sz. v. 317 I—III.	Gy. v. 301 I—II.	Gy. v. 403 I—II.	Gy. v. 313 I—III.	Sz. v. 319 I—III.	Sz. v. 305 I—III.	Sz. v. 407 I—III.	Sz. v. 1507 I—III.	Gy. v. 303 I—II.	Gy. v. 401 I—II.
Hatvan	indul	2^{27}	—	4^{25}	5^{30}	6^{05}	6^{56}	8^{08}	—	11^{3}	12^{05}	1^{10}	—	4^{54}	6^{33}	6^{52}	8^{03}	8^{33}
Aszód	indul	3^{06}	—	4^{52}	5^{57}	6^{31}	7^{20}	8^{33}	—	—	12^{23}	1^{37}	—	5^{21}	6^{58}	7^{19}	|	8^{52}
Gödöllö	érk.	3^{48}	—	5^{22}	6^{26}	7^{04}	7^{46}	9^{02}	—	*1 12^{11}	*1 12^{44}	2^{06}	—	5^{52}	7^{25}	7^{45}	*1 8^{37}	*1 9^{14}
Gödöllö	indul	3^{50}	—	5^{24}	6^{28}	7^{06}	7^{48}	9^{03}	11^{20}	|	|	2^{08}	3^{32}	5^{54}	7^{26}	7^{47}	|	|
Péczel	indul	4^{24}	5^{15}	1 5^{49}	6^{50}	7^{31}	8^{10}	9^{26}	11^{42}	|	|	2^{30}	4^{55}	6^{17}	7^{49}	8^{10}	|	|
Budapest k. p. u.	érk.	5^{20}	††6^{00}	6^{35}	7^{30}	8^{15}	8^{45}	10^{05}	12^{25}	12^{50}	1^{30}	3^{10}	5^{35}	7^{00}	8^{30}	8^{50}	9^{20}	10^{00}

† Indul: Bpest-Józsefvárosi pályaudvarból. — †† Érkezés: Bpest-Józsefvárosi pályaudvarba.

Budapest keleti pályaudvar—Bicske és vissza.

Állomások		V. v. 32 I—III.	Sz. v. 10 I—III.	Gy. v. 1002 I—II.	Gy. v. 1302 I—II.	Sz. v. 1008 I—III.	Gy. v. 6 I—II.	Sz. v. 22 I—III.	Gy. v. 4 I—II.	Sz. v. 16 I—III.	Gy. v. 1004 I—II.	V. v. 1022 I—III.	Sz. v. 12 I—III.	Sz. v. ⊙18 I—III.	Sz. v. 24 I—III.	Sz. v. *1006 I—III.	Sz. v 1904 I—III.	Sz. v. 1304 I—III.	Sz. v. *8 I—III.
Budapest keleti p. u.	ind.	6^{20}	6^{50}	7^{15}	7^{30}	8^{00}	8^{50}	12^{25}	2^{15}	2^{25}	3^{00}	3^{20}	4^{30}	7^{20}	7^{35}	8^{30}	9^{20}	9^{50}	10^{45}
Budapest-Ferenczv.	ind.	6^{36}	7^{07}	|	|	8^{13}	|	12^{36}	|	2^{36}	|	3^{36}	4^{41}	7^{31}	7^{49}	8^{43}	9^{33}	10^{02}	10^{59}
Budapest-Kelenföld	érk.	6^{49}	7^{15}	7^{30}	7^{46}	8^{23}	9^{06}	12^{45}	2^{31}	2^{44}	3^{18}	3^{52}	4^{51}	7^{40}	8^{00}	8^{53}	9^{42}	10^{11}	11^{10}
Budapest-Kelenföld	ind.	—	7^{20}	—	7^{47}	—	9^{07}	12^{46}	2^{32}	2^{45}	—	—	4^{53}	7^{41}	—	—	—	10^{14}	11^{18}
Bicske	érk.	—	8^{19}	—	8^{26}	—	9^{45}	1^{45}	3^{10}	3^{45}	—	—	5^{57}	8^{43}	—	—	—	11^{15}	12^{18}

		T.sz.sz 47 I—III.	Sz. v. †7 I—III.	Sz. v. 1303 I—III.	V. v. 1021 I—III.	Sz. v. †1005 I—III.	Gy. v. 1003 I—II.	Sz. v. 11 I—III.	Sz. v. 23 I—III.	Gy. v. 1901 I—II.	Gy. v. 3 I—II.	Sz. v. 21 I—III.	Sz. v. 27 I—III.	Gy. v. 5 I—II.	Sz. v. 1007 I—III.	Gy. v. 1001 I—II.	Sz. v. 9 I—III.	Gy. v. 1301 I—II.
Bicske	ind.	4^{35}	5^{05}	5^{46}	—	—	—	7^{46}	—	—	12^{55}	3^{05}	4^{31}	6^{19}	—	—	7^{42}	8^{48}
Budapest-Kelenföld	érk.	5^{44}	6^{12}	6^{51}	—	—	—	8^{49}	—	—	1^{33}	4^{03}	5^{36}	6^{58}	—	—	8^{46}	9^{25}
Budapest-Kelenföld	ind.	5^{47}	6^{16}	6^{59}	7^{25}	7^{57}	8^{21}	8^{59}	9^{58}	1^{10}	1^{34}	4^{04}	5^{40}	6^{59}	7^{37}	8^{20}	8^{48}	9^{28}
Budapest-Ferenczv.	ind.	6^{02}	6^{27}	7^{12}	7^{41}	8^{08}	|	9^{09}	10^{08}	|	|	4^{15}	5^{53}	|	7^{48}	|	9^{03}	|
Budapest keleti p.u.	érk.	6^{15}	6^{40}	7^{25}	7^{55}	8^{20}	8^{40}	9^{20}	10^{20}	1^{25}	1^{50}	4^{25}	6^{05}	7^{15}	8^{00}	8^{35}	9^{15}	9^{45}

* A 8. és 1006. sz. személyvonatnál naponta; a szemszédos forgalmu jegyek használata ki van zárva. — † A 7. és 1005. sz. személyvonatnál a szomszédos forgalmu menetjegyek használata ki van zárva. — ⊙ A 18-as közlekedik vasár- és ünnepnap előtti köznapon.

Budapest ny. p. u.—Párkány-Nána és vissza.

Állomások		Sz. v. 166 I—III.	Sz. v. 168 I—III.	Gy. v. 1406 I—II.	Gy. v. 106 I—II.	Sz. v. 170 I—III.	Sz. v. 116 I—III.	Sz. v. 172 I—III.	Sz. v. 136 I—III.	Sz. v. 174 I—III.	Gy. v. 104 I—II.	Sz. v. 176 I—III.	Sz. v. 144 I—III.
Budapest ny. p. u.	ind.	5^{50}	6^{55}	7^{30}	8^{00}	9^{05}	9^{25}	12^{15}	12^{25}	1^{15}	1^{45}	2^{25}	2^{20}
Palota-Ujpest	„	6^{08}	7^{11}	|	|	9^{23}	f 9^{39}	12^{31}	f 12^{41}	1^{33}	|	2^{41}	f 2^{35}
		érk.	érk.			érk.		érk.		érk.		érk.	
Vácz	„	—	—	8^{03}	|	—	10^{18}	—	1^{24}	—	2^{18}	—	3^{18}
Nagy-Maros	„	—	—	|	|	—	10^{50}	—	1^{57}	—	|	—	
										érk.				3^{55}
Párkány-Nána	érk.	—	—	8^{48}	9^{09}	—	11^{30}	—	—	—	2^{58}	—	4^{45}

		Sz. v. 178 I—III.	Sz. v. 138 I—III.	Sz. v. 180 I—III.	Gy. v. 1404 I—II.	Sz. v. 140 I—III.	Sz. v. 182 I—III.	Sz. v. 154 I—III.	Sz. v. 184 I—III.	*Sz. v. * 118 I—III.	Sz. v. 1408 I—III.		
Budapest ny. p. u.	ind.	4^{15}	4^{25}	6^{00}	6^{15}	6^{20}	7^{40}	8^{00}	9^{25}	10^{00}	10^{40}		
Palota-Ujpest	„	4^{31}	f 4^{38}	6^{16}	|	6^{32}	7^{56}	|	9^{41}	f 10^{16}	10^{53}		
		érk.		érk.			érk.		érk.				
Vácz	„	—	5^{16}	—	|	7^{08}	—	*8^{49}	—	f 11^{00}	11^{32}		
								érk.					
Nagy-Maros	„	—	5^{45}	—	|	7^{44}	—	Csak okt. és ápr.	—	11^{33}	12^{04}		
			érk.					hónapokban közl.					
Párkány-Nána	érk.	—	—	—	7^{26}	8^{35}	—		—	12^{14}	12^{43}		

Állomások		Sz. v. 163 I—III.	Sz. v. 1407 I—III.	Sz. v. 165 I—III.	Sz. v. * 117 I—III.	Sz. v. 167 I—III.	Sz. v. 127 I—III.	Gy. v. 1403 I—II.	Sz. v. 169 I—III.	Sz. v. 143 I—III.	Sz. v. 171 I—III.	Gy. v. 103 I—II.	Sz. v. 173 I—III.
Párkány-Nána	ind.	—	4^{19}	—	5^{29}	—	6^{00}	8^{27}	—	8^{40}	—	12^{37}	—
Nagy-Maros	„	—	5^{04}	—	6^{16}	—	6^{50}	|	—	9^{31}	—	|	—
Vácz	„	—	5^{35}	—	6^{51}	—	7^{24}	|	—	10^{04}	—	1^{18}	—
Palota-Ujpest	„	5^{17}	1 6^{14}	6^{19}	1 7^{31}	7^{19}	8^{02}	|	9^{52}	10^{52}	12^{39}	|	1^{45}
Budapest ny. p. u.	érk.	5^{35}	6^{25}	6^{35}	7^{45}	7^{35}	8^{15}	9^{40}	10^{10}	11^{05}	12^{55}	1^{50}	2^{00}

		Sz. v. 175 I—III.	Sz. v. 135 I—III.	Sz. v. 177 I—III.	Sz. v. 115 I—III.	Sz. v. 179 I—III.	Sz. v. 181 I—III.	Sz. v. 125 I—III.	Gy. v. 105 I—II.	Gy. v. 1405 I—II.	Sz. v. 183 I—III.	Sz. v. 137 I—III.	
Párkány-Nána	ind.	—	—	—	3^{44}	—	—	—	7^{49}	8^{05}	—	Csak okt. és ápr.	
Nagy-Maros	„	—	2^{25}	—	4^{33}	—	—	7^{13}	|	|	—	hónapokban közl.	
Vácz	„	—	3^{00}	—	5^{06}	—	—	7^{50}	|	8^{52}	—	9^{22}	
Palota-Ujpest	„	2^{49}	3^{42}	5^{22}	1 5^{43}	6^{32}	8^{04}	1 8^{32}	|	—	9^{49}	1 10^{02}	
Budapest ny. p. u.	érk.	3^{05}	3^{55}	5^{40}	5^{55}	6^{50}	8^{20}	8^{45}	9^{00}	9^{25}	10^{05}	10^{15}	

* Ezen vonatoknál a szomszédos forgalmu menetjegyek használata ki van zárva.

Az 1900. évi folyamra: Az aradi kir. főgimnázium, Asbóth Oszkár, Ballagi Aladár, a budai könyvtár, a budapesti tud.-egyetem történelmi szemináriuma, Bunyitay Vincze, Csaplár Benedek, Csánki Dezső, Csávolszky József, Emich Gusztáv, Gond Ignácz, Graenzenstein Béla, Gyulai Béla, Horváth Emil, Jeszenszky Alajos, Kammerer Ernő, Kanyaró Ferencz, a keszthelyi gazd. tanintézet, Kókai Lajos, Lampel Róbert, Mandello Gyula, Marczali Henrik, a marosvásárhelyi róm. kath. gimnázium, a miskolczi ev. egyház könyvtára, dr. Móricz Károly, a nagyváradi kir. jogakadémia, Némethy Lajos, az országos kaszinó, a m. kir. országos levéltár, a pécsi püspöki könyvtár, Piukovics József, báró Radvánszky Béla (2 péld.), Ranschburg Gusztáv, Ráth György, Rumbold Bernát, a sátoralja-ujhelyi róm. kath. gimnázium, Schrauf Károly, Széll Farkas, a Szent-István-társulat, Szily Kálmán, a szombathelyi róm. kath. főgimnázium, Szombathy Ignácz, gróf Teleki Géza, Vécsey Tamás, gróf Vigyázó Ferencz, Zalán Lipót János.

Az 1901. évi folyamra: Andrássy János, Erdélyi Pál, a kaposvári áll. főgimnázium, Reiner Zsigmond, Széll Farkas, a zilahi ev. ref. főgimnázium.

Az 1902. évi folyamra: A szabadkai közs. főgimnázium.

A Magyar Könyvszemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát inditotta meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a haza tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozditására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az év gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könytár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és speciális bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi bibliografiai irodalom termékeiről s figyelemmel kiséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június szeptember és deczember hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvárusi forgalomban 8 kor.; egy-egy füzet ára 2 kor., könyvárusi forgalomban 2 kor. 50 fillér.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények **a szerkesztő czimére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi folyamából a II—XVI. köteteket egyenként 4 koronáért, együtt 40 koronáért bocsátjuk előfizetőink rendelkezésére. Megrendelések a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához intézendők, mely az összeg előzetes beküldése esetén a szállitást bérmentesen eszközli.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hirlapirodalom 1899-ben. I. A magyar hirlapirodalom, id. Szinnyei Józseftől. II. A nem magyar nyelvű hirlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Kováts Lászlótól. Függelék: A magyar nyelvű hirlapok és folyóiratok statisztikája, id. Szinnyei Józseftől.* Ára 1 kor. 10 fillér.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque du Musée National Hongrois
sous la rédaction de M. le dr. Jules Schönherr.

Quatre livraisons par an; prix du volume 6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. | Nouvelle série. IX. volume. 2. livraison. Avril—Juin 1901.

Sommaire.

Guillaume Fraknói. Les oeuvres de Valentin Hadnagy. (Avec un facsimile) 113
Elemér Czakó. L'art décoratif dans l'imprimerie. (I. article, avec 2 tables et 22 facsimiles dans le texte.) ... 126
La bibliothèque du Musée Nat. Hongrois en 1900. ... 150
Louis Naményi. L'histoire de l'imprimerie à Nagyvárad. (I. article avec 4 facsimiles) ... 170
Dr. Ladislas Esztegár. Rapport sur les congrès de bibliographie et des bibliothècaires tenus à Paris au mois d'aout 1900. (I. article) ... 183
Indicateur officiel. Le renouvellement du comité des musées et des bibliothèques et du sénat des musées et des bibliothèques ... 191
Rapport sur l'état de la bibliothèque du Musée Nat. Hongrois dans le I. trimestre de 1901 ... 198
La bibliothèque de l'Academie hongroise des sciences en 1900 ... 201
La bibliothèque de la société du Musée Transsylvanique en 1900 203
Litterature. Tibor de Győry, Bibliographia medica Hungariae 1472—1899. Par —*t.*— Walter Crane, Von der dekorativen Illustration des Buches. Par *rl.* — Almanach des imprimeurs hongrois. Par —*ó.*— — Revues des revues bibliographiques. I. Revues hongroises. II. Revues etrangères ... 207
La litterature bibliographique hongroise dans le I. trimestre de 1901. Par **Ladislas Kováts** ... 217
Notices. La fête seculaire du Musée Nat. Hongrois. Necrologie. Voyages d'études. Subvention d'état pour les bibliothèques de province. La troisième conférence bibliographique à Londres. L'hygiène du livre. *(r.)* La bibliothèque d'un écrivain hongrois de XVIII. siècle *(Paul Gulyás.)* Reforme du service du prêt dans la bibliothèque de la cour imp. et roy. à Vienne. Les bibliothèques publiques à Kassa. L'histoire d'un vieux livre hongrois. *(F. K.)* Une lettre concernante l'histoire du département des manuscrits du Musée Nat. Hongrois ... 219
Changements dans l'état des imprimeries en Hongrie de 1 Janvier à 15. Juin de 1901 ... 224
Appendice. Repertoire des journaux de Hongrie en 1900. Les journaux hongrois. Par *Joseph Szinnyei ainé.* II. Les journaux en langues étrangères. Par *Étienne Kereszty.* III. Les revues. Par *Ladislas Kováts.* Appendice : Statistique des journaux et revues hongrois de 1780 à 1900. Par *Joseph Szinnyei ainé* ... 1—56

Adresse de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle. Budapest, Musée National Hongrois.*

Budapest. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

IX. KÖTET, 3. FÜZET. ÚJ FOLYAM. 1901 JÚLIUS—SZEPTEMBER.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SCHÖNHERR GYULA.

1901. ÉVI FOLYAM.

III. FÜZET.

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA.
1901.

TARTALOM.

Lap

Czakó Elemér. A könyvnyomtatás és könyvdíszítés iparművészete. (Második közlemény, egy melléklettel és huszonöt szövegképpel.) 226

Varjú Elemér. A gyulafejérvári Batthyány-könyvtár. (Nyolczadik, befejező közlemény, egy melléklettel és a szöveg közt egy hasonmással.) 256

Naményi Lajos. A nagyváradi nyomdászat története. (Második közlemény, négy hasonmással.) 280

Dr. Esztegár László. Jelentés az 1900-iki párisi bibliográfiai és könyvtárnoki kongresszusokról. (Második, befejező közlemény.) 297

Tárcza. Évnegyedes jelentés a Magy. Nemz. Múzeum könyvtárának állapotáról 1900 április 1-től június 30-ikáig 311

A budapesti magyar királyi tudomány-egyetem könyvtára 1900-ban 315

Szakirodalom. Ranschburg Viktor, A szerzői jog nemzetközi védelmére alkotott berni egyezmény vonatkozással Magyarországra Ism. *e. l.* — Szinnyei József, Magyar írók élete és munkái, VIII. k. 1—5. füzet. Ism. *(e)* — Folyóiratok szemléje. I. Hazai folyóiratok (Egyetemes Philologiai Közlöny XXV. 4—5. 6—7., Erdélyi Múzeum XVIII. 4. 5. 6., Grafikai Szemle XI. 4. 5. 6., Irodalomtörténeti Közlemények XI. 2., Századok 4. 5. 6.) II. Külföldi folyóiratok (Blätter für Volksbibliotheken und Lesehallen II. 5—6., Deutsche Litteraturzeitung XXII. 15. 16. 17. 19. 20., Centralblatt für BibliothekswesenXVIII. 4. 5. 6., La Bibliofilia III. 2—3., Le Bibliographe moderne V. 25., Rivista delle Biblioteche e degli Archivi XII. 2—4., Zeitschrift für Bücherfreunde V. 1. 2. 3.) 325

A magyar bibliografiai irodalom az 1901-ik év első évnegyedében **Kováts László**-tól 331

Vegyes közlemények. Vidéki könyvtárak állami segélyezése. Gutenberg társaság. Könyvtárnokok gyülése Strassburgban. A magyarországi könyvtárügy külföldi ismertetése *(—e—)* Lány Dániel galgóczi predikátor theologiai műve *(K. L.)* A német könyvtárnokok egyesületének második évi gyűlése *(—r.)* Ioannes Sagitarius typographus? *(K. L.)* 333

Változások a magyarországi nyomdáknál 1901 június 16-tól szeptember 15-ikéig 336

A Magyar Könyvszemle

előfizetési díját 1901 julius 1-től szeptember 30-ikáig beküldték:

Az 1901. évi folyamra: A lőcsei kir. főgimnázium.

A KÖNYVNYOMTATÁS ÉS KÖNYVDÍSZÍTÉS IPARMŰVÉSZETE.

CZAKÓ ELEMÉRTŐL.

(Második közlemény egy melléklettel és huszonöt szövegképpel.)

Minden könyv, mint a XV. század előtti kéziratok, általában címlap nélkül jelent meg eleinte, többnyire csak »Incipit« szó jelezte a kezdetet, mig a tulajdonképeni czím, tartalomjegyzék, továbbá az íróra és nyomtatóra vonatkozó adat, a legutolsó lapon volt csoportosítva, melynek neve volt Explicit vagy Kolofon. A Kolofon rendesen díszesebb, mint a többi lap, nem ritkán nyomása vörös és itt-ott nyomdászczímerrel vagy jellel ellátva. A nyomdász is artisztikusan akarta kifejezni a könyvben kilétét s azt egy állandónak választott kis szimbolum vagy vonatkozás alkalmazásával vélte elérni. A nyomdásztól sokszor a könyv tulajdonosa sem akart elmaradni, könyvének táblájára művészek által tervezett exlibrist ragasztott. Továbbá eltanulták a kézirattól, hogy a hol

WALTER CRANE: EX-LIBRIS.

érdekes rész van vagy a hová sokszor kell ráfordítani, oda emlékeztetőül díszeket nyomjanak a könyvbe. Mindezek a fametszet művészetének fejlődésére nyújtottak alkalmat. Az első oldalra szedett és díszszel környezve megjelölt címlap 1480-ban Velenczében látott napvilágot. És avval megindult egy hosszú sora az olasz címlapoknak, a melyeket még mindig sikerrel lehet tanulmányozni abból a szempontból, hogy egy felület díszítését miként kell művésziesen megoldani. Annyi művészi erő sohasem fog többet csoportosulni olyan egységesen a könyv előállításánál, sem annyi tapasztalat nem vár készen új találmányt, mint az olasz reneszánsz könyvnyomtatóinál.

Legtöbb rokonságot mutat Olaszországgal a franczia könyvdíszítés. Első remekei voltak itt az úgynevezett »livres d'heures«, a melyekben már a fametszet egy tónusán utólag befestéssel próbáltak változatot létre hozni. Az irott és kézzel festett imakönyvek méltó versenytársai. Többnyire pergamentra nyomták. A »livres d'heures«-nél is a síkdíszítmény az uralkodó tipus, melynek finomságát azzal fokozták, hogy a dúczokat fa helyett fémből metszették, a mely által tisztább és szubtilisebb lenyomatok jöttek létre. Ez imakönyveknél a széldíszek gazdag motivumai igen tetszetősek, és a sötét háttér szépségöket csak emeli. Eredetileg mind úgy készültek, hogy szineket kapjanak. Egynéhány festett példány ismeretes is, melyeknél a szinharmonia a miniatür festészetre emlékeztet. Ezeknél az alapot aranyozás fedi. Franczia országban a XVI. század közepe táján a lyoni nyomdászok keleti díszítő elemeket is használnak s mint szöveteik mustráin, úgy a könyvdíszeken alkalmazott arabeszkeik is messze földre kiterjedt hatásúak voltak.

Németországban egész más irányt vett épp a reneszánsz folytán a könyvdíszítés, mely sokban eltért olasz mintaképétől. Az első nyomdászati művekben a fametszet szintén sík jellegű volt és dekorativ hatásában kiváló. Maga Dürer is néhány czímlapnál és könyvdísznél a zsinórkötéshez hasonló síkékítményt használt, melyet nálunk sokan magyar reminiszczencziának próbálnak elismertetni, pedig ezek mintáját régi olasz rubrikátorok díszítő eleme képezte, eredete pedig Byzanczra mutat. A XVI. századdal Németországban azonban a fametszet és rézmetszet különös föllendülése köszöntött be és Dürer további tevékenységével egy

új világ nyilott meg a művészek számára, megváltozott vele a világnézlet és meg a sokszorosítható képek művészi szinvonala.

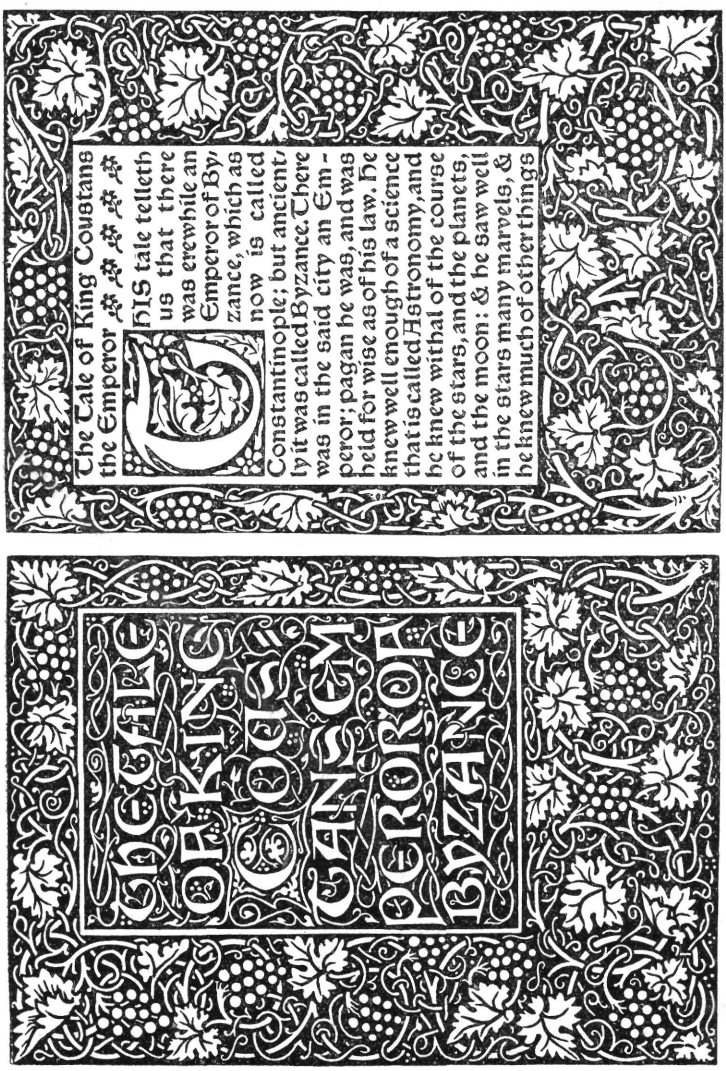

WILLIAM MORRIS KÖNYVDÍSZE.

Dürer előhirnökei Schongauer és kortársai már bizonyos szabad szellemben dolgoztak a reformáczióval felizgatott nép számára.

A német könyvdíszítés mesterei új csapáson indúltak. Talán Burgkmair az egyetlen kivétel e tekintetben, nem számítva az előbb

említett Dürer-féle zsinórdíszszerű rajzokat. A többiek mind csatlakoztak Dürer fametszetének általános felfogásához, a melyben tőrülmetszett realizmus és nagy adag festői erő nyilatkozott meg. És nemcsak az illusztrációnál hódoltak e szellemnek, hanem a legegyszerűbb könyvdísz is e jegyben fogant. Kétségtelen, hogy Dürernek magának, kortársainak és utódainak illusztrációi jóval fölötte állnak azoknak, a miket az olaszok e tekintetben felmutattak; mégis dekorativ szempontból nem versenyezhetnek egy velenczei vagy flórenczi mesterrel sem. Mert Dürerék önálló életre alkalmas képeket készítettek, melyek magukban nagy művészi alkotások, de mint a szöveg társai, kisérői vagy részei, szerepüknek meg nem felelnek. Nem alkalmazkodnak környezetükhöz, kiváló tulajdonságaiknál fogva túlszárnyalják ugyan, de nem olvadnak össze velök egységes egészszé. Már Hans Holbein és iskolájának művészete s ornamentikája közelebb áll a könyv szelleméhez és azok mestereihez, az olaszokhoz. Holbein szellemes és ötletes rajzai kiválók, mint illusztrációk is. Haláltáncza technikailag és művészetileg a legtökéletesebb alkotás, a mit valaha fametszetbe készítettek. Holbeinnek különösen azon művei, a melyeket Bazelben alkotott, a könyvvel szorosabb vonatkozásban vannak, mint Dürer művészi szárnyalású fametszetei, a melyekből nagy szépségük daczára hiányzik a nyomtatáshoz való bensőbb kapcsolat. És Holbein más tekintetben is tudatában van annak, hogy mi az illusztrátor feladata. Művésziesen dolgozza fel a szöveg tartalmát, követi az író fantáziáját, nem másítja meg erőszakosan, de viszont mégsem azt adja elő illusztrációjával, a mit már szóval lenyomattak, a mit tehát a figyelmes olvasó elé tálalni fölösleges; széldíszeiben azonban szabadon csapong ornamentális fantáziája és humora. Kezdőbetűi, fejléczei, czímlapjai s nyomdászjelvényei, a melyeket rajzai után eredeti nagyságban metszett fába, méreteivel és karakterével kitünően illenek a nyomtatás betűihez.

A mint látjuk, Németországban a könyvdíszítésben a szellem és a tartalom uralkodott, mig Olaszországban a forma. Az első kifejező, a második stilszerűbb. A német művészek illusztráltak, az olaszok dekoráltak. A kétféle felfogás egyesülése képezi a könyvdísz ideálját.

Úgy Német-, mint Olaszországban a XVI. század végén a mesterek után mesteremberek vették át a vésőt, a kik a nagy

reneszánsz művészek kincseit váltották csak apró pénzre s éldegéltek a klasszikus világ plasztikus s architektonikus emlékein.

A mily gyors volt a sajtó hódítása, épp oly gyorsan hanyatlott a művészet a könyvekben. Száz év alatt fejlődött, virágzott és hervadt el. Oka ennek az új felfedezések, hódítások voltak, a melyek mellett üzleti és kapzsi szellem hatotta át az embereket. A reformáczió aszkéta felfogása, a melylyel szembe helyezte magát a reneszánsz alatt félig pogánynyá vált katholiczizmussal, sem kedvezett a művészetnek. A nagy Pán birodalma rövid ideig élt közösségben a keresztény világgal — hamar összeomlott. A klassziczizmus, mint a hogy az ismusokkal gyakran megesik, fojtogató nyűgévé nőtte ki magát a könyvdísznek s a művészi tartalom hanyatlása után a forma két századon át nem engedett szóhoz jutni mást. Végre Francziaországban némi lendület állott be a *barok* és *rokoko* arisztokratikus divatjának újszerű díszítési módjával, főleg pedig a rézlap alkalmazásával. A rézmetszet technikája már rég használatos, de inkább csak önálló műlapoknál vették igénybe, ellenben a rézkarcz egyszerűbb előállítási módjánál fogva hamarább beférkőzött a könyvbe. Az új eljárás bevitele ujságnak ujság volt, de magasabb művészi fejleményt, különösen a dekorativ szempontot tekintve, nem jelentett. Magában a technikában volt valami, a mi érdeket keltett, a művész közvetlen keze munkája képezte az alapját s a bársonyos levonat még kisebb tehetség művénél sem nélkülözött egy bizonyos grácziát. Eleinte csak magánosan, külön oldalra, előállított műlapokat fűztek a könyvekhez, aztán már czímlapokon is alkalmazták a rézkarczot, a mikor természetesen a felirat többnyire benne foglaltatott a rajzban. Később szöveg közé nyomott fejléczek, záró és más képek jöttek, a mi csak a nyomdász munkáját nehezíté, mert a rézlapok miatt minden könyvet kétszer kellett a sajtón átjuttatni.

A rézmetszet és rézkarcz felvirágzása a dekorativ könyvdísz háttérbe szorítását jelentette. Az egyszerűbb eljárások stílszerűbbek voltak. A rézlapon való sokszorosítás távolabb áll a nyomtatott betűtől, mint a fametszet. A lapok épségét és egységét fenyegeti a két különböző felfogású művész és a két különböző módszerű technika találkozása. Mig a régi fametszetek úgyszólván testvérei voltak a betűknek, s ezen rokonsági köteléket soha-

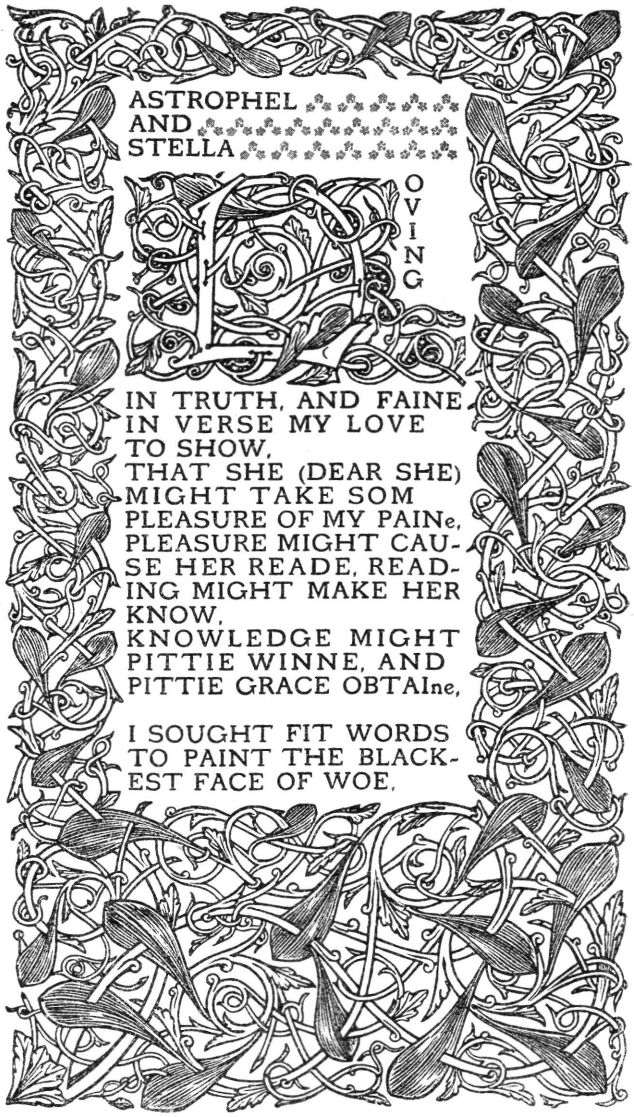

CHARLES RICKETS: KÖNYVDÍSZ.

sem tagadhatták le; összhangjukat az is biztosítja, hogy egyszerre, egy tónussal lehet lenyomatukat venni. A rézlappal ellenben sohasem lehet igazodni a betűk karakteréhez.

Csak a XVIII. századbeli franczia művészeknek sikerült valahogy az ellentétet kiegyenlíteni s a festőiség ügyes előtérbe tolásával nyújtottak csak engesztelést a betűk stilje ellen elkövetett vétkekért. A stilust-adó Lajosok (XIV, XV, XVI) alatt már Párisban sikerült nyomdásznak, rajzolónak, rézkarczolónak és metszőnek együtt a munkafelosztás és a technika különfélesége daczára is összhangzó műalkotást létrehozni. Természetesen ezt csak nagy áldozattal és Watteau vagy Boucher megvesztegető művészetével lehetett megcsinálni.

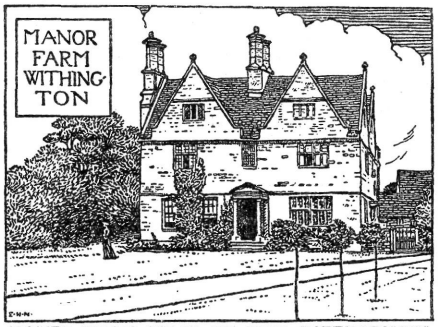

NOTES UPON SOME OF THE DIFFERENCES BETWEEN ANCIENT & MODERN BUILDING.

THE question I have proposed to myself to consider is: How is it that ancient towns and villages are delightful and full of beauty, and that modern towns are, on the whole, ugly and uninteresting? By ancient I mean roughly speaking previous to the present century and more especially previous to the sixteenth century. And when I venture to speak of modern towns as ugly I do not mean that many modern towns do not possess one or more modern buildings which within certain limits are beautiful and interesting, but that on the whole modern towns are failures from the point of view of architectural interest and beauty.

54

E. H. NEW: ILLLUSZTRÁCZIÓ THE QUEST CZ. MŰBŐL.

A *barok* és *rokoko*-korszakban Franczia-országban a könyvdísz már csaknem túltengett. Vignetták alakos dísszel, keretek, fölül vagy alúl jelképekkel fűszerezve, kis és nagy egész-oldalas illusztrácziók igen kedveltek voltak. A díszítés túlhalmozásának ellenére is azonban határozott ízlést lehel e kornak minden könyve, bizonyságára annak, hogy készítőik jól értettek mesterségükhöz, ha néha vissza is éltek vele. A szemközti oldalak egységes képet nyujtanak. A fejlécz és a zárókép mindenkor számol a papiroldal szögletes alakjára; ha egyik oldalon kép foglal helyet, a másik oldal annak ellensúlyozására törekszik és mintegy kiegészíti vis-á-vis-ját.

Franczia-országon kivül már e korban kezdték utánozni mindenben Franczia-országot. Természetesen az itt divatos sokszoro-

sító eljárás is sok utánzóra talált más országokban. De a nevesebb illusztrátorok — ha még oly művészek voltak is, mint Chodowiecki, Hogarth — csak képeket készítettek és nem dekorativ könyvdíszeket; mindenre gondoltak inkább, mint arra, hogy nyomtatott sorok közé lesznek alkotásaik ékelve, s a környezettel mitsem törődtek.

A rézlap-eljáráson kivül Európaszerte ez időtájt úgy, a hogy a fametszet is megél valahogy az olcsóbb könyvekben. Sőt mint nyomdadísz nagyobb jelentőségre tesz szert. Általában a barok és rokoko korszakában a nyomdák ékítményei megszaporodnak, de csak a Párisban készültek tartalmaznak ízlést közülök, a németországbeli betűöntődéknek rokoko vagy barok elnevezés alatt világgá bocsájtott e nemű alkotásai többnyire hitványak és nehézkesek. A *magyarországi* könyvdíszítés is ugyanazokat a változatokat mutatja, mint a külföldnek e nemű áramlatai. Csak talán késve lép mintaképeinek nyomába; mig a hullámgyürük hazánkig tágultak, idő telt bele s a hullám ereje is lankadt.

Persze általános mértéket alkalmazva az első magyar könyvdíszekre, azt kell mondanunk, hogy nem felelnek meg mindenben a művészet kánonának és kinyomozható idegen hatás alatt keletkeztek. De azokat mégsem nézhetjük olyan szemmel, mint a minővel a történeti ereklyéket szokás. Lehetetlen meg nem becsülnünk azokat a törekvéseket, a mivel a XVI. század magyar nyomdász-művészei, eszköz és előtanulmány hiányának ellenére, a szépség ideálját próbálják megközelíteni. A könyvillusztrációban benne van az egész gondolkozási kör, melyben az emberek képzelete mozgott. Megelevenednek a czímlapok, kezdőbetük és a jobbára ötvösöktől eltanult vagy kölcsönzött záróornamentek finom vonalaikkal. Találkozunk a hősök, nymfák, amorettek mellett Ádám és Éva némi anatómiai tudással megrajzolt aktjaival. Herkules és az oroszlánnal küzdő Sámson, Zeus és a szenvedő Istenember váltakozva lép képzeletük elé minden diszharmónia nélkül. S a tisztán dekorativ megoldásokban is fölleljük a stilizált akantuszt, a klasszikus delfint a magyaros »bokorvirággal«, melynek elemei a rózsa, szegfü és tulipánt.

Áttekinteni bajos a hazai könyvornamentika mestereinek tevékenységén, mivel a rávonatkozó adatok átkutatása iránt eddig nem sok történt. Pedig voltak érdemes férfiaink. Honter, mint

fametsző-művész is nagy, Bazelben tanulta a technikát és Holbein szelleme felcsillámlik nála. Már az új-szigeti nyomda Strutius nevű képíró legénye, a ki a bécsi Syngreniustól beszerzett nyomdakészletet pótolta egypár metszettel, nem volt egyéb mesterembernél. Strutius fölött magasan áll a Heltai-nyomda névtelen metszője; fejléczeinél az erdélyi zománcz-technika ornamentumai is szerepelnek. G. C. mester a vándor nyomdászok rendjéhez tartozott, mint Hoffhalter Rafael, monogrammjával sok kolozsvári, bártfai népies nyomdatermék fametszeténél találkozunk. Hoffhalternek halálát is egynémely fametszet okozta, művészetét a szentháromság kigúnyolására használván, a miért 1568-ban kivégeztetett. Igen sok könyvdísz maradt fenn e korból a magyar könyvekben, a melynek eredete a niello-lenyomatra emlékeztető ötvös »példametszés«-re vall. Ezek reneszánsz formák, némi keleti pongyolasággal közölve.

A XVII. században a politikai érdekek harcza hazánkban annyira háttérbe szorította a szellemi élet fejlődését, hogy a nyomdászat ancillája, a sokszorosító művészet, nem hogy mélyebb gyökeret vert volna, de kis ágacskákat is alig birt zavartalanul hajtani. A felső-magyarországi városokban lendült fel csak némileg a művészi és műipari élet, de olyan központok ott sem keletkeztek, a hol a tömeges gyakorlat folytán a könyvdíszítésben talán iskolát különböztethetnénk meg. A rézmetszet mívelői jutottak legnagyobb elismeréshez; közülök Eisenberg, Hibner nem egy sikerült munkát alkottak. Mint egyetlen kiváló fametsző illusztrátor, e korból említendő az eperjesi kántor, Bubenka Jónás. Az Orbis pictusa pontos és világos felfogású rajza szenzációs sikert biztosított Commenius könyvének, a melyről külföldön, Nürnbergben, még 1708-ban is utánzatot metszettek.

A XVIII. században Magyarországon elérkezett a rézmetszet és rézkarcz általános divatja. A nagyszombati disszertácziók és naptárak mellékleteként virágzott különösen. Később Pozsony és Pest is kedvencz tartózkodási helye lett a rézlapon sokszorosító művészeknek. Mindezek jóval nagyobb művészetet fejtettek ki, mint elődeik, de külföldi kortársaikhoz hasonlóan a könyvdíszítés dekorativ szempontját egészen figyelmen kívül hagyták.

Mint már a XVIII. században, úgy a XIX. században is a hazai könyvdíszítés történeti része bővül, nem tart vele arányt

azonban a művészi qualitás. A legeslegújabb időkig csak szórványosan felbukkanó tehetségek feleltek meg azon feladatnak, a melyet a könyvdíszítés iparművészeti törvényei szabnak meg. A múlt század, a végét kivéve, e tekintetben is az utánzók százada volt, egymást váltották fel benne letünt századok stiljei. A könyvdíszek régi minták értelmetlen összekeveréséből állottak. Intarsia, delfinek, gyümölcskötegek, kartusok stb., csak úgy hemzsegnek minden vonatkozás nélkül. Sőt az építészeti ékítményeknek is nagy szerep jutott. A czímlapokon görög csarnokok, gótikus kapuk és főleg reneszánsz szörnyetegek épültek, a melyeknek művészietlen volta ijesztő például szolgálhat minden időknek.

E korban különben külföldön is a nyomdák üzletemberek kezébe kerülnek, felszereléseiket pedig gyárosok eszközlik. Mi sem természetesebb, mint hogy ily körülmények között a művészet jár legmostohábban. Tulajdonképen már ott vesztett a művészet, a hol az első gép legyőzte a kézimunkát, tehát mindjárt a nyomtatás feltalálásánál; még inkább csökkent a könyvdíszítés niveauja akkor, mikor már a gépet is gép, azaz a gyár látja el. A betűket, az ékítményeket, a dúczokat mind máshol és mások készítik, egyik helyen sincsenek figyelemmel a másiknak munkájára, úgy, hogy már maga a nagy munkamegosztás miatt is alig lehet egységet hozni a könyvbe.

Az illusztráczió technikája XIX. század közepén is még a rézlapról való sokszorítás volt, csak mellékesen érvényesült itt-ott a fametszet. Az angol Bewick után azonban, különösen a német Richter és Menzel, a népies könyveken kívül a kényesebb ízlésűek számára készült könyvekbe is beviszik a fametszetet, csakhogy nem az első vonalas fametszetek modorában, hanem a rézmetszetet utánzó formában, a melyek realisztikusak, festőiesek, de egy cseppet sem dekorativak. Legnagyobb sikereket ez irányban Gustave Doré ért el. Nála a fametsző festővé vált és ezzel maga magát tagadta meg. Tónusokat alkalmazott, a fény és árnyék játékával hajhászta a hatásokat. Szóval tulajdonképeni karakterével keveredett ellentmondásba. A technikán tett erőszak azonban megbosszúlja magát mindig, a fametszet is mesterséggé sülyedt, mióta természetes kifejezési nyelvét és technikájából származó stilusát elvetette magától. A művészek rajzolnak s a fametsző csak azt utánozza vésőjével, a maga egyéniségéből

mit sem adhat hozzá, legfeljebb ha annyira viheti mint egy virtúoz a zenében, a ki mások szerzeményeit adja elő. A kegyelemdöfést aztán a fotomechanikai eljárások adják meg.

Az újabb időben a mechanikus sokszorosítási módok a régi technikákat majdnem végelpusztulással fenyegetik. A fotomechanikai eljárások oly nagy használatnak örvendenek, hogy a könyvdíszítésnél már a fametszet és rézkarcz alig játszik szerepet. Sokan vannak, akik ebből a művészet hanyatlását jósolják. Pedig nincs azért igazuk. Helyzetök hasonlatos az ötszáz év előtti kézirat-kedvelőkéhez, a kik rémülve hallották, hogy egy nap alatt a sajtóval többet lehet nyomni, mint a mennyit egy ember éveken át írni képes. És ime, a nyomdászattal nem semmisült meg a scriptorok, rubrikátorok és illusztrátorok művészete, hanem észrevétlenül átformálódott a nyomdász, a betűkészítő, s a fa- és rézmetsző művészetévé. Ugyanevvel a jellenséggel állunk szemben most, a betűt öntődében készítik, gyárilag, az illusztrációkat mechanikai eljárásokkal s a szedést is ide s tova gép eszközli; mindezek azonban nem okozzák vesztét a művészetnek.

Az a rézmetszet, rézkarcz és fametszet (hozzávéve még a modern művészi litografiát), a mely nemcsak mint technika akar életben maradni, hanem azért, hogy közvetlenül közvetíthesse valamely művész egységes fölfogását, temperamentumát és gondolatát, mindig élni fog és elismerésre számíthat. A fotomechanikai eljárásokkal pedig úgy lesz, mint az első sokszorosítási technikánál volt, maguk a művészek tanúlják ki és használják fel előnyeit.

A művészeknek a kimaratott czinkdúcz a legnagyobb szabadságot engedi. Vele ecset, toll, irón és kréta műve egyenlő hűséggel reprodukálható. S a fotografálás folytán a méretek sem jönnek számításba. Továbbá az új eljárásoknál az eredeti alkotás megmarad, nem úgy, mint a fametszetnél, a hol a fa kivájásakor megsemmisült a rárajzolt kép. A fotomechanikai eljárások diadala azonban főként azoknak olcsósága miatt következett be.

A könyvillusztráczió megújításának mechanikai föltételein dolgozott minden nemzet új reprodukáló eljárásának feltalálója, a művészeti impulzus azonban tisztán angol földről indúlt ki. A könyvdíszítés művészete újra éledését a múlt század második felében bekövetkezett praerafaelita művészek mozgalmának köszön-

heti. Maguk a nagy mesterek: Rosetti, Burne Jones stb. sem vetették meg az illusztrálásnak népszerűségre vezető útját. Hozzá még Ruskin és Morris irodalmi agitációja műszerető közönséget nevelt, melynek folytán a nyomdásznak és kiadónak is fejlettebb ízléshez kellett igazodnia. Ez időtől fogva Pennell szerint sokkal több modern illusztrátora van Angliának, mint a mennyi összevéve élt valaha az egész világon. A nagy művészi hatás kiáradt Európára és Amerikára is, s a könyvdísz modern mintaképe az angol könyvdísz lett. A sok Magazine, Rewiew-kat nem említve, csak a Studio maga elég lett volna elhinteni a magot.

A legdekorativebb illusztrátor Angliában Walter Crane. Már több mint harmincz éve, hogy e festő-poéta a gyermekek számára kezdett mesés és dalos könyveket rajzolni.

Crane ellentétben a XIX. század művészietlen illusztrátoraival, a kik a mesék, mondák és gyermekversikék mellé tarka, de haszontalan képeket ütöttek össze, a melylyel a legjobb esetben is csak a szöveg alá voltak erősen rendelve s inkább zavart okoztak, mintsem magyarázták volna a gyermeki fantáziának a regevilág alakjait és jeleneteit; Crane jól átgondolt részletességgel, sokszor talán felvett naivsággal, de mindig egy meseíró találékonyságával, új ötletekkel füszerezve a gyermek szeme előtt a szöveg társává, kiegészítőjévé, sőt vezetőjévé növi ki magát rajzaival. »Flora's Feast« és »Floral Fantasy« újkori virág mythologiájában átvarázsolja az embereket virágokká s a virágokat személyekké, a valószinűség oly látszatával, hogy a hihetetlent is elhisszük neki és a csodás képzelet alkotásai egy naiv poétalélek természetes megnyilatkozásaiként hatnak.

Sokan szeretik hangsúlyozni, hogy Crane, a honnét csak lehet, mindenünnét tanúl. A praerafaelistáktól, Dürertől, japánoktól stb. Hivatásos műkritikusok eldöntötték, hogy ő nagy alkotásaiban igen kicsiny. Épp tanúlmányainak tudjuk be azt, hogy kis alkotásaiban a mi szempontunkból óriássá nő a vonalak troubadourja.

Minden illusztrált könyve egy egységes műalkotás, befejezett és kerekded egész. A hol nem szorúl a szöveg képre, ott is egy széldíszt, egy fejléczet vagy inicziálet alkalmaz, a mely összekapcsolja a lapokat s a művészi hangulatból nem engedi kizökkenni az olvasót. A czímlaptól a záróvignettáig minden érdekes és értelmes nála. Nincs elvetni való fölöslegesség, sem pótlandó hiányos-

ság. A szoros összefüggés és harmonia azonban nemcsak a szöveg és képek közt van meg, hanem kiterjed a borítékra s könyvtáblára is.

Crane körül egész iskola képződött. Tanítványainak egy része csak a modorát utánozta, más része azonban a mesternél is több tartalmat tudott előadni a formában. Nevezetesebbek Kate Greenaway és Anning Bell. Ez utóbbi köztük a legmodernebb.

ANNING BELL: ILLUSZTRÁCZIÓ A BANBURY GROSS SERIOS CZ. MŰBŐL.

Egy másik csoportja az angol művészeknek szintén közös felfogás szerint alkotja illusztrációit, a melyhez mintaképül kizárólag a XV. és XVI. századbeli olasz fametszeteket veszi. Walter Crane-éktől ezek annyiban különböznek, hogy nem olvasztanak föl magukba oly sok oldalról jövő behatást, hanem mintaképeikhez hűen, kevés eszközzel törekszenek hatásra, keresik a fametszetszerű erőteljes vonalakat, árnyékolást és távlatot pedig majdnem seholsem alkalmaznak. Szerencsés és gazdag ornamentumaik az ily módon előállított illusztrációval harmonikusan olvadnak a nyomtatással össze.

Ennek az archaizáló csoportnak a működése Morris tevékenységével van legszorosabb kapcsolatban. A Kelmscott Press-

ben egyesültek, a melyet Morris nemzetgazdász, költő és művész egyénisége alkotott és tartott fönn. A kiváló gonddal nyomott művek, a melyek e nyomdában készültek, kézisajtó termékei s csak számozott és korlátolt példányban jelentek meg. Legmonu-

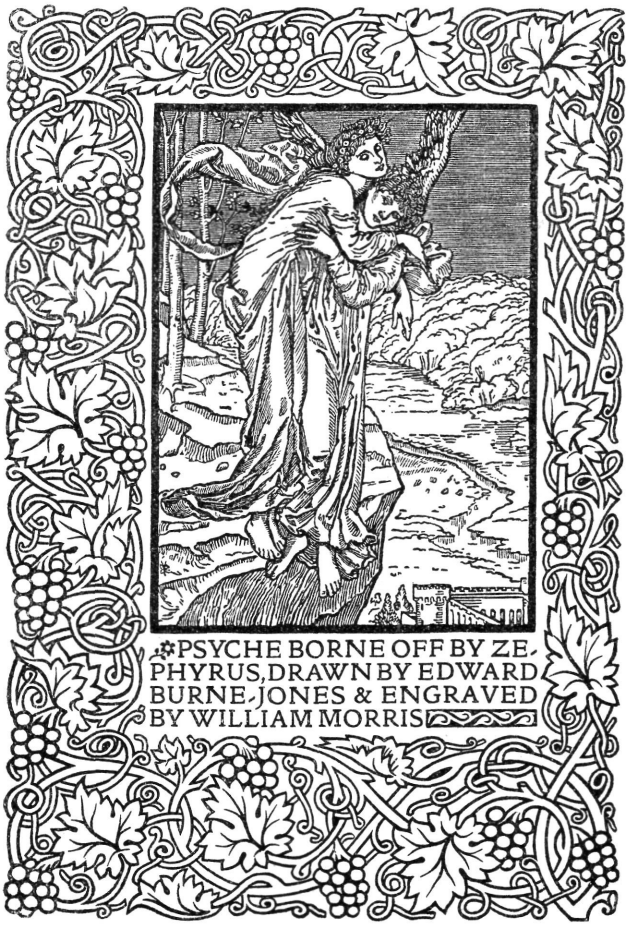

WILLIAM MORRIS ÉS EDWARD BURNE-JONES.
KÖNYVDÍSZ ÉS ILLUSZTRÁCZIÓ.

mentálisabb kiadványai a Kelmscott Pressnek Shakespeare költeményei, More Utopiája és Chaucer ívrét nagyságú kiadása, a mely Burne Jones rajzaival látott napvilágot. Az illusztrációk itt az

emberi lélek mély érzelmeit tükröztetik vissza, árnyszerű ábrázolásban, régi formákban és szándékos naivitással előadva. Tartalmi és stilszerűségi szempontból ezek a művészek magasan Crane-ék fölött állanak. Ámbár maga Crane is egy ideig hozzájok szegődött, de azok közt a korlátok közt nem tudott oly nagygyá válni mint Burne Jones-ék.

A. GASKIN: ILLUSZTRÁCZIÓ A THE GOOD KING VENCESLAUS CZ. MŰBŐL.

Morris nyomdászati elvei az első alkotások legjelesebbjeiből és a kéziratokból vannak levonva. Nála a szemközti oldalak összefüggése is hangsúlyozva van. A szedés és díszítés a párok arányos elhelyezésére való tekintettel készül. A széldíszek alkalmazásánál tovább megy figyelmességében, a felső és középső szalagot mindig vékonyabban tartja, a két külső és alsó széldísz

rendesen szélesebb, hogy a könyvettartó kéz a nyomtatott betűkből ne takarjon el semmit. Vagy ha a díszszel nem, akkor szélesebb margó hagyásával érvényesíti a czélszerűségi elvet. Más tekintetekben is szerkezeti módon eszközli a díszítést Morris, nála a belső szükséglet, a hasznosság jelöli ki az ékítés helyét, nagyságát és karakterét.

LAURENCE HOUSMANN: ILLUSZTRÁCZIÓ A GOBLIN MARKET CZ. MŰBŐL.

LAURENCE HOUSMANN: ILLUSZTRÁCZIÓ A FARM IN FAIRYLAND CZ. MŰBŐL.

Burne Jonesnak kiválóbb művésztársai Laurence Housmann, Selwyn Image s követői közül legtöbben a birminghami illusztrálóiskolából kerültek ki, a kik közül nem egy, a régi fametszet modorában, egyéniségüktől áthatott művészi alkotást produkál (Gaskin, Bradley, Mason).

A Walter Crane és Burne Jones csoportján kívül még egy főbb irányát különböztetjük meg a modern angol illusztrátorok-

nak. Az utolsó években ugyanis a Britt szigeteken Botticelli szelleme adott találkozót Hokusainak. A kora reneszánsz naiv kifejezési módja, a melybe misztikus és szimbolikus vonást is lehet beletenni egyszerre, egyesül a japánok üde dekorativ felfogásával, a melynek megoldása már naturalisztikusabb alapon nyugszik. Ez irány legjellegzetesebb képviselője Aubrey Beardsley.

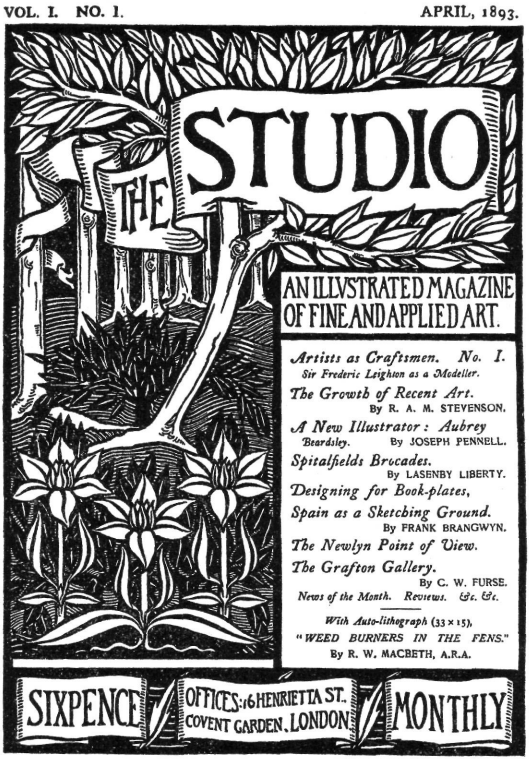

AUBREY BEARDSLEY: A STUDIO CZÍMLAPJA.

»Salome« és »Le Morte d'Arthur«-hoz készített illusztrációi különösen Francziaországban és Amerikában szerzettek neki sok elismerést és híveket. Szenzációs fekete és fehér foltjai, a mikkel magát kifejezni szokta, a dekadens művészet igazi példái. De az nem a kimerült dekadenczia, hanem gazdag képzeletkörű nyugtalanító, ötletes és sokszor humoros művészet. Beardsley

könyvdíszei a legbensőbb harmoniával simulnak a szöveghez, még a motivumokat is a tartalomból veszi, mely néha fantasztikus és groteszk, de mindig eredeti és rekeszes zománcznak vagy

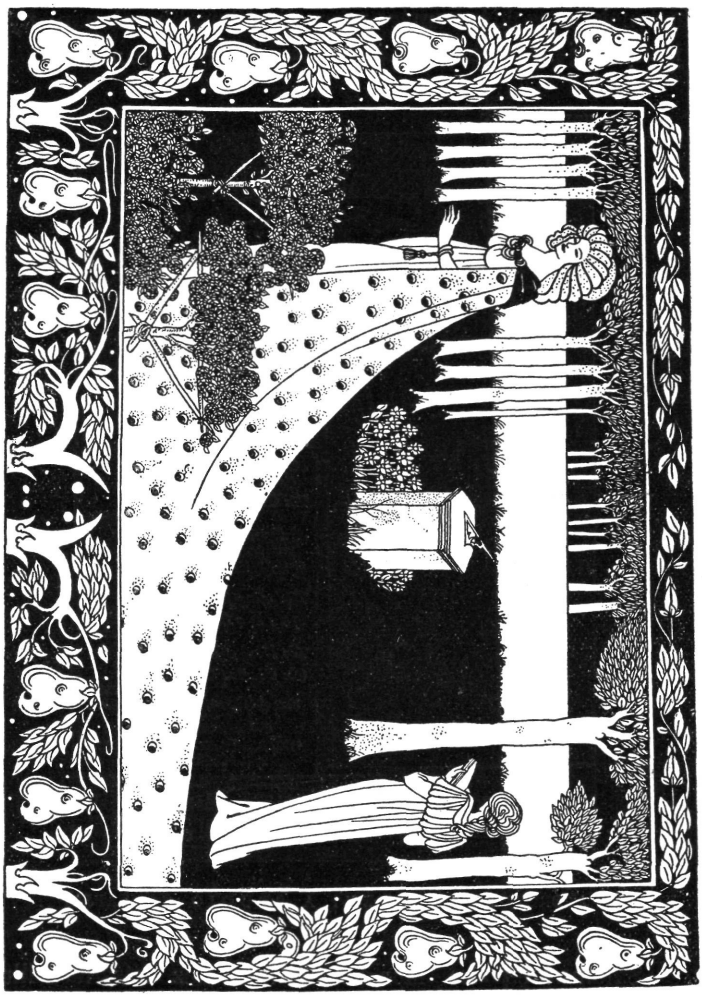

AUBREY BEARDSLEY: MORTE D'ARTHUR CZ. MŰBŐL.

intarsiának is igen jól fel lehetne használni, a mi a síkdíszítmény jellegét bizonyítja.

A japánosok, a kik az illusztrációikkal Nietzsche szellemére emlékeztetnek, igen felszaporodtak. The Dial, The Savoy, The

Quarto czímű lapjaikkal széleskörű közönséget hódítottak maguknak. Beardsley-n kívül legnagyobb művészetet fejtenek ki ez irányban William Nicholson, Shannon, Rickets, Sumner és Robinson.

Amerika a könyvdíszítés terén egészen angol hatás alatt

AUBREY BEARDSLEY: SALOME CZ. MŰBŐL.

áll. Legnagyobb hírnévre tett szert művészeik közül az irodalommal is foglalkozó Pennell és Elihu Vedder, a ki dekorativ ábrázolási módjával és eredetiségével az előbbit is fölülmúlja. Vedder szokta rajzolni a Century Magazine czímlapjait, klasszikus példái az

Az Athenaeum nyomása.

W. NICHOLSON »AN ALPHABET« CZIMÜ MŰVÉBŐL.

amerikai czímlapoknak, a melyben betű és díszítés szerves egészet képez. Howard Pyle és Will. H. Bradley is izmos illusztráló tehetségek.

Az amerikaiakon kívül az angol könyvdíszítés főleg Belgiumban és Hollandiában serkentett sok rokonfelfogású művészt munkára. A brüsszeli Rysselberghe Almanachja, Fernand Khnopff illusztrácziói a legnagyobb angol illusztrátorok munkáinak méltó társai.

AUBREY BEARDSLEY MORTE D'ARTHUR CZ. MŰBŐL.

Németországban is észlelhető az angol irány szellemében pezsdülő művészet. A hatás főleg abban nyilvánul, hogy maguknak a német művészeknek a figyelmét visszafordította az elődjeik nagy alkotásaira. — Joseph Sattler, Otto Hupp, Seitz, Franz Stuck illusztrativ munkássága úgy tünik fel, mintha a régi német fametszők művészete állna előttünk eredeti tehetségek által megmodernizálva.

Egy másik része a német művészeknek a Biedermeyer-stilus ellen felvett harcz közben egy nagy mértékben dekorativ könyvdíszítési módot alakított ki, mely bár még kiforratlan, de máris elevenségével és modernségével a klasszikusabb természetű angol könyvillusztráczió fürge versenytársát képezi.

Eredetileg az új német irány a müncheni szeczesszióból bontakozott ki. A plakátstilus láza, felbuzdúlva a falon elért nagy sikereken, elfogta a művészeket más irányú működéseik közben is. A müncheni Jugend és Simplicissimus czímű lapok népszerű-

ségre vezették az általuk kívül-belül használt világító szinek és széles vonások kultuszát, a melynél minden részletkérdés eltörpül az erős stilizálás uralmával szemben. Első fázisában is már ez a modor sok hiveket szerzett magának. De gyöngesége hamar

CHARLES ROBINSON: ILLUSZTRÁCZIÓ A KING LONGBEARD CZ. MŰBŐL.

kitünt, kis alakú könyvekbe nagy arányokhoz való stilus nem illik. Továbbá az egész irányt veszélyezteti az a sok komolytalan művész és dilettáns, a kik oly tömegesen esküdnek a szeczesszió zászlaja alá azon jelszóval, hogy: »a kinevettetés árán is erede-

tinek kell lenni« s csak úgy ontják a különös és furcsa könyvdíszeket.

A komolyabb tehetségek mérsékelt irányban fejlesztik a szeczessziót. A czímlap megmarad kis-plakátnak, a mivel már a kirakatban figyelmet hívhatni fel a műre, de a belső művészi dísz és az illusztráczió ugyanazokkal az elvekkel, csakhogy kisebb mederbe szorítva alkalmazkodik a könyvnyomtatás stilusához. E modern ízlés legművésziesebb képviselői: Melichar Lechter,

W. NICHOLSON: LONDON TYPES CZ. MŰVÉBŐL.

Vogeler, Peter Behrens, Klinger, Eckmann, Fidus stb. Lapjaik a Jugenden kívül az Insel és Pan.

Egyik alcsoportját a német szeczessziónak a bécsi modern illusztrátorok képezik, Kolo Moser, Olbrich, Klimt, akik különösen a Ver Sacrum czímű lap köré csoportosulnak.

A francziák a könyvdísznél semmi biztos alapra nem támaszkodnak s az illusztrácziót, csak mint a fényűzés egy nemét fogják fel. Még a japán befolyást sem dolgozták meg eléggé; igen

WILLIAM NICHOLSON: ÖNARCZKÉPE
ÁBÉCZÉS KÖNYVÉBŐL.

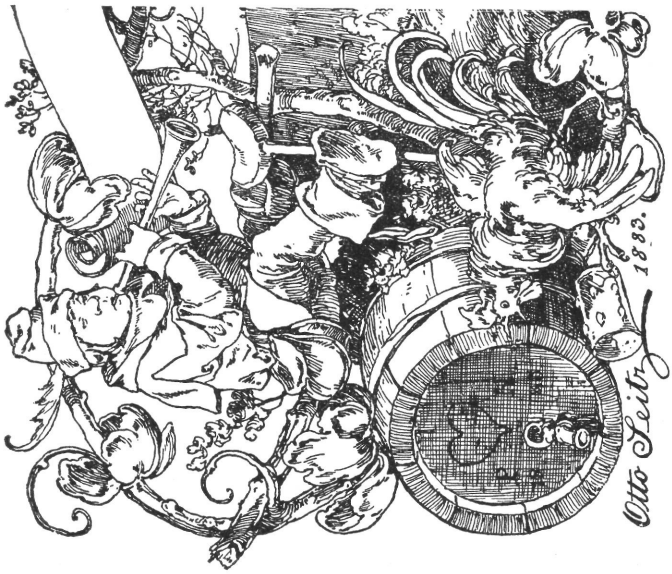

O. SEITZ: KÖNYVDÍSZ.

sokat merítenek belőle, de a leglényegesebb szépségek átültetése még nem sikerült. Az olyan »objets d'art«-okat lapozgatva, mint Mucha Princesse Ilsés, Grasset Quatre fils d'Aymon, Jerome Doucet Contes de Haute-Lisse, Octave Uzanne Nouvelle Bibliopolis (a mely kizárólag a könyvdísz kedvéért szerkesztődött) és más hasonló kiadványokat, csodálkoznunk kell azok egyoldalúságain. Az illusztrativ rész gazdagsága mellett a nyomás, betűk, kötés, papir, szóval a könyv művészi hatásának többi eszközei végtelen elhanyagoltságot árulnak el. Grasset Quatre fils d'Aymonhoz készült illusztrációja tudományos archaeologián alapszik, a poétikus érzés szerencsésen van belevegyítve és egy-egy oldal kompozicziója mintaszerűnek mondható, mindezek daczára összhatása nem kielégítő, a sovány tipusú betűkhöz a rajz alkalmazása nehézkes, a szedés vizenyős voltát pedig a szinezés túlkiabálja. Francziaországban ez idő szerint még nincs meg a könyvdíszítés iparművészete, csak művészek vannak, a kik illusztrálással foglalkoznak.

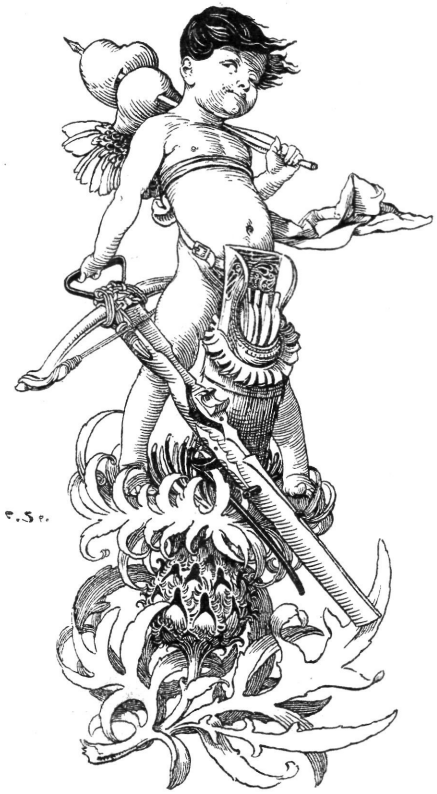

FRANZ STUCK: KÖNYVDÍSZ.

Magyarországra áttérve, szomorúan tapasztaljuk, hogy nálunk ma még elegendő művészi erő sincs lekötve a könyv díszítéséhez. A kik foglalkoznak vele, azt csak mellékesen teszik és jobbára vázlatokat vagy monumentális alkotások morzsáiból nyújtanak. Hiányzanak a művészeket serkentő és fizető vállalatok. Illusztrált folyóiratok nélkül nincs alkalma a művészeknek tehet-

HOW PAN LEFT HIS SINGING FOR LOVE OF THE FAIR MAID SYRINX WHO HAVING SCORN OF HIS LOVE FLEES FROM HIM TILL FOR WEARINESS SHE SINKS INTO A GROVE OF REEDS AND SO VANISHES INTO THEIR WATERY SHADE WHEREFORE PAN IN REMEMBRANCE OF HER INVENTS AN ORGAN OF REEDS WHOSE MUSIC IS FILLED WITH HER PLAINTIVE VOICE AND SONGS.

THE GENERAL OF THE METHYMNAEANS, when he had born off to Sea about ten Stadium's, would refresh, after the Incursion and plunder, his wearied and Sea sick Souldiers. Coming up therefore to a Promontore which ran into the Sea, winding it self into a half Moon, within which the Sea made a calmer station then in a Port; in this place, when he had cast anchor lest the Rusticks should mischieve him from the Land, he permitted them securely to rant and be Joviall, as in peace. The Methymnaeans (because of this direption they abounded with all things) feasted, carows'd and danc'd, and celebrated victorials. But the day being now spent, and their mirth protracted to the night, on a suddain all the Land seem'd to be on a light fire; then, anon, their ears were struck with an impetuous clattering of Oars, as if a great Navy were a coming; some cryed out, The General must arm, others call'd to have it done; here some thought they were wounded, there others saw the shapes of bleeding, falling, dying men.

RICKETS ÉS SHANNON: ILLUSZTRÁCZIÓ A DAPHNIS AND CLOE CZ. MŰBŐL.

ségüket az illusztrálásban csiszolni, anélkül azt az időt, a mit könyvdíszek tervezésére fordítanak, csak elfecsérlik. A művészileg illusztrált lapokban ismerkednek meg egymással a költő, a közönség, a rajzoló, nyomdász és kiadó s csak ezek barátkozása

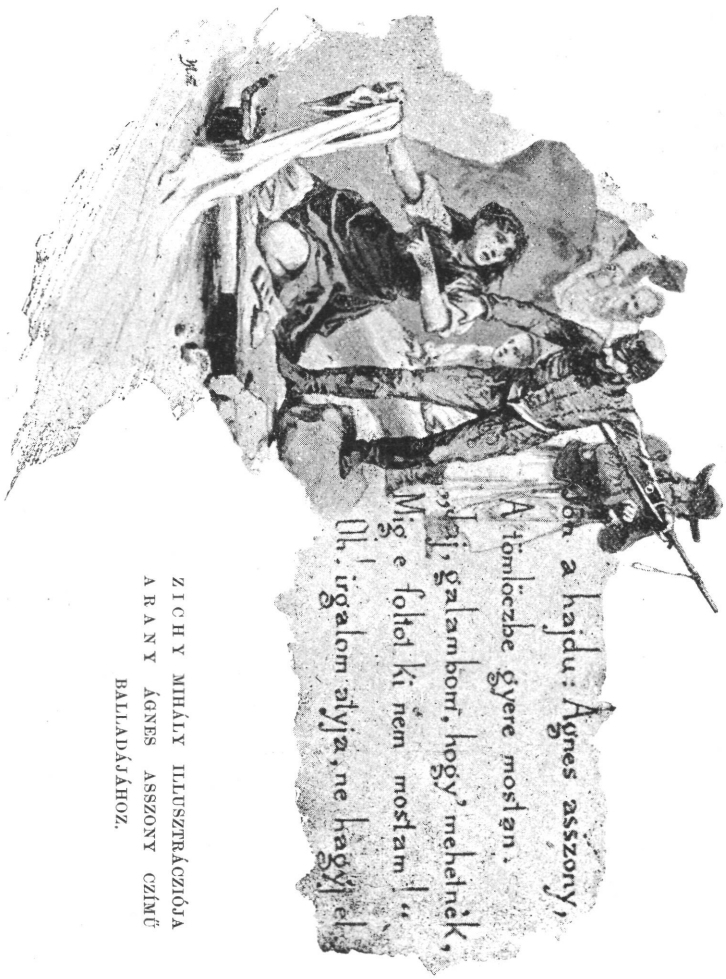

ZICHY MIHÁLY ILLUSZTRÁCZIÓJA ARANY ÁGNES ASSZONY CZÍMŰ BALLADÁJÁHOZ.

után lehet csak szó a könyvnyomtatás és könyvdíszítés iparművészetéről.

Előnyösen ismert neveink már is vannak azért e téren, Háry, Hegedűs, Garay, Dörre, Neogrády, Kimnach, Goró, Mühlbeck,

Cserna, Pataky stb. De tehetségüknek még nem jutott elég tér, valamint még soknak nem, a kik pedig már itt-ott sok biztató reménynyel kisérleteztek.

Egyedül Zichy birt a tökéletes alkotás magaslatára emelkedni. Elragadó ábrázolási módjáról, erős realizmusáról, gazdag képzelőerejéről és bravúros technikájáról nem szólva csak azt a benső kapcsolatot állítjuk mintaképül, mely pl. Arany balladáinál a kép és a szöveg közt mutatkozik. Az illusztrátor itt költő-társ És a művész az egységességet a tartalmon kívül a külső megjelenési formára is kiterjeszti; érezte, hogy rajza nem alkalmazható a nyomtatás stilusához, s azért írta le mindjárt maga a szöveget öreges betűivel hozzá. Ahol pedig ezt nem tehette — az Ember Tragédiájánál — nem illusztrációt ád, hanem mellékletként kisérőképet.

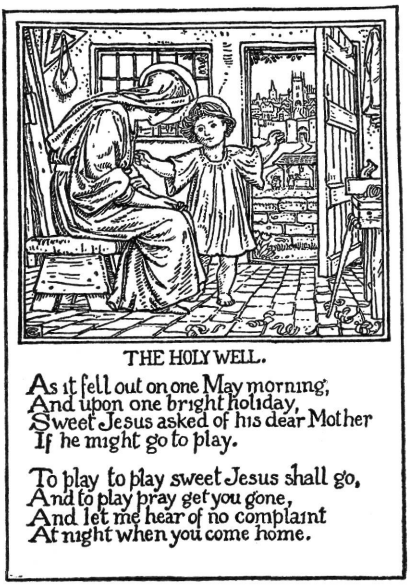

C. M. GERE: ILLUSZTRÁCZIÓ A BOOK OF PICTURED CAROLS CZ. MŰBŐL.

A magyar illusztrátorok helyes irányú munkálkodását az első képes Petőfi-kiadásnál és az Osztrák-Magyar Monarchia irásban és képben czímű műnél leljük fel először. Azóta azokon kívül körülbelül az a divat kapott lábra, hogy valamint az első illusztrációk az olvasni nem tudók kedvéért készültek, úgy a mostaniak az olvasni nem akarók számára. Az illusztrálás abban a fokban történik csak, a mennyi egy olyan személyt kielégíthet, a ki csak átlapozza a könyvet. A mi festőink közül sokan számítanak erre és jóformán maguk sem hatolnak a szöveg mélyére. Sajnos, ezt látjuk nemcsak az alkalmi sajtótermékeknél, vagy úgynevezett »ajándék-irodalomnál«, hanem nagy íróink díszkiadásainál is sokszor. Azt hiszszük, a most alakúlt Grafikai Egyesület tevékenysége üdvös hatással lesz a jövőben a könyvdíszítés fejlődésére.

Külön említést érdemelnek stilszerűségükért és ízlést terjesztő hatásukért a Magyar Iparművészet, Magyar Történeti Életrájzok és Magyar Műkincsek című kiadványok, melyek bár szak-

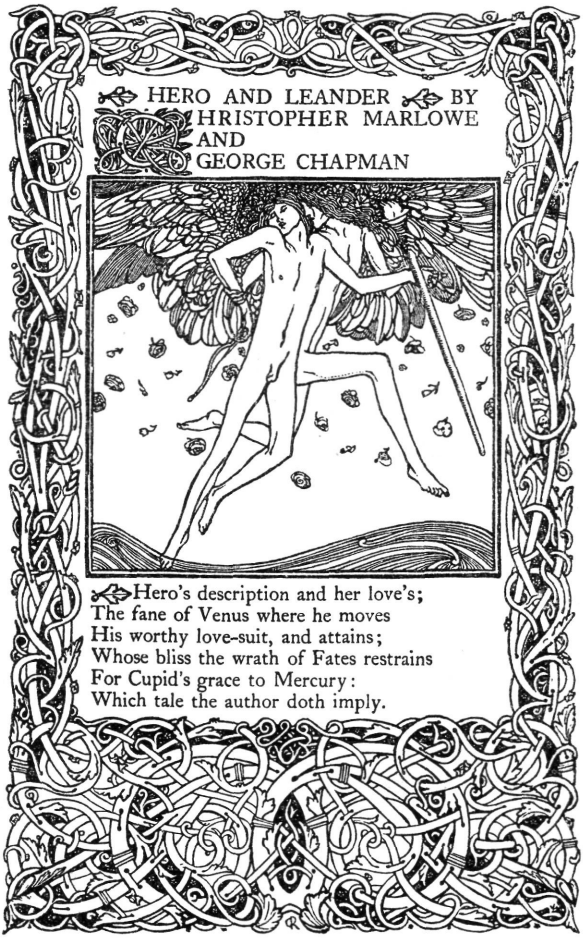

RICKETS ÉS SHANNON: HERO AND LEANDER CZ. MŰ CZÍMLAPJA.

emberek számára készülnek, de a régi és modern magyar illusztrativ anyag közlésével legtanulságosabb kincsestárai a magyar könyvdíszítésnek.

*

Ha visszapillantunk az illusztráczió röviden érintett technikai fejlődésére, látjuk, hogy a könyvnyomtatásnál először a fametszet játszik szerepet, majd pedig a rézlap. Mindkét technikánál a szöveget kisérő kép vonalas ábrázolással állíttatik elő. A XVIII. század óta azonban egy újabb irány észlelhető a grafikai művészetekben, t. i. a vonalak helyett a tónusokban való kifejezési módra való törekvés, mely kezdődött az aquatinta eljáráson és legujabb fejlődésében a modern litografiában nyeri betetőzését. A fametszet leveti e közben karakterét és tónusos fametszetté válik, a melynek divatja mellett azonban a fotomechanikai sokszorosítási módok diadalmasan vonulnak be a nyomtatott könyvbe, hűen visszaadván vonalas, tonusos, sőt szines kompozicziókat is.

MARY NEVILLE: CZÍMLAP ANDERSEN KÖNYVÉHEZ.

Tagadhatatlan, hogy ez az óriási fejlődése a sokszorosítási technikáknak a tudomány és a kultura szempontjából méltán vetekszik magával a könyvnyomtatás találmányával, kérdés azonban, hogy művészetileg is haladást jelent-e?

A mindenféle ábrázolásoknak könnyű szerrel való reprodukálásának előnye nem mindig előnye egyszersmind a grafikai művészeteknek is. Az őszinteség rovására sokszor előtérbe lép a surrogatum. A fejlettség mellett nagy a kisértés arra, hogy a technikák elrejtessenek. Épp azért a művészetnek a modern sokszorosítási eljárások mellett az felel meg, ha a technika a saját karakterét domborítja ki, pl. elvetendő minden könyvnél az a sokszorosítási ügyeskedés, melynél úgy néz ki az illusztráczió, mintha

nem is nyomdászati úton állíttatott volna elő, mint a hogy a sokszorosító művészetek közül kivettetett az olajnyomás.

A technika hangsúlyozása mellett fontos szerepet játszik a művész alkotásának céltudatossága, a melynél fogva az illusztrációban is kifejezi a kapcsolatot a nyomdászathoz. E kérdés legnehezebb része a tónusok alkalmazása. A ma közönségesen hasz-

WALTER CRANE EGY CZÍMLAP TERVEZETE.

nált illusztrációk java része kerüli a vonalak nyelvét és mindent tónusokban szeret kifejezni. A nyomtatás betűi pedig nem egyebek, mint fekete rajzok, a melyek mellett a tónusos képek csomósaknak, foltosaknak tünnek fel. Ha tehát a könyvben összhangot akarunk létesíteni, akkor az illusztrációnak a könyvhöz megfelelően kell alkalmazkodni, figyelemmel kell lennie a szövegen kívül a betűkre, a sorra, a színre, a nagyságra, sőt a szemközti

oldalra is. Az angol és amerikai könyvillusztráczió épp alkalmazkodásának köszönheti bámulatos fellendülését.

Természetesen a művészi alkotás mindig művészi marad, ha mint könyvdísz nem is állja meg helyét; és viszont mindenféle dekorativ modorban összeütött kompozicziő nem felel meg az iparművészetnek, ha a művészetnek nem.

Az alkalmazott művészet magasabb valami, mint a nagy művészet morzsája. A vázlatok és monumentális alkotásoknak indult részletek alkalmazása igazi értelemben vett illusztráczió helyett nem helyes eljárás, mert eltekintve attól, hogy ezek élvezetéhez külön műértelem kell, az ilynemű kisérlettel az illusztráló művész mindig távolodik a szövegtől, sőt legtöbbször egyszerűen betolakodik az író és olvasó közé. Elterpeszkedik s a helyett, hogy belevilágítana a homályos részletekbe vagy hangulatokba sodorná a könyvolvasót, még inkább zavarja és kínozza.

Ennek ellentéte sem kivánatos azonban, hogy t. i. az illusztráczió szigorúan ragaszkodjék a szöveghez vagy esetleg szószerint tolmácsolja az írót. Senki sem szereti, ha mindent a szájába rágnak. Így az illusztrátornak is vigyázni kell, nehogy rabszolga módra jelenítse meg az író ötletét. Mert ha semmi kitalálni, elképzelni valója nem marad az olvasónak, könnyen elveszti érdeklődését. Meg kell hagyni a publikumnak a saját fantáziájában való gyönyörködés élvezetét. Ilyen esetekben többet ér a jól felfogott ornamentika, a rosszúl képzett figurális dísznél.

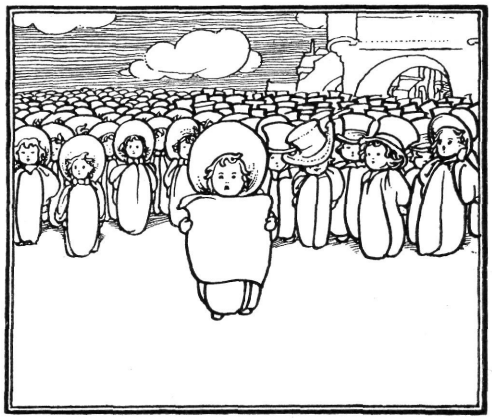

CHARLES BINSON: ROKING LONGBEARD
CZ. MŰ ZÁRÓKÉPECSKÉJE.

A GYULAFEJÉRVÁRI BATTHYÁNY-KÖNYVTÁR.

VARJÚ ELEMÉRTŐL.

(Nyolczadik, befejező közlemény, a szöveg közt egy hasonmással.)

271. *(N_5. III. 3.)* GRADUALE. *Saec. XV.*

Ivrétben, hártyán; 152 levél; elől, hátúl és közbűl több helyen csonka. Csínosan, gömbölyded gót betűkkel írva s torz arczokkal és kacskaringókkal czifrázott kezdőbetűkkel van ellátva. A gregoriánus hangjegyek alapját vörös vonalak képezik.

Valamely magyar egyház használatára készűlt; benne a magyar szentek sequentiái megtalálhatók. Tele van írkálva a XVI—XVIII. századból való jegyzésekkel s tollpróbákkal, a melyekből kitűnik, hogy a könyv a XVI—XVIII. században a szent-domokosi (Erdély) egyházé volt. Az odavaló iskolamesterek legtöbbje beleírta a nevét a kódexbe.

A bejegyzésekből íme mutatóban egynehány:

3a. l. elseo eztendőbe zentnek hiuattatik masod eztendőbe cÿak Jonak sem mondatik harmadeztendőbe ketsegnelkwl szanki wettetÿk *(számkivettetik)* Anno 1560.

8a. l. Stephanus Narÿ De Maros Szek liberos Juvenis *(így)* . . . . pulsator.

8b. l. . . . . . fui pulsator in Szent Domokos in anno Domini 1622. Más kéz utánna vetette: Lator es teokeletlen az ki az templom koenyuit igÿ megh irkalja.

12b. l. Ualaki ezt az keonÿvett czinalta wolt Isten megh fizeti.

17b. l. Anno Domini 1670 eztendeőben 22 mensis Junii nagy tempestas leőn itt Sz. Damokoson, az Sz. Mihaly hauasrol jöue az honnan soha töbzeor nem jött annak elötte s az utan sem. De nem tőn kart az buzaban, hanem csiak az kenderben. 1670. Balint m(iniste)r eiusdem loci eodem anno.

24b. l. Anno Domini 1671 die 22 Februarii mortuus est

generosus dominus Gabriel Damokos de Zent Thamas propter Stephanum Gurzo, qui ipso ocusatus est armis.

Beke, Index, 22.

273. *(L_5. VI. 13.)* SERMONES VARII. *Anni 1497—99.*

Nyolczadrétű papírkézirat, félkurzivval írva; egyszerű vörös kezdőbetűkkel. 333 levél.

A másoló az egyik lapra ezen jegyzést tette:

Anno Christi 1497 in Berensalas.[1] A *256. lapra pedig:* 1499.

Egykorú, préselt bőrös deszkakötése erősen meg van kopva.

Az első tábla belsején ezen, a XVI. század elejéről való feljegyzés olvasható.

Anno domini M. cccc. lxxiiij feria secunda secunde scilicet die festi Beate Dorothee virginis et martiris sevissimi Turci crucis Christi inimici civitatem Waradiensem et totam eius provinciam devastaverunt et comburaverunt. Anno domini Mcccc 7⁰6 serenissimus dominus Mathias rex Hungarie copulavit dominam Beatricem filiam regis Apulie. Eodem anno in festo Beati Udentini martyris sevissimi Turci Sabacz domino regi Mathie tradiderunt.

Ugyanazon kéz a hátsó táblára ezeket írta:

A fetidissimo Theurco Nandor Alba obsessa fuit anno mcccc Lvj. Theurci pepulerunt in transfiguracione.

Anno domini M: ccccc xiiij surexerunt crucigeri in Ungaria et multa mala fecerunt inter Christianos et intraverunt Transilvaniam in festo Sancte Margarete et castra metati sunt in Zamosfalva; exinde invenerunt ad campum Keresztes, hinc reversi sunt iterum ad prenominatum locum Zamosfalva, et sequunt ipsos nobiles; pervenerunt in prenominato loco et fecerunt prolium *(így)* magnum cum nobilibus et multi ac excellentissimi eorum et ex nobilibus et de . . . . a nobilibus et plus quam duo millia interfecti in campo . . . . . sepulti . . . nec in Ke . . . . *(a lap alja le van tépve.)*

A könyvecskében a lapszéleken a XVI. század legelejéről való írással nehány magyar glossza található:

1a. l. Exercicium ·/. serkegetes vel foglalas.
Exercere ·/. serkegethni.

44b. l. Extremiare facere meg {comporeÿthanÿ / heruastanÿ / zomoretanÿ.

Beke, Index, 519. sz.
Kalauz, 48. sz.

[1] Jászberény.

274. *(L_5. VI. 26.)* BREVIARIUM. *Saec. XV.*

Tizenhatodrétben, hártyán, 428 levél. Első két harmada egy kéz írása, végét többen írták. Az egész könyv, még a naptár is, folyóírással van írva. A XV. század végéről.

Naptárából hiányoznak a magyar szentek.

Szétrongyolt XVIII. századi kötésben.

Beke, Index, 66. sz.

275. HERMOLAUS BARBARUS, POEMA DE RE UXORIA. *Saec. XV.*

Tizenhatodrétben, finom hártyán, igen szép, egyenletes félgót könyvírással. Nincs rubrikálva. A XV. század végéről.

Elején csonka.

Kötése nincs.

Beke, Index, 260. sz.

276. *(H_5. IV. 4.)* SIGISMUNDUS SENFTLEBEN, VOCABULARIUM LATINO-GERMANICUM, PREDICATORIBUS UTILE. *Saec. XV—XVI.*

Negyedrétű papírkézirat, egyhasábosan, apró betűs, de jól olvasható folyóírással írva. A rubrikatura hiányzik, a nagy kezdőbetűk helye üres. 300 levél; a hat utolsó beiratlan.

A munka két részből áll, az első nagyobb a főneveket, a második az igéket tartalmazza. Kolofonja nincs, végén mindössze ennyi áll:

Deo gracias.

A kézirat kötése, mint hazai készítmény, figyelemre méltó. A deszka táblákat igen finom, sima, vörösbarna borjúbőr fedi. A táblák részben vaknyomással, részben aranynyal vannak préselve. A kivitel gondos, a minták csínosak és élesen körvonalozottak. A kapcsok hiányzanak. A hátsó táblára vas lánczhorog van verve, a melyet a szerző halála után a második tulajdonos. Henckel János veretett rá. A hátsó tábla színe az elsőhöz képest, feltűnően élénk, bizonyságául annak, hogy még Henckel könyvtárában a kötések, nem mint ma, felállítva, hanem lapjukra fektetve állottak.

A kötet első védőlapján Senftleben által írt czím olvasható:

Vocabularius predicatoribus multum utilis propter almanicum.

Ez alatt Henckel Jánosnak ezen feljegyzése következik:

Scripsit hunc vocabularium dominus Sigismundus propriis manibus et petit legentes in eo, ut saltim unum Ave Maria pro anima sua dicant, aut requiescat in pace amen. Solvit autem carnis debitum prefatus dominus Sigismundus Senfftleben de Podolÿno vulgariter Pudleÿn terre Scepusiensis civitas seu castellum, baccalarius Wÿnensis, altarista Sancte Barbare altaris capelle

Sancte Georgii Leutschovie, anno domini 1513 id est millesimo quingentesimo decimo tercio, in vigilia Sancti Briccii. Cuius anima feliciter vivat, Amen.

A kötet védőlapjait egy érdekes közjegyzői oklevél képezi; ugyanebből vannak hasítva az első füzetek befűzésénél felhasznált hártyaszeletkék is. Az oklevél így hangzik:

In nomine Dei amen. Anno a nativitate eiusdem Millesimo quadringentesimo sexagesimo septimo Indictione quindecima, die Mercurii, decimaquarta mensis Januarii hora vesperorum vel quasi, pontificatus vero sanctissimi in Cristo patris et domini nostri domini Pauli divina providencia pape secundi anno secundo in habitationem honorabilis viri domini Seruacij plebani de Lewtscha presbiteri Strigoniensis diocesis et signanter in maiori stuba solite sue habitationis in mei notarii publici subscripti testiumque infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum praesentiam constitutus personaliter honorabilis vir Georgius Henisth de Lewtscha presbiter Stregoniensis *(így)* diocesis quasdam patentes tres litteras in pergameno confectas et conscriptas, tribus sub appensis magnis sigillis, unam reverendissimi in Cristo patris domini olim domini Dionisii cardinalis et archiepiscopi Strigoniensis, reliquas vero duas reverendissimi in Cristo patris domini Gregorii episcopi Milkoviensis eiusdem reverendissimi in Cristo patris domini Dionisii cardinalis vicarii in pontificalibus generalis, ordinem ac seriem promotionis ipsius ad sacros gradus ordines in se continentes, in manibus suis tenuit, ipsasque coram me notario publico et testibus subscriptis exhibuit, petens me notarium publicum humili precum cum instantia, quatenus easdem in formam publicam, ut eisdem tanquam originalibus, quas secum deferre non posset propter viarum discrimina periculaque transsummeremus et in formam publicam redigemus; quarum literarum prima gradus subdiaconatus promotionem in se continens sequitur de verbo ad verbum et est talis: Nos Gregorius dei et apostolice sedis *(kimaradt* gracia) episcopus Milkouiensis necnon reverendissimi in Cristo patris et domini domini Dionisii miseratione divina sacrosancte Romane ecclesie tituli Sancti Ciriaci in Termis presbiteri cardinalis archiepiscopi ecclesie Strigoniensis locique eiusdem comitis perpetui primatis et apostolice sedis legati nati ac in regno Hungarie eiusdem sedis legati de latere suffraganeus et in pontificalibus vicarius generalis tenore presentium significamus quibus expedit universis, quod cum nos ex commissione eiusdem reverendissimi in Christo patris et domini domini Dionisii cardinalis et archiepiscopi in anno domini Millessimo quadringentesimo sexagesimo primo sabbato quatuortemporum quo canitur divinum officium Venite adoremus, iuxtra formam et ritum dictae Sancte Romane ac universalis ecclesie in ara Beatissimae Mariae vir-

ginis in prefata ecclesia nostra Metropolitana Strigoniensi constructa sacros clericorum ordines generaliter celebrassemus nobis in Cristo dilectum Georgium filium Jacobi Henisth de Lewtscha Stregoniensis dioecesis de legittimo thoro procreatum ad praesentationem venerabilis ac egregii viri domini Johannis Stock medicine doctoris, necnon prepositi ecclesie collegiate Montis Sancti Martini in Scepus et per examinatores per prefatum dominum dominum Dionisium cardinalem et archiepiscopum ad id specialiter deputatos diligenter examinatum in sticutia (?) etate et moribus ydoneum sufficientemque repertum de gradu acolitatus ad gradum subdiaconatus digne duximus promovendum, divina nobis gratia suffragante. In cuius rei testimonium presentes litteras nostras sigilli nostri pendentis ac autentici munimine roboratas eidem Georgio duximus concedendas. Datum et actum anno die quibus supra. Nos Gregorius dei et apostolice sedis gratia episcopus Milkoviensis necnon reverendissimi in Cristo patris et domini domini Dionisii miseratione divina Sacrosancte Romane ecclesie tituli Sancti Ciriaci in Termis presbiteri cardinalis, archiepiscopi ecclesie Strigoniensis locique eiusdem comitis perpetui, primatis et apostolice sedis legati de latere suffraganeus et in pontificalibus vicarius generalis tenore praesentium significamus quibus expedit universis, quod cum nos ex commissione eiusdem reverendissimi in Cristo patris et domini domini Dionysii cardinalis et archiepiscopi in anno domini millesimo quadringentesimo sexagesimo primo sabbato quatuortemporum, quo canitur divinum officium Veni et ostende nobis etc. iuxta formam et situm dicte sancte Romane ecclesie ac universalis in ara Beatissime Marie Virginis in prefata ecclesia nostra metropolitana Strigoniensi constructa sacros clericorum ordines generaliter celebrassemus Nobis in Cristo dilectum Georgium filium Jacobi Henisch de Lewtscha Strigoniensis dioecesis de legitimo thoro procreatum ad praesentationem venerabilis ac egregii viri domini Johannis Stock medicine doctoris *(itt megszakad. Van még egy szeletkényi a kötetben:)* nostri dependentis ac autentici munimine roboratas eidem Georgio duximus concedendas. Datum et actum anno, die, loco, quibus supra. Nos Dyonisius *(itt megszakad).*

Beke, Index, 646. sz.
Kalauz, 159. sz.

277. *(M_5. V. 12.)* GESANG- UND GEBETBUCH. *Saec. XV.*

Tizenhatodrétű papírkézirat, durva, nagy betűs folyóírással írva. Rubrikálva. A XV. század végéről.

1a. l. kezdete: Hye hebt sich an dÿe tagczeÿt von vnsers herren marter . . . .

Végén csonka.
Rézkapcsos, barna bőrrel borított deszkakötésben.
Első táblája belsején a XVI. század elejéről való írással:

Hans Gessler.

Beke, Index, 432. sz.

278. *(F_5. VI. 3.)* VINCENTIUS BELLOVACENSIS, LIBER CONSOLATORIUS DE MORTE AMICI. *Saec. XV—XVI.*

Negyedrétben, papíron, csunyán és hibásan írva. A XV. század végéről, vagy a következő elejéről. Olasz eredetű.
Egykorú bőrkötésben.
Beke, Index, 635. (?) sz.

279. *(G_5. V. 22.)* LA MISTICA TEOLOGIA DEL' AMORE DIVINO. *Saec. XV—XVI.*

Negyedrétű papírkézirat a XV. század végéről, vagy a XVI. elejéről. 87 levél.

87b. l. kolofon: Finise la diuina de la mistica teologia del diuino amore trata in questo modo da uno venerabile maistro fratre del ordene de Certosa e tu letore prega dio plo *(így)* scritore. AMEN.

Egy XIV. századi kódex lapjába van befűzve.
Beke, Index, 561. sz.

280. *(M_5. IV. 20.)* PASSIO DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI, GERMANICE. *Anni 1505.*

Negyedrétben, papíron, vastag vonású, durva félkurzivval írva. Egyszerű vörös kezdőbetűkkel. A kötetben körülbelül *kétszáz*, többnyire teljes lapnagyságú, durván, tollal rajzolt s könnyedén kiszínezett kép van. Nagy részük naiv, esetlen, de nehány valódi tehetséget árúl el.

Kolofon 482b. l.: Diss büch das hie vor geschriben stautt, haisset das leben vnd leiden Jhesus das haut off geschriben Salame Kleberin von Ysin, in dem jar do man zalt von der geburt Christi XV. hundert jar vñ im fwifften jare bittent gott fur si.

Valamivel későbbi fehér disznóbőr kötésben, kapcsokkal.
Előlapján:

1560.
I. H. I. G. V. M.
M. V. Villenbach.

Beke, Index, 316. sz.

281. *(L_5. VI. 6.)* KRISZTUS KINSZENVEDÉSE, ZSOLTÁROK, HYMNUSOK, LECZKÉK, EVANGELIUMOK ÉS TÖREDÉK JÓB KÖNYVÉBŐL MAGYAR NYELVEN. 1508. (Döbrentei Codex.)

A kézirat sokkal ismeretesebb, mint sem hogy leírását itt újból adnunk kellene. Könyvészetileg legpontosabban Volf György írta le a Nyelvemléktár XII. kötetében (Budapest, 1882). Álljon itt leírás helyett a codex 230. oldalán levő kolofon hasonmása:

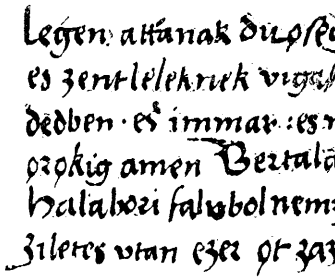

Leg'en att'anak dicṓseg es fivnak tiztesseg | es zent leleknek vigasag Mikent vala kez|dedben es immar: es mindenkor es ọrọknek | ọrọkig amen Bertalan pap beregvarmeg'ei | Halabori falvbol nemzett ez zoltart irta: | ziletes vtan ezer ọt zaz n'olc eztendọben.

Beke, Index, 447. sz.

282. *(L_5. VI. 5.)* CONSTITUTIONES NOVAE FAMILIAE HUNGARIAE FRATRUM MINORUM. *Saec. XVI.*

Nyolczadrétű papírkézirat, többek által írva. 102 levél. A XVI. század két első évtizedéből.

Kezdete 1a. l. In nomine domini incipiunt constitutiones novae familiae Hungariae etc. — Constitutionibus papalibus, generalibus ac vicarialibus comportatae pro fratrum pacifico statu, regularique observantia. Ex voluntate reverendi patris vicarii, cum consensu capituli vicarialis celebrati in loco nostro de Achÿa. Anno domini Millesimo Quadringentesimo nonagesimo nono. Prologus in constitutiones novas vicariales sequitur.

2a. l. De officio et facultate reverendi patris vicarii prima pars constitutionum.

4a. l. De officio et facultate venerandorum patrum custodum.

5b. l. De officio honorandorum patrum gwardianorum.

6b. l. De officio patrum visitatorum.

8b. l. Secunda pars constitutionum earundem, de regulae divisione. *12 fejezetet tartalmaz. A végén:* Et ut scias unde novae

istiae constitutiones sint comportatae, vide litteras in margine ista representantes. *Következik a források felsorolása.*

26a. l. Tabula constitutionum novarum secundum alphabeti ordinem incipit.

30b. l. Statuta sunt haec Budae in Capitulo nostro provinciali per reverendum patrem fratrem Egidium de Czegleed vicarium familiae Hungariae Anno domini millesimo quingentesimo quinto die 15. Maij. *Végződik a 32b. levelén. Részben áthuzgálva, úgy látszik nem is írták le végig, csak egy részét.*

33a. l. (Az eddigitől elütö írással): Sequitur exhortatio generalis ad fratres prima. *34b. l.* 2a. *36a. l.* 3a. *38a. l.* 4a. *Végződnek a 39a. l. közepén.*

39a. l. (Az első rész írásával): De modo visitationis.

39b. l. Regula visitationis.

42a. l. Exhortatio praecedens correctionem. *Végződik 44a. l.*

45a. l. Exhortatio fratrum. Orate pro invicem ut salvemini. Jacobi V. *Benne a Regula fratrum minorum Sti Francisci.*

49b. l. (Más írással): Exhortatio de correctione. *Végződik 52a.*

53a. l. (Más irással): Circa visitationem apud fratres Cismontanos hic modus observari dicitur.

55b. l. Tractatus Rogerii super proprietate. Végződik *59b. l.*

60. l. üres.

61a. l. (Az első rész írásával): Incipit expositio quatuor magistrorum super regulam fratrum minorum. *Tizenegy fejezet. Végén (69b. l.)* Explicit expositio quatuor magistrorum super regulam fratrum minorum.

70a. l. Incipiunt declarationes sancti Bernardini de Senis super regulam fratrum minorum, eiusdem ordinis vicarius generalis. *Végén:* Pistorii Anno domini millesimo quadringentesimo nono, die 2-da Decembris.

71b. l. Incipit confirmatio domini Juliani presbiteri sanctae Romanae ecclesiae cardinalis Sancti Angeli nuncupati super regulam fratrum minorum. Végén: Apud locum Capriolae nostri ordinis prope Senas: Mccccxl. Octobris VII.

72a. l. Incipiunt ordinationes seu constitutiones Beati patris fratris Johannis de Capistrano super regulam fratrum minorum. *12 fejezetből áll s ezek:* I. De vita minorum fratrum. II. De his, qui volunt vitam istam accipere et qualiter recipi debeant. III. De divino officio et ieiunio et quomodo debent fratres ire per mundum. IV. Quod fratres non recipiant pecuniam. V. De modo laborandi. VI. Quod fratres nihil sibi approprient et de elemosina petenda, et de fratribus infirmis. VII. De poenitentia fratribus peccatibus imponenda. VIII. De electione generalis ministri et de capitullo pentehecosten. IX. De predicatoribus. X. De admonitione fratrum. XI. Quod fratres non ingrediantur monasteria mona-

chorum. XII. De euntibus inter Saracenos et alios infideles. — Ex sacro nostri conventu Montis Alvernae, millesimo quadringentesimo quadragesimo tertio, die vigesimo quarto septembris..... Frater Johannes supradictus manu propria me subscripsi et solito feci sigillo muniri: Deo gratias Amen.

85a. l. (Más írással): Ordinationes infrascriptae factae sunt in provinciali capitulo Strigonii celebrato in festo sancti Thomae Aquinatis doctoris per reverendum Fratrem Jacobum Grumellum commissarium reverendissimi patris fratris Hyeronimi Thornielis vicarii generalis Cismontani tempore reverendi patris fratris Oswaldi de Lasko, tunc in vicarium provincialem electum, sed tunc in capitulo a patribus non receptae; in loco tamen Pakos, 15. die Augusti celebrato per dictum patrem vicarium, cum omnibus ferme patribus, qui fuerunt in capitulo Strigoniensi fuit roboratum et fuit quasi provinciale capitulum. *Pontjai ezek:* De electione vicarii; de electione discreti ad capitulum; de prelati persistentia; de electione omnium officialium; de publicis defectibus corrigendis; de visitatione reverendi patris vicarii: de divino officio; de orationibus in Missali; de receptione alimentorum.

87a. l. Ordinata noviter Budae in capitulo provinciali Anno M. D. XV.

89b. l. Haec est tabula diffinitionis huius nostrae congregationis generalis totius ordinis minorum anno domini M. D. II. in festo Pentecostes in conventu Corpensi provinciae Bononiae..... constitutus.

92a. l. (Más írással): Circa processus visitationis.

94b. l. Modus visitationis. *Végén az évszám:* 15. xiij.

97. l. üres.

98a. l. (Más írással): Maxima gratiarum per sedem apostolicam nobis gratiose concessarum.

99a. l. (Más írással): Istae sunt gratiae et indulgentiae, quas sanctissimus noster papa Leo X. concessit nobis fratribus minoribus regularis observantiae ..... *Végzödik a 101a. lapon. A lap alján a XVI. század végéröl való írással:* Nota. Sunt pulchra haec privilegia si perlegeris.

101b. l. (A XVI. század végéröl való írással.): Registrum super nomina locorum nostrae familiae in ordine recto custodiarum.

1. In custodia Strigoniensi: Strigonium. — Buda. — Pest. — Tata. — Vissegrad. — Gyöngyös. — Berény.

2. In custodia Vylak: Vylak. — Atya. — Dereczke. — Diako. — Kölöd. — Kobol. — Futak. — Alsanÿ.

3. In custodia Transiluanensi: Vasarhelÿ. — Claudiopolis. — Huniad. — Töuis. — Alba ecclesia. — Felfalu. — Meggies. — Chÿk. — Bako. — Corona. — Tergauistÿa.

4. In custodia Jenő: Varadinum. — Szalard. — Gÿula. — Jenő. — Zegedinum. — Czanadinum. — Caran Sebes. —

5. In custodia Bania: Bania. — Bator. — Szölös. — Kusalÿ. — Meggies allia.

6. In custodia Ozora: Ozora. — Pakos. — Gÿergi. — Hederhelÿ. — Kereshegÿ. — Czakanÿ. — Sellie.

7. In custodia Patak: Patak. — Zanto. — Cheke. — Homonna. — Souar. — Liptouia.

8. In custodia Sclauoniae: Atÿana. — Polÿancz. — Zent Lazlo. — Varallia. — Petrocz. — Remetincz. — Juancz.

9. In custodia Sanctispiritus: Papa. — Szent grot. — Sanctispiritus. — Talad. — Palota. — Tarnok. — Eger var.

10. In custodia Szeczen: Szecshen. — Filek. — Vamos. — Galgocz. — Szakolcza.

Summa locorum. 70.

A kéziratban három a XVI. század elejéről való magyar glossza is található:

megellen irreprehensibilis (?)
chedwezes favor.
partholast collicationes.

XVIII. századi rongált papírkötésben.
Beke, Index, 133. sz.
Kalauz, 129. sz.

283. *(M₅. V. 14.)* MANUALE CUIUSDAM FRATRIS ORDINIS MINORUM. *Saec. XVI.*

Tizenhatodrétű papírkézirat, 235 levél. A XVI. század első harmadából.

1a—3b. l. Életrendi regulák részben versekben, kezdete:

F. E. V.

Ve vites penam de potibus incipe cenam

A versekből álljon itt nehány mutatóúl:

Singula post ora pocula sume nova,
Post pisces nux sit, post carnes caseus assit,
Unica nux prodest, nocet altera, tertia mors est.

Nobilis est ruta, quia lumina reddit acuta;
Auxilio rutae vir quippe videbis acutae.

Salvia cum ruta, faciunt tibi pocula tuta;
Adde rosae florem, munit potenter amorem.

Si fore vis sanus, ablue saepe manus.

Inter prandendum sit saepe parumque bibendum.
Si sumas ovum, molle fit atque novum.

Cur moritur homo, cui salvia crescit in orto
Contra vim mortis, non est medicamen in ortis.
Feniculus, verbena, rosa, celidonia, ruta,
Ex istis fit aqua, qui lumen reddit acuta. stb.

3b—15a. l. Czím nélküli sz. beszéd. Kezdete: Mortui estis et vita vestra abscondita est cum Christo . . . . *Szerzetesekhez intézve, mert benne elöfordul a hallgatók megszólítása:* patres in domino honorandi.

15b. l. De Apostatis.

17a. l. De tribus votis. *Kezdete:* Regula et vita fratrum Minorum hec est . . . . *A három ismert fogadás:* obedientia, paupertas et castitas.

23a. l. Exhortatio pro novitiis noviter ad ordinem ingressis ante prandium ut moris est fienda per praelatum. *Több rendbeli következik egymásután. Végződik a 31b. l. közepén.*

32a—37a. l. üres.

38a. l. Exhortatio de obedientia.

54a. l. De paupertate.

71a. l. Exhortatiunculae pro sextis feriis.

83a. l. De pace.

84a—93b. l. üres.

94a. l. Exhortatiunculae pro sextis feriis.

109a—110b. l. üres.

111a. l. De modo visitandi fratres.

124a. l. Exhortatiuncula ante visitationem.

130b—134b. l. üres.

135a. l. Exhortatio de castitate.

144b—146b. l. üres.

147a. l. Exhortatio de obedientia.

153a—156b. l. üres.

157a. l. De periculo male absolventium et male absolutorum.

164a. l. Nicolaus de Ausmo in sua quadriga. (De paupertate, stb.)

176a. l. De fructibus monasticae vitae.

195a—199b. l. üres.

200a. l. De electione sermo.

213a. l. De consistentia religiositatis.

233b. l. Rövid kronologiája a szerzetes-rendek alapításának. 430—1215 között.

234b. l. Benedictio corporalium.

A 235. levéllel végződik a kódex.

Egykorú, egyszerűen préselt bőrkötésben.

Az első tábla belsejében a XVI. század elejére valló írással:

Johannes Wytez episcopus Wesprymiensis obiit Budae et sepultus est Wesprimii anno 1499.

Alatta hasonló írással:

Sturio	kechyge.
Tynca	czompo.
Cetegus	kezegh.
Carpo	retthke.
Uso	vyza.
Luceus	chwka.
Truta	pyztrang.

Alább későbbi, a XVI. század derekáról való írással:

Mortarium	mosar.
Pistillus	mosar terw.

A hátsó tábla belsejében van egy ősrégi magyar népdal első két sora a hozzávaló hangjegygyel együtt.[1]

Batya, batya melly az wt Bechkerekere
uram uram ez az wth Bechkerekere.

Alatta ugyanazon írással: Philipus Pomÿnoczkÿ.

A dal s a névaláírás körülbelül 1515—20-ból való.

Beke, Index, 120. sz.

284. *(H_5. III. 1.)* REPERTORIUM IURIDCIUM SECUNDUM ORDINEM ALPHABETI. *Saec. XVI.*

Ivrétben, papíron, folyóírással írva. A XVI. század első negyedéből.

Félbőrös deszkakötésben, a mely lánccal van ellátva. (Henckel könyvtárából.)

Beke, Index, 472. sz.

285. *(K_5. I. 7.)* ANTIPHONARIUM LATINO-POLONICUM. *Saec. XVI.*

Nagy ívrétben, papíron, csínosan írva, szép kezdőbetűkkel és lombos széldíszekkel. A XVI. század elejéről.

Az első lap alján egy czímer: kékben két egymáson keresztben átdöfött késpenge.

Beke, Index, 21. sz.

286. *(L_5. III. 14.)* VISIONES ELISABETHAE ANCILLAE CHRISTI, QUAS CONSCRIPSIT ECKEBERTUS MONACHUS IN ABBATIA SCHÖNGAUIENSI. *Saec. XVI.*

Ivrétben, 215 papírlevélen, éles törésü gót írással írva; vörös-kék kezdőbetűkkel. A XVI. század elejéről.

A XVI. század derekán készült csínos préselésű barna bőrkötésben.

Beke, Index, 179. sz.

[1] Már Veszely közölte volt a Gyulafejérvári füzetekben.

287. *(F_5. VI. 17.)* FORMULARIUM ECCLESIASTICUM MATHAEI BENE. *Saec. XVI.*

Negyedrétű papírkézirat, 338 levélen, apró nehezen olvasható folyóírással írva. A XVI. század első két évtizedéből.

A munka címe egykorúan írva a kódex tábláján található:

Stylus fori ecclesiastici
Mathei Bene Ethÿ.

Tartalmát közel ezerre menő oklevélminta képezi, a mint a részben kiírt nevek és évszámok mutatják, eredetiekről véve. Az előforduló legkésőbbi évszám 1513. Éthi Bene Máté valószínűleg a veszprémi egyházmegyében írta össze könyvét, mert az oklevelek, kevés kivétellel, a veszprémi egyházat és püspököt illetik.

Ezen nevezetes jog- és művelődéstörténeti forrás mindeddig felhasználatlan.

Puha hártyaborítékban.

Beke, Index, 39. sz.

288. (Az ősnyomtatványok között.) VARIA DOCUMENTA HISTORIAM ECCLESIASTICAM TANGENTIA. — BROCCARDICA JURIS CANONICI. — STATUTA CAPITULI VARADIENSIS. *Saec. XVI.*

Ivrétű kötet, a mely a fentebb elősorolt kéziratokon kívül három XV—XVI. századi nyomtatványt is tartalmaz. Az egésznek leírása, valamint a váradi káptalan rendszabásainak teljes szövege található *Bunyitay Vincze* ezen művében: *A váradi káptalan legrégibb statutumai.* Nagyvárad, 1886. A pontos és teljes leíráshoz nincs mit hozzátenni.

A kódex Henckel János könyvtárából származik.

VI.

A Batthyány-könyvtár újkori kéziratai a történetíróra nézve alig kisebb értékűek mint a középkoriak. A gyűjtemény főleg Erdély történetét illető forrásokban gazdag s félszázad óta kiapadhatatlan kincses bányája volt a kutatóknak, kik közül elég legyen gróf Kemény Józsefet, Mikó Imrét, Ötvös Ágostont és a legbuzgóbbat, Szilágyi Sándort felemlíteni.

A közel félezer kötet kézirat Beke *Indexében* jól-rosszúl fel van sorolva. Egy jobb, használhatóbb katalogus készítésére idő híjján nem vállalkozhattam. Hogy azonban mégis előmozdítsam a jövőbeli kutatásokat, az alábbiakban csoportosítom a Bekénél szétszórva található anyagot és kiegészítem annak hiányos s hibás mutatóját, megtoldva az egészet nehány, a helyszinén

vett jegyzetel. Ujból hangsúlyoznom kell, hogy a Beke-féle lajstromból a kéziratok jelzetei hiányoznak s így annak alapján nem lehet a keresett darabokat fellelni.

Az újkori (1526) utáni kéziratok száma 375; nem számítva azokat, a melyek még sem a kéziratos, sem a Beke-féle nyomtatott katalogusba nincsenek felvéve.

Nyelvek szerint olyan arányban oszlik meg a gyűjtemény, mint régibb hazai könyvtáraink legtöbbjénél. Túlnyomó benne a latin és pedig 278 mű, tehát háromnegyede az egésznek; azután következnek a német nyelvűek: 42 munka; ennek csaknem felét teszik a magyarok: 22 művel, mihez járúl még 17 olasz, 5 franczia, 3 török vagy arab, 1 spanyol, 1 szláv és 1 örmény kézirat.

A Beke-féle Index közli a hozzá tartozó Registrumban a nyelvek szerinti kimutatást is, de hiányosan. Igy *Italica* alatt csak 14 számot említ, *Gallica* alatt hármat, *Hungarica* alatt pedig épen csak négyet. Ezért és mivel az Index számai szerint — a mint már említettem — a könyvek úgy sem találhatók meg, közlöm a magyar, olasz, franczia, spanyol és keleti kéziratok könyvtári szignaturáit, mellékjük tévén az Index számait is, hogy az érdeklődők megtalálhassák a keresett czímeket.

Magyar nyelvűek a XVII. századból:[1] K_5. II. 7. (1.) — K_5. IV. 10. (161.) — F_5. VI. 25. (183.) — M_5. V. 26. (394.). A XVIII. századból: G_5. VI. 7. (38.) — G_5. V. 17. (628.) — K_5. VI. 20. (284.) — K_5. V. 26. (631.) — K_5. V. 11. (392.) — K_5. V. 3. (549.) — L_5. V. 3. (263.) — N_5. V. 21. (312.) — N_5. V. 32. (399.) — M_5. V. 18. (440.) — M_5. V. 19. (182.) — M_5. IV. 9. (310.) — N_5. II. 9. (89.) — L_5. VI. 21. (273.) — G_5. V. 26. (393.) — K_5. V. 18. (169.) — G_5. V. 10. (309.) — Ismeretlen jelzetű. (654.).

Olasz nyelvű kéziratok: N_5. V. 5. (76.) — G_5. V. 28. (79.) — G_5. V. 29. (80.) — L_5. III. 18. (101.) — G_5. V. 20. (136.) — G_5. V. 9. (181.) — F_5. VI. 2. (238.) — F_5. VI. 5. (239.) — N_5. V. 17. (267 és 272.) — N_5. III. 12. (300.) — K_5. IV. 9—10. (323.) — N_5. V. 30. (359.) — I_5. IV. 13. (389.) — M_5. II. 32. (391.) — K_5. IV. 18. (538.) — F_5. V. 2. (629.) — K_5. IV. 20. (637.).

Franczia nyelvűek:[2] L_5. VI. 29. (28.) — N_5. V. 29. (178.) — L_5. VI. 11. (242.) — I_5. IV. 16. (324.) — F_5. V. 13. (551.).

[1] Korábbiak, kivéve a középkoriakhoz számított Döbrentei-kódexet, nincsenek.

[2] Mind XVIII. századi.

Török (vagy arab) nyelvűek: L_5. IV. 5. (483.) — L_5. VI. 34. (197.) — G_5. V. 10. (166.).

Spanyol: L_5. III. 31. (335.). — Szláv: L_5. III. 9. (184.). — Örmény: Ism. sign. (433.).

A Beke-féle Index registruma a szerzők felől sem nyújt kellő tájékozást; gondosabb átnézés után kitűnt, hogy a felsorolt újkori kéziratok iróinak (s fordítóinak) egy harmada hiányzik belőle. Itt adom a teljes lajstromot, megjegyezvén, hogy a nevek után álló szám az *Index* száma, a zárjelben levő pedig a könyvtári szignatura.

*Ágoston (Szent). 312. (N_5. V. 21.)[1] Amidenius Theodor. 642. (N_5. V. 14.) *Ammon Hans. 217. (E_5. VI. 6.) Angerer Constantinus. 164. (L_5. VI. 7.) *Apor Péter. 656. (Sign.?) *Aristinus Alexius 322. (M_5. III. 9.) *Atienza-Ossovia Andrea. 335. (L_5. III. 31.) Auersperg gróf (Erdélyi kormányzó, 1771.) 32. (K_5. I. 14.) Bartholinus Thomas. 350. (N_5. II. 13.) Batthyány Ignácz püspök. 35 és 121. (G_5. V. 4.) — 30. (K_5. VI. 24.) — 34. (F_5. VI. 11—13.) — 36. (M_5. I. 5.) — 193. (N_5. V. 18.) — 203. (L_5. VI. 12.) — 373. (F_5. V. 1.) — 566. (G_5. V. 18.) — 628. (K_5. V. 22.) Bethlen Farkas. 195. (N_5. II. 5.) Biesman Gáspár. (Jezsuita 1716.) 106. (L_5. VI. 14.) Bíró István. (Jezsuita.) 188. (K_5. V. 12.) (H_5. IV. 14.) Biron Etienne. (1757.) 356. (L_5. VI. 24.)[2] Bojthi (Veres) Gáspár. 81. (N_5. II. 1.) 655. (Ism. sign.) Borgsdorf Frigyes báró. (1699.) 53. Braidl Clausz. (1593.) 462. (E_5. VI. 16.) Bruck-Angermund Jakab (Rosenthali). 306. (L_5. IV. 23.) *Buffon. 240. (N. V. 28.) *Burririger Andreas (Transylvanus, 1653.) 327. (E_5. VI. 15.)[3] Burlamachi Federigo. (1723.) 238. (F_5. VI. 2.) Bussoni Michael Angelo. (1694.) 101. (L_5. III. 18.) Bzenszky Rudolf. (Jezsuita, 1699.) 163. (L_5. IV. 22.) Caraffa Vincentius. (Jezsuita.) 469. (F_5. VI. 22.) Carthier Gallus. 173. (M_5. III. 14.) *Conring Herman. 99. (F_5. V. 28.) Csepeléni Ferencz. (Jezsuita.) 582. (K_5. VI. 7.) *Cserei Mihály. 653. (Sign.?) Csete István. 138. (F_5. VI. 16.) Daniel Imre. (Batthyány püspök olaszországi megbízottja.) 96. (L_5. III. 16.) — 97. (K_5. IV. 5—7.) — 98. (K_5. IV. 1—4.) — 141. (K_5. IV. 13—14.) — 142. (K_5. V. 8.) — 367. (N_5. I. 10.) — 375. (K_5. IV. 15—16.) *Daxen Leonhard. 217. (E_5. VI. 6.) Denk Hans. (1526.) 361. (G_5. VI. 2.) Dersi

[1] A csillaggal jelölt nevek az *Index*-ből hiányoznak.

[2] Valószínű, hogy ezen *Biron* nem más mint *Bíró István* a tudós jezsuita. Szinnyei (Magyar Irók) sem ezen nevet nem ismeri, sem Bírónak ilyen művéről nem tesz említést. A munka címe: *Meditationes sacrae. successivis horis in Transsylvania concinnate.*

[3] Ezen író hiányzik Szinnyei művéből. Munkájának címe: *Libellus elegantiarum seu phrasium Decad. 3. Livii, privatim Leutschoviae collectarum . . . . . 1653.*

István. (1764.) 393. (Q_5. V. 26.) *Diodorns Siculus. 201. (L_5. III. 6.) *Dionysius Carthusianus. 168. (L_5. II. 2.) *Diotallerius. 169. (K_5. V. 18.) Dobra Petrus. (1722.) 322. (M_5. III. 9.) Dölles Isaak. 177. (G_5. VI. 5.) *Drexelius. (Jezsuita.) 175. (G_5. VI. 23.) *Druzbiczki. 345. (M_5. V. 24.) Engelhardt Godofréd báró. 632. (M_5. II. 28.) *Fassel Jörg. 217. (E_5. VI. 6.) Felmer Márton. 230. (K_5. I. 13.) *Firmianuss Philippus. (Apostoli követ Magyarországon. 1279.) 135. (F_5. V. 4.) Focky Ferdinand Daniel. (1732.) 126. (N_5. V. 16.) *Fodor P. 231. (G_5. V. 5.)[1] Forrai Márton. 273. (L_5. VI. 21.) Frank Josephus. 102. (G_5. VI. 33.) *Fullonius Joannes Erardus (Jezsuita). 269. (M_5. IV. 16.) *Füzéri György. (1734.) 17. (F_5. V. 22.) — 150. (L_5. III. 4.) Gejza József. (1764.) 393. (G_5. V. 26.) *Gellért (Szent) püspök. 243. (M_5. II. 31.) *Giorio Urban. (1698.) 300. (N_5. III. 12.) Goffroy Joannes. (1764.) 466. (G_5. VI. 29.) Gressel Josephus. 431. (L_5. VI. 17.) *Grotius Hugo. 201. (L_5. III. 6.) *Gyergyai Pál. (1734.) 17. (F_5. V. 22.) — 150. (L_5. III. 4.) Gyulaffy György. (1732.) 256. (G_5. VI. 18.)[2] Haller Gábor gróf 394. (M_5. V. 26.) *Házi János. (1626.) 183. (F_5. VI. 25.) *Henrique Diego. 335. (L_5. III. 31.) Hermann Dávid (Medgyesi). 443. (F_5. VI. 28.)[3] Hevenessy Gábor. (Jezsuita.) 346. (M_5. I. 6—8.) Holstenius Lucas. 326. (K_5. IV. 11.) Huszti András. 628. (G. V. 17.) *Johannes episcopus Chemensis (?) 403. (J_5. IV. 17.) Jörger Joannes Quintus (Eques). 366. (L_5. VI. 35.) *Káldi György.[4] (Jezsuita.) 309. (G_5. VI. 10.) *Kemény János fejedelem. 655. (Sign. ?) Kersenbroch Hermann. (1573.) 261. (L_5. III. 19.) Krancz Gottlob. 99. (F_5. V. 28.) Lázár János gróf. 645. (F_5. V. 23.) *Lorentz Simon. (1647.) 189. (L_5. VI. 36.) *Loyola Ignatius. 204. (L_5. VI. 15.) Malhitz István.[5] 310. (M_5. IV. 9.) *Marmontel. 38. (G_5. VI. 7.) Martonfy Antal. (1785.) 426. (F_5. V. 16—17.) Mihálcz István (Gelenczi). 631. (K_5. V. 26.) Milledoni Antonio. 272. (N_5. V. 17.) Molnár János. (1775.) 390. (L_5. V. 1.) *Molnár Ker. János. (1761.) 169. (K_5. V. 18.) Mor Maximilián gróf. 250. (L_5. IV. 3.) Morgenthal Hans. (1581.) 301. (G_5. VI. 8.) Nagy Szabó Ferencz. 399. (N_5. V. 32.) Onderliczka Johannes Nepom. 402. (K_5. VI. 3.) — 456. (K_5. VI. 4.) Opitius Josua. 405. (K_5. III. 8.) *Orbán Ferencz. 18. (L_5. I. 2.) *Pataki István. (1734.) 17. (F_5. V. 22.) — 150. (L_5. III. 4.) *Pater Pál. (1734.) 17. (F_5. V. 22.) — 150. (L_5. III. 4.) Pfeffershoven Josephus

[1] Szinnyei i. m., úgy látszik, ezen írót nem ismeri. A munka címe: *Opus philosophicum.* Ms. Saec. XVIII.

[2] Szinnyei nem ismeri. Munkája címe: *De diversis quaestionibus juris Hungarici.*

[3] Hermann munkajának *Protocollum actorum publicorum status ecclesiae Saxonum in Transsylvania* eredeti kézirata a Magy. Nemz. Múzeum kézirattárában van.

[4] Bekénél tévesen *Káldy Márton* áll.

[5] Magyar minorita. 1782.

Baro. 102. (G_5. VI. 33.) Práy György. 190. (N_5. V. 13.) *Prileszky Pál. (1717.) 159. (L_5. II. 18.) Reesch Ambrosius. 153. (L_5. VI. 30.) — 154. (G_5. VI. 1.) *Ridemann Peter. 122. (G_5. VI. 25.) *Riverius. 621. (F_5. VI. 27.) Rudbeck [1] Olaus. 73. (L_5. II. 19.) *Sailer Wolf. 122. (G_5. VI. 25.) *Saimer Peter. 122. (G_5. VI. 25.) *Samuel Rabbi. 456. (K_5. VI. 4.) Sattler Vilmos. 478. (K_5. VI. 13—16.) Schatzberg Johann von, 482. (K_5. V. 23—25.) — 526. (N_5. V. 2—4.) — 528. (L_5. V. 26.) *Schmidt Hans. 122. (G_5. VI. 25.) Schönwiesner Stephanus. 481. (K_5. IV. 8.) Servet Michael. 520. (L_5. VI. 23.) Simigianus Ambrosius. (1604.) 265. (M_5. II. 33.) Socinus Faustus. 289. (F_5. VI. 21.) Soterius György. 624. (N_5. V. 19.) Szamosközy István. 550. (N_5. II. 22.) Szdellár Ferencz. (Jezsuita 1728.) 611. (G_5. VI. 15.) Szent-Ábrahámi Mihály. 129. (N_5. V. 16.) Szeredai Antal. 549. (K_5. V. 3.) Szilvási János. 554. (J_5. IV. 21.) Telekesy István püspök. 196. (M_5. V. 11.) Trieb Hiacynthus. (Ferenczrendi. 1785.) 229. (N_5. V. 22.) Tsétsi János. 628. (G_5. V. 17.) Vanier Jacobus. (Jezsuita.) 631. (K_5. V. 26.) Volf Christian. 648. (M_5. V. 8.) *Voltaire. 645. (F_5. V. 23.) Walter Gerhard. 461. (N_5. II. 19.) Wranyeczi Éliás. 348. (F_5. VI. 4.) *Zsedényi János. (1760.) 182. (M_5. V. 19.) Zsidó György János. 334. (F_5. VI. 30.) *Zuchenhammer Hans. 122. (G_5. VI. 25.).

Álljon itt továbbá azon egyéb személyek névlajstroma, a kikről az *Indexben* említés történik: [2]

*Acatius Ferdinand. (Jezsuita.) 336. (L_5. III. 5.) — *Albert szász herczeg. (1581.) 301. (G_5. VI. 8.) — *Apor. 458. (L_5. III. 23.) — *Aranyasi Ferencz. (1741.) 3. (N_5. II. 18.) — *Aspermont Gobert gróf. (1728.) 546. (G_5. V. 7.) — *Bakócz Tamás primás. 430. (K_5. IV. 12.) — Barkóczy Ferencz püspök. 37. (L_5. II. 8.) — 268. (F_5. VI. 19.) — 530. (F_5. V. 21.) — *Bartalis Antonius. 99. (F_5. V. 28.) — *Batthyány Ernő gróf. 7. (K_5. II. 19.) — Batthyány József gróf érsek. 88. (G_5. V. 14.) — Buckisch Godofréd. 13. (L_5. II. 9—15.) — Collalto-Vinciguerra gróf. 87. (K_5. II. 9—10.) *Comnenus János császár. 322. (M_5. III. 9.) — Contareni Aloisio velenczei dózse. 136. (G_5. V. 20.) — *Dini Josephus. (1782.) 303. (N_5. V. 12.) — Draskovich György püspök. 224. (L_5. II. 22.) — *Dunod atya. (1689.) 467. (M_5. III. 8.) — *Ferencz. II. csász. és kir. 190. (N_5. V. 13.) *Fórika Josephus, de Tekerőpatak. 88. (G_5. V. 14.) — Fuscareno Joannes Bapt. (Velenczei procurator. 1625.) 76. (N_5. V. 5.) — *Gonzaga Philippus marchio. 178. (N_5. V. 29.) — *Quadrius Josephus. (1708.) 181. (G_5. V. 9.) — Hocsai Jakab. (1646—96.) 274. (M_5. IV. 10.) — *Hutter Jakab. 647. (G_5.

[1] Bekénél tévesen *Budbeck*.

[2] A középkori kéziratok címeiben előforduló nevek természetesen ebben a jegyzékben sem szerepelnek.

VI. 1.) — Imre György (Szigeti). 7. (K_5. II. 19.) — *Incze (X.) pápa. 101. (L_5. III. 18.) — *József (II.) császár. 190. (N_5. V. 13.) — Kaszner András. (1764.) 9. (K_5. II. 5.) — Kérészi István. (1717—18.) 302. (L_5. VI. 33.) — *Khevenhiller gróf. 206. (L_5. III. 3.) — *Kollonich Lipót primás. 442. (L_5. III. 25.) Kollonicz Zsigmond gróf püspök. 162. (L_5. III. 24.) — Lasky Jeromos. (1527.) 80. (L_5. III. 8.) — Lázár János gróf. (1773.) 188. (K_5. V. 12.) — *Lipót (II.) császár és király. 190. (N_5. V. 13.) — Manzador Pius. 164. (L_5. VI. 7.) — Margit, -Szent. 228. (M_5. IV. 3.) — 320. (L_5. VI. 33.) — *Martinuzzi György. 641. (Sign.?) — Memmo Marcus Antonius velenczei dózse. 359. (N_5. V. 30.) — *Migazzi Kristóf gróf püspök. 9. (K_5. II. 5.) — Molino Francesco velenczei dózse. 389. (J_5. IV. 13.) — Muray Miklós. (1721.) 117. (K_5. VI. 18.) — Müller Mathias. 99. (F_5. V. 28.) — Nedeczky András. (1764.) 4. (N_5. II. 2—3.) — *Ottoboni Pietro bibornok. 300. (N_5. III. 12.) — *Pius (VI.) pápa. 303. (N_5. V. 12.) — Rákóczy (ifj.) György fejedelem. 114. (N_5. 9.) *Rondellus Hieminianus. (1708.) 181. (G_5. V. 9.) — Rufinus de Cibino. (collector apost. in Hung. 1317.) 194. (N_5. V. 15.) — Sanz, Marchese Gerolamo Baro de. 391. (M_5. II. 32.) b — Schwegler Cristoph. (1689.) 296. (M_5. IV. 17.) — *Stephani Tóbias (lőcsei iskolamester 1653.) 327. (E_5. VI. 15.) — Stephanos tergovisti püspök. 322. (M_5. III. 9.) — *Suleiman pasa. (1689.) 296. (M_5. IV. 17.) — *Szegedi Georgius. 88. (G_5. V. 14.) — Székely Sámuel (Dobai). 225. (F_5. VI. 34.) — 256. (G_5. VI. 18.) — 542. (G_5. VI. 19.) — 544. (G_5. VI. 19.) — 545. (G_5. V. 31.) — 546. (G_5. V. 7.) — 547. (K_5. II. 6.) — 548. (K_5. II. 14—15.) — *Szluha Ferencz. (Jezsuita.) 330. (L_5. III. 5.) — *Sztoyka Zsigmond. (1741.) 3. (N_5. II. 18.) — Telekesy István püspök. 286. (M_5. V. 10.) — *Ulászló (II.) király. 147. (N_5. IV. 2.) — *Urbán (VIII.) pápa. 101. (L_5. III. 18.) — 629. (F_5. V. 2.) — Vajda János. (1593.) 428. (L_5. IV. 16.) — Vizay János József. (1728.) 611. (G_5. VI. 15.) — Zeiler Simeon. (1682.) 85. (L_5. II. 23.) — *Zsigmond király. 147. (M_5. IV. 2.).

A szakok és tárgyak szerinti mutató majdnem teljesen hiányzik a Beke jegyzékéből. A kutatók használatára e szempontból is készítettem egy lajstromot, a melynek addig, míg a kéziratgyűjtemény katalogusa elkészül (ha ugyan belátható időben egyátalán elkészül), jó hasznát lehet venni. A tulságosan sokfelé való osztályozást, tekintettel a kéziratok csekély számára, mellőztem. Nehány olyan kéziratnál, a melyet alkalmam volt megnézni s jegyzékbe venni, az *Index* szűkszavú czímeinek pótlására csillag alatt megtettem a magam megjegyzéseit.

Ime a jegyzék:

Albumok (társulatiak): 15. (K_5. II. 18.)[1] — 395. (K_5. III. 10.)[2]
Alkorán: 197. (L_5. VI. 34.).
Anabaptistákra vonatkozók: 41. (M_5. V. 31.) — 122. (G_5. VI. 25.)[3] — 143. (M_5. V. 30.) — 153. (L_5. VI. 30.)[4] — 154. és 646. (G_5. VI. 1.)[4] — 177. (G_5. VI. 5.) — 189. (L_5. VI. 36.) — 192. (M_5. V. 21.) — 217. (E_5. VI. 6.) — 261. (L_5. III. 19.) — 262. (L_5. VI. 31.) — 293. (E_5. VI. 13.) — 313. (E_5. VI. 12.) — 358. (E_5. VI. 11.) — 361. (G_5. VI. 2.) — 369. (E_5. VI. 10.) — 462. (E_5. VI. 16.) — 480. (E_5. VI. 14.) — 584. (M_5. V. 2.).
Apátság: lásd Sz.-Gotthárd.
Borsod megye statutumai. 1761. 532. (L_5. II. 2.).
Chiromantia: 92. (E_5. VI. 7.).
Cisterciták: 438. (F_5. VI. 7.).
Csillagászat: lásd Mennyiségtan.
Eger: 530. (J_5. V. 21.) — 531. (F_5. VI. 31.) — 274. (M_5. IV. 10.) — 469. (F_5. VI. 22.) 330. (L_5. III. 5.) 398. (L_5. IV. 4.).
Egyházi társulatok: Archiconfraternitas Ss. Trinitatis Redemptionis Captivorum: 15. (K_5. II. 18.) — Congregatio Ascetica Austriaca divo Benedicto devota. 134. (K_5. IV. 17.).
Egyháztörténet (hazai): 1. (K_5. II. 7.)[5] — 13. (L_5. II. 9—15.) — 29. (M_5. II. 35.) — 34. (F_5. VI. 11—13.) — 36. (M_5. I. 5.) — 135. (F_5. V. 4.) — 193. (N_5. V. 18.) — 194. (N_5. V. 15.) — 228. (M_5. IV. 3.) — 268. (F_5. VI. 19.) — 274. (M_5. IV. 10.) 286. (M_5. V. 10.) — 397. (L_5. III. 7.) — 430. (K_5. IV. 12.) — 441. (M_5. IV. 21.) — 470. (F_5. V. 3.) — 471. (F_5. VI. 8.) Lásd még külön az egyes szerzetesrendeket és a *zsinatokat.*
Életrajzok. Árpádházy Boldog Margit: 320. (L_5. IV. 6.) — XI. Incze pápa: 637. (K_5. IV. 20). — Lázár Antal († 1719.). 639. (K_5. VI. 2.) — Vitae Summorum Pontificum et Cardinalium: 642. (N_5. V. 14.).
Éremtan: 481. (K_5. IV. 8.).
Esztergom: 341. (L_5. III. 10.) 442. (L_5. III. 25.).

[1] A foglyok kiváltására alakult Szent-Háromság társulat gyulafejérvári testületének albuma. 1716-tól kezdődő bejegyzésekkel. Benne két nagy festett címer: Sorger György báró és Zéthényi Klobusitczki Ferencz báró erdélyi püspökök. Az előbbié úgy a magyar mint az erdélyi Siebmacherből hiányzik; leírása a következő: fehérben természetes zöld sziklán álló, a jobb sarokból kibukkanó arany napba tekintő, természetesen ábrázolt fekete sas, jobbjában kettős arany keresztet tartva. Az album kötése műipari szempontból érdekes; vörös bársony szép mívű ezüst veretekkel.

[2] A római collegium Germanico-Hungaricum növendékeinek albuma 1676-ból.

[3] Nagyérdekű XVI. századi anabaptista énekeskönyv. Bővebb leírása egy kis mutatványnyal a Gyulafejérvári Füzetekben közli Veszely, I. 121. l., 117. sz.

[4] Bővebb ismertetése ugyancsak a Gyf. Füzetekben. I. 123. l. 148. sz.

[5] Evangelikusokra vonatkozik. 1681. 1715. 1721. 1722.

Filozófia: 35. és 121. (G_5. V. 4.)[1] — 171. (G_5. V. 2.) — 231. (G_5. V. 5.) — 419. (F_5. VI. 29.) — 645. (F_5. V. 23.).

Formularék, ars notarialisok: XVII. századiak: 232. (F_5. V. 19.) — 545. (G_5. V. 31.) — XVIII. századiak: 234. (K_5. VI. 1.) — 235. (M_5. IV. 4.) — 544. (G_5. VI. 19.).

Győr: 274. (M_5. IV. 10.) — 286. (M_5. V. 10.).

Gyulafehérvár: 198. (K_5. V. 2.).

Hadtudomány, regulamentumok: 28. (L_5. VI. 29.)[2] — 178. (N_5. V. 29.)[3] — 206. (L_5. III. 3.)[4] — 222. (N_5. V. 31.).

Iskolák. Eger. (XVIII. sz.) 398. (L_5. IV. 4.) — Kassa. (XVIII. sz.) 657. (Sign.?) — Kolozsvár. (XVIII. sz.) — 396. (L_5. IV. 7.) — 458. (L_5. III. 23.) — 517. (L_5. V. 4.) — Róma (Collegium-Germano-Hungar.) 395. (K_5. III. 10.).

Iskolai drámák: 176. (K_5. VI. 19.) — 284. (K_5. VI. 20.).[5]

Itéletek, hétszemélyes táblai és curiai végzések, pöriratok másolatai: 11. (M_5. I. 13—16.) — 12. (M_5. II. 3—27.) — 145. (K_5. II. 2.) — 223. (L_5. III. 20.) — 225. (F_5. VI. 34.) — 514. (L_5. I. 3—17.) — 515. (L_5. II. 20.) — 521. (M_5. I. 12.).

Jezsuiták: 82. (N_5. II. 12.) — 88. (G_5. V. 14.) — 132. (M_5. V. 15.) — 158. (L_5. II. 5.) — 176. (K_5. VI. 19.) — 160. (M_5. III. 10—11.) — 284. (K_5. VI. 20.) — 324. (J_5. IV. 16.) — 329. (L_5. III. 11.) — 330. (L_5. III. 5.) — 362. (L_5. VI. 8.) — 387. (F_5. VI. 20.) — 388. (M_5. V. 29.) — 398. (L_5. IV. 4.) — 410. (F_5. VI. 9.) — 458. (L_5. III. 23.) — 468. (N_5. II. 21.) — 469. (F_5. VI. 22.) — 517. (L_5. V. 4.) — 541. (M_5. V. 9.) — 639. (K_5. VI. 2.) — 657. (Sign.?)

Jogtudomány (hazai): 18. (L_5. I. 2.) — 108. (L_5. II. 17.) — 159. (L_5. II. 18.) — 165. (L_5. VI. 22.) — 256. (G_5. VI. 18.) — 295. (N_5. I. 7.) — 304. (L_5. III. 13.) — 428. (L_5. IV. 16.) — 429. (L_5. II. 7.) — 443. (F_5. VI. 28.) — 532. (L_5. II. 2.) — 542. (G_5. VI. 19.) — 605. (L_5. VI. 19.) — 607. (K_5. V. 7.)[6] — 626. (N_5. II. 15.) — 627. (N_5. III. 11.).

Jogtudomány, külföldi, lásd a Történelemnél.

Karmeliták: 339. (N_5. V. 23.).

Kassa. 657. (Sign.?)

[1] Batthyány Ignácz *Nugae Philosophicae* cz. kötete, a melynek végén van egy kiadatlan régészeti illetve egyháztörténeti értekezése: *De usu calicis in Hungaria.*

[2] Franczia nyelvű gyakorlati szabályzat szép színes ábrákkal, a XVIII. századból.

[3] Hasonlóan szép ábrákkal.

[4] A Savoyai Eugén dragonyos ezred regulámentuma, színes ábrákkal.

[5] Magyar nyelvüek is.

[6] Bekénél hibásan saec. XIV., saec. XVIII. helyett.

Kódexek (középkoriak) másolatai: 135. (F_5. V. 4.)[1] — 194. (N_5. V. 15.)[2] 320. (L_5. IV. 6.)

Kolozsvár. 17. (F_5. V. 22.) — 150. (L_5. III. 4.) — 396. (L_5. IV. 7.) — 435. (N_5. I. 11.) — 517. (L_5. V. 4.) — 605. (L_5 .IV. 19.).

Könyvtárak katalógusai: Bibliotheca Aulico-Graecensis. (1682.) 85. (L_5. II. 23.) — Collalto Vinciguerra gróf könyvtára. (1753—58.): 87. (K_5. II. 9—10.) — R. D. F. D. F. könyvtára (XVIII. sz.): 84. (L_5. II. 25.) — Ismeretlenek: 83. (L_5. III. 27.) — 86. (K_5. II. 11—13.).

Legenda, sz. Margité. 320. (L_5. IV. 6.)

Marosvásárhely: 158. (L_5. II. 5.) — 160. (M_5. III. 10—11.).

Mennyiségtan és csillagászat: 482. (K_5. V. 23—25.) — 526. (N_5. V. 2—4.) — 528. (L_5. V. 26.) — 619. (K_5. V. 10.).

Minoriták: 137. (K_5. V. 17.).

Nagyszeben: 428. (L_5. IV. 16.)

Nevelésügy, Paedagogia. 236. (L_5. V. 3.) — 291. (G_5. V. 3.) — 362. (L_5. VI. 8.) — 387. (F_5. VI. 20.) — 410. (F_5. VI. 9.) — 462. (E_5. VI. 16.).

Német lovagok: 464. (L_5. III. 1.) — 625. (L_5. III. 28.)[4]

Oklevelek (részben eredetiek), okmánytárak, levélgyűjtemények, regesták: 8. (L_5. II. 4.) — 78. (K_5. IV. 19.) — 114. (N_5. IV. 9.)[5] — 115. (N_5. IV. 2—5.) — 116. (N_5. IV. 6—7.)[6] — 117. (K_5. VI. 18.) — 135. (F_5. V. 4.) — 166. (Q_5. V. 10.)[7] — 188. (K_5. V. 12.) — 194. (N_5. V. 15.) — 198. (K_5. V. 2.) — 224. (L_5. II. 22.) — 296. (M_5. IV. 17.) — 323. (K_5. IV. 9—10.) — 337. (Sign.?)[8] 348. és 630. (F_5. VI. 4.)[9] — 365. (N_5. I. 2—4.) —

[1] Fermói Fülöp pápai legatus 1279. constitutiói.

[2] Szebeni Rufinus pápai adószedő lajstroma. (1317—37.)

[3] Szent-Margit legendája egy velenczei kódexből.

[4] A német lovagrendnek a pápáktól nyert összes kiváltságlevei 1216-tól 1500-ig, hiteles átíratban. Kiadta az oklevelet Egidius de Swaruelde de Basrode, clericus Cameracensis dioecesis publicus apostolica et imperiali auctoritate notarius. Keltezése nincs. Körülbelül a XVI. század közepéről. Könyvalakban, egykorú hártyakötésben.

[5] Beke szerint: *Correspondentiae Georgii Rákóczy junioris.* Veszely szerint i. h. 111. l., 109. sz. Thököly Imre és Zrinyi Ilona levelei 1696-ból. Ugy ezeket, mint az alább következő XVI—XVII. századi, Erdély történetére igen fontos leveleket s okiratokat már régen kiadták Kemény József, Mikó Imre, Ötvös Ágoston és Szilágyi Sándor.

[6] A 116. 117. sz. bővebb ismertetését lásd Veszelynél i. h. 112—120. l. különben az egész gyűjtemény ki van már adva vagy legalább fel van dolgozva.

[7] Bekénél: Dictionarium turcico-persicum, valóságban XVI—XVII. századi török defter.

[8] A XXIV szepesi plebánus társulatának 1520—1613 közti jegyzőkönyve, melyet azonban — legnagyobb sajnálatomra — nem láthattam, miután ki van kölcsönözve. Valószínűleg csak másolat volt, bár nincs kizárva az a lehetőség, hogy az egykor talán Lőcsén őrzött eredeti jutott Batthyány kezébe.

[9] A Bekénél kétszer is leírt kézirat nem 230 s nem is 262 oldal,

438. (F_5. VI. 7.)[1] — 552. (M_5. I. 11.) — 629. (F_5. V. 2.) — 650. (N_5. IV. 9.) — 652. (Sign.?) Ehez járulnak még a Daniel Imre által Batthyány püspök részére Olaszországban készített másolatok s ugyanennek olaszországi naplói és levelei: 96. (L_5. III. 16.) — 97. (K_5. IV. 5—7.) — 98. (K_5. IV. 1—4.) — 141. (K_5. IV. 13—14.) — 142. K_5. V. 8.) — 367. (N_5. I. 10.) — 375. (K_5. IV. 15—16.)[2]

Országgyűlési végzések: *I. Magyarország.* Zsigmond és Ulászló törvényei, 1563. évi kézirat: 147. (M_5. IV. 2.) — 1681: 161. (N_5. IV. 10.) — 1728: 546. (G_5. V. 7.) — 1741: 3. (N_5. II. 18.) — 7. (K_5. II. 19.) — 1751: 6. (N_5. I. 5—6.) — 1764—1765: 4. (N_5. II. 2—3.) — 9. (K_5. II. 5.) — *II. Erdély.* 1505—1614. 25. (K_5. II. 34.) — 1540—1653: 23. (L_5. II. 16.) — 1617—1629: 26. (L_5. I. 1.)

Orvostudomány: 100. (K_5. V. 16.) — 144. (G_5. VI. 3.) — 157. (K_5. VI. 10—12.) — 168. (G_5. VI. 14.) — 233. (K_5. V. 20.) — 334. (F_5. VI. 30.) — 350. (N_5. II. 13.) — 360. (F_5. VI. 26.) — 368. (L_5. III. 32.) — 416. (F_5 V. 25—26.) — 478. (K_5. VI. 13—16.) — 536. (J_5. IV. 18.) — 615. (M. II. 29.) — 616. (K_5. VI. 25—29.) — 621. (F_5. VI. 27.)

Szent-Gotthardi apátság: 468. (N_5. II. 21.)

Szerkönyvek (egy kivételével mind a XVIII. századból): 19. (G_5. IV. 27.) — 283. (N_5. III. 10.)[3] 341. (L_5. III. 10. — 411. (K_5. V. 9.) — 444. (G_5. V. 21.).

Szótár, latin-magyar, a XVIII. századból: 631. (K_5. V. 26.).

Természettudományok: 102. (G_5. VI. 33.) — 181. (G_5. V.

hanem 309 számozott és vagy 40 számozatlan oldal. Első és nagyobbik felét Mátyás királynak egész sereg levele s okírata foglalja el, a 228. oldalon következő ezen zárszóval: *Has litteras . . . . . conscripserat ex vero autographo egregius juvenis Ladislaus Lauro sororinus meus, ultima aprilis 1732 in Domino obdormiens.* A levelek igen szép, még a XVII. századra valló kanczelláriai írással vannak írva. A zárósorok a kötet második tulajdonosától valók, a ki a benfoglalt többi dolgokat írta. A 229. levélen ezen czím olvasható: *Epitaphia partim lapidarii, partim vero metrico stylo diversis temporibus conscripta, quibus accesserunt alia quoque carmina, occasionum exigentia per me Eliam Wanyeczi sacrae Caesareae Majestatis consiliarium et simul actualem Hungaricum aulicum secretarium concinnata. Viennae Austriae.* Az emlékversek közt sok van magyarokra szóló, p. o. Hunyadi Lászlóra, Illésházy Miklósra, Brezniczky Jánosra, Patachich Boldizsár báróra, Wanyeczi Jánosra (egerszegi parochus), stb.

[1] A kézirat 1611-ből való.

[2] Daniel Imre iratai még rengeteg fel nem használt becses adatot tartalmaznak. Bővebb, de épen nem kielégítő ismertetésük Veszelynél a 109. lap, 92., 93. és 122. lap, 136—137. sz. alatt található.

[3] A Batthyány-féle Hymnarium néven ismert nevezetes énekeskönyv. Kiadva a Nyelvemléktár XIV. kötetében. Volf György pontos leírásához csak azt teszszük hozzá, hogy a kézirat olaszos, gömbölyded, félgót betűkkel igen szépen van írva. Kezdőbetűi kifestéséhez készült csínos tollrajzok, de épen nem olyan művésziek, mint Volf mondja őket.

9.) — 240. (N_5. V. 28.) — 420. (G_5. V. 15.) — 616. (K_5. VI. 25—27.) — 617. (K_5. V. 19.).

Történelem és földrajz. *I. Magyarország:* 10. (L_5. III. 8.) — 34. (F_5. VI. 11—13.) 108. (L_5. II. 17.) — 147. (M_5. IV. 2.) — 190. (N_5. V. 13.) — 198. (K_5. V. 2.) — 200. (F_5. VI. 6.) — 270. (N_5. I. 1.) — 346. (M_5. I. 6—8.) — 363. (L_5. III. 21.) — 364. (M_5. II. 30.) — 365. (N_5. I. 2—4.) — 371. (L_5. V. 27.) — 374. (M_5. I. 9.) — 407. (K_5. V. 1.) — 543. (M_5. III. 1—7.) — 547. (K_5. II. 6.) — 548. (K_5. II. 14—15.) — *II. Erdely:* 17. (F_5. V. 22.) — 18. (L_5. I. 2.) — 23. (L_5. II. 16.) — 32. (K_5. I. 14.) — 43. (N_5. V. 24.) — 81. (N_5. II. 1.) — 163. (L_5. IV. 22.) — 195. (N_5. II. 5.) — 230. (K_5. I. 13.) — 241. (L_5. V. 28.) — 265. (M_5. II. 33.) — 271. (N_5. I. 9.) — 372. (N_5. I. 12—13.) — 394. (M_5. V. 26.) — 399. (N_5. V. 32.) — 443. (F_5. VI. 28.) — 467. (M_5. III. 8.) — 550. (N_5. II. 22.) — 552. (M_5. I. 11.) — 624. (N_5. V. 19.) — 628. (G_5. V. 17.) — 651. (Sign.?) — 653. (Sign.?) — 655. (Sign.?) — 656. (Sign.?)

Történelem, földrajz és jogtudomány, külföldi. Világtörténelem: 8. (L_5. II. 4.) — 44. (N_5. II. 4.) — 53. (H_5. IV. 14.) — 73. (L_5. II. 19.) — 76. (N_5. V. 5.) — 78. (K_5. IV. 19.) — 79. (Q_5. V. 27.) — 80. (G_5 V. 28.) — 101. (L_5. III. 18.) — 103. (F_5. VI. 15.) — 136. (G_5. V. 20.) — 162. (L_5. III. 24.) — 180. (N_5. I. 8.) — 199. (G_5. VI. 28.) — 201. (L_5. III. 6.) — 236. (M_5. III. 12.) — 238. (F_5. VI. 2.) — 239. (F_5. VI. 5.) — 242. (L_5. VI. 11.) — 250. (L_5. IV. 3.) — 264. (L_5. V. 22.) — 266. (G_5. VI. 11.) — 275. (M_5. IV. 1.) — 290. (G_5. VI. 24.) — 300. (N_5. III. 12.) — 301. (G_5. VI. 8.) — 303. (N_5. V. 12.) — 306. (L_5. IV. 23.) — 307. (M_5. V. 8.) — 315. (L_5. II. 21.) — 326. (K_5. IV. 11. — 335. (L_5. III. 31.) — 351. (M_5. IV. 11.) — 359. (N_5. V. 30.) — 389. (J_5. IV. 13.) — 391. (M_5. II. 32.) — 437. (L_5. II. 24.) — 461. (N_5. II. 19.) — 465. (N_5. IV. 1.) — 466. (G_5. VI. 29.) — 486. (M_5. V. 6.) — 538. (K_5. IV. 18.) — 551. (F_5. V. 13.) — 596. (G_5. V. 8.) — 612. (G_5. VI. 22.) — 629. (F_5. V. 2.) — 642. (N_5. V. 14.).

Trencsén. 469. (F_5. VI. 22.)

Udvarhely városi esperességi szék protocoluma. 441. (M_5. IV. 21.).

Unitáriusok. 129. (N_5. V. 16.) — 289. (F_5. VI. 21. — 520. (N_5. V. 16.).

Utleírás: 302. (L_5. VI. 33.).

Vallástudomány: 30. (K_5. VI. 24.) — 42. (L_5. VI. 9.) — 89. (N_5. II. 9.) — 90. (F_5. VI. 23—24.) — 106. (L_5. VI. 14.) — 111. (G_5. V. 1.) — 124. (K_5. V. 4—6.) — 126. (N. II. 7—8.) — 129. (N_5. V. 6.) — 130. (G_5. VI. 32.) — 138. (F_5. VI. 16.) — 139. (G_5. VI. 6.) — 164. (M_5. VI. 7.) — 168. (L_5. II. 3.) — 169. (K_5. V. 18.) — 170. (K_5. V. 13.) — 173. (M_5. III. 14.) — 175.

(G_5. VI. 23.) — 182. (M. V. 19.) — 184. (L_5. III. 9.) — 191. (G_5. V. 30.) — 196. (M_5. V. 11.) — 202. (L_5. V. 5—24.) — 203. (L_5. VI. 12,) — 204. (L_5. VI. 15.) — 205. (L_5. VI. 16.) — 207. (K_5. V. 15.) — 229. (N_5. V. 22.) — 243. (M_5. II. 31.) — 269. (M_5. IV. 16.) — 273. (L_5. VI. 21.) — 285. (K_5. VI. 28.) — 289. (F_5. VI. 21.) — 309. (G_5. VI. 10.) — 310. (M_5. IV. 9.) — 312. (N_5. V. 21.) — 322. (M_5. III. 9.) — 345. (M_5. V. 24.) — 353. (L_5. VI. 32.) — 354. (L_5. VI. 25.) — 355. (N_5. II. 20.) — 356. (L_5. VI. 23.) — 373. (F_5. V. 1.) — 393. (G_5. V. 26.) — 402. (K_5. VI. 3.) — 403. (J_5. IV. 17.) — 405. (K_5. III. 8.) — 408. (M_5. V. 7.) — 426. (F_5. V. 16—17.) — 431. (L_5. VI. 17.) — 433. (M_5. V. 22.) — 434. (M_5. V. 27.) — 440. (M_5. V. 18.) — 456. (K_5. VI. 4.) — 460. (L_5. III. 12.) — 520. (L_5. VI. 20.) — 525. (M_5. V. 16.) — 549. (N_5. II. 10—11.) — 566. (G_5. V. 18.) — 580. (F_5. VI. 18.) — 582. (K_5. VI. 7.) — 583. (L_5. V. 2.) — 598. (N_5. III. 8.) — 611. (G_5. VI. 15.) — 632. (M_5. II. 28. — 638. (K_5. V. 22.) — 648. (M_5. V. 5.).

Városok, lásd: Eger, Esztergom, Győr, Gyulafejérvár, Kassa, Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagy-Szeben, Szent-Gotthárd, Trencsén, Udvarhely.

Zene, egyházi: 182. (M_5. V. 19.) — 444. (G_5. V. 21.).

Zsinatok, egyházi végzések és statutumok: Boroszló (1279-től): 104. (G_5. VI. 30.) — Eger (1714-től): 531. (F_5. VI. 31.) — (1749): 37. (L_5. II. 8.) — 530. (F_5. V. 21.) — Pozsony (1737): 2. (L_5. II. 6.) — Salzburg (1549): 118. (L_5. III. 2.) — Trident (1561—63): 224. (L_5. II. 22.) — 272. (N_5. V. 17.) — 323. (K_5. IV. 9—10.).

* * *

Végére érve munkácskámnak, látom, mennyi hiba torzítja el, mily tökéletlen és hiányos. Ámde, ha hibái daczára elősegíti a kutatást, használ a búvárnak, nyújt egy-egy darabot a történetirónak, az irodalomtörténet munkásának vagy a könyvésznek, úgy czélját elérte s fáradtságom nem volt hiábavaló.

Szivemből kivánom, hogy a Batthyány-könyvtár ismertetéseinek sorát ne az én dolgozatom zárja le, hanem hogy mihamarább kövesse ezt egy teljesebb, jobb, tökéletesebb, a mely legalább annyira múlja ezt felül, mint amennyire ez előzőit meghaladta.

A NAGYVÁRADI NYOMDÁSZAT TORTÉNETE.

NAMÉNYI LAJOSTÓL.

(Első közlemény négy hasonmással.)

II.

A virágzás kora.

A Hofhalter-időszak után mintegy 60 évig nem találjuk nyomát annak, hogy Váradon nyomda működött volna. Miller idézett munkájában említi ugyan Szárászi Ferencz Catechesis-át, mely Váradon jelent volna meg 1604-ben, de ez adat teljesen megbízhatlan, mert forrása: Lampe, (illetőleg Ember Pál) munkája, a *Historia ecclesiae reformatae in Hungaria*, a melynek 128. lapjára hivatkozik, nem ismeri.

A XVII. század elejéről ugyan még egy könyvnek a czímét ismerjük, miből arra lehet következtetnünk, hogy talán mégis működött egy nyomda a század elején Váradon. Ugyanis Gyöngyösi Pál 1787-ben említi Benkő Józsefhez írt levelében, mely meg volt a nagy-enyedi ref. kollégium könyvtárában, hogy 1609-ben Váradon. hagyta el a sajtót Szegedi Dániel »Magyar prédikácziói« czímű 4-r. könyve. Ugyanezt Kemény József is említi »Lexicon Eruditorum Hungariae« czímű kéziratában, de az említett két könyvnek ma egyetlen példánya sem ismeretes és így a könyvnyomtató nevét, működési idejét, nyomtatványainak számát meg sem állapíthatjuk.

Hanem e nagyobb szünet után, hatvan év elteltével, beáll a váradi nyomdászat történetében a virágzás kora. Feltünő, hogy míg Európában e században a nyomdászat terén bizonyos hanyatlás állott be, addig hazánkban ép ez időtájt utalhatunk a Brever-nyomda és Szenczi Kertész Ábrahám sajtójának kiválóságaira és

a könyvnyomtatásnak a művelődés előmozdításának szolgálatában elért nagy sikerekre.

Szenczi Kertész Ábrahámmal, a biblia nyomtatóval ez ideig vajmi keveset foglalkozott a bibliographia. A mit róla tudunk, az alig néhány sor. Ha nem is szerencsés kézzel, de némi buzgósággal gyűjtöttük össze mindazt, mit a véletlen kezünkre játszott és így legalább mégis teljesebb képét nyujthatjuk ama nyomdászunk életének, kinek nevéhez a legszebb kiállítású biblia nyomása fűződik.

Születési évéről nincs biztos tudomásunk. A mi neveltetését, iskoláit, tanulmányait illeti, arról mindeddig alig volt feljegyzésünk. Legutóbb felszínre került Szenczi Kertész Ábrahám nemesi levele és ez némileg megvilágítja a kérdést

Valószínű, hogy Szempcz-ről származott, miután nevét az armalis *Kertész alias Szempczi*-nek írja. Nagy Iván előnevét Szemperi-nek, mondja, a mi valószínüleg csak a helytelen olvasásból eredt. Kertész Ábrahám szempczi származását mindig megjelölte, de nála az »mp« betük idővel »n«-né változtak és ezért a II. Rákóczy Györgytől 1648. december 10-én ajándékozott nemesi levelen kivül sohasem találjuk nevét máskép megjelölve, mint Szenczi Kertész Ábrahám.

Szülei — mint a nemeslevélből kitünik — becsületes, tisztességes emberek voltak, sőt arra is következtethetünk, hogy némi vagyon felett rendelkeztek, mert a nemesi levél kiemeli, hogy állapotuk miatt épen nem szégyenlődő szülőktől származott, kik ha a sors mostohasága miatt a nemesség sorába nem is vétettek fel, azért mindent elkövettek gyermekök nevelése érdekében, egyengetve az utat, hogy Kertész Ábrahámnak már gyermekkorában megnyilatkozott tehetségét fejlesszék. Alig sajátitotta el az alapvető ismereteket, csakhamar külföldre ment; bejárt, mint a nemesi levél említi, sok országot és vidéket, elsajátitva több nemzet szokásait. Itt tanulta meg a nyomdászat mesterségét is, mert a mint hazánkba visszatért, mindjárt nyomdát alapitott, melynek megalapításával, mint ezt a nemesi levél is kiemeli, nevének dicséretet, egyházának dicsőséget és az egész országnak hasznot hozott.

Hogy hol tanulta a nyomdászat mesterségét Kertész Ábrahám, arra nézve biztos adatunk nincs. De ha könyvnyomtatói

jelvényét vizsgáljuk, akkor csakhamar betekintést nyerünk e kérdésbe is. Mert ott, hol ezt használja, hiven követi az Elzevirek nyomtatói jelvényét. A mint Elzevir Izsák (szül. Leyden 1596. május 11. † 1651. okt. 8.) jelvényét Carl B. Lorck jellemzi: »Als Druckzeichen nahm Isaack eine Ulme an, die von einem Rebstock voll Trauben umschlungen wird, daneben steht ein Einsiedler; Die Devise lautet: non solus« [1] — ép úgy Kertész Ábrahámnak is ez a jelvénye. Két alkalommal tér csak el ettől, a biblia kiadásánál, hol az uj testamentum előtt mást használ. De itt is megvan az olajfa, melynek törzsét, szallagon, ez a felirat ékesíti: »ne extra oleas.« A jobb oldalon Minerva áll, kezeott nyugszik a szalagon, míg balról a fa alatt egy bagoly van nyitott szárnynyal. A nyomdájának megalapítása első évében megjelent munkán: »Az keresztyéni hitnek ágazatiról való prédikáczióknak tárházá«-n oktáv alakú, csinos rozettákból alkotott keretben egy alabárdos oroszlánt használ nyomtatói jelvénynek. Ez Várad czímere és itt Szenczi Kertész Ábrahám a nyomatás helyét akarta kitüntetni jelvényével.

VÁRAD CZÍMERE SZENCZI KERTÉSZ ÁBRAHÁM NYOMTATVÁNYAIN.

A SZENCZI KERTÉSZ ÁBRAHÁM ÁLTAL HASZNÁLT ELZEVIR-JELVÉNY.

Ha látjuk, hogy Kertész Ábrahám mily szolgailag utánozza Elzevir Izsák könyvnyomtatói jelvényét, arra a feltevésre kell jutnunk, hogy a nyomdászat mesterségét ott tanulta az Elzevireknél.

Szenczi Kertész Ábrahámnak a Rákóczyak voltak első sorban támogatói, törekvéseinek előmozdítói, sőt ha hitelt adunk Bod Péternek,[2] akkor egyedül a biblia nyomatása adott okot arra,

[1] Handbuch der Geschichte der Buchdruckerkunst. I. 235—236. l.

[2] A szent bibliának Históriája 153. l.

hogy Váradon nyomda alapíttassék. Pápai Páriz Ferencz Erdélyi Feniksében (33. l.) világosan megmondja, hogy: »a mely Typographia készült sok költséggel, és sok Fejedelmi Embernek 's népes Ecclésiáknak adakozásokból, tzélozván az egész Bibliának nagy formában és böv magyarázattal való kinyomtatására.«

De míg a biblia készült, míg a szükséges betüket beszerezték, »az alatt sok apróság, tanuló gyermekek számokra való könyvecskéket bocsátott világra.« [1]

A biblia ujbóli kiadását I. Rákóczy György és neje, Lorántffi Zsuzsánna tervezték. Ennek mintegy indoklása, hogy mindketten »igen Szent Irást szerető emberek voltak«. Bár Rákóczy György életét folytonos hadakozásban töltötte, huszonkétszer olvasta át a bibliát. Ott hordta magával a táborban is és pihenése közben, annyi veszély után a biblia szavaiban talált vigasztalást. Ép ily istenfélő volt Lorántffi Zsuzsánna is, ki a szentírást jól ismerte és e törekvéseket készséggel előmozdította. Már 1638-ban rendeletet adott ki a fejedelem, hogy »a Sidó és Görög Nyelvekhez jól tudó és Isten-félő Emberek által ujabban meg-vi'sgáltassa az egész Bibliát 's ha hol valami hiba vólna az Fordításban azt megjobbítaná«. Sőt mikor a fejedelem meghalt, Lorántfi Zsuzsánna továbbra is felkarolta ez eszmét és »Angliából a Polyglotta, az-az, sok Nyelveken ki-adott Bibliát e végre felette nagy Summán meghozatta.«

A biblia azonban nem úgy sikerült, mint tervezték. 1657-ben fogtak nyomatásához, oly időben, mikor hazánkat a török dúlta, pedig Kertész Ábrahám is elismeri a bibliához írt előszavában, hogy arra kellene ügyelni, minél tisztább s hibátlanabb legyen a

[1] Tévesek azonban Pápai Páriz Ferencznek a nyomdászatról irt versében a következő sorok:

Várad' Városába hata e jó osztán
Ki eddig *é jóból üres vala s pusztán;*
De bezzeg é hibát ki-pótolá osztán
A'hires Szentzi Ábrahám oda szállván:
Ez Hollandiából szép Betüket hoza
Tellyes könyv-nyomtató Műhelyt állata.
Melyből sok szép haszon Nemzetünkre szálla,
Mindaddig, míg Várad Török kézre juta.

Tudvalevő u. i. hogy már Szenczi Kertész Ábrahám előtt volt Váradon nyomda, a mint ezt Bod Péter a vers újbóli kiadásakor már említi.

biblia, e fegyverünk minden lelki ellenségünk ellen, de a gondviselés az utolsó néhány esztendőben »sokképen ajándékozza meg«, ezért ez a biblia nem is uj fordítás — ugy mond — hanem a régi, csupán itt-ott lett néhány szó alkalmatosabbal felcserélve.

Különben elégséges lesz a vizsoli, amsterdámi és váradi bibliát összehasonlítanunk, hogy az eltérésekről, ujításokról meggyőződjünk.

A váradi biblia legnagyobb részt szolgai lenyomatása a Károlyi-féle vizsolyi bibliának. A kettő között csak alig van eltérés. Így a beosztásnál a következők ötlenek szemünkbe. A »királyok könyve« előtt kimutatja, hogy az egyes királyok hány évig uralkodtak s külön csoportosítja Judea és Izrael királyait. A »Krónika könyvek«-nél előzőleg kimutatja, hogy az egyes könyvek, hány esztendő történetét ölelik fel. Ép így meg van Ezdrás első könyvének bekezdése előtt a 49 esztendő részletezése.

Ellenben meg van a vizsolyi bibliában, míg a váradiban hiányzik: Menasses könyörgése a babyloni fogságban, Ezra harmadik és negyedik könyve, Tobiás és Judit könyve, bölcsességnek könyve, Baruch és Maccabensok könyve.

Ezekkel szemben Eszter könyvénél hiányzik a vizsolyi bibliában a foglalat, ép így a zsoltárok könyvénél. Salamon példabeszédeinél a váradi biblia megemliti, hogy ez öt részből áll és fel is sorolja ezeket.

A vizsolyi bibliában a 687. oldallal, a bölcsesség könyve után véget ér az első rész, a váradi bibliában ezután következik a próféták könyve és itt a beosztásnál ragaszkodik az amsterdami bibliához.

Az uj testamentomban a vizsolyi biblia közli Jézus Krisztusnak »ember szerint való nemzetségit«, a mi az amsterdami és váradi bibliában hiányzik; ellenben a váradiban fel vannak a tartalomban sorolva Szent-Pál és a többi apostolok levelei.

E többé-kevésbé lényeges eltérésektől eltekintve, különösen az énekek énekétől kezdve a széljegyzetek sokkal bővebbek, mint a vizsolyi bibliában.

A mi a nyelvezetet illeti, bár ennek elemzése nem tartozik feladatunkhoz, megemlithetjük, hogy a váradi biblia hü lenyomata a vizsolyi bibliának, de felhasználja a nyelv ujításait és nem

követi az amsterdami kiadást, ott hol ez sokkal terjengősebben adja vissza az eredeti héber szöveget. A Szenczi-féle kiadás ragaszkodik tehát az eredeti tömör, szakgatott, költői mondatfűzéséhez, vissza tükröztetve az eredeti sajátságos szépségeit.

A mi még különlegessége a váradi bibliának, az a biblia végén található: az »ó- és uj testamentumból citált bizonyságoknak lajstroma«. Ez a jegyzék felöleli a bibliának mindama többékevésbé elterjedt kifejezéseit, melyek a nemzet nyelvében úgyszólván közmondássá váltak. Szenczi Kertész Ábrahám bibliája csoportosítja ezeket, megjelölve, hol találhatók. (Nemcsak kenyérrel él az ember Math. 4. 4. Szemet szemért, fogat fogért Math. 5. 38.) és így akaratlanúl is okot ad arra, hogy ez igék utóbb úgyszólván szálló-igéivé legyenek a magyar nemzetnek.

E négy oldalra terjedő lajstromon kivül még registromát és magyarázatát nyujtja egy néhány zsidó, görög, deák igéknek és néhány idegen nyelven való neveknek, melyek a szent bibliában előfordulnak.

A biblia elején ott van »a betü-szedésben esett némelly fogyatkozásoknak igazítása«, de ez csak Mózes könyvére terjed ki. Itt 28 sajtóhibát sorol fel, mi aránylag véve nem is sok, a többit az időnek »szoros volta miatt« nem állította össze.

A kimaradt részekre, különösen az apokrifusokra nézve megjegyzi Kertész a biblia előszavában, hogy ezeket ki nem nyomathatta, mert sem idő, sem papiros, sem költség erre nem volt »és az országnak is villongásban lévén dolga.« De a bibliát mégis közrebocsátották, mert nem akarták véka alatt tartani. Ha Isten időt enged és e nyomorult országnak az elveszett békességét ujból megadja, miután költség van ezeknek kinyomatására, majd »abban is nem lészen hátramaradás«.

A biblia nyomatásához, mint Bod Péter irja, az 1657-ik esztendőben fogtak; a munkával pedig 1661-ben készültek el. A nemzet érdeklődése e könyv iránt oly nagy volt, hogy eredetileg tizezer pédányban nyomták.

A nyomatást első sorban öreg Bethlen István mozdította elő, ki 1646 augusztus 27-én kelt végrendeletében, miután »Medgyesi Pál uramtól ugy értesült, hogy az váradi typographus az szent bibliát in folio ujonnan akarná kinyomatni«, 500 aranyat hagyo-

SZENT

BIBLIA,

AZ AZ:

ISTENNEK O ES UJ TESTAMENTOMA-BAN FOGLALTATOTT egesz Szent Iras.

MAGYAR nyelvre fordittatott

CAROLI GASPAR

által.

MOSTAN PEDIG UJOBBAN EZ ÖREG formában némely nehezeb, és homályosſab forditatu Sz. Irásbeli *Locus*oknak értelmes magyarázattyával, az Istennek a' Magyar nemzetben levó Anyaſzentegyházának hathatós épületére kibocsáttatott.

VARADON,

Kezdettetett nyomtatása a' veſzedelem előtt: és el-végeztetett Colosvárat, SZENCI K. ABRAHAM által.

M. DC. LXI.

A VÁRADI BIBLIA CZÍMLAPJA.

mányozott ennek költségeire, egyedül azt kötve ki, hogy utódai annyi példányt kapjanak »a mennyi 500 arany után illenék«.

A bibliát ékessé, tetszetőssé teszik első sorban csinos tojásdad metszésű betűi, miket I. Rákóczy György hozatott 1640-ben Lüneburgból. Ugyanott vásárolták a könyvsajtót is.[1]

Ezenkívül még Rhédey Ferencz, Barcsai Ákos fejedelmek, Gyulai Ferencz, váradi kapitány és némely ecclesiák járultak a nyomatás költségeihez, kiknek neveit Szenczi Kertész Ábrahám feljegyzi a biblia előszavában, ép ugy mint Mózes is feljegyezte azok neveit, kik a ceremoniás oltár felszentelésére holmi ajándékokat adtak vala.

Az alak megválasztása id. gróf Bethlen István kívánsága szerint történt, ki ezt testamentumában írta elő. Ezenkivül — úgymond Szenczi Kertész — a tanítóknak tetszése és az ecclésiáknak szüksége is igy kivánta. Nagyobb betüket használt, hogy »az hajlott idejű és az ennek világában homályosodottabb lelkű tanítók is inkáb előmehessenek tisztekben a nagyobb betűkkel való nyomtatás által«. Reméli, hogy kisebb formában is kinyomathatja, ha a kivánt nyugodtsága meg lesz.

Ebben az alakban terjedt el akkor a biblia az országban. Tiz, tizenkét forint volt az ára, sőt még magasabb árban is elkelt.[2] Vitték'szerte e hazában, ott volt minden tehetősebb házban : vigasztalója a sors üldözte nemzetnek. Hozzá fordult annyi csapás után, igéiben találta lelke vigaszát, megifjodott a hit szavain, bánatát. keservét, mérhetlen fájdalmát, kitörő örömét, a biblia magasztos szavaiban kereste és találta.

Hány példányban nyomatták, ez ma teljes biztossággal meg nem állapítható. Tótfalusi Kis Miklós azt állítja, csak 1500 példányban, míg Bod Péter szerint 10000 példányban kezdték el nyomatni, de nagyobb része még megjelenése előtt elveszett és csak 6000 példányt mentettek meg akkor, mikor a török elfoglalta Váradot (1667. augusztus 27.-én).

[1] Bunyitai Vincze : Nagyvárad a török foglalás korában 1660—1692. 14. l. — Különben Szalárdi János is említi »*Siralmas Krónikájá*«-ban: »Az váradi iskolához és ecclesiához szinte a luneburgumi herczegségből ugyan Luneburgumból igen szép typographiát nagy költséggel hozatott volt.«

[2] Tótfalusi Kis Miklós: Maga Személyének, életének és különös tselekedetének mentsége, 7. l.

A nemzet akkor annyira csüggött e biblia nyomatásán, hogy még a vár átadása feltételei közé is befoglalta. Az átadási feltételek ötödik pontjában a következőkép biztosították ezt:

»Azonképen a könyvnyomtatásnak gyakorlása megtartassék, ahoz való minden eszközök is.

A nyomtatásban levő bibliai exemplárok és mindennemű könyvek a könyvnyomtatónak kár nélkül kiadatnak valamikor érette jön, és vagy maga házához, vagy máshová akarja szállítani, megengedtetik. Az alatt pedig azon ház zár s pecsét alatt tartatik a hatalmas vezér parancsolatjából.«

Ezt Ali pasa a várbelieknek adott válaszában a harmadik bekezdésben meg is erősíti, mondva:

»Könyvek és ahoz tartozó eszközök kezekbe adatván, szabadon élhetnek.[1]

Mit mentettek meg Várad ostroma alkalmából, azt Sárdi Nagy János vallomása igazolja:

1669. február 4-én. Én sárdi Nagy János, mivel Veresegyházi Mihály uram kivánván tőllem azt, hogy ha mit tudok, hogy az idvezült Szenczi Kertész Ábrahám uram Typographiájához való volt volna, mindeneket jó lelkem esméreti szerint minden kedvezés és hízelkedés nélkül megmondanék; azért a mint nekem is eszembe jut, mikor a szegény Szenczi urammal a váradi várból, azután Kolozsvárról és legutóbban Szebenben is ujabb-ujabb szállásra költöztetvén, mindaddig míg a thypographia Udvarhelyi Mihály kezére szállott, én ugyan a betüknek számát, mennyiségét, nem tudom, de azt tudom két plerumhoz való minden eszközök megvoltak, csak az egyik plerumnak a fája égett Váradonn a rejtek pinczében; azonkívül a compactori műszert is egy néhány torculárokon kívül szintén ugy hoztuk a török kezéből ki, mint a typoghráphiát. Mikor pedig a szegény Szenczi uram meghala, akkor is hogy valakinek vagy compactori műszert vagy penig typographiát valakinek testálta volna, ugy hogy részíben jutott volna, olyant semmit nem tudok. A mi penig a plerumi eszközöket illeti, ugy jut eszemben, hogy két rézfundamentum meg tégel is hasonlatosképpen kettő, vasráma is kettő, vasrud is kettő, vas-

[1] Egykorú másolata az Erdélyi Muzeum kézirattárában. Gróf Kemény József, Erdély története eredeti levelekben, X. k. Ujból kiadva: Török-Magyarkori Államokmánytár, V. k. 1870. 486—488 l.

rámában való srófok, a számát nem tudom mennyi szintén, de tudom, hogy egy füzőlék volt azon kívül, a mi a rámákban volt naponkint.

Anno 1669. die 4. Februarii.

Idem qui supra m. p.[1]

E nyilatkozatban fel van sorolva, miből állott Szenczi Kertész Ábrahám nyomdája a váradi ostrom idejében, sőt mint ebből kitünik, Szenczi ezt előbb ott hagyta és csak később vitte e Kolozsvárra, már akkor, mikor Várad török kézben volt. Addig valószínűleg Váradon saját házában őriztette, mert, mint Tótfalusi Kis Miklós említi,[2] Szenczi Kertész Ábrahámnak volt egynéhány palotája Váradon. Ebből arra is következtetünk, hogy Váradon a nyomdászat eléggé jól jövedelmezett, elannyira, hogy Kertész még házakat is építhetett.

Szenczi Kertész Ábrahámnak első sorban a biblia kinyomatása képezi főérdemét. Különösen a nyomatás külsőségeire ügyelt legjobban, betüit is akkép válogatva, hogy az egész tetszetős volt. Ez annál is inkább szükséges volt, mert a magyar nyomdászatnak külföldön nem volt jó hirneve. Tótfalusi Kis Miklós is feljegyzi:[3] »a szomszéd keresztény nemzetek példabeszédképen emlegették a magyarok csúf nyomatását. Nálunk 100 esztendeig használtak egyfolytában egy rendbeli betüt.« E rossz hirnév eloszlásához első sorban Szenczi Kertész Ábrahám járult hozzá bibliájával, mely a korabeli könyvek között ékességével feltünik. Bod Péter pedig azt mondja, hogy »ez a Biblia sokkal nagyobb betsületet érdemelne, mint sem szokták betsülleni, a' benne való szép Magyarázatokért«.[4]

Hatása tehát tagadhatlan. Az országban úgy, mint a külföldön. Bizonyságul, hogy daczára a nyomatott 6000 példánynak, csakhamar szétkapkodták és már 1678-ban ujabb mozgalom indult meg a biblia nyomatása végett.

E mozgalmat a gályarabságra itélt protestáns papok kezdeményezték, kiknek Lipót császár adta vissza szabadságukat. Részükre ugyanis, mikor Svájczba, Belgiumba és Angliába mentek, ez országokban annyi pénzt gyüjtöttek össze, hogy azt sem tudták,

[1] Tört. Tár, 1890. évf. 399. l.

[2] Mentség, C. 2.

[3] I. m. 28. l.

[4] A Szent Bibliának Históriája, 153—156. l.

mihez fogjanak a tenger pénzzel. Elhatározták a bibliának ujbóli kinyomatását. Vettek betüket, matriczokat és elhozták Boroszlóig 1678-ban. De a hadakozások és az általános nyomor gátolták őket a további szállításban. Időközben Otrokocsi Fóris Ferencz, kit megbántottak, elhagyta őket és vallását, eladta a betüket és matriczokat és igy lehetetlenné tette a biblia kinyomatását.[1]

Kertész, a váradi ostrom után Kolozsvárra vonult és itt fejezte be a bibliát. Más könyve itt nem is jelent meg. A mint ezzel elkészült, tovább vonult és Nagy-Szebenben telepedett meg. 1662-ben érkezett ide és 1663-ban már megkezdte működését.

Az általa nyomatott művekről számoljon be e kimutatás:

		Magyar	Latin	Német
Nagyváradon	1640-ben	2	1	—
»	1641-ben	2	—	—
»	1642-ben	4	—	—
»	1643-ban	5	3	—
»	1644-ben	2	1	—
»	1645-ben	4	—	—
»	1646-ban	2	2	—
»	1647-ben	1	1	—
»	1648-ban	3	—	—
»	1649-ben	4	3	—
»	1650-ben	2	4	—
»	1651-ben	5	5	—
»	1652-ben	4	1	—
»	1653-ban	4	3	—
»	1654-ben	5	3	—
»	1655-ben	3	—	—
»	1656-ban	4	9	—
»	1657-ben	3	1	—
»	1658-ban	2	2	—
»	1659-ben	—	1	—
Nagyvárad és Kolozsváron	1660/61-ben	1	—	—
Nagy-Szebenben	1663-ban	3	5	—
»	1664-ben	1	2	—
»	1665-ben	8	10	1
»	1666-ban	6	4	—
»	1667-ben	—	3	—
	Összesen	80	65	1 = 146

nyomdatermék.[2]

[1] Bod Péter, A Szent Bibliának Históriája, 153—154. l.

[2] Ebből Szabó Károly RMK. 139-et ismer. — Azóta azonban a Magyar

ERDELY S' EGESZ MAGYAR NEP
egymás után tsak hamar hamar érkezett

HARMAS JAJJA
S' SIRALMA.

Mellyel e' KÉT keſeredett HAZAT, amaz halhatatlan emlekezetű
HAROM FEJEDELMI EMBEREKNEK,
néhai
NAGY RAKOCI GYÖRGYNEK,
Erdély Orſzágának Fejedelmének, Magyar Orſzág ſok Réſzeinek Urának, és Székelyek Iſpánnyának, 1649-ben, az Elſő Honak
vagy Januariuſnak 10-dik napján;
Es az után tsak hamar, az ő Nāga igen nagy reménſégű kedves Fiának,
kiben az egéſz igaz Magyar Haza fiak meg-nyugodtak, és igen meg-vidultak vala,
néhai
RAKOCI SIGMONDNAK,
1652-ben, a' Negyedik Honak vagy Apriliſnek
28-dik napján.
Ennek-felette az előtt 1648-ben, Harmadik Hónak, vagy Martiuſnak 29-dik napján, ritka példáju, kegyes és iſtenfélő
néhai Öreg
GROF BETLEN ISTVANNAK,
Gyula-Fejérvári mulando Friſs Házoktul, a' Sirban meg-inditáſokkor
SIRATTA S' SIRATTATTA
MEDGYESI PAL.

VARADON,
Nyomtattatott SZENCI ABRAHAM által, *M. D. LIII.*

A »HÁRMAS JAJ« CZÍMLAPJA.

Nyomdájában korának számos érdekes könyve jelent meg, igy *Kecskeméti Miklós*, nagyváradi tanító: Angyalok Éneke; *Keresszegi H. István:* Az Keresztyéni Hitnek ágazatiról való Praedicatioknak Tar-haza; *Keresztúri Pál:* Fel-soerduelt Keresztyén; *Nyéki Vörös Mátyás:* Dialogus; *Comenius Amos János:* Jaunae Linguae Latinae Vestibulum Primum; *Medgyesi Pál:* Praxis Pietatis; *Geleji Katona István:* Valtsag Titka; *Kereszturi Pál:* Lelki Legeltetés; *Szenczi Molnár Albert:* Psalterium Hungaricum; Cathecismus; Dávid király és a próféták százötven zsoltára; *Enyedi F. János:* Mennyei szó; *Gönczi György:* Énekes könyve; *Sélyei Balog István:* Temető kert; *Veréczi Ferencz:* Lelki Hartz; Jesuita Paerek Titkai; *Hornius György:* Szent Geonologia; több kalendáriom stb. stb.

Jó ideig halálának évét sem tudtuk biztosan. Bod Péter az »Erdélyi Feniksz«-ben (33. l.) és ennek alapján Német János 1676-ra tették halálozási évét. A Pallas Lexikon X. köt. 910. lapján 1702 van említve. Azonban több adat a mellett bizonyít, hogy Szenczi Kertész örökös nélkül 1667 elején halt el és ekkor nyomdája a »fiscus«-ra szállott. Ezt tanusítja Udvarhelyi Mihály szebeni nyomdász reversalisa, hol felemlíti, hogy Apafi Mihály neki adta át a nyomdát. Ez irat 1667 július 5-én kelt. De már ez év május 22-én sem volt életben Szenczi Kertész, mert ismerünk egy ily keletű rendeletet, mit Apafi Mihály bocsátott közre a hagyaték összeirása ügyében.[1]

1668-ban még mindig érintetlen volt a hagyaték, legalább ezt bizonyítja a szebeni nemzeti levéltárban levő számadás könyvekben található következő bejegyzés:

»3. Aug. schicke den Mattyas György nach St. Peter zu Ihr Fürstliche Gnaden mit Schreiben des auffs fisci ration allhier versiegelten Trukerey wegen«.

1668-ban Udvarhelyi Mihálynak adták át a nyomdát, ki az erdélyi fejedelemasszony, Bornemissza Anna megbizásából nyomtatni kezdte Nadányi János »Kerti dolgoknak leirása« czimű könyvét. De,

Könyvszemle a könyvtáblákból kiáztatott nyomtatványok között 7 oly nyomtatványt sorol fel, mit Szenczi Kertész Ábrahám nyomatott; ebből esik Váradra 6, Szebenre 1 könyv. Igy Szenczi Kertész Ábrahámtól ma 146 könyvet ismerünk.

[1] Szilágyi Sándor, Az erdélyi nyomdászat történetéhez. Magyar Könyvszemle, 1890. XIV. köt.

mert restséggel vádolták és eddigi munkáinak díját sem kapta meg, lemondott a vezetésről és a nyomdát Kolozsvárra tették át, hol Veresegyházi Szentyel Mihály volt a vezetője 1669—1672 október 12-éig.

Ekkor a nyomdát Apafi S. Pataki István tanácsára, félve attól, hogy később nem református egyén is lehet fejedelem és ekkor a református írók vallásos műveinek nyomatása megszüntetnék,[1] az enyedi és kolozsvári ref. kollegiumoknak ajándékozta Szenczi Kertész Ábrahám nyomdáját. Erről egyebek közt adománylevele így szól:

». . . . Mivel minden idvezülendő keresztyén embereknek, azok között nevezetesen a felsőbb méltóságban helyeztetett személyeknek, e világi minden dolgoknál feljebb kell becsülni az Isten dicsőségéhez való kötelességeket; mi is legfőnebb tisztünknek ezt esmervén és a mennyire a sok akadályok közt lehet, elkövetni is igyekezvén: mostan legközelebb való alkalmatossággal, az Erdélyben levő orthodoxa ecclesia számára, nevezet szerint pediglen, az enyedi és kolozsvári azon religion lévő collegiumok számára, conferáltuk örökösön a Szenczi Ábrahám defectussán fiscusra szállott typographiát egészben.«

Ez volt Szenczi Kertész Ábrahám nyomdájának további sorsa. Alapul szolgált a két ref. collegium virágzó nyomdájának, mely 1693-ig állott fenn Kolozsvárott, egyesülve 1673-ban a gyulafehérvári fejedelmi nyomdával.

De mielőtt befejeznők Szenczi Kertész Abrahám pályafutásának vázolását, közölni óhajtjuk nemeslevelét s meg akarunk emlékezni nemesi czímeréről, mely még eddig napvilágot nem látott s Siebmacher alapvető munkájában sincs említve.

Kertészt már I. Rákóczy György megakarta nemesíteni, de szándékában a halál meggátolta. II. Rákóczy György tehát, mint ezt adománylevelében kiemeli, csak az atyai nyomokon halad, mikor méltányolva érdemeit, Szenczi Kertész Ábrahámnak s utódainak a nemességet adományozza.

Az adományozott czímer két részre osztott pajzs, melynek felső kék mezejében egy szedőszekrényen álló jobbra néző, kiterjesztett szárnyú griff áll, karmaiban festéklabdákkal, az alsó *fekete*

[1] Koncz József, Egyháztörténeti adalékok. Protestáns Közlöny, 1889. 4. szám.

mezőben két fehér rózsa által kisért sárga liliom látható. A pajzs felettti sisak koronájából egy a pajzsbelihez hasonló griff emelkedik ki.

Az oklevél szövege a következő:

Nos Georgius Rákóczi dei gratia princeps Transilvaniæ, partium regni Hungariæ dominus et Siculorum comes etc. tibi fideli nostro Abrahamo Kertesz, alias Szempczi cognominato, typographo ecclesiæ orthodoxæ Varadinæ laudatissimo, salutem et gratiæ erga te nostræ principalis continuum incrementum. Cum manifestum sit imperia et respublicas iisdem, quibus acquisitæ sunt, artibus retineri, reges et principes in eo vel præcipue elaborare decet ut virtuti suus semper honos habeatur, sua cuique præmia reddantur, et qui aut bellicæ disciplinæ studio, aut domestico aliquo, eoque quietiore vitæ genere aliquid ad rempublicam adiumenti attulerint, in eos principes cum coetera munificentia, tum honestissimis titulis elargiendis sint propensi; quos ingenia, recte instituta omnibus huius vitæ commodis, quæ ex fortunæ arbitrio dependent, longe anteponere consueverunt. Quod præclarum institutum et nos ab initio fœlicis regiminis nostri præstare semper in fideles subditos nostros conati: posteaquam intelligamus, te Abrahamum Kertesz, alias Szempczi cognominatum, honestis quidem et neutiquam pœnitendis ortum parentibus, qui et si fortunæ iniuria ad præclarum nobilitatis ordinem aspirare nequivissent, vitæ tamen integritate, honesta educatione viam tibi ad eam adipiscendam præstravissent, quorum tu disciplina imbutus, mox in ipso rudis pueritiæ tempore, non obscura futuræ virtutis argumenta edidisse, degustatisque bonis literis ac peragratis exteris, iisque variis provinciis ac regionibus, nec non exploratis in iis diuersarum nationum moribus, mox tum ad eam, quam inde ab aliquot annis in prædicta ecclesia orthodoxa Varadina, insigni nominis tui cum laude magno Christiani coetus emolumento, reipublicæque commodo exercuisti artem typographicam, tum vero cœteros virtutis cultus animum adiecisse, insignemque in eo vitæ genere, ad præsens usque operam navasse perhiberis. Quorum omnium intuitu cum celsissimus quoque princeps, condam dominus Georgius Rákóczi, dei gratia alias huius regni nostri Transylvaniæ princeps etcetera, praedecessor desideratissimus ac genitor noster gloriosæ reminiscentiæ, dignum te esse censuerit, qui munificentia sua hac principali exorneris, nisi sibi fatis cedere oppido contigisset, per hocque literæ sub nomine eiusdem celsitudinis in apricum prodiisse potuissent: Nos itaque paternis vestigiis hac in parte insistere volentes, te uti mereris, in cœtum et numerum verorum, natorum, et indubitatorum regni nostri Transylvaniæ et partium Hungariæ eidem annexarum nobilium annumerandum, aggregandum,

cooptandum et adscribendum esse duximus, prout annumeramus, aggregamus, cooptamus, et adscribimus per præsentes, decernentes expresse, ut a modo deinceps successivis semper temporibus, tu Abraham Kertesz Szempczi, tuique hæredes et posteritates utriusque sexus universi pro veris et indubitatis nobilibus sitis, habeamini, et reputemini. In signum autem huiusmodi veræ et indubitatæ nobilitatis vestræ, hæc arma seu nobilitatis insignia: scutum videlicet erectum, linea transversa bipartitum, superiori dimidia parte coesii, inferiori nigri colorum, cuius in superioris spacii sive areæ fundo super castam typographicam varios cancellatim continentem typos expressus est gryphus, naturali suo colore seu pennis, erecto corpore incedenti similis, capite versus dextrum scuti latus verso, alis erectis, anterioribus utrisque pedibus pilas typographicas ad consuetum quasi laborem accommodatas tenens; inferius vero scuti spacium ad utrumque angulum continet duas rosas albas, ex adverso sibi correspondentes, infra quas flos lilii crocei est delineatus; supra scutum galea militaris aperta est posita, quam contegit diadema regium, gemmis preciosis et unionibus coruscum, de quo prominet gryphus dimidiatus priori per omnia similis; quæ si diligentius tecum reputes, non obscuram sortis in iis tuæ rationem comperies: nam gryphus velox meditabundumque animal esse perhibetur; pari ratione ad virtutem nonnisi perpetuo irrequietoque studio, et industria, via patet, instrumenta typographica, tuam in eadem arte laudabilem exprimunt experientiam, summo labore, inter varias, easque exteras nationes partam; inferior scuti margo declarat te ex obscuritate parentum perpetuo animi candore, vitæque suavitate, quod ipsum rosæ et lilium appositissime representant, ad claritatem nominis te ipsum asseruisse; quæ omnia in capite sive principio præsentium literarum nostrarum docta manu et arte pictoris suis propriis coloribus depicta esse cernuntur, animo deliberato, et ex certa scientia liberalitateque nostra principali, tibi Abrahamo Kertesz, alias Szempczi, tuisque hæredibus et posteritatibus utriusque sexus universis gratiose dedimus, donavimus, et contulimus, annuentes et concedentes, ut tu, tuique hæredes, et posteritates utriusque sexus universi præscripta arma seu nobilitatis insignia more aliorum, verorum, natorum, et insignitorum regni Transylvaniæ et partium Hungariæ eidem annexarum nobilium et militarium hominum, ubique in præliis, hastiludiis, torneamentis, duellis, monomachiis, ac aliis quibusvis exercitiis militaribus et nobilitaribus, nec non sigillis, vexillis, cortinis, velis, aulæis, clypeis, tentoriis, domibus et sepulchris, generaliter vero quarumlibet rerum et expeditionum generibus, sub veræ et perfectæ nobilitatis titulo, quo te, tuosque hæredes et posteritates utriusque sexus universos ab omnibus et singulis cuiuscunque status, ordinis, conditionis, gradus, honoris, officii, digni-

tatis, præeminentiæ et functionis homines existant, insignitos dici. teneri, nominari et reputari volumus. ferre et gestare, omnibusque et singulis iis honoribus, gratiis, privilegiis, indultis, libertatibus, immunitatibus et prærogatiuis, quibus cæteri veri et indubitati regni Transylvaniæ et partium Hungariæ eidem annexarum nobiles et militares homines, quomodocunque de iure et ab antiqua consuetudine utuntur, fruuntur et gaudent, perpetuo uti, frui et gaudere possis ac valeas, hæredesque, et posteritates tui utriusque sexus universi possint et valeant. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam præsentes literas nostras in forma libelli, pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas, tibi Abrahamo Kertesz, alias Szempczi, tuisque hæredibus et posteritatibus utriusque sexus universis gratiose dandas duximus et concedendas. Datum in civitate nostra Alba Julia, die decima Decembris, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo octauo.

Georgius Rákóczy m. pr. Joannes Szalárdy m. p. vice-secretarius.

Anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo nono. die vero trigesima mensis Martii. in generali congregatione universorum dominorum magnatum et nobilium incliti comitatus Bihariensis Varadini celebrata exhibitae, praesentatae, lectae, proclamatae et publicatae sunt praesentes haec literae armales introscriptorum nemine, neque tunc tempore publicationis, neque post integerrimis et immediate subsequentibus quindecim diebus legitime completis contradictore apparente, ac propterea suo in vigore sunt relictae.

Extradatae per Franciscum Beliniesy requisitorem capituli ecclesiae Varadiensis ac annotati comitatus Bihariensis iuratum notarium.[1]

A nemesi levelet Szalárdi János, a Siralmas Krónika írója ellenjegyezte, mint vice-secretarius.

Ez a váradi nyomdászat második időszaka.

Mint az első korszakot, úgy ezt is nagy szünet követte. De visszatekintve ez időkre, tagadhatlan, hogy Szenczi Kertész Ábrahámnak, ki honának szolgálatot téve, a fejedelem részéről is oly elismerésben részesült, minő annak idején nyomdásznak alig jutott osztályrészül, igen nagy érdemei vannak. A magas kitüntetés, az elnyert nemesség, legfényesebb jele, hogy Szenczi Kertész Ábrahámnak a nyomdászat terén szerzett érdemeit a kortársak is méltányolták.

[1] Az oklevél eredetije a nagyszebeni levéltárban őriztetik.

JELENTÉS AZ 1900-IKI PÁRISI BIBLIOGRAFIAI ÉS KÖNYVTÁRNOKI KONGRESSZUSOKRÓL.

Dr. Esztegár Lászlótól.

(Második, befejező közlemény.)

II.

A könyvtárnoki kongresszus időben közvetlenül az előbbihez csatlakozott. Augusztus hó 20—23-ik napjain folyt le a Sorbonne egyik termében. Kétségtelenül egyike volt a legnagyobb jelentőségűeknek a mult évi nagy számú párisi kongresszusok közt. Nevezetessé teszi már az a körülmény, hogy voltakép az első kisérlet a kontinensen szorosan vett könyvtári szakkérdések nemzetközi tárgyalására. Programmja, mint látni fogjuk, felölelte a könyvtárügy egész körét, s ebben hasonlított az 1897. londoni könyvtárnoki kongresszushoz, mely azonban első sorban az angol könyvtári viszonyokkal foglalkozott s így a kontinentális európai törekvésektől egy kissé távol állott. Az 1894. évi antwerpeni kongresszus pedig kifejezetten a bibliologia kérdéseinek szánta egyébként szintén szép eredményű működését.

Érthető, hogy a párisi vállalkozás hire: egyesíteni a kontinens egyik leghatalmasabb központján, a könyvtári élet terén amúgy is nagy multú és virágzó jelenű franczia fővárosban a könyvtárügy iránt érdeklődőket, mindenütt rokonszenves fogadtatásra talált. Fokozta az érdeklődést az a körülmény is, hogy a kongresszusi szervező bizottság élén olyan férfiak állottak, a kiknek neve az egész világon a legjobb hangzásuak közé tartozik, Ugyanis a bizottság elnöke maga Leopold *Delisle*, a párisi nemzeti könyvtár nagynevű kormányzója volt, a kihez csatlakoztak

Émil *Picot*, I. *Deniker*, Henry *Martin* és egész sora a párisi és francziaországi könyvtárnoki kar legkitünőbb tagjaiknak.

Az ő meghivásukra jelentkezett a kongresszusra összesen 241 tag, a kik huszonhárom különböző nemzetiséghez tartoztak. Az államok, a melyek magukat hivatalosan képviseltették, a következők: Belgium, Canada, Cuba, Dánország, az Északamerikai Egyesült-Államok, Görögország, Magyarország, Luxembourg nagyherczegség, Mexico, Monáco herczegség, Oroszország, Románia, Svédország. Ezeken kivül képviseltették magukat különböző testületek és könyvtárak is és sokan voltak az önkéntes jelentkezők is különböző országokból. Magyarországról a jelentéstevőn kivül még *dr. Récsey Viktor* vett részt a kongresszuson, mint a Szent-Benedek-rend pannonhalmi központi könyvtárának kiküldöttje. *Dr. Ferenczi Zoltán*, a budapesti egy. könyvtár igazgatója, a ki szintén szerepelt a jelentkezők névsorában, akadályozva volt a megjelenésben. Hogy a kongresszus nemzetközi fiziognomiájáról pontosan beszámolhassak, fel kell említenem, hogy a könyvtári disciplina terén oly nagy sulyú Németországból többen jelentek ugyan meg a kongresszuson, azonban ennek munkálataiban — kétségtelenül az ügy kárára — nem vettek részt oly mértékben, a mint az kivánatos lett volna.

Az augusztus 20-ikán tartott megnyitó ülésen a kongresszus tiszti kara a következőleg alakult meg: elnök: Léopold *Delisle*, alelnökök: Guido *Biagi* (Olaszország), *Roland Bonaparte* herczeg (Francziaország), I. *Deniker* (Francziaország), Dr. Wilhelm *Erman* (Németország), jelentéstevő (Magyarország), Domingo *Figarola-Caneda* (Cuba), Henri *Hymans* (Belgium), E. *Kovalevsky* (Oroszország), Sidney *Lee* (Nagy-Brittania), Dr. Bernhard *Lunstedt* (Svédország), James *Mavor* (Canada), Fernando Ferrari *Perez* (Mexico), Émil *Picot* (Francziaország), Herbert *Putnam* (Egyesült-Államok), Gustave *Saige* (Monaco), Gustave *Servois* (Francziaország), Andreas Sch. *Steenberg* (Dánia), A. *Typaldo-Bassio* (Görögország), Al. *Tzigara-Samurcasi* (Románia) és F. *Vander-Haeghen* (Belgium).

A kongresszusi munkaterv a következő négy csoportba foglalta a felölendő anyagot: I. A nyilvános könyvtárak története, kormányzása, szervezete; a köteles példányok ügye. II. Könyvtári épületek, butorzat és berendezések. III. Kéziratok, nyomtatványok,

térképek, metszetek, fényképek könyvtári kezelése; lajstromozás, lebélyegzés, leltárak, katalógusok és repertoriumok, a könyvtári anyag megóvása, javítások, könyvköttetés. IV. A könyvtárak használata. — Körülbelül benfoglaltatnak e programmban a könyvtárügy legfontosabb kérdései. Látni fogjuk ugyan, hogy e tárgycsoportok némelyike csak kis mértékben került tárgyalás alá a kongresszuson, azonban már az is örvendetes, hogy a nemzetközi megvitatásra alkalmas kérdések ilyen széles körére hivatott fel az érdeklődés, a minek majd későbbi kongresszusokon fog eredménye mutatkozni. Egyátalában ezt a kongresszust csak úgy ítélhetjük meg helyesen, ha úgy tekintjük mint első kisérletet a kontinentális könyvtári törekvések nemzetközi alapra való fektetésében.

A megalakulás után a kongresszus elnöke tartotta meg megnyitó beszédét. Jellemző a kiváló tudósra, hogy jóllehet nemzetközi társasághoz szólott s nemzetközi érdeklődés felköltése volt a feladata, fejtegetéseit minduntalan az ő megfigyeléseinek és tapasztalatainak körébe eső francziaországi állapotok jellemzésével szőtte át. Nem hangzatos általánosságokkal keresett muló hatást, hanem tények komoly vizsgálatával jelezte az egész kérdés nagy fontosságát. Miket kell még keresztülvinni, hogy a franczia könyvtárak megoldhassák azokat a feladatokat, a melyek megoldását joggal követelni lehet tőlük? Erre a kérdésre adott felelet a megnyitó beszéd.

Szervezetük észrevehető hiányosságának egyik főokát azokban a téves eszmékben keresi, a melyek általánosságban el vannak terjedve a nyilvános könyvtárak jellege és természete felől. Mig ugyanis a népkönyvtárak vagy a különböző iskolákkal és intézetekkel kapcsolatos szakkönyvtárak rendeltetése világosan körvonalozva van, az általános nagy könyvtárak, a melyek különböző véletlen körülmények alakulásai folytán jöttek létre, a legtöbb esetben kénytelenek úgy a közönséges olvasótermek, mint a tudományos könyvtárakkal szemben támasztott igényeket kielégíteni; ebből a kétféleségből pedig állandó bizonytalanság jön létre úgy a személyzet megválogatása, mint a könyvek osztályozásánál és használatra adásánál követendő elveket és szabályokat illetőleg. S ha a kisebb városokban ez kivihetetlen is, a nagyobbakban s különösen Párisban okvetetlenül létesíteni kellene a népkönyvtárak és a magasabb rendű tudományos könyvtárak között

álló áthidaló könyvtárakat, a melyekben az állandóan keresett könyvek kisebb-nagyobb száma kényelmesen rendelkezésükre állana azoknak, a kiknek ezekre gyorsan szükségük van, különösen a gyors munkára kényszerített irodalmi embereknek. Ilyen módon a tudományos könyvtárak igazán a behatóbb tanulmányokat igénylő komoly tudományos és irodalmi munkálatok feltételei szerint volnának berendezhetők és kezelhetők.

Egy másik, nem kevésbbé fontos reform volna, hogy könyvtárakban csak olyan egyének alkalmaztassanak, a kik a rájuk váró feladatok megoldására komoly előtanulmányokat tettek. A könyvek kedvelése s bizonyos fokú szellemi szinvonal még nem képesítenek a könyvtárnokságra; ide, mint minden komoly hivatáshoz, az inaskodáson kezdődő technikai gyakorlottság s egészen specziális szellemi képességek szükségesek, a melyeket, sajnos, nem mindenütt kivánnak meg azoktól, a kikre a nyilvános könyvtárakkal kapcsolatos érdekek bizva vannak.

Nevezetes szerepet játszanak a könyvtárak fejlődésében és kifelé gyakorlandó hatásaiban a bibliográfiai segédeszközök. Párisi és vidéki könyvtárakról már sok részleges katalógus jelent meg nyomtatásban; a francziaországi könyvtárak kéziratainak összefoglaló katalógusa már majdnem teljesen közzé van téve s az inkunabulumoké is biztatóan halad, a párisi nemzeti könyvtár a British Museum mintájára megkezdte már általános katalógusának kinyomatását. Mindezen örvendetes körülményeknek okos felhasználásától igen sok függ. Igy pl. a nemzeti könyvtár nyomtatott katalógusának hasznossága csak akkor tünnék ki igazán, ha kiegészíttetnék mindazoknak a könyveknek jegyzékével, a melyek a nemzeti könyvtárból hiányoznak, de más párisi könyvtárakban megvannak. Továbbá össze kellene állítani mindezen könyvtárak másodpéldányainak jegyzékét s e példányokból egy folyton fejlesztendő u. n. tudományos vándorkönyvtárt lehetne megteremteni, a melyből a vidéken élő tudósok megkaphatnák a kutatásaikhoz szükséges s ott hiányzó régi és modern könyveket, a nélkül, hogy a párisi könyvtárak kénytelenek legyenek ezeket rövidebb-hosszabb időre elvonni saját közönségüktől.

Ha majd össze lesz állítva a párisi könyvtárakban meglevő könyveknek teljes jegyzéke, rendkivüli gazdagság képe mellett igen sok hiány és hézag is fog feltünni. Az ujabban megjelenő franczia

kiadványok megszerzése, különösen ha sikerülni fog a köteles példányokról szóló törvényt kellően reformálni s annak szigorú végrehajtásáról gondoskodni, nem ütközik nagyobb nehézségekbe. Azonban a régi irodalom rekonstruálása: a franczia történet és irodalom szempontjaiból sok nagy jelentőségű de régibb keletű könyvnek, továbbá a Francziaországot érdeklő külföldi irodalom termékeinek megszerzése már nem oly könnyű feladat, tekintve az állam által erre a czélra szánt összegek elégtelen voltát. A kormánynak, a mely a felsőbb oktatásra és múzeumokra oly sokat fordít, lehetővé kellene tenni a javadalom fölemelésével a nyilvános könyvtáraknak oly arányú fejlődését, hogy a hozzájuk fűzött tudományos és irodalmi igényeknek minden tekintetben megfelelhessenek. A mi a könyvek épségben maradását s így az irodalom termékeinek a késő jövő számára való biztosítását illeti, most már valóban komolyan kellene foglalkozni a papiros minőségének fontos kérdésével. E tekintetben a legszomorúbb jelenségekkel találkozunk s egész biztosra vehető az ujabb sajtótermékek egy jó részének már a közel jövőben bekövetkező elpusztulása. Nem lehet észre nem venni továbbá azokat a nagy károkat, a melyek a pénzhiány miatt be nem köttethető könyvek szétrongálódásával fenyegetnek. Kényes kérdés a becses kéziratoknak és nyomtatványoknak üvegszekrényekben való közszemlére tevése is, tekintve, hogy az állandóan így elhelyezett darabok a világosság stb. hatásai alatt némely részeikben okvetlenül változásokat szenvednek, mint erről a Bibliothèque nationale u. n. »galerie Mazarin«-jében több példa tanuskodik. Elejét kell venni továbbá a kéziratok miniatür-jeit, továbbá a metszeteket fenyegető azon veszedelmeknek, a melyeknek ezek a használat, másolás stb. következtében ki vannak téve. És végül a könnyelmű és hanyag olvasók által okozott károk ellen is védekezni kell. Összefoglalva mindezt, elmondhatjuk, hogy a szervezet hibái, a fejlesztés forrásainak elégtelensége, a könyvek használatra bocsátásánál a liberalitás és a kellő óvatosság összeegyeztetése azok a problémák, a melyek ez idő szerint a könyvtári életben első sorban várnak megoldásra.

Ez volt az eszmemenete az elnöki megnyitó beszédnek, a mely a maga előkelő egyszerűségével, alaposságával, a tudós és az általános művelődési érdekeket szolgáló könyvtárnok szem-

pontjainak őszinte feltárásával mindenkire igen nagy hatást tett. Egyetlen frázis sem volt benne; pedig a könyvtárak kulturális jelentőségéről szólva, mi sem könnyebb, mint nagy szavakkal dolgozni. Azonban annál több gyakorlati érzék, tapasztaltság. Valóban a könyvtári élet legfontosabb részeire vetett olyan világosságot, a melyre csak az tehet szert, a ki a tudományos könyvtári tevékenységnek minden ágában a lehető legnagyobb otthonosságra tett szert. Állíthatom, hogy a kongresszus impressziói között talán a legbecsesebb az, a mit Delisle egyénisége gyakorolt rám. Ugy a kongresszus ülésein, mint egyebütt s különösen mikor végigkalauzolt bennünket a vezetése alatt álló könyvtár nagy labirinthusában a könyvtárnok ideálja gyanánt tünt fel előttem, a kiben a nagy szempontok, a tudomány és nemzeti művelődés nagy érdekei iránti finom fogékonyság a legapróbb gyakorlati kérdésekben való jártassággal egyesül.

Az augusztus 20-iki délutáni ülés P. *Colos*nak, a lorienti (Morbihan) városi könyvtár conservateur-jének a nyilvános könyvtárakban működő könyvtárnokok tevékenységéről szóló felolvasásával kezdődött, a mely lelkes hangjával és több helyes észrevételével kedvező hatást tett. Nevezetes kérdést tárgyalt s érdekes adatokkal ismertetett meg A. *Steenberg*nek, Dánia hivatalos kiküldöttjének előadása Dániának a népkönyvtárak szervezése körül mutatkozó törekvéseiről. Két intézmény szolgálja különösen e kis országban a nagyjelentőségű közmüvelődési eszközt, u. m. a Comité pour la subvention des bibliothèques populaires, a mely szervezi és alapokkal látja el a népkönyvtárakat, továbbá a Comité pour le développement de l'instruction populaire, a melynek feladata, hogy ezeknek a könyvtáraknak czéljaira alkalmas kiadványokról gondoskodjék. A kérdés iránt érdeklődők sok becses adatot fognak találni e dolgozatban, melyről jelzett ismertetésemben én is hosszasabban fogok szólani. — Ezután dr. *Récsey* Viktornak Mátyás király könyvtáráról és egy abból származó s a pannonhalmi könyvtárban őrzött inkunabulumról szóló dolgozata került bemutatásra. Az első rész a Korvináról ismert adatok vázlatos összefoglalása volt. A második részről, mely az ismeretlen inkunabulumról szól, csak akkor lehet érdemlegesen nyilatkoznom, ha a fejtegetés egész terjedelmében előttem lesz. Az inkunabulumnak a kolofonban megőrzött czíme ez: Explicit tertia pars Summe beati Antonini, archiepiscopi florentini

ac sacre pagine interpretis eximii: impressa Venetiis, industria atque impensa Leonardi Wild de Ratisbona, 1480. Récsey dolgozata végén felszólítást intézett a tudósokhoz, hogy a Korvinából eredő inkunabulumok után kutassanak. *Delisle* a maga részéről minél szebb eredményeket kivánt a kutatásokhoz. Kár, hogy Eugène *Müntz* nem volt jelen az ülésen. Ő, a ki oly mélyreható tanulmányokban foglalkozott középkori kulturánk e nevezetes emlékével, kétség nélkül nagy hatással emelhette volna ki a nemzetközi társaság előtt a renaissance ez érdekes hajtásának a magyarországi szellemi élet szempontjából is kiváló jelentőségét. — Történeti tárgyú volt Louis de *Forcy* előadása is az angersi székesegyház XV. száradi könyvtáráról. — Erre általános érdekű előadás következett. Henry *Martin* fejtegette ugyanis a fővárosokban szervezendő hirlapkönyvtárak szükségességét. Magyarázta, hogy mily előnyös volna, ha a hirlapok és időszaki kiadványok külön gyüjteményekben őriztetnének és kezeltetnének, s javasolja, hogy az ilyen gyüjtemények hemerotékáknak neveztessenek. Előadása nyomán élénk vita keletkezett, a mely első sorban időszaki kiadványok különböző jellegének és czéljának megállapítására irányult s a nagy többségben azt a meggyőződést érlelte meg, hogy a tudományos folyóiratok nem különítendők el a voltaképeni könyvtáraktól, a melyekre azokban lépten-nyomon szükség van s hogy a tervezett hirlapkönyvtárakban való összegyüjtésre csak a szoros értelemben vett hirlapok, a politikai sajtó termékei és a hirdetési időszaki vállalatok maradnának. Továbbá, több kongresszusi tag szükségesnek tartotta fölemlíteni, hogy hirlapkönyvtárak a nemzeti könyvtárakkal kapcsolatban már több helyen léteznek s ebben a kapcsolatukban is eleget tudnak tenni hivatásuknak. E jelentés írója szintén kötelességének tartotta megismertetni a magyar nemzeti múzeum könyvtára hirlaptárának állapotait. Mindezek mellett az az eszme, hogy a hirlapok nagy tömegétől a könyvtárak megszabadíttassanak s ez a különben igen fontos forrásanyag külön gyüjteményekben őriztessék és álljon megfelelő kezelés mellett a közönség rendelkezésére, igen népszerű lett a kongresszuson. Ki is mondatott, *hogy a kongresszus kivánatosnak tartja, hogy a nagyobb városokban külön könyvtárak állíttassanak fel a hirlapok összegyüjtésére.* — Közérdekű volt H. *Hymans*nak, a brüsszeli kir. könyvtár conservateurjének felszólalása is, a mi arra irányult,

hogy a kongresszus vizsgálja meg a könyvtári fűtés és világítás kérdését, megállapítandó a legmegfelelőbb rendszert. Azonban mindössze B. *Lunstedt*, a stockholmi kir. könyvtár igazgatója szólott a kérdéshez, elmondva, hogy a vezetése alatt álló könyvtárban melegviz-fűtés és villamos világítás van s mindkettő igen czélszerűnek bizonyult. — Archibald *Clarke*, a londoni kir. orvosi intézet alkönyvtárnokától mutattak be ezután egy történeti dolgozatot Fréderic Rostgaard (1671—1745), dán udvari levéltárnok életéről és könyvtárakban végzett munkásságáról. — Most a bibliográfiára került a sor. F. *Dietrich*, lipcsei kiadó bemutatta Bibliographie der deutschen Zeitschriftenlitteratur czímű vállalatát, a melyet 1897 óta ad ki s a mely fogyatkozásai mellett is igen nagy szolgálatokat tesz. Ugy erről, mint Fr. *Funck-Brentano* kritikai bibliográfiai vállalatáról, mely szintén bemutattatott ezen az ülésen, a bibliográfiai kongresszusról szóló jelentésemben volt már alkalmam megemlékezni. — Az ülést F. *Vuacheux*, havrei publicista két dolgozatának bemutatásával fejezték be, melyek közül az egyikben a franczia könyvtárak kettős példányainak vidéki könyvtárak gazdagítására való fordítását javasolta. Másik dolgozata történeti tárgyú volt. Czíme: La bibliothèque des religieux Pénitents de la paroisse d'Ingouville. — Végül *Lunstedt* itt is bemutatta a svédországi bibliográfiáról szóló kis munkáját, melyet a bibliográfiai kongresszusról már ismerünk.

Az augusztus 21-iki délelőtti ülés első tárgya E. *Ginot*nak Poitiers város könyvtárnokának előadása volt a vezetése alatt álló könyvtár átköltöztetéséről, a mi 1900 április 23-ikától 28-ikáig hajtatott végre. Ismertette az eljárási módokat különösen arra nézve, hogy a számozatlan könyvek sorrendjében ne történjék semmi zavar. Ezzel kapcsolatban *Latieule*, Autun város könyv- és levéltárnoka szintén előadta tapasztalatait a könyvtár-költöztetés terén. A kérdés tagadhatatlanul igen fontos, s a szakirodalomban több ezzel foglalkozó becses munkálat található. Érdekes lesz majd megismerkedni az említett két előadás adataival is, ha majd a teljes szöveg rendelkezésünkre fog állani. — Osztatlan érdeklődés kisérte L. *Hiriart*nak, Bayonne város könyvtárnokának előadását, a mely a könyvtárakra nézve káros rovarokról szólt. Az egész kongresszus érezte, hogy bizonyos tekintetben életkérdés az, a miről szó van, s ha sikerül ebben életrevaló eredményre

jutni, vagy legalább is ehhez vezető nagyobb lépést tenni, a kongresszus valóban nevezetes mozzanattá lehet a könyvtárügy történetében. Az előadást, tekintettel a benne foglalt s különböző tudománykörökbe vágó sok adatra, szintén csak a teljes szöveg birtokában méltányolhatjuk a maga jelentőségéhez mérten. Most csak annak fölemlítésére szorítkozom, hogy az előadó különösen a bőrkötéseket pusztító rovarokkal foglalkozott, beszámolva azokról a kisérleteiről is, a melyekkel a nagy veszedelemmel szembeszállni törekedett. Hosszas és igen élénk vita fűződött az előadáshoz, a melynek során megérintették a kérdésnek majdnem mindenik oldalát. Szó volt arról, hogy a könyveket pusztító rovarok mennyire különbözők, a mennyiben némelyek a könyvtárak faanyagában fészkelnek s a régi kötések fatábláiban, mások magukban a könyvekben, némelyek a kötések enyvanyagát, mások a bőrt vagy a papirt kedvelik; hogy az éghajlati viszonyok szerint egy részük északi vidékeken tenyészik nagyobb mértékben, mig bizonyos fajok a déli részekben lépnek fel fenyegető alakban; továbbá, hogy az eddig alkalmazott ellenszerek egyike sem bizonyult általános hatásúnak s épen ezért a rovarok különböző fajait külön-külön kellene beható vizsgálat alá venni, hogy mindenik ellen a megfelelő óvintézkedéseket lehessen megtenni; s hogy a szokásos védelmi müveletek némelyike mint pl. a könyvek kiporolása némely esetekben a könyv épségét veszélyezteti s a kéziratok bizonyos fajánál keresztül sem vihető stb. Egy szóval világossá lett, hogy ezen a téren igen sok a megoldatlan kérdés s hogy az eddigi óvintézkedések tökéletleneknek vagy legalább is elégteleneknek bizonyultak. A kongresszus épen ezért a legőszintébb lelkesedéssel tette magáévá Ch. *Mortet* következő javaslatát: *Fejezze ki a kongresszus azt az óhajtását, hogy a könyveknek ártalmas különböző rovarok tenyészése és terjedése, szigoruan tudományos módszerrel végzett kisérleti tanulmányok tárgyává tétessék könyvtárnokok, vegyészek és természettudósok együttes közremüködésével, a pusztítások meggátlására alkalmas szerek és elővigyázati intézkedések megállapíthatása végett, melyek egyrészt a könyv anyagát szolgáltató iparban (papir, bör stb.), más részt a könyvtári berendezések (állványok, szekrények, más butorok) anyagának megválasztásánál irányadókul szolgálhassanak.* — A következő előadást Borivoj *Prusik*, a prágai csász. és kir.

könyvtár tisztviselője tartotta a csehországi bibliográfiai törekvésekről. Több igen érdemes vállalkozásról számolt be, a melyek új oldalról mutatták be azt az intenziv munkásságot, a mit különösen Prágában a régi cseh irodalom felkutatása és a mainak minél szélesebb körökben való megismertetése czéljából kifejtenek. E. *Picot* a kedvező benyomást keltett előadás hatása alatt a maga részéről is szükségesnek tartotta kifejezni őszinte elismerését különösen a cseh nemzeti múzeum könyvtára iránt, a melyet alkalma volt behatóbban tanulmányozni. — Dr. *Durceu*, az orvosi akadémia könyvtárnoka azt az indítványt terjesztette elő, hogy a párisi nyilvános könyvtárak addig is, mig végleges katalógusaikkal elkészülnek, közös havi kiadványban tegyék közzé ujabb szerzeményeik jegyzékét. — E. *Picot* bemutatta Edv. Aug. Petherick A bibliography of Australasia and Polynesia czímű művének mutatvány-füzetét. A vállalat igen nagy szabásúnak igérkezik s beosztása, a mint a prospektusból látható, igen helyes tudományos és bibliográfiai érzékről tanuskodik.

Az augusztus 23-iki délutáni ülés, az utolsó, a főtitkárnak azon örvendetes hiradásával vette kezdetét, hogy a kongresszusnak egyik tagja, a ki ismeretlen kiván maradni, 1500 frankot ajánlott fel két olyan dolgozatnak jutalmazására, a melyek a könyvekre kártékony rovarokról s a legalkalmasabb ellenszerekről szóljanak. Az első díj 1000 frank, a második 500. A dolgozatokat 1901 deczember 31-ig kell benyujtani a kongresszus szervezőbizottságához. Ha érdemes munka a megjelölt határidőre nem érkezik, a pályázat még kétszer kiirandó, egy-egy évi határidővel. A főtitkár még egy nemes ajánlatot terjesztett elő ugyancsak egy magát megnevezni nem akaró kongresszusi tag részéről, a ki 1000 frankot bocsát a bizottság rendelkezésére különösen a kötéseket támadó rovarok elleni védekezésről irandó legjobb dolgozat jutalmazására. Az elnök hálás köszönetet mondott a két nagylelkű adományozónak. Az igy megindult mozgalom igen szép reményekre jogosit ebben a nagyon fontos kérdésben, melynek ilyen előtérbe állitása a kongresszus szervezőinek helyes érzékéről és komoly törekvéseiről a legékesebben szóló bizonyság. — Az elnök bemutatja ezután Daruty de *Grandpré* márkinak következő czímű kis művét: Vade-mecum du bibliothécaire ou Règles pratiques pour la rédaction des catalogues et le classement des

volumes, suivies d'une Instruction raisonnée sur le format des livres (1897). — Hasonlóan rövid szavak kiséretében bemutatják Karl *Geiger*, tübingai egyet. könyvtári igazgatónak Ueber Vermehrung der Bibliotheken durch den Austausch amtlicher Publikationen című füzetét. — *Brocard*, bar-le-duc-i könyvtárnok a könyvek különböző kategóriáinak jelölésére alkalmas szines jelző-czédulákról tartott felolvasást. — Nagy érdeklődést keltett Mary W. *Plummer*nek a brooklyni Pratt Institute könyvtárnoknőjének felolvasása az Egyesült-Államok nyilvános könyvtárainak és nyilvános iskoláinak kooperatív tevékenységéről. Dolgozatában azt fejtette ki, hogy Amerikában a könyvtárnokok pedagógiai és társadalmi feladatokat is iparkodnak könyvtári működésükkel megoldani, s hogy néhány év óta a több mint 4000 helyiségben felállított könyvtárak az iskolákkal összhangzásban teljesitik különösen a népnevelés nemes missziójét. A tanító és a könyvtárnok közösen munkálkodnak, hogy az olvasmány valóban gyümölcsöző időtöltés legyen. Együttesen irányítják a könyvtárak látogatóit rendszeres munkára, úgy hogy az iskolai tanulás és a könyvtár használata mintegy kiegészitik egymást. — A. *Vidier*nek, a párisi nemzeti könyvtár könyvtárnokának erre következő felolvasása a szerző megnevezése nélkül megjelenő sajtótermékek katalógusainak volt szentelve. A könyvtári gyakorlat ismerői tudják, hogy mily nehéz probléma az u. n. anonim nyomtatványok könyvtári kezelése. A német szakirodalom is sokat foglalkozik vele. A jelzett kongresszusi dolgozat első része ügyesen csoportosította az ilyen természetű nyomtatványokat, mig a második részben a különböző megoldási módokat fejtegette. Tagadhatatlan, hogy egységes nemzetközi megállapodások nagy mértékben megkönnyitenék e bonyolódott könyvtári feladat megoldását, azonban itt is, mint a katalogizálás egyéb ágaiban az a legnagyobb akadálya egységes reformoknak, hogy századok munkáját kellene megbolygatni egyes könyvtárakban. Ugy van ilyen kérdésekkel minden könyvtárnok, hogy áhitattal meghallgatja a felmerülő sokszor igazán helyesnek látszó nézeteket, azonban könyvtárában kénytelen megmaradni régi rendszere mellett, mert hosszú évtizedek munkája olyan tőke, a melyet egyszerűen megsemmisíteni csak igen kedvező körülmények; rendkívüli anyagi és munkaerő mellett volna lehetséges. — Mint azt képzelni lehetett, a kongresszus egyik legelén-

kebb érdeklődést keltett kérdése: a köteles példányok ügye volt, a mely körül még mindig a legellentétesebb nézetek állanak egymással szemben úgy az alapelveket, mint a végrehajtás részleteit illetőleg. Ismeretes, hogy Németországban legujabban is sokat foglalkoznak a probléma megoldásával. A kongresszuson pedig meggyőződhettünk, hogy Francziaországban sem működik az intézmény, a különböző érdekeket egyaránt kielégítő módon. H. *Stein*, az Archives nationales tisztviselője s a Le Bibliographe Moderne czímű előkelő szakfolyóirat szerkesztője tette szóvá a kérdést, kifejtve a Francziaországban ez idő szerint érvényben levő törvény hiányait. Nézete szerint helytelen, hogy a könyvnyomtató és nem a kiadó van a példányok beszolgáltatására kötelezve, baj továbbá, hogy a reklamálásokra igen rövid határidő van szabva, s igen megnehezíti végül a dolgot az a körülmény, hogy a példányok a közvetítő hatóságok egész során mennek keresztül, a mig rendeltetési helyükre jutnak. Több javaslatot formuláz, a melyek alapján az egész törvényt át kellene alakítani. A felolvasást követő vitában némelyek szintén arra az álláspontra helyezkedtek, hogy az ügy érdekében czélszerűbb, ha a kiadó köteles beszolgáltatni a példányokat. Azonban *Delisle* igen nyomós érveket talált az ellenkező álláspont védelmére is. Igy mindenekelőtt utalt a kiadó nélkül napvilágot látó sajtótermékek nagy tömegére, a melyek csak a nyomdász révén biztosíthatók a könyvtárak részére. Egyátalában sok érdekes és mélyreható észrevétele volt az egész kérdést illetőleg. *Pellechet* k. a., a kongresszusnak e rokonszenves tagja s — fájdalom — első halottja is, továbbá U. *Robert*, könyvtári és múzeumi felügyelő különösen a közvetítő hatóságok által előidézett késedelmezések káros hatásait ecsetelték. Mások is hozzászóltak a kérdés egyik-másik részletéhez s a vita eredményeül a kongresszus *Mortet* javaslatára kifejezte azt az óhajtását, hogy *a köteles példányokról szóló törvény minél előbb dolgoztassék át és juttassa érvényre különösen ezt a két alapelvet: 1. minden kötet vagy füzet teljesen és olyan állapotban szolgáltassék be, a mint forgalomba kerül; 2. a példányok minden közvetítés nélkül egy központi bibliográfiai hivatalba legyenek beküldendők s az egyes könyvtárak innen kapják meg az őket megillető részt.* — Ch. E. *Ruelle*, a Sainte-Geneviève könyvtár vezetője ismét a könyvtárak közötti csere ügyét hozta felszinre

előadásában. Azt óhajtja, hogy az egyes országok különböző könyvtárai tegyék közzé kettős példányaik jegyzékét s hogy a kölcsönös csereügyletek lebonyolítása lehetőleg minél kevesebb formalitással történhessék meg. Több kongresszusi tag mondta el a kérdésre vonatkozó tapasztalatait s maga az elnök is több érdemleges észrevételt tett, mire a kongresszus megformulázta azt az óhajtását, hogy *az egyes országok könyvtáraiban levő kettős példányok kölcsönös kicserélése kellő intézkedésekkel minél könnyebbé tétessék.* — Érdekes volt *Pellechet* kisasszony rövid ismertetése is a bordeauxi községi könyvtárról, a hol reggel 8-tól este 10-ig nyitva álló dolgozó-terem rendeztetett be tudományos kutatók részére. — Maurice *Godefroy*nak, a marseillei tudományos fakultás könyvtárnokának a nyomtatott katalógus-czédulákról tartott előadása a könyvtári életben ujabban felmerült reform-eszmék egyik legfontosabbikát tette megvitatás tárgyává. Arról van ugyanis szó, hogy a sajtó alól kikerülő művekhez nyomtatott (a szerzőt, czímet stb. tartalmazva) czédulák csatoltassanak, a melyek aztán a könyvtárak czédulakatalógusaiban egyszerű felragasztás által felhasználhatók legyenek. A vita folyamán fölmerült az az eszme is, hogy a bibliográfiai munkákat kellene úgy nyomatni, hogy azok adatai kivágás által felragasztásra is fel legyenek használhatók. Fölhozták példákul a Bibliotheca belgica és a Bibliotheca zoologica czímű ilyen természetű kiadványokat. Azonban a kongresszus többsége ezt az eljárást nem tartotta eléggé könnyednek és gyakorlatinak. Egyrészt mert az ilyen formájú kiadványok, mint kézikönyvek nagy terjedelmüekké válnak s így kezelésük nehézkessé válik, másrészt, mert a könyvtárnokokra sok tekintetben kényelmetlen fölkeresni a bibliográfiai segédkönyvekben az egyes lajstromozandó munkák czímeit. Épen ezért a kongresszus *Deniker* és *Mortet* szövegezése alapján azt az óhajtását fejezi ki, hogy *a könyvek és folyóiratok kiadói kiadványaik minden példányához mellékeljenek legalább négy czimmásolatot, lehetőleg megegyező alakban s a könyvtárakban használatos czédulák átlagos nagyságát tartva szem előtt.* Nem szükséges mondanunk, hogy ha sikerülne ez eszmének a kiadók körében népszerűséget szerezni, a könyvtári katalógusok problemája nagy lépéssel közeledne a megoldás felé. — Az ülés utolsó tárgya Ulysse *Robert* minket is közelről érdeklő felolvasása volt, a besançoni városi könyvtár

négy kódexéről, melyek közül szerinte kettő kétségtelen Korvin-kódex, mig a másik kettő valószinüleg szintén a nagy király gyüjteményéből származik.

Ugy erről a dolgozatról, mint azokról, a melyeknek a kongresszuson csak címeit jelezték, de időhiány miatt bemutatásukról le kellett mondani s melyek épen ezért vita vagy tanácskozás anyagául nem is szolgálhattak, részletesen meg fogok emlékezni a kongresszusi kiadványról a Magyar Könyvszemle részére irandó ismertetésemben. Most még a történeti hüség kedveért fölemlítem, hogy a kongresszus tagjai testületileg meglátogatták a világkiállitás könyvészeti részét, a nemzeti könyvtárt és Roland Bonaparte herczeg remek magánkönyvtárát s ezeken kivül kirándulást tettek Chantillybe. Mind e helyeken a leghivatottabb szakemberek magyarázataiban volt részünk.

Az utolsó ülésen egyhangulag elhatároztatott, hogy ezentúl ötévenként nemzetközi könyvtárnoki kongresszusok fognak tartatni

Az elmondottak után a kongresszusok jelentőségét ismételten bangsulyoznom fölösleges. Mondhatom, több irányban nyertem erős impulzust a könyvtári tevékenység körében. S remélhetőleg nálunk is mind kedvezőbbek lesznek a viszonyok arra, hogy a modern könyvtári elvek keresztülvitelében a munkakedv és lelkesedés megtalálja a maga feladatait.

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL

1901. ÁPRILIS 1-TŐL JUNIUS 30-IKÁIG.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 1936 db., áthelyezés útján 1 db., ajándék útján 107 db., vétel útján 271 db., összesen 2315 darab nyomtatvánnyal szaporodott. Ezen felül köteles példányok czímén beérkezett: alapszabály 213 db., falragasz 746 db.. gyászjelentes 1765 db., hivatalos irat 132 db., műsor 208 db., perirat 21 db., püspöki körlevél 134 db., színlap 2420 db., zárszámadás és jelentés 1489 db., vegyes 634 db., összesen 7762 db. apró nyomtatvány.

Vételre fordíttatott 1552 korona 98 fillér és 67·50 márka.

A könyvtár nyomtatványi osztályának anyagát a következők szaporították ajándékaikkal: Abo város múzeuma (5 db.), Áldásy Antal (2 db.), a Bányászati és Kohászati Lapok szerkesztősége Beszterczebányáról, a bécsi császári tudományos akadémia (4 db.), a bécsi cs. kir. központi statisztikai bizottság (2 db.), Budapest székesfőváros tanácsa, Csiki Ernő, Eisler Mátyás Kolozsvárról (2 db.), Esterházy Sándor Kassáról (2 db.), Farkas R., Fejérpataky László (2 db.), Firtinger Károly, a m. kir. földmivelésügyi ministerium, Fraknói Vilmos (14 db.), Havran Dániel, Herman Ottó, Hódmezővásárhely tanácsa, Horváth Géza (2 db.), Hory Endre Kolozsvárról, a képviselőházi iroda (11 db.), Náday Ferencz A.-Dabosról, a magyar heraldikai és geneologiai társaság, a magyar kir. földtani intézet, a Magyar Nemzeti Múzeum irodája, a Magyar Tud. Akadémia (6 db.), Mártoffy Imre Ujpestről, Mayor John Cambridgeből, a m. kir. meteorologiai intézet, a Műbarátok

köre, Müller Adolf, az országos állatvédő egyesület (2 db.), az országos múzeum- és könyvtár-bizottság, az Országos Törvénytár szerkesztősége (2db.), az osztrák cs. k. kereskedelmi miniszterium, Sepsiszentgyörgy város tanácsa, a bécsi svéd-norvég követség, Szalay Imre, Teutsch Gyula Brassóból, a triesti ált. biztosító társaság, az uruguayi köztársaság kormánya, a vallás- és közoktatásügyi miniszterium, Vámbéry Rusztem (7 db.), Vámosy István Pozsonyból, Weigl Sándor Bécsből (12 db.).

Nevezetesebb szerzemények: Canisius P. Keresztény tudománynak rövid summája. Nagyszombat, 1596. (50 koronáért). Hodosy S., Előrálló toronyban helyeztetett vigyázó. Debreczen. (70 koronáért). Mindakettő unicum. Historia az Volter királynak az Francisco éneke nótájára. Lőcse, 1640. (Ajándék). Biblia töredék a Vizsolyi-biblia betüivel, könyvtábláról kiáztatva.

A könyvtár helyiségeiben 3620 egyén 8816 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 448 egyén 650 kötetet használt.

A lefolyt évnegyedben 901 munka osztályoztatott, a melyekről összesen 1212 czédula készíttetett. Kötés alá lett készítve 437 munka 592 kötetben.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe a negyedév folyamán 568 csomag érkezett; ugyaninnen 665 levél expediáltatott, a miből 490 reklamálás volt.

II.

A *kézirattár* a lefolyt évnegyedben ajándék útján 2 irodalmi levéllel, vásárlás útján 502 irodalmi levéllel, 37 kézirattal és 5 db. irodalmi analektával gyarapodott. Az aránylag nagymérvű gyarapodás legfőbb tényezője Egressy Gábor nagynevű színművészünk irodalmi hagyatékának és levelezésének megszerzése volt. E nagybecsű gyűjtemény, a mely részben Mai Henrik és fia antikvár czégtől, részben Egressy Akos színművésztől 1120 koronáért szerkesztetett meg, 18 kézirattal és 651 irodalmi levéllel és 87 irodalmi analektával gazdagította a kézirattárat. A kéziratok közt vannak Egressy Gábor törökországi naplója és színművészeti tankönyve is, mindkettő telve nyilvánosságra még nem jutott részletekkel. A levelezés pedig nemcsak a magyarországi színészet történetének első rangú forrás anyaga, hanem irodalomtörténeti szempontból is igen becses anyagot foglal magában s e mellett a szabadságharczra és az emigráczióra vonatkozó darabokban is igen gazdag. Kétségtelen, hogy a szerzemény a könyvtár újabb gyarapodásai között a legbecsesebbek és legérdekesebbek közé tartozik. Egyéb szerzemények Cohentől 6 db. irodalmi levél, a Pulszky levelezés kiegészítéseül, továbbá aukczió útján Heberle kölni antikvártól 10 db. irodalmi levél, Gilhofer és Ranschburg bécsi antikvár czégtől 6 db. irodalmi levél és két kézirat, köztük

Koburg Ferdinánd hg. és felesége, szül. Koháry Mária hgnő gyermekeinek szüleihez írt üdvözlő verseiből és leveleiből egy kolligatum. A vásárlásokra fordított összeg 1312 korona 68 fillér és 118 márka 10 pfennig. Ajándékozók voltak dr. Jókai Mór, ki Frecskay János közvetítésével br. Jósika Miklós egy igen érdekes levelével, és dr. Takáts Sándor. a ki egy ismeretlennek Kisfaludy Sándorhoz írt levelével gazdagította az irodalmi levélgyűjteményt.

Az újabb szerzemények feldolgozása megtörtént, kivéve az Egressy-gyűjteményt, melynek végleges rendezése még folyamatban van.

Az évnegyed folyamán 41 kutató 147 kéziratot használt.

III.

A *hírlap-osztály* gyarapodása. *a)* Köteles példányokból: kimutatással csomagban: 522 hirlap 14,563 száma; egyes számokban 4335 szám; *b)* Ajándék a Nemzeti kaszitótól 1237 szám, Vadnay Károly úrtól Hölgyfutár 1856—61 és Emich Gusztáv úrtól a Bolond Miska 1860—67. és a Handabanda 1863 évfolyamai, és 15 hetilap 2403 száma; összesen 537 évf. 22.538 száma.

A könyvtár helyiségében 658 olvasó 1419 kötet hirlapot, házon kívűl 4 olvasó 18 kötet hirlapot, összesen: 662 olvasó 1437 kötet hirlapot használt.

Czéduláztatott 30 új hirlap és 303 évfolyam, kötés alá adatott 253 kötet hirlap.

A köteles példányok, melyek kimutatással (csomagokban) érkeztek be, a gyarapodási könyvbe irattak és a nyilvántartási lapokra vezettettek; ezeken kívűl a számokban beérkezett hirlapok is összegezve osztályoztattak és elhelyeztettek.

IV.

A *levéltári osztály* a lefolyt érnegyedben ajándék útján 154 db. irattal és 1 fényképpel, vétel útján 1387 db. irattal és 31 fénykép másolattal, összesen 1573 darabbal, s azonkívűl letétemény útján több ezerre menő irattal gyarapodott.

Vételre fordíttatott 1638 kor. 89 fill. és 69 márka 80 pf.

A törzsanyag gyarapodása között van 2 db. középkori oklevél, 182 db. újabbkori irat, 3 db. czéhirat, 1282 db. az 1848/49-iki szabadságharczra és az emigráczióra vonatkozó irat és 32 fénykép.

Ajándékaikkal Forgách József Kassáról, Joachim Gyula Győrből (néhai Rajkai Ragos Kálmán 1848/49-iki honvédszázados hagyatékából), Óváry Lipót orsz. levéltárnok, Püspöky Gráczián. Varjasi Suhajda József, Thuróczy Vilmos, Nyitra vármegye főispánja és Weinwurm Antal, letétemény útján Szirmay Balamér gyarapították gyűjteményünket.

Nevezetesebb szerzeményeink között első helyen említendő Dunyov István 1861-iki olasz legiobeli ezredes levelezése, mely vétel útján jutott birtokunkba. Az 1269 darabot számláló gyűjteményben vannak levelek Kossuth Lajostól, Ihász Dánieltől, Pulszky Ferenctől, Klapka Györgytől, Türr Istvántól, Helfy Ignácztól s az emigráczió több más nevezetes alakjától. A gyűjtemény az 1848/49-iki szabadságharczra és az emigráczióra vonatkozó iratok csoportjában, az olasz legió iratai függeléke gyanánt fog elhelyeztetni. Ugyancsak e csoportot gazdagítja egy 69 darabból álló 1848/49-iki kiáltvány-gyűjtemény, mely jobbára ritka, ma már nehezen hozzáférhető darabokat foglal magában.

Letétemény útján a Szirmay-családnak már korábban elhelyezett levéltára gyarapodott a család borsodi ágának több ezerre menő irataival.

A lefolyt évnegyedben 54 kutató 11584 darab iratot használt. Kikölcsönöztetett 22 térítvényen 411 db. irat, 34 db. fényképmásolat és 1 db. pecséthasonmás.

Az új szerzemények mind feldolgoztattak, köztük a Dunyovféle levelezés is, melynek bevezetése az osztály növedéki naplójába most folyik s nehány nap mulva be lesz fejezve. A törzsanyagból az 1848/49-iki osztrák mozgalmakra vonatkozó kiáltványok gyűjteménye rendeztetett, és az egész nagy 1848/49-es kiáltvány-gyűjteményről megkezdetett a kettős (év és kiállító szerinti) czédula-katalogus elkészítése. A családi levéltárak közül a Tallián és a Tihanyi családok levéltárai teljesen rendeztettek; a Tallián család levéltár 4 db. XIII., 71 db. XIV., 139 db. XV. és 24 db. XVI. századi, tehát 237 db. mohácsi vész előtti eredeti okiratot és 14 db. másolatot, továbbá 123 db. XVI., 962 db. XVII., 4132 db. XVIII. és 2610 db. XIX. századi iratot s 43 db. genealogiát, 29 elenchust és 8 rajzot, összesen 8158 darabot, a Tihanyi család levéltára pedig 19 db. XV. századi eredeti oklevelet 66 db. mohácsi vész előtti oklevél másolatát, 119 db. XVI., 915 db. XVII., 6850 db. XVIII., 6548 db. XIX. századi iratot, 268 db. genealogiát, 142 elenchust és 28 rajzot, összesen 14,955 darabot foglal magában. Folyamatban van a Szirmay és a Melczer családok levéltárának rendezése.

Végül dr. Áldásy Antal segédőr befejezte a levéltári osztályban őrzött czímeres-levelek rendszeres katalogusát, melylyel az osztály kiadványainak sorozatát legközelebb reméljük megkezdhetni.

A BUDAPESTI MAGYAR KIRÁLYI TUDOMÁNY-EGYETEM KÖNYVTÁRA 1900-BAN.

A budapesti magyar királyi tudomány-egyetem könyvtárának 1900. évi állapotáról dr. *Ferenczi* Zoltán igazgató az alábbi jelentést intézte a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez:

A budapesti m. kir. tudomány-egyetem könyvtárának 1900. évi működéséről és állapotáról szóló igazgatói jelentésemet a legmélyebb tisztelettel a következőkben van szerencsém megtenni:

I. A mult év egyik legfontosabb eseménye egy könyvtári új ügyviteli szabályzat kidolgozása. Ezt az ügyviteli szabályzattervezetet, mely még 1899-ben készült, Nagyméltóságod nekem kiadatni méltóztatván esetleges átdolgozás végett, ez megtörtént 1900. január havában s az egyetemi állandó könyvtári bizottság és t. Tanács is elfogadván, Nagyméltóságod 4524/901. sz. a. némi módosításokkal megerősítni méltóztatott. E szabályzat hivatva van a könyvtár helyzetét szabatosabban körülírni, jövedelmeit biztosítni s egy pár addig határozatlan elvi kérdést tisztázni, végre a könyvtár használatát kiterjeszteni. Ez az új ügyviteli szabályzat egyszersmind szükségessé tette a könyvtár már elavult szervezeti szabályzatának is átdolgozását. Ez okból erről jelentést is tevén a t. Tanácsnak, ez megadta rá a felhatalmazást annyival is inkább; mert éppen munkába vette az egész egyetem életét felölelő szabálytervezet kidolgozását, melynek ez is egyik része lesz. E szervezeti szabályzatot alólírt és dr. Máté Sándor, első őr elkészítvén, jelenleg már hivatalos tárgyalása is a könyvtári bizottság részéről befejeztetett.

E mellett átvevén a könyvtár vezetését, első gondomat tette a könyvtár anyagi helyzetének tiszta képét adni. Ez alkalommal kiviláglott, hogy a könyvtár a csekély évi általány miatt körülbelől 38 ezer korona adósságot volt kénytelen csinálni könyvárusoknál évek sora alatt. Ezt fölfejtvén a t. Tanács, valamint Nagyméltóságod előtt, Nagyméltóságod azonnal kegyes volt kiutalni 13,956 sz. a. 5772 koronát, mint az egyetemi »könyvtári illeték«-ből befolyt többletet, s elrendelni méltóztatván az ügyviteli szabályzat kapcsán, hogy a »könyvtári illetékek« egyészen s az új hallgatók kari beigtatási díjának fele a könyvtári általányhoz kapcsoltassanak minden levonás nélkül, ez által a könyvtári általány már is lényegesen emelkedett. De ezenkívül egyetemünk t. Tanácsa elhatározta 1900 junius havi rendes ülésén, hogy magának az állami rendes alapáltalánynak lényeges emelését fogja kérni egy e végre kidolgozott és indokokkal ellátott emlékiratban, mely el is készült s jelenleg már Nagyméltóságodhoz föl is van terjesztve. Ebben a t. Tanácsot különösen s első sorban az a főindok vezette, hogy nincs egyetlen hasonló nagyságú egyetem

sem egész Európában rendezettebb viszonyok közt, hogy átalánya ily kevés volna. Hiszszük, hogy e körülmény hangsúlyozása, s Nagyméltóságod és a magas kormány jóakarata könyvtárunk állását jövőben a multnál sokkal kedvezőbbé fogják tenni a hazai tudományosság és közművelődés érdekében.

Mult évben zajlott le a párisi világkiállítás. Ezen könyvtárunk annyiban részt vett, hogy öt becses művet és kéziratot állított ki a gyűjteményes kiállításban, kellő biztosíték mellett. Ezenkívül alulírt előterjesztést tett Nagyméltóságodhoz a kiállítás alkalmával rendezett könyvtári congresszusra egy hivatalnok kiküldése iránt; de a szükséges úti átalányt nem nyerhetvén meg, a kiküldés elmaradt. Kiemelendő végre, hogy az egyetemi könyvtár hivatalos óráinak egy, a multnál helyesebb beosztását fogadta el a t. Tanács könyvtári bizottságunk előterjesztésére, névszerint a könyvtári hivatal 1900 márcz. 1-től nyitva van naponként 9—2-ig és megfelelő felügyelettel, melyet a hivatalnokok felváltva teljesítenek, d. u. 3—6-ig. A közolvasóterem és folyóirat-osztály nyitvatartása maradt, mint volt. Ez az intézkedés lényegesen előmozdítja a könyvtár használatát s kedvező eredményei azonnal mutatkoztak.

II. Könyvtárunk személyzetének ügyeiben a következő változások rörténtek: 1. Dr. Ferenczi Zoltán igazgató, 1900 január 1-től a VI. fizetési osztály első fokozatába lépett elő. 2. Dr. Máté Sándor első őrnek Nagyméltóságod a helyettes igazgatói teendőkért 500 korona tiszteletdíjat méltóztatott kiutalni 100,562/899. sz. a. U. ő. a VII. fizetési osztály II. fokozatába lépett elő. 3. Kudora Károly másod-őrnek ötödik ötéves korpótléka folyósíttatott. 4. Dr. Dézsi Lajos, II. oszt. tiszt első ötéves pótléka folyósíttatott s ugyanő a IX. fizetési osztály II. fokozatába lépett elő 74,872/900. sz. a. 5. Tetzel Lőrincz, III. oszt. könyvtártiszt a X. fizetési osztály II. fokozatába lépett elő. 6. Czeizel J. László napidíjas az Iparművészeti Muzeumhoz segédkönyvtárnoknak neveztetvén ki, helyette 1900 szept. 1-től Barbul Sándor, egyet. hallgatót alkalmaztam. 7. Barbul Jenő napidíjas részére Nagyméltóságod 200 korona jutalmat méltóztatott engedélyezni 85.825. sz. alatt. 8. Szolgáink közül előléptek magasabb fokozatba Misell Jakab és Halász Alajos.

III. A könyvtár rendes munkálatain kivül könyvtárunk belső életéből kiemelendők a következők: 1. A kézirati katalogus III. kötetének befejezése. 2. A megboldogult Schvarcz Gyula egyet. tanár könyvtárának megbecslése Nagyméltóságod rendeletéből, melyet azóta Nagyméltóságod könyvtárunk részére 8000 koronával megvenni méltóztatott. 3. A könyvtár belső tisztogatása az egyetemi gazdasági hivatallal egyetértve, újra rendeztetett. 4. Nagyméltóságod elrendelni méltóztatott alulírt felterjesztésére

a könyvtárba nyiló ajtók átalakítását, az épületnek villámhárítóval ellátását, a melyek megtörténtek; az új tűzjelző elkészítése pedig munkában van. 5. A Szilágyi-könyvtár feldolgozása munkába vétetett s az 1901. év első felében mindenesetre be lesz fejezve. 6. Az egész hirlaposztály új czédulázását s ez által a hiányok pontos kimutatását elkezdettem; ennek magyar része teljesen el is készült s már szeptember havában a külföldi folyóiratok hasonló feldolgozása került sorra. 7. Munkába vétetett a könyvtár összes anyagának átnézése, a czédulák és művek összehasonlítása, a külön felvett művek részeinek egyesítése, valamint a még föl nem vett művek katalogizálása.

IV. A könyvtár bevételei voltak 1900-ban: átalányban 29,000 korona, kamatjövedelemben 220 kor. 34 fillér, külön kiutalványozva 5772 korona = 34,992 kor. 34 fillér. Ez az összeg teljesen az 1900. évet megelőző könyvtári kötelezettségek fedezésére fordíttatott. Ehhez járul, hogy a t. bölcsészeti kar spanyol művek beszerzésére 684 kor. 68 fillért engedélyezett; de csak 1901-ben szolgáltatta át értök az összeget.

Mindamellett, hogy az összes bevételt megelőző kötelezettségek kiegyenlítésére fordítottam, a könyvtár a mult évben is szépen gyarapodott; mert a könyvtár növelése meg nem állhat. Igy vétel útján 1852 kötettel, 3 régi magyar könyvtári művel, ajándékból 1709 kötettel, összesen 3561 kötettel, füzettel és térképpel szaporodott. Ezek közt van 133 egyet. irat, 409 tudori értekezés külföldi cserepéldányokból s hazai tanintézetektől és a nm. Ministeriumtól kapott 209 értesítő, összesen 741 darab.

Feltünő e számban mindenesetre a tudori értekezések csekély száma. Ennek oka azonban az, hogy a csereviszony a külföldi egyetemekkel nincs még eléggé rendezve, más részről az, hogy a rectori hivatalhoz beérkezett tudori értekezéseket és egyet. nyomtatványokat könyvtárunk nem mind kapja meg. mint ez pl. Kolozsvárt gyakorlatban volt.

Könyveket ajándékoztak: *a)* Hatóságok, intézetek, testületek és szerkesztőségek: M. kir. kormány, cs. és kir. közös kormány, osztrák cs. kir. kormány, dalmátiai orsz. kormány, felső-ausztriai kormány, morva országos kormány, sziléziai kormány, amerikai Egyes.-Államok kormánya, görög kormány, svéd kormány, norvég kormány, olasz kormány, orsz. képviselőház, államnyomda, k. u. k. Kriegs-Archiv, budapesti m. kir. állami rendőrség főkapitánya, Alsófehérvármegye alisp. hiv., Csongrádmegye, Torda-Aranyos vármegye, Budapest székesfőváros, Hódmező-Vásárhely város tanácsa, Krakó városa, Sanja város, Sepsi-Szent-György város tanácsa, Szeged sz. kir. város, Temesvár városa, Varasd város tanácsa, Veszprém város polgármest. hiv., Vukovár tanácsa, Zágráb városa, vásárcsarnok igazgatósága (Bpest), Esztergomi r. k. érseki egy-

házmegye, Kalocsai r. kath. érsekség, a magyar kegyes tanítórend, Ciszterci ta-rend, a budapesti növendék-papság, m. kir. közp. statiszt. hiv., Székesfővárosi stat. hivatal, Zágrábi stat. hiv., Osztrák statiszt. hiv., Bulletin Russe de statistique financière et de législation, Bpesti keresk. és iparkamara, Kolozsvári keresk. és iparkamara, Maros-Vásárhelyi keresk. és iparkamara, Miskolczi keresk. és iparkamara, Magyar hites szab. ügyvivők testülete. M. Tud. Akadémia, Bécsi csász. tud. Akadémia, Reale accad. dei Lincei, Smithsonian Institution, Izr. Magy. irod. társ., Deutsche Shakespeare-Gesellschaft, Magyar Nemzeti Múzeum, Iparműv. Múzeum, Országos Képtár, Múzeumok és könyvtárak orsz. bizottsága, Emke, ó-gyallai csillagda, Magyar jogászegylet. Magy. Herald Társ., Bpesti orvosi egylet, Magyar mérnök és építész-egylet, M. kir. földtani intézet, M. kir. meteorol. és földmagness. intézet, Norweg. Meteorol. Institut, Militärgeogr. Institut Wien, Paläontol. Intitut Wien, Norwegian North-Atlantic Expedition, Epigr. Numismat. Cabinet in Graz, Erdélyi Múzeum-egylet, Erdélyi Kárpát-egylet, Bács-Bodrogvárm. tör. tár., Hunyadmegyei tört. és régész. társ., Szepesmegyei tört. társ., Verein f. siebenbürg. Landeskunde, Stefánia-Szegény-Gyermekkórház (Bpest), Orsz. állatvédő egyes., Societa svizzu di Beneficenza in Milano, Fairmount Park Philadelphia, Kir. József-Műegyetem könyvtára, A k. keresk. Múzeum könyvtára, Bécsi egyetemi könyvtár, John Crerar Library Chicago, A firenzei nemzeti könyvtár, Rothschild Károly könyvt. Frankfurt a. M., Lipcsei egyetemi könyvtár, New-York public library, Société nouvelle de librairie (Paris), Weidmann'sche Buchhdl., Bpesti egyetem bölcs. kara, Egyetemi növénytani intézet, Classica-philol. Seminarium (Budapest), Alkotmány szerk., a Magyar Nemzet szerk., Pester Lloyd szerk., Pesti Hirlap szerk., Pesti Napló szerk., Budapesti Szemle szerk., Magyar Nyelvőr szerk., Erdélyi Múzeum szerk., Ország-Világ szerk., Vasárnapi Ujság szerk., Bolond Istók szerk., Borsszem Jankó szerk., Kakas Márton szerk., Üstökös szerk., Budapesti Közlöny szerk., Jogtud. Közlöny szerk., Büntetőjog Tára szerk., Műcsarnok szerk., Magyar Iparművészet szerk., Magyar Ipar szerk., Technologiai Lapok szerk., Religio, Vallás szerk., Protest. egyh. és isk. lap szerk., Jézus Szents. Szivének Hirnöke szerk., Szüz Mária Virágos Kertje szerk., Magyar Paedagogia szerk., Orsz. középisk. Tanáregyesületi Közlöny szerk., Magyar Szemle szerk., Magyar Sión szerk., Magyar Zsidó-Szemle szerk., Színészek Lapja szerk., Gyógyászat szerk., Gyógyszerészeti Hetilap szerk., Gyógyszerészeti Közl. szerk., Corvina szerk., Leopoldina szerk., Bpesti Gyorsíró szerk., Gyors-irászati Lapok szerk., Magyar Nemzetgazda szerk., Correspondenzblatt szerk., Armenia szerk., Rivista Dalmatia szerk., Sbornik szerk.

A magyar egyetemek és felső tanintézetek közül: Budapesti egyetem, Kolozsvári egyetem, Zágrábi egyetem, Egri érseki joglyceum, Kecskeméti jogakadémia, Nagyváradi jogakad., Beszterczei ág. hit. ev. gymn., Ev. ref. colleg. N.-Enyed. Azonkívül a magyarországi középiskolák egy része közvetetlenül küldte be értesítőjét, másik részét a nagym. vallás- és közokt. m. kir. ministerium útján kapta a könyvtár. A külföldi egyetemek közül: Universidad de los Andes (Venezuela) Athenei egyetem, John Hopkins universiti of Baltimore, Baseli egyetem, Bécsi egyetem, Bonne-i egyetem, Cagliari-i egyetem, Christianiai egyetem, Czernowitzi egyetem, Edinburgh-i egyetem, Glasgow-i egyetem, Gráczi egyetem, Greifswaldi egyetem, Grenoble-i egyetem, Hallei egyetem, Helsingfors-i egyetem, Jassy-i egyetem, Kopenhágai egyetem, Krakói egyetem, Lausanne-i egyetem, Lyoni egyetem, Melbourne-i egyetem, Nebraskai egyetem (Amerika), University of the State of New-York, École normale superieure (Paris), Scuola di Agricoltura Portici, Prágai egyetem, Sophiai egyetem, Strassburgi egyetem, Tübingai egyetem, Zürichi Polytechnicum. A magánosok közül: dr. Acsay Antal, Adler S. (Bécs), dr. Balás Elemér, Balch Swift Edwin (Philadelphia), Balch Thomas Willing (Philadelphia), dr. Békefy Remig (Bpest), Belházi János, dr. Bókay Árpád, Bollack Léon (Paris), Bornhak Conrad (Leipzig), Buday Aladár, Bulova Ad., Carter H. Alfred (London), Cato Aticensis álnevű szerző (Frankfurt a. M.), Cholnoky Imre, Crivetz Théodore (Bukarest), Csippék Sándor (Nyitra), Danielson Joh. Rich. (Helsingfors), Dávid János, Dedek Crescens Lajos (Bpest), Denis H. (Brüssel), dr. Dézsi Lajos (Bpest), Érdujhelyi Menyhért, dr. Fejérpataky László (Budapest), dr. Ferenczi Zoltán egyetemi könyvtárig., dr. Goldziher Ignácz, dr. Gopcsa László (Bpest), dr. Gyulai Farkas (Kolozsvár), dr. Győry Tibor (Bpest), Hagerup H. (Kopenhága), Hartwig Otto (Marburg), Havass Rezső (Bpest), dr. Hegedüs István (Bpest), Honti Rezső (Bpest), Hornyánszky Gyula, dr. Illésy János (Bpest), Kanóczi István (Bpest), dr. Károlyi Árpád, Katona Lajos, Kleintjes Philip, dr. Kollányi Fer., dr. Kondor Aladár (Bpest), dr. Körösy Józs., dr. Kövesligethy Radó (Bpest), Lamprecht u. Kötzschke, dr. Láng Lajos (Bpest), dr. Lázár Béla (Bpest), dr. Losonczy Lajos (Pozsony), Löw Immanuel (Szeged), Lukas Franz Carl, Maddalena E., dr. Margalits Ede, dr. Márki Sándor (Kolozsvár), dr. Mayr Aurél, Merck E. (Darmstadt), Meszélyi Gyula szatmári püspök, Milhoffer Sándor (Bpest), dr. Molecz Béla, dr. Neményi Imre, dr. Némethy Géza (Bpest), dr. Max v. Niessen (Wiesbaden), dr. Odkolck Aug. (Bécs), Pálfi Márton (Kolozsvár), Pallioppi Emil (Celerina), Pfeifer János, Polk William, Pór Antal, Reiner Ignácz (Bpest), dr. Reiner János (Bpest), Reiner Zsigmond (Bpest),

Riedl Frigyes, Rosenthal Jacque (München), Sawyer James (Birmingham), Sogliano Antonio (Nápoly), Stourdza Grigori (Paris). Szádeczky Béla (Kolozsvár), dr. Szádeczky Lajos (Kolozsvár), Szalay László (Bpest), Szigetváry Iván (Bpest), Tauffer Jenő (Temesvár), Tenicheff W., dr. Ponori Thewrewk Emil (Bpest), Timonoff V. E., Tóth Mike (Kalocsa), Vásárhelyi Zsigm., Walter Gyula, Wass József antiqu., Weinland Frank, Zimmert Károly (Nikolsburg. Mähren).

Az ajándékozás közül különösen ki kell emelnem azt, hogy néhai dr. Krayzell Aurél kir. tan., a Ferencz József-rend lovagja, Sárosmegye tiszti főorvosának örökösei, t. i. özv. Krayzell Aurélné (szül. Kéler Alin), Horváth Ödönné (szül. Krayzell Aranka) és dr. Horváth Ödön, mint vő, a megboldogult egész könyvtárát, mely túlnyomólag a homeopathiára vonatkozó orvosi irodalomból áll, 186 művet 345 kötetben, könyvtárunknak ajándékozták, melyről annak idejében Nagyméltóságodnak a tek. Tanács útján külön is tettem előterjesztést.

A könyvtár használatát feltüntető táblázatokat a mult évben már eszközölt javítással, I—IV. sz. a. mellékelem. A külföldi könyvtárakkal és tudományos intézetekkel való érintkezéseinkről a következő jegyzék szól:

1. Augsburgi városi könyvtár. 2. Bécsi cs. és kir. udvari könyvtár. 3. Bécsi cs. és kir. egyetemi könyvtár. 4. Berlini egyetemi könyvtár. 5. Boroszlói egyetemi könyvtár. 6. Brüsseli kir. könyvtár. 7. Czernovitzi egyetemi könyvtár. 8. Genti egyetemi könyvtár. 9. Gráczi egyetemi könyvtár. 10. Heidelbergi egyetemi könyvtár. 11. Lembergi egyetemi könyvtár. 12. Leydeni egyetemi könyvtár. 13. Lillei egyetemi könyvtár. 14. Lipcsei egyetemi könyvtár. 15. Marburgi városi levéltár. 16. Müncheni kir. könyvtár. 17. Párisi Bibliothèque nationale. 18. Pármai kir. könyvtár. 19. Prágai egyetemi könyvtár. 20. Spittali kir. kapitányság. 21. Utrechti egyetemi könyvtár.

Ezenkívül különösen élénk volt érintkezésünk a hazai tudományos intézetekkel, melyek megkereséseit mindig a legnagyobb készséggel intéztük el s így a könyvtár forgalma állandó emelkedést és élénkséget mutat.

I. TÁBLÁZAT.

Az egyetemi könyvtár olvasótermét az 1900. évben látogatókról foglalkozási ág szerinti kimutatása.

	Január	Február	Márczius	Április	Május	Junius	Szeptember	Október	November	Deczember	Összesen
Jog- és államtud. hallgató	80	46	73	17	24	6	585	300	156	81	1368
Orvostanhallgató	22	8	3	4	—	—	80	68	27	10	222
Bölcsészettanhallgató	22	34	9	4	5	1	283	130	47	18	553
Gyógyszerészettanhallgató	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	3
Hittanhallgató	—	1	—	—	2	—	1	1	2	1	8
Műegyetemi hallgató	21	9	11	4	6	1	51	24	25	35	187
Közép- és szakisk. tanuló	3	1	1	1	1	1	5	—	1	1	15
Állatorvostanhallgató	5	7	3	—	1	2	8	5	8	3	42
Jog- és államtud. szigorló	3	4	2	1	1	—	5	13	7	1	37
Orvostani szigorló	—	3	—	—	—	—	5	1	3	3	15
Bölcsészet szigorló	—	—	—	—	—	—		—	—	—	—
Ügyvédjelölt és joggyakornok	11	16	13	3	11	17	33	28	26	14	172
Tanár- és tanítójelölt	3	—	2	—	1	1	1	4	3	2	17
Magánzó	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Hivatalnok	10	9	14	5	2	1	7	8	10	1	67
Hirlapíró és író	—	5	3	—	—	—	6	1	1	—	16
Tanár és tanító	3	4	1	3	1	—	4	6	2	4	28
Ügyvéd	3	—	—	—	—	—	2	3	3	2	13
Orvos	—	1	2	—	—	—	—	2	2	—	7
Lelkész	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Katonatiszt	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kereskedő	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	2
Mérnök	2	1	—	—	—	—	1	—	1	—	5
Művész	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vegyész	—	1	—	—	—	—	2	1	—	1	5
Műiparos	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gazdász	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Erdész	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gyógyszerész	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	2
Közigazgatási t. hallg.	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	3
Összesen	188	151	139	42	55	21	1083	596	326	178	2789

A 2.789 látogatási jogosultsággal biró olvasó 53,470 izben vette igénybe az olvasótermet és itt 57,999 művet használt. Az erre vonatkozó részletes kimutatás a II. táblázatban foglaltatik.

II. TÁBLÁZAT.

Az egyetemi könyvtár közolvasótermének forgalma az 1900. évben.

Hónap	Olvasók összszege	A használt művek szakok szerint									A használt művek összege
		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	
		Hittudom.	Jogtudom.	Államtud.	Orvostud.	Mathem. és term.-tud.	Bölcsészet- és nevel.-tud.	Történelmi és földr.-tud.	Nyelvészet és irodalom	Egyet. encyel. és vegyesek	
Január	6235	31	2583	701	662	736	231	857	557	459	6817
Február ...	6487	11	3193	816	662	542	131	794	609	590	7348
Márczius ...	8089	10	3814	923	829	569	90	696	753	912	8596
Április	3645	16	1793	480	354	235	70	313	375	328	3964
Május	3635	10	1933	596	266	257	57	392	187	235	3933
Június	1424	5	620	180	116	110	46	152	156	159	1544
Szeptember	2638	13	969	191	303	295	105	358	265	300	2799
Október ...	7100	19	3072	718	623	611	210	761	777	820	7611
November	7939	14	4014	871	695	515	160	671	907	591	8438
Deczember	5918	18	2833	500	677	531	175	590	681	344	6349
Összesen ...	53470	147	24824	5976	5187	4301	1275	5584	5267	4738	57399

Az olvasóterem július és augusztus hóban zárva volt.

III. TÁBLÁZAT.

A budapesti egyetemi könyvtár tanári dolgozó- és folyóirati termében a használati forgalom az 1900. évben.

Hónap	Az olvasók száma	A használt művek szakok szerint													A használt művek száma
		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	Ősnyomtalvány	Folyóirat	Kézirat	Vegyes	
		Hiltudom.	Jogtudom.	Államtud.	Orvostud.	Mathematika és term.-tudom.	Bölcselet- és nevelés-tud.	Történelem és földrajz	Nyelvészet és irodalom	Egyetemes encycl.					
Január	216	31	53	18	13	23	104	95	47	22	—	222	—	41	669
Február	192	16	71	26	7	12	80	68	32	14	—	150	—	—	476
Márczius	270	29	75	40	19	7	101	59	45	—	—	258	—	—	633
Április	181	18	37	19	7	8	73	65	50	—	—	159	—	3	439
Május	208	21	43	20	3	15	55	12	48	49	—	180	—	—	446
Június	220	19	47	27	9	10	63	35	28	—	—	271	—	—	509
Július	48	2	9	3	2	4	34	18	8	—	—	61	—	—	141
Augusztus	12	—	1	—	2	2	5	7	4	—	—	7	—	—	2
Szeptemb.	232	3	19	24	28	7	93	112	44	60	—	218	—	—	608
Október	312	25	51	28	31	16	158	76	73	46	8	260	—	—	772
November	324	44	57	48	16	18	177	40	59	17	—	331	—	—	807
Deczember	328	30	37	20	23	14	162	36	56	44	5	287	—	—	714
Összesen	2543	238	500	273	160	136	1105	623	494	252	13	2404	—	44	6242

IV. TÁBLÁZAT.

A budapesti egyetemi könyvtár könyvkölcsönzési forgalma az 1900. évben.

Hónap	A kölcsönzők száma	A kölcsönvett művek szakok szerint													A kölcsönvett művek száma
		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	Ósnyomtatvány	Folyóirat	Kézirat	Vegyes	
		Hittudom.	Jogtudom.	Államtud.	Orvostud.	Mathematika és term.-tudom.	Bölcselet- és nevelés-tud.	Történelem és földrajz	Nyelvészet és irodalom	Egyetemes encycl.					
Január	402	37	93	24	22	8	53	185	147	10	12	98	5	4	698
Febr.	376	16	61	25	10	9	36	186	125	6	1	56	—	—	531
Márcz.	524	13	61	25	21	12	124	234	176	27	7	108	—	—	808
Április	270	15	37	14	18	7	71	136	107	3	7	38	12	—	465
Május	381	18	34	15	10	3	110	214	123	7	—	53	13	21	600
Június	310	15	109	44	3	2	80	182	121	2	—	22	—	—	580
Július	70	2	18	20	6	2	8	20	24	1	—	1	—	—	102
Aug.	52	1	15	17	2	1	4	14	20	2	—	—	—	—	76
Szept.	277	5	66	21	34	24	96	122	61	3	—	18	1	—	451
Okt.	357	1	49	23	22	34	133	169	67	8	—	23	—	—	529
Nov.	306	5	98	47	14	2	30	66	102	27	6	50	2	—	449
Decz.	311	5	83	42	19	7	25	79	127	28	11	45	—	—	471
Összes.	3636	133	724	317	181	111	770	1607	1200	124	44	512	33	4	5760

SZAKIRODALOM.

Ranschburg Viktor. *A szerzői jog nemzetközi védelmére alkotott berni egyezmény vonatkozással Magyarországra.* Budapest, 1901. 91 l. 8-r.

Hasznos munkát végzett Ranschburg Viktor azzal, hogy szakszerű fejtegetés kiséretében megismertette a magyar közönséggel is azt az egyezményt, a mely az irodalom és művészet alkotásainak védelmére alakítandó nemzetközi szövetség tárgyában létrejött. A szerzői jog nemzetközi védelmének kérdése ugyanis ujabb időben nálunk is mind gyakrabban merül fel egyes konkrét esetek alkalmával; olvasóközönségünk nagymérvű gyarapodása, a mi a fordítói tevékenységet folyton fejleszti, viszont a mindig fokozottabb figyelem, a melyben irodalmunk termékei a külföldön részesülnek, mind olyan jelenségek, a melyek a nemzetközi jogviszonyok kellő szabályozását teszik szükségessé. Azonban bevallhatjuk, hogy mindezekben a kérdésekben meglehetősen tájékozatlanság uralkodik nálunk.

Az a gondos tanulmány, a melyben Ranschburg Viktor a berni egyezményt különböző szempontokból megvilágítja, igen használható kalauz lesz mindazok kezében, a kiknek hivatása ezzel az ügygyel nálunk is érdemlegesen foglalkozni. A dolgozat értékét és használhatóságát fokozza az a körülmény, hogy szerző folytonosan utal a magyarországi viszonyokra s az egész kérdést a magyar közművelődés érdekeinek szempontjából tárgyalja. Czélja, mit nyiltan bevall, hogy Magyarország is csatlakozzék a berni szövetséghez s e csatlakozás nagy előnyeit alapos szakszerűséggel és sok tapasztalat alapján fejti ki. Magyarországnak a berni szövetségbe való bevonásával *Junker Károly* is foglalkozott. Szerző idézi is az ismert nevű bécsi bibliografusnak következő szavait: »Ámbár statisztikai kutatásunk azt mutatta, hogy a magyar korona országaiban a fordítási tevékenység aránylag nagyobb, mégis első sorban arra kell utalnunk, hogy épen a magyar iro-

dalomnak oly jelesei is vannak, kiket ma már messze hazájuk határain túl is ismernek. Magyarország termelése a művészet terén is kivitelképes, úgy hogy a magyar írók és művészek érdeke megkívánja a berni egyezményhez való csatlakozást. Ehhez járul, hogy épen Magyarországon sokkal szívesebben nézik a nemzetközi vállalkozásokat, mint Ausztriában és ellenkeznék is a magyar nemzet jellemével, ha Magyarország távol maradna egy oly egyezménytől, melynek méltán tulajdonítanak oly nagy jelentőséget és melynek czélja, hogy kiérdemelt jogok illojális befolyásolását megakadályozza.«

Ranschburg Viktor külön fejezetben ismertet meg a szerzői jog nemzetközi védelmére irányuló törekvések történetével, kezdve az 1878-iki párisi mozgalmon, melynek eredménye volt az »íróknak és művészeknek ma is virágzó nemzetközi egyesülete.« 1884-ben volt Bernben az első nemzetközi értekezlet, melyen Magyarországot Zádor Gyula képviselte s mely kidolgozta a *nemzetközi szerzői jog* tervezetét. Ezt a következő évben tartott újabb értekezleten végleg szövegezve a képviselt államok el is fogadták. Magyarország ezen a második értekezleten képviselve nem volt. Az egyezményhez megalkotásakor 10 állam járult hozzá u. m. Belgium, Franciaország, Haïti, Liberia, Nagybritannia, Németország, Olaszország, Spanyolország, Svajcz és Tunisz. Azóta csatlakoztak Luxemburg (1888-ban), Monaco (1889-ben), Norvégia (1896-ban) és Japán (1899-ben). Kívül állanak tehát: az Amerikai Egyesült-Államok, Ausztria, Magyarország, Németalföld és Oroszország. Szerző azonban fölemlíti, hogy Ausztria és Németalföld minden valószínűség szerint szintén csatlakozni fognak.

Szerző, mint már említettük, fölötte kívánatosnak tartja Magyarország csatlakozását is. Tanulmányának leghosszabb fejezete foglalkozik ezzel a kérdéssel. S a mit ki kell emelnünk, érvelésében a kiadói, üzleti szempontok úgyszólván eltörpülnek azon magasabb irodalmi és közművelődési tekintetek előtt, a melyek fejtegetéseiben szemei előtt lebegnek. Kimutatja, hogy a berni egyezményhez való csatlakozás által míg egyrészt a külföldi irodalmak értéktelen termékeinek beözönlését meg lehetne gátolni, másrészt a magyar írók jogai is kellő védelemben részesülnének külföldön. Mert a berni egyezmény tudvalevőleg első sorban a fordítási jognak szabályozását és biztosítását czélozza. Szerzőnk álláspontja, hogy e jogot mi is tiszteljük, de egyszersmind a magunk részére is követeljük meg, vagyis csatlakozzunk a berni egyezményhez. A kérdés problematikus része az, hogy olyan kis nemzet, mint a magyar, nagyobb mértékben rá lévén utalva idegen irodalmak termékeinek átültetésére, nem veszít-e a csatlakozás által? Szerzőnk az adatok nagy bőségével mutatja ki, hogy ha a fordítási jogok megszerzéseért valamivel nagyobb anyagi áldoza-

tokat is kellene hoznunk, ezek visszatérülnének egyrészt a mi íróink külföldi jövedelmei, másrészt a nagy kulturalis és nemzeti érdekek megvédése révén.

Ez alkalommal nem fogunk a kérdés behatóbb vizsgálatába bocsátkozni. Mindössze föl akartuk hívni az érdeklődők figyelmét Ranschburg Viktor könyvére, mely közli az egyezmény teljes franczia és magyar szövegét is, s a mely meggondolt, világos fejtegetéseivel bizonyára eléri azt, hogy az egész ügy nálunk is helyes irányba terelődve, az illetékes tényezők fokozott érdeklődésével fog találkozni. *e. l.*

Szinnyei József. *Magyar Irók Élete és Munkái.* VIII. kötet. 1—5. füzet.

Azóta, hogy Szinnyei nagy munkájáról utoljára szóltunk, öt ujabb füzet jelent meg. U. m. a VIII. kötet 1. füzete (az egész mű 65 füzete) mely a Löbl-Lüley, 2. füzete (66) mely a Lyci-Maholányi, 3. füzete (67) mely a Mahovszky-Mandelló, 4. füzete (68) mely a Mandelló-Markovits és 5. füzete (69 mely a Markovits-Maté Zsigmond nevek közé eső magyar írókkal foglalkozik. Az egész műből eddigelé 69 füzet jelent meg összesen 14,540 író életrajzát és munkáinak jegyzékét tartalmazva a már ismételten méltatott lelkiismeretes és alapos feldolgozásban. *(e.)*

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

I.

HAZAI FOLYÓIRATOK.

Az **Egyetemes Philologiai Közlöny** *XXV. évfolyamának 4. és 5. füzeteiben* (1901 április—május) *Magassy Antal* Posfalvai Tullok Mihály kéziratban maradt munkáit ismerteti — A *6—7. füzet* (1901 június—július) az 1901-iki magyar filologiai irodalom bibliografiai ismertetését közli *Hellebrant Árpád*tól.

Az **Erdélyi Múzeum** *XVIII. kötetének 4. füzetében* (1901 április 15.) *Török István* közelebbi adatokat közöl a kolozsvári ref. kollegium könyvtárában általa felfedezett s a folyóirat ez évi 1. füzetében már ismertetett latin-magyar szótárról. — Az *5. füzet* (1901 május 15.) közli *Erdélyi Pál* jelentését az Erdélyi Múzeum könyvtárának 1900. évi állapotáról. — A *6. füzetben* (1901 június 15.) *Gyalui Farkas* részletesen ismerteti a Budai Krónika Ranschburg-féle kiadását.

A **Grafikai Szemle** *XI. évfolyamának 4. száma* (1901 április) *Firtinger Károly*tól Mátyás király és a könyvnyomtatás, *Káldor Lajos*tól a szépművészeti stilusok rövid ismertetése czimű dolgozatokat közöl. — Az utóbbi dolgozat folytatásai az *5., 6. füzetekben* (1901 május és június) olvashatók.

Az **Irodalomtörténeti Közlemények** *XI. évfolyamának 2. füzete* a következő tartalommal jelent meg: B. *Radvánszky* Béla. Sztregovai Madách Gáspár versei. — Dr. *Sebestyén* Gyula, Vörösmarty kora. (Befejező közlemény.) — *Morvay* Győző, Galánthai gróf Fekete János. (II. közlemény.) — *Szily* Kálmán, Gúnyirat a nyelvújítók ellen 1795-ből. — *Hegedűs* István, Themistius és Dudith András. — Adattár: *Rexa* Dezső, Deák Ferencz levele a Vörösmarty árvák érdekében. — Dr. *Badics* Ferencz, Magyar írók ügyvédi vizsgálatai. — *Esztegár* László, Báró Jósika Miklós két levele. — *László* Imre, Id. gr. Ráday Gedeon halotti levele. — *Zoványi* Jenő. Holland tudósok levelei magyar tudósokhoz. — *Sz.*, Ének papok felavatására a XVII. század első feléből. — *Sz.*, Enek a kakasról. — *Hegedűs* István, Themistius XII. beszéde. — *Sz.*, A Festetich-kódex és még valami. — Ismertetések, bírálatok: Vörösmarty emlékkönyve (Ism. Cs. E.) Reinhold Köhler, Kleinere Schriften (Ism. Katona Lajos.) Suchier-Birch-Hirschfeld, Geschichte der französischen Litteratur. (Ism. T. J.) — Kisebb közlések: Misztótfalusi Kis Miklós életéhez. Pápai-Páriz-anekdoták. — Arany »Bajusz« cz. költeményének forrásához. (D.) — Irodalomtörténeti repertorium *Hellebrant Árpád*tól.

A **Századok** *XXXV. évfolyamának 4. füzetében* (1901 április 15.) rövidebb ismertetés olvasható Győry Tibor magyar orvostudományi bibliografiájáról. — Az *5. füzetben* (1901 május 15.) *L.* ismerteti Apponyi Sándor Hungarica czímű kiadványát. *Mangold Lajos* a hazai hirlapok történeti repertoriumát közli 1900 szeptembertől 1901 májusig. — A *6. füzetben* 1901 június 15.) *Mangold* közleményének folytatása olvasható.

II.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK.

Blätter für Volksbibliotheken und Lesehallen. *II. évfolyam 5—6. szám.* (1901 május—június): Gustav *Eggert*, Über das Einbinden von Volksbibliotheksbüchern. — L. *Liev*, Lesegesellschaften. — E. *Reyer*, Die Verwaltung der Central-Bibliothek in Wien (Befejező közlemény.)

Deutsche Litteraturzeitung. *XXII. évfolyam 15. szám.* (1901 április 13.): Alfr. *Erichson*, Bibliographia Calviniana. — *16. szám.* (1901 április 20.): Chronica Hungarorum. — *17. szám.* (1901 április 27.): Vom Ruhme Johannes Gutenbergs. — *19. szám.* (1901 május 11.): R. *Schachinger*, Die Wiegendrucke der Stiftsbibliothek in Melk, I. — *20. szám.* (1901 május 18.) *Gyalui Farkas*, Külföldi közkönyvtárakról (Lajos Rácz.)

Centralblatt für Bibliothekswesen. *XVIII. évfolyam 4. füzet.* (1901 április): Arthur *Wyss*, Gutenbergs Cisianus zu Dutsche. — Hans *Paalzow*, Die Pflichtexemplare und ihre Gegner. — W. M. *Lindsay*, Books (containing marginalia) of the Bibl. Heinsiana, now in the Bodleian. — Graf v. *Rehbinder*, Noch etwas über die Bibliothek des Seminars für Orientalische Sprachen zu Berlin. — A. *A.*, Die Gothenbürger Stadtbibliothek. — Recensionen und Anzeigen: Festschrift zur Gutenbergfeier, herausgegeben von der königl. Bibliothek zu Berlin (Milchsack.) W. J. von Eys, Bibliographie des Bibles et des Nouveaux Testaments en langue française des XVme et XVIme siècles (Hermann Suchier.) K. Burger, Monumenta Germaniae et Italiae typographica (R. S.) Ludwig Rosenthal über das fünfte Buch zu Rabelais Gargantua und Pantagruel (Hans Paalzow.) — *5. füzet.* (1901 május): Paul *Zimmermann*, Zur Geschichte der Waisenhausbuchhandlung in Braunschweig. — F. *Falk*, Jakob Merstetter, Adam Gelthufs und Johann Faust. — F. *Falk*, Wieder ein Missale speciale. — Recensionen und Anzeigen: A la mémoire de Jean Gutenberg; hommage de l'Imprimerie Nationale et de la Bibliothèque Nationale (O. H.) Dr. Anton Schubert, Die Wiegendrucke der k. k. Studienbibliothek zu Olmütz vor 1501 (Ernst Voulliéme.) Wladislaus Wislocki, Incunabula typographica Bibliothecae Universitatis Jagellonicae Cracoviensis (Adolf Schmidt.) Bestimmungen für das Entlehnen von Werken aus der k. k. Hofbibliothek zu Wien (Dr. Frankfurter.) — *6. füzet* (1901 június): Albert *Maire*, La Bibliothèque et l'hygiène du livre. — Georg *Maas*, Eine neue Kasette für Zettelkataloge. — Recensionen und Anzeigen: Friedr. Hubert, Die Strassburger liturgischen Ordnungen im Zeitalter der Reformation nebst einer Bibliographie der Strassburger Gesangbücher gesammelt und herausgegeben (K. Schorbach). Ferd. Cohrs, Die evangelischen Katechismusversuche vor Luthers Enchiridion, I. (Otto Clemen). Catalogue de livres parémiologiques composant la Bibliothèque de Ignace Bernstein (S.). Zoologisches Adressbuch (Ernst Roth).

Állandó rovatok: Mittheilungen aus und über Bibliotheken. — Notizen. — Neue Erscheinungen auf dem Gebiete des Bibliothekswesens. — Antiquarische Kataloge. — Personalnachrichten.

La Bibliofilia. *III. kötet 2—3. füzet.* (május—június). A. E. *Nordenskiöld*, Dei disegni marginali negli antichi manoscritti della Sfera del Dati. — C. *Mazzi*, Sonetti di Felice Feliciano. — Leo S. *Olschki*, A proposito d'un documento per la storia della tipografia napoletana nel secolo XV. — Recensioni: Sac. Achille Ratti. Le ultime vicende della Biblioteca e dell' Archivio di S. Colombano di Bobbio (L. S. O.) — Domanda. — Notizie.

Le Bibliographe Moderne. *V. évfolyam, 1901 január—februári füzet* (25. szám): Henri *Stein*, Un Rabelais apocryphe de

1549. — G. Desdevises du *Dézert*, Les archives historiques nationales de Madrid. — L. G. *Pélissier*, La fin de la bibliothèque d'Aubais (1777). — M. L. *Polain*, Le Congrès international de bibliographie (1900). — Ch. *Schmidt*, Bibliothèques et bibliothécaires. — Chronique des archives: Autriche. — Hongrie. France. Grande-Bretagne. Norvège. Pays-Bas. — Chronique des bibliothèques: Allemagne. Autriche-Hongrie. Danemark. France. Italie. Russie. Suisse. Comptes rendus et livres nouveaux: Revues speciales. Inventare des Grossherzoglichen Badischen General-Landesarchivs (H. S.) Paul Mitzschke, Wegweiser durch die historischen Archive Thüringens (H. S.) Bibliotheca hagiographica latina antiquae et mediae aetatis (H. S.) Léon Losseau, Bibliographie des discours de rentrée prononcés aux audiances solennelles des cours de justice de Belgique, de France, de Luxembourg et de Monaco (H. S.) Maurice Tourneux, Bibliographie de l'histoire de Paris pendant la Revolution française (H. S.) Carlo Massa, Saggio di bibliografia della provincia di terra di Bari. Bibliothèque de Reims; Catalogue des imprimés du Cabinet de Reims (H. S.) August Mau, Katalog der Bibliothek des kaiserlich deutschen archeologischen Instituts in Rom (F. P.) Theod. W. Koch, Cornell University Library; catalogue of the Dante Collection (H. S.) Jules Laude, Les bibliothèques universitaires allemandes et leur organisation (H. S.) Dr. Gottfried Zedler, Die Inkunabeln Nassauischer Bibliotheken (H. S.) Joseph Dumoulin, Vie et oeuvres de Fédéric Morel, imprimeur à Paris depuis 1557 jusqu'à 1583 (H. S.) Léon Rostaing, Marcel Rostaing et Fleury Percie du Sert, Précis historique, descriptif, analytique et photomicrographique des végétaux propres à la fabrication de la cellulose et du papier (P. de Vaissière.)

Rivista delle Biblioteche e degli Archivi. *XII. évfolyam, 2—4. szám:* Luigi Colini *Baldeschi*, Ghibellinismo ed eresie marchigiane nella prima metà del secolo XIV. — Domenico *Orano*, Lettere di Pier Candido Decembrio, Frate Simone da Camerino e Lodrisio Crivelli a Francesco Sforza. — Giulio *Puliti*, A proposito del prestito dei libri nelle biblioteche publiche governative. — Giuseppe *Baccini*, Lettere inedite di F. D. Guerazzi a Piero Cironi. — Giovanni *Bresciano*, Bibliografia statutaria delle Corporazioni romane di Arti e Mestieri. — Notizie.

Zeitschrift für Bücherfreunde. *V. évfolyam 1. füzet.* (1901 április): Dr. Konrad *Häbler*, Gedruckte spanische Ablassbriefe der Inkunabelzeit (I. közlemény.) — Dr. Alexander *Tille*, Goethes Faust auf der deutschen Bühne. — Dr. Georg *Witkowski*, Klassiker-Ausgaben. — Philip *Rath*, Die Bibliophilen: Lèon Conquet. — Kritik: Catalogue of the Printed Books and Manuscripts of the John Rylands Library (v. S.) — *2. füzet.* (1901 május): Fedor von *Zobeltitz*, Das Plantin-Moretus-Museum in Antwerpen. — Dr. Konrad *Häbler*,

Gedruckte spanische Ablassbriefe der Inkunabelzeit. (II. közlemény.) — Tony *Kellen,* Bücherwidmungen — *3. füzet.* (1901 június): Erich *Ebstein,* Bürger-Bilder; Zusammenstellung der G. A. Bürger darstellenden Bilder. — Dr. Otto *Zaretzky,* Einige Nachträge zu Merlos »Ulrich Zell«. — Karl *Borgmann,* Gedanken eines Buchbinders. — E. Fischer von *Röslerstamm,* Die Wiener Frühjars-Autographen-Auktion. — Dr. Hann *Schulz,* Die Litographien-Ausstellung im Leipziger Buchgewerbemuseum.

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1901-IK ÉV ELSŐ ÉVNEGYEDÉBEN.

Összeállítja: Kováts László.

Baintner Hugó. Közkönyvtárak. (A kassai egyetem. Emlékkönyv.) Kassa, 1901. Vitéz A. 8-r. 133—136 l.

Bernáth Lajos. A protestáns iskoladrámákról. (Protestáns Szemle. XIII. évf. 5. 6. füzet.) Budapest, 1901. Hornyánszky Viktor. 8-r. 383—395.; 473—490. l.

Catalog aus der Bibliothek der St. Stephans Sodalität in Pressburg. Pozsony, 1901. Kath. irod. részv. társ. kny. 8-r. 88 l.

Évkönyve, Magyar könyvkereskedők —. Tizenegyedik évfolyam. I. Magyar könyvészet 1900. II. Könyvkereskedelmi üzletczímtár. III. Közhasznú üzleti tudnivalók. IV. Zeneművek jegyzéke. Szerk. Rényi Károly. Budapest, 1901. Pallas kny. 8-r. XCVIII, 335 l. 1 arczkép.

Firtinger Károly. Mátyás király és a könyvnyomtatás. (Grafikai Szemle. XI. évf. 4. szám.) Budapest, 1901. Pesti kny. 4-r. 55—57. l.

Hellebrant Árpád. Néprajzi könyvészet 1900-ból. (Ethnographia. XII. évf. 3. 5. 6. Budapest, 1901. Hornyánszky Viktor. 8-r. 139—140.; 235—237.; 286—288. l.

Hellebrant Árpád. A magyar philologiai irodalom 1900-ban. (Egyetemes philologiai közlöny XXV. évf. VI—VII. füzetben.) Budapest, 1901. Franklin-társ. 8-r. 491—600. l.

Hellebrant Árpád. Könyvészet 1900. Második közlemény. (Nyelvtudományi közlemények XXXI. köt. II. füzet.) Budapest, 1901. Franklin-társ. 8-r. 228—237. l.

Heller Ágost. Jelentés a harmadik nemzetközi bibliografiai konferenczián'ról. (Akadémiai Értesítő XII. köt. 6. füzet.) Budapest, 1901. Hornyánszky Viktor. 8-r. 351—352. l.

Heller Ágost. A Magyar Tudományos Akadémia könyvtára. (Akadémiai Értesítő XII. köt. 5. füzet.) Budapest, 1901. Hornyánszky Viktor kny. 8-r. 225—226. l.

Hornyik József. Kecskeméti írók. »Kecskemét multja és jelene« czímű mű részére. Kecskemét, 1991. Fekete Mihály. 8-r. 81, 3 l.

Irodalom, Közgazdasági —. (Közgazdasági Szemle XXV. évf. 4. 5. 6. számaiból.) Budapest, 1901. Pesti kny. 8-r. 320—328.; 399—408.; 478—488. l.

Jegyzék a maros-illyei kaszinó könyvtáráról. Szászváros, 1901. Schäser A. 8-r. 16 l.

Jegyzéke, A beszterczebányai kaszinó könyvtári —. Beszterczebánya, 1901. Machold F. 8-r. 72 l.

Jegyzéke, A székesfehérvári felső kereskedelmi iskola ifjusági könyvtárának —. Székesfehérvár, 1901. Singer Ede. 8-r. 34 l.

JEGYZÉKE, A székesfehérvári Vörösmarty-kör könyvtárának betüsoros —. (A Vörösmarty-kör 1900/1901. évben.) Székesfehérvár, 1901. Csitári kny. 8-r. 17—37. l.

KARCUB PÁL és SZEMÁN ISTVÁN. A három szent püspökről nevezett ungvári növendékpapság egyházirodalmi iskolája könyvtárának könyvjegyzéke. Ungvár, 1900. Szt. Bazil Társ. kny. 8-r. 88 l.

KERNTLER KÁLMÁN. Kimutatás a Magyar tisztviselők orsz. egyesületének könyvtára részére szerzett könyvekről. Budapest, 1901. Pesti Lloyd kny. 8-r. Egyesületi Értesitő 1. számában 9—12. l.

KOLLER GYULA. A magyar orvosi könyvkiadó-társulat jelentése 1900. évi működéséről és tagjairól. Budapest, 1901. Pesti Lloyd kny. 8-r. 30 l.

KÖNYVSZEMLE, Magyar —. 1894—1900. (Magyar gazdaságtörténelmi szemle. VIII. évf. 5. füzet.) Budapest, 1901. Pátria kny. 8-r. 231—232. l.

KÖNYVTÁRA, A pozsonyi róm. kath. elemi tanítóképző intézet —. (Az intézeti értesítő 1900/1901. évfolyamában.) Pozsony, 1901. Kath. irod. részv. társ. kny. 8-r. 22—39. lap.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, A kisújszállási áll. segélyezett ev. ref. főgymnasium ifjuségi —. (Az intézeti értesítő 1900/1901. évfolyamában). Kisújszállás, 1901. Szekeres József. 8-r. 9—60. lap.

LELTÁRA, A fehér-gyarmati ev. ref egyház könyvtárának —. Szatmár, 1901. Szabadsajtó kny. 8-r. 7 l.

MAGASSY ANTAL. Egy kéziratgyűjtemény a XIX. század első évtizedeiből. (Egyetemes philologiai közlöny XXV. évf. IV. V. füzet.) Budapest, 1901. Franklin-társ. 8-r. 287—297.; 382—395. l.

MILESZ BÉLA. A tiszafüredi múzeum és könyvtár az 1900-ik évben. Eger, 1901. Egri nyomda r. t. 8-r. 14 l.

NÉVJEGYZÉKE. A debreczeni ref. egyházmegye könyvtárában lévő könyvek —. Debreczen, 1901. Városi kny. 8-r. 11 l.

PERÉNYI JÓZSEF. Irodalomtörténetirásunk első munkásai. (A nagykanizsai kegyesrendi főgymnasium 1900/1901. évi értesítőjében.) Nagykanizsa, 1901. ifj. Wajdits József. 8-r. 38 l.

SERAPHIN, FRIEDRICH WILHELM. Eine Kronstädter Handschrift des Jacobus de Voragine. (Programm des evang. Gymnasiums A. B. zu Kronstadt 1900/1901.) Kronstadt, 1901. Wilhelm Gabony. 4-r. 14 l., 1 melléklet.

SZABÁLYAI, Zombor szab. kir. városi könyvtár-egylet könyvtár-kezelési —. Zombor, 1901. Bittermann Nándor és fia. 8-r. 11 l.

SZÉPE LAJOS és KOVÁCS GÁBOR. A debreczeni kereskedő ifjak önképző egyesülete könyvtárának jegyzéke 1900. évi deczember hó végéig bezárólag. Debreczen, 1901. Városi kny. 8-r. 40 l.

VELINSZKY FERENCZ. A »Fejérmegyei tanítótestület« könyvtárának leltári jegyzéke. Székesfehérvár, 1901. Csitári kny. 8-r. 29 l.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Vidéki könyvtárak állami segélyezése. A múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége által kidolgozott tervezet alapján a múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsának javaslatára a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur f. évi június 20-án kelt 35778. sz. rendeletével az 1901. évre a következő segélyösszegeket engedélyezte a vidéki könyvtárak részére: Árvamegye közönségének az *alsókubini* Csaplovits-könyvtár rendezésének folytatására 800 koronát, az *aradi* Kölcsey-egyesületnek az Atzél-könyvtár vételárának folytatólagos törlesztésére 1000 koronát, *Beszterczebánya* szab. kir. város közönségének a városi múzeum könyvtárának fejlesztésére 600 koronát, a *békéscsabai* múzeum egyesületnek ugyan e czélra 500 koronát, a *budapesti* könyvtáregyesületnek a budai könyvtár fejlesztésére 800 koronát, a szolnok-dobokamegyei irodalmi, történelmi és etnográfiai társulat *deési* múzeumának 300 koronát, a *felkai* Tátra-múzeum könyvtárának 400 koronát, a békésmegyei közművelődési egyesületnek *gyulai* múzeumának az Oláh-féle könyvtár vételárának törlesztésére 1000 koronát, a *halasi* ev. ref. főgimnázium könyvtárának 1000 koronát, a hontmegyei múzeum-társulat *ipolysági* múzeumának 500 koronát, *Kecskemét* th. város közönségének a városi múzeum könyvtárának gyarapítására 600 koronát, *Losoncz* város közönségének a városi közkönyvtár fejlesztésére 600 koronát, a *máramarossziget*i ev. ref. főiskola előljáróságának a főiskola könyvtárának nyilvánossá tételére 1000 koronát, a borsod-miskolczi közművelődési és múzeum egyesület *miskolczi* múzeumának 600 koronát, a *nagybányai* múzeum egyesületnek a városi múzeum könyvtárának gyarapítására 400 koronát, *Pozsony* sz. kir. város közönségének a városi könyvtár fejlesztésére 2500 koronát, *Selmecz-Bélabánya* szab. kir. város közönségének a városi múzeum könyvtárának fejlesztésére 600 koronát, Háromszék megye közönségének a *sepsi-szent-györgyi* székely nemzeti múzeum könyvtárának fejlesztésére 600 koronát, a *szabadkai* közkönyvtár és múzeum-egyesület könyvtárának 800 koronát, a *szatmári* Kölcsey-kör könyvtárának 400 koronát, *Szeged* szab. kir. város közönségének a Somogyi könyvtár gyarapítására 1000 koronát, Tolna vármegye közönségének a *szegzárdi* vármegyei múzeum könyvtárának fejlesztésére 500 koronát, a vasmegyei kultur-egyesületnek *szombathelyi* múzeuma könyvtárának fejlesztésére

1000 koronát, *Temesvár* szab. kir. város közönségének a városi könyvtár fejlesztésére 600 koronát, a *turócz-szent-mártoni* múzeumi tót társaság könyvtárának 600 koronát. Ezeken kívül a segélyezések rovatánál fenmaradó összegből az *aradi*, *kassai*, *pozsonyi*, *szegedi* és *szombathelyi* könyvtárak részére megszereztetett az Istvánffy Gyula által kiadott Clusius-kódex 1—1 példánya. Végül az erdélyi, a felvidéki és a dunántuli magyar közművelődési egyleteknek népkönyvtárak létesítésére egyenként 3600 kor., az országos magyar iskolaegyletnek, a budapesti könyvtáregyletnek hasonló czélra egyenként 1000—1000 kor., a *pozsonyi* Toldy-körnek könyvtára gyarapítására 1000 kor., a *tisza-füredi* múzeum és könyvtáregyletnek könyvtára gyarapítására 600 kor., az *eperjesi* Széchenyi-körnek népkönyvtárak létesítésére 2000 kor., a *nagyváradi* Szigligeti-társaságnak hasonló czélra 600 kor., a temesvári józsefvárosi polgári olvasó-körnek könyvtára gyarapítására 1000 kor., s a *miskolczi* ág. h. ev. egyház nyilvános közkönyvtárának segélyezésére szintén 1000 kor. engedélyeztetett.

Gutenberg-társaság. A mult évi mainzi jubileum alkalmából létrejött alkotások között a legnevezetesebbek és legmaradandóbbak egyike kétségkívül a Gutenberg-társaság lesz, mely a Gutenberg-múzeummal kapcsolatban a nagy felfedezőre, s általán a könyvnyomtatás kezdetének történetére vonatkozó kutatások, tanulmányok központja akar lenni. Ugy a múzeum, mint a társaság Mainz város nevezetességeit fogják szaporítani s a tagságra való felhivást is dr. *Gassner*, Mainz főpolgármestere bocsátotta ki. E felhívás szerint a társaság feladata lesz a Gutenberg-múzeum fejlesztésében való tevékeny közreműködés s e mellett a Gutenbergre és találmányára vonatkozó kutatások előmozdítása. E czélból a társaság jövedelmének egy részét a múzeumnak adja, másik részét pedig a megjelölt körben mozgó kiadványokra fogja fordítani. A könyvnyomtatás történetére vonatkozó műveken kívül ki fogja adni nevezetesebb könyvrégiségeknek s a könyvnyomtatás története szempontjából fontos iratoknak, okleveleknek hasonmásait is. A társaság annyiban nemzetközi jellegü, a mennyiben bárki tagja lehet, úgy szintén egyes városok, egyletek és intézetek is. Az alapító tagsági összeg minimuma 300 márka, a rendes tagság évi díja 10 márka. A tagsággal járó jogok közé tartozik a múzeum és könyvtár használata is. A társaság kiadványait, melyek közül sok nem is kerül könyvtári forgalomba, a tagok díjtalanul fogják megkapni. A társaság nagygyűlése évenként Ker. Szent János napján (június 24-én) vagy a rákövetkező vasárnapon lesz. — A társaság életének nevezetesebb mozzanatairól a jövőben is meg fogjuk emlékezni.

Könyvtárnokok gyülése Strassburgban. A német filologusok és tanférfiak XLVI. gyülése ebben az évben október 1—4. napjain Strassburgban fog megtartatni. A pár év óta oly szép eredménynyel működő könyvtárnoki szakosztály, mely az idén *Dziatzko* göttingai könyvtárigazgató és *Meyer* strassburgi főkönyvtárnok vezetése alatt fogja tanácskozását folytatni, a következő tárgysorozatot állapította meg: *Dziatzko*, A göttingai könyvtár a westfali béke idején; dr. *Eichler* F., A német könyvtárügy történetének egy forrásgyüjteménye; *Freimann* A., A zsidó ősnyomtatványok; *Fritzsche* Róbert,

Az irodalmi érték a könyvtárnok szempontjából; *Haebler*, A spanyol könyvészet és könyvtárügy; *Milchsack* Gusztáv, Rövid fejtegetés arról, hogy a középkori könyvmásolók a kéziratok lapszéleit megállapított szabályok szerint mérték-e ki? Ezeken kívül a strassburgi egyet. könyvtár megtekintése előtt Marckwald ottani könyvtárnok előadást fog tartani a könyvtár történetéről. Az igen tanulságosnak igérkező gyülésen *Fejérpataky László* a Magy. Nemzeti Múzeum könyvtárának igazgató-őre is részt vesz.

A magyarországi könyvtárügyről eleven tollal írt vázlatos ismertetés jelent meg az Österreichisch-Ungarische Revue XXVII. kötetében, a mely hivatva van a hazai kulturéletnek ezt a fontos ágát szélesebb körökkel is megismertetni. Kár, hogy a dolgozat szerzője, dr. *Gyalui Farkas*, a kolozsvári egyetemi könyvtár buzgó őre, nem szentelhetett ezúttal behatóbb fejtegetést a tagadhatatlanúl igen érdekes tárgynak. Különösen érdemes lett volna azt a szervezetet ismertetni, a melyet a könyvtárügy állami felügyelete a múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége és az országos múzeumi és könyvtári tanács révén nyert, mert az országos bizottság, a melyről a dolgozatban szó van, csak a kiinduló pont volt az említett nevezetes intézmények létesítésére. Azonban remélni lehet, hogy Gyalui dr. folytatni fogja tevékenységét ez irányban és felhasználva széles összeköttetéseit kimerítőbb tanulmányokban is ismertetni fogja könyvtári viszonyainkat a külföld előtt. Gyalui dr. alkalmat talál e kis dolgozatban is, hogy a könyvtárak nemzetközi kölcsönzési forgalmának fejlesztése érdekében lelkesen agitáljon. —*e*—

Lány Dániel galgóczi prédikátor theologiai műve. Kassa város jegyzőkönyvében az 1651 év május hó 12-éről Lány Dániel galgóczi prédikátor tkeologiai művéről emlékezik meg ekképen:

»Die 12. Maji. Galgóczi praedicator M. Daniel Lany supplicál azon, hogy mivel Bonaventura Hocquardus nevő franciscanus barátnak ellenünk koholt Perspectivum lutheranorum et calvinianorum nevő könyvét refutálta volna és azt ki akarván nyomatattni, költsége elégtelen volna; méltóztatnék az nemes tanács ilyen jó szándékában segítséggel lenni. Deliberatum: Mivel ennekelőtte is biró uramat megtalálván levele által ugyanezen dolog felől ő kegyelme, arra ajánlotta volt biró uram magát, hogy ha lehetséges lészen, az urak közzül keres ő kegyelmének valami patronust, nem lévén Cassa városának abban módja az sok zür-zavaros állapot miatt, akiben vagyon. Azért most biró uram itthon nem lévén, az ő kegyelme válaszának biró uram haza jöveteléig kell haladni.« Megjelent-e a mű nyomtatásban? — nyomára nem akadtam. Szabó Károly R. M. K.-ában nem fordul elő. *K. L.*

A német könyvtárnokok egyesületének második évi gyűlése Gothában f. évi május hó 30. és 31-én tartatott meg a tagok élénk érdeklődése mellett. A magas színvonalú előadások kapcsán megindult szakszerű vitatkozásokban igen fontos könyvtári problémák jutottak érdemleges tárgyalás alá, a mint erről az érdeklődők a Centralblatt für Bibliothekswesen f. évi 8—9. füzetéből meggyőződhetnek. Az évi jelentés az elmult év német könyvtárügyi mozgalmainak igen tanulságos kritikai ismertetése. Beható fejtegetések és tanácskozások tárgyai voltak: az 1896 év előtti német hírlapirodalom bibliografiája, a könyvkiadók és könyvtárak közti viszony, a könyv-

tári statisztika, a kötések és egylevelű nyomtatványok megóvása, könyvtárak megvásárlása. Megannyi gyakorlati kérdés, a melyeket a jelenlevők a legkülönbözőbb szempontokból megvitattak. — Nem lehet kétség az iránt, hogy ilyen természetű összejövetelek a magyarországi könyvtárügyre is igen kedvező hatással lennének. Különösen most, mikor a könyvtárak kérdése iránt nálunk is fokozottabb érdeklődés észlelhető, igen nagy eredményeket lehetne várni mondjuk két évenként tartandó könyvtárnoki értekezletektől, a hol elméleti és gyakorlati fejtegetések módot nyujtanának az észleletek, tapasztalatok közvetlen megismertetésére s így fontos kérdésekben egyöntetű elvi megállapodásokra. Ez utóbbi különösen nevezetes tényező a könyvtári tevékenység eredményességére nézve. Egységes, egyöntetű alapelvek egy-egy ország könyvtárai között olyan közösséget hoznak létre, a melynek közművelődés és tudományos munkásság egyaránt kiszámíthatatlan hasznát veszi. Ehhez pedig csak konferenciák közvetlen tanácskozásaival lehet eljutni. A német könyvtárnokok egyesülete épen ezért korszakalkotó a német könyvtárügy történetében. Érdemes lenne az eszmével nálunk is foglalkozni. —*r.*

Joannes Sagitarius typographus? Magyarországi vagy talán külföldi könyvnyomtató rejlik-e név alatt, a ki az 1670-ik év július hó 9-én »constituálja plenipotentiáriusának Vida András uramat« Kassán? Nevét Kassa város jegyzőkönyve őrizte meg. *K. L.*

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1901 június 16-tól, szeptember 15-ikéig.

(Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszünte.k)

Ada:
**Vogel M.

Bács-Almás:
Vogel M.

Budapest:
**Brunner Ernő.
VIII., Csányi-u. 13.
Fischer József.
VIII., Baross-u. 4.
Gelléri és Székely
VII., Kerepesi-út 34.
Hercz Ármin.
VII., Szövetség-u. 22.
Klass Hermann.
VII., Kerepesi-út 66.
Krammer Lipót.
VII., Csömöri-út 44.
Kunstädter Vilmos.
VII., Csömöri-út 91.
Marian György.
VI., Rottenbiller-u. 56.
Mility Rankó.
VIII., Futó-u. 44.
Wolf Lipót Lajos.
VII., Akáczfa-u. 61.

Cservenka:
Boros György.

Győr:
Gróf Gyula.
Heckenaszt György.
**Surányi János.

Monor:
Monor kerületi ny.

Török-Kanizsa:
Szegyakov Sándor.

Uj-Verbász:
Trbojevich M. Szergej.
Verbászi kny. tul.
**Boros György.

Zenta:
Barna János.

A Magyar Könyvszemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát inditotta meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a haza tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozditására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az év gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könytár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és specziális bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi bibliografiai irodalom termékeiről s figyelemmel kiséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június szeptember és deczember hónapokban jelenik meg 24—26 ivnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvárusi forgalomban 8 kor.; egy-egy füzet ára 2 kor., könyvárusi forgalomban 2 kor. 50 fillér.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények **a szerkesztő czimére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi folyamából a II—XVI. köteteket egyenként 4 koronáért, együtt 40 koronáért bocsátjuk előfizetőink rendelkezésére. Megrendelések a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához intézendők, mely az összeg előzetes beküldése esetén a szállitást bérmentesen eszközli.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hirlapirodalom 1899-ben. I. A magyar hirlapirodalom, id. Szinnyei Józseftől. II. A nem magyar nyelvű hirlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Kováts Lászlótól. Függelék: A magyar nyelvű hirlapok és folyóiratok statisztikája, id. Szinnyei Józseftől.* Ára 1 kor. 10 fillér.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque du Musée National Hongrois
sous la rédaction de M. le dr. Jules Schönherr.

Quatre livraisons par an; prix du volume 6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. | Nouvelle série. IX. volume. 3. livraison. Juillet—Szeptembre 1901.

Sommaire.

Elemér Czakó. L'art décoratif dans l'imprimerie. (II. article, avec 1 table et 25 facsimiles dans le texte.) ... 226
Elemér Varju. La bibliothèque Batthány à Gyulafehérvár. (VIII. article, avec 1 table et 1 facsimile) ... 256
Louis Naményi. L'histoire de l'imprimerie à Nagyvárad. (II. article, avec 4 facsimiles) ... 280
Dr. Ladislas Esztegár. Rapport sur les congrès de bibliographie et des bibliothècaires tenus à Paris au mois d'aout 1900. (II. article) ... 297
Indicateur officiel. Rapport sur l'état de la bibliothèque du Musée Nat. Hongrois dans le II. trimestre de 1901 ... 321
La bibliothèqu de l'université de Budapest en 1900 ... 315
Litterature. Victor Ranschburg, La convention de Bern au point de vue de la Hongrie. Par *e. l.* — Joseph Szinnyei, La vie et les eouvres des auteurs hongrois. Tom. VIII. 1—5. Par *(e).* — Revues des revues bibliographiques. I. Revues hongroises. II. Revues étrangéres ... 325
La litterature bibliographique hongroise dans le II. trimestre de 1901. Par **Ladislas Kováts** ... 331
Notices. Subvention d'état pour les bibliothèques de province. Société Gutenberg à Mayence. L'assemlée des bibliothécaires à Strassbourg. Les bibliothèques hongroises et l'étranger. *(e).* Une oeuvre theologique de Daniel Láng *(L. K.)* La deuxième assemblée générale de la société des bibliothécaires allemands *(—r—).* Joannes Sagitarius typographus? *(L. K.)* ... 333
Changements dans l'état des imprimeries en Hongrie de 16 Juin à 15. Septembre de 1901 ... 336

Adresse de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle Budapest. Musée National Hongrois.*

Budapest. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

IX. KÖTET, 4. FÜZET. ÚJ FOLYAM. 1901 OKTOBER—DECZEMBER.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SCHÖNHERR GYULA.

1901. ÉVI FOLYAM.

IV. FÜZET.

BUDAPEST.
KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA.
1901.

TARTALOM.

Lap

Fraknói Vilmos. A Korvina-könyvtárban másolt kéziratok Emich Gusztáv gyűjteményében. (Egy melléklettel és a szöveg közt 3 hasonmással.) 338

Czakó Elemér. A könyvnyomtatás és könyvdiszítés iparművészete. (Harmadik befejező közlemény 10 szövegképpel.) ... 349

Naményi Lajos. A nagyváradi nyomdászat története. (Harmadik közlemény, a szöveg közt egy hasonmással.) ... 364

Erdélyi Pál. Az apostagi graduál ... 386

Tárcza. Évnegyedes jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának állapotáról 1901 július 1-től szeptember 30-ikáig ... 388

Ügyviteli szabályzat a budapesti egyetemi könyvtár részére ... 393

A szegedi Somogyi-könyvtár állapota 1900—1901-ben ... 400

Szakirodalom. Borsos István, A pápai ev. ref. főiskola könyvtárának katalogusa és rövid története. Ism. *D. L.* — Varjú Elemér, A gyulafehérvári Batthyány-könyvtár. Ism. *—ó.* — Mocsáry Miklós, Hogyan bánjunk könyveinkkel? Ism. *—r.* — Edouard Rouveyre, Connaissances nécessaires à un bibliophile. Ism. *Gulyás Pál.* — Gutenberg-Fest zu Mainz im J. 1900. Ism. *– r.* — Folyóiratok szemléje. I. Hazai folyóiratok. (Egyetemes Philologiai Közlöny XXV. 8. 9. 10., Erdélyi Múzeum XVIII. 7. 8., Grafikai Szemle XI. 7. 8. 9., Irodalomtörténeti Közlemények XI. 3., Századok XXXV. 7. 8.) II. Külföldi folyóiratok. (Blätter für Volksbibliotheken und Lesehallen II. 7—8. 9—10, Centralblatt für Bibliothekswesen XVIII. 7. 8. 9., Deutsche Litteraturzeitung XX. 27. 28. 29. 32. 33. 35. 36. 38. 39., Le Bibliographe Moderne V. 26—27., Revue des Bibliothèques XI. 4—6., Rivista delle Biblioteche e degli Archivi XII. 5. 6—7. 8., Zeitschrift für Bücherfreunde V. 4. 5. 6.) ... 404

A magyar bibliografiai irodalom az 1901-ik év második évnegyedében **Kováts László**-tól ... 414

Vegyes közlemények. Kinevezések és előléptetések a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárában. Id. Szinnyei József székfoglalója a M. Tud. Akadémiában *(—r.).* A könyvtári tudományok a kolozsvári tudomány-egyetemen. Ujabb intézkedések a sajtóügyi köteles példányok szétosztása ügyében. A debreczeni ev. ref. kollegium nagy könyvtára. A kassai múzeum könyvtára. Népkönyvtárak szervezése. A bécsi udvari könyvtár miniatür-kiállítása. Adalék a brassói könyvtár XVI. századi történetéhez *(Grünn Albert.).* Kassai tanuló 1602. évi munkája *(K. L.).* Szentyel Mihály nagybányai könyvnyomtató *(K. L.).* Egy vidéki író és könyvnyomtató a mult század elejéről *(G. A.)* ... 416

Változások a magyarországi nyomdáknál 1901 szeptember 16-tól, deczember 15-ikéig ... 422

Név- és tárgymutató ... 423

A Magyar Könyvszemle

előfizetési díját 1901 október 1-től deczember 31-ikéig beküldték:

Az 1899. évi folyamra: Thallóczy Lajos.

Az 1900. évi folyamra: A losonczi áll. főgimnázium.

Az 1901. évi folyamra: Acsády Ignácz, Conczilen Emil, a m. kir. honvédelmi miniszterium, a marosvásárhelyi r. kath. gimnázium, a váczi kegyesrendi főgimnázium.

Az 1902. évi folyamra. Csoma József, a gyöngyösi áll. főgimnázium Vachott-köre, Hartmann Leopold (Kugli és Deutsch) zágrábi könyvkereskedése, a marosvásárhelyi r. kath. gimnázium (az 1. félévre), a nagykőrösi ev. ref. főgimnázium, a pozsonyi ev. liczeum, Toldy Lajos (3 példányra).

A KORVINA-KÖNYVTÁRBAN MÁSOLT KÉZIRATOK EMICH GUSZTÁV GYŰJTEMÉNYÉBEN.

Fraknói Vilmostól.

(Egy melléklettel és a szöveg közt 3 hasonmással.)

A »Magyar Könyvszemle« 1887-iki évfolyamában ismertettem egy Vitéz János váradi püspök által javított Korvin-kódexet, mely a berlini könyvpiaczról emőkei Emich Gusztáv lelkes és avatott könyvgyűjtő birtokába került. Megjegyeztem, hogy »az utolsó évtizedekben magyar bibliografiai szempontból érdekesebb régi kézirat nem került magán-gyűjtő birtokába, minélfogva hálával tartozunk Emich Gusztávnak azért, hogy egy fényes korszak becses emlékét idegen földről visszaszerezte hazánknak.«

Kíváló örömömre szolgál, hogy ezt a nyilatkozatot tizenöt esztendő múlva ismételni alkalmam van.

Philipps angol könyvgyűjtő kéziratainak árúbabocsátása alkalmával, a nagyszámú értékes kéziratok lajstromának lapjain a következő vonta magára Emich figyelmét:

»Thesaurus adversus haereticos s. Cyrilli a Georgio Trapezuntio traductus cum dedicatione ad Alphonsum regem Aragoniae. — S. Basilii de divinitate filii et spiritus sancti adversus Eunomium a Georgio Trapezuntio traductus. — Ejusdem ad Amphilochum liber. — Aegypti Alexandrini opera. — Augustinus de spiritu et anima. — Manuscript with illuminated border and arms at the foot of first page, bound in original oak boards, covered with stamped leather.«

Ezen leírásban semmi sem árúlta el a kézirat magyarországi vonatkozását. A magyar könyvgyűjtő érdeklődését Trapezunti György neve kelthette föl; mivel ez a XV. századbeli humanista több munkáját magyar főpapoknak ajánlotta.

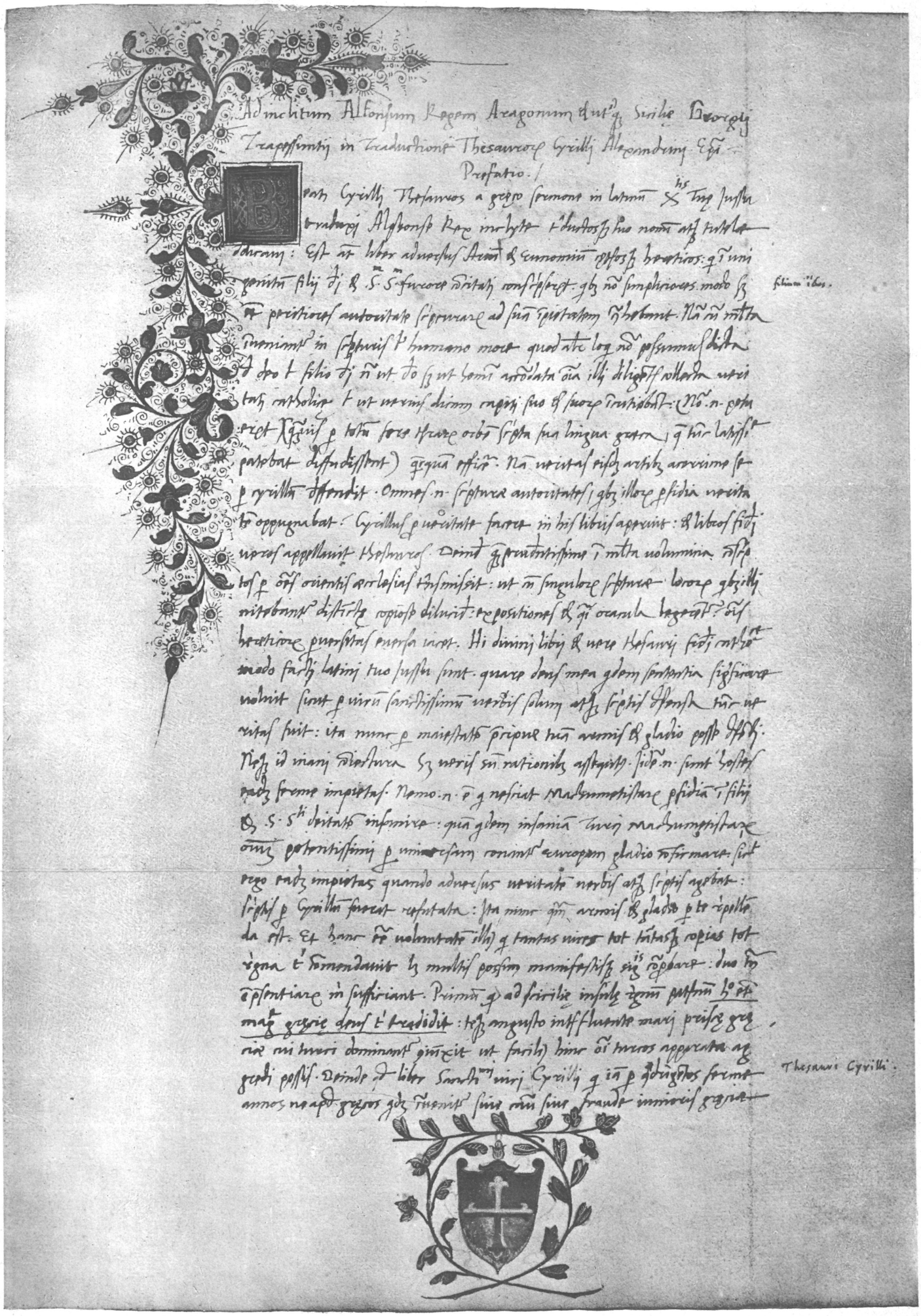

A SURRIANO-KÓDEX SZENT-CZIRILL-FORDÍTÁSÁNAK CÍMLAPJA.

(A kódex eredetije Emich Gusztáv úr könyvtárában.)

Emich megvásárolta a kéziratot és áldozatkészségét dúsan megjutalmazva láthatja annak konstatálásával, hogy a kötetben egybefoglalt öt munka Mátyás király budai könyvtárának kéziratairól másoltatott le.

Álljon itt mindenekelőtt bibliografiai leírása.

A XVI. század első negyedében készült. Papirra van írva. 29 cm. magas, 21 cm. széles.

Egykorú kötésének fatábláit préselt barna bőr borítja. A csattokból két töredék van rajta.

249 levelet számít.

Az első levélen újabb kézírással a kézirat tartalma hibásan és hézagosan van jelezve.

A 2. levél élén XVII. századbeli kéz följegyzé;

»Collegii Agensis Societatis Jesu Catalogo inscriptus.«

A kézirat e szerint a francziaországi ageni jezsuiták könyvtáráé volt, ahonnan kétségkívül a Jézus-társaság feloszlása után került magántulajdonba.

Öt különböző munkát tartalmaz, melyek négy kéztől származnak. Ezeket a következő módon jelezzük:

A) A kézirat első tulajdonosáé, Surriano Antalé, ki mint velenczei követ Ulászló király udvaránál 1512-től 1516-ig működött.

B) A bolognai Marescalcus Lajosé.

C) Egy ismeretlen könyvmásolóé.

D) Egy másik ismeretlen könyvmásolóé.

I.

A 2-ik levelén kezdődik a kötetben foglalt munkák elsejének tartalommutatója, melyet A. keze írt.

»Duodecim librorum thesaurorum beati Cyrilli patriarchae Alexandrini ad fratrem suum Nemesinum adversus haereticos conscriptorum. Et capitulorum libros duodecim praedictos dividentium tabula haec est.«

Ez a tartalommutató két hasábban van írva; az egyik fekete tentával a fejezetek tartalmát, a másik veres tentával a fejezetek kezdőszavait tartalmazza.

Mindegyik lap felső szélén »Jesus et Maria« (szokásos rövidítéssel) látható.

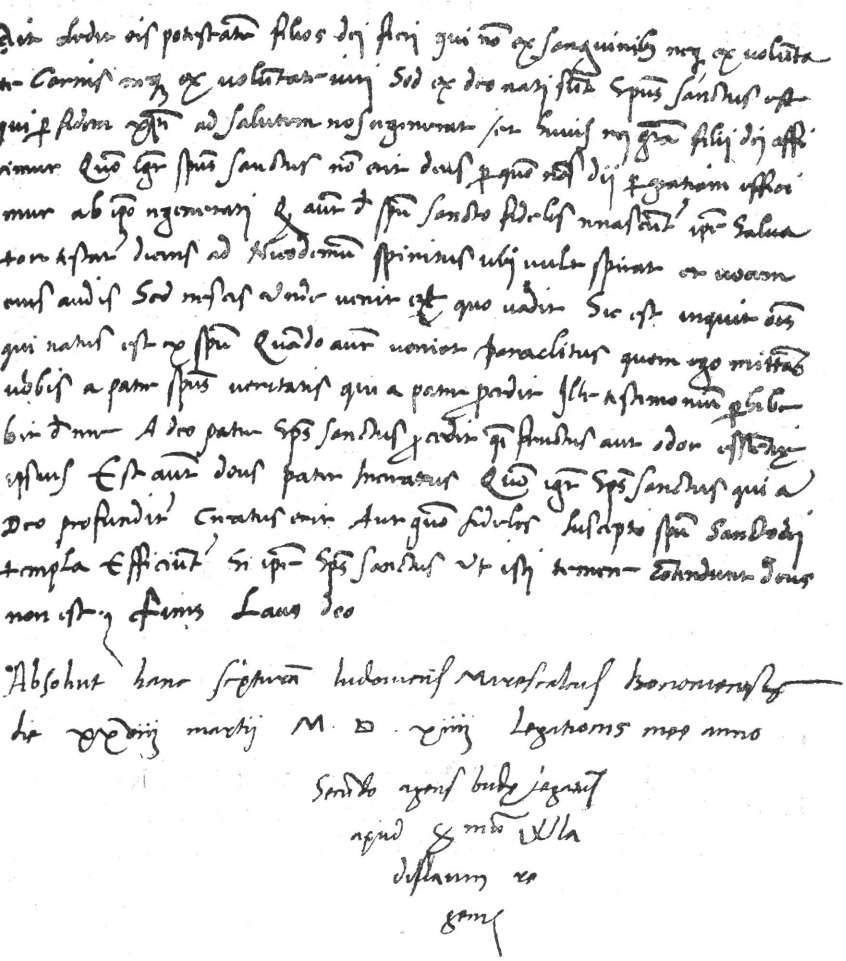

Surriano kolofonja Szent-Czirill munkájának végén.

Az 5., 6. levelek üresen maradtak.

A 7. levelén szintén A. kézzel Trapezunti Györgynek Alfonzhoz, Aragonia és Nápoly királyához, intézett ajánlólevele.

Az első oldal díszesen van kiállítva. A kezdőbetű (B) ibolyaszínű alapon aranynyal van festve. Belőle kiágazik sokszínű virágfűzér, mely a lap két szélét fogja át. A lap alján: levélkoszorútól környezett czímerpajzs, Surriano czímerével: egyenlőkarú kereszt,

melynek felső része fehér, az alsó része fekete, amaz fekete ez fehér alapról emelkedik ki.[1]

A 8. levelén kezdődik és a 116-ikon végződik Alexandriai Szent-Cyrill munkájának latin fordítása, a B. kézírással, mely dísztelen, mondhatnók hanyag. Közben-közben egész lapokat az A. kéz írt le, a mely szöveg közé a fejezeteknek címét is beiktatta.

A lapszéleken egy ötödik kéztől származó jegyzetek sűrűn fordúlnak elő.

A munka végén az A. kéztől származó következő sorok olvashatók:

»Absolvit hanc scripturam Ludovicus Marescalcus Bononiensis die XXVIII. Martii MDXIIII. legacionis mee anno secundo agens Bude apud serenissimum Wladislaum regem.«

Szent-Cyrill ezen munkájának Trapezunti Györgytől származó fordítása számos kiadásban látott napvilágot.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában levő 1514-ik évi párisi kiadás a következő címet viseli:

»Praeclarum opus Cyrilli Alexandrini, quod thesaurus nuncupatur, quatuordecim libros complectens et de consubstantialitate filii et spiritus sancti cum Deo patre contra haereticos luculenter disserens.«

Eszerint tizennégy könyvre van osztva, míg az Emich-kéziratban tizenkettőre. Mindazáltal a tartalom azonos.

A párisi kiadásban az ajánlólevél nincs meg.

II.

A második munkának, melyet kéziratunk tartalmaz, Nagy-Szent-Bazil a szerzője.

A 117-ik levelen veres tentával, nagy betűkkel áll:

»Prefacio ad beatissimum patrem summum pontificem Eugenium quartum in oblacione libri beati Basilii contra Eunomium e graeco in latinum traducti.« Szerzője Bessarion bibornok.

A kezdőbetű (szintén B.) egyenlő azzal amit fentebb ismer-

[1] V. ö. Le arme overo insegne di tutti li nobili della magnifica et illustrissima città di Venetia c' hora vivono. (Velencze, 1596.)

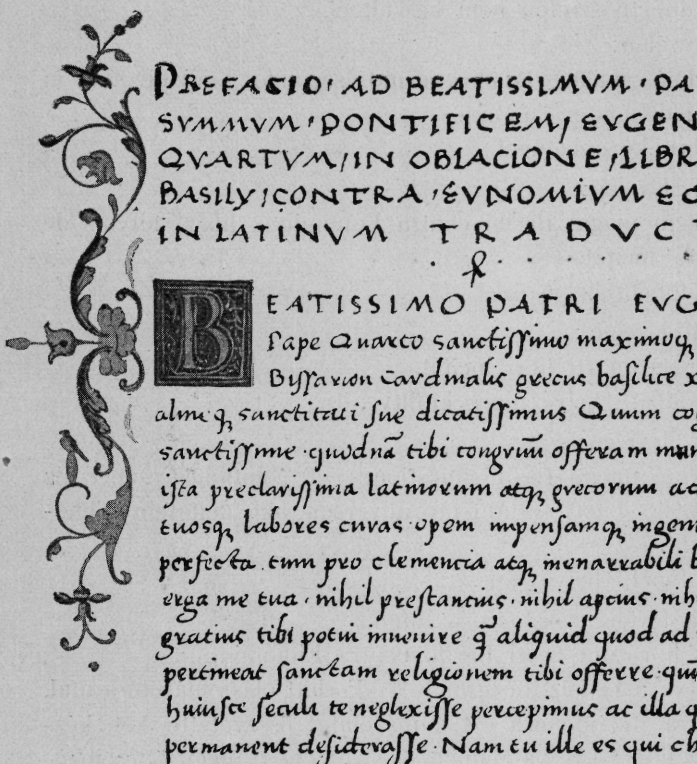

PREFACIO AD BEATISSIMVM PATREM SVMMVM PONTIFICEM EVGENIVM QVARTVM IN OBLACIONE LIBRI BEATI BASILY CONTRA EVNOMIVM E GRECO IN LATINVM TRADVCT

BEATISSIMO PATRI EVGENIO Sape quarto sanctissimo maximoq; pontifici Bessarion cardinalis grecus basilice xij apostolorū almoq; sanctitati tue dicatissimus Quum cogitarem pr̄ sanctissime quodnā tibi congrūm offeram munus tum pro ista preclarissima latinorum atq; grecorum adeo pertę tuosq; labores cuvas opem impensamq; ingentem unione perfecta tum pro clemencia atq; inenarrabili benivolencia erga me tua nihil prestantius nihil apcius nihil profecto gratius tibi potui invenire q̄ aliquid quod ad noscram pertineat sanctam religionem tibi offerre quū ista omnia huiusce seculi te neglexisse percepimus ac illa que sola permanent desiderasse Nam tu ille es qui christum ab ipa sequutus adolescencia es tu qui a teneris ut aiunt unguiculis mundum et omnia neglexisti mundana iccirco et merito non modo in hoc seculo centuplum tibi evenit dnūc

SZENT-BAZIL MUNKÁJA CZÍMLAPJÁNAK FELSŐ RÉSZE.

tettem. Azonban a belőle kiemelkedő színes virágfűzér kisebb méretű és kevésbbé díszes.

A 118 levélen:

»Georgii Trapezuntii, ad reverendissimum patrem Bessarionem cardinalem exhortantem ad traductionem magni Basilii responsio.

A kezdőbetű (A) nem készült el, helye üresen maradt.

A 119. levélen:

»Beati Basilii Cesaree archiepiscopi Capadociensis, de divinitate filii et spiritus sancti adversus Eunomium incipit.«

A kezdőbetű szintén nem készült el.

137. levélen:

»Eiusdem magni Basilii sermo secundo *(sic)* de filio, in refutationem dogmatis Eunomii.«

Egyszerű kezdőbetűvel.

A 157. levélen:

»Eiusdem magni Basilii contra Eunomium liber tercius de spiritu sancto incipit.«

A kezdőbetű helye üres.

A 161. levélen:

»Prologus quarti libri incipit.«

A kezdőbetű helye nincs kitöltve.

A 162. levélen:

»Eiusdem magni Basilii questiones et solutiones super his que ex novo ac veteri testamento adversus filii deitatem Eunomiani arguunt.«

A kezdőbetű helye üres.

A 184. levélen végződik a munka:

»Finis librorum beati Basilii contra Eunomium.«

Az egész a C. kéz írása, mely gyakorlott olasz másolóra utal.

A kézirat tulajdonosa ezt a másolatot összvetette két kézirattal és az eltéréseket a munka egy részében megjelölte; megkülönböztetvén azt a kéziratot, melyet a másoló használt egy másiktól, mely a másolónak nem állott rendelkezésére. Ez utóbbira többször utal ilyenforma lapszéli megjegyzéssel: »In alio exemplari desunt hec verba.«

Ebben az utóbbi kéziratban talált egy ajánlólevelet, a mely az előbbiben nem volt meg. Azt ő sajátkezűleg írta le arra az üres helyre, melyet a 116. levélen a Cyrill-féle munka végén talált. Címe:

»Ad Joannem archiepiscopum Strigoniensem Georgii Trapezuntii in traductionem librorum magni Basilii contra Eunomium praefatio.«

Az ajánlólevél végén feljegyzi:

»Hanc epistolam in alio exemplari preibat immediate prohempmium et erat dedicatio libri; deest autem epistola et Bessarionis et Georgii ad Bessarionem.«

Ez az ajánlólevél — az alább megnevezendő kéziratból ki van adva.[1]

Maga a munka számos kiadásban megjelent. Az, a mely Migne Patrologiájában látott napvilágot, nem Trapezunti Györgytől, hanem más fordítótól ered.[2]

III.

A 185. levél felső szélén az A. kezével fel van jegyezve:

»Jesus Maria XXII. Septembris, MDXIII. Bude legacionis mee mense 16.«

Alatta ugyanazon kéztől, veres tintával a harmadik munka czíme:

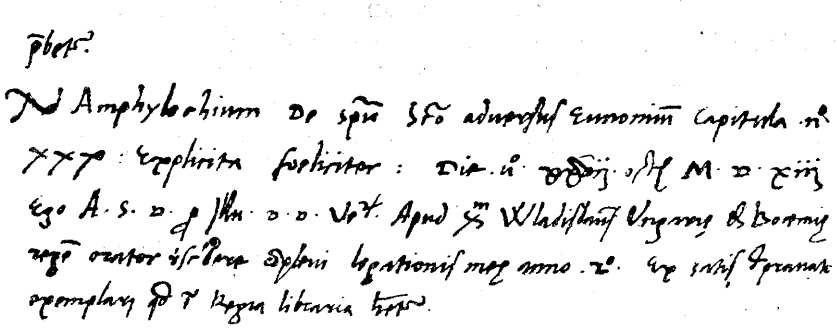

Surriano bejegyzése Szent-Bazil munkájához.

»Eiusdem beati Basilii contra Eunominum ad Amphylochium Jeoniensem de Spiritu Sancto capitulum primum.«

Ugyanazon kéz írta az egész munkát, minden lap felső szélére jegyezve a »Jesus Maria« rövidítését, és a 204. levélre a következő zárósorokat tette:

»Ad Amphylochium de spiritu sancto adversus Eunomium capitula numero XXX. Explicit foeliciter. Die vero XXVI. Octobris MDXIII. ego A. S. D. pro illustrissimo domine duce Venetiarum apud serenissimum Wladislaum Ungarie et Boemie regem

[1] Abel, Adalékok a humanismus történetéhez Magyarországban. (Budapesten, 1880.) 175. l.

[2] Sancti Basilii opera omnia. (Páris, 1857.) I. k. 498—774. ll.

orator scribere explevi, legacionis mee anno secundo, ex satis depravato codice, quod in regia biblioteca habetur.«

A munkának a Migne-féle Patrologiában közzétett szövege más fordítótól ered.[1]

IV.

A 205. üres levél után, a 206-on kezdődik a negyedik munka, mely szintén az A. kéz írása.

Czímet nem visel. A másoló üres helyet hagyott számára.

A munka végére, a 215. levélen, veres tentával ezt a megjegyzést helyezte:

»Aegyptus Alexandrinus explicit. Hunc librum complevi scribere die prima Decembri MDXIII. Bude. Fuit autem habitum et transumptum ab exemplari quodam habito in libraria regia. Et hunc librum sequitur alius liber Lactantii Firmiani de ira et de furore Dei. Et ego quia libellus hic jacet sine titulo, ignoraveram, cuius auctoris fuerit istud Aegyptii Philosophi, si ipsius Lactantii vel alterius. Intus est tamen appositum: Aegyptus Alexandrinus explicit.«

Eszerint abban a kéziratban, a melyből lemásoltatott ez a munka, czíme nem volt megjelölve, és a másoló kétségben volt az iránt, hogy ki a szerzője.

Ezt én sem vagyok képes megállapítani.

A munka párbeszéd, melyet Aegyptius nevű alexandriai bölcsész folytat Euxites bölcsészszel, kit útjában Athén felé a vihar az egyiptomi partra vetett ki. Társalgásuknak tárgyúl a lélekről szóló tan szolgál, amint azt a régi görög és a későbbi neo-platonikus bölcsészek fejtegették.

Kétes tehát, vajjon a keresztény időszámítás első századaiban virágzó, vagy a XV. században új életre ébresztett neoplatonikus bölcsészeti iskola mesterei között kelljen keresnünk a szerzőt.

V.

A 216. levélen kedődik az utolsó munka, a melynek élén a czím és a kezdőbetű számára fenntartott üres hely betöltetlenül maradt. A D. kéz írása, mely nem olyan díszes mint a C. kézé, de olvashatóbb mint az A. és B. kezéé.

[1] I. m. IV. 67—218.

A végén a 242-dik lapon semmiféle jegyzet nem áll.

Könnyen megállapítható, hogy Szent-Ágostonnak »De spiritu et anima« című értekezésének 33 fejezete áll előttünk, mely teljesen azonos szövegben található föl a nyomtatott kiadásokban. A 34—65 fejezeteket a másoló mellőzte.[1]

* * *

Kivételes értéket kölcsönöz ennek a kéziratnak az az egyéniség. a ki tartalmát részben másolta, részben másoltatta és javította; de még inkább az a körülmény, hogy a budai Korvin-könyvtár kéziratairól végezte, illetőleg végeztette a másolást.

Nevét seholsem írja ki teljesen, de megállapítását könnyűvé tette.

Négy helyen szól magáról és az időpontról, a mikor a másolások végeztettek. Ezek a feljegyzések kronologiai sorrendben így hangzanak:

a) A 178. levélen: »22 Septembris 1513 legacionis mee mense 16.«

b) A 204. levélen: »25. Octobris 1513 ego A. S. D. pro illustrissimo duce Veneciarum apud . . . Wladislaum . . . regem orator scribere explevi.«

c) A 215. levélen: Hunc librum complevi scribere die 1 Decembri 1513 Bude.«

d) A 109. levélen: »Absolvit hanc scripturam Ludovicus Marescalcus Bononiensis die 28 Martii 1514 legacionis mee anno secundo agens Bude apud . . . . Wladislaum regem.«

Az »A. S. D.« kezdőbetűk, melyekkel a 204. levélen találkozunk, »Antonio Surriano dottor« nevét rejtik.[2]

A velenczei köztársaság kormányánál a camerlengo (kincstárnok) tisztet töltötte be, mikor Pasqualigo Péter magyarországi követ visszahivatása után, a senatus által 1512 április 15-iki ülésében Velencze képviseletével a magyarországi királyi udvarnál megbízatott. Június 1-én elhatároztatott, hogy másnap indúljon Chioggiából hajón Zengbe, s onnan küldött első jelentése június 18-ikán olvastatott föl a tanácsülésben. Zágrábban várakoztak rá a király küldöttei, kik őt Budára kisérték. Itt négy évig működött. Tanuja volt

[1] S. Augustini opera omnia. Ed. Migne. (Páris, 1865.) VI. k. 779—805.

[2] A velenczei diplomaták, kik tudori fokozattal is dicsekedtek, ennek czímét állandóan használták.

a pórlázadás iszonyainak, Ulászló király halálának és II. Lajos trónraléptének. Hazánk politikai életének ezen sivár korszakában nem nyilt alkalom arra, hogy jelentékenyebb akcióban részt vegyen. Mindazáltal élénk érdeklődéssel kísérte a magyarországi eseményeket s hetenként pontos, kimerítő jelentéseket küldött. Ezek csak azokban a másolatokban és kivonatokban maradtak fönn, melyeket Marino Sanuto a XVI. század második felében szerkesztett híres diarium-jába fölvett.[1]

Az 1516-dik év elején, betegeskedésére hivatkozva, szorgalmazni kezdette visszahivatását. Óhajtásának eleget tett a signoria. Utódának Budára érkezése után július 8-ikán vett bucsút az udvartól, augusztus 21-ikén hajóra szállott, a mely soká vihar által hányattatott az Adrián, s kalózok hatalmába került, a kik őt, titkárával együtt a császári fennhatóság alatt álló Maranóba fogságba hurczolták, a melyből csak negyedfél hónap múlva, váltságdíj lefizetése mellett, szabadult meg. Így csak deczember 18-ikán tehette meg a senatus előtt végjelentését magyarországi működéséről. Egy ideig a köztársaság belső igazgatásában alkalmaztatott; de már 1518-ban Angolországba küldetett követül.[2]

Tudományos hajlamai és munkássága felől a történeti emlékekben, az olasz bibliografiai munkákban semmit sem találunk feljegyezve.[3]

Az Emich-féle kézirat tanúságot tesz komoly érdeklődéséről, melyet a régi latin irodalom művei iránt táplált és alapos készültségéről, mely azoknak értékesítésére képessé tette.

Budai tartózkodása alatt szabad idejének jó részét a királyi könyvtár irodalmi kincseinek szentelte.

Ismeretes, hogy II. Ulászló uralkodása alatt Mátyás híres gyűjteményét elhanyagolták; legértékesebb könyveit elajándékozta a király, vagy elidegenítették az udvari emberek. 1520-ban a

[1] »I. Diarii di Marino Sanuto.« Két példányban léteznek, az egyik a velenczei, a másik a bécsi állami levéltárban őriztetik. Az utóbbiból Wenczel Gusztáv közrebocsátotta a régi Történelmi Tár XIV., XXIV. és XXV. köteteiben a magyarországi vonatkozású részleteket. Az előbbinek teljes kiadása jelent meg legújabban. Surriano jelentései a XIV—XXIII. kötetekben (Velencze, 1887—88.) foglaltatnak.

[2] Mindezt az imént idézett munka XXII—XXV. köteteiből tudjuk.

[3] Megkeresésemre Veress Endre dévai tanár szíves volt Velenczében nyomozásokat tenni, melyek azonban eredménytelenek maradtak.

velenczei köztársaság budai követségének titkára, Massero Ferencz egyik barátjának írja: »A könyvtárról elmondhatom, hogy benne voltam, de nem találtam egyetlen jó könyvet sem. Az értékeseket mind ellopták.« Mindazáltal hogy ezt szó szerinti értelemben venni nem szabad, maga vallja; mert elmondja, hogy látott longobard betűkkel írt ősrégi Virgilius-kódexet, egy »szép« Cicerót, számos régi görög kéziratot sat.[1]

Miután a könyvtár pusztulása természetszerűen Ulászló élete végén és Lajos uralkodása elején vette föl a legnagyobb mérveket, — 1512-ben, Surriano megérkezése idejében, még bőségesen tartalmazott nagyértékű kéziratokat.

A jó alkalmat a diplomata arra kivánta fölhasználni, hogy magának másolatokból gyűjteményt állítson össze.

Kétségtelenül ennek csak egy kis részét őrízte meg a szerencse kedvezése az Emich-kódexben, de — ez Surriano szorgalmáról teljes fogalmat nyújt nekünk.

1513 szeptember 22-ikén kezdette meg sajátkezűleg Nagy-Szent-Bazil a Szentlélekről szóló munkájának másolását, a mit már október 26-ikán befejezett.

Alig öt héttel utóbb, deczember 1-én, végezett a neoplatonikus munka másolásával.

Ugyanakkor lemásoltatta Szent-Cyrill egyik polemikus könyvének latin fordítását, a bolognai származású Marescalcus Lajossal, a ki 1514 márczius 28-ikán mutatta be a kész munkát. A tartalommutatót hozzá és a fordítónak, Trapezunti Györgynek, ajánlólevelét a követ maga másolta le. Sőt helylyel-közzel egyes lapokat a munka szövegében szintén maga másolt. A 3, 4, 7, 10, 12, 15, 34, 54, 55, 56, 63, 77. leveleken találkozunk kezével. A fejezetek tartalomjelző czímeit is nagyrészben a követ írta be veres tentával.

Ebből azt következtethetjük, hogy Marescalcus nem hivatásos könyvmásoló volt, a mit gyakorlatlan írása is elárul, hanem a követ szolgálatában állott s állandóan házánál tartózkodott; úgy hogy Surriano, a mikor ráért, maga vette át a másolás munkáját.

Szent Bazil Eunomius ellen írt görög munkájának latin fordításával, melynek másolatát készen nyújtotta be neki a másoló,

[1] Ezen levél is Marino Sanuto munkájában van.

behatóan foglalkozott. Surriano, amennyiben azt két kézirattal összevetette, kiigazította, jegyzetekkel látta el.

Azt, hogy a Budán készült másolatok a királyi könyvtár kéziratairól készültek, Surriano maga két helyen feljegyezte.

Szent-Bazilius a szent lélekről szóló munkája fordításának másolata végén a velenczei diplomata megjegyzi, hogy »a királyi könyvtár eléggé romlott példányából« írta le.

Hasonlóképen a neo-platonikus munkát is »a királyi könyvtárban őrzött példányból« másolta.

Az öt munkából, a melynek másolatát az Emich-kódex tartalmazza, eredetije kettőnek maradt fönn. Fentebb kiemeltük, hogy Szent-Bazilnak Eunomius ellen írt munkája latin fordításából két példány állott Surriano rendelkezésére. Az egyikben megvolt a fordítónak, Trapezunti Györgynek Vitéz Jánoshoz intézett ajánlólevele, de hiányzott Bessarion bibornoknak Trapezunti Györgyhöz írt megbizólevele és ennek válasza; a másikban megvolt az a két levél, de hiányzott a magyar főpaphoz szóló ajánlóirat.

Különös véletlen, hogy mind a kettőt megőrizte a bécsi udvari könyvtár, latin kéziratainak sorozatában 831 és 4087 számok alatt.

Az utóbbi Korvin-kódex magában foglalja Szent-Baziliusnak Amphilochiushoz írt könyvét is, a mely az Emich-kéziratban a harmadik helyet foglalja el.[1]

Eszerint öt olyan munkával ismertet meg az Emich-kódex, melyek Mátyás könyvtárában megvoltak, és mind ritkaságuk, mind szövegük megbízhatósága tekintetében az olasz diplomata-tudós szemeiben érdemeseknek tűntek föl arra, hogy róluk másolatokat készíttessen, a melyek Olaszország tudományos gyűjteményeit voltak hivatva gazdagítani.

Azon óhajtás kifejezésével zárom be ismertetésemet, hogy a kézirat szerencsés megszerzőjét könyvgyűjtői tevékenységében még többször érjen hasonló szerencse, mint az, a mely ezen kézirat megszerzésével neki osztályrészül jutott.

[1] Denis. Codices Manuscripti Theologiei Bibliothecae Palatinae Vindobonensis. II. k. I. r. (Bécs, 1799.) 457, 466. Tabulae Codicum Manuscriptorum in Bibliotheca Palatina Vindobonensi asservatorum. (Bécs, 1864.) I. k. 140., III. k. 400. l.

A KÖNYVNYOMTATÁS ÉS KÖNYVDISZITÉS IPARMŰVÉSZETE.

CZAKÓ ELEMÉRTŐL.

(Harmadik, befejező közlemény, 10 szövegképpel.)

IV.

A *könyvkötés* is jelentős részét képezi a könyvdíszítés iparművészetének. Ha valami megérdemli a külső kiállítás gondosságát és művészieségét, akkor a könyv az, mely letéteményese a gondolatoknak, a haladásnak, a tudásnak, szóval a kulturának. A történelemben sok példát találunk rá, hogy amikor szerették a könyveket, akkor annak külsőjére gazdag anyagokat és kiváló művészi erőt áldoztak, kétségkívül a belső tartalom iránti becsülés jeléül.

Már jelen időszámításunk első századában voltak könyvtáblák a tekercsekben őrizett papyruskéziratok mellett. Tulajdonképeni mintaképül azonban a könyvnek kemény táblák közti megőrzésére a római diptichonok szolgáltak, mint a minők a verespataki aranybányákban is nagy számmal ránkmaradtak. Az a korban használt viaszirásnak két lap szolgált védelmül, esetleg (triptichon) több is s a külső fa- vagy érczboríték rendesen domború dísszel volt ellátva. Az első keresztény egyházi könyvek készítői ezeket utánozták, a mely körülmény igen figyelemre méltó, mert a római mintakép plasztikussága adja meg ennélfogva a legrégibb könyvtáblák stiljét. A könyv külseje nem síkdíszítmény, hanem arany s ezüst ötvösmunka, csontfaragvány, zománcz és drágakövekkel kirakott plasztikus kompozicziò volt.

Valamint a kézirás, úgy a plasztikus könyvtábla is a XII. században érte el legmagasabb fejlettségi fokát, e korban volt

legpompázóbb. Innét kezdve mindinkább egyszerűsödött. A bőr alkalmazásával pedig egyszerre a síkdíszítmény jellegét ölté magára s csak a sarokveretekkel, kapcsokkal és védőgombokkal őrzött meg valamit a domború ékítési mód hajdani gazdagságából.

A fém és a bőr egyenletes használata mutatja a legszebb arányokat a könyvkötésnél. A fém csakis a czélszerűségi kívánalmaknak megfelelőleg lép fel, ott, a hol védő szerepet játszhatik a könyvvel szemben, a bőr ellenben a czélszerűség mellett kínálkozóbb anyag volt a dísz alkalmazására.

Már a XIV. és XV. században a bőrkötést háromféle módon munkálták meg, a metszés, ponczolás és vaknyomás által. Ezek az eljárások, illetve technikák a bőrtáblák anyagának természetéből keletkeztek s azáltal, hogy a sík és domború díszítés vegyes befogadására is alkalmasak voltak, mintegy átmenetül szolgáltak az egész plasztikus stilből, a későbbi nagy művészi erővel kultivált dekorativ síkdíszítményű könyvtáblákhoz.

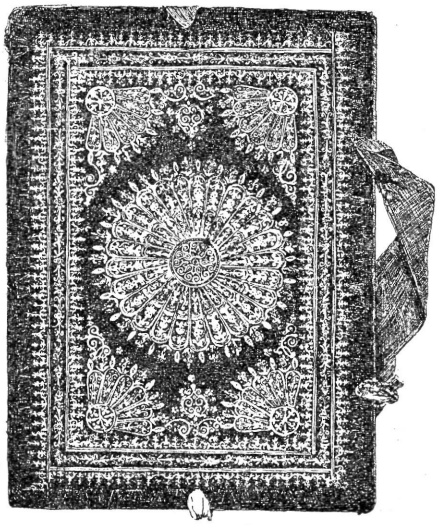

Olasz könyvtábla a XVI. századból.

A bőrmetszésnél egy egyszerű késsel vágták be gyöngéden a bőr felületébe a díszítés vonalait. A ponczoló vas nyomán pedig a csillagos vagy kúpos minták sűrű egymás mellé való verésével szemcsés háttér és sík keletkezett.

A vaknyomás melegített fémmel történt, a mely által fényesebb tónusú mélyedés származik a könyvtáblán. Ez az eljárás is sok technikai és művészeti tudást igényelt, mert a rajzot részletenkint kellett alkalmazni. Egyszerűbb volt ugyan az egész ékítmény dúczát egyszerre kimetszeni és egy préseléssel a kötésre nyomni, de művészietlenebb is. Szabad kézzel mindig egyénibb és változatosabb könyvtáblák jönnek létre, mint gépi munkával.

A könyvnyomtatás feltalálása nem sok hatással volt a könyvkötészetre. Vaknyomás helyett nyomdafestékkel szinezett benyomatot készítettek ugyan, de egyébként technikailag a könyv kötése teljesen kifejlett volt a nyomdászat feltünésekor. Sőt a művészet szinvonala a túlságos mértékben szapora könyvtermelés folytán még csökkent, nem lehetett annyi gondot fordítani a kötésre, mint a kéziratok korában. A könyvnyomtatás ennélfogva inkább ipari, mint iparmüvészeti lendületet adott a könyvkötészetnek. Csak később kárpótolták a régi díszek elmaradását a könyvek belsejéből kiáradt gazdag dekoráló elemek. Cranach, Holbein, Peter Flötner könyvdíszeinek hatásai világosan észlelhetők a könyvtáblán is.

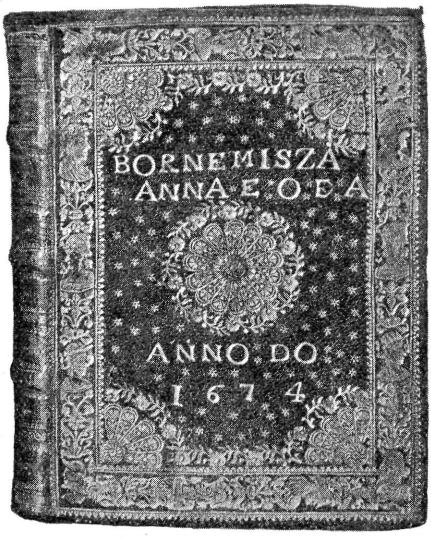

Kolozsvári díszkötés 1674-ből.

A XV. század végére egy uj stilusa a könyvkötészetnek lépett fel, a melynek mintaszerű remekei Mátyás király számára készültek.

A drága kéziratokból álló könyvtárt dicső királyunk oly kötésekkel látta el, a mely a belső dísszel a legnagyobb összhangzásban volt s az olasz fejedelmek példájára a külső táblákat egy más könyvtáréval össze nem téveszthető formákban terveztette. Valószinüleg keletről hozott munkásokkal az aranynyomást és a keleti motivumok használatát alkalmaztatta, a mely alapját képezi a Korvina-stilnek.

Ráth György leírása ezekről igy szól: »A felhasznált bőr simított s pedig leginkább sötét-vörös maroquin, melyet, úgy hiszem, itthon cserzettek, mert magvasabb és vastagabb, mint a Marokkóból importált kecskebőr. A kodexek mindkét táblája többnyire egyforma díszü, csakhogy az alsó táblán legfelül az első keretbe a munka czimét verzális aranybetükkel nyomták.«

»E táblákon rendszerint párhuzamos vonalakból két külső keretet alakitottak, melyeknek elsejében egy, arányos távolságok-

ban csokorszerűen kiszökellő gyöngysor vonul végig. A második keret felül és alul tetemesen szélesb, mint oldalt, a mi által kivétlenül hosszúkás formátumú kéziratoknál a belső mező szabályosabbá válik. Ezt a keretet paszomántszerű fonadék tölti be, melynek előállítására csupán három apró bélyeget használtak.«

A belső mező díszítésének bélyegei: egy szfinx, két levélből fejlődő kehely, egy kisebb váza, különböző virágok, levelek, palmetta, rozetták, ökörszem és néhány apró ékítmény, beleértve a

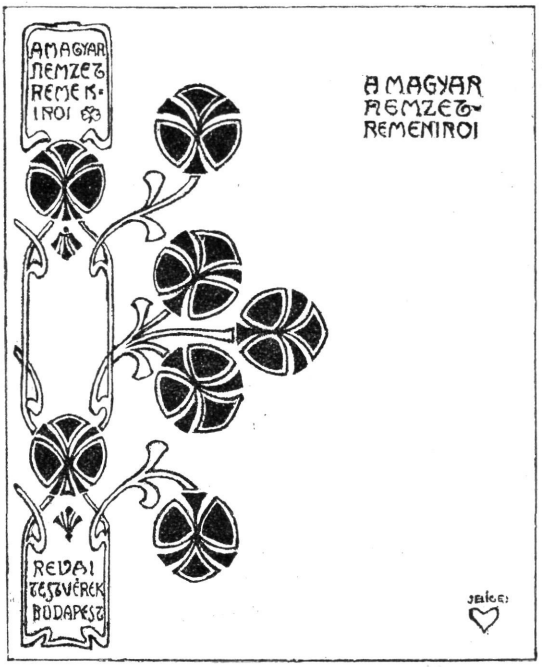

Könyvtábla. Tervezte Helbing Ferencz.

fonadék összeállításánál használt zsinórdarabokat. A lendületes vonalak közt e keleti és reneszánsz motívumok ritmikusan és egyenletesen szétszórva rendeztettek el.

Mindezeket kéziaranyozással állították elő, a mely tulajdonképen a vaknyomásnak oda módosítása, hogy a festék helyett különféle ragasztó szerekkel megkötött aranyat préselnek a bőrre, a mi által a díszítő elemek az arany színében jelennek meg. Valószínűleg arab és perzsa eredetű a bőr ilyetén megmun-

kálásának technikája és Velencze utján jutott Mátyás udvarába. Kersten a Korvin-kötés több mintáját és elrendezési formáját fellelte a düsseldorfi múzeumban őrzött arab kötéseken.

A Korvin-kódexek arisztokratikus díszítési módját, a kéziaranyozást a demokratikus nyomtatott könyvhöz Aldo Manuzio alkalmazta, a kinek kapkodott művei révén a stilus egész Európában elterjedt. Az általa használt díszek is jobbára arabeszkek, de ő már a nyomdadíszekből is sokat átvitt a könyv külsejére.

Azoknak a művészeknek neveit, a kik a Korvin-kódexek és Aldinák kötését tovább fejlesztették, nem ismerjük. Ellenben azokról a műbarátokról többet tudunk, a kik a maguk ízlésének megfelelőleg költséget nem kimélve készíttettek kötéseket. Ilyen volt Olaszországban Thomas Majoli és Francziaországban Jean Grolier.

E két könyvbarát kötésének hasonlósága közös forrásra enged következtetni. Tényleg Grolier hosszabb ideig tartózkodott Olaszországban és onnét ültette át a díszítő motívumokat Francziaországba. Sokan azt állítják, hogy maga tervezte kötéseit. Mind Grolier, mind Majoli könyvtábláit a síkfelületen egyenletesen és szép hajlásokkal elhelyezett aranyszélű szallagok jellemzik, a melyek közt szabadabb elrendezéssel bujkálnak kis ágacskák, lombok és levelek.

Grolier és Majoli után következik a könyvkötés művészetének történetében Toru és Canevari, a kik ha tovább nem is fejlesztették, de megtudták tartani ugyanazon a fokon, mint nagynevű elődjeik.

Francziaország hálás talaja volt a könyvkötés művészetének. A könyveknek a mi nagy reneszánsz fejedelmünk kora után ott voltak legtöbb barátai. De Thon könyvei, melyeket Eve kötött, új motívumokkal gazdagították a könyvtábla ékítményeit avval, hogy mérsékelten a naturalizmus felé hajoltak. Sok rokonságot mutatnak ezekkel a Le Gascon-féle — vagy mint ujabb kutatók mondják a Florimond Badier-féle — kötések, a melyek hatása igen nagy körre kiterjedt volt. Jellemző mintái voltak a pontozó ábrák, a spirálisba csavarodott szőlőbajusz-szerű díszek (fanfare) és más keleti eredetre valló ornamentumok; technikailag pedig a vasművesség e korbeli ékítésével egyeznek meg. Általában a vonatkozás a bőr és vas czifrázásánál igen nagy. Mind a két iparművészeti ág együtt is gyöngült el a XVII. század végén.

A Gascon-Badier-stilt követte a csipke-stil, a mely a ruházkodásnál felkapott csipkedíszt vette mintául. A művészet hanyatlása a könyvtáblákon nyilvánvalólag bekövetkezett ez által, a komoly kompozicziók helyét apró részletezések foglalták el. Még inkább lefokozódott a XVIII. század folyamán a tapétaszerű mustrák és a rokokó ellágyult díszeinek alkalmazása folytán.

A múlt század elejéről nincs mit mondanunk s a közepén is csak itt-ott kezdenek már elhanyagolt technikákat ujra gyakorolni. Az igazi művészet az utolsó évtizedekben éled fel ismét a könyvtáblákon. Az iparművészet modern reneszánsza a könyv külsejét sem hagyta érintetlenül és ma már kiváló művészek önálló tervezeteket készítenek a könyvkötők számára.

Kolozsvári díszkötés 1689 körül.

Cobden-Sanderson, Walter Crane és Morris neveivel találkozunk az első tevékenységnél, a mely a könyvkötés modernizálására irányul. Angliában e műiparág népszerűsítésén és fejlesztésén külön egyesület fáradozik, a melynek pályázatain és kiállításain a bőrkötésen kívül a papir és kalikóvászonkötés is nagy szerepet játszik.

Gleeson White adta meg stilusát a modern gyárilag sokszorosítható könyvtábla-dísznek. Angolországban ugyanis többnyire kötve jelenik meg a könyv, de csak olyan könnyed kötésben, a melyet a műbarát esetleg felcserélhet izlésének és gazdagságának megfelelő másikkal. A géppel készült tábla inkább nyomdászati termék, a mely természetesen mindig mögötte áll a kézimunkával készített művészi könyvtáblának. Mindazonáltal művészeti finomságokat gépi produktumokkal is lehet előállitani. Gleeson White épp erre tanit. A gyártásra alkalmas tervezésnél nincs megkötve a művész keze, oly szabadon alkalmazhatja a vonala-

kat és szineket, mint bármely más grafikai sokszorosításnál Ezt az előnyt White mindig arra használta fel, hogy lehetőleg visszatükrözi a könyv tartalmának szellemét a szabadon megtervezett könyvtábladísszel. Például szolgálhat erre nézve Burne Joneshoz készült kötése, a melynek tüskés változata nagyban egyezik a művész aszkéta felfogásával.

A vászonkötés használata mindinkább terjed, a legmodernebb művészek is annak számára terveznek díszt. Körülbelül azok foglalkoznak evvel, a kik a könyv belső művészetével, tehát az

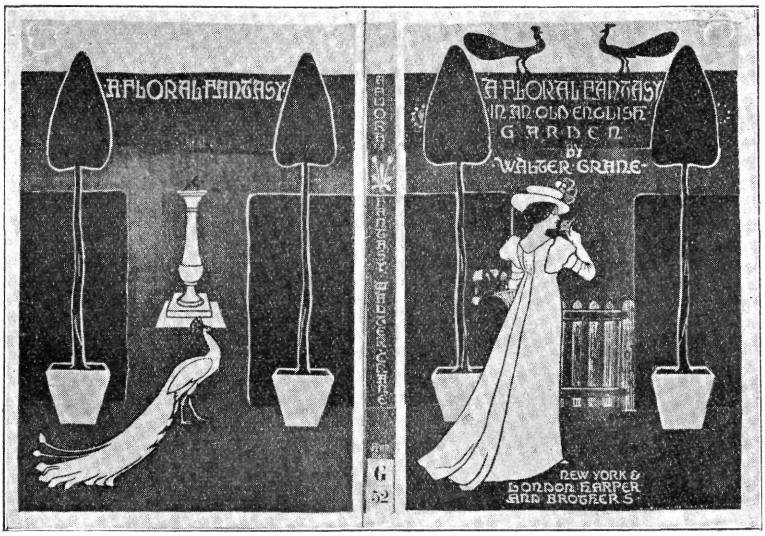

W. CRANE: A FLORAL FANTASY KÖTÉSTÁBLÁJA.

illusztrátorok. Crane az ő szigorúan dekorativ modorában nem elégszik meg csak az ornamentikával, mindig a könyv tartalmára jellemző alakot és részleteket is rajzol a külsőre, esetleg szinfoltokban fejezi ki magát, csak nem annyi túlzással, mint a plakátstilusban (Floral Fantasy). Nicholson, Robinson, Bradley, Rhead szintén előszeretettel alkotnak illusztrativ könyvtáblákat.

Ellenben Gleeson Whitnek sokkal több a híve, a kik csak kisebb vonatkozásokkal kapcsolják kompoziczióikat a könyv tartalmához. White után Laurence Housman a legelőkelőbb; szineket nem igen alkalmaz, préselt aranyornamentumai ritmikus ismétlő-

désével kelt művészi hatást. Csak díszítő elemeket alkalmaznak továbbá Cobden Sanderson, Talvin Morris, Granville Fell, Day, Zaehnsdorff stb.

Egy harmadik csoportja a művészeknek, a kik a régieskedéssel és kezdetlegességgel csaknem hivalkodnak, a reliefszerű könyvtáblákkal is megpróbálkoznak, a minők a kereszténység

RINTER GÉZA. A PÁRISI KIÁLLÍTÁS KATALOGUSÁNAK CÍMLAPJA.

első századaiban voltak divatosak. A misztikusok közé tartozó Macdonald család, Traquair, Jockel e csoport legismertebb nevei.

A francziáknál Grolier szelleme nem aludt ki teljesen, az ő modorában még mindig sokan dolgoznak. Azonkívül náluk a japánok hatása jut legnagyobb mértékben kifejezésre a könyvtáblákon. Ennek daczára is azonban Wiener, Cuzin, Auriol, de

Feure alkotásai igazi franczia alkotások, sok közülök valóságos »Objets d'art«.

Eredetiséggel dicsekedhetnek a belgák könyvtáblái, melyeknek stilusát náluk, úgy látszik, Henry van de Velde művészi egyénisége adta meg. Utána említendő még Classen. Sok művészi értéket nyújtanak még e nemű alkotásoknál az éjszaki kis nemzetek: dánok, svédek, norvégek és finnek. A párisi kiállításon Bindesböll és Tegner tünt fel közülök. A kopenhágai »Forening for boghaandvaerk« készítményei a művelt világ összes könyvbarátainak becsülését kívivták maguknak.

A németek a könyvkötészetben még nem jutottak mintaképeiknek, az angoloknak magaslatára. Paul Adam, Kersten, Berlepsch-Valendas és néhány festő művészetében mindazonáltal már sok a figyelemre méltó. Az osztrákok két művésze, Hoffmann és Moser foglalkozott eddig a könyvtábla-dísz tervezésével. Zichlarz, a műiparos, talán még kiválóbbat produkált, mint a művészek.

Hazánkban modern szellemben igen kevés könyvtábla készült. Még mindig előszeretettel utánozzuk a külföldet. A legújabb kötött könyveink is idegen művészek tervezeteivel jelentek meg. A »Száz év a magyar művészet történetéből« czímű munka Housman-másolat, egy kissé elnyomorított betűkkel súlyosbítva. Szabolcska legújabb verskötete Caspari német művész tervezetébe öltözködve vonúl a magyar családok asztalára stb. stb. Pedig egy pár jeles erőnk e téren is van. Horti Pál, az ismeretes művész nem egy sikerült könyvtáblát alkotott már. Márkus Géza, felírásait leszámítva, szintén izléses kompozicziókkal tünik fel. Hegedüs László, Rinter Géza, (a ki a párisi kiállítás katalogusára hirdetett pályázatnál kötéstervezetével az első díjat nyerte el,) Nagy Lázár és Nagy Sándor, Helbing Ferencz, Förk Ernő, Bugát Imre e téren az ismertebb nevek.

A XIX. század azon szokása, hogy mindenben a régibb mintákat utánozta, szünő félben van. A könyvkötés művészete mindinkább kezd igazodni és simulni a mai izléshez. Szerencse az is, hogy nemcsak építészek foglalkoznak ilynemű tervezetekkel, hanem festők és képzett iparosok, a kiknek több érzékük van egyrészt a síkdíszítmény megoldásaihoz, másrészt a technikai előnyök kihasználásához.

A könyvtábla a lapok épségbentartására, megőrzésére szol-

ál. S minthogy a lapok síkfölülettel birnak, a táblának is ez irányban van védő jelentősége. Azaz tökéletesen elég czélszerűségi szempontból, ha a könyvtábla díszítése síkdíszítmény és mélyebb jelentősége egyáltalán nincs a könyvek kötésénél alkalmazni az en miniature homlokzatokat vagy menyezeteket. A plasztikus és kiálló részek a könyvtáblán fölösleges terhek, kivéve a

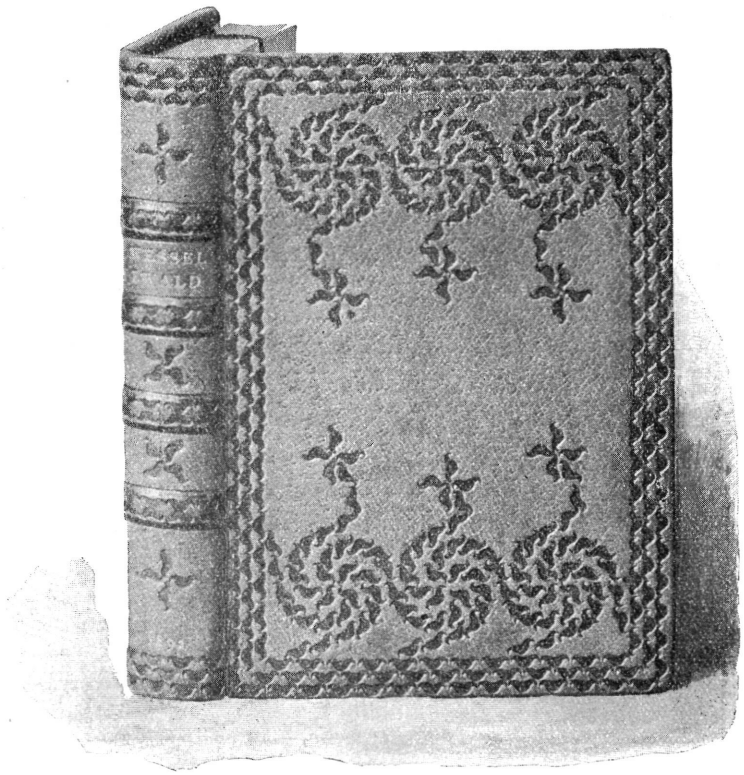

H. TEGNER: BŐRKÖTÉS VAKNYOMÁSÚ DÍSSZEL.

sarokvasat, védőgombot és kapcsot, a melyek azonban szintén nélkülözhetők; a belső szükséglet kivánalma kizárólag a síkdíszítményre mutat. Láttuk, hogy a perzsa és arab díszítmények mily elterjedtekké váltak s mily sokáig dominálták a könyv külső díszítését, kétségtelen, hogy erre csak síkdíszítmény-jellegük tette képessé. S a modern kompozicziók is akkor versenyezhetnek

sikerrel a régi könyvtáblákkal, ha a síkfelület jellegéhez simúlnak. E tekintetben mindig hálásaknak kell lennünk a japánok iránt az ő művészetük adta meg az első impulzust a múlttal való szakításra és egy önállóbb könyvkötési stilus kialakítására.

Mint mondottuk, kétféle irányát különböztetjük meg a könyvtábla díszítési módjának. Vannak olyanok, a kik vonatkozásokat, kapcsolatokat hoznak létre a külső ékítmény és a belső tartalom között. Egy más része a művészeknek pedig, tekintet nélkül a szöveg jellegére, a tábla felületét csak a szemnek kellemessé tétele czélzatával ornamentálja. Az elsők túlléphetik a határt, ha az illusztrátor szerepét bitorolják, a másodikok meg könnyen unalmassá és értelmetlenné válhatnak.

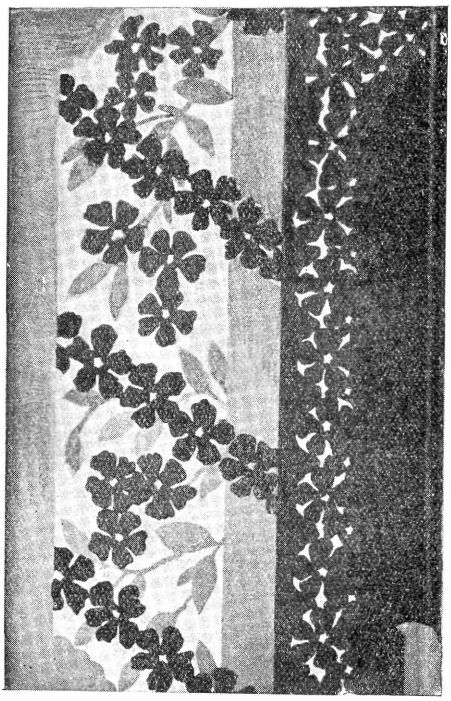

TH. BINDESBÖLL: DÍSZKÖTÉS BŐRMOZAIKKAL.

E kérdésnél is a tábla szerepe a döntő. A könyvfedél jelentőségét attól a könyvtől nyeri, a melynek védelmül szolgál, természetes tehát, ha ezt a viszonyt kifejezésre juttatja, a védőszerep hangsúlyozása mellett és a dekorálással bevezető hangulatot kelt a könyv tartalmához. Egyébiránt a könyvkötésnél a művészet és a tartalom összekapcsolásán kívül érvényesülhet még a könyv tulajdonosával vagy közönségével való viszony is.

A művészies ség azonban mindenekelőtt a technikai előállítás tökéletességétől függ, mint az iparművészeti ágakban általában. A könyvtáblánál is a dísz alkalmazása magában nem biztosítja a művészi hatást; ha a »corps d'ouvrage« nem szolid, nem kifogástalan, akkor a legdúsabb aranyozás is csak czifrálkodás.

A könyvkötéssel kapcsolatban még a kötésnél szereplő belső táblaborító papírról (előzékpapírról) is meg kell emlékeznünk, a mely mintegy átmenetet képez színhatásában és védő hivatásával a kötés kemény táblája és a lapokból álló szöveg közt. Jelentősége e borítópapírnak annyiban van, hogy nemcsak óvja a könyv lapjait, színes és fényezett felülete nem lévén kényes, az elpisz-

ANDER KYSTER: TÁBLABORÍTÓ (ELŐZÉK) PAPÍR.

kolódástól, hanem határozott czélja a könyv felöltöztetésénél még a díszítés is. Mindezeknél fogva tehát a könyv és a művészet kapcsolatának tárgyalásánál a belsőtáblaborító papírt sem hagyhatjuk figyelmen kívül.

Az előzékpapír használata a XVII. században lépett fel először. A könyvkötők kezükkel, fésűvel vagy kefével úgynevezett

»felhős« papírt készítettek, a mely eleinte csak primitív művészkedésre adott alkalmat. A kartonnyomatok és a papírtapéták fellendülésével azonban az előzékpapír művészviesebbé válik, átvévén azoknak díszítő elemeit. Az igazi stílusa pedig a felhős-papír továbbfejlesztésével alakúl ki, a midőn színeket alkalmaznak és divatba hozzák a márványozott papírt, mely eleinte ragaszkodik a márvány és gránit-félék mintáihoz, később azonban szabad szárnyalású szeszélyes és változatos formákba csap át.

Az »empire«-nak nevezett stíl hoz legtöbb változatot a belső

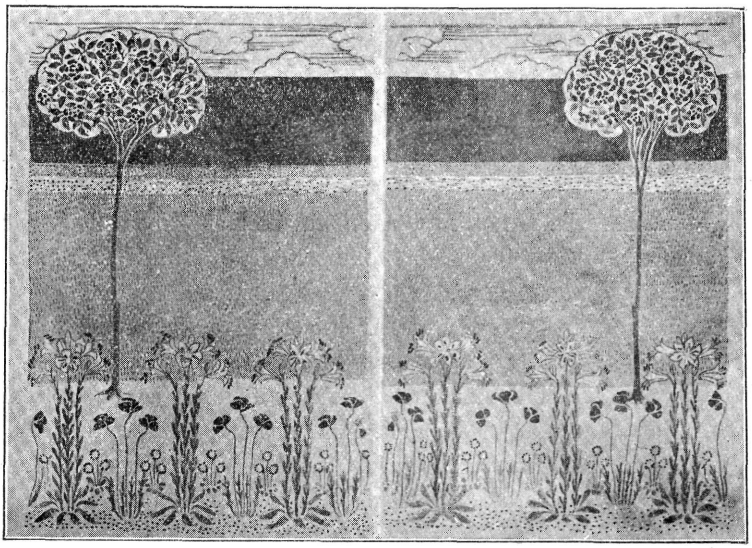

W. CRANE: A FLORAL FANTASY-HOZ KÉSZÍTETT TÁBLABORÍTÓ (ELŐZÉK) PAPÍR.

könyvtáblapapír díszítésénél létre, míg aztán a XIX-ik század egy pár művészietlen tizedében egész a szövetmustrák szolgai utánzásába merül az e téren működő iparművészek tevékenysége.

A múlt század vége felé részint az »uni papier« elnevezésű egytónusú előzékpapír, részint pedig a brokátot utánzó volt használatban. A legújabb időkben pedig az iparművészeti tervezetekhez lekötött művészi erők nem vetették meg azt a feladatot sem, a melylyel a könyvtáblát borító papír megkomponálása jár. Sőt azt látjuk, hogy az illusztrátorok és könyvtábla tervezők java része előzékpapírt is rajzolt.

Talán a művészi kedvtelés kielégítésének szabadsága az, a mi sokakat vonzott e nemű alkotásokhoz. Annak az általános szabálynak keretén belül, hogy t. i. az előzékpapír óvjon, díszítsen és átmenetet képezzen a kötéstől a lapokra, szabad tere nyílik ugyanis a művésznek fantáziája szabad szárnyalását követni.

Az angol előzékpapír tervezők legjelesebbjei, — Morris, Crane, Gleeson Withe, — mintaképül ajánlható rajzokat készítettek e czélra. Többnyire nem általános használatra valók előzékpapírjaik, hanem egy-egy meghatározott műhöz készítvék, sokszor a tartalomnak megfelelő hangulatot tükröztetnek vissza, vidámságot, bánatot, szerelmet stb. fejeznek ki; nem egyszer pedig csaknem illusztrálásra vállalkoznak.

Utánok a dánok táblaborító papírjai érdemelnek figyelmet (Bindesböll, Anker Kyster) és a németek is több s kevesebb szerencsével igyekeznek felkarolni ezt az elhanyagolt iparágat. Nálunk Horti Pál és Spiegel Frigyes foglalkoznak művészi előzékpapír tervezésével. Általában azonban még koránt sincs kellő mértékben kiaknázva a belső táblaborító papír művészi oldala. E tekintetben talán érdemes volna a japánok síkdíszítő művészetére több figyelmet fordítani. A stilizálásnak az a bámulatos könnyedsége, a mivel a japánok a látható világ tárgyait díszítő elemekké átvarázsolják különösen előnyös alkalmazásra találhatna a papír dekorálásánál. A japánok fametszeteikkel is tudnak tisztán ornamentálisan hatni, tárgyakúl választván a tenger hullámfodrait, a bájos cseresznyevirágot, fürge halak úszását, hulló hópelyheket stb. stb.

* * *

Befejezésül néhány szóval említést teszünk még azokról a túlzásokról, a melyek a könyvnyomtatás és könyvdíszítés iparművészeténél elő szoktak fordúlni. Sokszor lehet látni a szegényes ízléstelenség ellentéteképen, hogy az iparművészet nagyon is gazdagon való alkalmazása is, mily viszásságokat szül.

Az első eset az, midőn a mesterember az író fölé kerekedik. Midőn becsesebbé válik a forma, mint a tartalom s a külső határok hajhászása által a surrogátum hódít tért magának. A szöveg belefúl a nyomdadíszbe, a törékeny és krétázott papír aranyozott vágással parádézik érdemetlenül, a vörös marakkói bőr-

kötést pedig egyszerű vászon vagy papiros imitálja, mely azért azonban telisteli van nyomva aranyozott díszszel. Mindezek és ilyes-fajták elvetendő üres czifrálkodások.

A második eset az, ha a könyv díszítőjévé szegődő művész csap át a szertelenségekbe. Elhalmoz mindent buján keresett ékítményeivel, és különös felfogású illusztrációival ráczáfol a könyv szerzőjére. Féktelenségében az ilyen művészt csak egy czél vezérli, hogy a közönségnek tessék. Arra számít, hogy a mai ember szigorú törvények közt él, a legkülönfélébb foglalkozási ágak csaknem perczekre vannak szabályozva. S minthogy a művészettől legtöbben csak szórakozást és élvezetet várnak, a mindennapi foglalkozással, munkakörrel ellentétben, ennél is minden szabatosság és mértékletesség fárasztó, csak az tetszik könyvdisznek is, a mi nem kiván megfontolást és feltűnő voltával vásárlásra ingerli a közönséget.

Igy fenyegeti a szépkönyvet a mesterember és a művész kiknek harmonikus munkája pedig a legtökéletesebb alkotásra volna képes, ha külön-külön túlzásokra nem ragadtatják magukat

Ezeknek mérséklése, sőt irányítása egy megállapodott közös ízléssel bíró közönségtől függ, a kinek a vágyait kielégíteni versenyez egymással az író, iparos és művész. S épen ezért mindazoknak, a kiknek a könyvhöz közük van, ismerni kell a módozatokat, és csapásokat, melyeknek utján a szép könyv létrejön, mert a közönség, az író, a művész és az iparos egyöntetü összehatásában valósúl meg e téren az általános műveltség és szellemi haladás. Igy képezi a könyvnyomtatás és könydiszitès iparművészete is, a kulturális élet egyik kérdését.

A NAGYVÁRADI NYOMDÁSZAT TÖRTÉNETE.

NAMÉNYI LAJOSTÓL.

(Harmadik közlemény, a szöveg közt egy hasonmással.)

III.

A papnevelő-intézet nyomdája.[1]

A váradi püspökök sorában, kik közül nem egy dísze az egyháznak és részt követelt az ország politikai ügyeinek vezetésében is, egyike a legkimagaslóbbaknak: gróf Csáky Miklós (1737—1747), kinek nevéhez több korszakalkotó ujítás füződik. A püspöki uradalmaknak mai jövedelmező alapon való kezelése: a várad-egyházmegyei plebániák alapitása javarészt Csáky püspök alkotásai. Az így felszaporodó egyházmegyei papi szükséglet fedezésére 1741. február 17-ikén Nagy-Váradon papnevelő intézetet állított fel és azt egyebek közt nyomdával is felszerelte.

Csáky püspök a nyomdászat lelkes híve, ki átérezte a sajtó magasztos hivatását és tisztában volt ennek nagyfontosságu jelentőségével, hatalmával. A püspök különben is nagy könyvbarát; nevének aegise, anyagi támogatása mellett tiz évi püspöki működése ideje alatt nagy számmal jelentek meg oly művek, melyek a mellett tanuskodnak, hogy Csáky püspök a tudománynak, a szabadelvű eszmék terjedésének akart szolgálatot tenni, mikor ezek megjelenését elősegítette. Papjai részére nem egy léleknemesítő ismeret terjesztő művet iratott. Elégséges lesz utalnunk a Komá-

[1] E fejezet adatait legnagyobb részt Zsák J. Adolf papnövendék úrnak köszönhetem, ki fáradtságot nem kimélve úgy a püspökségi, mint a papnöveldei levéltárból összegyüjtötte mindazt, mi a papnöveldei nyomda történetére vonatkozik. Azért ez önzetlen munkásságáért e helyütt is köszönetet mondok.

romban, 1740-ben megjelent »Florilegium . . . . . sponsalitium accomadatum« czímű műre, mit Paxi Lajos pálos atya írt, melynek czímében meg van említve, hogy . . . . . ad usum curatorum animarum Dioecesis Magno Varadiensis . . . . . iratta a püspök. Hasonlókép ugyancsak saját papjai részére fordíttatta olaszból és nyomatta Kassán, 3 kötetben Ardia Antal jezsuita nagyhírű művét: Tripartita tuba catechetica, és ennek előszavában a fordító következőkép emlékezik meg a kiváló püspökről: . . . . idem Illustrissimus Praesul aere suo liberaliter ac sponte oblato recudi illud voluit; eo fine ut Pastoribus animarum sua praesertim in Diocesi semita sufficeret, eorum opera rudium populorum pectoribus inserenda . . . . Továbbá az előbb említett Florilegium 1741-iki kiadásának [1] előszavában az író a következőket mondja: . . . . . complura Virorum Doctissimorum opera, quae ad mores populi formandos facerent, magnis impensis luci publicae data in Tuae usum Diaeceseos dispersa sunt . . . . Ime megannyi bizonyíték: Csáky püspök mennyire kedvelte a sajtót, ismerve ennek feladatát és hatalmát.

Arra a kérdésre: mikor alapította a nyomdát? ha okmányilag határozott választ nem is adhatunk, mert a szeminárium alapítási okmányában, mely 1741. február 17-ikén kelt, erről még nincsen szó, mégis, ha tekintetbe vesszük, hogy az utóbb említett mű előszavában meg van említve: . . . . ac ipsum novissime Varadini Typographeum erexisti ut cum omnibus Urbs ista per Te florere ceperit ornamentis, hoc etiam praecipuo provehendae Religionis, bonarumque artium praesidio gloriaretur . . . . és e mű a czímlap szerint 1741. július elején jelent meg, úgy a nyomda felállítását az 1741. február 17 és július eleje közti időre tehetjük.

A nyomda a mai Szent-László téren levő »Korona-kávéház« helyén volt régi és a szeminárium tulajdonát képezett épületben nyert helyet s ott volt végleges eladásáig.

Működését azonban csak később kezdette meg. E mellett bizonyít, hogy 1745-ig a váradi írók sőt a szeminárium is könyveiket másutt nyomatják. Igy 1743-ban a vizsgálati kérdések Nagy-Szombatban jelennek meg. Ha tehát a nagyváradi papnöveldei nyomda működését már megkezdette volna, úgy a sajtótermékek kétség-

[1] Petrik nem említi.

kívül ott jelennek meg. De így az első nyomda termék 1745-ből ismeretes. Könyvészetileg azonban még ismeretlen és azért czélszerűnek találjuk teljes bibliografiai leirását adni:

Universa Philosophia ad Mentem Doctoris subtilis Joannis Scoti. Quam sub gratiosissimis Auspiciis Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini, Domini Nicolai, Dei et Apostolicae Sodis Gratia Episcopi Varadiensis E Comitibus Csaki De Keresztszeg . . . . etc. etc. Publice propugnandam susceperunt In Conventu M.-Varadiensi ad Spiritum Sanctum Ordinis Minorum S. P. Francisci, Strictioris observantiae . . . . Anno 1745. R. R. F. F. F. Preregrinus Hatvany et Fr. Solanus Mészáros ejusdem Ordinis et Provinciae, Philosophiae alumni, ac Relig iosi Professi. Magno Varadini, Per Gregorium Kállai. (4-r. 3 levél).[1]

UNIVERSA PHILOSOPHIA
Ad Mentem Doctoris subtilis JOANNIS SCOTI.
Quam
Sub gratiosissimis Auspiciis
EXCELLENTISSIMI, ILLUSTRISSIMI
ac
REVERENDISSIMI Domini, Domini
NICOLAI,
DEI, & Apostolicæ Sedis Gratiâ
EPISCOPI VARADIENSIS,
E COMITIBUS
CSAKI
DE KERESZTSZEG.
Perpetui Terræ Scepusiensis Comitis, Inclyti Comitatûs Bihariensis, Perpetui ac SUPREMI COMITIS. Sacræ Regiæ Majestatis ACTUALIS, INTIMI CONSILIARII &c. &c.
Publicè propugnandam Susceperunt.
In Conventu M. Varadiensi ad Spiritum Sanctum, Ordinis Minorum, S. P. Francisci, Strictioris Observantiæ, Provinciæ Hungariæ S. S. Salvatoris, Anno 1745. Mense Die.
R. R. F. F. F. Peregrinus Hatvanyi, & Fr. Solanus Mészaros, ejusdem Ordinis & Provinciæ, Philosophiæ Alumni, ac Religiosi Professi.
Sub Assistentia
P. F. GEORGII KERNHOFER,
præfati Ordinis, & Provinciæ, Philosophiæ Lectoris Ordinarii.
MAGNO VARADINI.
Per GREGORIUM KALLAI.

A NAGYVÁRADI PAPNEVELŐ-INTÉZET NYOMDÁJA ELSŐ TERMÉKÉNEK CZÍMLAPJA.

Mi volt annak oka, hogy a nyomda 4 évig szünetelt, erre nézve a levéltárakban adatot nem találunk és így csak feltehető, hogy vagy a felszerelés nem volt teljes vagy alkalmas művezetőt nem találtak. Az első bérlő Kállai György, de kinek működése felől semmit sem tudunk. Kétségkívül azonban csak rövid ideig működött e nyomdánál, mert 1746-ban már Becskereki Mihály jegyzi a nyomdatermékeket. Bizonyosra vehető, hogy a nyomda nemcsak ez egyetlen mű előállítására szorítkozott, sajnos azonban, hogy a váradi püspökségi, az ottani papnöveldei sem az 1836-ban

[1] E fejezetben számos Petrik könyvészeti munkájában ismeretlen műnek czímét adjuk. E könyvek a papnöveldei könyvtárban vannak meg és ismertetésük a könyvtárnok, Zsák J. Adolf papnövendék úr érdeme.

leégett kapuczinus zárda fenmaradt könyvjegyzékében további, ez időszakra vonatkozó könyvczímeket nem találunk.

Még meg kell jegyeznünk, hogy az említett, bárcsak három levélre terjedő művecskében, kilencz betü faj van felhasználva, mi az akkori nyomdai viszonyokhoz mérten elég gazdag felszerelésnek mondható.

A második bérlő Becskereki Mihály, ki kilencz éven át (1746—1755) vezeti a nyomda ügyeit és működése idejéből oly nyomtatványokat ismerünk, melyek kiállítás tekintetében valóban figyelmet érdemelnek. Valószínű, hogy Becskereki első sorban azért kapott meghívást a papnövelde részéről, mert már Kolozsvárott a jezsuiták nyomdájánál jelét adta szakértelmének, és ő nyomta a seminariumi könyveket is. Kolofonja rendszerint »Typis Semin. B. M. V. Elisab. per Michaëlem Becskereki« vagy »Typis Seminarii Csakiani per M. B.« mig a magyar nyelvü nyomdatermékeken: »Boldog Asszony látogatása Seminariumának bőtűivel«.

Az általa nyomatott művek között legdíszesebb Dones Petrus Ludovicus *Generalis temporum notio* (k. 8-r. 16 lev. + 137 és 4 l.) czímű könyve, mely 1749-ben jelent meg. E műben találkozunk első ízben diszesebb metszésü kezdőbetükkel; ép így feltünő a latin és görög betük ékessége és a nyomás tisztasága. A Regni Christi Sempiterna stabilitas feliratu fejezet fölött csinos metszésü apocalipticus kép: szárnyas oroszlán és bivaly mögött angyal és sas látható, mig napsugarak közt a Szentélek jelenik meg. Figyelmet érdemelnek az egyes fejezetek végén található végvignetták, melyek között különösen szembeötlő a virágtartóból kiinduló körvonalak, a szalaggal összekötött koszoru, mit napraforgóra emlékeztető dísz övez.

Látható mindebből, hogy a nyomda felszerelése már nagyobb feladatok megoldására is képes és termékei minden tekintetben vetekednek a korabeli hazai nyomdákéival csín és kiállítás tekintetében.

A nyomdának külön nyomtatói jelvénye nincsen.

A kilencz évi időszak alatt összesen 25 mű jelent meg, melyek közül Petrik Géza tizenegyet sorol fel, mig a nála hiányzóknak a czímei itt következnek:

Applausus Onomasticus Excellmo Ilimo ac Rdmo Domino Dno Paulo e Comitibus Forgách de Gymes Eppo Varadiensi . . . .

Anno 1749 die 25 Januarii obsequiosa devotione exhibitus per Michaelem Becskereki Typ. Magno Varadinens,

E mű 34 distichonból áll, végén e szavakból: Paulus e Comitíbus Forgách a következő anagramma van: Voce Christi fugabam lupos.

Dreifache Glückseligkeit des Alt und Neuen Grosswardeins .... An dem Orth des in Grund-veste eingesenchten Steins einer zahlreichen Teutscheu Nation vorgetragen von O. Petro Wütt, der Gesellschaft Jesu Priestern etc. . . . Grosswardein Gedruckt (így!) Typis Seminarii B. M. V. durch Michaelem Becskereki 1752. (Kis ívrét 22 levél).

Sacerdos Christianus .... perspicue exponitur , . . . dum conclusiones ex universa philosophia juxta Scoti principa et Aristotelis dogmata concinnatus in Conventu Magno Varadiensi .... publice propugnarent .... Bonaventura Ács, Franciscus Petro Anno MDCCLIII. (8-r. 8 lap).

Hely és nyomtató nélkül, de a nyomdai diszítések a mű czímén kívül is igazolják, hogy a papnöveldei nyomda terméke.

Preces ad usum ecclesiae M. Varadiensis quibusdam feriis, fessis et octavis eorum diei solitae. Varadini. Typis Seminarii Csákiani per Michaelem Becskereki. 4-r. 10 levél).[1]

Év nélkül. E mű a nagyváradi székesegyházban a mai napig Szent László ünnepén és nyolczadán szertartás könyvül szolgál.

Resolutio sacratissimae ceesareae Regiaeque Majestatis Domini Domni clementissimi Augustanae et Helveticae confessioni addictis, in Hungaria degentibus, data. M. Varadimi, Typis Seminarii B. V. Elisabeth Visitantis per Michaelem Becskereki. (Folio 4 l.).[2]

Ezeken kivül csak a rövidített czímeit ismerjük a következőknek, melyek fel vannak sorolva a váradi kapuczinus zárda könyvtári katalogusában, a művek azonban a zárda 1836-iki leégése alkalmával elpusztultak:

Laurentii Scupuli: Certamen Spirituale 1751. M. Varadini. 12-r.

Instructio lucrandi Iudulgentias Jubilaei. Magno Varadini. 1721. 12-r.

Magyar nyclvü kőnyv.

Pauli Forgach episcopi Florilegium. Magno Varadini. 1754. 12-r.[3]

Cantilenae sacrae. M. Varadini. 1754. 12-r.

Hebdomada Marianna. M. Varadini. 1754. 16-r. Mindkettő német nyelvü könyv.

Antonius Ardie S. J.: Tuba Catechetica. Magno Varadini. 1754.

Barchlaius Joannes: Paraenesis ad Sectarios. Magno Varadini 1755.

[1] E felsorolt négy könyv a váradi papnöveldei könyvtárban van meg.
[2] Megvan Biharvármegye levéltárában.
[3] E munkának egy 1752-iki és egy 1753-iki nagyváradi kiadása ismeretes.

Évek szerint a Becskereki időszaki munkásságáról a következő táblazat számol be:

	Latin	Magyar	Német	Összesen
1746-ban	1	—	—	1
1747-ben	1	—	—	1
1748-ban	1	—	—	1
1749-ben	6	—	—	6
1750-ben	1	—	—	1
1751-ben	1	1	—	2
1752-ben	1	1	1	3
1753-ban	2	—	—	2
1754-ben	3	—	2	5
1755-ben	1	—	—	1
Év nélkül	2	—	—	2
Összesen	20	2	3	25

Az időszak számbeli eredménye is elég érdekes. Különösen figyelmet érdemel, hogy ekkor nyomatott először a papnöveldei nyomda magyar nyelvü könyveket és német mü ezuttal jelent meg először váradi nyomdában.

Becskereki Mihály távozása után a nyomda szünetelt. Mi volt ennek oka? arra, sajnos, biztos adatunk nincsen. Csak 1762-ből ismerünk ujabb könyvet és igy feltételezzük, hogy addig a nyomda sem működött. Ekkor már Wolf József a nyomda bérlője, kinek kolofonja: »Impressum. apud Josephum Wolf, Typographum Episcopalem.« Működése ideje igen rövid, alig két évre terjedő és ez időszakból csak három sajtóterméket ismerünk. Ezek közöl Petrik egyet nem ismer:

De regulis iuris canonici liber unicus. Authore Franc. Antonio Foebeo. Opus posthumum quod nunc primo in lucem prodit. Magno Varadini. Reimpressum apud Josephum Wolf typogr. episcopalem. 1763. (8-r. 5 lev. + 272 l.).

A nyomdai kiállitásra nézve meg kell jegyeznünk, hogy betüi nem azonosak a Becskerekiével és úgy látszik a nyomda ujabbakkal lett felszerelve. Kiállítás tekintetében figyelmet érdemel az 1762-ben megjelent »Institutiones juris canonici« czimü mü, melynek czimlapját, a szentháromság jele: az örök szem diszíti. Az első fejezetnél is csinos disz van alkalmazva, mely hajót ábrázol a tengeren, mig a láthatáron a felkelő nap látszik, előtér-

ben egy város látképe. Két oldalt a körözetben két angyal, az egyik szőlőt szed a tőkéről, míg a másik almát a fáról.

1766-ból is ismerünk nyomdaterméket, de ezen a bérlő neve nincs kitüntetve. A kolofon csak egyszerűen úgy szól: »Impressum in Typographia Episcopali«. A mű egy pásztori játék, szimfoniás zenekisérettel; címe: *Certamen Deorum in ornando Amynta.* (K. 4-r. 10 lev.) A címlapját Patachich püspök címere díszíti. A prologus fölött, mit Jupiter mond el és chorus követ, két lángoló oltár közt ékes virágtartó van elhelyezve. A füzet végén, egy angyal megfújja a harsonát és babért nyujt át.

Három éven át ismét nem találjuk nyomát annak, vajjon működött-e a nyomda, 1769-ből azonban négy sajtóterméket ismerünk és ezeken mint nyomdász Heller János Konrád Henrik van megjelölve, kinek kolofonja: »Typis Joannis Conradi Henrici Heller, Typographi Episcopalis«. A megjelent könyvek közül Petrik Géza kettőt ismer: *Isaac, figura redemtoris* (K. 8-r. 20 lev.) és ennek magyar kiadását (12-r. 23 l.). A latin kiadás címlapján hosszú korona van, oldalt két körben csillagok, középen is ezeknek csoportosítása, de ez nem könyvnyomtatói jelvény, hanem inkább csak a címlap kitöltésére szolgál. A daljáték személyei: Abraham, Isaacus, Sara, Gammari, Angelus és Chorus Pastorum. A szerző nincs megjelölve, de mint tudjuk Metastasio műve, magyarra pedig Gánóczy Antal fordította. A zenéjéről a füzet megemlékezik: Musica est Domini Caroli Ditters, Chathedralis Ecclesiae Magno Varadiensis Capellae Magistri.«

A másik két mű könyvészetileg még ismeretlen:

Neumajer Ferencz Jézus társasága papjának augustai püspöki szék temploma néhai nevezetes oratorának Okosok hite. Magyarra fordíttatott Mihaltz István ugyanazon társaságbeli pap által. Nagyváradon. Nyomtattatott Heller János Konrád Henrik püspöki könyvnyomtató által, 1769-ik esztendőben. (K. 8-r. 364 l.).

A második ismeretlen műnél a nyomtatás helye nincsen ugyan megjelölve, de kétségkívül e nyomda terméke, mit a betük és díszítések azonossága is igazol, a mellett a papnövelde levéltára szerint ezt a nyomda a szeminárium részére ingyen tartozott elkészíteni. Ennek címe:

Assertiones ex universa theologia, quos anno . . . . MDCC.

LXIX. propuguandas suscepit M. Varadini . . . . Petrus Bikaly. (8-r. 20 levél).

A nyomda az 1771—1786. időszakban éri el virágzását, mikor Balent Ignácz János a papnöveldei nyomda bérlője. Kiváló szakember, nagy ismeretekkel, kellő érzékkel és sajtótermékeit fölötte nagy dísz, ízlés és csinosság jellemzi. A nagyvárzdi írók most már nem idegenben nyomatják ki műveiket, hanem e nyomdából kerülnek ki többek közt Révai Miklós, Gánóczy Antal, Keresztesi József, Miller Jakab Ferdinánd művei. Különösen sokat ad a díszesebb kezdőbetükre, a fejezetek élén kisebb metszeteket alkalmaz, egyes szakaszok végén ügyes végvignetták keltik fel figyelmünket és ha van is oly mű, mint Gánoczy Antal »Libellus castigatus«-a, hol a sajtóhibák felsorolása 12 oldalt foglal el, ezek is mindinkább kevesbednek és bízvást elmondhatjuk: ez időszakban nemcsak számra nézve ért el nagy sikereket a nyomda, de nyomdászati szempontból kifogástalan műveket nyujt. Kolofonja: »Typis Seminarii per Ign. Balent Typogr.« vagy »Impressum per Ign. Balent«, míg a magyar műveknél, melyek ez időszakban mód felett megszaporodnak, rendszerint: »Nyomtattatott Balent I. J. könyvnyomtató által.

Ez időszak alatt a következő írók művei jelentek meg Váradon: Berents Keresztély, Gánoczy Antal, Jósa György, Keresztesi József, Klobusitzky Péter, Magnus P., Meonius Fl., Mihaloczi György, Miller Jakab Ferdinand, Patachich Ádám, Simonchicz János, Széles Vincze, Szluha Demeter, Ürményi József, Vass Nep. János, Zolnay Antal, Révai Miklós, Jantsó Antal és a könyvnyomdász: Bálent Ignácz János, ki 1781-ben egy *Pásztori játékban le ábrázolt örvendetes köszöntést* írt (k. 4-r. 11 lev.), melynek ha nincs is különös irodalmi értéke, csengő versei, rímei bizonyság a mellett, hogy Balent a képzettebb nyomdászok közé tartozott.

Tizenöt évi működése alatt összesen 83 nyomtatvány kerül ki a műhelyéből, melyek közül a következők címei hiányoznak Petrik Géza Bibliographiájából:

Theses canonicae ex decretalibus D. Gregorii Papae IX. et jure Hungarico depromtae quas . . . . propugnandas suscepit . . . . David Ujvári Anno MDCCLXXI, M. Varadini, Typis V. Seminarii per Ign. Joan. Bapt. Balent (4-r. 34 levél).

Assertationes ex universa theologia, quas . . . . Magno Vara-

dini Anno MDCCLXXIII. propuguandas suscepit . . . . Antonius Jantsó, Magno Varadini. Impressum per Ignatium Joan. Balent Typographum episcopalem (8-r. 16 levél).

Novissima officia sanctorum, quae in antiquioribus Breviariis non reperiuntur. Magno Varadini. Impressum per Ign. Bapt. Balent episcopalem typographum 1775. (Kis 8-r. 96 l. + 1 levél).

Tentamen mathematicum quod . . . . M. Varadini Anno . . . . M. DCC. LXXV. . - . . subiverunt . . . . Franciscus Ágoston et Samuel Pataki . . . . V. Semin. B. M. V, Elis. visit. alumni. Magno Varadini. Impress. per Ign. Joan. Bapt. Balent. Episc. Typogr. (4-r. 8 levél).

Assertiones theologicae quas . . . . defendendas susceperunt . . . . Petrus Klobusiczky . . . . et Petrus Sebestyén . . . . Anno M. DCC. LXXVI. Magno Varadini. Impressum per Ignatium Joan. Bapt. Balent. episcopalem Typographum. (4-r. 4 levél).

Tentamen ex Graecis et Arithmetica quod in regio principali et episcopali gymnasio Magno Varadiensi. Die 13. Marti Anni M. CCC. LXXVI. publice subiverunt . . . . Magno Varadini. Impressum per Ign. Joan. Bapt. Balent Episc. Typogr. (4-r. 2 levél).

Assertiones theologicae quas . . . . Magno Varadini Anno . . . . M. DCC. LXXVI. mense martio dié 28. defendendos susceperunt . . , . Gregorius Josa . . . . et Ignatius Lauffenbach . . . . Magno Varadini . . . . Impress. apud Ign. Joan. Bapt. Balent. Episcopalem Typogr. (4-r. 5 levél).

Tentamen publicum quod in regio principali et Episcopali Gymnasio Magno Varadiensi die 24 Julii M. DCC. LXXVI. subiverunt . . . . supremae Gramatices classis alumni . . . . Magno Varadini. Impress. per Ignat. Joan. Bapt. Balent. Episcopal. Typogr. (4-r. 2 levél).

Assertiones ex universa philosophia quas . . . . defendendas susceperunt . . . . Joannes Kulbert et Joannes Lajos . . . . V. Seminarii B. M. V. Elis. visit. alumni . . . . Anno M. DCC. LXXVII. Magno Varadini. Typis. V. Semin. per. Ign. Joan. Bapt. Balent, Typogr. (4-r. 4 levél).

Assertiones theologicae ex tractatibus de Deo Trino angelis et ex actibus Humanis . . . . quas . . . . propugnandas susceperunt . . . . Andreas Steiner et Theodorus Mitikovics. Magno Varadini. Typis V. Sem. per. Ign. Joan. Bapt. Balent. 1777. (4-r. 4 levél).

Theses Juridicae ex primo et secundo iustitutionem imperialium libro quas . . . . defendendas susceperunt . . . . Samuel Pataki . . . . et Josephus Jánosi . . . . V. Semin. B. M. Elis. visit. alumni. Anno M. DCC. LXXVII. Magno Varadini. Typis V. Seminarii per Ign. Joan. Bapt. Balent Typogr. (4-r. 4 levél).

Assertiones scripturisticae ex quatuor ultimis S. Pauli epistolis et septem canonicis seu catholicis quas . . . . ex praelectionibus

. . . . Michaelis Kovách . . . . defendendas susceperunt . . . . Theodorus Mitikovics et Petrus Sebestyén . . . . V. Semin. B. M. Virg. Elis. visit. alumni. Magno Varadinii M. DCC. LXXVII. Typis V. Seminarii per Ignatium Joannem Baptistam Balent (4-r. 4 levél).

Tentamen publicum quod . . . . ex praelectionibus logicis Michaelis Kiss . . . . nec non mathematicis . . . . Stephani Káts . . . . subiverunt . . . . Joannes Laufenbach et Josephus Bagits. Seminarii B. M. V. Elis. visit. alumni. Anno M. DCC. LXXVIII, Magno Varadini. Typis V. Seminarii per Ignatium Joannem Bapt. Balent Typogr. (4-r. 4 levél).

Assertiones ex universa philosophia gloriosissimis honoribus sapientissimae virginis ac invictissimae martiris Divae Catharinae philosophorum magistrae devoto affectu sacratae. Anno M. DCC. LXXVII , . . . Magno Varadini. Typis V. Seminarii per Ignatium Joannem Bapt. Balent Typogr. (4-r. 4 levél).

Tentamen publicum, quod in archigymnasio regio Magno Varadiensi supremae grammatices classis alumni, M. DCC. LXXVIII. snbiverunt et honoribus . . . . comitis Antonii Károlyi . . . . instituente Jac. Ferdin. de Miller. M. Varadini. Impress. in Typogr. V. Sem. per Ign. Joan Bapt. Balent, Typogr. (4-r. 4 levél).

Materia tentaminis publici ex prolegomenis sacrae scripturae et capite primo geneseos quod subiverunt Josephus Jánosi et Joannes Kulbert. V. Seminarii Beatae Virginis Elisabeth visitantis alumni. Anno . , . . M. DCC. LXXVIII. mense majo die 25. Typis V. Seminarii per Ignatium Joan. Bapt. Balent. Typogr. (4-r. 4 lev.).

Syncharma illustrissimo Domino Domino Josepho Ürményi de eadem . . . . a schola humanitatis regii archigymnasii Magno Varadiensis oblatum. Anno . . . . M. DCC. LXXIX. Mense Junio. Magno Varadini. Impress. iu Typographes V. Sem. per Ignatium Bapt. Balent Typogr. (4-r. 4 levél).

Assertiones theologicae quas . . . . defendentas susceperunt . . . . Petrus Sebestyén et Georgius Nagy. Anno M. DCC. LXXIX. Magno Varadini. Impress. in Typogr. V. Semin. per Ign. Joan. Bapt. Balent. Typogr. (4-r. 6 levél).

Tentamen publicum quod . . . . ex praelectionibus . . . . Michaelis Kovách subibunt . . . . Josephus Jánosi et Joannes Lajos Venerabilis Seminarii Beatae Mariae Virginis Elisabeth visitantis alumni. Magno Varadini. M. DCC. LXXIX. Typis V. Seminarii per Ignatium Joannem Bapt. Balent, Typogr. (4-r. 4 levél).

Tentamen primum publicum ex dialectica quod . . . . subiverunt . . . . Georgius Szlaví. Paulus Rozgonyi et Georgius Siposs . . . . Anno M. DCC. LXXIX. Magno Varadini. Impressum in Typogr. V. Semin. per Ign. Joan. Bapt. Balent Typogr. (4-r. 4 levé).

Tentamen publicum ex logica et mathesi quod . . . . subiverunt . . . . Josephus Sántha, Gregorius Siposs, Michael Balogh et

Andreas Keresztes Anno M. DCC. LXXX. M. Varadini Typ. v. s. per Ign. J. B. Balent Typogr. (4-r. 4 lev.)

Tentamen alterum publicum quod . . . . subíverunt Stephanus Tokodi et Josephus Kováts Seminarii B. M. V. Elis. vis. alumni. Anno M, DCC. LXXX. Magno Varadini. Typis v. sem. per Ign. J. Bapt, Balent Typogr. (4-r. 4 levél).

Selectae propositiones ex metaphisica quas defendendas susceperunt nobiles ac eruditi Domini Thomas Nemiró, Michael Balogh, et Gregorius Molnár. M. Varadini, 1780. Typis V. Seminarii per Ign. Joan. Bapt. Balent. Typoraphum. (8-r. 3 levél).

Tentamen physicum et mathematicum quod . . . . subiverunt . . . . Ladislaus Berczik, Stephanus Tokodi et Martinus Dobay. Seminarii B. M. V. Elis. vis. alumni. Anno M. DCC. LXXX. Magno Varadini Typis V. S. per Ign. J. B. Balent Typogr. (4-r. 4 lev.).

Theses canonicae ex libro II. decretal. D. Gergorii Papae IX. . . . . quos . . . . Anno M. DCC. LLXX. mense Aprili propugnandas susceperunt . . . . Franciscus Kováts et Joannes Hutra. Magno Varadini. Typis V. Seminarii per Ign. Joan. Bapt. Balent. (4-r. 4 levél).

Assertiones theologicae quos . . . . defendendas susceperunt . . . . Joannes Lajos et Josephus Molnár . . . . alumni Seminarii B. M. Virg. Elis. visit. Magno Varadini M. DCC. LXXX. Typis V. Sem. per Ignatium Joannem Bapt. Balent. (4-r. 4 levél).

Tentamen scripturisticum quod . . . . ex praelectionibus . . . . Michaelis Kovách subibunt . . . . Andreas Török et Stephanus Török alumni sem. B. M. Virg. Elis. visit. M. DCC. LXXX. Magno Varadinii. Typis V. S. per Ign. Joan. Bapt. Balent Typogr. (4-r. 4 levél).

Elegia ad Illustris. D. Comitem Josephum Károlyi. M. Varadini 1783. (4-r.)

In diem nominis R. R. D. Antonii Ganoczy. M. Varadini 1783. (4-r.)

Ez utolsó három művet Mihaloczy György váradi jokakadémiai tanár írta.[1]

Tentamen publicum quod . . . . ex praelectionibus . , . phisicis Joannis Nep. Cervus . . . . nec non mathematicis . . . . Martini Takáts . . . . Anno . . . . M. DBC. LXXXVI. subiverunt . . . . Alexander Gáll, Franciscus Domokos et Nicolaus Hajdu. Magno Varadini. Impress. per Ignatium Joan. Bapt. Balent. Episc. Typogr. (4-r. 4. lev.)

ProposItIones eX VnIVersa phILosophIa In orDIneM contractpe quos in relligiosae observantiae et grati an'mi testimoninium honoribus . . . . P. Maurini . . . . dedicatae ac a F. Inno-

[1] Bozóky Alajos, A nagyváradi jogakadémia története, 78—80. l.

centis et F. Novatiano Ord. capucinorum clericis professis Magno Varadini. Typis v. Seminarii, per Ign. Joan. Blent Typpgr. (4-r. 4. levél.)

Év szerint az eredmény a következő:

	Latin	Magyar	Német	Összesen
1771-ben	1	—	—	1
1772-ben	—	—	—	—
1773-ban	1	—	—	1
1774-ben	—	—	—	—
1775-ben	2	—	—	2
1776-ban	5	—	—	5
1777-ben	4	—	—	4
1778-ban	5	—	—	5
1779-ben	8	3	—	11
1780-ban	7	5	2	14
1781-ben	5	3	—	8
1782-ben	5	4	—	9
1783-ban	4	1	—	5
1784-ben	3	6	—	9
1785-ben	1	3	—	4
Év nélkül	3	1	—	4
Összesen	54	26	2	82

1785 szeptember 20-ikán Balent Ignácz latin nyelvű kérvénynyel fordult a váradi püspökhöz, hogy őt, miután 14 éven át szolgálta a papnöveldei nyomdát, ajánló levéllel lássa el, mert szakismeretei gyarapítása végett meg akar válni a nyomdától és a hazai nagyobb városokat akarja tanulmányozni. Kollonics püspök nem gördített akadályt Balent törekvése elé, kiszolgáltatta az elbocsátó és ajánló levelet, melyben különösen feldicséri, hogy kitünően érti mesterségét, példás erkölcsü, vallásos, a váradi nyomdát megelégedésre vezette és lelkiismerete sugalatát követve ajánlja őt.

Alig távozott Balent, csakhamar többen jelentkeztek a nyomda bérlete végett. Igy Pestről, Pozsonyból is érkeztek ajánlkozók, de legtöbb kilátása volt Eizenberger Ferencz nagykárolyi nyomdásznak, kinek ajánlatát gróf Teleki Sámuel váradi kir. biztos terjesztette a püspök elé, mert »quum magna sit hic loci tam respectu commissionis hujus Regiae, quam etiam Academiae Typographiae necessitas.«

Azonban az egyházmegyei consistoriumban, mikor Bertalan Jakab administrator beterjesztette a beérkezett ajánlatokat, úgy határozott, hogy inkább eladja a nyomdát, mely különben sem hozott sok jövedelmet az intézetnek. De míg az árlejtést a debreczeni Szent-György-napi vásárkor megtartják, addig Eizenbergernek adták bérbe, feltéve, hogy megfelelő kaucziót tesz és havonként egy aranyat fizet bérösszegül. Egyszersmind megbízták egy leltár felvételével, minek Eizenberger meg is felelt és német nyelven terjesztette be. Volt pedig eszerint a nyomdában a különféle betüfajokból:

1. Tertia antiqua samt den cursiv den Centum 25.
2. Mittel » » » » » » 26.
3. Cicero » » » » » » 30.
4. German » » » » » » 32.
5. Titelschrift von ein Pfund ... ... 18.
6. Köpeln ... ... 18.
7. Press ... ... 22.

Fernee: 13 St. Kisten.
8 St. Setzbretter.
3 St. Kartenregister.
100 St. Kail final.

Den Centum schlechten Buchstaben 20.

Ez az első nyomdai leltár mit ismerünk, de ebből következtetve ezt nem is mondhatjuk valami gazdagnak.

A consistorium az árlejtést ki is hirdette, de úgy látszik nem igen volt eredménye, mert még 1786 április 24-ike után is érkeztek ajánlatok. Igy 1786 szeptember 8-ikán Balent Bapt. Joh. Ign. sodalis apud Matthiam Trattner Pestini is értesülve a papnöveldei nyomda eladásáról, hajlandó ezt megvenni . . . . »quos ego 1711 in saccis pulveribus copiosissimis intermixtos et confusos percepi. Nunc vero audio per Eizenbergerum absolute incapacem laborum typographicorum, in antiquissimum miserum statum perventuram praefatam typographiam,« de azért kéri a nyomdát.

Miért, miért nem, tény az, hogy a nyomdát nem adták el s azt Eizenberger Ferencz bérelte továbbra is és mint a papnöveldei levéltárban levő 1791-ik évi költségelőirányzatból látható, 51 renus forint és 36 krajczár évi bérért.

Meddig bírta Eizenberger a nyomdát, azt határozottan meg nem állapíthatjuk. Neve alatt kevés könyv jelent meg és az utolsót

1797-ből ismerjük. Kolofonja leginkább: Ex officina Eizenbergeriana, vagy a magyar műveknél: nyomtattatott Eizenberger Ferencz Püspöki könyvnyomtató által.

Összesen 20 könyvét ismerjük, ezekből Petrik 16-ot felemlít, míg 4 könyvészetileg ismeretlen és ezek bibliográfiai leírása a következő:

Halotti prédikációk és versek, melyek néhai .... Piskárkosi Szilágy Sámuel úrnak .... eltemettetésekor MDCCLXXXV-ik esztendőben szt. Jakab havának 24 napján Kovátsiban elmondattak; most pedig a Tekint. Nemes gyászos özvegynek kölcségével bibocsáttattak: Nagy-Váradon. Ny. Eizenberger Ferencz Püsp. könyvny. által. MDCCLXXXVI. (4-r. 4 + 27 lap.)

Az Harmadik égnek útja, mellyet ama mi időnkbeli Illyesnek Fő Tiszteletű Tekintetes Nemes és Nemzetes Piskárkosi Szilágy Samuel úrnak a Helvetica confessiót tartó Eklésiák Tul a Tiszán levő Districtusának .... superintendensének éppen Illyés napján a harmadik égbe lett felmeneteléről ki tanult és a KoVatsI tekIntetes SzILagY VrI gyászos VDVarban szoMorV éLő nyeLVel Lefestett szent Jakab havának XXIV-ik napján Kovács József a debreczeni ref. collegiumban akkori poeseos praeceptos. Nagy Váradon. Nyomtattatott Eizenberger Ferencz Püspöki könyvnyomtatója által MDCCLXXXVI. (4-r. 2 + 46 lap.)

Schaedium de praesenti statu Fabricarum et Manufacturarum in Hungaria atque modo promovendi rem sericeam. Magno Varadini ex Officina Eizenbergiana. MDCCXCIII. (8-r. 77 lap.)

Directorium officii divini in diocesi M. Varadiensi peragendi. 1794. Ex officina Eizenbergiana. (8-r. 120 l.)

Év szerint csoportosítva az eredmény a következő:

	Latin	Magyar	Összesen
1786-ban	5	3	8
1787-ben	—	1	1
1790-ben	—	1	1
1791-ben	1	1	2
1793-ban	3	1	4
1794-ben	1	—	1
1797-ben	1	—	1
Év nélkül	2	—	2
Összesen	13	7	20

1798 márczius 2-ikán Guttmann János Pál könyvkötő (bibliopega) veszi át a nyomdát bérbe az intézeti levéltár »Promiscua« részében meglevő latin szövegű szerződés értelmében, a következő feltételek mellett:

1. Bérlő köteles a nyomdát összes felszerelésével az átadott állapotban megőrizni, tisztán tartani és mint a saját tulajdonát oltalmazni.

2. Ha a bérlett tárgyakban a bérlő vigyázatlansága következtében kár esik, bérlő tartozik ezt kijavíttatni.

3. Ha a bérlett tárgyak valamelyike a bérlőnek nem tetszik és újat vásáról vagy készített, úgy a nemtetsző tárgyat a bérlő a szerződés lejártáig megőrizni tartozik és az intézet tetszésétől függ, valjon a bérlő által vásárolt vagy készített tárgyakat átveszi-e?

4. Ha a nyomdai felszerelés használat következtében annyira rongálódnék, hogy az üzemnek szünetelnie kell, úgy ez a bérlő által bejelentendő és az intézeti gazdasági felügyelő fog esetleg a javításokról vagy ujabb beszerzésekről gondoskodni.

5. A bérlő fizet évenkint 54 rh. forintot és ezen kívül tartozik a vizsgálati kérdéseket az úgynevezett thesiseket ingyen kinyomatni; ezek azonban egy félívnél nagyobb terjedelmüek nem lehetnek, az ehhez szükséges papíranyagot az intézet fedezi.

6. Minden nyomdatermeknek a következő jelzésekkel kell bírnia:

a) a város neve.

b) a nyomda neve e szavakkal: »Typis Jun. Cleri. V. Seminarii M. Varadenisis.

c) a bérlő neve.

d) a nyomatás éve.

7. A felmondási idő három hó a bérlet év letelte előtt.

8. Bérlő constatálja, hogy a betük régiek, nagy részök romlott.

9. Bérlő a tulajdonos intézetnek jogot ád, ha a bérleti összeget a bérleti év folyamán le nem fizeti, úgy ezt ingó és ingatlan vagyonából megvehetik.

A szerződést, Guttmannon kívül, az intézet igazgatója: Jakab Bertalan és Sándor István írta alá. A szerződésen ott van Guttmann pecsétje, mely egyszersmind könyvnyomtatói jelvénye is: galambház előpárkányzatán áll egy szárnyait kiterjesztő, fejét jobbra hátra hajtó galamb s csőrében egy a galambház felsőbb részét átfogó mirtuskoszorut tart. A pecsét jobb felén a galambházra dölve egy paizs áll, melyen monogramja látható.

Ugyanekkor elkészítették a nyomdai felszerelés leltárát és ez a következő:

Nr.	Specificatio Tipographiae	Quantum.
1.	Textt antiqua	—.82½
2.	Textt cursiv	—.26½
3.	Tertia antiqna	1.40
4.	Tertia cursiv	1.11
5.	Mittel antiqua	3.67
6.	Mittel cursiv	1.45
7.	Cicero antiqua	2.—
8.	Cicero cursiv	1.40
9.	Carmunt antiqua	1.44
10.	Carmunt cursiv	—.52
11.	Litterae titulares duplicis generis majores	—.48
12.	Litterae titulares sex ordinis minores	—.30
13.	Scissae Litterae titulares duplicis ordinis	—.33

Mindezek latin betük.

No.	Litterae Germanicae	Quantum.
1.	Text antiqua	—.89
2.	Tertia antiqua	1.11
3.	Mittel antiqua	1.05
4.	Cicero antiqua	—.61
5.	Carmunt antiqua	—.93
6.	Litterae titulares duplicis ordinis	—.45
7.	Ornamentariae vulgo tzifrázó	—.76
8.	Minisz vulgo striklázó	—.12
9.	Linae ad tabellas pertinentes	—.72
10.	Litterae Valachicae et ad Caléndarias pertinentes litterae stigmatice vulgó jegybetük	1.08
11.	Litterae malae et distructae	1.60
12.	Detto malae et distructae	—.42
13.	Insterstitia ad litteras	—.11

No.	Accedunt instrumenta ad eandem Typographiam pertinentia.	Quantum.
1.	Praelum majus cum omnibus suis requisitis appertinentiis et instrumentis	1
2.	Navicula vulgo Schiff dicta	3
3.	Instrumenta pro collectione litterarum: unum ferteum, alterum lignum	2
4.	Formulae antiquae barae et attritae	122
5.	Tabulae ad conservandum Typum vulgo Setzbretter	4
6.	Regalia	6
7.	Formula pro fundendis lineis ex ligno	1

8.	Rotunda sella cum tribus pedibus	1
9.	Mensa pro lotione litterarum	1
10.	Modo accepi unam destructam cistam alias duas majores adhuc usuabiles	3.

Feltünő, bár Guttmann 1798—1803. volt a papnöveldei nyomda bérlője, mégis ez öt évi időszakból alig ismerünk néhány könyvet. Évszám szerint csoportosítva:

	Latin	Magyar	Német	Összesen.
1799-ben	—	1	1	2
1800-ban	1	—	—	1
1801-ben	3	—	—	3
1802-ben	—	1	—	1
1803-ban	1	—	—	1
Év nélkül	2	—	—	2
Összesen	7	2	1	10

Ezek közül Petrik ötöt ismer, míg a következő öt könyvészetileg ismeretlen:

Zur Feyer der Entbindung ihrer Hochwolg. der Frau Chatarina von Tisza gebornen Gräfin Teleki 1799. (4-r. 2. lev.)

A hely nincs megjelölve, de a díszítésekből itélve a papnöveldei nyomda terméke.

Tentanem publicum e theologia dogmatico polemica quod .... subiverunt R. D. Franciscus Kisfaludi, Joannes Bitskoss, Josefus Miklósi .... Magno Varadini MDCCC. Typis Junioris Cleri V. Seminarii M Varadiensis per Joann. Paulum Guttmann (8-r. 9 levél).

Tentamen publicum e theologia morali quod .... subiverunt R. D. Joannes Nep. Tagen. Stephanus Rendek, Emericus Boross, Joannes Eramma. Magno Varadini. Anno Domini MDCCCI Typis Junioris Cleri V. Seminarii M. Varadiensis per Joann. Paulum Guttmann. (4-r. 4 levél + 44 lap + egy levél.)

Catalogus Cleri Dioceseos Magno Varadiensis. 1803. Typis Junioris Cleri V. Seminarii M. Varadiensis Joannem Paulum Guttmann (K. 8-r. 112 l.).

Regulae alumnorum seminarii cleri iunioris. M. Varadini. Typis Junioris Cleri V. Seminarii M. Varadiensis per Joannem Paulum Guttmann (4-r. 5 levél).

A papnövelde, úgy látszik, évről-évre foglalkozott a végleges eladás eszméjével, mert időre-időre újabb és újabb ajánlatokkal keresték fel a püspököt. Így 1800 augusztus 8-án Kassáról Raedlitz Mihály folyamodik ezért a püspökhöz. Kérvényben felemliti, hogy szakember, 9 év óta működik Kassán Landerer Ferencznél,

mint segéd, a nyomdát kész bérbe venni, mert hallá, hogy a püspök és káptalan a gondjaikra bízott nyomdánál »individos requisitam artis Typographiae notitiam habente carere.« A kérvény sorsáról nem tájékoztat a püspökségi levéltár, de bizonyos, hogy nem lett kedvező eredménye, mert a nyomdát továbbra is Guttmann bírta.

1802 őszén ismét két ajánlkozó kereste fel leveleivel Zolnay Antalt, a papnövelde rektorát: Szigethy Mihály, a debreczeni városi nyomda vezetője és Gottlieb Antal, kinek Váczott volt nyomdája.

Zolnay közli is 1802 szeptember 13-ikán Szigethy Mihálylyal, hogy a nyomdát hajlandók bérbe adni, mert a jelenlegi bérlő Guttmann nem professionatus nyomdász. A seminariumnak a typusoknál és hozzá való eszközöknél egyebe nincsen és a bérbevevőnek kell helyiséggel bírnia. Uj betükre szükség volna, de a papnövelde azt most nem szerezheti be. A betűk sulya 25 mázsát 13 fontot tesz ki. Szeretné, ha átvenné a betüket, mert hozzáértő és igy használni tudná.

Szigethy úgy látszik továbbra is érdeklődött a nyomda sorsa után, mert Zolnay arról értesíti 1803 január 24-ikén kelt levelében, hogy levele egyedül a püspök halála miatt késett. Azzal még mindig nincsenek tisztában, eladják-e a nyomdát vagy csak bérbe adják. Ő jobb szeretné eladni, de ez nem egyedül tőle függ. Gottlieb is érdeklődik és a hiányokat saját betűivel pótolná. Viszont Guttmann, a bérlő is szeretné megvenni, ha eladódik és igy bizonyára versenytárgyalás lesz.

A debreczeni nyomdász azonban ismét csak uj betűk beszerzését sürgette, mire Zolnay ujból értesíti (1803 február 22-ikén), hogy a szeminárium uj betűket nem vehet és a régieket sem igazíttatja ki, pedig jól tudja enélkül a bérlő kenyerét sem keresheti meg, de mert Gottlieb azt ajánlja, hogy a hiányokat sajátjából pótolná és a mint az utak javulnak el is jön Váradra, ha megegyeznek neki adják át a nyomdát, hogy a szeminárium a költségektől szabaduljon.[1]

Gottlieb első levelét 1802 október 24-ikén intézte Zolnayhoz, kérve őt, akár eladásra kerül a nyomda, akár bérbe adják,

[1] Zolnay Antal leveleit lásd Biharvármegye levéltárában, 1805. 40. Fasc. VI.

szeretné ha ő nyerné el, mely esetben egy tanítványát küldené oda. Kiemeli ».... nem sok van magyar országban, a kinek oly szép Typossa volna, mint nekem és a ki Hazánknak az állapotját úgy tudná mint én; tehát kár volna, ha olyan híres városban, nem volna híres Typographia .... Hiremet, nagyobb dolgomat tessék a Főtisztelendő úr secretarius Balogh úrtól itten megkérdeni .... én a városnak szószolója is vagyok ebből láthatja a Főtisztelendő úr, hogy jó keresztény, becsületes ember is vagyok«.

Zolnay válaszára sietve értesíti, (1803. január 6.), hogy most nem mehet Váradra mert rosszak az utak, de ha a nyomdát nem adják el, megadja érte a bért és ha ezt elnyeri, könyvkereskedést is nyit. Mindezt pedig azért teszi, mint egy utóiratban említi: »egyetlen egy fiam vagyon, annak akarnék iparkodni«.

Gottlieb kedvező választ nyert, mert egy ujabb levelében (1803 február 4.) már arra kéri d. Takáts Károly váradi főgimnaziumi exhortatort, hogy őt a szerződéskötésnél és az átvételnél helyettesítse. »Látom, hogy a Főtisztelendő úr sokat reményl tőlem, én azt mondom, hogy meg nem tsalódik a Főtisztelendő úr maga feltett szándékában, mert kitelik belőlem, hogy édes Hazámnak ebben tökélyetesen szolgálhassak, ... mihelyest engem fog a Főtisztelendő úr personaliter látni, mindjárt fogja tapasztalni, hogy jó szándékában meg nem csalódott..... Míg magamévá nem teszem a typographiát nem sokat tehetek, mért híresíteném? Hogy drágábban megvehessék? Tehát eleintén, úgy gondolom, hogy tsak lassan kell vele bánni. Ha megvehetem meglássa a Főtisztelendő úr, hogy Magyarországban nem lészen párja. És N. Váradnak ez által nagy híre és neve lészen. Mert még nintsen Magyarországban egy tökéletes Typographia, leszen N. Váradnak az a gyönyörüsége, hogy ottan a leghíresebb typographia existál.«

Tényleg a nyomdát Gottlieb Antalnak adták át bérbe 1803 márczius 2-ikán. Guttmann ismét leltárt készítetett az átadott felszerelésről, melyen Simon Sánta Ferencz nyugalmazott váradi postamester szerepel tanuként, míg az intézet képviseletében Zolnay Antal tanulmányi felügyelő van aláírva. A leltárt összehasonlítva a 1798-ik évivel több helyen szaporodást tüntet fel és azért nem találom érdektelennek közölni:

No.	Specificatio Typographiae	Quantum.
1.	Textt antiqua	—.97
2.	Textt cursiv	—.33
3.	Tertia antiqua	1.46
4.	Tertia cursiv	1.21
5.	Mittel antiqua	3.60
6.	Mittel cursiv	1.52
7.	Cicero antiqua	2.21½
8.	Cicero cursiv	1.60
9.	Carmunt antiqua	1.58
10.	Carmunt cursiv	—.57
11.	Litterae titulares duplicis generis majores	—.56½
12.	Litterae titulares sex ordinis minores	—.48
13.	Scissae Litterae titulares duplicis ordinis	—.40

No.	Litterae Germanicae	Quantum.
1.	Text antiqua	—.97
2.	Tertia antiqua	1.05
3.	Mittel antiqua	1.10
4.	Cicero antiqua	—.62
5.	Carmunt antiqua	1.09
6.	Litterae titulares duplicis ordinis	—.50½
7.	Ornamentariae vulgo tzifrázó	—.78
8.	Minisz vulgo striklázó	—.19½
9.	Lineae ad tabellas pertinentes	—.97
10.	Litterae Valachicae et ad calendarias pertinentes litteraa stigmatica vulgo jegybetűk	1.19
11.	Litterae malae et distructae	1.19
12.	Litterae malae et distructae	—.40
13.	Interstitia ad litteras	—.17½

Az instrumentumok leltára összehasonlítva az 1798-iki leltárral, csak annyiban mutat fel eltérést, hogy az 5. pont alatti Tabulae ad conservandum Typum vulgo setzbretter-ből 7 van feljegyezve.

Ugyanezt a leltárt vette át Gottlieb Antal, kinek szerződése azonos Guttmanéval, csupán két pontnál van eltérés. Az 5-ik pont ugyanis az 54 rh. forintnyi bérösszegen kivül kiköti, hogy a bérlő tartozik a papnövelde számára, ha kívántatik »holmi tselédeknek való conventiós leveleket kinyomtatni, melyekre a papirost a Nemes szeminarium fogja adni.«

Az utolsó pontban pedig meg van jegyezve, ha a bérlő a bérleti év letelte előtt a bérbevételtől visszalép, úgy tartozik az egész évi bérösszeget megfizetni.

A bérlet azonban nem tartott soká. Az intézet bevételi könyveiben csak egyszer fordul elő 1804 julius elsején, mikor Gottlieb 16 hónapról pótlólag egyszerre fizette le a bérleti összeget: 71 frt 54 krt. Ugyanaz nap megvette örök áron 1000 rh. forintért a nyomdát, miből bizvást arra következtethetünk, hogy Gottliebnek kifizetődött a nyomda vezetése, forgalma. A vételi szerződés hiányzik ugyan a papnöveldei levéltárban, de e helyett megvan ama fogalmazvány, mit Gottlieb e czélból készíttetett és ennek pontjai a következők:

1. Hogy a nemes szeminárium typhographiáját örökös Jussal irrevocabiliter által vettem 1000 rh. frtban, noha annyit nem ér, mindazáltal a szeminárium azzal is segíttetik

2. Új esztendeig megmarad még az arenda.

3. Mivel nállam marad a kapitalis obligalom magamat minden esztendőben az 50 frtokat (Interest) 5 pro cento lefizetni.

4. Midőn pedig tetszeni fog, a szemináriumnak tőllem a kapitalist felvenni, engemet 3 holnapokkal elébb premoviáljon.

5. Ha idővel a Nemes szeminárium más uj typographiát akarna felállítani, akármely móddal én annak ellentállani nem fogok, de azonban én is megmaradjak ezen mostan szerzett örökös jussomban.

6. Ha történetből más Typographus akarna itten akármely időben Typographiát fölállítani (a szemináriumon kívül) velem együtt köteles lészen a szeminárium ezt meggátolni, úgy hogyha processusra kerülne is a dolog unitis viribus ellene állítani.

Feltünő e szerződésben, hogy mennyire törekszik Gottlieb szerzett jogát megvédeni. A szemináriumot hívja támogatásul, ha netán egy újabb nyomda felállítására törekednének.

Részünkről ennek okát abban keressük, hogy már 1787 óta a megyében egy második nyomda is működött Diószegen, mely ha 1791-ben a nyomdász, Medgyesi Pál halálával meg is szűnt,[1] de a teljes felszerelés 1798 óta Váradon volt és özvegye

[1] A diószegi nyomdáról vajmi kevés adat maradt fenn. Molnár János »Bihar Diószegi ev. ref. egyház múltja és jelene« (1885) czímű művében még évszámmal sem jelöli az alapítás évét. Felállítását, úgy látszik összefüggésbe hozhatjuk a Diószegen fennállott hat osztályú particula iskolával. Az engedélyt 1787 julius 4-ikén nyeri II. József császártól 31470 sz. alatti leirattal. Működéséről vajmi keveset tudunk. Keresztesi József egykorú eredeti

keresett reá vevőt. Gottlieb úgyszólván biztosra vette, hogy előbb-utóbb akadni is fog ilyen és ezért törekedett szerzett jogainak megvédésére.

A papnöveldei nyomda, mely 63 éven át szolgálta az egyház, a város, a megye kulturális érdekeit és ez idő alatt számos könyvvel gazdagította a hazánkban megjelent művek számát, korának egyik figyelemre méltóbb nyomdája. Ha felszerelése nem is gazdag, értéke eladásakor még az 1000 rh. frtot sem érte el, de kétségkívül nagyobb feladatok megoldására képes. Az ismert leltárak bizonyítják a betük sokféleségét és a megjelent művek igazolják, hogy külső csinre, díszes kiállításra, tiszta nyomásra, sajtóhibátlan megjelenésre törekedtek. Ha itt-ott némi sülyedés is mutatkozik, sőt van idő mikor daczára az ismert nyomdásznak, Váradon megjelent művet nem ismerünk, részünkről ezt nem stagnációnak tartjuk, hanem úgy véljük, ez évekből a megjelent könyvek még ismeretlenek, lappanganak és a jövő hivatása lesz ezeket felszínre hozni. Nyomdászai közül többen ügyességükkel lendületet adtak a nyomdának. Különösen Balent Ignácz, ki maga is kisérletet tett az irodalmi téren, érdemel figyelmet. Maga köré gyűjté a megyebeli írókat és egyesektől, mint Gánoczy Antaltól, Keresztúri Józseftől, Miller Jakab Ferdinándtól éveken át nyomat könyveket. A sajtónak befolyása a szellemi élet felvirágzására tehát kétségtelen. Ne feledjük, Váradon ekkor a gimnáziumban jezsuiták, a szemináriumban pálosok a tanárok, míg a Ferenczrendiek

naplójában (1868-i kiadás 174. l.) a következő feljegyzést találjuk : »Medgyesi Pál debreczeni lakos, ki az odavaló typografiában sok ideig collaborator vala, Debreczent odahagyván, Diószegen tipografiát állított fel, maga költségén, mely hogy meglehessen még Váradon laktomban sokat munkálkodtam gróf Telekinél, meglévén tehát 1788. ugyan az én verseim nyomtatódtak ki benne legelőször ily titulussal : Keresztyén vitéznek Fegyver ellen való orvossága, az Isten félelme etc. Melly verseket írtam néhai mélt. Oberleutinant Csanádi Sámuel, mint régi jóakaró Uram eltemettetésének alkalmatosságára ad 7. Febr. 1788.« A 177. oldalon megemlíti, hogy Szénás József özvegye és leánya temetésekor (1789. márcz. 8.) mondott halotti actiók és versei is ki fognak nyomattatni Diószegen, hol versei már elhagyták a sajtót. 1791. végén (361. l.) mondja, hogy versei kinyomattattak Diószegen, de félbeszakadtak, mert meghalt a nyomdász Medgyesi Pál. Özvegye Váradra költözködött és ott veszi meg tőle a nyomda felszerelését 1804-ben Szigethy Mihály. Mint a biharvármegyei levéltárban levő 1805. aug. 27-én kelt irat tanusítja, már 1798 óta lakott Váradon Medgyesi Pál özvegye és veje Rábai István, ki factor volt.

a szószéken hirdették a vallás tanait. A megnyilt jogakadémia is hozzájárúl az írói élet felvirágzásához és ha a sajtó alól kikerült könyvek, termékek mégis leginkább egyházi jellegüek, tankönyvek, halotti bucsúztatok vagy névnapi köszöntők és csak elvétve találunk köztük pásztori játékokat, verseket, ne feledjük, hogy hazánkban ez időtájt ilyen jellege van az irodalomnak és csak II. József császár szabadelvű intézkedései, eszméi hoznak új szellemet, új irányt az irodalomba is. Az pedig tagadhatlan, hogy egyedül a papnöveldei nyomda működésének köszönhető, hogy csakhamar a XIX. század elején, már oly lendületet ér a váradi nyomdászat, hogy két nyomdász talál itt megélhetést.

Mérlegelve tehát a nyomda kulturális hatását, elért sikerét, be kell ismernünk működése horderejét, hatásának fontosságát, mely pezsgésbe hozta a XVIII. század végén Várad szellemi életét.

AZ APOSTAGI GRADUÁL.

Erdélyi Páltól.

Énekeskönyveinkről közzétett jegyzékemben[1] *Apostagi kódex* néven emlékeztem meg róla. Rövid leirásom adatait abból a dolgozatból vettem, mely a *Figyelő*ben (1878. I. 156—164 l.) egykori tulajdonosától »Kéziratos Énekeskönyveink« czím alatt jelent meg. Iparkodtam, hogy abból csupán a kétségtelennek látszó adatokat vehessem át, s így írtam azután, hogy a kézirat Varasdy Lajos tulajdonába Szokolai Istvántól, egy apostagi polgárembertől került, hogy nagy negyedrétű s a XVI—XVII. századból való. Ezek mellett az elfogadhatónak látszott adatok mellett megmaradva, nem tértem ki a dolgozatnak arra a részére, mely az apostagi kódexet az ismert protestáns graduálok mellé állítja, mert ezek rendszerint másodrétűek s nem a Szenczi Molnár-féle zsoltárokat tartalmazták. Különben is óvatosságra intettek ama tapasztalatok, a melyeket már énekeskönyveink leirásai közben leltem s így az apostagi kódexet sem a graduálok, sem a kantionalisok közé föl nem vehettem. Meg kellett elégednem azzal, hogy fölsorolván nyilván tarthassam, várva azt a kedvező időt, mely a kódexet fölszínre veti.

Ez az alkalom nem késett soká. Varasdy Lajos, a kódex tulajdonosa, egyéb énekköltészeti emlékekkel együtt ezt is áruba

[1] Énekeskönyveink a XVI—XVII. században. Budapest. 1899. 67. l.

bocsátván, a M. Nemz. Múzeum könyvtárának engedte át. Ily módon alkalmam nyillott, hogy az apostagi kódexet megvizsgáljam s leírjam és ily módon kötelességemmé vált, hogy jegyzékemnek említett vázlatos leirását ezzel pótoljam.

Az apostagi graduál ívrétben 105 levelet tartalmaz, erősen rongált s hosszas vándorlás után a M. Nemz. Múzeum könyvtárában jutott biztos helyre (1216. fol. hung.) Vándor útjának egyes állomásai 1701-ből Páth, 1876 előtt Apostag, azután mostanig Varasdynál Szegszárd, épen azért maradtak előttünk homályban, mert a hosszas vándorlás és folytonos használat lekoptatta róla ama leveleket, elején és végén, a melyek az ily könyvek sorsát rendszerint föl szokták tárni előttünk. Mindamellett is bizonyos, hogy ez a kézirat is a Dunántúlról való, onnan, a hol több ismert protestáns graduál iratott; hogy felette közeli rokonságban áll a kálmáncsai és főként a csurgói graduálokkal. Elején hat levél hiányát lehet megállapítani, közbül az első levél után négy; a 17. után négy; a 44 után kettő; a 49 után négy; az 54 után egy, a 79 után nyolcz; a 80 után hét; a 84 után három levél hiányozhat, s a végén Máté passiója csonkaságát a fűző szálak alapján konstalálható 8—10 levél hiánya magyarázza meg. Mindössze tehát 47—49 levél elveszését sajnálhatnók, ha nem tudnók egyrészt a hiányzó énekeket más kéziratokból pótolni, másrészt, ha nem ismernők más forrásokból az énekek szövegét. Bármennyire sajnáljuk tehát, hogy ez a kézirat csonka, nem kell sajnálnunk azt, a mi elveszett, mert nem pótolhatatlan. Feltünő, hogy nagyobb veszteséget inkább a végén, mint az elején szenvedett, minek okát abban a föltevésben véljük föllelni, hogy a kézirat már az eredeti bekötéskor elől valami 14-16 tiszta levelet kapott, melyekre egy XVII. századi, a graduál irójáénál fiatalabb kéz Szenczi Molnár Albert néhány zsoltárát lemásolta s így a táblájából kiesett kötet elején a zsoltárok kézirata kopott, végén ellenben maga a graduál, a passió vége és a minden valószínűség szerint megvolt psalterium-rész (a graduálban használatos prózai fordítás) rongyollódott le.

Hányatott sorsáról mindezen kívül mások is tanuskodnak, az a hat kéz, a mely az alapvető **D** kézen túl, a kódexet egybeírta, a mely az üresen hagyott leveleket később kitöltögette.

Az *A* kéz, XVII századi, a Molnár Albert-féle zsoltárok és

néhány himnus leirója ; a XVI. századi *B* kéz, mely a II*b* levél himnusát (Menyből jövök most hozzátok) a régebbi szerkezetnek első versszakával mintegy bevezeti ; a XVII. század második feléből származó **C** kéz, mely a 14*b* levélen szintén a Molnár-féle zsoltárokból másolt nehányat (17*b*) ; a XVIII századi *E* kéz, a 68*a* levélen a 48. dicséretet s a még fiatalabb **F** kéz a XVIII. századi **G** kéz egy István martyrról szóló dicséretett vetett papirra. A kézirat zöme és dereka a 18*a* — 67*b*, a 68*b* — 79*b*, a 82*a* — 105*b* — leveleken, a mely a graduált tartalmazza, a XVI. századi **D** kéz műve, oly másolóé, a ki a csurgai és kálmáncsai graduálok másolóinak iskolájához tartozik.

A kézirat a tipikus graduál kiállítását mutatja, helyet hagy a verskezdő betűknek, de nem mindenütt dolgozza bele az iniciálist, néhol későbbi gyakorlatlan vagy épen nehézkes kéz pótolja ki elhagyott munkáját ; egyes énekekhez megadja a hangjelzést, másutt csak a hangjelzésre szükséges vonalokat húzza meg, s itt az üresen hagyott vonalak már kitöltetlenül maradnak. Mindent összevéve az *apostagi graduállal* ismert graduáljaink száma gyarapodott s amaz iró műhely termékei gyarapodtak, mely a Dunántúl a XVI. században a protestáns egyházakat rituális énekeskönyvvel látta el.

A kéziratnak szorosan vett graduáli részében mostani állapota szerint egy adventi, tiz karácsonyi, öt bőjti, négy virágvasárnapi, négy nagypénteki, két úrnapi, négy pünkösdi, két szentháromsági, két himnus a teremtés dicsőitéséről és tiz vasárnapi, két úrvacsorai himnus, összesen negyvenhat, a melyhez a litania, passiók, invocatiók. stb. járulnak.

A mint említettem, a passio csonka s a prózában fordított zsoltárok a graduálból hiányzanak, ezek egyszerűen elvesztek, lekoptak, lerongyollódtak. Talán épen e hiány pótlására gondolt az **A** kéz, midőn a Szenczi-Molnár-féle zsoltárokat a graduál elé szemelgetve lemásolta ; ugyanerre gondolhatott a **C** kéz is, mikor hozzájuk még néhányat toldott. Különben az elveszett zsoltárokat is pótolhatjuk, úgy hogy az apostagi graduált rekonstruálni nem volna épen lehetetlenség. Arra azonban nincs első rendű szükségünk, sokkal inkább arra, hogy a XVI. századi protestáns graduált a maga egészében kísértsük meg rekonstruálni, s ebben a munkában az apostagi graduálnak is jelentékeny szerepe juthat.

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM KONYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL

1901 JÚLIUS 1-TŐL SZEPTEMBER 30-IKÁIG.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 2441 db., ajándék útján 194 db., vétel útján 65 db., összesen 2700 nyomtatványnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példány czímén beérkezett: alapszabály 149 db., falragasz 960 db., gyászjelentés 1251 db., hivatalos irat 171 db., műsor 430 db., perirat 15 db., püspöki körlevél 86 db., színlap 1459 db., zárszámadás és egyleti jelentés 485 db., vegyes 595 db., összesen 5603 db. apró nyomtatvány.

Vételre fordíttatott 781 korona 34 fillér.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát: a bécsi cs. kir. központi statisztikai bizottság (4 db.), a budapesti kereskedelmi és iparkamara, a budapesti m. kir. államrendőrség, Budapest székesfőváros statisztikai hivatala (4 db.), az esztergomi főegyházmegyei könyvtár, Fejérpatay László (92 db), a Finnisch-ugrische Forschungen szerkesztősége Helsingforsból, Fischer Sámuel Miskolczról (2 db.), a m. kir. földmivelésügyi miniszterium (2 db.), Fraknói Vilmos (2 db.), a frankfurti Rotschild-könyvtár (2 db.), az osztrák cs. kir. kereskedelmi miniszterium (2 db.), a m. kir. kereskedelmi miniszterium (3 db.), a képviselőházi iroda (8 db.), Leitgel Imre, a linczi Musaeum Francisco-Carolinum, a magyar kir. természettudományi társulat (4 db.), a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága (26 db.), a magyarországi Kárpát-egyesület, Márki Sándor Kolozsvárról (2 db.), Michalek Manó Egerből (3 drb.), Naményi Lajos, az ornithologiai központ, az országos törvénytár szerkesztősége,

a pozsonyi orvos-természettudományi egyesület, Réthy László (2 db.), Sándor Miklós Komáromból, Szalay Imre, Szeged város hatósága, Szilágy vármegye alispánja, Temesvár város hatósága, Varasdy L. Szegzárdon (3 db.), Walter Gyula Esztergomból (2 db.), a washingtoni Smithsonian Institution.

Nevezetesebb szerzemények: Spilenberger Samuel, Pestis Alexiacus. Lőcse, 1634. (30 koronáért). Serpilius Sabaunes, Pastorum Fraternitas. Lőcse, 1647. (30 koronáért). Laudatio funebris Dni Johannis Lang. Lőcse, 1647. (30 koronáért).

A könyvtár helyiségeiben 1474 egyén 3473 kötet nyomtatványt kölcsönzés útján pedig 475 egyén 694 kötetet használt.

A lefolyt negyedévben 937 munka osztályoztatott, a melyekről összesen 1102 czédula készült. Kötés alá készíttetett 234 munka 287 kötetben. A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe 487 csomag érkezett; ugyaninnen 490 levél expediáltatott, a melyekből 76 reklamálás volt.

A köteles példányok átvételére szolgáló helyiség a nyár folyamán áttétetett a földszint 28. száma alá, a hol tetemesen nagyobb, újonnan bebutorozott helyen, két egymásba nyiló teremben folyik ettől fogva az átvételnek nagy gondot és pontosságot igénylő munkája.

II.

A *kézirattár* gyarapodása 1 kézirat, 10 ugynevezett irodalmi adalék és 188 irodalmi levél. Az egész az Egressy Gábor-féle gyűjtemény kiegészítése, Egressy Ákostól 200 koronáért vásároltatott, s az Egressy-gyűjteménynek már a mult évnegyedben megszerzett részével együtt a kézirattár legbecsesebb újabb gyarapodásai közé sorolható. Mint ezt már a mult évnegyedről szóló jelentésben kiemeltük: Színészetünk és drámairodalmunk mult századi történetéhez valamint a szabadságharcz történetéhez is első rangú forrás, melyet nem mellőzhet senki, a ki ebben az irányban történeti tanulmányokat akar tenni.

A kézirattárban a lefolyt évnegyedben nagyobb szabású belső rendezési munkálatok folytak s feldolgoztatott az Egressy-gyűjtemény legnagyobb része is. 73 kutató fordult meg 441 kéziratot használva.

III.

A *hirlap-osztály* gyarapodása: *a)* Köteles példányokból, kimutatással, csomagokban: 83 hirlap 17,020 száma; egyes számokban 4820 szám; *b)* Ajándék 2 hirlap 152 száma. Nevezetesebb szerzemények: a »Székesfejérvár« 1878-ból és a »Protestáns Hetilap« 1880. évi folyama, mindkettő dr. Ballagi Aladár ajándéka.

A könyvtár helyiségében 470 olvasó 1169 kötetet, házon

kivül 11 olvasó 21 kötetet, összesen 481 olvasó 1190 kötetet használt.

Cédulázтatott 21 hirlap 21 évfolyama, átnézetett 85 hirlap 21,992 száma, kötés alá adatott 145 kötet hirlap.

A köteles példányok, melyek kimutatással (csomagokban) érkeztek be, a gyarapodási könyvbe irattak és a nyilvántartási lapokra vezettettek; ezeken kivül a számokban beérkezett hirlapok is összegezve hetenként beirattak, betürendbe osztályoztattak és elhelyeztettek.

A csomagküldeményekben hiányzó hirlapszámok azonnal reklamáltattak és ezek is följegyeztettek.

IV.

A *levéltári osztály* a lefolyt évnegyedben ajándék útján 2, vétel útján 283, csere útján 259, letétemény útján 1971 darab irattal gyarapodott.

Vételre fordíttatott 931 korona.

A törzsanyag gyarapodása között van 8 db. középkori oklevél, 525 db. újabbkori irat, 12 db. nemesi irat és 3 db. az 1848/49-iki szabadságharczra vonatkozó irat.

Ajándékaikkal Berzeviczy Albert v. b. titkos tanácsos, országgyűlési képviselő és Vécsey Tamás, a budapesti tud. egyetem rektora gyarapították a gyűjteményt.

Szerzeményeink között, mint nevezetesebb, a néhai Szilágyi Dezső atyjának hagyatékából származó gyűjtemény említendő fel; ebben Szilágyi Dezsőnek igen sok, atyjához intézett levele található, melyek a nagy politikus küzdelmes ifjuságára vetnek világot.

Czímeresleveleink és egyéb nemesi irataink gyűjteményének újabb gyarapodása a következő:

1. 1415 július 2. Konstancz. Zsigmond király czímereslevele Bor Mihály részére.

2. 1437 július 24. Zsigmond király czímereslevele Sándi György és társai részére. (Az orsz. levéltárban őrzött eredeti másolata, a színes czímerkép másolatával.)

3. 1439 július 5. Albert király czímereslevele Perneszi Péter részére. (Az ugyanott őrzött eredeti másolata, a színes czímerkép másával.)

4. 1443 január 25. I. Ulászló czímereslevele a Kulpi család részére. (Az ugyanott őrzött eredeti másolata, a színes czímerkép másával.)

5. 1449 április 8. Hunyadi János czímereslevele Félegyházi Adorján részére. (A Karakas Mihály biharvármegyei levéltárnok tulajdonában levő eredeti másolata, a czímer színes másával.)

6. 1629 aug. 5. Bécs. II. Ferdinánd czímereslevele Praosy András részére.

7. 1641 márczius 15. Regensburg. III. Ferdinánd czímereslevele Szunyogh másképp Árvay Mátyás részére.

8. 1652 február 27. Bécs. III. Ferdinánd czímereslevele a Khostl család részére.

9. 1668 január 17. Besztercze. Apafi Mihály czímereslevele Lakatos Simon részére.

10. 1675 június 15. Bécs. I. Lipót czímereslevele a Vitézy család részére.

11. 1787 október 6. Gömör- és Kis-Hont vármegyék nemesi bizonyítványa a Szegő család részére.

12. 1794. február 24. Szabolcs vármegye nemesi bizonyítványa a Szentpétery család részére.

Letéteményeink számát báró Lipthay Frigyes gyarapította a kisfaludi Lipthay család bárói és nemesi ágainak levéltárával, melylyel a Magyar Nemz. Múzeumban örök letétűl elhelyezett családi levéltárak száma 53-ra emelkedett.

A lefolyt évnegyedben 53 kutató 2720 db. iratot és 2 pecsétlenyomatot használt. Kikölcsönöztetett 2 térítvényen 63 db. irat.

Az új szerzemények teljesen feldolgoztattak. Elkészült a Tunyogi-féle gyűjtemény lapszáma, mely gyűjtemény a törzsgyűjteménybe fog beolvasztatni. Megkezdetett a középkori oklevelek czédulázása, a megindítandó regestázás előmunkálatául. Hasonló czédula-katalogus készítése folyik az 1848/49. évi kiáltványok nagy gyűjteményéről.

A letétemények közül befejeztetett a Szirmay család levéltárának törzsanyagának rendezése, (az újabb küldemények most vannak rendezés alatt). Rendeztetett és felállíttatott a rendesi Bárány és a kisfaludi Lipthay családok levéltára. Az előbbi a XVII. századból 85, a XVIII. századból 511, a XIX-ikből 599 darabot, 13 db. genealogiai feljegyzést és 3 levéltári lajstromot, összesen 1211 darabot foglal magában. Az utóbbi számadatait (a felállításnál megtartván az eredeti rendezési rendszert) a következőkben adjuk: Oklevelek (9 csomagban) 487 db., birtokügyi iratok (11 csomagban) 707 db., családtörténeti iratok (4 csomagban) 193 db., levelezések (6 csomagban) 584 db., összesen 1971 db. Folyamatban van továbbá a Melczer család levéltárának rendezése.

A levéltárnak a Magyar Nemz. Múzeum földszintjén levő helyiségei egy szobával bővültek, mely a többihez hasonló rendszerben lett a nyár folyamán bebutorozva. E szobában az 1848/49-iki szabadságharczra vonatkozó iratok törzsgyűjteménye s az azt kiegészítő Vörös Antal-féle gyűjtemény, az olasz legio iratai és a Dunyov-féle levelezés, valamint Kossuth Lajosnak

revideálás alatt álló iratai nyernek elhelyezést. A már korábban adoptált földszinti helyiségek ily módon kizárólag a családi levéltárak elhelyezésére levén felhasználhatók, azokban a már eddig elhelyezett gróf Bethlen, Molcsiczky és gróf Eszterházy levéltárakon kívül újabban a gróf Bethlen család Marosvásárhelyről kapott második levéltára, a Rajky, Latinovics, báró Radák, Tihanyi és Lipthay családok levéltárai lettek végleg felállítva.

ÜGYVITELI SZABÁLYZAT A BUDAPESTI EGYETEMI KÖNYVTÁR RÉSZÉRE.

(Közzététetik a m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministernek 1901. évi 4524. sz. rendelete folytán.)

I.

A könyvtár czélja.

1. §.

A könyvtárnak, mint az egyetemi oktatás és általános tudományos czélok szogálatában álló intézetnek, czélja és rendeltetése: figyelemmel kisérni az összes tudományok körében megjelenő irodalmi termékeket s azokból első sorban az egyetemen képviselt tudományszakok körébe esőket a rendelkezésre álló eszközökkel megszerezni, a multra nézve e terén tapasztalt hiányokat kiegészíteni s a könyvtár anyagát az egyetem és a közönség számára mennél használhatóbbá tenni.

II.

Könyvtári bizottság.

2. §.

A karok egy-egy megválasztott képviselőjéből, a ki tanácstag is lehet, és a könyvtár-igazgatóból, állandó könyvtári bizottság alakíttatik, melynek elnöke a mindenkori prorector. Ez évnegyedenként legalább egyszer, szükség esetén azonban többször is, ülést tart, melyre a meghivókat az elnök aláirásával a könyvtárigazgató küldi szét.

Ez ülésre a könyvtárigazgató jelentést tesz:

a) a megelőző évnegyedi gyarapodásról;

b) a vételekre és egyéb szükségletekre fordított összegekről;

c) a könyvtári munkásságról és forgalomról.

Előterjeszti továbbá:

d) a felmerült óhajokat és kivánalmakat, kivált a személyzet-szaporításra és a javadalomra vonatkozó indokolt javaslatait; valamint nagyobb beszerzésekre, lényegesebb változtatásokra czélzó tervezeteit;

e) a könyvtár évi állapotáról szóló jelentését.

A könyvtári bizottság foglalkozik még:

f) az egyetem tanácsa által véleményadásra hozzá áttett ügyekkel;

g) az ülésen fölmerült inditványokkal és előterjesztésekkel.

A könyvtári bizottság tagjai jogosítvák testületileg és egyenként a könyvtár ügyeiről és kezeléséről tájékozást szerezni és erre vonatkozólag az ülésen előterjesztéseket és indítványokat tenni.

Az ülés határozatképességéhez legalább három tag jelenléte szükséges. A jegyzőkönyvet a könyvtár egyik tisztviselője vezeti.

A jelenvoltak által aláírt jegyzőkönyvek, melyekhez az esetleges különvélemények csatolandók, legkésőbb két hét alatt az egyetem Tanácsához terjesztetnek.

III.

A könyvtár igazgatása s a könyvtár kezelése.

3. §.

Az igazgató az intézet közvetlen előljárója; ő vezeti a könyvtár összes ügyeit, felügyeli a könyvtár használatába bocsátott épületet minden tartozékaival, felügyel az egész személyzetre, beosztja és ellenőrzi ennek hivatalos működését. Az intézeti rendért s az összes tevékenységért az igazgató felelős az egyetem tanácsának és a könyvtárt — természetesen az egyetemi tanácstól való állandó függés mellett — más hatóságok irányában is ő képviseli, továbbá ő szerkeszti a könyvtári bizottság elé terjesztendő jelentéseket és javaslatokat, úgyszintén a könyvtár állapotát feltüntető évi jelentést és ezt két példányban terjeszti be az egyetem tanácsához, melyek közül az egyik az egyetemi tanácsnál marad, a másik pedig az egyetemi tanács útján a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumhoz küldetik fel. Az igazgató gondoskodik a könyvtári bizottság ülései jegyzőkönyveinek megszerkesztéséről s ezeket legkésőbb 14 nap alatt hitelesítve az egyetemi tanácshoz terjeszti be.

4. §.

A könyvtárt illető bármely ügyben csak az igazgató véleményének meghallgatása után történhetik intézkedés.

5. §.

Az igazgatót távollétében vagy gátoltatása esetén a hivatalban utána következő tisztviselő képviseli s megbizás esetén helyettesíti is.

6. §.

A könyvtári hivatal főbb teendői: *a)* könyvbeszerzés, valamint az ezzel és egyéb megrendelésekkel járó utalványozás; *b)* a könyvtár kezelése.

7. §.

A könyvbeszerzésekre fordítandó könyvtári javadalmat alkotják:

a) az állami évi átalány,

b) az ujonnan beiktatott hallgatók beiktatási dijának fele,

c) az ujonnan beiktatott hallgatóktól befolyt könyvtári díjak,

d) esetleg egyéb bevételek.

A könyvtári alap az ujonnan beiktatott hallgatóktól befolyt könyvtári díjak kivételével a karok közt % szerint osztatik fel.

A karok a kari üléseken összeállítják az általuk beszerezni kivánt könyvek jegyzékeit járulékuk terhére. E jegyzékek a kari ülések után a könyvtárigazgatóhoz tétetnek át, ki a megrendeléseket a kari jutalékok terhére azonnal végrehajtja.

8. §.

A könyvtárban a csonkaságok kiegészítéséről, az összes karokat általánosan érdeklő encyclopaedicus művek és a könyvtárban szükséges segédmunkák beszerzéséről az igazgató maga gondoskodik. Erre nézve fedezetül szolgál a könyvárusi százalékengedmény és az ujonnan beiktatott hallgatóktól befolyt könyvtári díjak, megjegyeztetvén, hogy csonkaságok kiegészítésében s encyclopaedicus művek beszerzésében is első sorban a karok kivánságai teljesítendők.

9. §.

Az igazgató a könyvtári összes munkálatoknak a tisztviselők által a könyvtár érdekében leendő teljesítéséről saját hatáskörében intézkedik; de erről a könyvtári bizottságnak s megerősítés végett a tanácsnak külön munkarendet nyujt be. A kövnyvbeszerzés jogát a szabályzatban körülirt módozatok szerint, a járuléki napló vezetését, az utalványozásokat s a számadások kezelését magának tartja fönn.

10. §.

A könyvtári tiszti személyzet a hivatalos órákra a könyvtári hivatali helyiségben megjelenni s a hivatalos órák végeig ott maradni köteles.

11. §.

A könyvtári személyzetnek a hivatalos órák tartama alatt mást, mint könyvtári hivatalos munkálatokat teljesíteni szigoruan tiltva van; elnézésnek e tekintetben még kivételesen sem lehet helye.

12. §.

A személyzetnek a hivatalos órák alatt az igazgató engedélye nélkül a könyvtárból távozni tilos.

13. §.

Kit betegség vagy más ok gátol a megjelenésben, az igazgatót erről rögtön értesiteni tartozik, ki a kimaradás okairól meggyőződést szerez.

14. §.

A szolgaszemélyzetet könyvtári szolgálatban az igazgató jó belátása szerint a hivatalos órákon kívül is igénybe veheti; megjelenése és távozása idejét az igazgató szabja meg.

15. §.

A szolgaszemélyzetnek könyvtári szolgálati működéseért a közönségtől ajándékot elfogadni tilos; ki e rendelet ellen cselekszik, állását veszti.

16. §.

A szolgaszemélyzet a hivatalos órák alatt egyenruháját viseli.

17. §.

A szolgaszemélyzet az igazgató fegyelmi hatósága alatt áll; köteleségmulasztás, illetlen viselet esetében háromfokú büntetéssel sujtatik: megdordálás az igazgató által, a fizetés felfüggesztése és a szolgálat vesztése; a két utóbbit az igazgató előterjesztésére az egyetem rectora szabja meg.

18. §.

Az összes könyvtári tisztviselők tiszti esküjök értelmében az igazgató iránt engedelmességgel tartoznak, ki panaszait az egyetemi tanács elé terjeszti.

19. §.

A könyvtárigazgató, mint az intézet felelős főnöke, valahányszor szükségesnek látja, a könyvtár ügyeiről a tisztviselőkkel tanácskozmányt tart; e tanácskozmányok végzései mindig csak tanácsadó jellegüek; az igazgatót nem kötelezik, sem felelősségét az egyetemi tanács irányában nem másítják meg.

IV.

A könyvtár közhasználatáról.

20. §.

A könyvtár kétféleképen használtatik, u. m.: 1. a könyveknek az olvasóteremben olvasása, és 2. könyveknek kikölcsönzése által.

21. §.

Az olvasóterem minden tisztességesen öltözött és komoly magaviseletű egyén számára nyitva áll, a ki 16-ik életévét betöltöte; de az egyetemi és műegyetemi hallgatóknak elsőségük van. A ki a könyvtárt használni akarja, az igazgatótól vagy az e czélra felhatalmazott könyvtártiszttől látogatási jegyet kér. Az egyetemi vagy műegyetemi tanuló leczkekönyvével, gymnasiumi vagy reáliskolai tanuló saját igazgatójától vagy osztálytanárától kiállított bizonyitványnyal tartozik magát igazolni. Más polgári állású egyének is, ha a

könyvtár tisztviselői előtt ismeretlenek, tartoznak magukat kellőleg igazolni. A sorszámmal ellátott látogatási jegyre az illetőnek feliratik neve s polgári állása. Az olvasóterembe csak az mehet be, ki látogatási jegyét a kapusnak bemutatja és ezt felső ruhájával, botjával, esernyőjével, kalapjával együtt nála hagyja.

A látogatási jegyekről az igazgató könyvet vezet; ezek személyre szólnak és másra át nem ruházhatók.

Ha valaki látogatási jegyét elveszti, ezt tartozik az igazgatónak bejelenteni, ki megsemmisítése iránt intézkedik. Ha valaki látogatási jegyét másnak adja, s tette kiderül, az a könyvtár látogatásától az illető tanévre eltiltatik.

A látogatási jegyek mindig egy tanévre szólnak és a következő tanév elején újjal cserélendők ki.

E látogatási jegyek csak a nagy olvasóterembe lépésre jogosítanak fel.

22. §.

Könyvek a kézikönyvtárból csak a nyitvatartás utolsó félóráig adatnak ki. A belső termekben őrzött könyvekre nézve kívánatlapok a nyitvatartás egész ideje alatt adhatók be. (L. követk. §-t.) Ezekre nézve az olvasóterem bejáratánál külön levélszekrény is áll.

23. §.

Az olvasó felső ruháját, botját stb. a ruhatárban a 21. §. szerint átadván, ruhatár (sárgarézből) és ellenőrző-jegyet (kemény papírból) kap, melyeknek száma ugyanaz.

Az olvasó az olvasóteremben ellenőrző jegyét a tisztnek adja át, mire kívánatlapot kap, melyre az ellenőrző-jegy száma van irva. Az ellenőrző-jegyet a tiszt az ugyanazon számú rekeszbe helyezi.

Az olvasó a kívánatlapot kitöltvén, a szolga kezéhez jutattja. Ha a könyv benn van, azt az olavsó azonnal megkapja s a kívánatlapot az ellenőrző tiszt veszi át megőrzésül. Ha a könyv nincs helyén, a szolga a czimet áthúzza s a kivánlapot visszaadja. Ekkor az olvasó ugyanazon számmal, ellátott más kivánlapot kér és más könyvet kiván. Azon kivánlapokat, melyekre könyvek adattak ki, rövid időközönkint vagy a tiszt sürgetésére azonnal is, a szolgák pontosan beadják és a tiszt a megfelelő ellenőrző-jegyek mellé helyezi.

Az olvasó, ki ellenőrző-jegyére már kapott kívánatlapot és ismételve kér, kívánata addig nem vehető tekintetbe, míg az először kérők kielégítve nincsenek. Az új kívánat akkép teljesíttetik, hogy a tiszt más kívánatlapot, de az ellőbbivel megegyező számút ad. A belső könyvtári termekre szóló megrendelések ugyanily kívánatlapokra irandók. Ezek közül a d. e. 11 óráig beadottakra még az nap d. e., az azután beadottakra d. u. $^1/_2$4 órára s a d. u. beadottakra másnap d. e. $^1/_2$10 órára adatnak át a könyvek.

Távozni akarván az olvasó, a könyvet, a ruhatárjegy felmuta-

tása mellett visszaadja, a tiszt pedig kellő összehasonlítás s a dolog rendben találása után az ellenőrző-jegyet adja át, mely két jegyre az olvasó letéteményét a ruhatárból kézhez kapja.

24. §

Az olvasóteremben a legnagyobb csend követeltetik; miért is a járás-kelés, hangos beszéd, vagy az olvasók minden másnemű háborgatása tilos.

25. §.

Az olvasóknak a könyvszekrények és állványok emelvényeire fellépni tilos.

26. §.

Regények, színművek s más mulattató könyvek csak bebizonyított tudományos czélra adhatók ki.

27. §.

Az olvasóteremben rendszerint egyszerre csak egy kötet adatik ki olvasás végett; kivételt tesznek a szabály alól a szótárak, fordítások, atlaszok s más efféle segédkönyvek.

28. §.

Egy s ugyanazon nap több különböző munka is kiadatik egymásután az olvasónak. Ha azonban a kivánatok tökéletes tervtelenséget, puszta kapkodást árulnának el, a könyvtártiszt fel van jogosítva az ily követeléseket visszautasítani.

29. §.

A füzetekben megjelenő és még be nem kötött munkák az olvasóteremben a közönségnek ki nem adhatók.

30. §.

A könyvekből való kijegyzésnél a papir nem a könyvre, hanem melléje teendő.

31. §.

Ha az olvasó kijelenti, hogy a belső termekből kihozott munkát másnap ismét használni óhajtja, az számára az olvasóteremben félretétetik.

32. §.

Az irott czimtárak az olvasó közönséggel rendszerint nem közölhetők; kivételkép azonban erre az igazgató felhatalmazást adhat.

33. §.

A dohányzás az összes könyvtári helyiségekben szigorúan tilos.

34. §.

A könyveknek kikölcsönzése vagy biztosíték nélkül, vagy pénzbiztosíték mellett történik. Biztosíték nélkül, az egyetemi tanárokon

kivül, könyveket az igazgató és ritkább s drágább munkáknál az egyetemi tanács engedélye mellett oly tekintélyes állású férfiak kaphatnak, kiknek magánvagyona, vagy hivatalos állása elég biztosítékot nyújt arra nézve, hogy az okozott kárt megtéríteni készek is, birják is. Unicumok, szótárak, encyclopaediai munkák éppen nem adatnak ki; kivételt csak azon esetben lehet az unicumokra nézve tenni, ha ezeket valamely hazai vagy külföldi elsőrangú tudományos intézet saját felelősségére és helyiségeiben történendő használatra kéri.

35. §.

Egyetemi hallgatók egyszerre egy művet vagy könyvet csak indexük letétele vagy valamely egyetemi tanár aláírása mellett kaphatnak kölcsön. A központi papnevelő-intézet növendékei az intézeti igazgatóságnak, a gymnasiumi tanárképezde tagjai pedig igazgatójuknak hivatalos pecsétje alatt kiállított jótállással nyerhetnek kölcsön könyveket.

36. §.

Az utánkeresésre szánt munkák, például szótárak, encyclopaediák, továbbá atlaszok, drága képes munkák és kiadások, végre mindazon munkák, melyeknek pótlása nagy nehézségekkel járna, ki nem kölcsönöztetnek.

37. §.

Azon kölcsönkérők, kik a 35. §-ban említett kategoriában nem tartoznak, könyveket csak ezek teljes árának (a kötést is beszámítva) letétele mellett kaphatnak.

38. §.

Mindkét rendbeli kikölcsönzésről az azzal megbízott könyvtári hivatalnok — még pedig a kivevők neve és kivett könyvek címe szerint — címtárt vezet.

39. §.

Több, mint két hónapra könyv ki nem kölcsönözhető. Ha valamely kivett munkára valaki előjegyeztette magát, annak a legközelebbi két hónapra e munka használatát illetőleg előjoga van. Ha senki sem kivánta a kérdéses munkát, akkor a mű bemutatása után új térítvény mellett egy hónapra ismét kivehető. Ezen határidőt a most említett esetben sem szabad tovább kiterjeszteni és az ezen szakaszban kitűzött hosszabb időre, azaz három hónapon túl bárminő munkát bárminő indokból sem lehet kikölcsönözni.

Minden tanév utolsó hónapjában minden munka bekérendő és azokról, kik azt felszólításra sem szolgáltatták be, a kikölcsönzési ügygyel foglalkozó könyvtártiszt tartozik kimutatást készíteni, melyet az igazgató az egyetemi tanács elé terjeszt. A nyári szünidő tartama alatt az összes könyvkészlet leporlandó. Ha a meglevő szolgaszemélyzet erre nem elegendő, az egyetem rectorától e czélra külön segítség kérendő.

40. §.

Tanszéki szükséglet czímén kivett könyvek csak azon esetben kérendők vissza, ha az illető művek kerestetnek, vagy általános revizió tartatik.

41. §.

A könyvtári tisztviselők könyveket szintén csak rendes térítvények mellett vehetnek ki.

42. §.

Ha az olvasó vagy kölcsönvevő valamely munkát megrongált vagy elvesztett, a kárt megtéríteni tartozik.

43. §.

A könyvtári termekbe belépni a hivatali személyzeten, az egyetemi tanárokon kivül senkinek sem szabad.

44. §.

A könyvtári helyiségek megszemlélése csak az igazgató engedelmével és egy könyvtári tisztviselő vagy szolga kiséretében történhetik.

Budapest, 1901. április hó 2-án.

A SZEGEDI SOMOGYI-KÖNYVTÁR ÁLLAPOTA 1900—1901-BEN.

A Somogyi-könyvtár igazgatója Reizner János a könyvtár 1900/1901 évi állapotáról, nevezetesen a gyarapodásról, használatról, az ügykezelés és tevékenységről s a nevezetesebb mozzanatokról szóló jelentését következőkben terjesztette elő:

Az elmult évben a könyvtár gyarapodása igen kedvező arányt mntat s bár ezúttal is a beszerzések főleg a nagyobb és költségesebb irodalmi termékekre irányultak, mégis az elmult év gyarapodása a korábbi időkben elért számadatokat csaknem kétszerezi. Az 1900. évi július 1-től a folyó év június végeig ugyanis a Somogyi-könyvtár állománya összesen 820 műből álló 1509 kötettel szaporodott. Ezen kedvező eredmény magyarázatát abban leli, hogy a könyvtár rendszerinti beszerzési alapja, (4000 korona), a vallás- és közoktatásügyi miniszterium 600 kor. segélye által nagyobbodott, a mely összegen 28 művet (42 kötetet) vásároltunk, más részről pedig a Főkövi-féle zenészeti szakkönyvtár, mely 496 műből áll s mely 1000 korona árért került birtokunkba, nemcsak mennyiségileg növelte a könyvtár állományát, hanem egyúttal annak színvonalát is emelte. Ezen gyűjtemény igen ritka, drága, a zenetörténelemre, aesthetikára stb. vonatkozó újabb irodalom termékeit öleli fel.

A fentebb kitüntetett gyarapodásba befoglalva vannak az adományok és szokott járulékok is, nevezetesen a történelmi, természettudományi, szent István-társulat, a Kisfaludy-társaság, továbbá az orsz. képzőművészeti egyesület kiadványai, melyek alapítványi illetményként évről évre küldetnek, továbbá a m. tud. Akadémia, a m. kir. földtani intézet, a m. kir. földtani, úgy a m. földrajzi társaságok, a m. mérnök- és építész-egylet, a m. képviselőház kiadványai, melyet a Somogyi-könyvtár az illető intézetek és testületek részéről méltányolt közművelődési feladatainak nagyobb betölthetésére adományúl évek során át kap. Még a szegedi kir. főügyészség területén levő nyomdák köteles példányainak egy kisebb része is, nevezetesen a feldolgozott anyag, a fenti számadatokban szerepel; ellenben a hírlapok köteles példányai, valamint a m. nemzeti múzeumtól még az 1899. év végén átvett hírlapduplumok feldolgozása miután közelebb ér befejezést, az ez úton való tekintélyes szaporulat csak a jövő évi gyarapodás keretébe jut.

A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőségének adományából is több értékes műhöz jutottunk, a statisztikai hivatal, valamint a földmivelésügyi m. kir. miniszterium is megküldte kiadványait s azon egyesek közül, kik értékesebb adományaik által a könyvtárt gazdagították, a következők neveit említhetem: Ehrenburgi Stock Adolf, Kállay Albert. Dessewffy Sándor, Fökövi Béla, dr. Szigethy Sándor, Engel Lajos, Stelczel Frigyes, dr. Jósa András, Tömörkény István, gróf Apponyi Sándor, Karkecz Alajos, Hegedűs Pál, dr. Kőhegyi Lajos, özv. Mazanetz Jánosné stb.

A könyvtár gyarapodásához képest a czímtározott állomány ennélfogva szakonként a következő:

Ősnyomtatvány (idegen és magyar)	177 mű	195 kötet	166 drb.
Vallástudomány (6 alszak)	7054 »	12566 »	11159 »
Jogtudomány (8 alszak)	2395 »	4145 »	3716 »
Államtudomány (5 alszak)	1043 »	1856 »	1713 »
Orvostudomány (6 alszak)	1185 »	1980 »	1790 »
Természettud. és mathematika (5 alszak)	2536 »	4544 »	4245 »
Bölcsészet, nevelés, szépművészet (3 alszak)	2907 »	4941 »	4606 »
Történelem, földrajz (6 alszak)	5909 »	11884 »	11321 »
Nyelvészet és szépirodalom (9 alszak)	4726 »	9454 »	8372 »
Vegyes (6 alszak)	997 »	7503 »	7251 »
Hirlapok (3 alszak)	256 »	1602 »	2084 »
Összesen	29,185 mű	60,675 kötet	56,423 drb.

Ezen állományból a Somogyi adományát képező törzskönyvtárra esik 20,370 mű, 43,701 kötettel, s a 18 év alatti városi beszerzésekre és adományokra pedig 8815 mű 16,974 kötettel.

Nem ily kedvező arány mutatkozik a könyvtár használata körül. Már az előző évben is csökkent a könyvtárt látogatók száma s a

most múlt esztendőben pedig a számadatok még kedvezőtlenebbek. A látogatók évi száma 3513-mal, a napi átlagos szám pedig 14-gyel csökkent.

Korábbi jelentéseimben már jeleztem azon körülményeket, a melyek e fokozatos esés okait képezik, azért azok ismétlésébe ezúttal nem bocsájtkozom.

A szabályzat szerint megállapított délelőtti és délutáni hivatalos órák alatt az elmúlt évben a könyvtárt összesen 7302 olvasó használta, tehát csaknem annyi, mint az 1897/8. évben, a midőn az új helyiségben a szolgálat megkezdetett. Az olvasók összesen 8309 művet használtak.

A könyvtárhasználat havonkénti számszerű adatait a következő táblázat tünteti fel:

Év és hónap	Olvasók száma			
	összesen	napi átlag	napi létszám legnagyobb	napi létszám legkisebb
1900. szeptember	1032 [1]	43⋅⋅/..	96	4
» október	1155	50 ^{5}/..	87	22
» november	901	40^{20}/..	75	24
» deczember	629	34^{17}/..	77	13
1901. január	797	30^{19}/..	59	9
» február	786	34 ^{4}/..	58	16
» márczius	863	34^{11}/..	75	15
» április	475	20^{15}/..	54	1
» május	412	16^{12}/..	30	8
» június	252	10^{22}/..	24	3
Összesen	7302	31^{110}/..	—	—

Megjegyzem, hogy a 6 óra utáni esti időszakban az olvasók száma 2705 volt, délelőtt azonban csak igen kevesen használták a könyvtárt.

A látogatók társadalmi állásuk és foglalkozásuk szerint a következőkép oszoltak meg: lelkész 9, tanár és tanító 376, tanuló 6098, író 24, művész 50, ügyvéd s közjegyző 23, katona 21, törvhat. tisztviselő 37, államhivatalnok 109, magántisztviselő 95, orvos és gyógyszerész 24, gazdálkodó 2, építész és műiparos 179, kereskedő 42, házbirtokos és magánzó 118, nő 105.

Mint az előző években, úgy most is vidékről számosan tekintették meg és tanulmányozták a könyvtár berendezését és a szolgálati viszonyokat.

A rendszeresített tavaszi és őszi műtárlatok nemcsak a könyvtár használatára, de magára a szolgálatra és tevékenységre is hátráltatók voltak. A lefolyt évben e mellett a szolgálatot ismételt ízben is

[1] Betudva a július—augusztus havi szünet alatti 33 olvasót.

huzamosabban szüneteltetni kellett, nevezetesen az ablakok újra való kittelésének, az eldugult fűtőcsövek kitisztításának közbejött munkálatai, stb. miatt.

Ennek daczára a könyvtár folyó munkálatait hátralék nélkül elintéztük, bár a sajtótermékek köteles példányainak elnaplózása és az óriás anyagnak kiválogatása évről-évre nagyobb arányúnak jelentkezik. A járulék naplóba a múlt év végéig 894, a folyó évi június 30-ig pedig 940 szám bevezetés történt.

A gyarapodás kellően feldolgozva, czímtározva, szakokba osztva és leltárba iktatva lett. Mintegy 1600 új alap- és utaló-czímlap, nemkülönben ugyanannyi szak- és utaló-czímlap készült. Csupán a m. nemzeti múzeumtól 1899. évben átvett hírlapduplumok, valamint az ügyészségi hírlapok feldolgozása maradt el, de ez is már annyira haladt, hogy rövid néhány hó múlva ezeknek a megillető szakokba való osztása és felállítása eszközölhető leend.

A lebélyegzések félbenszakadt munkájának folytatását és befejezését a fentebb vázolt teendőknél, úgy a könyvtárral kapcsolatos múzeum némely osztályaiban felmerült halaszthatlan teendőknél fogva egyelőre elhalasztani kelle.

A könyvtár állományának évi szokott revíziója a könyvtár-bizottsági tagok részvételével május hó második felében minden észrevétel s illetőleg hiány tapasztalata nélkül megtörtént.

A könyvtár-bizottság az elmúlt évben hat ülést tartott, nevezetesen szeptember 28., deczember 21. és 27., márcz. 21., április 17. és május 9.

Az iktató könyvbe a múlt év végéig 322 s ez évi június 30-ig 158 ügy, végzés, megkeresés, értesítés, stb. lett beiktatva.

A könyvtár módosított szervezeti szabályai s az ügykezelési szabályok, melyek a f. évi január havi közgyülésből felsőbb jóváhagyásra felküldettek, mindez ideig még vissza nem érkeztek.

Megemlítem végül, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr múlt évi deczember 4-én 85,293 szám alatt kelt leiratában a város közönségének áldozatkészségeért, valamint a könyvtár fejlesztése és a tanusított tevékenységért elismerésének adott kifejezést.

SZAKIRODALOM.

Borsos István. *A pápai evang. reform. főiskola könyvtárának katalógusa és rövid története.* Pápa (Főiskolai nyomda) 1901. n. 8-r. 732 + 2 l.

A mióta a Muzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsát felállították, egyre sűrűbben hallunk itt is, ott is egy-egy vidéki könyvtár rendezésének megkezdéséről, vagy a rendezés folyamatban lételéről, vagy befejezéséről. Hogy az újabban tartott könyvtári és mivelődéstörténeti tanfolyamoknak szintén volt befolyásuk az ily munkálatok sikeres végrehajtására, szinte felesleges is hangsulyozni. Most már nincs olyan esztendő, hogy ne jelennék meg egy-egy katalogus, mely valamely, addig névről is alig ismert vidéki könyvtár rendezésének befejezéséről ad számot. Most a pápai református főiskola igazgatósága is követte a jó példát s Borsos István tanár-könyvtárnok — egykor a M. Nemz. Múzeum könyvtárának tisztviselője — által elkészíttette és mint könyvnyomda-tulajdonos díszes formában kinyomatta könyvtári katalogusát.

A könyvtár rendezésénél a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára szolgált mintául, azzal a különbséggel, hogy kevesebb szak vétetett föl s a könyvek is nagyság szerint két csoportba osztattak. Mint majd mindenütt, hol a könyvtár alapját valamely végrendeletileg hagyományozott könyvtár vetette meg, itt is van két külön kezelt könyvtár, a Tóth Ferencz- és Kerkápolyféle, a könnyen kezelhetőség nem kicsiny akadályára.

A könyvtár (és e szerint természetesen a most kiadott katalogus is) következő szakokra oszlik. A. Encyklopaedia. B. Nyelvtudomány és Szépirodalom. C. Történet. D. Földrajz. E. Mathematika. F. Természettudományok. G. Paedagogia. H. Jog. I. Philosophia. K. Theologia. L. Régi magyar nyomtatványok. M. Hazai idegen nyelvű nyomtatványok 1711-ig. N. Ösnyomtatványok. O. Kéziratok. Mindenik szak három-négy alosz-

tályra oszlik. Pl. az A. (Encyklopaedia) szak következő négy alosztályból áll: I. Szótárak. II. Folyóiratok. III. Lexikonok. IV. Könyvészeti munkák. Ezen alosztályokon belül ismét két vagy (mint a folyóiratoknál) három alosztály van u. m. 2-rét, 4-rét és 8-rét, a két előbbi rendesen egybefogva. Az egyes könyvczímek rövidítve vannak: szerző, rövid czím nyomtatási hely, év és kötetszám. Pl. »Heinsius, Dr. Theodor. Vollständiges Wörterbuch der deutschen Sprache. Wien, 1840. 4 kötet.« E szerint elmarad a lapszám jelzése, bizonyára csak azért, mert ez a katalogus terjedelmét tulságosan megnövesztette volna s elmaradt a könyvtári szám is a katalogusból, a mi pedig a keresést nagyon megkönnyítette volna.

A katalogust, miként a czím is jelzi, a könyvtár rövid története előzi meg. Ebben el van mondva, hogy a könyvtár létezésének első írott bizonyítéka 1637-ből való: bejegyzés egy könyv belső tábláján, az ajándékozó nevével stb. De hogy ekkor tájban már sok könyvnek kellett a pápai ref. kollegiumban lenni, bizonyítja az, hogy 1660-ban már külön könyvesház említtetik. Érdekes adatokat olvasunk a későbbi évekből az iskola üldöztetéséről s a könyvtárakat ért szerencsétlenségekről. Érdekes kuriozitás, hogy midőn Jankovich Miklós (1819) megtekintette a könyvtárat, ugyanakkor 40 forintot igért Beythe István praedikáczióért, ha a könyvtárból eladják neki s foglalóúl ott is hagyott két aranyat. Gyülés elé vitték az ajánlatot s ott azt határozták, hogy nem adhatják oda, mert az a könyv nem eladó.

Van a könyvtárnak nehány unikuma is, egyet Szabó Károly is említ, négyet pedig a szerkesztő úgy említ fel, mint a melyek a Szabó-Hellebrant-féle Régi Magyar Könyvtárból (III. kötet) is hiányzanak. Ezek: *Johannes Szegi de Bátorkeszi, Disputationis Theologicae Bipartitae Pars Prima. In qua Dubia quaedam circa materiam Calicis Eucharistici ex relationibus Hyacinthi Choqueti ordinis Praedicatorum suborta, proponuntur. Lugduni Bac. 1672. 4-r. 6 lev. 2. U. a. Pars. II. U. o. 7 lev. 3. Michael Szathmar-Némethi, Theologia Philosophiae Domina seu Disputatio Theologica Ostendens, Philosophiam non posse esse Scripturae Sacrae Interpretem. Franequerae 1666. 4-r. 8 lev. 4. U. o. Pars II. 4-r. 7 levél.*

A könyvtár gyarapítására évente 2000 koronát fordítanak. 1864-ben 5700 = 9360 kötet volt a könyvtár állománya, jelenleg pedig 12508 mű = 24078 kötet. Van azon kívül 2288 darabból álló metszett gyűjtemény, melyet B. Baldácsy Antal ajándékozott a könyvtárnak, továbbá 8000 darabból álló nummismatikai gyűjtemény, mintegy 200 darab oklevél; a legrégibb eredeti oklevél Kun László királyunk idejéből való.

Ismertetésünket azzal az óhajtással rekesztjük be, vajha

követnék e jó példát többi vidéki könyvtáraink pl. a debreczeni, sárospataki, pozsonyi stb. főiskolák könyvtárai, melyek nem kevésbbé gazdagok értékes művekben, kéziratokban, fontos szolgálatot tennének ez által irodalmunk és művelődésünk ügyének!
D. L.

Varjú Elemér. *A gyulafejérvári Batthyány-könyvtár.* Budapest, 1899. 271 l. + 5 melléklet. 8-r.

Önálló könyv alakjában is megjelent Varjú Elemér dolgozata, melyet a Batthyány-könyvtárról a Magyar Könyvszemle 1899., 1900. és 1901 évfolyamaiban tett közzé. A nevezetes könyvtár beható ismertetése történeti, bibliografiai s más szempontokból egyaránt hasznos munka volt, s bizonyára érdemes volt a dolgozatot könnyebben kezelhető könyvformában is megjelentetni. E helyen nem szükséges a mű tartalmát ismertetni, s a szerzőnek folyóiratunkhoz való viszonya a részletesebb méltatást is lehetetlenné teszi. Kívánatos volna azonban, ha szerző tovább folytatná a nevezetesebb hazai könyvtárak rendszeres tanulmányozását és ismertetését. —*ó*

Mocsáry Miklós. *Hogyan bánjunk könyveinkkel? Utmutatás az összes könyvkedvelők, könyvgyűjtők, könyvtártulajdonosok, valamint magánosoknak.* Ungvár, 1899. 36 + 2 l. 8-r. Ára 10 kr.

Egy kissé elkésve került kezeinkbe ez a kis füzet, melyről mint az első magyar népszerű könyvtártani kisérletről okvetlenül meg kell emlékeznünk e helyen. A Hasznos Könyvek című gyűjtemény első füzete gyanánt jelent meg, s valóban hasznos szolgálatokat lehet tőle várni. Nevezetesen szélesebb körök figyelmét hívja fel a könyvekkel való bánásmód főbb elveire, gyakorlati tanácsokat ad a könyvek megválasztása, gondozása, rendezése stb. terén s bármily kis könyvtár kezelője vagy tulajdonosa tanulhat belőle egyet-mást, a mit hasznára fordíthat. Voltakép első sorban a kis könyvtárak igényeit tartja szem előtt, s így nagyon helyesen nem mélyed bibliografiai rendszerek s könyvtártani problemák fejtegetésébe, azonban a szükséges tudnivalóknak igen nagy körét öleli fel. Szól a könyvek kiállításáról, a papírról, a könyvek alakjáról, a különböző kiadásfajtákról, a könyvgyűjtésről, a könyvtári ritkaságokról, ezek mellett igen jó tanácsokat ad a példányok kiválasztására. Külön rész foglalkozik a könyvek bekötésével. A harmadik és negyedik rész pedig dióhéjba szorított ki bibliothékonomia minduntalan a szerző helyes érzékéről és gyakorlati tapasztalatairól téve tanuságot. Egy kis utánjárással ez a művecske mintaszerű népies könyvtártani kézikönyvvé volna fejleszthető, s épen ezért nem mulaszthatjuk el különösen a múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsának figyelmébe ajánlani. —*r.*

Edouard Rouveyre. *Connaissances nécessaires à un Bibliophile. Accompagnées de notes critiques et documents bibliographiques. Cinquième édition, illustrée de nombreuses (1800) figures.* Tome I—X. Paris. (1899 1900.) Ed. Rouveyre. 8° 2020 l. Ára velin papíron 80 franc, japáni vagy kinai papíron 300 franc.

E. Rouveyre párisi könyvkiadó jól ismert munkájának ez a legújabb kiadása terjedelemben hatalmasan megnövekedve hagyta el a sajtót. Az első, 1877-ben megjelent kiadás szerény 78 kis nyolczadrétű lapjával tíz, valóban pazarul kiállított, gazdagon és mindig ízléssel illusztrált kötet áll szemben, mely mindazoknak, a kik a könyvekben gyönyörűségüket lelik, hasznos kézikönyvül fog szolgálni. Természetesen e munkának becse nem annyira az adatok ujságában s a kutatás önállóságában áll, mint inkább abban a bámulatraméltó, lankadást, ernyedést nem ismerő hangyaszorgalomban, melylyel Rouveyre a már feldolgozott, de folyóiratokban szétszórtan, vagy többnyire kis számban megjelent s így ma már csak nehezen hozzáférhető önálló munkákban található adatokat egybegyüjtötte s világos, könnyen áttekinthető, a gyakorlati czéloknak legjobban megfelelő rendszerbe foglalta. Csak az a kár, hogy adatainak az egybegyüjtésénél nem járt el a kellő kritikával és sok olyan állítást ismétel, melyeket az újabb kutatások teljesen megczáfoltak. Ennek egyik legfőbb oka, mint német birálója [1] helyesen megjegyzi, Rouveyrenek az idevágó újabb német munkák nagyon is fogyatékos ismeretében rejlik. Tekintve azonban, hogy Rouveyre munkája nem szakszerű bibliologiai czélokat szolgál, hanem — mint czíme is mutatja — az amateurök számára összeállított segédkönyv, ezeket az apróbb botlásokat könnyü szívvel megbocsáthatjuk neki. Annyival is inkább, mert a munka számos becses és épen nem közismert adatokat is tartalmaz, melyek nemcsak a kezdő könyvkedvelőre, hanem sokszor a gyakorlott könyvtárnokra nézve is tanulságosak. Hiszen az igazi, testtel, lélekkel bibliofilek — a minő maga Rouveyre is — oly éles szemmel bírnak, összevetéseikben oly csodás körültekintéssel járnak el, hogy a legcsekélyebb eltérések, a legjelentéktelenebb könyvészeti különbségek sem kerülik ki éber figyelmüket s ebben a tekintetben sokszor a legnevesebb szakképzett könyvtároson is túl tesznek. — A ki tudja, hogy gyakran mily nehéz, sőt egyenesen lehetetlen megvonni a határt a szó legnemesebb értelmében vett könyvkedvelők s méltán gúnyolt elfajulásuk, a bibliománok között, az nem fog csodálkozni a kuriózumoknak, könyvészeti csodabogaraknak ama nagyon is bőbeszédű méltatására, melyre Rouveyre művében lépten-nyomon s nem egyszer a komolyabb természetű kérdések rovására akadunk. Erről már az egyes

[1] A Centralblatt für Bibliothekswesen 1900. évf. 434. l.

kötetek tartalmának következő, rövidre fogott felsorolása (sommaire) is meggyőzheti az olvasót.

Első kötet: 1. §. A könyv eredete. — Amateurök, bibliophilek, bibliománok. — Egy amateur-könyvtár alapítása. — A könyvek föntartása és gondozása. — *Második kötet:* 2. §. A régi és modern könyvek alakja. — A legkisebb könyvek. — A legnagyobb könyvek. — A górcsövi betűkkel nyomtatott vagy írt könyvek. — 3. §. A könyvek összehasonlítása. — Ez eljárásnak a módja. — Nehézségei. — Eredménye. — 4. §. A könyvészetben, továbbá a kéziratokban és nyomtatványokban használatos rövidítések. — 5. §. A régi kiadások megkülönböztető jegyeiről. — 6. §. A kolofonról és a keletről. — *Harmadik kötet:* 7. §. A könyvek megválasztásáról. — Az olvasásról. — A könyvek ismeretéről. — Meghatározásuk. — A ritka, becses vagy nevezetes könyvek ismertető jegyei. — Mi adja meg az értéküket. — A könyvvadászat. — Az ősnyomtatványokról a könyvnyomtatás feltalálása s Francziaország városaiban felállított első nyomdák idejében. — Az első franczia fordítások. — A első franczia nyelven nyomtatott könyv a vívásról. — A első Almanach. — Az első Francziaországban megjelent Almanach. — Az első Európában nyomatott miséskönyv. — Az első csillagászattan. — A legrégibb könyv a sólymászatról. — Az első könyvek, melyekben görög és zsidó betűket használtak. — Az Elzevirek. — Az Aldinák. — Az Estiennek. — Irott betűkkel nyomatott könyvek. — Másoló géppel és kövön nyomott könyvek. — Kalligrafált könyvek. — Szőtt könyvek és hímzett képek. — Könyvek kivakart szöveggel. — Rézbe metszett betűkkel nyomatott könyvek. — Több színben nyomatott könyvek. — Keretrajzú példányok. — Az irodalom őrültjei. — A névtelen könyvek. — Az apokrifek. — Az álnevű írók. — A sajtóhibák. — Furcsa ajánlással ellátott könyvek. — Rejtett jelentésű könyvek (livres à clef). — A költött, titkos és magán nyomdákból származó könyvek. — Az elítélt, s a parancsra vagy tudatosan megsemmisített könyvek. — Karton-példányok. — Eredeti kiadások. — Első teljes kiadások. — Kis számban nyomatott könyvek. — Árúba nem került könyvek. — Egyetlen nyomatott példány. — Egyetlen ismert példány. — Ritka könyvek. — Felvágatlan példányok. — Jó karban tartott példányok. — *Negyedik kötet:* 8. §. A régi és modern bekötésről. — Az ízlésről és a stílusokról. — A jó kötés kellékei. — Bekötések a VI—XIX. századból. — *Ötödik kötet:* 9. §. A domború és mélyített metszetekről. — A könyvek illusztrálása és díszítése. — Mi adja meg az illusztrált könyvnek becsét? — A domború metszet. — A vájt metszet. — A metszetek levonatainak a megkülönböztetése. — Néhány megjegyzés a metszetek folytán becses könyvekről, a rézkarczok irás előtti vagy jegyzetes levonatával, színes levo-

natok két vagy több sorozatával, hozzá csatolt eredeti rajzokkal vagy metszetekkel. — Aquarellekkel, a szövegbe vagy a margókra rajzolt ékítményekkel díszített könyvek. — *Hatodik kötet:* 10. §. Czímeres és monogrammos kötések. — Híres emberektől származó könyvek. — A könyvnyomtatók és kiadók jelvényeiről. — Könyvkötők jegyei. — Az ex-librisek. — A bélyegzők. — 11. §. Autogrammal, a szerzőre vonatkozó okmányokkal ellátott példányok. — *Hetedik kötet:* 12. §. A kéziratok s a könyvek kifestése. — Breviariumok s imakönyvek. — Kezdőbetűk és miniaturök. — Díszítő stílus. — A kéziratok betűiről. — A kéziratok és kezdőbetűk díszítése a IV—XIX. században. — *Nyolczadik kötet:* 13. §. A könyv ellenségei. — Miként óvjuk meg a könyveket a rovaroktól. — A könyvek szétrombolása s a metszetek hamisítása. — A könyv nyúzók. — Hamisítás és csalás. — 14. §. A könyvek és metszetek tisztítása. — A felhúzott metszetek leválasztása. — A szúette s szakadozott kéziratok kijavítása. — A metszetek és bekötések kitatarozása. — Jegyzetek a különféle papírokra nyomatott könyvekről. — *Kilenczedik kötet:* 15. §. A könyvek, kéziratok és metszetek rendszeres osztályozása. — A könyvjegyzékekről. — A könyvczímek betűrendes osztályozása. — A betűrendes katalogus megőrzése. — A szisztematikus könyvjegyzék. — Az autogrammok, metszetek és kéziratok osztályozása. — A XV—XVII. századbeli könyvek czéduláinak időrendi osztályozása. — *Tizedik kötet:* 16. §. Részletes tartalommutató és a képek jegyzéke. — A könyvben használt könyvészeti, nyomdászati stb. műkifejezések szómutatója.

Ime a tiz kötet tartalmának rövid foglalatja; az egyes kérdések behatóbb bírálatát már a rendelkezésünkre álló tér sem engedi meg s így csak azt kivánjuk röviden megjegyezni, hogy a mű elsősorban a franczia viszonyokkal foglalkozván, az újabb, Angliából kiinduló reform-mozgalmakról alig vesz tudomást, vagy ha igen, úgy nagyon röviden bánik el vele. Pedig minden jel oda mutat, hogy e mozgalom korszakalkotó lesz a jövő nyomtatványainak a kiállításában! *Gulyás Pál.*

Gutenberg-Fest zu Mainz im J. 1900. *Zugleich Erinnerungs-Gabe an die Eröffnung des Gutenberg-Museums am 23. Juni 1901.* Mainz, 1901. 139 l. 8-r.

Fínom ízléssel kiállított kötet számol be a mult évi mainzi Gutenberg-ünnepélyről. Még pedig igen szellemes módon. A közlemények legnagyobb része t. i. a világsajtó legtekintélyesebb organumaiból van átvéve s így míg egyrészt az ünnepélyek stb. lefolyásáról élénk képet kapunk, másrészt, együtt találjuk a hódolatnak és méltánylásnak különböző népek és nemzetek részéről való kifejezését.

Az ünnepély ismertetése mellett mindjárt ott van annak

kritikája is a nagy világlapok képviselőinek tollából. Ebből a könyvből mindenkor meg lehet majd tudni, hogy a múlt évi jubileum milyen általános hatást keltett Európában s így a kiadvány bizonyos mértékben forrásműnek is tekinthető. Megtalálhatók benne az ünnepély folyamán elhangzott fontosabb beszédek is teljes szövegükben. Áttekinthető ismertetést közöl a Gutenberg-kiállításról is s tájékoztat a jubileum alkalmából keletkezett Gutenberg-múzeum és a Gutenberg-társaság állapotairól. Azok sorában, a kik ajándékaikkal támogatták az új intézményt, több magyar könyvkiadó s egy-két szakember nevével is találkozunk. S valóban kívánatos is, hogy a mainzi múzeum az egész művelt világ érdeklődésével a nagy művelődés-történeti esemény történeti jelentőségét méltó módon feltüntető s az erre vonatkozó történeti tanulmányokra minél erősebb és több irányú impulzust adó gyűjteménynyé fejlődjék.

Az előttünk fekvő könyvben hangsúlyozva is van a múzeumnak történeti jellege szemben például a lipcsei u. n. Buchgewerbeummal, a mely a modern könyvnyomtatási műipar törekvéseinek szolgálatában áll.

Örömmel és megnyugvással lehet mindezekből tudomásul venni, hogy a könyvnyomtatás történetének állandó, rendszeres tanulmányozására Mainzban komoly alapokon nyugvó intézmények jöttek létre. Az ünnepi lelkesedés mámora tehát nem párolgott el nyomtalanul. Életre való alkotások jelentik már is, hogy a múlt évi jubileum komoly, méltó ünnep volt. —*r.*

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

I.

HAZAI FOLYÓIRATOK.

Az **Egyetemes Philologiai Közlöny** *VIII. IX. és X. számaiban* (1901. október, november, deczember) a filologiai irodalom legujabb termékeinek könyvészeti ismertetése olvasható.

Az **Erdélyi Múzeum** *XVIII. kötetének 7. füzetében* (1901 szeptember) dr. *Szádeczky Lajos* Tinodi Sebestyén czímeres nemes levelét közli a szükséges magyarázatokkal. — A *8. füzet* (1901 október) Wesselényinek Kazinczy Gáborhoz írt leveleit közli.

A **Grafikai Szemle** *XI. évfolyamának 7. számában* (1901 julius) *Seidel V.* Páris nyomdaviszonyai-ról ír. — A *8. szám* (1901 augusztus) több közlemenye a korán elhunyt nyomdászati szakíró Tichy Ákos emlékének van szánva. — A *9. számban* (1901 szeptember) hírlapi közlemények nyomán szó van Huszár Gálnak Gyalui Farkas ujabban felfedezett eddig

ismeretlen nyomtatványáról, mely Bullinger Henrik Institutiones című művének Magyar-Óvárt 1559-ben nyomatott fordítása. — Mindhárom számban folytatólagos közlemények olvashatók *Káldor Lajos*nak a szépművészeti stilusokról szóló dolgozatából.

Az **Irodalomtörténeti Közlemények** *XI. évfolyamának 3. füzete* a következő tartalommal jelent meg: *Zsilinszky* Aladár, Arany kisebb történeti költeményei. (Első közlemény.) — *Morvay* Győző. Galánthai gróf Fekete János. (Harmadik és befejező közlemény.) — *Hegedűs* István, Gyászbeszéd Mátyás király felett. — Adattár: *Katona* Lajos, Egy olasz Bánk-bán novella. — Dr. *Illésy* János. Adatok Balassa Bálintról. — *Ferenczi* Zoltán, B. Wesselényi Miklós levelei b. Kemény Zsigmondhoz. — *L.* D., Tisza László versei. — Dr. *Esztegár* László, B. Jósika Miklós levelei a M. N. Múzeum könyvtárában. — U. ö., Saphir levele Kisfaludy Károlyhoz. — *Jónás* Károly, Kazinczy levele a Siegwart szerzőjéhez. — Ismertetések. Bírálatok. Latkóczy Mihály, Madách Imre őseiről. Ism. *é.* Kovács Ferencz, Zilahi Károly pályája. Ism. *é.* — Irodolomtörténeti repertorium *Hellebránt* Árpádtól.

A **Századok** *XXXV. évfolyamának 7. és 8. füzetei* (1901 szeptember 15 és október 15) a történeti irodalom ujabb termékeinek bibliografiai jegyzékét közlik.

II.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK.

Blätter für Volksbibliotheken und Lesehallen. *II. évfolyam 7—8 füzet* (julius—augusztus): Dr. G. *Kohfeldt,* Zur Geschichte älterer volkstümlicher Lese-Einrichtungen in Mecklenburg. — J. *Himmelbaur,* Die österreichischen Volksbibliotheken. — *9-10 füzet* (1901 szeptember-október): Wilhelm *Bube,* Der Dorfbibliothekar. — Dr. H. *Kohfeldt,* Zur Geschichte älterer volkstümlicher Lese-Einrichtungen in Mecklenburg. (Folytatás.) — Karl *Ebel,* Karl *Noack,* Öffentliche Lesehallen und Volksbibliotheken im Grossherzogtum Hessen. (Befejező közlemény.)

Állandó rovatok: Berichte über Bibliotheken einzelner Städte. Sonstige Mittheilungen. Bücherschau.

Centralblatt für Bibliothekswesen. *XVIII. évfolyam 7. füzet* (1901 július): P. *Schwenke,* Gutenberg und die Type des Türkenkalenders. — J. *Franke,* Die Kaiser Wilhelm-Bibliothek für Posen. — Paul *Trommsdorf,* Einiges über die französische, insbesondere die Pariser Universitätsbibliotheken. — Paul *Pazkowski,* Die zweite Versammlung des Vereins Deutscher Bibliothekare. — Recensionen und Anzeigen: Catalogus codicum astrologorum Graecorum II. Codices Venetos descripserunt G. Kroll et A. Olivieri (C. Haeberlin.) Henry de Rotschild, Bibliographia lactaria (Ernst

Roth.) Henry R. Plomer, A short History of Englisch Printing 1476—1898 (O. v. Schleinitz.) An Index to the Shakespeare Memorial Library P. 1. Englisch Editions of Shakespeare's Works. Separate Plays and Poems (Paul Trommsdorff.) Chronica Hungarorum; impressa Budae 1473; typis similibus reimpressa (O. H.) — *8-9 füzet.* (1901 augusztus—szeptember): Verhandlungen der 2. Versammlung des Vereins deutscher Bibliothekare in Gotha den 30. und 31. Mai 1901. — K. *Schulz,* Bibliotheken und Verlagsbuchhandel. — Jean *Loubier,* Über praktische Vorkehrungen zum Schutze von Einbänden und Einzelblättern. — Ch. *Berghöffer,* A. *Schulze,* Über eine Bibliographie der deutschen Zeitschriften-Litteratur vor dem Jahre 1896. — Karl *Geiger,* Über den Ankauf ganzer Bibliotheken. — R. *Ehwald,* Geschichte der Gothaer Bibliothek. — Recensionen und Anzeigen: Karl Kochendörffer, Buchhandel und Pflichtexemplare (Hans Paalzow.)

Állandó rovatok: Mittheilungen aus und über Bibliotheken. Vermischte Notizen. Neue Erscheinungen auf den Gebiete des Bibliothekswesens.

A folyóirat legújabban megjelent melléklete (Beihefte zum Centralblatt für Bibliothekswesen): *XIV.* Paul *Trommsdorff,* Die Birmingham Free Libraries.

Deutsche Litteraturzeitung. *XX. évfolyam 27. szám* (1901 július 6.): G. *Maas,* Eine neue Kassette für Zettelkataloge. — C. *Wessely,* Papyrorum scripturae Graecae specimina isagogia (Dr. W. Schubert.) — *28. szám* (1901 július 13.): J. *Laude,* Les bibliothèques universitaires allemandes et leur organitation. — R. *Schröder,* Shakespeare-Bibliographie 1900 (Wilhelm Franz.) — *29. szám* (1901 július 29.); Fr: Traugott *Schulz,* Typisches der grossen Heidelberger Liederhandschrift und verwandter Handschriften nach Wort und Bild (Adolf v. Oechelhaeuser.) — H. de *Rothschild,* Bibliographia lactaria. — *32. szám* (1901 augusztus 10.): *Posnansky,* Die Volksbibliothek in Oberschlesien. — *33. szám* (1901 augusztus 17.): M. *Bär* Uebersicht über die Bestände des k. Staatsarchivs zu Hannover (Friedrich *Thimme.)* — *35. szám* (1901 augusztus 31.): R. E. Graf zu *Leiningen-Westerburg,* Deutsche und österreichische Bibliothekzeichen, ex-libris. — *36 szám* (1901 szeptember 7.): Year-book of Chicago 1900—1901. — *38. szám* (1901 szeptember 21.): E. *Marston,* Sketches of Booksellers. — *39. szám* (1901 szeptember 28.): E. *Ettlinger,* Die Geschichte der Bibliothek des Stiftes St. Peter im Schwarz-Walde. — Andr. Sch. *Steenberg,* Folkebogsamlinger, deres historie og indretning.

Le Bibliographe Moderne. *V. évfolyam márczius—júniusi füzet* (26—27. szám): F. van *Ortroy,* Bibiliographie de l'oeuvre de Pierre Apian. — G. Desdevises du *Dézert,* Les archives historiques nationales de Madrid. (Befejező közlemény.) — Alex. *Vidier,* Les

bibliothèques au XIXe siècle. (Második közlemény.) — Nécrologie: Mlle Marie Pellechet (Ch. Mortet.) — Chronique des archives: Allemagne. Autriche-Hongrie. Belgique. Danemark. France. Grande-Bretagne. Italie. Pays-Bas. Suisse. — Chronique des bibliothèques: Allemagne. Belgique. Espagne, France. Grande-Bretagne. Suisse. — Chronique bibliographique: L' Argus des Revues. Sciences auxiliaires de l'histoire du droit. Histoire de l'imprimerie. Histoire du papier. Bibliographies medicales. — Comptes rendus et livres nouveaux: Revues speciales. Mittheilungen der k. preussischen Archivverwaltung; Heft 1—5. (H. S.) R. Archivio di Stato in Siena; indici sommario delle serie dei documenti al primo Genuaio 1900 (H. S.) Jos. Berthelé, Archives de la ville de Montpellier; inventaires et documenti III. 1. 2: inventaires des Cartulaires (H. S.) W. J. van Eys, Bibliographie des bibles et des nuoveaux testaments en langue française des XVe et XVIe siècles (H. S.) Victor Chauvin et Alphonse Roersch, Étude sur la vie et les travaux de Nicolas Clénard (H. S.) Léon Cluguet, Bibliographie du culte local de la Vierge Marie; France (H. S.) Gyalui Farkas, Külföldi közkönyvtárakról (J. Kont.) Paul Trommsdorff, Die Birmingham Free Libraires (H. S.) T. K. Abbott, Catalogue of the manuscripts in the Library of Trinity College, Dublin (H. S.) Bibliothèque de l' École nationale supérieure des mines; catalogue (H. S.) Dr. Anton Schubert, Die Wiegendrucke der k. k. Studienbibliothek zu Olmütz vor 1501 (H. S.) Dézsi Lajos, Szent Ágoston reguláinak magyar fordítása, 1537 (J. Kont.) A. Claudin, Histoire de l'imprimerie en France au XVe et au XVIe siècle (H. S.)

Revue des Bibliothèques. *XI. évfolyam 4—6 szám* (1901 április—június): Ernest *Coyecque,* Le Dépot central des vieilles Archives notariales de la Seine. — Émile *Picot,* Des Français qui ont écrit en italien au XVIe siècle. (Folytatás.) — Henri *Omont,* Liste des manuscrits de la collection Barrois récemment acquis pour la Bibliothèque nationale. — Bibliographie: José Enrique Serrano y Morales, Diccionario de las imprentas que han existido en Valencia desde le introduccion del arte tipográfico hasto et ano 1868. (L. Barrau-Dihigo.) José Maria de Valdenebro y Cisueros, La imprenta en Cordoba. (L. Barrau-Dihigo.) — Chronique des bibliothèques: Allemagne. Belgique. États-Unis d Amériquc. France.

Rivista delle Biblioteche e degli Archivi. *XII. évfolyam 5. szám*: Eugenio *Casanova,* Sulla restitutione dei depositi volontari fatti negli archivi di Stato. — J. *Masetti-Bencini,* »Leonardo« di Edmondo Solmi. — Curzio *Mazzi,* Le carte di Pietro Giordani nella Laurenziana. — *6—7. szám:* Guiseppe *Baccini,* Ricordi su Vittorio Alfieri. — Filippo *Cavicchi,* Lettere inedite di G. Tiraboschi a Gian Grisostomo Trombelli. — Giuseppe Laudo *Passerini,* In memoria

di Giovanni Gutenberg. — Giovanni *Bresciano*, Bibliografia statutaria delle Corporazione romane di Arti e Mestieri. — *8. szám:* Pompeo *Molmenti*, Discorso d' inaugurazione della Quinta Riunione Bibliografica Italiana tenuta a Venezia dal 25 al 28 luglio. — La Quinta Riunione Bibliografica. — Bernardo *Canal*, Sui depositi volontari fatti negli archivi dello Stato. — Notizie.

Zeitschrift für Bücherfreunde. *V. évfolyvm 4. füzet* (1901. julius): Otto von *Schleinitz*, Die Sforza-Werke in British Museum. — Robert F. *Arnold*, Zur Bibliographie der deutschen Restaurationszeit. — Eranz *Unger*, Der wissenschaftliche Antiquar. — Theodor *Goebel*, Moderne künstlerische Bucheinbände. — *R.*, Die Veröffentlichungen des Plantin-Moretus-Museums. — 5. *füzet* (1901 augusztus): J. *Morden*, Russische Volksbilderbogen. — Marie L. *Mordlinger* und Richard *Stettiner*, Cobden-Sandersons »Ideal Book or Book Beautiful.« — Emil *Fromm*, Die Wings-Sammlung in der Aachener Stadtbibliothek. — Karl *Wilke*, Die Leipziger Illustrierte Zeitung und ihre Geschichte. — Heinrich *Stünmke*, Napoleon I. als Bibliophile. — *6. füzet* (1901 szeptember) W. L. *Schreiber*, Der Initialschmuck in den Druckwerken des *XV.* bis *XVIII.* Jahrhunderts. — J. *Braun*, »Deutschland in seiner tiefen Erniedrigung. — Max *Bach*, Des Petrus de Crescentius Buch über die Landwirtschaft und seine Illustrationen. — Karl *Wilke*, Die Leipziger Illustrierte Zeitung und ihre Geschichte. (Befejező közlemény.) — K. *Budde*, Ein unbekanntes Blatt nach Ludwig Ritter.

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1901-IK ÉV MÁSODIK ÉVNEGYEDÉBEN.

Összeállítja: Kováts László.

Beczner Frigyes. A debreczeni állami főreáliskola tanári könyvtárának czímjegyzéke. Debreczen, 1901. Városi kny. 8-r. 54 l. (Melléklet az intézeti értesítő 1900—1901. évfolyamához.)

Bibliotheks-Ausweis für das Jahr 1900. (Verhandlungen und Mittheilungen des Siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften zu Hermannstadt. I. Band. Jahrgang 1900.) Nagy-Szeben, 1901. Drotleff József. 8-r. XXXIII—XLIV. l.

Bieber Gyula. A m. kir. közigazgatási bíróság könyvtárának czímjegyzéke. Budapest, 1901. M. kir. államnyomda. 8-r. 60 l.

Borsos István. A pápai ev. ref. főiskola könyvtárának katalogusa és rövid története. Pápa, 1901. Főiskolai kny. 8-r. 732, 2 l.

Czímjegyzéke, A bajai ipartestület könyvtárának —. Baja, 1901. Kollár Antal és fia. 8-r. 17 l. Ára 20 fillér.

Czímjegyzéke, A budapesti magyar királyi tudomány-egyetem könyvtárának —. XXV. 1900. évi gyarapodás. Budapest, 1901. Egyetemi nyomda. 8-r. XX, 119 l.

Czímjegyzéke, A magyar királyi kereskedelmi múzeum nyilvános

könyvtárának —. Harmadik kiadás. Budapest, 1901. Márkus Samu. 8-r. VIII, 247 l. Ára 50 fillér.

Esztegár László jelentése az 1900-iki párisi bibliográfia és könyvtárnoki kongresszusokról. (Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum 1900. évi állapotáról). Budapest, 1901. Athenaeum r.-t. 8-r. 107—128. l.

Jegyzéke, A bajai kereskedő-ifjak egylete könyvtárának — 1901. augusztus hó. Baja, 1901. Nánay Lajos. 8-r. 20 l. Ára 20 fillér.

Jegyzéke, A battonyai kaszinó-egyesület könyvtárának —. Battonya, 1901. Ruber J. 8-r. 20 l.

Jegyzéke, A kalocsai önkénytes tűzoltó-egylet könyvtárának —. Kalocsa, 1901. Werner Ferencz. 8-r. 15 l.

Jegyzéke, A kassai m. kir. gazdasági tanintézet ifjusági könyvtárának —. Kassa, 1901. Vitéz A. 8-r. 16 l.

Jegyzéke, A nt. mezőföldi ev. ref. egyházmegye lelkészi könyvtárának —. Székesfehérvár, 1901. Számmer Imre. 8-r. 40 l.

Jegyzéke, A Szatmár-németi pinczér-egylet könyvtárának —. Szatmár, 1901. Szabadsajtó kny. 8-r. 7 l. Ára 20 fillér.

Jegyzéke, Az újvidéki magyar kaszinó könyvtárának — 1901. évről. Ujvidék, 1901. Hirschenhauser Benő. 8-r. 43 l.

Kaszinó-Könyvtár, Soproni —. 1900/1901. szaporulat. Sopron, 1901. Romwalter Alfréd. 8-r. 233—423. l.

Katalogusa, Az eperjesi ev. ker. coll. főgymnasiumi magyar társaság könyvtárának —. Eperjes, 1901. Kósch Árpád. 8-r. 47 l.

Katalogusa, A m. kir. államvasutak könyvtárának —. Budapest, 1901. Rigler József Ede r.-t. 8-r. 257 l.

Kerntler Kálmán. A magyar tisztviselők országos egyesületének könyvtára. (Az egyesület értesítőjében. XIII. évf. 3. sz.) Budapest, 1901. Pesti Lloyd kny. 8-r. 33—35. l.

Könyvjegyzéke, A magyaróvári Széchenyi-kör könyvtárának —. M.-Óvár, 1901. Czéh Sándor-féle kny. 8-r. 27 l.

Könyvjegyzéke, A pécsi kereskedelmi alkalmazottak betegsegélyzőpénztárának —. Pécs, 1901. Részvény ny. 8-r. 33 l.

Könyvtárak, F. M. K. E. —. (A felvidéki magyar közművelődési egyesület évkönyve 1900—1901.) Nyitra, 1901. Huszár István. 8-r. 135—144. l.

Közgazdasági Irodalom. (Közgazdasági Szemle. XXV. évf. 26. köt. 1. 2. 3. számában). Budapest, 1901. Pesti kny. 8-r. 557—568, — 639—648, — 721—728. l.

Légár Hugó. A pécsi róm. kath. főgymnasium könyvtárainak gyarapodása. (Az intézet 1900/1901. évi értesítőjében.) Pécs, 1901. Taizs József. 8-r. 51—68. l.

Névsora, A kúnhegyesi polgári olvasókör könyvtárának —. 1901. május 1. Mezőtúr, 1901. Gyikó K. 8-r. 12 l.

Ranschburg Viktor. A szerzői jog nemzetközi védelmére alkotott berni egyezmény vonatkozással Magyarországra. Budapest, 1901. Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8-r. 91 l.

Széchenyi országos-könyvtár. (Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum 1900. évi állapotáról. II. fejezet.) Budapest, 1901. Athenaeum kny. 8-r. 7—26. l.

Szombathely városi Közkönyvtár. 1899—1900. évi szaporulat. Szombathely, 1901. Gábriel Ágoston. 8-r. 68—77. l.

Varjú Elemér. A gyulafehérvári Batthyány-könyvtár. Különlenyomat a »Magyar Könyvszemle« 1899. évfolyamából. Budapest, 1899. (1901.) Athenaeum kny. 271 l. 5 melléklet. Ára 6 korona.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Kinevezések a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárában. Ő cs. és ap. kir. Felsége f. évi október hó 12-én kelt legmagasabb elhatározásával dr. *Fejérpataky László* egy. ny. r. tanárt és Magyar Nemz. Múzeumi igazgató-őrt a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárához osztályigazgatóvá nevezte ki. A legmagasabb királyi kézirat a Budapesti Közlöny f. évi október 31-iki 251. számában jelent meg. Ugyanezen a napon a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 79312 sz. a. leiratával id. *Szinnyei József* nemz. múzeumi őrt igazgató-őrré, dr. *Schönherr Gyula* nemz. múzeumi őri címmel és jelleggel felruházott segédőrt és *Kereszty István* nemz. múzeumi segéd-őrt őrökké, dr. *Sebestyén Gyula*, dr. *Áldásy Antal* nemz. múzeumi segédőröket, továbbá dr. *Esztegár László* és dr. *Melich János* nemz. múzeumi segédeket I. oszt. segédőrökké, végűl *Havrán Dániel*, *Kovács László*, dr. *Hubert Emil* és *Varjú Elemér* nemz. múzeumi segédeket II. oszt. segédőrökké, továbbá f. évi október 31-én 7095. sz. a. kelt leiratával a könyvtárban üresedésben levő II. oszt. segédőri állásra dr. *Vértesy Jenőt* nevezte ki.

Előléptetések a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárában. A nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr f. évi október hó 31-én 79312. sz. a. kelt leiratával *Kollányi Ferencz* és *Horváth Ignácz* nemz. múzeumi őröket a VIII. fizetési osztály 2-ik fokozatából ezen fizetési osztály 1-ső fokozatába léptette elő.

Id. Szinnyei József székfoglalója a M. Tud. Akadémiában, mely a nyelv. és széptudományi osztály f. évi október 7-iki ülésének volt egyik tárgya, a hazai bibliografiára nézve mindenképen nevezetes eseménynek tekinthető. Először azért, mert a M. Tud. Akadémia id. Szinnyei Józsefnek első sorban a magyar bibliografia terén kifejtett nagyszabású munkásságát jutalmazta meg, midőn két évvel ezelőtt az ősz tudóst tagjai közé választotta. De másrészt azért is, mert a székfoglaló témája az első magyar bibliografusnak Sándor Istvánnak életrajza volt. Az őszinte kegyelet lankadhatlan buzgóságával gyűjtötte össze Szinnyei a Magyar Könyvesház szerzőjére vonatkozó adatokat, s az eddig majdnem ismeretlen úttörőnek élete folyását gondos és közvetlen forrásokon nyugvó életrajzban adja elő. Lesz alkalmunk

részletesen foglalkozni Szinnyei akadémiai székfoglalójával, ha az Értekezések során nyomtatásban napvilágot lát. Ezúttal csak üdvözölni kívánjuk a bibliografia lelkes munkását, abból az alkalomból, midőn ősz fürtökkel bár, de fiatal kedélylyel és tettvágygyal elfoglalta az őt megillető helyet a legelső magyar tudományos testületben. —r.—

A könyvtári tudományok a kolozsvári m. kir. Ferencz-József tudomány-egyetemen. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr ő nméltósága *dr. Gyalui Farkas* kolozsvári egyetemi könyvtárőrnek a kolozsvári egyetemen a könyvtártudományokból történt magántanári képesítését jóváhagyta s nevezettet ezen állásában megerősítette. E miniszteri intézkedés újabb elismerése a könyvtári tudományok fontosságának s bizonyára nagy mértékben hozzá fog járulni a különböző könyvtári szakmák intenzivebb és rendszeresebb műveléséhez. Különös jelentőséget ad egyébként ez eseménynek az a körülmény, hogy a bibliografia először foglal helyet általa magyar főiskolán a tudományos kollegiumok sorában. S a kolozsvári egyetem kétség nélkül büszke lehet arra, hogy ebben a tekintetben megelőzte az ország első egyetemét. A Magyar Könyvszemle a mely több izben fejtegette annak szükségét, hogy az egyetemeken kellene a könyvtárnoki szakképzés problémáját megoldani, szivesen gratulál Gyalui Farkasnak, mint a ki magyar egyetemen első képviselője a bibliografiai studiumoknak.

Ujabb intézkedések a sajtóügyi köteles példányok szétosztása ügyében. A hazai nyomdák tudvalevőleg sajtótermékeikből a Magyar Nemzeti Múzeum, a Magyar Tud. Akadémia és az orsz. központi statisztikai hivatal könyvtárait illető köteles példányokon kívül a sajtóügyi vádhatóságokhoz is tartoznak egy-egy példányt beszolgáltatni. Ezeknek szétosztásáról a nm. m. k. vallás- és közoktatásügyi minisztérium még a mult év folyamán akként rendelkezett, hogy azok olyan vidéki központok könyvtárainak juttassanak, a hol megvan a kellő biztosíték arra nézve, hogy azok ott kulturalis szükségletet fognak kielégíteni. Ezen alapelvnek megfelelően eddig az Erdélyi Múzeum és a kolozsvári Ferencz-József tud.-egyetem könyvtárai, a szegedi-Somogyi könyvtár, a kassai városi múzeum, a debreczeni ev. ref. főiskola könyvtára, a temesvári városi könyvtár, a pécsi városi múzeum, a pozsonyi városi közkönyvtár, és a kisebb gyüjtemények közül Szabolcsvármegye nyiregyházi törvényhatósági könyvtára és a selmeczbányai városi könyvtár részesedtek a megfelelő vádhatósághoz beérkező anyagban. A miniszterium legújabban kelt elhatározásával még két intézetet részesített az állami támogatás e jelentékeny fajtájában. F. évi 18,802. sz. alatti határozatával elrendelte, hogy a budapesti kir. főügyészség nyomdatermékei közül a budapesti nyomdákból kikerülő ama köteles példányok, melyek tartalmuknál fogva Budapest székes fővárost érdeklik, a mennyiben hiányuk az erdélyi múzeum könyvtári anyagának teljességét nem érinti, a budapesti könyvtár-egyesület központi könyvtárának gyarapítására fordíttassanak. E helyi vonatkozásu nyomtatványoknak Budapesten való összegyűjtése kétségkívül indokolt s a fennebb említett kulturszükséglet kielégítésében kézzelfogható magyarázatát leli; csak örömmel üdvözölhetjük tehát a

nm. m. k. vallás- és közoktatásügyi minisztérium ez elhatározását, a mely Erdély első kulturintézetének érdekeit biztosítja, de szem előtt tartja az általános kulturális érdekeket is. Másik nevezetes intézkedése a nm. m. k. vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak a győri városi könyvtárat illeti. E könyvtár most van alakulóban s megalakulását éppen a miniszteriumnak kérdéses rendelete teszi véglegessé. F. évi 56,359. számú rendeletével ugyanis kimondotta, hogy a nyomdatermékeknek a győri kir. ügyészséghez beérkező köteles példányait a vasvármegyei nyomtatványok kivételével a Győrött alapítandó könyvtár gyarapítása czéljából Győr város közönségének adományozta; a vasvármegyei nyomtatványokat pedig a vasmegyei kulturegyesület szombathelyi könyvtárának rendelte juttatni. E köteles példányok eddig ideiglenesen a győri Szent-Benedek-rendű főgimnázium helyiségében őriztettek s azok átvételével a győri városi könyvtár a múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelőségének hatáskörébe tartozó gyűjtemények sorába lépett. E könyvtár megalakulásával egy újabb virágzó központja nyilik meg a dunántuli kulturéletnek.

A debreczeni ev. ref. kollegium nagy könyvtára a vele kapcsolatos gyűjteményekkel együtt a tiszántúli ev. ref. egyházkerületi közgyülésének határozata alapján f. évi november hó óta a múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelőségének hatáskörébe tartozó gyűjtemények sorába lépett. A nagy-enyedi Bethlen-főiskola és a máramarosszigeti ev. ref. liczeum után most már a legnagyobb hazai protestáns főiskola is részesülni fog gyűjteményeit illetőleg az állami felügyelettel járó szellemi és anyagi előnyökben. Ez a lépés míg egyrészt a debreczeni kollegiumi könyvtár fejlődése szempontjából a fontosabb mozzanatok egyikeül tekinthető, másrészt például szolgálhat némely felekezeti és hatósági gyűjtemények vezetőinek, a kik még mindig nem tudtak az állami felügyelet alá helyezkedés gondolatával megbarátkozni.

A kassai múzeum könyvtára *Mihalik József* miniszteri biztos ügybuzgó működése óta a fejlődés kedvező stadiumába jutott. A Henszelmann-féle becses könyvtárnak, mely a kassai múzeum egyik kiváló díszét képezi, czédula-katalogusa elkészült. A múzeum régi könyvtárának rendezése azonban még folyamatban van, mert annak mintegy 8000 kötetet tevő állománya nem volt olyan állapotban, hogy arról a Henszelmann-féle könyvtár 690 kötetének mintájára egyszerre katalogust lehetett volna készíteni. A könyvtár teljes katalógusának elkészítése majdnem egy évi munkát igényel, s így a kassai múzeumnak 1902. szeptember havára tervezett megnyitásakor e könyvtár még nem lesz átadható a közhasználatnak. Mindenesetre örvendetes volna, ha Mihalik munkájában újabb segéderőket kapna s így a múzeum megnyitásakor a könyvtár is átadható volna a közhasználatnak.

Népkönyvtárak szervezése. A múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsa megalakulásától kezdve egyik főfontosságú feladatának tekintette a hazai népkönyvtárak felállítását, szervezését és céltudatos fejlesztését. E tapintatos munkálkodást, melytől az általános nemzeti műveltség emelését, a hazafias szellem fellendülését és a népies goudolkodás újabb s üdvösebb

irányba terelését várhatjuk, közvetlenebbé s gyümölcsözőbbé teszik azon reformeszmék, melyeket az orsz. tanács ez irányú tevékenységébe a legújabb időkben felvett. Első sorban kimerítő jegyzéket készíttet úgy a hazai népkönyvtárakról, mint a népkönyvtárakúl szolgáló iskolai könyvtárakról. Összeállítja továbbá azon munkák jegyzékét, melyek népkönyvtárak czéljainak a legjobban megfelelnek, s utasítást készíttet a népkönyvtárak szervezésére. E szervező tevékenységen nyugszik amaz üdvös fejlesztő munkálkodás, melyet az állami segélyek felosztásával törekszik kifejteni. A tanács javaslatára a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr az 1901. évi javadalomból az erdélyrészi magyar közművelődési, a felvidéki magyar közművelődési és a dunántúli közművelődési egyleteknek egyenként 3600, az országos magyar iskolaegyletnek és a budapesti könyvtár-egyletnek 1000—1000 koronát, az eperjesi Széchenyi-körnek 2000 koronát, a nagyváradi Szigligeti-társaságnak 600 koronát adott népkönyvtárak létesítésére és gyarapítására. E segélyezéseken kívül még 20.000 korona állván az országos tanácsnak a folyó évi javadalomból beszerzések czéljából rendelkezésre, legújabban elhatározta, hogy ez összegből 2000—2000 korona erejéig Brassón, Körmöczbányán, Ungvárt és Szakolczán, 1000—1000 korona erejéig pedig Szeniczen, Felsőbányán, Visken, Gulácson, Belényesen, Temesvárott az Erzsébetvárosban és a Gyárvárosban, Kovásznán, Balázsfalván, Felső-Eörön, Mohácson és Perlakon állít könyvtárakat. Új könyvtárak létesítésére előjegyzésbe vétettek továbbá: Alsó-Kubin, Bavanistye, Bicske, Érsekújvár, Győr, Kaposvár, Nagy-Atád Námesztó, Nagy-Szeben, Petrozsény, Pécs, Piski, Szombathely, Tarján, Tárnok, Trsztena, Turdossin, Városlőd, Vimpácz, Zólyom, Zsolna, Ó-Radna, Tót-Falu, Újbánya és Marmarossziget. Reméljük, hogy e fontos tevékenységnek, melynek csak halvány képét alkotják az elmondottak, áldásos eredményei rövid időn belül minden téren nagy sikereket fognak aratni.

A bécsi udvari könyvtár miniatür-kiállítása úgy a szakkörök mint a nagy közönség részéről igen élénk érdeklődésnek volt tárgya. S a gazdag anyag s a sikerült elrendezés, melynél a szakszerűség szempontjai mellett a tetszetős szemléltetőségről sem feledkeztek meg, a kiállítást erre az érdeklődésre méltóvá is tették. Nem lehet kétség arra nézve, hogy az egésznek úgy művészeti mint tudományos téreken maradandó hatása lesz. Hazai szakembereink közül *Fraknói Vilmos*, *Szalay Imre*, *Fejérpataky László*, *Áldásy Antal* és e folyóirat szerkesztője tanulmányozták többékevésbbé behatóan a kiállítást, melyről különben folyóiratunk legközelebbi füzete részletes ismertetést fog hozni.

Adalék a brassói könyvtár XVI. századi történetéhez. Ismeretes, hogy midőn Brassó városát 1689-ben a tűz elhamvasztotta, elégett az evangelikus gimnázium híres könyvtára is, melyről a legújabb időkig az a monda maradt fenn, hogy alapját a nagy reformátor, Honterus János vetette meg. Ezt a mondát történeti ténynyé emelte Gross Gyula »Zur ältesten Geschichte

[1] Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde, XXX. k. 491 s kk. ll.

der Kronstädter Gymnasialbibliothek« című munkájával,[1] melyben többek között a gimnázium kéziratgyűjteményéből a könyvtár 1575., 1619., 1622., 1625., 1626., 1649. és 1668. évi katalogusait közli. Már az első katalogus 600 kötetet, köztük 70 kéziratot tartalmaz, a mely könyveket ha összehasonlítjuk a nagyszebeni templom XIV. s XV. századi templomkönyvében felsorolt munkákkal és a nagyszebeni Kapellenbibliothek ma is meglevő ősnyomtatványaival, feltűnő hasonlatosságot fogunk köztük találni. Valószínű, hogy e könyvek még Honterus előtt kerültek Brassóba s ez ama »alia bibliotheca«, melyről Petrus Mederus 1628. évi iskolai beszédében szól.[1]

Egy érdekes adalékkal akarunk járulni e könyvtár XIX. századi történetéhez, mely mint Magyarország legrégibb könyvtárainak egyike méltó a figyelemre. A szerencsétlen véget ért tudós erdélyi főúr, Gyulay Pál végrendelete ez, mely 1592. aug. 1-én Abafáján kelt s melynek 1593. évi hiteles másolata most került a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárába. E végrendeletben többek között a következőket mondja: »Az mely deák és georeog keonyweim Cancellarius Uramnal vannak, mellyeknek mind regestroma vagion, hagiom az Brassay waros Bibliothecayanak.« E végrendelet kevéssel Gyulay meggyilkoltatása előtt kelt, nincs okunk tehát arra, hogy annak későbbi megváltoztatására gondoljunk, ámbár a könyvtár idézett történetében az adományozók sorában nincs is a Gyulay neve felemlítve. Az erdélyi fejedelmi udvarnak, a mint tudjuk, Gálfi, Gyulay és Kovacsóczy voltak a legműveltebb tagjai,[2] a kik nemcsak pártfogói voltak az íróknak, hanem maguk is írtak, s így mindnyájuknak jelentékeny könyvgyűjteményük lehetett. Hogy hogyan maradtak a Gyulay könyvei a kanczellár, Kovacsóczy Farkas kezében, az bizonyára a főúrak azon magaviseletének az eredménye, melylyel Báthory Boldizsár elleni határozatukat Gálfi és Gyulay koholmányainak nyilvánították s őket ezzel az udvarból menekülni kényszerítették. Ekkor maradhattak a Gyulay könyvei a tudós Kovacsóczynál, ki a Gyulay megöletése után 6 évvel maga is hasonló sorsra jutott. Az a szorosabb viszony ugyanis, melyben a fejedelmi udvar tudós tagjai egymáshoz állottak, szükségképen azt eredményezték, hogy könyvgyüjteményeiket kölcsönösen egymás rendelkezésére bocsátották. Igy történt ez a Gyulay könyveivel is, a mint ezt Kovacsóczy Farkasnak 1590 aug. 3-dikán Kisfaludon kelt végrendelete is mutatja, hol a következőket olvashatjuk: »Gyullay Pálnak is vagyon ott (t. i. a könyvesházban) egy falka könyve, azokat is adják kí neki.«[3] Tehát a Gyulay Pál könyvei már végrendeletének kelte előtt két esztendővel, sőt bizonyára jóval előbb Kovacsóczy Farkasnál voltak. Hogy miért hagyományozta Gyulay a könyveit éppen a brassói könyvtárnak, azt egyrészt a könyvtár kiválóságából,

[1] Oratiuncula de Corona Transylvaniae urbe pro ordine habita a Petro Medero Cyd. in loco consueto anno 1628. etc.

[2] Szilágyi S., Erdély irodalomtörténete. Budapesti Szemle, III. k. 187 s kk. ll.

[3] Szádeczky Lajos, Kovacsóczy Farkas levelei. Történelmi tár, 1893. évf. 40. l.

de másrészt azon szorosabb viszonyból is magyarázhatjuk, melyben Gyulay a művelt brassói polgárokhoz [1] állott. *G. A.*

Kassai tanuló 1602. évi munkája. A magyarországi városok ifjai közül mindig sokan jártak külföldön s szereztek az ottani híres egyetemeken babérokat. Egy Wittembergben tanuló ifjuról, a kassai bíró fiáról tesz említést Kassa város 1602. évi jegyzőkönyve, ki ott »De testamentaria dispositione« című tételről értekezett s kinyomatott értekezését a városi tanácsnak is meg küldötte. A városi tanács 10 tallér jutalomban részesítette a jeles ifjút, a mint ezt a jegyzőkönyvben fenmaradt következő feljegyzés mutatja: »*Aurei 10 dono dati.* Joannes Materna, des herrn Richters sohn, domals zue Wittemberg auf der hohen Schul iuridicae facultatis studiosus hatte einen ehrsamen Rath Theses de testamentaria dispositione zue Wittenberg durch ihn in disputatione defendirt undt drucken lassen, dedicirt und verehren lassen. Darumb ihm ein ehrsamer Rath als ein irritamentum ad diligentiam zehen Ducaten zur verehrung nach Wittenberg geschickt. Actum 21. Februarii.« (Kassa városa 1602. évi jegyzőkönyvéből.) *K. L.*

Szentyel Mihály nagybányai könyvnyomtató. Kassa város 1669. évbeli jegyzőkönyve egy nagybányai könyvnyomtató emlékezetét őrizte meg: »Die 3. Augusti. Nagybányán lakozó Veresegyházy Szengyörgyi Mihály typographus tartatja az bertenházban Kys Péter nevű compactor legényt, mivel ő kegyelmétül szökve jött el s meg is károsította, melyet meg is fog bizonyítani. Mindaddig tartatja penig, mig ő kegyelmét káráról meg nem elégíti.« A nagybányai könyvnyomtató, ki egyuttal kompaktor, könyvkötő is volt, nem más, mint Veresegyházi Szentyel Mihály, kiről Schönherr Gyula közléséből (Magyar Könyvszemle, 1888. évf. 279—281. l.) tudjuk, hogy sűrü összeköttetésben állott Nagybányával. Érdekes volna tudni, viselte-e Szentyel a Szentgyörgyi nevet is, vagy csak a Kassa városi notárius tollhibájára vezethető vissza e névváltozás? *K. L.*

Egy vidéki iró és könyvnyomtató a mult század elejéről. Kemény Lajos, kassai városi levéltárnok szívességéből nem Szigethy Mihály miskolczi könyvnyomtatónak egy levelét közöljük, melyet 1816. április 21-dikén Décsy Antal miskolczi ügyvédhez írt. Nevezetes e levél azért, mert világot vet azon körülményekre, melyek egy érdekes kis munka kiadásánál felmerültek. A kérdéses munka címe a következő: »Fris és legújabb előadás a jászokról és kürtjökről, és ennek értelméről, vagyis magyarázásáról. Irta Décsy Antal törvényes ügyellő 1813-dik esztendőben. Miskolczon. Nyomtatódott N. Szigethy Mihálynál 1814.« A mint Szigethy levelében említi, a nyomtatással már 1814. február 19-ikén elkészült, de a kinyomott 500 példányt nem adta át Décsynek, mert 81 forintjával még adós maradt. Úgy látszik, Almássy Károly, kinek Décsy a könyvet ajánlotta, nem nagyon sietett »a szegényekhez mérték nélkül való adakozást« gyakorolni, a mit Décsy a könyvéhez írt előszóban az Almássy édes anyjáról elég czéliranyosan említ. Valószínűleg jobb

[1] L. Kassai Dávid Zsigmond levelét Gyulayhoz. Századok, 1877. évf. 876. l.

pártfogót talált gróf Eszterházy László rozsnyói püspökben, kinek 1815-ben ugyanezen tárgyról írott munkáját ajánlotta. (Az jász vagyis ijász kürtön lévő metzésekről és azoknak értelmekről. Kassa, 1815.) Szigethy levelében azzal fenyegeti Décsyt, hogy, ha nem fizet, makulatória gyanánt is eladatja a könyvét. Úgy történt-e, nem tudjuk; de nagyobb valószinű, hogy ezután sem törődött Décsy a könyvével, ha két évig ott hevertette a nyomdában. A levél szövege a következő: Tekintetes Fiscális Úr! Ámbár ezelőtt két esztendővel t. i. 19-ik Februarii 1814, mikor a *Jászkürtről* való könyvetskének nyomtatását elvégeztem, az akkor Restantiába maradt 81 forint 42 kr. legalább is tett három annyit, mint most, — mindazáltal ha ezen Restantiát méltóztatik most ezen czédulát megadó Tanítványomtól megküldeni, megelégszem vele és négy híjjával az 500 Exemplárt általadom betsülettel. — Ha pedig most sem fizet a T. Úr, minthogy Capitálista nem vagyok, tovább nem várhatom, hanem több könyveimmel ezt is publicáltatom az Ujságok által, és a Bibliopoláknak s Compactoroknak kiosztván, ha 20 kron elkél, jó, ha nem kél, kontz számra is eladom, mind maculatóriát valami Tobákosnak: tsak hogy veszett fejszének forduljon vissza legalább a nyele. Mély Jelentésemmel a midőn válaszát elvárnám, maradtam Miskolczon 21-ik Aprilis 1846. A Tettes Úrnak alázatos szolgája Typográphus Szigethy Mihály. (Eredetije Kassa város levéltárában as 1816 évi iratok közt 2699. szám alatt.)

G. A.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1901 szept. 16-tól, deczember 15-ikéig.

(Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszüntek)

Budapest:
Kápolnai Adolf.
VI., Teréz-körút 5.
Rózsa Izidor.
V., Lipót-körút 12.
Sós Izidor és Klein Hermann.
VIII., Csepreghy-u. 2.
Székely Viktor.
VI., Dávid-u. 4.
Szent Gellért nyomda
VIII., Mária-u. 42.
**Ungár Selig.
V., Nádor-u. 58.
Wiesinger József.
VII., Wesselényi-u. 30.
Woititz Bernát.
VI., Vörösmarty-u. 52.
Wolf Jakab.
VII., Akáczfa-u. 61.

Halmi:
Friedmann Henrik.

Hm.-Vásárhely:
Vásárhelyi Hiradó nyomdája. (Tul. Tabaczák Győző és Kasztriener Ármin.)

Jászberény:
Hay Géza és Grün Hermann.

Kolozsvár:
Lepage Lajos.

Módos:
Lustein Márkus.
**Staits György.

N.-Kikinda:
**Milenkovics István.
Pannonia ny. (tul. Balázs Jenő).

Zenta:
Beretka Imre
**Kovacsevits Ottó.

Zombor:
Kollár József.

Zsombolya:
Perlstein Fanny.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Rövidítések: áll. = állami; bib. = bibornok; cs. = család; cz. = czimer; czl. = czimerlevél; egy. = egyetem, egyetemi; gy. = gyüjtemény; kir. = királyi; kny. = könyvnyomda; ktár. = könyvtár; ltár. = levéltár; min. = minisztérium; pk. = püspök; szerk. = szerkesztőség vár. = városi; vm. = vármegye.

Abafája 420.
Abo város muzeuma 311.
Abonyi Lajos levele a M. N. Múzeum ltárában 200.
Abt Antal 203.
Academie des inscriptions 108.
Acatius Ferdinánd 272.
Achya L. Acsa.
Acta Sanctorum 118.
Acsa 262, 264, 265.
Acsay Antal 319.
Adalékok a régi magyar irodalomhoz 68—70.
Adam Paul 357.
Ader S. 156, 319.
Adolf, nassaui érsek 89.
Adria 346.
Aegyptius Alexandrinus, Opera, XVI. sz.-i kézirat 337, 344, 348.
Aeneas Silvius, Aliquot epistolae, XV. sz.-i kézirat 28.
Ageni jezsuiták ktára 338.
»Agramer Tagblatt« 161.
Ain nutzliche und andachtige Epistel, XV. sz.-i kézirat 43.
Ajándékozások a bpesti egyetemi ktár számára 317—320. — a M. N. Múzeum ktára számára 71—73, 156—159, 161—164, 198—200, 311—313, 389—391.
Akadémia, M. T. — 72, 73, 81—83, 108, 157, 161, 199, 201—203, 207, 219, 311, 318, 401, 416, 427. —i Értekezések 417. —i Értesítő 219. — ktára 201, 202, 417; katalogusai 201, 202; köteles példányai 202, 417; olvasóterme 202.
Albert m. kir. 63, 391. — (V.) osztrák herczeg 92. — szász herczeg 272.
Albertus Magnus, Liber agregationis, XV. sz.-i kézirat 41. — Sermones notabilis, XV. sz.-i kézirat 41.
Albich János Keresztély budai könyvkötő 59. — Tóbiás budai könyvkötő 59.
Albizius, Antonius, Principum Christianorum Stemmata 22.
Albrechtsberger kéziratai a M. N. Múzeum ktárában 160.
Alciatus, Andreas, Emblemata 22.
Aldimari Biagio, Historia genealogica della famiglia Carafa 22.
Aldinák 407.
Aldo Manuzio 132, 139, 353.
Alfabet, Nemzetközi — 189.
Alfonz arragóniai és nápolyi király 337, 339.

Alhuser, Johannes — de Flochberg 30.
Ali budai pasa 288.
Alkorán a gyulafehérvári Batthányi ktárban 274.
»Alkotmány« szerk. 318.
»Allgemeine Zeitung« 161,
Almássy Károly 421.
Alsány 264.
Alsó-Dabos 311.
Alsófehér megye alispáni hiv. 317.
Alsófehérmegyei történelmi, régészeti és természettudományi egylet 193.
Alsó-Kubin 419. —i Csaplovits ktár 333.
Alsó-Lindva 172, 179, 181.
Amade László br. kéziratai a M. N. Múzeum ktárában 160.
Amidenius Theodor 270.
Ammirato, Scipione, Alberi incisi di diverse famiglie e principi 22. — Famigli e nobili Napoletane 22. — Vita del re Ladislao 22.
Ammon Hans 270.
Amsterdami Biblia 284, 285.
Anabaptisták 274. — énekes könyve kézirata (XVI. sz.) 274.
Andrássy Tivadar gr. 192, 194, 195.
Angelica ktár Rómában 115.
Angelo, Andrea de — Duca di Drivasto 22.
Angerer Constantin 270.
Angersi székesegyház ktára 303.
Anna főherszegnő levele (1522) a M. N. Múzeum ltárában 163.
Annales ordinis Sancti Pauli (Bécs, 1663) 113, 114.
Anonim nyomtatványok ktári kezelése 307.
Ansalonius, Petrus, Relatione della sua famiglia 22.
Antiphonarium Latino-Polonicum XVI. sz.-i kézirat 267.
Antiqua betűk 131—136, 148.
Antiquo Foro, Nicolaus de — budai közjegyző 33.
Antonius, flórenczi püspök, Tertia pars summae (Velencze, 1480) 302.
Antwerpeni bibliografiai kongresszus (1894.) 297.
Apafi Mihály (I.) erdélyi fejedelem 293, 392. — (II.) erdélyi fejedelem 222.
Apahida 72.
Apollo irodalmi r. t. 156.
Apor Péter 270, 272.
Apostag 387. —i Graduál 159, 386—388.
Applausus Onomasticus (Nagyvárad, 1749.) 367.
Apponyi Sándor gr. 192, 195, 197, 198, 401.
Aprónyomtatványok a M. N. Múzeum ktárában 71, 151, 152, 155, 198, 311, 389.
Aquincumi oltárkövek és sírtáblák 128.
Arab nyomtatványok a M. N. Múzeum ktárában 151.
Aradi Kölcsey-egyesület 333. — ktára 334.
Arany János balladái 250, 251. — levelei a M. N. Múzeum ktárában 200.
Aranyasi Ferencz 272.
»Archeologiai Értesítő« 53.
Archiconfraternitas S. Trinitatis L. Szent-Háromság társulat.
»Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde« 419.
»Archivalische Zeitschrift« 98.
Ardia, Antonio 21. — »Tuba Catechetica« cz. műve (Nagyvárad, 1754.) 368. — »Tripartita tuba cathetica« cz. műve 365.
Arenga capitularis, XV. sz.-i kézirat 36.
Ariosto 221.
Aristinus Alexius 270.
Aristoteles 368.
»Armenia« szerk. 318.
Arragónia 339.
Ashbee 135.
Aspremont Gobert gr. 272.
Assertiones ex universa philosophia (Nagyvárad, 1777.) 373.
Astne Antal 71. 156.
Athanasius, alexandriai püspök, Vita Sancti Antonii abbatis 123.

Athenaeum r. t. 80, 161. — Magyar nemzet története 2.
Athén 344. —i egyetem 319.
Atienza-Ossovia Andrea 270.
Atzél-ktár Aradon 333.
Atya L. Acsa.
Auctoritates patrum, XV. sz.-i kézirat 40.
Auersperg gróf 270.
Augenfeld Miksa 212.
Augsburg 47. —i jezsuita ktár 88. —i városi ktár 320.
Augustodunensis, Honorius, Cognomento solitarius, XV. sz.-i kézirat 38.
Auriol 356.
Ausmo, Nicolaus de — 266.
Autun városi könyv- és ltár 304.
Avignon 85, 87,
Ábel Jenő 109. — Adalékok a humanismus történetéhez Magyarországon (Budapest, 1880.) cz. műve 343.
Ács Bonaventura és Petro Ferencz, Sacerdos Christianus (Nagyvárad, 1753.) 368.
Ágoston (Szent) 159, 270. — De civitate Dei 91. — De spiritu et anima, XVI. sz.-i kézirat 337, 344, 345. — De vita Christiana 36. — Manuale, XV. sz.-i kézirat 40. — Opera omnia (Páris, 1865.) 345. — soliloquiorum liber, XV. sz.-i kézirat 40.
Ágoston Ferencz és Pataki Sámuel, Tentamen mathematicum (Nagyvárad, 1775.) 372. — József 54—56.
Áldásy Antal 71, 156, 165, 168, 192, 198, 311, 314, 416, 419.
Államnyomda, M. kir. — 317.
Állatvédő egyesület, Orsz. — 157, 312, 318.
Árpádkori oklevelek a M. N. Múzeum ltárában 74, 164.
Árva megye 333.
Árvay (Szunyogh) Mátyás címeres levele (1641.) 392.

Bacher Vilmos 192.
Badics Ferencz 198, 203.
Badier Florimond-féle kötések 353, 354.
Badouin 189.
Bagits József L. Lauffenbach János.
Baicsi pálos kolostor 123.
Baitner Hugó, A kassai egyetem (Kassa, 1901.) 221, 222.
Bakcsy Gergely 192.
Bakó 264.
Bakócz Tamás 272.
Balassa József 192.
Balás Árpád 192. — Elemér 319.
Balázsfalva 419.
Balch Suift Eduin 319. — Thomas Willing 319.
Baldácsy Antal 405.
Balent Ignácz János 371—376, 385. — »Pásztori játékban leábrázolt örvendetes köszöntés« cz. költeménye 371.
Ballagi Aladár 170, 192, 195, 197, 390. — Géza »A magyar államalkotás kora« cz. műve 2.
Balaton-bizottság 71, 156.
Balog István, Sélyei — »Temető kert« cz. munkája 292.
Balogh Lajos 62. — Mihály L. Nemiró Tamás, Sántha József.
Baltimorei John Hopkins egyetem 319.
Bamberg 89.
Bancsó Antal 192.
Barabás Miklós levele a M. N. Múzeum ltárában 200.
Baranyamegyei gazd. egyesület 156.
Barbarus, Hermolaus »Poema de re uxoria« XV. sz.-i kézirat 258.
Barbul Jenő 316. — Sándor 316.
Barchlaius, Joannes, Paraenesis ad sectarios (Nagyvárad, 1755.) 368.
Barcsay Ákos erdélyi fejedelem 287.
Barcza Imre 71, 111, 156.
Barkóczy Ferencz püspök 272.
Barle-duci ktár 307.
Barrwy Simon címerlevele (1417.) 73, 164.
Bartalis Antal 272.
Bartha Miklós 203.
Bartholinus Tamás 270.
Bartholomaeides Z., Memoria Ung. (Pest, 1817.) 111.

Barzizi Gáspár levelei 90.
Basel 228, 233. —i egyetem 319.
Basilea, Fadrique de — 91.
Basilius (Szent), Ad Amphilochum liber, XVI. sz.-i kézirat 337, 343, 344, 348. — De divinitate Filii et Spiritus Sancti, XVI. sz.-i kézirat 337, 340—343, 347, 348. — Opera omnia (Páris, 1857.) 343.
Batthyányi Ernő gr. 272. — Ignácz gyulafehérvári püspök 37, 50, 270, 276, 277; »De usu calicis in Hungaria« cz. kézirata 275; »Nugae Philosophicae« cz. kötete. — József esztergomi érsek 272.
Batthyány ktár Gyulafehérvárott 24—52, 193, 256—279, 406. — Alkorán a— ban 274. — biblia kéziratai 32, 51. — breviarium kéziratai 24, 26, 28, 39, 48, 258. — formularéi 275. — graduale kéziratai 256. Iskolai drámák a —ban 275. — misekönyv kéziratai 25, 26. — zsoltárkönyv kéziratai 38, 47.
Baudrier Julien 108.
Bauer Mihály 192.
Bavanistye 419.
Bayonne város ltára 304.
Bács-Bodrog vmegyei tört. társulat 156, 193, 318.
Bánfi Miklós 179.
Bánó József id. 192.
Bánóczy József 192.
»Bányászati és Kohászati Lapok« szerk. 71, 156, 311.
Bárány (Rendesi) cs. ltára a M. N. Múzeum ltárában 164.
Bártfa 68.
Báthori, Der siebenbürgische Fürst Gabriel —, XVIII. sz.-i kézirat 96.
Báthory Boldizsár 420. — István lengyel kir. 74, 222. — Zsigmond erdélyi fejedelem 73, 163.
Bátor 265.
Beardsley Aubrey 241—244.
Beatrix m. királyné 257.
Bechtermünze testvérek 89.
Bechtern Henrik 89.
Beck Dénes 192. — Pál lovag 73, 162. 163.
Becker Fülöp, Ágost 198.
Becskerek 267.
Becskereki Mihály 366—369.
Bedeus G. 203.
Beer antikvárius 199.
Beethoven kéziratai és levelei a M. N. Múzeum ktárában 160.
Behrens Péter 246.
Beke Antal, Index manuscriptorum Bibliothecae Battyanianae 24—52, 257—279.
Bekedfalvi Móricz Antal czimerlevele (1572.) 74.
Belényes 70, 419.
Belényesi Ferencz biharvármegyei jegyző 296.
Belgrád 96. — V. ö. Nándorfehérvár.
Belházi János 319.
Bell Anning 237.
Bellovacensis, Vincentius »Liber consolatorius de morte amici,« XV. sz-i kézirat 261.
Belopotoczky Kálmán 198.
Belügyminiszterium, M. kir. — 153, 156, 196, 197. 203.
Bem József levelei a M. N. Múzeum ltárában 163.
Benczések bursfeldi congregatiója 87. — melki congregatiója 92.
Bene Máté, Éthi — 268. — »Formularum ecclesiasticum« cz. kézirata 268.
Bened Károly 193.
Benedictus Johannes 51.
Benevent 128.
Beniczky Péter Rythmusai 159.
Benke Gyula 11, 156.
Benkő József 280. — Kálmán 192.
Beöthy Zsolt 195, 197.
Berczik László, Tokodi István és Dobay Márton, Tentamen physicum et mathematicum (Nagyvárad, 1780.) 374.
Beregszászi Péter, Apologia pro ecclesiis reformatis (Nagyvárad, 1585.) 181.

Berents Keresztély 371.
Berény 264.
Berényi gr. cs. ktára a M. N. Múzeum ltárában 201.
Berényi János gr. 200, 201.
Bergomensis Jacobus 118.
Berkeszi István 170.
Berlepsch-Valendas 357.
Berlini egyetemi ktár 320. — kir. muzeum igazgatósága 198.
Bernát (Claireveauxi Szent), Contemplationes super septem horis passionis Domini nostri, XV. sz-i kézirat 37.
Bern 326. —i egyezmény (1884.) 325, 326.
Bertalan Jakab 376.
Berzeviczy Albert 192, 195, 197, 391.
Besançoni városi ltár 309. — Korvin kódexei 310.
Bessarion bibornok 340—342, 348.
»Bestimmungen für das Entlehnen von Werken aus der k. k. Hofbibliothek« 221.
Besztercze 392. —i ág. ev. gymnasium 319.
Beszterczebánya 311, 333. —i városi múzeum ktára 333.
Bethlen gr. cs. ltára a M. N. Múzeum ltárában 393. — főiskola Nagy-Enyeden, 193, 194, 293, 319, 418.
Bethlen Elek 222. — Farkas 270. — István id. 285, 287.
Betűk iparművészete 128—139.
Betűtipusok, Uj — 109, 110.
Bewick 234.
Beythe István Énekeskönyve 158. — prédikációi 405.
Bezerédj Pál 156.
Bécs 23, 44, 55, 71, 72, 74, 92—94, 113—115, 136, 153, 154, 156, 157 162, 171, 172, 174, 175, 198, 199, 277, 312, 319, 348, 392, 405. —i állami ltár 346. —i cs. és kir. titkos ltár 23. —i cs. és kir. udv. ltár 82, 221, 320, 348, 419.; miniatürkiállítása 419. —i cs. kir. hadügyi ltár 317. —i cs. kir. központi statisztikai bizottság 71, 157, 198. 311, 389. —i cs. tud. Akadémia 156 198, 311, 318. —i egyetem 174, 319.; ktára 318, 320. —i jezsuita rendház 39. —i katonai földrajzi intézet 318. —i palaeontologiai intézet 318. —i skót zárda 25, 92, 93.; ktára 92—96. —i svéd-norvég követség 312. —i szabadalmi hivatal 163.
Békefi Remig 319.
Békéscsabai múzeum-egyesület 194, 333. — ktára 333.
Békésmegyei gazd. egyesület 156. — közművelődési egyesület 333.; gyulai múzeuma 333.
Békésy Károly 203.
Béla (III.) emlékezete (Budapest 1900.) 20.
Béldy Ákos gr. 195.
Biagi Guido 298.
Biblia kéziratok a gyulafehérvári Batthyány ktárban 32, 51.
Bibliografiai kongresszusok. L. Antwerpen, Brüsszel, London, Páris. Magyar — irodalom 104—106, 217, 218, 331, 332, 414, 415.
»Bibliographica geologica« 186. — medica« 186.
Bibliographical Society 109.
»Bibliographia bibliographica« 185.
Bibliographie der deutschen Zeitschriften-Litteratur« 187, 304.
»Bibliotheca belgica« 309. — zoologica 309.
»Bibliothèque des bibliographies critiques« 186.
Bibliothèque Nationale l. Páris.
Bicske 419.
Biedermeyer 244.
Biesman Gáspár 270.
Bihar vmegye 296. — ltára 368, 381, 385, 391.
Bihar-Diószeg 384, 385. —i nyomda 384, 385.
Bikaly Péter, Assertiones ex universa theologia (Nagyvárad, 1769.) 370.
Bindesböll Th. 357, 359, 362.

Birmingham 320. —i illusztráló-iskola 240.
Biró Albert 159. — István 270; »Meditationes sacrae« cz. munkája 270.
Birtalan Albert 203.
Bitskoss János L. Kisfaludi Ferencz.
Bittermann János Mihály 59.
Bittner Sándor 71, 156.
Blake William 211.
Blandin Richard, párisi könyvnyomtató 90.
»Blätter für Volksbibliotheken und Lesehallen« 98, 214, 328, 411.
Bocatius János »Hexasticha votiva« cz. munkája 65.
Boccaccio 91.
Bocskay György 126, 131.
Bod Péter 179, 283, 283, 285, 287, 289. 290, 292. — »A szent bibliának históriája« cz. műve 282, 289, 290. — »Erdélyi Feniks«-e 292.
Bodrogi János 192.
Bognár czéh 203.
Bojthi Gáspár, Veres— 270.
Bolgár Ferencz 73, 161.
Bollach Léon 319.
Bollandus 118.
Bologna 109.
»Bolond Istók« szerk. 318.
»Bolond Miska« 313.
Bonaparte Roland herczeg 184, 298.
Bonatus, Guido — de Forlivio, Summa de tota astrologia, XV. sz.-i kézirat 42.
Bonaventura, Szent, Questiones super libros sententiarum, XV. sz.-i kézirat 41.
Bonfini Antal 118.
Bonifácz (VIII.) pápa 33, 34, 95. — (IX.) pápa 25, 34.
Bonn 153, 154, 264. —i egyetem 819.
Bonuauge Ferdinánd 188.
Bor Mihály czímerlevele (1415.) 391.
Bordeauxi közs. ktár 309.
Borgsdorf Frigyes br. 270.
Borhard János 43.
Bornemissza Anna erdélyi fejedelemasszaszony 292.
Bomhak Konrád 319.
Borosjenő 265.
Boross Imre L. Tagen János.
Boroszló 279, 290. —i egyetemi ktár 320.
Borovszky Samu 193.
Borrellus, Carolus, Vindex Neapolitanae nobilitatis 22.
Borsod vmegye 274.
Borsod-miskolczi közművelődési és múzeum egylet 193, 333. — miskolczi múzeuma 333.
Borsos István, A pápai ev. ref. főiskola ktárának katalógusa és rövid története (Pápa, 1901.) 404—406.
»Borsszem Jankó« szerk. 318.
»Bosnische Post« 161.
Bossányi Lajos 162.
Botticelli Sandro 241.
Boucher 231.
Bouchet 209.
Bouralière, De la —, L'imprimerie et la librairie à Poiters pendant de XVI. siècle 108.
Bozóky Alajos, A váradi jogakadémia története 374.
Bókay Árpád 319.
Böhm Ágost 71, 156.
Bőrkötések 350—354.
Bradley William 240, 244, 355.
Braidl Claus 270.
Brassó 37, 158, 171, 264, 312, 419, 420. — i ág ev. főiskola ktára 37, 419, 420.
Braumüller Vilmos 92.
Breitkopf és Härtel lipcsei műintézete 110.
Bresciai Lesták 109.
Brewer Lőrincz kassai könyvnyomtató 67, 280.
Breviarium kéziratok a gyulafehérvári Batthyány ktárban 24, 26, 28, 39, 48, 258.
Brezniczky János 277.
British Múzeum L. London.

Brixiensis, Bartholomaeus, Casus decretorum, XV. sz.-i kézirat 51.
Brocard 307.
Broccardica iuris canonici, XVI. sz.-i kézirat 268.
Brodarics István levele (1524.) a M. N. Múzeum ltárában 163.
Brolly Tivadar 193.
Brooklyni Pratt Institute ktára 307.
Bruck-Angermund Jakab 270.
Bruckenthal-múzeum N.-Szebenben 194.
Brunet J. C. 108. — féle díj 108.
Bruno, Tommaso 21.
Brünni természetvizsgálók egyesülete 198.
Brüsszel 185, 319. —i bibliografiai intézet 184, 185, 189. —i bibliografiai kongresszusok 184—186. —i kir. ktár 303, 320.
Bubenka Jónás eperjesi kántor 233.
Buckisch Godofréd 272.
Buda 3, 4, 33, 34, 53—62, 80, 96, 109, 117, 118, 125, 131, 171, 263, 264, 266, 340, 343—346, 348. —i egyetem 96. —i ferencziek temploma 54. — —i karmelita templom 54. —i kir. kápolna 117. —i konvent 35. — —i ktár 112, 333. —i Krónika 80—82.; különböző példányai 82. —i nemzetőrség 59, 60. —i nyomdászok, könyvkereskedők és könyvkötők a XVII—XVIII. sz.-ban 53—62. —i pálos-kolostor 113. —i Szent Lőrincz-kolostor 113, 114, 117—121, 125.
Buda János czimerlevele (1583.) 74.
Budapest 1, 2, 53, 80, 109, 114, 207, 212, 262, 317, 320, 325, 343, 386, 400, 406, 417. —i belvárosi plébánia 56, 60, 61. —i egyetem 192, 198, 319, 417.; bölcsészethallgatók segítő egyesülete 71, 156.; bölcsészet kara 156, 318.; classica-philologiai seminariuma 318.; gazdasági hivatala 316.; növénytani intézete 318.; —i nyomda 55.; tanácsa 156, 315.; orvosi kara 207. —i egyetemi ktár 54, 83, 193, 197, 203, 219, 298, 315—324, 393—400.; ajándékozások a — számára 317—320.; bevételei 317. —i bizottság 315, 393, 394.; Budai Krónika a —ban 82.; használati forgalma 321—324.; hirlaptára 316, 317.; igazgatása és kezelése 394—396.; kézirat-katalógusa 316.; közhasználata 396—400.; olvasóterme 316, 396—398.; részvétele a párisi kiállításban 316.; személyzete 316.; ügyviteli szabályzata 315, 393—400. —i Erzsébetrendi apáczák 54. —i főügyészség 205, 417. —i fővárosi ktár 194. —i fővárosi ltár 55, 59, 61, 62. —i fővárosi statisztikai hivatal 156, 318, 389. —i fővárosi tanács 71, 156, 311. —i József műegyetem 193.; ktára 318. —i kereskedelmi és iparkamara 156, 203, 318, 389. —i IV. ker. plébánia 53. —i ktár-egyesület 193, 196, 333, 334, 419.; ktára 417.; köteles példányai 417. —i m. kir. államrendőrség 71, 317, 389. —i növendék papság 318. —i orsz. rabbiképző intézet ktára 112. —i rendőrfőkapitányság 157. —i Szent Anna templom 55. —i ujságirók egyesülete 194. —i vásárcsarnok igazgatósága 317. —i vizivárosi plébánia 54, 55, 57—59. V. ö. Pest.
»Budapesti Gyorsiró« szerk. 318.
»Budapesti Közlöny« 318, 416.
»Budapesti Szemle« 156, 198, 318, 420.
Buday Aladár 319.
Buffon 221, 270.
Bugát Imre 357.
Bukarest 199, 319.
Bullae papales XV. sz-i kézirat 41.
»Bulletin des sommaires« 188.
Bulletin Russe de statistique financière et de legislation 318.
Bullinger Henrik zürichi lelkész 171.
Bulova Ad. 319.
Bunyitay Vincze, A váradi káptalan legrégibb statutumai (Nagyvárad, 1886.)

268. — Nagyvárad a török foglalás korában 287.
Burger K. 209. — L. 209.
Burgmair 227.
Buririger András 270. — »Libellus elegantiarum« cz. műve 270.
Burlamachi Federigo 270.
Burne Jones 236, 238—240, 355.
Bursfeldi, Benczések — congregatiója 87.
Bussoni Michael Angelo 270.
Butkovszky Bertalan 212.
Buyer, Bartholemy lyoni könyvnyomtató 90.
Buzárovits G. 198.
»Büntetőjog Tára« szerk. 318.
Byzáncz 226.
Bzenszky Rudolf 270.

Cagliarii egyetem 319.
Calixtus (III.) pápa, Bulla de indulgentiis, XV. sz.-i kézirat 95.
Cambridge 311.
Campanile, Filiberto, Armi et insegne de Nobili 22.
Campbell 188.
Canada 184, 298.
Canevari 353.
Canisius, Keresztény tudománynak rövid summája (Nagyszombat, 1596.) 312.
Cantilenae sacrae (Nagyvárad, (1754.) 368.
Cantus Catholici (1651.) 158.
Capecelatro, Francesco. Libro dell' Arme delle Famiglie Nobili Napolitane 22.
Capet 183.
Cappellanus, Andreas, Liber de amore uxoris et mariti, XV. sz.-i kézirat 50.
Capriola 263.
Caputo, Nicolo, Discendenza della Real Casa d'Aragona 22.
Caraffa Vincze 270.
Carillo, Alonso, Origen de la Dignidad de Grande de Castilla 22.
»Carmen congratulatorium«, I. Rákóczy Györgyhöz írt költemény 65. 66.
Cartari, Antonio, Armi et insegne delle famiglie 22.
Carter H. Alfréd 319.
Carthier Gallus 270.
Caspari 357.
Catalogus cleri dioceseos Magno Varadiensis (Nagyvárad, 1803.) 380.
Catalogus codicum manuscriptorum in bibliotheca monasterii B. M. V. ad Scotos Windobonae (Bécs és Lipcse, 1899.) 92—96.
Cathechismus, Der kleine — Lutheri (Lőcse, 1686.) 158.
Cato 159. — Uticensis (Álnév) 319.
Celerina 319.
Cennini, Bernardo, flórenczi könyvnyomtató 91.
»Centralblatt für Bibliothekswesen« 99, 108, 214, 220, 221, 329. 335, 407, 411.
»Century Magazine« 243.
Cercle de la Librairie 189.
Certamen Deorum in ornando Amynta (Nagyvárad, 1766.) 370.
Cervus Nep. János 374.
Chantilly 107, 310.
Chaucer 135. 238.
Cherubinus karmelita atya 54.
Chicagói Crerar John ktár 156, 318.
Chinai nyomtatványok a M. N. Múzeum ktárában 151.
Chiogga 345.
Chodowiecki 232.
Cholnoky Imre 156, 319.
Christianiai egyetem 319.
Clusius kódex 334.
Crivetz Théodore 319.
Chrysopolita, Zacharias, Unum ex quatuor, XV. sz.-i kézirat 43.
Cicero 91, 347. — Dialogus de amicitia, XV. sz.-i kézirat 25.
Cisztercita rend, Magyar— 318.
Clair Vilmos 193, 195.
Clarke Archibald 304.
Classen 357.
Coci, Theodoricus — de Gressen trieri közjegyző 26.

Codinus Curopalata 23.
Cohen Frigyes 153, 199, 312.
Collalto-Vinciguerra gr. 272. — ktára 276.; katalogusa 276.
Collectio privilegiorum ordinis fratrum Theutonicorum Hierosolymitanorum, XV. sz.-i kézirat 26. — praedicatorum Sancti Dominici, XV. sz.-i kézirat 33.
Colmari nyilv. ktár 107.
Colos P. 302.
Comenius Ámos »Ianuae linguae Latinae vestibulum primum« cz. munkája 292. — »Orbis pictusa« 233.
Comité pour la subvention des bibliothèques populaires 302. — pour le développement de l'instruction populaire 302.
Commentaria in Ciceronis rhetoricam, XV. sz.-i kézirat 44.
Commentarius in dictionarium Perso-Turcicum-Schahidi, XVIII. sz.-i kézirat 96.
Compactor Bálint 65.
Compendium der göttlichen Lehre, XV. sz.-i kézirat 25.
Concordantia Bibliae, XV. sz.-i kézirat 43.
Concordantia iuris canonici, XV. sz.-i kézirat 45.
Concordantia veteris ac novi Testamenti, XV. sz.-i kézirat 49.
Congregatio Ascetica Austriaca divo Benedicto devota 274.
Congrev, Sir William — 88.
Conríng Herman 270.
Constitutiones novae familia Hungariae fratrum minorum, XVI. sz.-i kézirat 262.
Contarini Aloisio doge 272. — Luigi, Della Nobiltà di Napoli 22.
»Contes de Haute-Lisse« 248.
Continuationes evangeliorum dominicalium, XV. sz.-i kézirat 40.
Copinger, Supplementum to Hain's Repertorium Bibliographicum 36.
Corneille 221.
Cornides Dániel 179.
»Correspondenzblatt« szerk. 318.
Corvin János 109.
»Corvina« szerk. 318.
Corvinus betüforma 136.
Conbertini Péter 198.
Cranach Lukács 351.
Crane Walter 133, 134, 140, 225, 236, 237, 254, 354, 355, 361, 362. — Von der dekorativen Illustration des Buches (Lipcse, 1900.) 209.
Craus, Martinus — de Cassovia 37.
Crerar John ktár Chicagóban 156, 318.
Crescenzi, Pietro de — Corona della Nobiltà d'Italia 22.
Cuba 184, 298.
Cuzin 356.
Cyrill (Szent), Thesaurus adversus haereticos, XVI. sz.-i kézirat 337—340, 347. — Páris, 1514.) 340.
Családi ltárak a M. N. Múzeum ltárában 74, 162, 164, 165, 201, 313, 392, 393.
Csanád 265.
Csanádi Sámuel 385.
Csaplovits ktár Alsó-Kubinban 333.
Csapodi István 212.
Csaszlaui János budai közjegyző 33.
Csákány 265.
Csáky Miklós gr. nagyváradi püspök 364.
Császmai István, Thordai Sándor András irására való felelet (1568.) 178.
Cseh múzeum ktára 306.
Cseke 265.
Csereüzletek a ktárak között 308, 309, 317.
Csepeléni Ferencz 270,
Csepreg 158.
Cserei Mihály 270.
Cserna Károly 251.
Csernátony Gyula 203.
Csete István 270.
Csérer Lajos 71, 156.
Csik 264.
Csiky Ernő 311.
Csippék Sándor 319.

Csomay Gáspár 200.
Csongrád vmegye 203, 317.
Csurgói graduál 387, 338.
Czakó Elemér 126, 225, 349.
Czartorisky ktár Krakóban 82.
Czeglédi Egyed vikárius 263.
Czeizel László 316.
Czernovitzi egyetem 319. — ktára 320.
Czerny Albin 94.
Czéhiratok a M. Nemz. Múzeum ktárában 313.
Czímereslevelek és nemesi iratok a M. Nemz. Múzeum ltárában 73, 74, 164, 165, 201, 314, 391, 392.; katalogusa 165, 314. Árvay (Szunyogh) Mátyás czl. 392. Barrwy Simon czl. 73, 164. Bekedfalvi Móricz Antal czl. 74. Bor Mihály czl. 391. Buda János czl. 74. FélegyháziAdorján czl. 391. Khostl cs. czl. 392. Kovács Pál és társai czl. 74. Kulpi cs. czl. 391. Lakatos Simon czl. 392. Lippich István czl. 201. Perneszi Péter czl. 391. Pravsy András czl. 392. Sándi György és társai czl. 391. Szegő cs. nemesi bizonyítványa 392. Szentpétery cs. nemesi bizonyítványa 392. Vitézy cs. czl. 392.

»Daily News« 161.
Dalmátiai orsz. kormány 317.
Damjanich János levelei a M. N. Múzeum ltárában 163.
Dandolo Henrik velenczei doge 21.
Daniel 134.
Danielson János Richárd 319.
Dante Divina comediája a M. N. Múzeum ktárában 153.
Darmstadt 319. —i ltár 87.
Daxen Leonhard 270.
Day 356.
Dániel domokos barát 46, 47.
Dániel Imre 270, 277. — naplói 277.
Dávid Ferencz »Rövid utmutatása« 178. — János 319.
Deák Ferencz 2. — emlékezete (Budapest, 1890.) 2. — levele a M. N. Múzeum ltárába 163.
Debreczen 62, 158, 171, 172, 175, 177—179, 181, 182, 312, 385. —i ev. ref. főiskola ktára 406, 417, 418.; köteles példányai 417. —i Szent György-napi vásár 376.
Decimális bibliografiai rendszer 184—186, 190.
Decsi Gáspár, Az utolsó időben egynehány regnáló bünökről való praedicatiók (Nagyvárad, 1584.) 179, 180.
Dedek Crescens Lajos 193, 319.
Deési múzeum 333.
De Feure 357.
Dehérain 187.
Delalain 188.
Delisle Léopold 297, 298, 302, 303, 306, 308.
Demeter Dezső 203.
Deniker J. 298, 309.
Denis H. 319. — Codices manuscripti theologiei bibliothecae pal. Vindobonensis (Bécs, 1799.) 348.
Denk János 270.
Derecske 264.
Dersi István 270.
Dessewffy Aurél gr. 1. — Sándor 401.
Deszpota, A — méltóság bibliografiájához 20—23.
De Thon 353.
»Deutsche Litteraturzeitung« 100, 215, 328, 412.
Deutsche Shakespeare-Gesellschaft 318.
De Vinne 134.
De Vumes 88.
Décsy Antal 421, 422. — Az jász kürtön lévő metszésekről (Kassa, 1815.) 422. — Friss és legújabb előadás a jászokról és kürtjükről (Miskolcz, 1814.) 421, 422.
Déry Béla 198.
Dézsi Lajos 316, 319.
Diabelli kéziratai a M. N. Múzeum ktárában 160.
Diakovár 264.

»Dial, The—« 242.
Dialogus ratione et conscientiae de communione, XV. sz-i kézirat 47.
Dialogus zwischen dem Gevissen und den Vernunft, XV. sz-i kézirat 43.
Dickens levelei a M. N. Múzeum ktárában 160.
Diether érsek 89.
Dietrich F. 187, 304.
Dijoni nyilv. ktár 107.
Dinckelspuchel Miklós 93.
Dini József 272.
Diodorus Siculus 271.
Dionysius Carthusianus 271.
Diotallerius 271.
Diószeg. L. Bihar-Diószeg.
Diptichonok 349.
Directorium officii divini in diocesi M. Varadiensi peragendi (Nagyvárad, 1794.) 377.
Ditter Károly 370.
Diven, Simon de — korponai plébános 51.
Dobay Márton. L. Berczik László.
Dobra Péter 271.
Domokos Ferencz. L. Gáll Sándor.
Dones Péter Lajos, Generalis-temporum natio (Nagyvárad, 1749.) 367.
Doppler kéziratai a M. N. Múzeum ktárában 160.
Doré Gusztáv 234.
Doucet Jerome 248.
Dózsa lázadás 346.
Döbrentei kódex 262, 269.
Dölles Izsák 271.
Dörre Tivadar 250.
Draskovich György püspök 272.
Drexelius 271.
Druzbiczki 271.
Dublin 157.
Du Cange Károly 23.
Dugonics társ. Szegeden 157, 193.
Dunántuli magy. közművelődési egyesület 193, 334, 419.
Dunod atya 272.
Dunyov István ezredes levelei a M. N. Múzeum ltárában 314, 392.
Duplumok a M. N. Múzeum ktárában 152.
Durceau dr. 306.
Dünckelspiel, Nicolaus de — Questiones in libros sententiarum Thomae de Aquino, XV. sz-i kézirat 42.
Dürer Albert 127, 131, 132, 211, 226—228, 236.
Dziatko 334. — »A göttingai ktár a westfáli béke idején« cz. értekezése 334.

Ebenhard Fülöp pesti könyvkötő 60.
Echterling János budai könyvkötő 59.
Eckebertus, Visiones Elisabethae, XVI. sz-i kézirat 267.
Eckmann Ottó 110, 135, 246.
Eder György, Catalogus rectorum et illustrium virorum Archigymnasii Viennensis (1559.) 173.
Edinburghi egyetem 319. —i múzeum of science and art 198.
Effigies stella crinitae 65.
Eger 265, 274, 275, 279, 389. —i érs. iroda 156, 198. —i érs. joglyceum 319.
Eggenberger József 58.
Egressy Ákos 312, 390. — Gábor 223.; kéziratai és levelei a M. N. Múzeum ktárában 223, 312, 313, 390.
Egyesült Államok kormánya 317.
»Egyetemes Philologiai Közlöny« 96. 212, 327, 410.
»Egyetértés« 53.
Egyházi ordo és directorium a M. N Múzeum ktárában 151. — schematismusok a M. N. Muzeum ktárában 151.
Egyiptom 86, 116.
Eichler »A német könyvtárügy történetének egy forrásgyüjteménye« cz. értekezése 334.
Eisenberg 233.
Eisler Mátyás 311.
Eitzenberger Antal pesti könyvnyomtató 56. — Ferencz pesti könyvnyomtató 56. — József pesti könyvnyomtató 56. — Józsefné 56.

Eizenberger Ferencz nagyváradi könyvnyomtató 375.
Elegia ad Comitem Josephum Károlyi (Nagyvárad, 1783.) 374.
Ellwangen 153.
Előzékpapir 360—363.
Eltville 89.
Elzevir Izsák 132, 282. — könyvek 408.
Ember Pál 280.
Emich Gusztáv 313, 337, 338. — kódex 337—348. — ktára 337.
Engel Keresztély 20.; »Geschichte von Serwien und Bosnien« cz. műve 20. — Lajos 401.
Engelhardt Godofréd br. 271.
Enperger, Oswald — von Eferdingn 38.
Enyedi János »Mennyei szó« cz. munkája 292.
Eötvös József br. 6, 13.
Eperjesi Széchényi-kör 334, 419.
Epistola Cyrilli episcopi de miraculis Sancti Hieronymi, XV. sz-i kézirat 47.
Epistolae Sigismundi imperatoris, XV. sz-i kézirat 95.
Eramma János 380.
Ercsényi Béla 156.
Erdélyi főügyészségek 205. — Kárpát-egylet 318. — magy. közművelődési egylet 193, 318, 334, 419. — Múzeum egylet 156, 193, 288, 318.; ktára 203—206, 417.; köteles példányai 417.
»Erdélyi Múzeum« 97, 198, 213, 318, 327, 410.
Erdélyi Pál 62, 154, 160, 167, 193, 203, 386.; »Énekeskönyveink a XVI—XVII. században« cz. dolgozata 386.; »Kéziratos énekeskönyveink« cz. dolgozata 386. — Sándorné, ifj. 156, 158.
Erdészeti-egyesület. Orsz. — 193.
Erfurt 30.
Erman Vilmos 298.
Eroli 109.
Erzsébet morva őrgrófné 30.
Eszterházy gr. cs. ltára a M. N. Múzeum ltárában 393.
Esterházy Dániel gr. tábori levelezőkönyve a M. N. Múzeum ktárában 160. — László rozsnyói püspök 422. — Miklós nádor 70. — Sándor 311.
Estiennek 407.
Estreicher Károly. Polnische Bibliographie der XV—XVII. Jahrhunderte (Krakó, 1883.) 114. 125.
Esztegár László 1, 108, 154, 168, 183, 193, 297, 416.
Esztergom 71, 198, 199, 264, 274, 279, 390. —i egyházmegye 115, 259, 260, 317.; i ktár 389. —i főiskola 94, 95. —i főkáptalan 156, 203, 264. —i herczegprimási iroda 156, 199.
Euagrius presbyter 123.
Eugén (IV.) pápa 43, 340, 341. Savoyai — dragonyos ezred regulamentuma 275.
Eure-et-Loir 187.
Eusebius Cremonensis, Epistola ad Sanctum Damasum, XV. sz-i kézirat 47. — Epistola de Sancto Hieronymo, XV. sz-i kézirat 52. — Leben des heiligen Hieronymus, XV. sz-i kézirat 30.
Exempeln und Gebete, XV. sz-i kézirat 44.
Exner István pesti könyvkötő 61.
Expositio canonis missae XV. sz-i kézirat 39.
Expositio psalmorum XV. sz-i kézirat 40.
Expositio sacramentorum et praeceptorum, XV. sz-i kézirat 45.
Écsi Bertalan 122. — György 122.
Érdujhelyi Menyhért 319.
Érsekujvár 62, 419.
Értesítők, Magyar középiskolai — 319.

Fabricius-Harles, Bibliotheca Graeca (Hamburg) 112.
Fairmount Park Philadelphia 318.
Falk Ferencz, Der Stempeldruck vor Gutenberg und die Stempeldrucke in Deutschland 87. — Die Mainzer Psalterien von 1457—1516. 87.
Fanfare 353.
Faragó Jenő 203. — László 203.

Fariay, Manuel de — Notas al Nobiliario del Conde D. Pedro de Portugal 22.
Farkas R. 311.
Fascho-Moys Sándor 197.
Fassel Jörg 271.
Fehér vmegye alispáni hivatala 156.
Fejérpataky László 71, 107, 108, 153—156, 165, 193, 197, 198, 311, 319, 335, 389, 416, 419.
Felfalu 264.
Felhős papir 361.
Felkai Tátra-múzeum 333.
Fell Granville 356.
Felmer Márton 271.
Felső-ausztriai kormány 317.
Felsőbánya 419.
Felső-Eőr 419.
Felvidéki magy. közművelődési egyesület 193, 354, 419.
Felvinczi György, De conservanda bona valetudine (Lőcse, 1694.) 158.
Ferdinánd (II,) m. kir. 392. — (III.) m. kir. 392.
Ferencz (I.) m. kir. 272.
Ferencz József (I) m. kir. 416.
Ferencz Károly főherczeg irata József nádorhoz a M. N. Múzeum ktárában 201.
Ferenczrendiek laibachi tart. főnöksége 156.
Ferenczi Zoltán 111, 170, 193, 197, 203, 298, 315, 316, 319. — Zoltánné 203.
Festschrift zum fünfhundertjährigen Geburstage von Johann Gutenberg (Lipcse, 1900.) 84—92.
Festus János 65.
Fetzer Károly benczés apát 94.
Félegyházi Adorján czímerlevele (1449.) 391. — Tamás 182.
Fényképmásolatok a M. Nemz. Múzeum ktárában 73, 74, 159, 164, 313, 314.
Fichet, Guillaume, párisi egyetemi könyvtárnok 90.
Fidus 246.
Figarola Caneda Domingo 71, 256, 298.
»Figyelő« 386.
Filarszky Nándor 197.
Finály Gábor 161, 203.
»Finnisch-ugrische Forschungen« szerk. 389.
Fiore, Giovanni, Calabria illustrata 22.
Firmianus Fülöp 271.
Firtinger Károly 212. 311.
Fischer János könyvkereskedő 58, 61. — János, könyvnyomtató 65. — Sámuel 389.
Fiume 171.
Flers H. 156.
»Floral Fantasy« 355, 361.
Flórencz 33, 72, 91, 153, 157. — i nemz. ktár 318.
Flötner Péter 351.
Focky Ferdinánd Dániel 271.
Fodor Oszkár 193—195. — P. 271.; »Opus philosophicum« cz. műve 271.
Fogarasi Albert 156.
Fontenelle 221.
Forcy Louis, de — 303.
»Forening for boghaandvaerk« 357.
Forgách gr. cs. ltára a M. N. Múzeum ltárában 164.
Forgách József 73, 162, 313. — Pál gr. nagyváradi püspök 367, 368.; »Florilegium« cz. műve (Nagyvárad 1752. 1753 és 1754.) 368.
Formulárék a gyulafehérvári Batthyány ktárban 275.
Forrai Márton 271.
Forster Gyula 20, 193, 195, 197.
Fórika Josephus de Tekerőpatak 272.
Fóris Ferencz, Otrokocsi — 290.
Főfelügyelősége, Múzeumok és ktárak orsz. 74—79. 107, 110, 154, 157, 191, 192, 197, 198, 203, 219, 333, 335, 401, 418.
Főkövi Béla 401. — féle zenészeti szakktár 400.
Földi János 181.
Földművelésügyi minisztérium, Magyar — 156, 198, 203, 311, 389, 401.
Földrajzi társaság, Magyar — 401.

Földtani intézet, M. kir. — 71, 156, 311, 318, 401,
Főrendiház, Magyar — irodája 71, 156.
Förk Ernő 357.
Förster Konrád domokos barát 87.
Fraknói Vilmos 71, 80—82, 107 109, 113, 156, 197, 311, 337, 389, 419.
Fraktur írás 131, 133, 135, 136.
Francisco-Carolinum múzeum Linczben 157, 389.
Franco, Antonio, Compendio delle scritture della famiglia di Franco del Seggio 22. — Giacomo, Teatro delle piu moderne imprese de guerra nell' Ungheria (Velencze, 1625,) 158.
Francolin »Turnirbuch«-ja 174.
Frank József 271.
Frankfurt 153, 319. — i birodalmi gyülés (1848.) 163. — i Rotschild ktár 156, 318, 389.
Frankfurter dr. 221.
Frecskay János 313.
Freimann »A zsidó ősnyomtatványok« cz. értekezése 334.
»Fremdenblatt« 161.
Fried Antal pesti könyvkötő 61.
Frigyes (III.) német császár 63.
Fritzsche Róbert »Az irodalmi érték a könyvtárnok szempontjából« cz. értekezése 334.
Fuchs Zsigmond 212.
Fullonius Joannes Erardus 271.
Funck-Brentano F. 186, 304. — »Bibliothèque des bibliographies critiques« cz. vállalata 186, 304.
Fuscareno Bapt. János velenczei procurator 272.
Fust János 85, 88, 89, 131.
Futak 264.
Fügh Dénes 196.
Fülek 265.
Fülöp fermói püspök 276.
»Fürdőirodalmi Könyvtár« szerk. 156.
Füskút 56.
Füzéri György 271.
Gaal Karolin 71, 156.
Gabelmann, Monomachiae Hungaro-Turcicae carminum libri (Passau, 1590. 158.
Galeotti Marzio 109. — »Liber de homine« cz. munkája 109.
Galgócz 265.
Gallensis, Johannes, Summa collationum (Augsburg, 1475.) 47.
Garay Ákos 250.
Garçon, Repertoire général ou Dictionnaire de bibliographie des industries tinctoriales et des industries annexes 108.
Garibaldi levele a M. N. Múzeum ktárában 160.
Gaskin A. 239, 240.
Gassner mainzi polgármester 334.
Gazdasági egyesület, Orsz. magy. — 72, 157, 193, 194.
Gálffy Ignácz 193. — János 420.
Gáll Sándor, Domokos Ferencz és Hajdú Miklós, Tentamen publicum (Nagyvárad, 1786.) 374.
Gánóczy Antal 370, 371, 385. — »Libellus castigatus« cz. műve 371. L. In diem nominis.
Gáspár szepesi prépost 29.
Gebetbuch, XV. sz.-i kézirat 31.
Gecsányi Gusztáv 193.
Gegus Dániel 162.
Geiger Károly »Ueber Vermehrung der Bibliotheken« cz. műve 307.
Gejza József 271.
Geleji Katona István L. Katona 292.
Gellert 221.
Gelléri Mihály 212.
Gellért (Szent) 271.
Gensfleisch mainzi család 87.
Genti egyetemi ktár 320.
Gerard Károly 115.
Gerardus, Hungariae ad omnes S. R. Imp. ordines supplex oratio (Ingolstadt, 1577.) 158.
Gere C. M. 251.
Gergely milkoi püspök 259. — (IX.) pápa

L. Kováts Ferencz. — (XI.) pápa 33. — szepesi vikárius 29.
Gerlóczy Károly 193.
Gerő Lajos 156.
»Gesang- und Gebetbuch«, XV. sz.-i kézirat 260.
Gessler János 261.
Gevers Bálint kassai könyvnyomtató 67.
Géresy Kálmán 73, 162, 164.
Gilhofer és Ranschburg czég 159, 163, 312.
Ginot E. 304.
Giorio Urban 271.
Giskra János 64.
Gittio, Andrea br. 21, 23. — Bilancia istrica 22. — Descrittio dell' Albero della famiglia di Lagonessa 22. — —Istoria Genealogica della Despotale 22. — Lo scettro del despota 20. — Memorial impresso por el Principed e Acaya 22. — Regia corona ad como ducale di Venezia 21, 22.
Glasgowi egyetem 319.
Glinka kéziratai a M. N. Múzeum ktárában 160.
Glück Rudolf 162.
Goderfroy Maurice 309.
Goffroy Joannes 271.
Gohl Antalné, Özv. 156. — Ödön 156. 198. — Ödönné 156.
Goldziher Ignácz 319.
Gonzaga Fülöp marquis 272.
Gopcsa László 71, 156, 319.
Goró Lajos 250.
Gotha 335.
Gottlieb Antal nagyváradi könyvnyomtató 381—385.
Gót írás 129.
Gömör megye 392.
Gönczi György »Énekeskönyve« 292.
Görgei cs. ltára a M. N. Múzeum ltárában 73, 164.
Görgei Arthur levelei a M. N. Múzeum ltárában 163. — István 73, 164.
Görög kormány 317.
Göteborgi kir. tud. és szépművészeti társaság 156.
Graduale kéziratok a gyulafehérvári Batthány ktárban 256.
Grafikai-egyesület 251.
»Grafikai Szemle« 97, 213, 327, 410.
Grandes chroniques de France (Páris 1477.) 90.
Grandpré, Daruty de — marquis »Vademecum du bibliothécaire ou Règles pratiques pour la rédaction des catalogues et le classement des volumes« cz. műve 306.
Grasset 136, 248.
Grácz 153, 154, 163, 199. -i egyetem 319: ktára 320. -i kabinet 318. -i udv. ktár 276; katalogusa 276.
Greenaway Kate 237.
Greifswaldi egyetem 319.
Grenoblei egyetem 319.
Gressel József 271.
Grillenberger Ottó 94.
Grisso János Mária képkereskedő 58.
Gritti Lajos 159.
Grolier Jean 353, 356.
Gross Gyula »Zur Geschichte der Kronstädter Gymnasialbibliothek« cz. munkája 419.
Grotius Hugó 271.
Grumellus Jakab 264.
Grünn Albert 92, 199.
Guichenon Sámuel, L' histoire genealogique de la royale maison de Savoye 22,
Guillermi postilla super epistolas et evangelia 50.
Gulács 419.
Gulyás Pál 110, 156, 221, 409.
Gurzó István 257.
Gutenberg János 85—87, 89, 91. 92, 110, 131, 174, 334. — jubileum 80, 82 92, 108, 334, 409, 410. — kiállítás 410. — múzeum Mainzban 334, 409; ktára 334. — okmánytár 87. — társaság 334, 410. — ünnepély Mainzban 409, 410.
Guttmann János Pál nagyváradi könyvnyomtató 377, 378, 380—383.

Guyon Richárd levelei a M. N. Múzeum ltárában 163.
Günther Zainer 134.
Gyalui Farkas 203, 319, 335, 417.
Gyergi 265.
Gyergyai Pál 271.
»Gyorsirászati Lapok« szerk. 318.
»Gyógyászat« szerk. 318.
»Gyógyszerészeti Hetilap« szerk. 318.
»Gyógyszerészeti Közlöny« szerk. 318.
Gyöngyös 264.
Gyöngyösi Pál 280.
Győr 275, 279, 313, 418, 419. —i Benedek-rendi főgymnasium 418. —i kir. ügyészség 418. — városi ktár 418; köteles példányai 418.
Győrffy Iván kéziratai a M. N. Múzeum ktárában 72, 200. — Lajos 71, 156, 159, 199, 200.
György Aladár 193—195, 197.
Györgyi Kálmán 193.
Győri János 66, 67. — Nagy István L. Nagy István.
Győry Tibor 319. — Magyarország orvosi bibliographiája 1472—1899. (Budapest. 1900.) 207—209.
Gyula 265. —i múzeum 333.
Gyulafehérvár 177, 178, 264, 275, 279, 296. —i Batthány ktár 24—52, 193, 256—279, 406; Alkorán a —ban 274; biblia kéziratai 32, 51; breviarium kéziratai 24, 26, 28, 39, 48, 258; formularéi 275; graduale-kéziratai 256; iskolai drámák a —ban 275; misekönyv kéziratai 25, 26; zsoltárkönyv kéziratai 38, 47. —i fejedelmi könyvnyomda 293.
»Gyulafehérvári Füzetek« 267, 274, 276, 277.
Gyulaffy György 271. — »De diversis quaestionibus iuris Hungarici« cz. műve 271.
Gyulai Ferencz váradi kapitány 287. — Pál 420, 421; ktára 420; »Tanácsi tükör«-e (1585.) 222, 223.
Hadnagy Bálint munkái 113—125.
Haebler »A spanyol könyvészet és könyvtárügy« cz. értekezése 335.
Hagenau 157.
Hagerup H. 319.
Hain, Repertorium bibliographicum 36, 47.
Haiti 326.
Hajdú Miklós L. Gáll Sándor.
Hajnóczy József ktára a M. N. Múzeum ktárában 151.
Halasi ev. ref. főgimnazium ktára 333.
Halasy István 162.
Halábori Bertalan 262.
Halász Alajos 316.
Hallei egyetem 319.
Haller Gábor gr. 271.
Halotti prédikációk és versek (Nagyvárad, 1786.) 377.
Hamburg 112.
Hampel József 156, 197.
Hanau 68, 172.
»Handabanda« 313.
Hangay Oktáv 203.
Hartleben Adolf pesti könyvkereskedő 58.
Hartwig Ottó 84, 85, 319. — »Zur Einführung« cz. munkája 85.
»Hasznos Könyvek« 406.
Hatvany Peregrinus 366.
Hauswirth Ernő 92.
Havas Rezső 71, 156, 319.
Havrán Dániel 68, 168, 311, 416.
Haydn levelei a M. N. Múzeum ktárában 160.
Haymo, halbertstadti püspök, Commentaria in omnes Sancti Pauli epistolas, XV. sz.-i kézirat 42.
Haynald Lajos kéziratai a M. N. Múzeum ktárában 72, 160.
»Hazánk« szerk. 199.
Háromszék vmegye 333.
Háry Gyula 250.
Házy János 271.
Härtel l. Breitkopf.
Häbler Konrád »Die deutschen Drucker

in Spanien und Portugal« cz. értekezése 90, 91.
Hebdomada Marianna (Nagyvárad, 1754.) 368.
Heberle kölni antiquárius 312.
Heckenast Gusztáv 3, 5, 10, 11.
Hegedüs István 193, 319. — László 250, 357. — Pál 401.
Heidelbergi egyetemi ktár 320.
Heinsius, Theodor, Vollständiges Wörterbuch der deutschen Sprache, (Bécs, 1840.) 405.
Helbing Ferencz 352, 357.
Helfersdorfer Othmár 94.
Helfy Ignácz levelei a M. N. Múzeum ktárában 314.
Hellebrant Árpád 115, 177, 202, 405.
Heller Ágost 108, 193, 201, 219, 220. — János Konrád 370.
Helmbeck József pesti könyvkötő 61.
Helsingfors 319, 389. —i egyetem 319.
Heltai Gáspár Cantionaléja 62. — nyomdája 233.
Henckel János 27, 48, 51, 258. — ktára 27, 48, 51, 258, 268.
Henisth György 259. — Jakab 260.
Henrik (Jasomirgott) osztrák herczeg 92. — zárai püspök 33.
Henrique Diego 271.
Henszler Ignácz pesti könyvkötő 61.
Henszlmann Béla 199. — Imre ktára 418.
Heptner János György pesti könyvnyomtató 55.
Heraldikai és genealogiai társaság, Magyar — 157, 192, 318.
Herman Dávid, Medgyesi — 271. »Protocollum actorum publicorum status ecclesiae Saxonum in Transylvaniae« cz. kézirata 271. — Otto 71, 156, 193, 311.
Herz Nárczis 93.
Hess András 82, 92, 109, 131. 132.
Hevenessy Gábor 271.
Heynlin, Jean, párisi egyetemi rektor 90.
Héderhely 265.
Hibner 233.
Hie hept sich an von dem Strit der Krystan mit Türcken, XV. sz.-i kézirat 95.
Hiriart L. 304.
Hirlaptárak 303.
Hirlaposztály a M. N. Múzeum ktárában 73, 161, 162, 200, 313, 390, 391.
Hirschvogel 175.
Historia az Volter királyról (Lőcse, 1640.) 312.
Historia Marcolphi, XV. sz.-i kézirat 37.
Hocquardus Bonaventura »Perspectivum lutheranorum et calvinianorum« cz műve 355.
Hocsai Jakab 272.
Hodinka Antal 156.
Hodosy, Önálló toronyban helyeztetett vigyázó (Debreczen) 312.
Hoenig Henrik 110.
Hoffhalter nyomda 171—182, 280. — Rafael nagyváradi knyomtató 171—178, 233. — Rudolf nagyváradi knyomtató 178—182.
Hoffmann 357.
Hogarth Vilmos 211, 232.
Hokusai 241.
Holbein János 127, 211, 228, 233, 251.
Holdmann Bernát pesti könyvkötő 62.
Hollandia 86, 87.
Holló Zsigmond-féle iratok a M. N. Múzeum ltárában 162, 164.
Holstenius Lukács 271.
Homiliae variae, XV. sz.-i kézirat 46, 49.
Homoky Imre 163.
Homonna 265.
Honorius (III.) pápa 26.
Honter János 132, 232, 419, 420.
Honti Rezső 319.
Hont vmegyei múzeum társulat 333. — ipolysági múzeuma 333.
Hopkins John egyetem Baltimoreban 319.
Horae canonicae, XV. sz.-i kézirat 51.
Horányi Elek 113, 114. — Memoria Hungarorum et provincialium scriptis editis notorum (Bécs, 1776.) 114.
Horneck 26.

Hornius György »Szent Geonologia« cz. munkája 292.
Hornyánszky Gyula 319.
Horti Pál 146, 357, 362.
Horváth András 65. — Árpád ktára a M. N. Múzeum ktárában 152.
Horváth Géza 71, 107, 157, 193, 197, 199, 311. — Ignácz 151, 154, 166, 416. — Lajos 162. — Mihály 1.; Huszonöt év Magyarország történetéből« cz. műve 1. — Ödön 157, 320. — Ödönné 320.
Hory Endre 311.
Housmann Laurence 240, 355, 357.
Hódmező-Vásárhely tanácsa 311, 317.
»Hölgyfutár« 313.
Hubert Emil 416.
Humbertus, Expositio regulae Sancti Augustini XV. sz.-i kézirat 36.
Humery dr. 89,
Hungarian Bureau 220.
Hunyadi Ferencz 223. — János 62—64, 391. — László 277.
Hunyadmegyei tört. és régészeti társulat 318.
Hupp Ottó 110, 135, 244.
Hurus Pál 91.
Huszár Gál 132, 171, 172, 175; »Isteni dicséretek és psalmusok« cz. műve 171. — György 203.
Huszti András 271.
Huter Márton 49.
Hutra János L. Kováts Ferencz.
Hutter Jakab 272. — L., A sz. írásbeli hitünk ágainak összeszedése (Csepreg 1635.) 158.
Hübl Adalbert 92.
Hübschmann 175.
Hymans Henri 298, 303.
Hymnarium, Batthány-féle — 277.

Igazságügyminisztérium, M. kir. — 196.
Igló 72. —i Magyarországi Kárpát-egyesület 72, 157, 389.
Ihász Dániel levelei a M. N. Múzeum ktárában 314.
Iesi 109.
Illésházy Miklós 277.
Illésy János 199, 319.
Illusztrácziók, Könyv— 147—149, 227—257.
Image Selwyn 240.
Imre György, Szigeti — 273.
Incze (III.) pápa, Liber de contemptu mundi, XV. sz-i kézirat 40. — (X.) pápa 273. — (XI.) pápa 274.
In diem nominis Antonii Gánóczy (Nagyvárad, 1783.) 374.
Ingolstadt 158.
Inland Printer 136.
»Insel« 246.
Institut de France. L. Páris.
Institutiones iuris canonici (Nagyvárad 1762.) 369.
Instructio lucrandi indulgentias iubilaei (Nagyvárad, 1721.) 368.
Iparművészete, A könyvnyomtatás és könyvdiszítés — 126—149.
Iparművészeti Múzeum, Orsz. — 107, 193, 197, 316, 318. — Társulat 192, 193.
Ipolysági múzeum 333.
Ireg Miklós 64.
Irodalmi levelestár a M. Nemz. Múzeum ktárában 2, 72, 108, 159—161, 199, 200, 312, 313, 390.
»Irodalomtörténeti Közlemények« 97, 213, 328, 411.
Isaac, figura redemtoris 370.
Iskola-egyesület, Orsz. magy. — 193, 334, 419.
Iskolai drámák a gyulafehérvári Batthyány ktárban 275.; M. N. Múzeum ktárában 151. — értesitők a M. N. Múzeum ktárában 151.
István (Szent) m. kir. 64. — pálos barát 118, 124.
Istvánffy Gyula 334.
Iváncz 265.
Izraelita magyar ir. társaság 157, 192, 199, 318.

Jacobaeus Jakab 66.
Jakab Bertalan 378.
Jamai János »Katholikon« cz. munkája 85, 89.
Jancsó Benedek 193.
Jankovich Miklós 405.
Jankovits Antal 219.
Jankó János 107, 157, 193, 197.
Jantsó Antal 371. — Assertationes ex universa theologia (Nagyvárad, 1773.) 371.
Janus Pannonius 124.
Japán 326.
Jasomirgott Henrik. L. Henrik.
Jassyi egyetem 319.
Jámbor János l. Rozenauer.
János alexandriai patriarcha 34. — (Kommenos) görög császár 273.
János Zsigmond 177, 178, 182.
Jánosi József és Kulbert János, Materia tentaminis publici (Nagyvárad, 1778.) 373. — és Lajos János. Tentamen publicum (Nagyvárad, 1779.) 373. — L. Pataki Sámuel.
Jászberény 257.
Jász-Nagy-Kún-Szolnok vmegye 193.
Jászóvári premontrei ktár 222.
Jekelfalussy József 197.
Jeromos (Szent) 117, 119, 123.
»Jézus Szentséges Szivének Hirnöke« szerk. 318.
Joachim Gyula 313.
Jockel 356.
Jogász-egylet, Magyar — 318.
»Jogtudományi Közlöny« szerk. 318.
Jordell »Bibliographie des publications des revues françaises« cz. kiadványa 187.
»Journal de la librairie« 188.
»Journal des Débats« 161.
Jókai Mór 83, 313. — kéziratai a M. N. Múzeum ktárában 72, 160. —kör Pápán 157.
Jósa András 193, 196, 401. — György 371.; és Lauffenbach Ignácz, Assertiones theologicae (Nagyvárad, 1776.) 372.
Jósika Miklós levelei a M. N. Núzeum ktárában 313.
József (II.) m. kir. 273, 384, 386. — nádor 201.
Jörger Joannes Quintus 271.
»Jugend« 244, 246.
Junker Károly 325.
Jurányi Győző 193, 195, 196.
Jurisics Miklós levele (1537.) a M. N. Múzeum ktárában 73, 163.
Juvenalis, Satirae, XV. sz-i kézirat 28.

Kada Elek 193.
Kalauz, Könyvkiállítási — 28, 30, 36, 37, 50, 51, 257, 260, 265.
»Kakas Márton« szerk. 318.
Kalikóvászonkötés 354.
Kalksburg 157.
Kalocsa 320. -i érseki iroda 199, 318.
Kammerer Ernő 73, 106, 162, 197.
Kanczellária, M. kir. udv. — 153.
Kanóczi István 319.
Kanyaró Ferencz »Protestáns vitairatok Melius idejéből« cz. czikke 178.
Kapisztrán János 43, 263.
Kaposvár 419.
Kapronczai Nyerges Ádám L. Nyerges Ádám.
Karabacek udv. tanácsos 221.
Karai László budai prépost 81, 82, 109
Karakas Mihály 391.
Karánsebes 265.
Karkecz Alajos 401.
Karlovitzi srpska manastriska stamparia 157.
Kassa 36, 65, 221, 222, 275, 311, 313, 335, 336, 365, 380, 422. Adalék a —i könyvsajtó történetéhez 65—67 —i domokos rendház 35, 39. —i egyházmegyei növendékpapság m. egyházirodalmi iskola ktára 222 334. —i jogakadémiai ktár 221, 334. —i konvent 36, 47. —i magyar kir. állami főreáliskola ktára 222, 334. —i magyar kir. gazdasági tanintézet ktára 222, 334. —i múzeum ktára 222, 334, 417,

418; köteles példányai 417. —i premontrei főgymn. ktára 222, 334. —i püspöki ktár 222, 334. —i püspöki papnevelő intézet ktára 222, 334. —i városi jegyzőkönyvek és számadások 65—67, 335, 336, 421. —i városi ltár 67, 422. —i városi tanács 421.
Kassai Dávid Zsigmond 421.
Kassay Lajos 157.
Kaszner András 273.
Katalogus, Könyvtár — rendszerek 187, 188, 299, 300, 309. Franczia ktárak kéziratainak — a 300. Franczia ősnyomtatványok — a 300.
Katona István, Geleji — »Váltság titka« cz. munkája 292. — Lajos 157, 319.
»Katonai Lapok« 73, 161.
Káldi György 271. — Márton 271.
Kállai György 366.
Kállay Albert 401.
Kálmán m. kir. 108.
Kálmáncsai graduál 387, 388.
Károly (IV.) német császár 33.
Károly Gáspár vizsolyi Bibliája 68, 69, 284. — töredéke a M. N. Múzeum ktárában 312.
Károlyi Árpád 157, 319. — István gr. 195. — József gr. L. Elegia.
Kárpát-egyesület, Erdélyi — 318. Magyarországi — Iglón 72, 157, 389.
Kázmér (IV.) lengyel kir. 63.
Kecskemét 333. —i jogakadémia 319. —i városi ktár 193. — múzeum 193; ktára 333.
Kecskeméti Miklós »Angyalok éneke« cz. munkája 292.
Kegyes tanítórend, Magyar — 318.
Kelemen (IV.) pápa 34.
Kelmscott Press 134, 136, 237, 238.
Kemény János Erdélyi fejedelem 271. — József gr. 268, 276; »Erdély története eredeti levelekben« cz. műve 288; »Lexicon eruditorum Hungarorum« cz. kézirata 179, 280; Történelmi és irodalomtörténelmi kalászok (Pest, 1861.) 115. — Lajos 65, 421.
Kendi Sándor 181.
Kenéz Béla 193.
Kereskedelmi minisztérium, M. kir. — 71, 157, 389. Osztrák — 157, 312, 389.
Kereskedelmi múzeum ktára 318.
Keresszegi István »Praedicatióknak tárháza« cz. munkája 292.
Keresztes 257.
Keresztes András L. Sántha József.
Keresztesi József 371. — »Keresztyén vitézek . . . orvossága« cz. versei 385. — naplója 385.
Keresztúri József 385. — Pál »Felserdűlt keresztyén« cz. munkája 292; »Lelki legeltetés« cz. műve« 292.
Keresztyén Gyülekezetben Való Isteni Dicséretek (Nagyvárad, 1566.) 177.
Kereszty István 71, 157, 166, 416.
Kerkápoly Károly ktára 404.
Kersenbroch Hermann 271.
Kersten 353, 357.
Kertbeni Károly »Bibliographie der Werke über Budapest« cz. műve 57.
Kertész Ábrahám, Szenczi könyvnyomtató 280—296. — czímeres levele 293—296. — könyvnyomtató jelvényei 282.
Képviselőház, Magyar — irodája 71, 157, 199, 203, 311, 317, 389; — kiadványai 401.
Képzőművészeti társulat, Orsz. — 192, 401.
Kérészi István 273.
Késmárki János olaszi-i plébános 51.
Kéziaranyozás 353.
Kéziratok: Aegyptius Alexandrinus, Opera 337, 344, 348. Aeneas Silvius, Aliquot epistolae 28. Ain nutzliche und andachtige Epistel 43. Albertus Magnus, Liber aggregationis 41.; Sermones notabiles 41. Albrechtsberger kéziratai 160. Amade László br. kéziratai 160. Anabaptista énekeskönyv a XVI. sz.-ból 274. Antiphonarium Latino-Polonicum 267. Arenga capitularis 36. Auctoritates patrum 40.

Augustodunensis, Honorius, Cognomento solitarius 38. ; Manuale 40. Ágoston (Szent), De spiritu et anima 337, 344, 345. ; Soliloquiorum liber 40. Barbarus. Hermolaus, Poema de re uxoria 258. Basilius (Szent), Ad Amphilochum liber 337, 343, 344, 348. ; De divinitate Filii et Spiritus Sancti 337, 340—343, 347, 348. Batthány Ignácz, De usu calicis in Hungaria 275. Báthori, Der Siebenbürgische Fürst Gabriel — 96. Beethoven kéziratai 160. Bellovacensis, Vincentius, Liber consolatorius de morte amici 261. Bene Máté, Formularium ecclesiasticum 268. Bernát (Claireveauxi Szent), Contemplationes super septem horis passionis Domini nostri 37. Biblia —a gyulafehérvári Batthány ktárban 32, 51. Bonatus, Guido — de Forlivio, Summa de tota astrologia 42. Bonaventura, Szent, Questiones super libros sententiarum 41. Breviarium — a gyulafehérvári Batthány ktárban 24, 26, 28, 39, 48, 258. Brixiensis Bartholomaeus, Casus decretorum 51. Broccardica iuris canonici 268. Bullae papales 41. Calixtus (III.) pápa, Bulla de indulgenciis 95. Cappellanus, Andreas, Liber de amore uxoris et mariti 50. Chrysopolita, Zacharias, Unum ex quatuor. 43. Cicero, Dialogus de amicitia 25. Collalto Vinciguerra gr. ktárának katalogusa 276. Collectio privilegiorum ordinis fratrum Thentonicorum Hierosolymitanorum 26. Collectio privilegiorum ordinis praedicatorum Sancti Dominici 33. Commentaria in Ciceronis rhetoricam 44. Commentarius in dictionarium Perso-Turcicum Schahidi 96. Compendium der Göttlichen Lehre 25. Concordantia Bibliae 43. Concordantia iuris canonici 45. Concordantia veteris et novi Testamenti 45, 49. Constitutiones novae familiae Hungariae fratrum minorum 262. Continuationes evangeliorum dominicalium 40. Crumpach, Laurentius de —, Memoriale vitae S. Martini 95. Cyrill (Szent), Thesaurus adversus haereacos 337—340, 347. Dániel Imre naplói 277. Diabelli kéziratai 160. Dialogus rationis et conscientiae de communione 47. Dialogus zwischen den Gevissen und Vernunft 43. Doppler kéziratai 160. Dünckelspiel, Nicolaus de — Questiones in libros sententiarum Thomae de Aquino 42. Eckebertus, Visiones Elisabetha 267. Egressy Gábor kéziratai 223, 312, 313, 390. Epistola Cyrilli episcopi de miraculis Sancti Hieronymi 47. Epistolae Sigismundi imperatoris 95. Esterházy Dániel gr. tábori levelező könyve 160. Eugén, Savoyai — dragonyos ezred regulamentuma 275. — Eusebius Cremonensis epistola ad Sanctum Damasum 47. ; Epistola de Sancto Hieronymo 52. ; Leben des heiligen Hieronymus 30. Exempeln und Gebete 44. Expositio canonis missae 39. Expositio psalmorum 40. Expositio sacramentorum et praeceptorum 45. Gebetbuch 31. Gesang- und Gebetbuch 260. Glinka kéziratai 160. Győrffy Iván kéziratai 72, 200. Graduale — a gyulafehérvári Batthány ktárban 256. Gráczi udv. ktár katalogusa 276. Haymo, halbertstadti püspök, Commentaria in omnes Sancti Pauli epistolas 42. Haynald Lajos kéziratai 72, 160. Herman Dávid, Protocollum actorum publicorum status ecclesiae Saxonum in Transsylvania 271. Hie hept sich an von dem Strit der Krystan mit den Türcken 95. Historia Marcolphi 37. Homiliae variae 46, 49. Horae canonicae 51. Humbertus, Expositio regulae Sancti Augustini 36. Hymnarium, Batthány-

féle 277. Incze (III.) pápa, Liber de contemptu mundi 40. Jókai Mór kéziratai 72, 160. Juvenalis, Satirae 28. Kemény József gr., Lexcion eruditorum Hungarorum 179, 280. Kossuth Lajos »János Finnlandnak herczege« cz. színmű fordítása 160. ; kéziratai 2, 74, 392. Kölcsey Ferencz kéziratai 72, 160. Krisztus kínszenvedése, zsoltárok ..... és Jób könyvéből 262. La mistica teologia del' amore divino 261. Laudes Dominicales de sanctis 48. Legenda Sanctae Catherina de senis 34. Lewcza, Johannes de —, Sermo in festo angelorum 95. Liber generationis Jesu Christi 41. Liber hymnorum 48. Liber miraculorum beatae Mariae Virginis 46. Liszt Ferencz kéziratai 160. Lucta inter rationem et conscientiam de saepe 39. Magyar theologusok dissertatiói 96. Manuale 265. Marienwerder, Expositio simboli apostolici 26. Matthiae Corvini epistolae 96. Meditationes 38. Meffret, Sermones alias hortulus reginae 26. Meliboeus 37. Misekönyv — a gyulafehérvári Batthányi ktárban 26, 26. Modus Legendi abbreviaturas utriusque iuris 46. — Német lovagrend kíváltságai 1216—1500. 276. Ocskay Antal, Lipianologia de sacris reliquis 96. Pacificus, Fr. — Methaplisica conscripta 96. Parva postilla epistolarum Dominicalium hiemalium 46. Passio Domini Nostri 261. Passio Jesu Christi sermones 35. Petrus Lombardus, Sententiarum libri 24. Penker, Georgius, De passione Christi meditationes 96. Pisanus, Bartholomaeus, Summa confessorum de casibus conscientiae 41. Planctus Anshelmi 39. Podmaniczky Frigyes naplója 200. Polonus, Martinus, Margarita decreti 46. Practica iuris civilis 31. Pyrker László kéziratai 72, 160. Questionem super libros sententiarum libri 43. Regula fratrum et sororum ordinis praedicatorum 33. Regulae iuris canonici 51. Regulae sororum 44. Repertorium iuridicum 267. Resolutio questionies circa excommunicationem 96. Salamon Ferencz kéziratai 72, 200. Sambucus János kéziratai 72, 160. Sancta Maria, Paulus de — Dialogus 44. Schweiger Salamon konstantinápolyi és jeruzsálemi útja 96. Secreta secretorum 40. Senfftleben Henrik, Supplicatio ad Pium II. papam 95.; Zsigmond, Vocabularium Latino — Germanicum 258. Senis, Benedictus de — Liber super distinctiones exemplorum veteris et novi Testamenti 43. Sermones 40, 48. Sermones de tempore 24. Sermones de tempore et de sanctis 50. Sermones Sancti Burchardi et aliorum 40. Sermones varii 24, 39, 42, 48, 49, 257. Specchio della croce 31. Statute capituli Varadiensis 268. Szent-Háromság társulat gyulafehérvári testületének albuma 274. Szepesi 24 kir. város plébános egyletének jegyzőkönyve 1520—1613. 276. Tabellae chronologicae 39. Tamás (Aquinói Szent), De officio sacerdotis 40. ; De veritate catholicae fidei 48. Sermones super libris sententiarium 27. ; Summa theologica 25. ; Super quarto sententiarum 31. Teramo, Jacobus von — Das Buch Genant Belial 30. Terentius Afer, Comoediae 30. Tertullianus, Apollogia contra gentiles 47. Theoremata de hostia consecrata 40. Thesaurus pauperum 45. Tractatus astroligo-alchimistici 42. Tractatus de statu ecclesiae 32. Tractatus varii iuridici 41. Udvarhely vár. esperességi szék protocolluma 278. Varia documenta historiam ecclesiasticam tangentia 268. Varia opera theologica 50. Varia theologica 32. Versus de Christo patiente 52. Voca-

bularium biblicum duplex 36. Von den Nutz der gotlichen Vorcht 43. Weltkronik 45. Werner kéziratai 160. Wernschimmel, Carolus, Conpendium succintum theologiae moralis 96. Zenemű kéziratok a M. N. Múzeum ktárában 160. Zsoltárkönyv — a gyulafehérvári Batthány ktárban 38, 47.
Kézirattári osztály a M. N. Múzeum ktárában 70, 72, 108, 159—161, 199, 200, 223. 312, 313, 390.
Khevenhiller gr. 273.
Khnopff Ferdinánd 244.
Khostl cs. címerlevele (1652.) 392.
Kibling Mihály budai könyvkötő 60.
Kilián Ádám pesti könyvkereskedő 58. — György 58.
Kimnach László 250.
Kirschhoffer Ferencz pesti könyvkereskedő 57.
Kirchner Béla 193.
Kisfalud 420.
Kisfaludi Ferencz, Bitskoss János és Miklósi József, Tentamen publicum (Nagyvárad. 1800.) 380.
Kisfaludy Sándor ktára a M. N. Múzeum ktárában 151.; levelei a M. N. Múzeum ktárában 313.
Kisfaludy társaság 401.
Kis-Hont megye 392.
Kis Miklós, Tótfalusi 132, 287, 289. — »Maga személyének, életének és különös tselekedetének mentsége« cz. munkája 287, 289.
Kiss István pesti könyvkereskedő 58.
Klapka György levelei a M. N. Múzeum ktárában 314.
Klauzál Gábor 14.
Kleberin, Salame — von Ysin 261.
Klein Anna 67.
Kleintjes Fülöp 319.
Kleist Henrik 221.
Klimt 246.
Klinger Max 246.
Klobusiczky gr. ltár anyaga a M. N. Múzeum ltárában 163, 164, 201.
Klobusiczky Ferencz br. 274. — Péter 371.; és Sebestyén Péter, »Assertiones theologicae« cz. műve (Nagyvárad, 1776.) 372.
Klopstock 221.
Knol Mihály 45.
Kobol 264.
Kohlgrub 57.
Koburg Ferdinánd herczeg gyermekeinek levelei a M. N. Múzeum ktárában 313.
Koháry Mária hgnő 313.
Kohr István pesti könyvkötő 61. — József pesti könyvkötő 60, 61.
Kollányi Ferencz 166, 319, 416.
Kollonics Lipót esztergomi érsek 273, 375. — Zsigmond gr. püspök 273.
Kolofon 225.
Kolozsvár 2, 5, 71. 72, 160, 171, 182, 198. 222, 264, 275, 276, 279, 288—290, 293, 311, 317, 319, 320, 367, 389. —i Ferencz József tud. egyetem 203, 319, 417.; könyvtártudományi tanszéke 417. —i egyetemi ktár 71, 154, 157, 193, 203—206, 335, 417.; köteles példányai 417. —i ev. ref. főiskola 293. —i jezsuita könyvnyomda 367. —i kereskedelem és iparkamara 318. —i nyomdászat története 170. —i unitárius kollégium 223.; ktára 222, 223.
Komárom 364. —i vármegyei és városi múzeum-egyesület 194.
Koncz József 157. — »Egyháztörténeti adalékok« cz. dolgozata 293.
Kondor Aladár 319.
Konstantinápoly 117, 118.
Konstanz 73, 391.
Kopenhága 319. —i egyetem 319.
Kornis Elemér 157.
Korvin kódexek 131, 136, 148, 337—348. 352, 353. — a besançoni városi ktárban 310. — Emich Gusztáv gyüjteményében 337—348. — kötése 352, 353.
Korvin ktár 109, 337, 338, 345—348.

Kossuth Lajos 1—19, 84. Adalékok — hírlapírói pályájához 1—19. — iratai és levelei a M. N. Múzeumban 2, 74, 164, 314, 392. — »János Finnlandnak herczege« cz. színmű fordítása a M. N. Múzeum ktárában 160. — ktára a M. N. Múzeum ktárában 151.
Kotz Borbála 56.
Kovacsóczy Farkas 181, 420, — levelei 420.
Kovalevsky E. 298.
Kovách Mihály 373, 374.
Kovács Ede 203. — József »Az harmadik égnek útja« cz. műve (Nagyvárad, 1786.) 377. — Kálmán 203. — Pál és társai czímerlevele (1664.) 74.
Kovászna 419.
Kováts Ferencz és Huta János, Theses canonicae ex libro decretali Gregorii IX. (Nagyvárad, 1780.) 374. — János 223. — József L. Tokodi István. — László 104, 154, 157, 168. 219, 331, 414, 416.
Kovátsi 377.
Kozma Bernát 71, 157.
Kórodi Péter 193.
Kőhegyi Lajos 401.
Kölcsey Ferencz 14. — egyesület Aradon 333. — kéziratai a M. N. Múzeum ktárában 72, 160. — kör Szatmáron 192.; ktára 333.
Kölni Henrik 109.
»Kölnische Zeitung« 161.
Kölöd 264.
Költők Tára, Régi Magyar — 63.
König Vilmos lyoni könyvnyomtató 90.
Könyvdíszek 147—149. 235—255. Magyar — 232—234, 248—252.
Könyvkereskedők Budán és Pesten a XVII—XVIII. sz.-ban 57—59.
Könyvkölcsönzése, Nyilvános ktárak — 221.
Könyvkötések 349—362. Magyar — 357.
Könyvkötők Budán és Pesten a XVII—XVIII. sz.-ban 59—62.
Könyvnyomdászok, Szakkörök, Magyar — 212.
Könyvnyomtatás és könyvdiszítés iparművészete 126—149, 225—255. 349—363.
Könyvnyomtatók Budán és Pesten a XVII—XVIII. sz.-ban. 53—57.
Könyvszemle, Magyar — 27, 30, 36, 40, 41, 45, 46, 48, 51. 54, 67, 82, 112, 114, 155, 157, 171, 178. 186, 292, 310. 337, 406, 417, 421.
Könyvtárak: Ageni jezsuiták ktára 338. Alsókubini Csaplovits ktár 333, Angelica ktár Rómában 115. Angeri székesegyház ktára 303. Aradi ktárak 334. Atzél ktár 333. Augsburgi jezsuita ktár 88.; városi ktár 320. Auton város ktára 304. Barle-duci ktár 307. Batthányi ktár Gyulafehérvárott 24—52, 193, 260—279, 406. Bayonne város ktára 304. Berlini egyetemi ktár 320. Besançoni vár. ktár 309. Beszterczebányai városi múzeum ktára 333. Bécsi cs. és kir. udv. ktár 82, 221, 320, 348, 419.; egyetemi ktár 318, 320.; skót zárda ktára 92—96. Békéscsabai múzeum egyesület ktára 333. Bonaparte Roland herczeg ktára 310. Bordeauxi közs. ktár 309. Boroszlói egyetemi ktár 320. Brassói ág. ev. főiskola ktára 37, 419, 420. Broocklyni Pratt Institute ktára 307. Brüsszeli kir. ktár 303, 320. Budai ktár 112, 333. Budapesti ktárak. L. Budapest. Chicagói Crerar John ktár 156, 318. Collalto Vinciguerra gr. ktára 276. Colmari nyilv. ktár 107. Crerar John ktár Chicagóban 156, 318. Csaplovits ktár Alsó-Kubinban 333. Cseh múzeum ktára 304. Czartorisky ktár Krakóban 82. Czernovitzi egyetemi ktár 320. Debreczeni ev. ref. kollégium ktára 406, 417, 418. Dijoni nyilv. ktár 107. Emich Gusztáv ktára 337. Erdélyi Múzeum-egylet ktára 203—206, 417. Esztergomi főegyházmegyei ktár 389. Flórenezi nemz. ktár 318.

Fökövi-féle zenészeti szakktár 400. Frankfurti Rotschild ktár 156, 318, 389. Genti egyetmi ktár 320. Gráczi egyetemi ktár 320.; udv. ktár 276. Gutenberg múzeum ktára 334. Győri városi ktár 418. Gyulafehérvári Batthyány ktár 24—52, 193, 256—279, 406. Gyulai Pál ktára 420. Hajnóczy József ktára 151. Halasi ev. ref. főgymnasium ktára 333. Heidelbergi egyetemi ktár 320. Henckel János ktára 27, 48, 51, 258, 268. Henszlmann Imre ktára 418. Horvát Árpád ktára 152. Jászóvári premontrei ktár 222. Kassai egyházmegyei növendékpapság megyei egyházirodalmi iskola ktára 222, 334.; jogakadémiai ktár 221, 334.; magy. kir. állami főreáliskola ktára 222, 334.; magy. kir. gazdasági tanintézet ktára 222, 334.; múzeum ktára 222, 334, 417, 418.; premontrei főgymn. ktára 222, 334.; püspöki ktár 222, 334.; püspöki papnevelő intézet ktára 222, 334. Kecskeméti vár. ktár 193.; városi múzeum ktára 333. Kereskedelmi múzeum ktára 318. Kerkápoly Károly ktára 404. Kisfaludy Sándor ktára 151. Kolozsvári egyetemi ktár 72, 154, 157, 193, 203—206, 335, 417.; unitárius kollégium ktára 222, 223. Korvin ktár 109, 337, 338, 345—348. Kossuth Lajos ktára 151. Kölcsey-kör ktára Szatmáron 333. Krakói Czartorisky ktár 82.; Jagelló-egyetemi ktár 125. Lembergi egyetemi ktár 320. Leydeni egyetemi ktár 320. Lillei egyetemi ktár 320. Lipcsei egyetemi ktár 82, 320. Londoni British Múzeum ktára 221, 300.; orvosi intézet ktára 304. Lorienti vár. ktár 302. Losonczi városi közktár 333. Lyoni ktárak 107. Marseillei tud. fakultás ktára 309. Márk (Szt.) ktár Velenczében 23. Máramarosszigeti ev. ref. főiskola ktára 333. Miskolczi ág. ev. egyház nyilv közkönyvtára 334. Morbihan ktár Lorientben 302. Müncheni kir. ktár 320. Nagybányai városi múzeum ktára 333. Nagyenyedi ref. collegium ktára 179, 280. Nagyszebeni kápolnai ktár 420. Nagyváradi kapucinus zárda ktára 367, 368.; papnevelő intézet ktára 366, 368.; püspökségi zárda ktára 366. Nápolyi nemzeti ktár 20. Newyorki nyilv. ktár 318. Nyiregyházai törvényhatósági ktár 417. Oláhféle ktár 333. Pannonhalmi Benedekrendi ktár 298, 302. Pápai ev. ref. főiskola ktára 404. Párisi Institut de France ktára 187.; nemz. ktár 82, 107, 297, 300, 301, 307, 310, 320.; orvosi akadémia ktára 306. Pármai kir. ktár 302. Pécsi városi múzeum ktára 417. Péczeli József ktára 220, 221. Pozsonyi főiskola ktára 406.; Toldy-kör ktára 334.; városi ktár 193, 333, 334, 417. Pratt Institute ktára Broocklynban 307. Prágai cs. egyetemi ktár 82, 320.; cs. és kir. ktár 305. Rotschild ktár Frankfurtban 156, 318, 389. Római Angelica ktár 115. Sainte-Geneviève ktár 207, 308. Sárospataki kollégium ktára 68, 406. Schwarcz Gyula ktára 316. Selmeczbányai városi múzeum ktára 333, 417. Sepsiszentgyörgyi székely nemz. múzeum ktára 333. Somogyi ktár Szegeden 161, 194, 333. 334, 400—403, 417. Statisztikai, Orsz. központi — hivatal ktára 417. Stockholmi kir. ktár 185, 304. Strassburgi egyetemi ktár 335. Szabadkai közktár és múzeum-egyesület ktára 333. Szabolcs vmegye nyiregyházi törvényhatósági ktára 417. Szatmári Kölcsey-kör ktára 333. Szegedi Somogyi ktár 161, 194, 333, 334, 400—403, 417. Szegzárdi vmegyei múzeum ktára 333. Széchényi ktár 170. Szilágyi ktár 317. Szombathelyi múzeum ktára

333, 334, 418. Temesvári józsefvárosi polg. olvasó-kör ktára 334.; városi ktár 333, 417. Tiszafüredi múzeum és ktáregylet ktára 333. Toldy-kör ktára Pozsonyban 334. Tóth Ferencz ktára 404. Turóczszentmártoni múzeumi tót társaság ktára 334. Tübingai egyetemi ktár 307. Utrechti egyetemi ktár 320. Vasmegyei kultur egyesület szombathelyi múzeuma ktára 333, 334, 418. Velenczei Szt. Márk ktár 23. Versaillesi nyilv. ktár 107. Washingtoni ktárak 189. Weszprémi István ktára 181. Wolfenbütteli herczegi ktár 177.
Könyvtári előadások a M. N. Múzeumban 108, 154.
Könyvtárnoki kongresszus. L. Páris, Strassburg. — tanfolyam a M. N. Múzeum ktárában 154, 404.
Könyvtárnokok, Német — egyesületének gyűlései 335, 336.
Körmöczbánya 419.
Körmöczi János benczés apát 93.
Kőröshegy 265.
Körösy József 157, 203, 319.
Köteles példányok 188, 190, 298, 308, 403, 417, 418. — a főügyészségeknél 205, 401, 403, 417, 418. — a M. N. Múzeum ktárában 71—73, 155, 156, 158, 162, 198—200, 311—313, 389, 390, 417. — a M. T. Akadémia ktárában 202.
Kötzschke és Lamprecht czég 319.
Közalapítványi ügyigazgatóság, M. kir. — 199.
Közoktatásügyi minisztérium, Franczia — 71, 156. Olasz — 157.
Kövesligethy Radó 319.
Kraft Gáspár bécsi knyomtató 174.
Krakó 74, 113, 114, 125, 317. —i Czartorisky ktár 82. —i Jagelló egyetem 28, 319; i ktár 125. —i tud Akadémia 157, 199.
Krancz Gottlob 271.
Krausz Sámuel 112.
Krayzell Aurél 320. — Aurélné 320.
Krenner József 107, 193, 197.
Krisztus kínszenvedése, zsoltárok . . . és Jób könyvéből, XVI. sz.-i kézirat 262.
Kromberger Jakab 91.
Krompachi Lőrincz, Memoriale vitae S. Martini 95.
Kropf Lajos 109.
Krupec S. 157.
Kubinyi Ágoston 223.
Kudora Károly 316.
Kulbert János és Lajos János, Assertiones ex universa philosophia (Nagyvárad, 1777.) 372. L. Jánosi József.
Kulcsár György 179.
Kulpi cs. czímerlevele (1443.) 391.
Kumlik Emil 193.
Kuncz Adolf 195. 197.
Kurczinszki Pál 61.
Kusaly 265.
Kutschera József 157.
Kübling József budai könyvkötő 60.
Küküllei János 118.
Kys Péter 421.
Kyster Ander 360, 362.

Labaud »L' imprimerie en France an XV. siécle« cz. értekezése 90.
»La Bibliofilia« 100, 215, 329.
Lactantius Firmianus 344.
Laebai Mihály benczés apát 93.
La Fontaine Henry 185, 188, 189.
Laibachi tart. főnöksége, Ferenczrendiek — 156.
Lajos (XIV.) franczia király 231. — (XV.) franczia király 231. — (XVI.) franczia király 231. — (Nagy) m. kir. 118. — (II.) m. kir. 346, 347.
Lajos János és Molnár József, Assertiones theologica (Nagyvárad, 1780.) 374. — L. Jánosi József, Kulbert János.
Lakatos Simon czímerlevele (1668.) 392.
»La mistica teologia del' amore-divino«, XV. sz.-i kézirat 261.

Lampe, Historia Ecclesiae Ref. in Hung. et Trans. (1728.) 171, 280.
Lampel Róbert-féle könyvkiadó hivatal 71, 157.
Lamprecht és Kötzschke czég 319.
Landerer Ferencz kassai könyvnyomtató 380.
Landerer János Mihály pesti könyvnyomtató 56. — János Sebestyén budai könyvnyomtató 54, 55. — János Sebestyénné 54. — Katalin budai könyvnyomtató 55. — Lajos 1—6. 8, 14, 16—18 — Lipót Ferencz budai könynyomtató 55, 59.
Lang János L. Laudatio.
Lascaris, Constantinus, De nomine ac dignitate Despotae epistola 22.
Lasko, Oswaldus de — 264.
Lasky Jeromos 273.
Latieule 304.
Latinovics Géza 193.
Laudatio funebris Johannis Lang, (Lőcse, 1647.) 390.
Laudes Dominicales de sanctis, XV. sz.-i kézirat 48.
Lauffenbach János és Bagits József, Tentamen publicum (Nagyvárad, 1778.) 373. L. Jósa György.
Launovus cs. ltára a M. N. Múzeum ltárában 393.
Lauro László 277.
Lausannei egyetem 319.
Lautensack 175.
Lavaña, Juan, Notas al nobilitacio del Conde Pedro de Portugal 22.
Laxierkalender 1457. 89.
Láng Lajos 319.
Lány Dániel galgóczi prédikátor 335.
László (IV.) m. kir. 405. — (V.) m. kir. 63, 64. — siklósi várnagy 123.
Lázár Antal 274. — Béla 319. — György 193. — János gr. 271, 273.
Le arme overo insigne di tutti li nobili ... città la Venetia (Velencze, 1596.) 340.
»Le Bibliographe Moderne« 101, 215, 308, 329, 412.
Lechter Melichar 246.
Lee Sidney 136, 298.
Le Gascon-féle kötések 353, 354.
Legenda Sanctae Catherinae de Senis, XV. sz.-i kézirat 34.
Leibiczi Márton benczés apát 92, 93, 95.
Leitgel Imre 389.
Lellis, Carlo de — Discorsi delle famigle nobili Napolitane 22.
Lembergi egyetemi ktár 320.
Lengyel Dánielné, Özv. — 159.
Leó (X.) pápa 264.
Leó-társaság 94.
Leoben 32.
»Leopoldina« szerk. 318.
Leudischid György 27.
Leuenclavius 23.
Levéltárak: Autun város ltára 304. Bécsi áll. ltár 346; cs. és kir. titkos ltár 23; cs. kir. hadügyi ltár 317. Biharmegye ltára 368, 381, 385, 391. Budapesti ltárak L. Budapest. Családi ltárak a M. N. Múzeum ktárában 74, 162, 164, 165, 201, 314, 392, 393. Bárány (Rendesi) 164. Berényi gr. 201. Bethen gr. 393. Eszterházy gr. 393. Forgách gr. 164. Görgei 73, 164. Launovus 393. Lippich (Korongi) 201. Lipthay (Kisfaludi br.) 392, 393. Melczer 74, 165, 201, 314, 392. Molcsiczky 393. Radák br. 393. Rajky 393. Szent-Iványi 74, 164, 201. Széchényi gr. 164. Szirmay 164. 165, 314, 392. Tallián 74, 165, 201, 314. Thaly 164. Tihanyi 74, 165, 201, 314, 393. Török (Telekesi) 164. Darmstadti ltár 87. Kassai városi ltár 67, 422. Klobusiczky gr. ltára 163, 164. Marburgi városi ltár 320. Múzeum, M. N. — ltára 73, 74, 162—165, 200, 201, 313, 314, 391—393, 420. Nagyszebeni nemz. ltár 292, 296. Nagyváradi papnevelő intézet ltára 364. 370, 384; püspökségi ltár 364, 381.

Orsz. ltár, Magyar — 114, 150, 153, 193, 197, 391. Párisi nemz. ltár 308. Velenczei áll. ltár 23, 346. Wesselényi ltár 204. Zay-ugróczi ltár 62. Zágrábi horát-szlavon-dalmát orsz. ltár 72, 157.
Leyden 282. —i egyetemi ktár 320.
Leyrer József pesti könyvkereskedő 58.
Liber generationis Jesu Christi, XV. sz.-i kézirat 41.
Liber hymnorum, XV. sz.-i kézirat 48.
Liber miraculorum beatae Mariae Virginis, XV. sz.-i kézirat 46.
Liberia köztársaság 326.
Lichtenwald, Johannes de — 40.
Lieblicher Ehren-Schall (Buda, 1728.) 54.
Liebner Samu 203.
Lignano, Johannes de — 26.
Lillei egyetemi ktár 320.
Limousin 188.
Linczi Museum Francisco-Carolinum 157, 389.
Lindauer János pesti könyvkereskedő 58.
Linde 88.
Lipcse 84, 87, 92, 209, 319. —i Buchgewerbeum 410. -i egyetemi ktár 82, 320.
Lipcsey Ádám 193.
Lipót (I.) m. kir. 74, 93, 162, 289. 292. — (II.) m. kir. 273.
Lippich (Korongi) cs. ltára a M. N. Múzeum ltárában 201.
Lippich Elek 193, 197, 200. — István czímerlevele (1608.) 201. — Gusztáv 193.
Lithay (Kisfaludy br.) cs. ltára a M. N. Múzeum ltárában 392, 393.
Lithay Frigyes br. 392.
Liptó 265.
Lira, Nicolaus de — 44.
Liszt Ferencz kéziratai és levelei a M. N. Múzeum ktárában 160, 199.
London 319. —i bibliografiai konferenczia (1897.) 108, 219, 220, 297. — British Múzeum 135; ktára 221, 300. — orvosi intézet ktára 304.
Lorántffi Zsuzsánna 283.
Lorck Károly 282. — »Handbuch der Geschichte der Buchdruckerkunst« cz. munkája 282.
Lorentz Simon 271.
Lorienti vár. ktár 302.
Losoncz 333. —i városi közktár 333.
Losonczy Lajos 157, 319.
Loyola Ignácz 271.
Lóczy Lajos 157.
Löbl Mátyás 162, 163.
Lőcse 28, 42, 50, 158, 259, 260, 276, 312, 390. -i bélpoklosok menedékháza 40, 46, 49. -i könyvkötő czéh 67. —i Szent György kápolna 41, 259. —i Szent Jakab egyház 27. —i Szent Miklós és Szent Katalin kápolna 46.
Lőcsei Jakab, Sermo in festo Angelorum XV. sz.-i kézirat 95.
Löw Immanuel 71, 156, 319.
Luca, Ptolomaeus de — Genealogia regum Siciliae 22.
Luccari 23.
Lucius János 23.
Lucta inter rationem et conscientiam de saepe, XV. sz.-i kézirat 39.
Lukas Ferencz Károly 319.
»Luna« (1836.) 161.
Lunstedt Bernhard 185, 298, 304; Aperçu de la principale littérature bibliographique de la Suède (Stockholm, 1900.) 185.
Luxembourg 298, 326.
Lübecki múzeum igazgatósága 157.
Lüneburg 287.
Lyon 68, 90. —i egyetem 319. —i ktárak 107.

Macdonald család 356.
Madagascar 187.
Madách Imre 251.
Maddalena E. 72, 157, 319.
Magas fenyőfa társ. 157.
Magnus P. 371.
Magyar Balázs 122.
»Magyar Gyermekbarát« (1844.) 161.
»Magyar Ipar« szerk. 318.

»Magyar Iparművészet« 252, 318.
»Magyar Könyvészet« 188.
»Magyar Műkincsek« 252.
»Magyar Nemzet« szerk. 318.
»Magyar Nemzetgazda« szerk. 318.
»Magyar Nyomdászat« szerk. 157.
»Magyar Nyomdászok Évkönyve« (Budapest, 1901.) 212.
»Magyarország és a Nagyvilág« 170.
Magyarországi Bálint 113, 114. — Miklós kézirata a M. N. Múzeum ktárában 159.
Magyar-Óvár 171.
»Magyar Paedagogia« szerk. 318.
»Magyar Sion« szerk. 318.
»Magyar Szemle« szerk. 318.
Magyar theologusok dissertatiói a bécsi skót zárda ktárában 96.
»Magyar-Zsidó Szemle« szerk. 313.
Mai Henrik és fia antiquár czég 312.
Mainz 36, 84, 85, 89, 334, 409, 410. —i egyház 87. —i Gutenberg múzeum 334.
Mainzi János 91.
Maire Albert »La Bibliothèque et l'hygiène du livre« cz. műve 220.
Majoli Tamás 353.
Malhitz István 271.
Mandl Bernát 199.
Manuale, XVI, sz.-i kézirat 265.
Manzador Pius 273.
Marano 346.
Marburg 319. —i egyetemi ktár 320.
Marchesius, De Neapolitanis familiis 22.
Marckwald strassburgi könyvtárnok 335.
Marescalcus Lajos 338, 340, 345, 347.
Margalits Ede 199, 319.
Margit, Árpádházi Boldog — 273, 274, 276.
Marienwerder, Johannes, Expositio simboli apostolici, XV. sz.-i kézirat 26.
Marino Sanuto 346, 347. — Diáriumai 346, 347.
Marmontel 271.
Marokkó 251.
Marosvásárhely 264, 276, 279, 393. — i ev. ref. kollégium 199. —i kereskedelmi és iparkamara 318.
Marra, Ferrante, Discorsi delle famiglie imparentate colla casu della Marra 22.
Marseillei tud. fakultás ktára 309.
Martersteig 110.
Martin Henry 183, 298, 303.; »Histoire de la bibliothèque de l' Arsenal« cz. munkája 108. — János pesti könyvkötő 62. — Károly pesti könyvkötő 61.
Martinuzzi György 273.
Martonfy Antal 271.
Marzi Demetrio, »I tipografi tedeschi in Italia durante il secolo XV.« cz. értekezése 91.
Mason 240.
Massai Eulália 177.
Massarenti Marcello 157.
Massero Ferencz 347.
Massini Péter római könyvnyomtató 91.
Masure 185.
Materna János 421. — »De testamentaria dispositione« cz. értekezése 421.
Matica srpska Ujvidéken 72, 157.
Matolcsi János 203.
Matthiae Corvini epistolae, XVIII. sz.-i kézirat 96.
Mausz János pesti könyvkötő 61.
Mavor James 298.
Mayer Antal, Wiens Buchdrucker-geschichte 172. 174, 175. — Benedek pesti könyvkötő 61.
Mayor John 311.
Mayr Aurél 319.
Mazanetz Jánosné, özv. 401.
Mazarin, Galerie — a párisi nemzeti ktárban 301.
Mágócsi Gáspár 177.
Mánuel portugál király 91.
Mária Krisztina főherczegnő levele (1618.) a M. N. Múzeum ktárában 73, 163.
Márk (Szt,) ktár Velenczében 23.
Márki Sándor 72, 157, 170, 203, 319, 389.
Márkus Géza 357.

Mármaros-Sziget 199, 419. —i ev. ref. főiskola 333, 418.; ktára 333.
Márton (V.) pápa 33, 43.
Márton Jenő 193.
Mártonffy Imre 311.
Márványozott papír 361.
Máté Sándor 315, 316.
Mátyás (I.) m. kir. 29, 81, 93, 96, 109, 121, 131, 257, 277, 302, 310, 338, 346, 348, 351, 353.; ktára 302. — (II.) m. kir. 201.
Máttyás György 292.
Mähren 320.
Mäser-lemezek 145.
Mederus Péter, Oriatiuncula de Corona pro ordine habita 420.
Medgyes 264, 265.
Medgyesi Pál 285, 384, 385.; »Hármas jajj« cz. könyve 292.; »Praxis pictatis« cz. könyve 292. — Pálné 385.
Mediciek 131.
Meditationes, XV. sz.-i kézirat 38.
Meffret, Sermones alias hortulus reginae, XV. sz.-i kézirat 26.
Melbournei egyetem 319.
Melczer cs. ltára a M. N. Múzeum ktárában 74, 165, 201, 314, 392.
Melki benczések 92.
Melki Orbán bécsi egyetemi rektor 93.
Meliboeus, XV. sz.-i kézirat 37.
Melich János 154, 168, 416.
Melius Péter 172, 173, 178, 179, 182. — Jób könyvének fordítása 172, 173. — Szent Jánosnak tött jelenésnek ... magyarázása (Nagyvárad, 1568.) 178.
Memmo Marco Antonio velenczei doge 273.
Mendelsohn levelei a M. N. Múzeum ktárában 160.
Mendoza de Salazar, Pedro, Origen de las dignidades seglares de Castilla y Leon 22.
Menzel 234.
Meonius F. 371.
Merck E. 319.
Merse István L. Szinnyey.
Merula György 109.
Messendorfer József budai könyvkötő 60.
Meszes-Györök 196.
Meszélyi Gyula 319.
Metastasio 221, 370.
Meteorologiai és földmágnességi intézet, Orsz. — 157, 199, 311, 318.
Metszés 350.
Mexico 298.
Mezőgazdasági múzeum, M. kir. — 193.
Mérnök és építész-egylet, Magyar — 318, 401.
Mészáros Solanus 366.
Michalek Manó 389.
Migazzi Kristóf gr. püspök 273.
Migne patrologiája 343—345.
Mihalik József 418.
Mihalóczi György 371, 374.
Mihálcz István, Gelenczi — 271, 370.
Mihályi János 199.
Mihlheim Samu 72, 157.
Miklós ostiai és velletrei püspök 34. — (V.) pápa 96.
Miklósi József. L. Kisfaludi Ferencz.
Mikó Gyula 162. — Imre 268, 276.
Miksa m. kir. 74.
Milanói societa svizzu di Beneficenza 318.
Milcher Mátyás budai könyvárus 115, 124.
Milchsack Gusztáv »Rövid fejtegetés ... a kéziratok lapszéleiről ...« cz. értekezése 335.
Milhofer Izidor 199. — Sándor 157, 319.
Milledoni Antonio 271.
Miller, Epitome vicissitudinum urbis Budensis 59. — Jakab Ferdinánd 371, 385.; »Fragmenta veteris typographiae Magno Varadiensis« (1803.) cz. műve 171, 179, 280.
Milton 221.
Minerva, Magyar — 110.
Miniszterium, Magyar — hivatalos kiadványai (1848—49.) 163.
Misekönyv kéziratok a gyulafehérvári Batthány ktárban 25, 26.
Misell Jakab 316.
Miskolcz 389, 421, 422. —i ág. ev. egy.

ház nyilv. közkönyvtára 334. —i keresk. és iparkamara 157, 318. —i múzeum 333.
Mitikovics Tódor és Sebestyén Péter, Assertiones scripturisticae (Nagyvárad, 1777.) 372. L. Steiner András.
Moch 188.
Mocsáry Miklós, Hogyan bánjunk könyveinkkel? (Ungvár, 1899.) 406.
Modus legendi abbreviaturas utriusque iuris, XV. sz-i kézirat 46.
Mohács 419.
Molecz Béla 72, 157, 319.
Molina Gonçalo de — Historia de la Nobleza de Andaluzia 22.
Molino Francesco veleenzei doge 273.
Molnár Albert, Szenczi — 68, 122.; Bibliája 68.; Cathecismusa 292.; »Dávid király és a próféták százötven zsoltára« cz. műve 292.; »Psalterium Hungaricum«-ja 292. 385—388.; Gergely, Elementa grammaticae laninae 54. L. Nemiró Tamás — János 271.; »Bihardiószegi ev. ref. egyház múltja és jelenje« cz. műve 384. — Ker. János 271. — József L. Lajos János.
Molcsiczky cs. ltára a M. N. Múzeum ltárában 393.
Monaco 298, 326.
Monaldi, Pietro, Istorie delle famiglie Fiorentine 22.
Montserrati kolostor 91.
Morbihan ktár Lorientben 302.
Mor Maximilián gr. 271.
Morgenthal János 271.
Morris William 110, 134—136, 140, 227, 236—240, 354, 355, 362.
»Morte d' Arthur« 241.
Mortet Ch. 305, 308, 309.
Morus Tamás 238.
Morva (folyó) 121.
Morva orsz. kormány 317.
Moser Kolo 246, 357.
Mossóczy Gábor pesti könyvkötő 61.
Mourlon 186.
Mucha 248.
Munkás ktárak, Magyarországi — 196
Muray Miklós 273.
Murád (III.) török szultán 63.
Murbeck József pesti könyvkötő 60. — Józsefné 60.
Múzeum, M. Nemz. — állattára 193, 197, — ásványtára 193, 197. — irodája 311. — néprajzi tára 193, 197. — növénytára 197. — régiségtára 197.
Múzeum, M. Nemz. — ktára 2, 71—74, 96, 107. 108, 150—169, 183, 193. 197—201, 219, 223. 311—314, 318, 335, 340, 387, 389—393, 401, 404, 416, 417. Abonyi Lajos levele a —ban 200. Ajándékozások a — számára 71—73, 156—159, 161—164, 198—200, 311—313. 389—391. Albrechtsberger kéziratai a —ban 160. Amade László br. kéziratai a —ban 160. Anna főherczegnő levele (1522.) a —ban 163. — Apostagi Graduál a —ban 159, 387. Aprónyomtatványok a —ban 71, 151, 152, 155, 198, 311, 389. — Arab nyomtatványok a —ban 151. — Arany János levelei a —ban 200. Árpádkori oklevelek a —ban 74. 164. Barabás Miklós levele a —ban 200. Beethoven kéziratai és levelei a —ban 160. Bem József levelei a —ban 163. Beniczky Péter Rhythmusai a —ban 159. Beythe Énekeskönyve a—ban 158. Brodarics István levele (1524.) a —ban 163. Budai Krónika a —ban 80, 82. Canisius »Keresztény tudománynak rövid summája« cz. műve a—ban 312. Cantus Catholici a —ban 158. »Catechismus, Der kleine — Lutheri« a —ban 158. Chinai nyomtatványok a —ban 151. Cyrill (Szent) »Thesaurus adversus haereticos« cz. munkája a —ban 340. — családi ltárai 74, 162, 164, 165, 201, 314, 392, 393. Czéhiratok a —ban 313. Czímereslevelek és nemesi iratok a —ban 73, 74, 164, 165, 201, 314, 391, 392.; katalogusa 165, 314.

Damjanich János levelei a —ban 163. Dante Divina comediája a —ban 153. Deák Ferencz levele a —ban 163. Diabelli kéziratai a —ban 160, Dickens levelei a —ban 160. Doppler kéziratai a —ban 160. Dunyov István ezredes levelezése a —ban 314, 392. Duplumok a —ban 152. Egressy Gábor kéziratai és levelei a —ban 223, 312, 313, 390. Egyházi ordo és directorium a —ban 151. Egyházi schematismusok a —ban 151. Esterházy Dániel gr. tábori levelezőkönyve a —ban 160. Felvinczi György »De conservanda bona valetudine« cz. műve a —ban 158. Ferencz Károly főherczeg irata József nádorhoz a —ban 201. Fényképmásolatok a —ban 73, 74, 159, 164, 313, 314. Franco Giacomo »Teatro delle piu moderne imprese de guerra nell' Ungheria« cz. műve a —ban 158. Gabelmann »Monomachiae Hungari-Turcicae carminum libri« cz. műve a —ban 158. Garibaldi levelei a —ban 160. Gerardus »Hungariae ad omnes S. R. Imp. ordines supplex oratio« cz. műve a —ban 158. Glinka kéziratai a —ban 160. Görgey Arthur levelei a —ban 163. Guyon Richárd levelei a M. N. Múzeum ltárában 163. Győrffy Iván kéziratai a —ban 72, 200. Hajnóczy József ktára a —ban 151. Haydn levelei a —ban 160. Haynald Lajos kéziratai a —ban 72, 160. Helfy Ignácz levelei a —ban 314. Herman Dávid »Protocollum actorum publicorum status ecclesiae Saxonum in Transsylvania« cz. kézirata a —ban 271. Hírlaposztály a —ban 73, 161, 162, 200, 313, 390, 391. »Historia az Valter királyról a —ban 312. Hodosy »Őrálló toronyban helyeztetett vigyázó« cz. műve a —ban 312. Holló Zsigmond-féle iratok a —ban 162, 164. Horvát Árpád ktára a —ban. 152. Hutter »A szentírásbeli hitünk ágainak összeszedése« cz. műve a —ban 158. Ihász Dániel levelei a —ban 314. — irodalmi levelestára 2, 72, 108, 159—161, 199, 200, 312, 313, 390. Iskolai drámák a —ban 151. Iskolai értesítők a —ban 151. Jókai Mór kéziratai a —ban 72, 160. Jósika Miklós levele a —ban 313. Jurisics Miklós levele (1537.) a —ban 73, 163. Kézirattári osztály a —ban 70, 72, 108, 159—161, 199, 200, 222, 312, 313, 390. Kisfaludy Sándor ktára a —ban 151.; levelei a —ban 313. Klapka György levelei a —ban 314. Klobusiczky gr.-féle levéltári anyag a —ban 163, 164, 201. Koburg Ferdinánd herczeg gyermekeinek levelei a —ban 313. Kossuth iratai és levelei a —ban 2, 74, 164, 314, 392.; »János Finnlandnak herczege« cz. színmű fordítása a —ban 160.; ktára a —ban 151. Kölcsey Ferencz kéziratai a —ban 72, 160. Könyvtári előadások a —ban 108, 154. Könyvtárnoki tanfolyam a —ban 154. Köteles példányok a —ban 71—73. 155, 156, 158, 162, 198—200, 311—313, 389, 417. »Laudatis funebris Johannis Lang« a —ban 390. Levéltári osztály a —ban 73, 74, 162—165, 200, 201, 313, 314, 391—393. 420. Liszt Ferencz kéziratai és levelei a —ban 160, 199. Magyarországi Miklós kézirata a —ban 159. Mária Krisztina főherczegnő levele (1618.) a —ban 73, 163. Mendelsohn levele a —ban 160. Minisztérium, Magyar — hivatalos kiadványai (1848—49.) a —ban 163. Művészek és műbarátok levelei, Magyar — a —ban 200. Nyomtatványi osztály a —ban 71, 72. 150—152, 155—159, 198, 199. 311, 312, 389, 390. Olasz légio iratai a —ban 314, 392. — olvasóterme 155, 158. Ordódy »Columba laureata«

cz. műve a —ban 158. Örmény nyomtatványok a —ban 151. Pathai István levele a —ban 70. Pecsétlenyomatok a —ban 164, 314, 392. Perzsa nyomtatványok a —ban 151. Petőfi Sándor kéziratai a —ban 159. Podmaniczky Frigyes br. naplója a —ban 200. Pozsony város levelezési és számadásai a —ban 73, 163. Pozsonyi Sándor gyűjteménye a —ban 74, 150, 152, 153, 159, 160, 162—164. Pulszky Ferencz levelezése a —ban 153, 160, 199, 312, 314. Pyrker László kéziratai a —ban 72, 160. Rajasich patriarcha memoranduma a —ban 163, Revizió a —ban 150—152. Rudolf trónörökös levele a —ban 163. Salamon Ferencz kéziratai a —ban 72, 200. Sambucus János kéziratai a ban 72, 160. Schweiger Salamon konstantinápolyi és jeruzsálemi útja a —ban 96. Serpilius Sabaunes »Postorum fraternitas« cz. műve a —ban 390. Spilenberger Sámuel »pestis Alexiacus« cz. műve a —ban 390. Szabadságharczra von. gyűjtemény a —ban 73, 74, 151, 162, 163, 200, 201, 312—314, 390—392.; katalógusa 314, 392. Szalay László tudósításai a frankfurti birodalmi gyűlésről a —ban 163. Szilágyi Dezső levelei a —ban 391. Temesvári Pelbárt »Stellariuma« a —ban 157. Tetra evangelion a —ban 158. tisztviselőinek irodalmi működése 155, 165—169. Történeti arczképek a —ban 199. Tranquillus Andronicus kézirata Gritti Lajosról a —ban 159. Tunyogi gyűjtemény a —ban 74, 201, 392. Türr István levelei a —ban 314. Ulászló [II.] m. kir. cseh nyelvü oklevele a —ban 163. Véghely Dezső gyűjteménye a —ban 160—162, 164. Vizsolyi bibliai töredéke a —ban 312. Vörös Antal-féle gyűjtemény a —ban 392. Werner kéziratai a —ban 160. Weszelin Pál »Oktató és vigaszló praedikátiók« cz. műve a —ban 158. Zenemű kéziratok a —ban 160. Zsigmond király adománylevele (1392.) a —ban 163.; supplicatiója (1435.) a —ban 163.

Múzeum- és ktár-bizottság, Orsz. — 191—197, 312, 318. — jelentése 192.

Múzeumok- és ktárak orsz. tanácsa 191, 192, 197, 198, 219, 335, 404, 418, 419.

Műbarátok köre 311.

»Műcsarnok« 108, 318.

Mühlbach, Stephanus — de Judenburga 45.

Mühlbeck Károly 250.

Műkertészek, Magyar — egyesülete 199.

Müller Adolf 312. — Anna 61. — Antal pesti könyvkötő 62. — Jakab pesti könyvkötő 61. — József pesti könyvkötő 62. — Mátyás 273.

München 71, 135, 143, 156, 320. —i kir. ktár 320. —i rendszer 221.

Müntz Eugène 303.

Művészek és műbarátok levelei, Magyar — a M. N. Múzeum ktárában 108, 200.

Nadányi János »Kerti dolgoknak leírása« cz. könyve 292.

Nagy-Atád 419.

Nagy-Bánkai Mátyás 62. — éneke Hunyadi Janosról 62—64.

Nagybánya 265, 421. —i múzeum-egyesület 333. —i városi múzeum ktára 333.

Nagyenyedi Bethlen-főiskola 193, 194, 293, 319, 418. — ktára 179, 280.

Nagy György L. Sebestyén Péter. István, Győri — 111.; »Exercitationes historico-criticae in utrumque Samaritanorum Pentateuchum« (Wittenberg, 1756.) cz. könyve 111. — Iván, Magyarország családai 56. János, Sárdi — 288. Lázár 357. — Sándor 357. — Szabó Ferencz 271.

Nagy-Szeben 171, 279, 288, 290, 419. —i Bruckenthal-múzeum 194. —i erdély-

honismertető egyesület 157. —i kápolnai ktár 420. —i nemz. ltár 292, 296.
Nagy-Szombat 62, 158, 312, 365.
Nagyvárad 170—182, 199, 257, 268, 270—296, 364—386. —i Biblia 282—290. —i egyházmegye 364, 370. —i jogakadémia 170, 319, 386. —i kapuczinus zárda 367, 368. ; ktára 367, 368. —i káptalan 268. —i konvent 366, 368. —i nyomdászat története 170—182, 280—296, 364—386. —i papnevelő intézet 364, 365, 367, 372—374, 380—385. ; ktára 366, 368. ; ltára 364, 370, 384. ; nyomdája 364—386. —i püspök főgymnasium 372, 373, 385. —i püspökségi zárda 366. ; ktára 366. ; ltára 364, 381. —i Szigligeti társaság 334, 419.
Naményi Lajos 170, 280, 364, 389.
Nani 21
Náday Ferencz 311.
Námésztó 419.
Nádorfehérvár 63, 95, 257.
Nápoly 20, 21, 91, 320, 339. —i nemzeti ktár 20.
Nebraskai egyetem 319.
Nedeczky András 273.
Nedelisty 179, 181.
Nemanja 20, 23.
Nemesinus Alexandrinus 338.
Neményi Imre 157, 319.
Nemiró Tamás, Balogh Mihály és Molnár Gergely, Selectae propositiones ex metaphysica (Nagyvárad, 1780.) 374.
Nemzeti Kaszinó 161, 313.
Neogrády Antal 250.
Neoplatonikus bölcsészeti iskola 344.
»Neue Freie Presse« 161.
Neumajer Ferencz, Okosok hite (Nagyvárad, 1769.) 370.
Neville Mary 253.
New E. H. 231.
New-York 134. —i egyetem 319. —i nyilv. ktár 318.
Négyesy Lászlóné 72, 157.
Német könyvtárnokok egyesületének gyülései 335, 336.
Német lovagrend 26, 271. — kiváltságai 1216—1500. 276.
Németh János, Memoria Typographiarum Hung. et Trans. (1818.) 170, 179, 292.
Némethy Géza 319. — Lajos 52. ; »Adatok a festészet történetéhez Budapesten a XVII—XVIII. sz.-ban« cz. műve 53. ; »Az 1686. évi visszafoglalás után Budán maradt törökök« cz. műve 53.
»Népbarát« (1848.) 161.
Népktárak, Dániai — 302. Magyarországi — 196, 334, 418, 419.
Néprajzi társulat, Magyar — 157, 193, 199.
Nicholson William 243, 247, 355.
Nicolaus de Hungaria L. Magyarországi Miklós.
Niello-lenyomat 233.
Niessen Miksa 319.
Nikolsburg 320.
»Norddeutsche Allgemeine Zeitung« 161.
Norvég kir. kormány 157, 317. — meteorologiai intézet 318.
Norwegian North-Atlantic Expedition 318.
Nottenstein János György budai könyvnyomtató 54. Veronika, özv. — budai könyvnyomtató 55.
»Nouvelle Bibliopolis« 248.
Novák László 212.
Novissima officia sanctorum (Nagyvárad, 1775.) 372.
»Novae Vrenja« 161.
Nudow J. F. budai könyvkereskedő 57.
Nürnberg 87, 233.
Nyáry István 256.
»Nyelvőr, Magyar —« 318.
Nyelvemléktár, Magyar — 262, 277.
Nyerges Ádám, Kapronczai — 132.
Nyéki Vörös Mátyás L. Vörös Mátyás.
Nyiregyházai törvényhatósági ktár 417.
Nyitra 62, 319. — vmegye 313.
Nyomdák, Hazai — változásai 224. 336. 422.

Nyomdászok Budán és Pesten a XVII—XVIII. sz.-ban 53—57.
Nyomtatvány, Legkisebb régi magyarországi — 158.
Nyomtatványi osztály a M. N. Múzeum ktárában 71, 72, 150—152, 155—159, 198, 199, 311, 312, 389, 390.

Ochsenhauseni János benczés apát 93.
Ocskay Antal, Lipsanologia de sacris reliquiis 96.
Odkolck Ágoston 319.
Ó-gyallai csillagda 318.
Olasz kir. kormány 317. — légió iratai a M. N. Múzeum ktárában 314, 392.
Oláh-féle ktár 333.
Olbrich 246.
Olschi Leo 72, 157, 159.
Oltványi Pál 157.
Olvasóterem a M. N. Múzeum ktárában 155, 158.
Onderliczka Nep. János 271.
Opitius Józsua 271.
Oppenheim 172.
Oppenweyler János 93.
Ó-Radna 419.
Orbán (VIII.) pápa 273.
Orbán Ferencz 271.
Orbini Mauro 23.
Ordódy, Columba laureata (Nagyszombat) 1695.) 158.
Orient Gyula 203.
Orkonyi Ede 72, 157.
Ornithologiai központ, Magyar — 203. 389.
Orosz Endre 72, 157.
»Ország-Világ« szerk. 318.
Országos Kaszinó 161.
Országos Képtár 107, 197, 318.
Orsz. ltár, Magyar — 114, 150, 153. 193, 197.
Orvosegylet, Kir. — 194, 318.
Orvosi könyvkiadó társulat, Magyar — 203, 207.
Osztrák cs. kir. kormány 317. — magyar bank bécsi igazgatósága 157. — statisztikai hivatal 318.
»Osztrák-magyar monarchia írásban és képben« 251.
Otlet Pál 188, 189.
Otrokocsi Fóris Ferencz L. Fóris Ferencz.
Otthon-kör Bpesten 193.
Ottoboni Pietro bibornok 273.
Óváry Lipót 193, 313.
Oxford 134.
Ozora 265.
»Öreg ABC« (1848.) 161.
Örmény nyomtatványok a M. N. Múzeum ktárában 151.
»Österr.-ung. Revue« szerk. 157, 335.
Ötvös Ágoston 268, 276.

Pacificus, Fr., Metaphisica conscripta, XVIII. sz-i kézirat 96.
Pakos 264, 265.
Paksi Lajos, Florilegium (Komárom,) 1740.) 365.
Palestina 122.
Pallantus Imre 30.
Pallas r. t. kiadóhivatala 74, 157. — Nagy Lexicona 54—57, 178, 292.
Palliopoli Emil 319.
Palmart Lambert valenciai könyvnyomtató 91.
Palota 265.
»Pan« 246.
Panian Viktorné, özv. — 157.
Pannarz és Schweinheim-féle római nyomda 81, 91, 132.
Pannonhalmi benedekrendi ktár 298, 302.
Pannoniai Ambrus benczés prior 93.
Papírkötések 354.
Papst József budai könyvkötő 59.
Paragino János 58. — Károly Jacelli 58.
Parisien, Anselme, Histoire genealogique de la maison Royale de France 22.
Parodina 121.
Parva postilla epistolarum Dominicalium hiemalium, XV. sz-i kézirat 46.
Pasqualigo Péter 345.

Passau 158.
Passio Domini Nostri, XV. sz-i kézirat 261.
Passio Jesu Christi sermones, XV. sz-i kézirat 35.
Paszlavszky József 193.
Patachich Ádám 371. — Boldizsár br. 277. — József, Die Burger Pesth's in der Vorzeit und Gegenwart 55—61.
Pataki István 271, 293. — Sámuel és Jánosi József »Theses iuridicae« cz. műve (Nagyvárad, 1777.) 372. L. Ágoston Ferencz.
Pataky László 251.
Pater Pál 271.
Pathai István 69, 70. — »Amaz het feiew . . . parázna Babillonnak . . . tüköre« cz. munkája 69, 70.
Patzkó Ágoston pesti könyvnyomtató 57. — Ferencz pesti könyvnyomtató 57. — Ferencz József pesti könyvnyomtató 57.
Pauer Mihály pesti könyvkereskedő 58.
Pauler Gyula 193, 194, 197.
Pavlovszky Alajos 145.
Pál, Remete Szent — 113—124.
Pálfi Márton 157, 319.
Pálos-rend évkönyvei (Bécs, 1663.) 113, 114.
Pápa 70, 265, 404. —i ág. hitv. ev. püspökség 82, 157. —i ev. ref főiskolai ktár 404, 405.; nyomda 404. —i Jókai-kör 157.
Páris 71, 90, 107, 131, 154, 156, 183, 198, 231, 299, 300, 319, 320, 343, 345, 407.—i bibliografiai kongresszus (1900.) 107, 154, 183—190, 297—310.; jegyzőkönyve 183. —i école normal superieure 319. —i Institut de France 184.; ktára 187. —i kir. kormánybiztosság 157. —i könyvtárnoki kongresszus (1900.) 154, 183—190.; jegyzőkönyve 183. —i nemz. ktár 82, 107, 297, 300, 301, 307, 310, 320.; galerie Mazarinje 301.; katalogusa 300. —i nemzeti ltár 308. —i nemzetközi kiállítás 154, 184, 199, 205, 310, 316.; japáni osztálya 199.; m. kir. kormánybiztossága 72.; magyar osztályának katalogusa 357. — orvosi akadémia ktára 306. —i societé nouvelle de librairie 318.—i Sorbonne 296.
Páriz-Pápai Ferencz, 222, 283. — Erdélyi Fénikse 283. — Szótára 220.
Pármai kir. ktár 320.
Páth 387.
Pechány Adolf 193, 196.
Pecsétlenyomatok a M. N. Múzeum ktárában 164, 314, 392.
Pedagógiai társaság, Orsz. — 193.
Pellechet Marie 90, 107, 308, 309. — Catalogue general des incunables des bibliotèques publiques (Páris, 1897.) 90, 107.
Pelliçer, Joseph, Justificacion de la Grandeza del Conde de Miranda 22.
Pennell 236, 243.
Pentius, Jacobus — de Leucho 124.
Perentinis, Bartholomeus de — domokos barát 41.
Perez Fernando Ferrari 298.
Perlak 419.
Perneszi Péter címerlevele (1439.) 391.
Persa András budai könyvkötő 55, 59.
Perzsa nyomtatványok a M. N. Múzeum ktárában 151.
Pest 53—62, 96, 111, 115, 223, 233, 264, 375, 376. —i nyomdászok, könyvkereskedők és könyvkötők a XVII—XVIII. sz-ban 53—62. —i pálos templom 54.
»Pester Lloyd« szerk. 318.
»Pesti Hirlap« 1—19, 318.
Pesti János 49.
»Pesti Napló« szerk. 318.
Peténvi Ottó 159.
Petherik Eduárd »A bibliography of Australia and Polynesia« cz. műve 306.
Petőfi Sándor kéziratai a M. N. Múzeum ktárában 159. — költeményeinek képes kiadása 251.
Petrarca 139.

Petrik Géza 111, 365, 367, 369, 370, 377. — »Magyar Bibliographiája« 56, 365—367, 369—371, 377.
Petro Ferencz. L. Ács Bonaventura.
Petrőcz 265.
Petrozsény 419.
Petrus Lombardus, Sententiarum libri, XV. sz-i kézirat 24.
Petschmessing Kristóf 28.
Penker, Georgius, De passione Christi meditationes, XVII. sz-i kézirat 96.
Pécs 419. —i városi múzeum ktára 417. — köteles példányai 417.
Pécsi András pesti könyvkötő 60. — Éva 60.
Péczeli József 220, 221.; ktára 220, 221. — Józsefné, Varjas Katalin 220.
Pénzügyminisztérium, Magyar — 157, 196.
Péterfi Tamás 157.
Pfeffershoven József br. 271.
Pfeifer János 319.
Philadelphia 319.
Philipps angol könyvgyűjtő 337.
Picot Emil 298, 306.
Pietri Francesco, Cronologia della famiglia Carracciola 23.
Pisanus, Bartholomaeus, Summa confessorum de casibus conscientiae, XV. sz-i kézirat 41.
Piskárkosi Szilágy Sámuel. L. Szilágy Sámuel.
Piski 419.
Pissarro Lucien 127.
Pius (II.) pápa 95. — (VI.) pápa 273.
Planctus Anshelmi, XV. sz-i kézirat 39.
Plankett Count 157.
Plantin 132.
Plummer W. Mary 307.
Po', Teresia del — 21.
Podmaniczky Frigyes br. 159. — naplója a M. N. Múzeum ktárában 209.
Podolin 258.
Poffone 58.
Polczmacher János brünni prépost 93, 95.
Poliaco, Johannes de — párisi tanár 34.
Polirer Gáspár 44, 50.
Polk William 319.
Pollajuolo 129.
Polonus, Martinus, Margarita decreti, XV. sz-i kézirat 46.
Polyáncz 265.
Pominoczky Fülöp 267.
Ponczolás 350.
Ponori Thevrewk Emil. L. Thevrewk Emil.
Pope 221.
Porticii scuola di Agricultura 319.
Porzsolt Kálmán 192—197.
Poseni tudomány-barátok társasága 157.
Posta- és távirda vezérigazgatóság 157.
Potsdam 85.
Pozsony 5, 8, 11—13, 34, 57, 220, 233, 279, 312, 319, 333, 375. —i ág. ev. liczeum 193. —i főiskola ktára 406. —i orvos-természettudományi egyesület 157, 390. — város levelezése és számadásai a M. N. Múzeum ktárában 73, 163. —i Toldy-kör ktára 334. —i városi ktár 193, 333, 334, 417.; köteles példányai 417. —i városi múzeum 193.
Pozsonyi Sándor gyűjteménye a M. N. Múzeum ktárában 74, 150, 152, 153, 159, 160, 162—164.
Pór Antal 157, 319.
Practica iuris civilis, XV. sz-i kézirat 31.
Pravsy András czímerlevele (1629.) 392.
Pratt Institute ktára Broocklynban 307.
Pray György 272.
Prágai egyetem 319.; ktára 82. — cs. és kir. ktár 305, 320.
Preces ad usum ecclesiae M.-Varadiensis 368.
Prileszky Pál 272.
»Princesse Ilsés« 248.
Prink Tivadar budai könyvkötő 59.
Proctor Róbert 109.
Propositiones de Jah et Jehova (Nagyvárad, 1568.) 179.
Propositiones ex universa philosophia (Nagyvárad) 374.

»Protestáns egyházi és isk. lap« szerk. 318.
»Protestáns Hetilap« 390.
»Protestáns Közlöny« 293.
»Protestáns Lap« 172.
Prukh Rupert 39.
Prusik Borivoj 305.
Pruzsinszky András 62.
Psalterium l. Zsoltárkönyv.
Pulkern, Petrus — de Schonenberg 52.
Pulszky Ferencz 6. — levelezése a M. N. Múzeum ktárában 153, 160, 199, 312, 314.
Puster Orbán 44.
Puteo, Dominicus de — de Alexandria közjegyző 33. — Julius à — Imperialis gentis Lascaris Genealogia 23.
Putuam Herbert 298.
Püspöky Gráczián 313.
Pyle Howard 244.
Pyrker László kéziratai a M. N. Múzeum ktárában 72, 160.

Quadrius Josephus 272.
»Quanto, The —« 243.
»Quatre fils d' Aymon« 136, 248.
Questionum super libros sententiarum libri, XV. sz.-i kézirat 43.

Radák br. cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ltárában 393.
Radegund 25.
Radisics Jenő 107, 193, 197.
Radnai Mihály 212.
Rados Gusztáv 193.
Raedlitz Mihály 380.
Raffay Ferencz 199.
Ragistyán vár 122.
Ragos Kálmán, Rajkai — 313.
Raich plébános 67.
Raillard, Giacomo, nápolyi knyomtató 20.
Rajasich patriarcha memoranduma a M. N. Múzeum ltárában 163.
Rajky cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ltárában 393.
Rajna 86, 90.
Ranschburg Gusztáv 80. — Viktor, A szerzői jog nemzetközi védelmére alkotott berni egyezmény (Budapest, 1901.) 325—327.
Ranzanus Péter 118. — Epitome rerum Ungaricum (Bécs, 1558.) 175.
Rábai István 385.
Rácz Károly 195, 197.
Rákosi Jenő 193, 195, 198.
Rákóczy Ferencz (II.) 160, 163, 201. — György (I.) erdélyi fejedelem 65, 66, 282, 283, 287, 293, 294. — György (II.) erdélyi fejedelem 273, 276, 281, 282, 293. 294, 296.
Ráth György 157, 162.
Reale accad. dei Lincei 318.
Reesch Ambrus 272.
Regensburg 92, 392.
Regensperger Leonard 35.
Regiensis, Bernardinus — de Marchesinis 47.
Regula fratrum et sororum ordinis praedicatorum, XV. sz.-i kézirat 33.
Regulae alumnorum seminarii cleri iunioris (Nagyvárad) 380.
Regulae iuris canonici, XV. sz.-i kézirat 51.
Regulae sororum, XV. sz.-i kézirat 44.
Regulatio für die Bearbeitung von Manuscripten-Katalogen (Wien, 1895.) 94.
Reiner Ignácz 319. — János 319. — Zsigmond 319.
Reischperg János olmüczi püspök 30.
Reith Menyhért budai könyvkötő 60.
Reizner János 400.
Reliefszerű könyvtáblák 349, 356.
»Religio« szerk. 318.
Remetincz 265.
Rendek István L. Tagen János.
Repertorium iuridicum, XVI. sz.-i kézirat 267.
Resolutio caesareae regiaeque maiestatis Augustanae et Helveticaeque confessioni addictis 368.
Resolutio questionis circa excommunicationem, XV. sz.-i kézirat 96.

Reusnerus, Elias, Genealogiae de familiis imperatorum, regum et principum 23.
Revizió a M. N. Múzeum ktárában 150—152.
»Revue des bibliothèques« 101, 216, 413.
Récsey Viktor 298, 302, 303.
Régi Magyar Könyvtár L. Szabó Károly.
Réthy László 199, 390.
Révai Miklós 371.
Révész Imre 172.
Rhead 355.
Rhédey Ferencz erdélyi fejedelem 287.
Richet dr. 186.
Richter Aladár 203. — Aurél 203. — Elek 193.
Richzeit Arthur 203.
Rickets Charles 230, 243, 249, 252.
Ridemann Péter 272.
Riedl Frigyes 320.
Riessinger Konrád nápolyi könyvnyomtató 91.
Ring Tivadar budai könyvkereskedő 57.
Rintel Géza 356, 357.
Ritterssusius Nicolaus, Exegesis historica genealogica 23. — Genealogiae imperatorum 23.
Riverius 272.
»Rivista Dalmatica« szerk. 199, 318.
»Rivista delle Biblioteche a degli Archivi« 102, 216, 330, 413.
Robert Ulysse 308, 309.
Robinson Charles 144, 243, 245, 255, 355.
Rodánné kassai könyvnyomtató 67.
Rombai Dezső 193.
Rondellus Hieminianus 273.
Rosenthal Jaques 320.
Rosetti 236.
Rossi—Angelini-féle gyűjtemény 163.
Rostgaard Fréderic 304.
Rothmeister József budai könyvkötő 59.
Rotschild ktár Frankfurtban 156, 318, 389.
Rouveyre, Edouard, Connaissances nécessaires à un bibliophile (Páris, 1899—1900.) 407—409.
Rotty Oscar 129.
Rousseau 221.
Rouveyre 209.
Roy Guillaum de — lyoni könyvnyomtató 60.
Royal Society 219.
Royer Ferencz Antal pesti könyvnyomtató 56.
Rozenauer Jámbor János 49.
Rozgonyi Pál L. Szlávi György. — Simon 64.
Róma 33, 91, 115, 157, 275. —i Angelica ktár 115. —i betűk 128, 129. —i collegium Germanico-Hungaricum növendékeinek albuma 274, 275.
Rómer Flóris 53, 171. — A régi Pest (Budapest, 1873.) 53, 55.
Röscher 51.
Rubens 132.
Rudbeck Olaus 272.
Rudolf trónörökös levele a M. N. Múzeum ltárában 163.
Ruede 188.
Ruelle Ch. E. 308.
Rufinus de Cibino 273.
Ruskin 236.
Ruzicska Gyula 203.
Rysselberghe 244.

Sabácz 257.
Sagitarius János könyvnyomtató 336.
Saige Gusztáv 298.
Sailer Farkas 272.
Saimer Péter 272.
Saint Marthe, Histoire genealogique de la maison de France 23.
Sainte-Geneviève ktár 107, 308.
»Salome« 241.
Salamon Ferencz kéziratai a M. N. Múzeum ktárában 72, 200. — Ferenczné 200.
Salazar, Luis de — Historia genealogica de la Casa de Silva 23.
Salomon, Dominicus, domokos barát 47.
Salzburg 279.
Samariensis Henrik 28.

Sambucus János kéziratai a M. N. Múzeum ktárában 72, 160.
Sanct Meinrat legende (1466.) 86.
Sancta Maria, Paulus de — Dialogus, XV. sz.-i kézirat 44.
Sancto Severino, Carolus de — 21.
Sangro, Paolo di — 21.
Sanderson, Cobden 354, 356.
Sanja 317.
Sansovino, Francesco, Origine delle famiglie illusstri d' Italia 23.
Sanz, Marchese Gerolamo Baro de — 273.
Sarenstein, Evirhardus de — német lovagrend nagymestere 26.
Sattler József 244. — Vilmos 272.
»Savoy, The —« 242.
Sawyer James 320.
Sámuel Aladár 203.
Sámuel Rabbi 272.
Sándi György és társai czímerlevele (1437.) 391.
Sándor (IV.) pápa 33. — (V.) pápa 34.
Sándor István Magyar Könyvesháza 179, 416. — József 195. — Miklós 390.
Sántha József, Siposs György, Balogh Mihály és Keresztes András, Tentamen publicum (Nagyvárad, 1780.) 373.
Sánta Ferencz, Simon — 382.
Sárdi Nagy János L. Nagy János.
Sáros vmegye 320.
Sárosi Bella 199.
Sárospatak 265. —i ev. ref. főiskola 193; ktára 68, 406.
Sárvár 171.
Sásvári Gergely, Az szent vallásnak igaz titka (Nagyvárad, 1570.) 179.
»Sbornik« szerk. 318.
Schaedium de praesenti statu fabricarum et manufacturarum (Nagyvárad, 1793.) 377.
Schatzberg János 272.
Schier 109.
Schilberszky Károly 193.
Schiller György 110, 135.
Schilling Lajos 203.
Schmidt János 272.
Schongauer 227.
Schorbach Károly Gutenberg-okmánytára 87.
Schöffer Péter mainzi könyvnyomtató 36, 85,88, 89.
Schöngaui apátság 267.
Schönherr Gyula 72, 107, 108, 154, 155, 157, 166, 198, 416, 419, 421.
Schönwiesner István 272.
Schreiber W. L. »Vorstufen der Tipographie« cz. értekezése 85—87.
»Schul- und Kirchenbote« szerk. 157.
Schulek Vilmos 72, 157.
Schulpe György 157.
Schüpling Ferencz budai könyvkötő 60.
Schwabach írás 131, 135, 136.
Schwarcz Gyula ktára 316. — Ignácz 208.
Schwartz Adolf 212.
Schwarz E. 111. — Lipót 203.
Schwegler Kristóf 273.
Schweigler Salamon konstantinápolyi és jeruzsálemi útja, XVI. sz.-i kézirat 96.
Schweinheim L. Pannarz.
Schweinsberg Gusztáv br. 87.
Scotus János 368. — Universa philosophia (Nagyvárad, 1745.) 366.
Scupulus Laurentius, Certamen spirituale (Nagyvárad, 1751.) 368.
Sebestyén András 67. — Gyula 154, 167, 193, 416. — Péter és Nagy György »Assertiones theologiae« cz. műve (Nagyvárad, 1779.) 373. L. Klobusiczky Péter, Mitikovics Tódor.
Secreta secretorum, XV. sz.-i kézirat 40.
Seemann Herman 209.
Seitz Ottó 244, 246.
Selmeczbánya 71, 333. —i városi múzeum 193.; ktára 333, 417.; köteles példányai 417.
Senfftleben Henrik, Supplicatio ad Pium II., XV. sz.-i kézirat 95. — Zsigmond lőcsei altarista 48, 258.; »Vocabularium Latino-Germanicum« cz. kézirata 258.
Senis, Bernardinus de — 263. Benedic-

tus de — Liber super distinctiones exemplorum veteris et novi Testamenti, XV. sz.-i kézirat 43. Thomas de — domokos barát 35.
Sepsi-Sz.-György polgármesteri hivatala 157. — tanácsa 312, 317. —i székely nemzeti múzeum ktára 333.
Serentein 32.
Sermones, XV. sz.-i kézirat 40, 48.
Sermones de tempore, XV. sz.-i kézirat 24.
Sermones de tempore et de sanctis, XV. sz.-i kézirat 50.
Sermones Sancti Burchardi et aliorum, XV. sz.-i kézirat 40.
Sermones varii, XV. sz.-i kézirat 24, 39, 42, 48, 49, 257.
Serpilius Sabaunes, Postorum fraternitas (Lőcse, 1647.) 390.
Servet Mihály 272.
Servois Gusztáv 298.
Sébert H. 184.
Sélyei Balog István L. Balog István 292.
Séllye 265.
Shakespeare 238. Deutsche — Gesellschaft, 318.
Shannon 243, 248, 252.
Sibrik György váradi főkapitány 222.
Sicola, Sigismundo, La nobiltà gloriosa ò vita di S. Aspreno 23.
»Siebenbürger Zeitung« 161.
Siebmacher Wappenbuch-ja 56, 274, 293.
Sikó család 203.
Simancas 23.
Simigianus Ambrus 272.
Simon aranyosi kanonok 29. — szepesi prépost 29.
Simon, Jean, párisi könyvnyomtató 90.
Simon Sánta Ferencz L. Sánta Ferencz.
Simonchicz János 371.
»Simplicissimus« 244.
Singer Jakab 157.
Siposs György L. Sántha József, Szlávi György.
Skrotziusky lengyel család 172.
Slavus, Blasius — de Rasczinya 95. — György 95. — Mihály domokos barát 32.
Smetius, Prosodia (Lyon, 1603.) 68.
Smitsonian Institution Washingtonban 72, 157, 199, 318, 390.
Societa svizzu di Beneficenza in Milano 318.
Societas, Magna — Alemannorum 90.
Société nouvelle de librairie 318.
Soineanu Lázár 199.
Socinus Faustus 272.
Sogliano Antonio 320.
Somogyi ktár Szegeden 161, 194. 333, 334. 400—403, 417.; köteles példányai 417.
Sophiai egyetem 319.
Soproni ág. ev. liczeum 192, 193.
Sorbonne L. Páris.
Sorg Antal augsburgi könyvnyomtató 47.
Sorger György br. 274.
Soterius György 272.
Sólyom Balázs 162, 163.
Sóvár 265.
Sparkuhl K. 203.
Sprecchio della croce, XV. sz.-i kézirat 31.
»Specification der gesambentlichen Bürgern in Ofen« 53.
»Specification deren, so allhier in Ofen bürgerliche Hauser aufgenomben 1688.« 53.
Spiegel Frigyes 362.
Spilenberger Sámuel, Pestis Alexiacus (Lőcse, 1634.) 390.
Spiro János velenczei könyvnyomtató 91. — Vendel 91.
Spittali kir. kapitányság 320.
Srpska manastriska stampari Karlovitzban 157.
Stadler Márton pesti könyvkötő 60, 61.
Statitisztikai hivatal, M. kir. központi — 193, 197, 318, 401. — ktára 417.; köteles példányai 417.
Statuta capituli Varadiensis, XVI- sz.-i kézirat 268.
Stájer tört. egyesület 198.
Steenberg András 298, 302.

Steiner András és Mitikovics Tódor, Assertiones theologicae (Nagyvárad, 1777.) 372.
Stefánia-egylet 157.— szegény-gyermekkórház 318.
Stein H. 308.
Stelczel Frigyes 401.
Stelinx, Haynricus — de Blesia domokos barát 32.
Stephani Tóbiás lőcsei iskolamester 273.
Stephanos tergoristi püspök 273.
Stibor vajda 163.
Stock Adolf, Ehrenburgi — 401. — János 260.
Stockholm 185. — i kir. ktár 185, 304.
Stourdza Gergely 320.
Strassburg 85, 89, 334. — i egyetem 319.; ktára 335. — i könyvtárnoki gyűlés 334, 335. — i Szent-Arbogast kolostor 85.
Strohmayer János pesti könyvkereskedő 58.
Stropka, Laurentius de — domokos barát 35.
Strutius képíró 233.
Studer Márk budai könyvkötő 59.
Stuck Ferencz 244, 248.
Subiaco 132. — i benczés kolostor 91.
Suhajda József, Varjasi — 313.
Sulcz Dániel 67.
Sumner 243.
Surriano Antal velenczei követ 338, 339, 343, 345—348.
Svéd kir. kormány 157, 317.
Swaruelde, Egidius de — de Basrode közjegyző 276.
Swetlicius deák 66, 67.
Symonel, Louis, párisi könyvnyomtató 90.
Syncharma domino Josepho Ürményi (Nagyvárad, 1779.) 373.
Syngrenius 233.
Szab. ügyvivők testülete, Magy. hites — 318.
Szabadalmi hivatal, M. kir. — 157.
Szabadka 72. — i közktár és múzeum egyesület ktára 333.
Szabadságharczra von. gyűjtemény a M. N. Múzeum ktárában 73, 74, 151, 162, 163, 200, 201, 312—314, 390—392. — katalógusa 314, 392.
Szabolcs vmegye 392. — i múzeum 193, 196. — nyiregyházai törvényhatósági ktár 417.; köteles példányai 417.
Szabolcska Mihály 357.
Szabó Károly 54, 68, 69, 178, 179, 208, 405. — »Huszár Gál életéről s nyomdájáról« cz. czikke 172. — Régi Magyar Könyvtára 54, 65, 69, 70, 114, 115, 157, 171, 175, 177—179, 208. 290, 335, 405.
Szakáll Kornélia 199.
Szakolcza 265, 419.
Szalay Imre 72, 107, 157, 193, 197, 199, 312, 390. — László 3. 4, 11, 13, 14, 72, 320.; tudósításai a frankfurti birodalmi gyülésről 163.
Szalárd 265.
Szalárdi János 296. — »Siralmas Krónikája« 287, 296.
Szamosfalva 257.
Szamosközy István 272.
Szamosújvári gör. kath. püspökség 72. 157.
Szatmári Kölcsey-kör 192, 333. — ktára 333.
Szatmári Mór 194.
Szathmár-Némethi Mihály, Theologia philosophiae 405.
Szádeczky Béla 203, 320. — Lajos 72, 157, 204, 320, 420. — Miklós 96.
Számvevőszék, M. kir. állami — 72, 156.
Szántó 265.
Szántóteleki Mihály 122.
Szárászi Ferencz Catechesise 280.
Szász Lajosné 204.
Száva 121.
»Századok« 53, 98, 172, 213, 328, 411, 421.
»Száz év a magyar művészet történetéből« 357.
Szdellár Ferencz 272.
Szebeni Rufinus pápai adószedő 276.

Szedés iparművészete 139—146.
Szeged 72, 157' 265, 317, 319, 333, 390. —i Dugonics társaság 157, 193. —i kir. főügyészség 401. — i Somogyi ktár 161, 194, 333, 334, 400—403, 417.; köteles példányai 417. — i városi múzeum 194.
Szegedi Dániel »Magyar prédikációk« cz. könyve 280. — Gergely 273.; Énekeskönyve 177.
Szegi János, Disputationes theologicae bipartitae 405.
Szegő cs. nemesi bizonyítványa (1787.) 392.
Szegzárd 387, 390. — i apátság 93. — vmegyei múzeum ktára 333.
Szemere Bertalan 14.
Szempcz 281.
Szenczi Kertész Ábrahám L. Kertész. — Molnár Albert L. Molnár.
Szenicz 419.
Szent-Ábrahámi Mihály 272.
Szentdomokosi egyház 256.
Szentes 72.
Szent-Gotthárd 274, 279. —i apátság 274. 277.
Szentgyörgyi Mihály L. Szentyel Mihály.
Szentgrót 265.
Szent-Háromság társulat 274. — gyulafehérvári testületének albuma 274.
Szent István társulat 157. 199. 401.
Szent-Iványi cs. ltára a M. N. Múzeum ltárában 74, 164, 201. — Zoltán 164.
Szentlászló 265.
Szentlélek 265.
Szentpétery cs. nemesi bizonyítványa (1794.) 392.
Szenttamási Gábor Domokos 257.
Szentyel Mihály 288, 293. 421.
Szepesi káptalan 29. — i 24 kir. város plébános egylete 45, 51, 52, 276; jegyzőkönyve 1520—1613. 276. —i Szent-Márton kápolna 29.
Szepesmegyei tört. társulat 318.
Szeredai Antal 272.
Szilvási János 272.
Szervácz lőcsei plébános 259.
Széchény 265.
Széchényi gr. cs. ltára a M. N. Múzeum ltárában 164. — ktár 170.
Széchényi István gr. 1. — kör Eperjesen 334. 419.
Széchy Ákos 204. — Dénes esztergomi érsek 64, 259, 260.
Székely Sámuel, Dobai — 273.
Székes-Fehérvár 63.
«Székes-Fehérvár« (hírlap) 390.
Széles Vincze 371.
Széll Kálmán 194.
Szénás József 385. — Józsefné 385.
Szépművészeti Múzeum 107.
Szigethy Mihály 581, 385, 421, 422. — Sándor 401.
Szigetváry Iván 320.
Szigligeti-társaság Nagyváradon 334, 419.
Sziklay Jenő 199.
Szilassy Zoltán 194.
Szilády Áron 177.
Szilágy vmegye 390.
Szilágy Sámuel, Piskárosi — 377.
Szilágyi Dezső levelei a M. N. Múzeum ktárában 391. — Sándor 2. 268, 276; »Az erdélyi nyomdászat története« cz. dolgozata 292; »Erdély irodalomtörténete« cz. műve 420.
Szilágyi Sándor ktára 317.
Sziléziai kormány 317.
»Szinészek Lapja« szerk. 318.
Szinnyei Gerzson 193. — József id. 82—84, 111, 157, 159, 162, 165, 193, 199, 270, 271, 416, 417; Magyar írók élete és munkái 82—84, 270, 271, 327; székfoglalója a M. T. Akadémiában 416, 417.
Szinnyey Merse István 159.
Szirmay Balamér 164, 313.
Szirmay cs. ltára a M. N. Múzeum ltárában 164, 165, 314, 592.
Szlávy György, Rozgonyi Pál és Siposs György, Tentamen publicum (Nagyvárad, 1779.) 373.
Szluha Demeter 371. — Ferencz 273.

Szokolai István 386.
Szolnok-Doboka megyei tört. társaság 204. 333. — deési múzeuma 333.
Szombathely 419. —i múzeum ktára 333, 334, 418; köteles példányai 418.
Szöllős 265.
Sztoyka Zsigmond 273.
Szubay Benedek 157.
Szulejmán pasa 273.
Szúnyogh Lórándné 199. — Mátyás L. Árvay Mátyás.
»Szűz Mária Virágos Kertje« szerk. 318.

Tabullae chronologicae. XV. sz-i kézirat 39.
Tabulae codicum manuscriptorum in bibliotheca pal. Vindobonensi (Bécs. 1864.) 348.
Tagen János. Rendek István, Baross Imre és Eramnia János, Tentamen publicum (Nagyvárad, 1801.) 380.
Takáts Károly 382. — Márton 374. — Sándor 157, 313.
Talád 265.
Tallián cs. ltára a M. N. Múzeum ltárában 74, 165, 201. 314.
Tamás, Aquinói Szent — De officio sacerdotis, XV. sz-i kézirat 40. — De veritate catholicae fidei. XV. sz-i kézirat 48. — Sermones super libris sententiarum. XV. sz-i kézirat 27. — Summa theologica. XV. sz-i kézirat 25. — Super quarto sententiarum, XV. sz-i kézirat 31.
»Tanáregyesületi Közlöny. Orsz. középiskolai —« 318.
Tapolcsány 62.
Tarján 419.
Tassi 66.
Tasso 221.
Tata 264.
Tauffer Jenő 320.
Tárnok 265, 419.
Tátra-múzeum Felkán 333.
Távbeszélő hálózat igazgatósága 157.
Technologiai iparmúzeum 72, 157.
»Technologiai Lapok« szerk. 318.
Tegner H. 357, 358.
Telekesy István püspök 272. 273.
Teleki János 222. — Géza gr. 195, 198. — Sámuel gr. 375.
Telki apátság 93.
Temesvár 121. 157, 317, 320, 334. 390, 419. —i józsefvárosi polg. olvasókör ktára 334. —i nyomdászat története 170. —i városi ktár 334. 417.; köteles példányai 417.
Temesvári Pelbárt. Stellarium (Hagenau. 1502.) 157.
Temesváry Rezső 194.
»Temps« 161.
Tenicheff W. 320.
Tentamen ex Graecis et arithmetica (Nagyvárad. 1776.) 372.
Tentamen publicum (Nagyvárad. 1776.) 372. — 1778. 373.
Teramo, Jacobus de — Das Buch Genant Belial. XV. sz-i kézirat 30.
Terentius Afer. Comoediae. XV. sz-i kézirat 30.
Tergovist 264.
Természettudományi társaság, M. kir. — 193, 389, 401.
Tertullianus. Apollogia contra gentiles XV. sz-i kézirat 47.
Tetra evangelion (Brassó. 1562.) 158.
Tetzel Lőrincz 316.
Teutsch Gyula 312.
Thallóczy Lajos 20, 62, 72, 157, 199. — Matko bán 163.
Thaly cs. ltára a M. N. Múzeum ltárában 164.
Thaly Kálmán 164, 195, 198.
Theoremata de hostia consecrata, XV sz-i kézirat 40.
Thesaurus pauperum, XV. sz-i kézirat 45.
Thewrewk Emil. Ponori — 320.
Thomson 221.
Thordai Miklós 28.
Thomielis Jeromos 264.
Thoulousei domokosok 41.
Thököly Imre 162, 276.

Thuret, Le grand arbre et genealogie de Roys de France 23.
Thuróczy Vilmos 313.
Thury, Idea Christianorum Ungarorum sub tyranide Turcica (Oppenheim, 1616.) 172.
Thurzó Elek 163.
Tichy Ákos 212.
Tihanyi cs. ltára a M. N. Múzeum ltárában 74, 165, 201, 314, 393.
Timonoff V. E. 320.
Tisza Katalin 380.
Tiszafüredi múzeum és ktár-egylet 193. 334.; ktára 334.
Tiszántúli ev. ref. egyházkerület 418.
Titus római császár 128.
Tocco 23.
Tokodi István és Kováts József, Tentamen alterum publicum (Nagyvárad. 1780.) 374. L. Berczik László.
Toldy Ferencz 68.; — kör ktára Pozsonyban 334. — László 194.
Tolna vmegye 333.
Torda-Aranyos vmegye 317.
Toru 353.
Tót-Falu 419.
Tótfalusi Kis Miklós. L. Kis Miklós.
Tóth Ernő 204. — Ferencz ktára 404.; »Túl a dunai püspökök élete« cz. műve 70. — József 195, 198. — Mike 320. — Pál 194.
Tömörkény István 401.
Török András és István, Tentamen scripturisticum (Nagyvárad, 1780.) 374. — Mihály debreczeni könyvnyomtató 172, 175. — Mihály pálos barát 56.
Török (Telekesi) cs. ltára a M. N. Múzeum ltárában 164.
Török-Magyarkori Államokmánytár 288.
»Történelmi életrajzok, Magyar —« 252.
»Történelmi Tár« 289, 346, 420.
Történelmi Társulat, Magy. — 193, 401.
Történeti arczképek a M. N. Múzeum ktárában 199.
»Történeti Lapok« 2, 5.
Törvényhatósági bizottságok 196.
Törvénytár, Orsz. — szerk. 157, 312, 389.
Tövis 264.
Tractatus astrologico-alchimistici, XV. sz-i kézirat 42.
Tractatus de statu ecclesiae, XV. sz-i kézirat 32.
Tractatus varii iuridici, XV. sz-i kézirat 41.
Traianus római császár 129.
Tranquillus Andromicus kézirata Gritti Lajosról 159.
Trapezunti György 337, 339, 340—343, 347, 348.
Traquair 356.
Trattner-féle ház 201.
Trattner János Tamás 56. — Mátyás 376. — Tamás 57.
Trauschenfels Emil 194.
Trenbach Adolf 30, 31.
Trenbach család 25, 38.
Trencsén 196, 278, 279.
Trencsénmegyei természettudományi társulat 193, 196.
Trident 279.
Trieb Hiacynthus 272.
Triesti ált. biztosító társaság 312.
Triptichonok 349.
Troy 135.
Trsztena 419.
Tsétsi János 272.
Tunis 326.
Tunkchl Lőrincz páduai lelkész 24.
Tunyogi gyűjtemény a M. N. Múzeum ktárában 74, 201, 392.
Turcsányi Imre 199.
Turdossin 419.
Turkovics Mihály, Csepregi — 222.
Túróczszentmártoni múzeumi tót-társaság 197. — ktára 334.
»Turul« szerk. 73.
Tury Gyula 200.
Tutini, Camillo, Discorsi de sette officii del Regno di Napoli 23.
Tübingai egyetem 319. —i ktár 307.
Türr István levelei a M. Nemz. Múzeum ktárában 314.

Typaldo-Bassio 298.
Type Facsimile Society 109.
Tzigara-Samurcasi 298.

Udvarhely 278, 279. — vár. esperességi szék protocolluma 278.
Udvarhelyi Mihály nagyszebeni könyvnyomtató 288, 292.
Újbánya 419.
Újlak 264.
»Új Magyar Múzeum« 53.
Újpest 311.
Újvári Dávid, Theses canonicae ex decretalibus Gregorii papae IX. (Nagyvárad, 1771.) 371.
Újvidék 72. —i Matica srpska 72, 157.
Ulászló (I.) m. kir. 63. 64. 277, 391. — (II.) m. kir. 30, 163. 277. 338, 340, 343, 345—347.
»Ung. Magazin« 178.
Ungvár 406, 419.
Uruguayi köztársaság kormánya 312.
Utrechti egyetemi ktár 320.
Uzanne Octave 248.
Ürményi József 371, 373.
»Üstökös« szerk. 318.

Vadnay Károly 313.
Vajda-Hunyad 264.
Vajda János 273.
Vaknyomás 350.
Valencia 90.
Valentinus de Hungaria L. Magyarországi Bálint.
Valiero Silvester velenczei doge 20.
Vallás- és közokt. minisztérium, M. kir. — 72, 153, 157, 159, 183, 191—193, 197, 199, 203, 204, 219, 312, 315, 317, 319, 333, 393, 400, 403, 416—419.
Vandalus Mihály domokos barát 32.
Vander-Haeghen. 298.
Van de Velde Henry 357.
Van Dyck 132.
Vanier Jakab 272.
Varasd város tanácsa 317.
Varasdy Lajos 386, 387, 390.
Varia documenta historiam ecclesiasticam tangentia, XVI. sz.-i kézirat 268.
Varia opera theologica, XV. sz.-i kézirat 50.
Varia theologica, XV. sz.-i kézirat 32.
Varjú Elemér 24, 53, 108. 154, 169, 219, 256, 406, 416. — A gyulafehérvári Batthyány ktár (Budapest, 1899.) cz. műve 406.
Varságh Béla 194.
»Vasárnapi Újság« 62, 318.
Vasmegyei kultur-egyesület szombathelyi múzeuma ktára 333, 334, 418. — köteles példányai 418.
Vass Nep. János 371.
»Vaterland« 161.
Vácz 154. 381. —i múzeum-egylet 192.
Vág 196.
Vámbéry Rusztem 312.
Vámos 265.
Vámosy István 312.
Vándorktárak, Magyarországi — 196.
Váralja 265.
Városlőd 419.
Váró Ferencz 194.
Vásárhelyi Zsigmond 157, 320.
Vászonkötések 354, 355.
Vedder Elihu 243.
Velencze 20—23, 91, 117, 118, 124, 132, 158, 226, 303, 340, 345, 346, 353. —i áll. ltár 23, 346. —i Szent-Márk ktár 23.
Velits László 157.
Velke Vilmos »Zur frühesten Verbreitung der Druckkunst« cz. értekezése 89.
Venezuelai egyetem 319.
Verein für siebenbürg. Landeskunde 318.
Veresegyházi Szentyel Mihály L. Szentyel Mihály.
Verespataki aranybányák 349.
Veress Endre 346.
Veréczi Ferencz »Jesuita paterek titkai« cz. munkája 292. — »Lelki harcz« cz. munkája 292.
»Ver Sacrum« 136, 246.

Versaillesi nyilv. ktár 107.
Versus de Christo patiente, XV. sz.-i kézirat 52.
Veszely Károly 267, 274, 276, 277.
Veszprém 266, 317. —i egyházmegye 268. —i püspöki iroda 157.
Vécsey Tamás 391.
Véghely Dezső gyüjteménye a M. N. Múzeum ktárában 160, 162—164.
Vértesy Jenő 416.
Vicaire, Manuel de l' amatuer des livres du XIX. siècle 108.
Vida András 336.
Vidéki ktárak állami segélyezése 333, 334.
Vidier A. 307.
Vielhaber Gottfried 94.
Viesztner Borbála 55, 59.
Vignetták 231.
Villenbach 261.
Vimpácz 419.
Vincze Gábor 114.
Vinkh Mátyás benczés apát 93.
Virányi István, ifj. 204.
Virgilius 347.
Visegrád 63, 264.
Visk 419.
Vitéz János 50, 109, 266, 337, 342, 348.
Vitézy cs. czímerlevele (1675.) 392.
Vizay János József 273.
Vize Pál 67.
Vizsolyi Biblia L. Károly Gáspár.
Vocabularium biblicum duplex. XV. sz.-i kézirat 36.
Vogeler 246.
Voigt Pál 110.
Volf György 262, 277. — Christian 272.
Vollschmied Antal pesti könyvkötő 61.
Voltaire 272.
Von den Nutz der gotlichen Vorcht. XV. sz.-i kézirat 43.
Vörös Antal-féle gyüjtemény a M. N. Múzeum ktárában 392. Mátyás, Nyéki — »Dialogusa« 292.
Vredius, Olivarius, Genealogia comitum Flandriae 23.
Vuacheux F. 304. — »La bibliothèque des religieux Pénitents de la paroisse d' Ingouville« cz. dolgozata 304.
Vukovár város tanácsa 317.

Walcher Antal budai könyvkötő 60.
Waldvogel Prokopius 85, 87.
Wallau Henrik 87.
Walter Gerhard 272. — Gyula 157, 390. — János Mihály budai könyvkötő 59.
Wanyeczi Elias udv. kanczellár 277. — János egerszegi parochus 277.
Washington 72, 157. — i ktárak 189. — i Smithsonian Institution 72, 157, 199, 318, 390.
Wass József 320.
Watteau 231.
Weidmann-féle könyvkereskedés 318.
Weigl Sándor 312.
Weinland Frank 320.
Weinwurm Antal 313. — műintézete 80.
Wela, Jacobus de — 95.
Weltkronik, XV. sz.-i kézirat 45.
Wenczel Gusztáv 346.
Werbőczi István 182.
Werner zeneszerző kéziratai a M. N. Múzeum ktárában 160.
Wernschimmel, Carolus, Conpendium succintum theologiae moralis, XVIII. sz.-i kézirat 96.
Wesselényi ltár 204.
Wesselényi Miklós br. 2, 5.
Wesselovszky Ferencz 194.
Wessenberg 163.
Weszelin Pál, Oktató és vigasztaló praedikátiók (Debreczen, 1651.) 158.
Weszprémi István ktára 181.
Weydacher Ulrik 44.
White Gleeson 354, 355, 362.
Wiener 356.
»Wiener Zuschauer« 73, 161.
Wiesbaden 319.
Wigant János Mihály pesti könyvkereskedő 57.
Wild Leonard de Ratisbona 303.
Wimpffen gr. gyűjteménye 73, 163.
Wind Magdolna 61.

Wirsing János domokos barát 87.
Wislocki, Incunabula typographica Bibliothecae Universitatis Jagellonicae Cracoviensis (Krakó, 1900.) 125.
Wisslandt Jakab 51.
Wittenberg 111, 421. — i egyetem 421.
Wittich János budai közjegyző 34.
Woelmer czég 135.
Wolf József nagyváradi könyvnyomtató 369.
Wolfenbütteli herczegi ktár 177.
Wolphius János 65.
Wranyeczi Éliás 272.
Würzburg 87. — i fizikai és orvosi társulat 157.
Wütt Péter, Dreifache Glückseligkeit des Alt und Neuen Grosswardeins (Nagyvárad, 1752.) 368.
Wyss Arthur »Der Türkenkalender für 1455.« cz. munkája 88, 89.

Young 221.

Zabarella, Giacomo, Arbore e genealogia de Valerii 23. — Discendenze Regie e Imperiali della Casa Comnina 23.
Zaehnsdorff 356.
Zala vmegye 196.
Zanetti 20, 23.
Zamora 91.
Zay-ugróczi ltár 62.
Zádor Gyula 326.
Zágráb 161, 171, 317. 345. —i egyetem 319. —i horvát-szlavon-dalmát orsz. ltár 72. 157. —i statisztikai hivata 318.
Zákány Tamás 95.
Zárai József 154.
Zeiler Simon 273..
»Zeitschrift für Bücherfreunde« 102. 217. 330. 414.
Zenemű kéziratok a M. N. Múzeum ktárában 160.
Zeng 171, 345.
Zichlarz 357.
Zichy Géza gr. 199. — Jenő gr. 195, 198. — Mihály 250. 251.
Zimmert Károly 320.
Zirczi apátság 72, 157.
Zsolnay Antal 371, 381, 382.
Zombor 72.
Zólyom 419.
Zrinyi György 179, 182. — Ilona 276. — Kristóf 179. — Miklós 179.
Zuchenhammer János 272.
Zur Feyer der Entbindung Frau Chatarina von Tisza (Nagyvárad. 1799.) 380.
Zürich 174. —i polytechnikum 319.
Zsák Adolf 364, 366.
Zsedényi János 272.
Zsidó György János 272.
Zsigmond m. kir. 34, 73, 95, 164, 273, 277, 391. — adománylevele (1392.) a M. N. Múzeum ltárában 163. — supplicatiója (1435.) a M. N. Múzeum ltárában 163.
Zsolna 419.
Zsoltárkönyv kéziratok a gyulafehérvári Batthyány ktárban 38. 47.
Zsombori László 181.

A Magyar Könyvszemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát inditotta meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a haza tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozditására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az év gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könytár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és specziális bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi bibliografiai irodalom termékeiről s figyelemmel kiséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június szeptember és deczember hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvárusi forgalomban 8 kor.; egy-egy füzet ára 2 kor., könyvárusi forgalomban 2 kor. 50 fillér.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények **a szerkesztő czimére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi folyamából a II—XVI. köteteket egyenként 4 koronáért, együtt 40 koronáért bocsátjuk előfizetőink rendelkezésére. Megrendelések a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához intézendők, mely az összeg előzetes beküldése esetén a szállitást bérmentesen eszközli.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hirlapirodalom 1899-ben. I. A magyar hirlapirodalom, id. Szinnyei Józseftől. II. A nem magyar nyelvű hirlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Kováts Lászlótól. Függelék: A magyar nyelvű hirlapok és folyóiratok statisztikája, id. Szinnyei Józseftől.* Ára 1 kor. 10 fillér.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque du Musée National Hongrois
sous la rédaction de M. le dr. Jules Schönherr.

Quatre livraisons par an; prix du volume 6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. | Nouvelle série. IX. volume. 4. livraison. Octobre—Décembre 1901.

Sommaire.

Guillaume Fraknói. Manuscrits copiés dans la bibliothèque Korvina appartenants à la collection de M. Gustave Emich. (Avec une table et 3 facsimiles) ... 338

Elemér Czakó. L'art décoratif dans l'imprimerie. (III. article, avec 10 facsimiles.) ... 349

Louis Naményi. L'histoire de l'imprimerie à Nagyvárad. (III. article avec un facsimile.) ... 364

Paul Erdélyi. Le gradual de Apostag ... 386

Indicateur officiel. Rapport sur l'état de la bibliothèque du Musée Nat. Hongrois dans le III. trimestre de 1901 ... 388

Reglement de la bibliothèque de l'Université à Budapest ... 393

La bibliothèque Somogyi à Szeged en 1900—1901 ... 400

Litterature. Etienne Borsos. Catalogue et précis d'histoire de la bibliothèque du Collège reformé à Pápa. Par *L. D.* — Elemér Varjú, La bibliothèque Batthyány à Gyulafejérvár. Par —*ó.* — Nicolas Mocsáry. Bibliothéconomie elementaire. Par —*r.* — Edouard Rouveyre. Connaissances nécessaires à un bibliophile. Par *Paul Gulyás.* — Gutenberg Fest zu Mainz im Jahre 1900. Par *r.* — Revue des revues bibliographiques I. Revues hongroises. II. Revues etrangères ... 404

La litterature bibliographique hongroise dans la III. trimestre de 1901. Par **Ladislas Kováts** ... 414

Notices. Nominations et avancements dans la bibliothèque du Musée Nat. Hongrois. Réception de M. Joseph Szinnyei sen. dans l'Academie hongroise des sciences. (—*r.*) Les sciences bibliographiques à l'Université de Kolozsvár. Le dépot legal et les bibliothèques provinciales hongroises. La bibliothèque du collège à Debreczen. La bibliothèque du Musée de Kassa. Organisation des bibliothèques populaires. Exposition des miniatures dans la bibliothèque de la cour imp. et roy à Vienne. Donné à l'histoire de la bibliothèque à Brasso au XVI. siècle. *(Albert Grünn.)* L'ouvrage d'un étudiant à Kassa en 1602. *(L. K.)* Michel Szentyel imprimeur à Nagybánya. *(L. K.)* Un écrivain et imprimeur provincial au commencement de XIX. siècle *(G. A.)* ... 416

Changements dans l'état des imprimeries en Hongrie de 16. Septembre à 15. Decembre ... 422

Index des noms et des dates ... 423

Adresse de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle. Budapest, Muséz National Hongrois.*

Budapest. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.